

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜNÜN
ULUSLARARASI YÖNETİM FAALİYETİ

Uğur SAMANCI

Danışman
Prof. Dr. Melda SUR

İZMİR - 2014

DOKTORA
TEZ ONAY SAYFASI

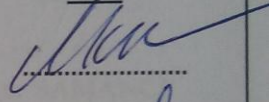
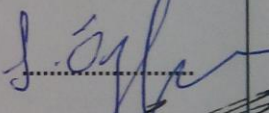
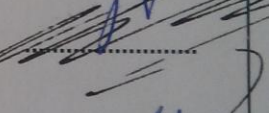
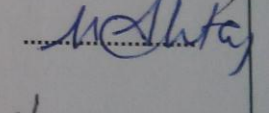
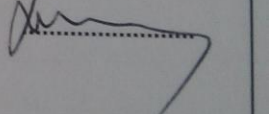
2006800490

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Uğur SAMANCI
Tez Başlığı : Birleşmiş Milletler Örgütünün Uluslararası Yönetim Faaliyeti

Savunma Tarihi : 18.07.2014

Danışmanı : Prof.Dr.Ayşe Melda SUR

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Ayşe Melda SUR	- DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.İşıl ÖZKAN	- YAŞAR ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Meltem Dikmen CANIKLIOĞLU	- DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.Münevver AKTAŞ	- DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Durmuş TEZCAN	- İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği (X)
Oy Çokluğu ( )

Uğur SAMANCI tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "Birleşmiş Milletler Örgütünün Uluslararası Yönetim Faaliyeti" başlıklı tezi kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “**Birleşmiş Milletler Örgütünün Uluslararası Yönetim Faaliyeti**” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Uğur SAMANCI

ÖZET
Doktora Tezi
Birleşmiş Milletler Örgütünün Uluslararası Yönetim Faaliyeti
Uğur SAMANCI

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Kamu Hukuku Programı

Bu tezin amacı, belirli bir ülkede yönetim yetkilerini üstlenmek üzere Birleşmiş Milletler tarafından kurulan misyonların tarihsel perspektifiyle incelenmesidir. Çalışmanın nihâî hedefi söz konusu misyonların BM Andlaşmasındaki hukukî temellerinin belirlenmesi ve açıklanmasıdır. Bu amaçla, tez dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm, incelenen kavramların tanıtıldığı kuramsal kısımlardan oluşmaktadır. Birinci kısımda ilk önce uluslararasılaştırma ve uluslararası yönetim kavramları açıklanmıştır. Sonrasında, son dönemdeki BM geçici yönetim misyonlarının barışı koruma operasyonları çatısı altında geliştiği göz önünde bulundurularak, barışı koruma misyonlarının ortaya çıkışı ve tedrici dönüşümü incelenmiştir. İkinci kısımda ise, uluslararası yönetim kavramı, benzer bazı kurumlarla, yani himaye altında devlet, bir ülke üzerinde ortak egemenlik, Milletler Cemiyetindeki manda rejimi, BM vesayet sistemi ve askerî işgalle karşılaştırılmıştır.

Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler Örgütünün uluslararası yönetim uygulamaları bu çalışmanın ikinci bölümünde kronolojik bir sırayla tahlil edilmiştir. İlk kısım, Saar Bölgesi, Danzig Serbest Şehri, Trieste Serbest Bölgesi ve Kudüs örneklerini kapsamaktadır. İkinci kısımda, Birleşmiş Milletler tarafından girilen uluslararası yönetim örnekleri (ONUC, UNTEA, BM Namibya Konseyi, UNTAC, UNOSOM II, UNTAES ve UNAET) tahlil edilmiştir. Son kısımda, bu örnekler işlevlerine ve ilgili misyon tarafından üstlenilen yönetim yetkilerinin kapsamına göre sınıflandırılmıştır.

Birleşmiş Milletler geçici yönetimlerinin önemli bir örneği olarak Kosova'daki BM Geçici Yönetimi (UNMIK), üçüncü bölümün konusunu oluşturmaktadır. Bu Bölümün ilk kısmında Kosova'nın tarihsel geçmişi ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ndeki statüsü incelenmiş, ikinci kısımda, UNMIK'in görevleri, yetkileri ve uygulamaları ayrıntılı olarak irdelenmiştir.

Uluslararası yönetim misyonlarının Birleşmiş Milletler Andlaşmasındaki hukukî temelleri, çalışmanın dördüncü ve son Bölümünü oluşturmaktadır. İlk kısımda BM Andlaşmasının hazırlık çalışmaları ve Örgütün belirli bir ülkede yönetim yetkilerini üstlenmesine ilişkin uygulamaları tahlil edilmiştir. İkinci kısımda ise temel mesele, BM Andlaşmasında, Örgütün uluslararası yönetim faaliyetine girişmesini haklı kılacak herhangi bir hüküm bulunup bulunmadığıdır. Bu kısım özellikle, ilgili maddeler çerçevesinde BM Güvenlik Konseyinin ve Genel Kurulun yetkilerine odaklanmıştır. Güvenlik Konseyi tarafından kurulan uluslararası yönetim misyonlarının pek çoğu BM Andlaşmasının VII. Bölümüne dayandığından, Konseyin bu bölüm çerçevesindeki yetkileri ayrıntılı olarak incelenerek, uluslararası örgütlerin zımnî ve teamülî yetkileri de irdelenmiştir. Son olarak, BM geçici yönetimlerinin başlıca hukukî dayanaklarından biri olarak ülke devletinin rızası da bu kısımda incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, Uluslararası Yönetim, Geçici Yönetim, Uluslararası Barış ve Güvenlik, BM Güvenlik Konseyinin Yetkileri, Kosova.

ABSTRACT
Doctoral Thesis
Doctor of Philosophy (PhD)
International Administration Activities of the United Nations
Uğur SAMANCI

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Public Law
Public Law Program

This thesis aims to examine the missions established by the United Nations to assume governmental powers in a given territory, in a historical perspective. The ultimate goal of the study is to determine and clarify the legal bases of the aforementioned missions in the UN Charter. To this end, the thesis is divided into four parts.

Part I consists of theoretical chapters that introduce the main concepts examined. Chapter one begins by defining internationalization and international administration. Then are examined the emergence and progressive transformation of peacekeeping missions, considering that recent UN interim/transitional administration missions have developed under the umbrella of “Peacekeeping missions”. In the second chapter, the concept of international administration is compared with similar institutions, namely protectorates, condominiums, the mandate system of the League of Nations, the UN trusteeship system and belligerent occupation.

International administration practices of the League of Nations and the UN are analysed by chronological order in the Second Part. The first chapter includes examples of the Saar Territory, Free City of Danzig, Free Territory of Trieste and the City of Jerusalem. In the second chapter, other examples of international administration taken over by the United Nations, respectively, ONUC, UNTEA, the United Nations Council for Namibia, UNTAC, UNOSOM II, UNTAES and UNTAET are studied. In the last part, these examples are

classified with regard to the functions and scope of governmental powers undertaken by the respective mission.

As the UN Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK) is the prominent instance of the UN interim or transitional administrations, this sample forms the topic of the third part. In the first chapter, the historical background of Kosovo and its statute within the Federal Republic of Yugoslavia and the second chapter, UNMIK's missions, powers, and practices have been scrutinized in detail.

The legal bases of international administration missions in the UN Charter are discussed in the Fourth and last Part of the study. In the first chapter, the drafting of the Charter and institutional practice of the Organization with regard to administration of a given territory have been analyzed. In the second chapter is raised the issue whether there is any article in the UN Charter justifying the involvement of the UN in international administration; this chapter especially focused on the powers of the UN Security Council and General Assembly according to their respective articles. Since most of the international administration missions are established by the Security Council based on Chapter VII of the Charter, powers of the Council are examined in detail. In this chapter are also studied implied and customary powers of international organizations. Finally, the consent of the territorial state as one of the the main legal basis of the UN interim/transitional administration is being examined.

Keywords: The United Nations, International Administration, Interim/Transitional Administration, International Peace and Security, Powers of the UN Security Council, Kosovo.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜNÜN ULUSLARARASI YÖNETİM FAALİYETİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xxi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI YÖNETİM KAVRAMI VE BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

I. ULUSLARARASI YÖNETİM KAVRAMI VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜ İLE İLİŞKİSİ

A. Uluslararasılaştırma Kavramı	5
1. Genel Olarak	5
2. Ülkesel Uluslararasılaştırma - İşlevsel Uluslararasılaştırma Ayrımı	7
3. Uluslararasılaştırmanın Tarihsel Süreç İçerisindeki Görünümü	9
a. Genel Olarak	9
b. Uluslararası Yönetimin Kökeni Olarak Çok Uluslu Yönetimler	12
(1) Çok Uluslu Yönetimlerin Özellikleri	12
(2) Çok Uluslu Yönetimlerin Bazı Örnekleri	12

(i) Krakov Serbest Şehrinin (<i>Free City of Cracow</i>) Yönetimi (1815-1846)	14
(ii) Uluslararası Tanca (<i>Tangier</i>) Bölgesinin Yönetimi (1923-1957)	17
B. Uluslararası Yönetim Kavramının Tanımlanması	20
1. Doktrindeki Tanımlar	20
2. Birleşmiş Milletler Örgütünün Faaliyeti Olarak Uluslararası Yönetimin Tanımlanması	24
C. Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları	
Çerçevesinde Uluslararası Yönetim	27
1. BM Barışı Koruma Operasyonlarının Doğuşu	27
a. BM Andlaşmasında Öngörülen Kolektif Güvenlik Sisteminin Hayata Geçirilememesi	27
b. Soğuk Savaşın Sona Ermesine Kadar Geleneksel Barışı Koruma Operasyonları	33
(1) Geleneksel Barışı Koruma Operasyonlarının Ortaya Çıkışı	33
(2) Geleneksel Barışı Koruma Operasyonlarının Genel Özellikleri	35
2. Soğuk Savaş Sonrası Çok Boyutlu Barışı Koruma Operasyonları	38
a. Çok Boyutlu Operasyonların Ortaya Çıkma Nedenleri	38
b. Ortaya Çıkan Farklı Kavramlar	40
c. Çok Boyutlu Operasyonların Genel Özellikleri	42
d. Uluslararası Yönetim Misyonu Üstlenen Operasyonların Diğer Barışı Koruma Operasyonlarından Farklı Yönleri	45
II. ULUSLARARASI YÖNETİM KAVRAMININ BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI	
A. Genel Olarak	50
B. Himaye Altında Devlet (<i>Protectorate</i>)	52
1. Kavram	52
2. Himaye İlişkisinin Özellikleri	54

3. Himaye Altındaki Devletler ile Uluslararası Yönetim Arasındaki Farklar	57
C. Bir Ülke Üzerinde Ortak Egemenlik (<i>Condominium</i>)	59
D. Milletler Cemiyeti Döneminde Manda Rejimi	62
1. Manda Rejimine Genel Bakış	62
a. Manda Rejiminin Kabul Edilmesi	62
(1) Genel Olarak	62
(2) Manda Rejimine Tâbi Olacak Ülkelerin Doğrudan Milletler Cemiyetinin Yönetimine Bırakılması Önerisi	64
b. Milletler Cemiyeti Misakında Öngörülen Manda Türleri	65
2. Manda Rejiminin Çeşitli Açılardan Değerlendirilmesi	68
a. Mandater Devletlerin Denetlenmesi	68
b. Manda Rejimine Tâbi Tutulan Ülkelerin Egemenliğinin Kime Ait Olduğu Meselesi	71
E. Birleşmiş Milletler Döneminde Vesayet Sistemi	76
1. Vesayet Sisteminin Genel Özellikleri	76
a. Sistemin Kabul Edilmesi	76
b. Bir Ülkenin Vesayet Sistemine Tâbi Tutulması	79
(1) Vesayet Altına Konulabilecek Ülkeler ve Bu Ülkeleri Yönetimle Görevlendirilen Makam	79
(2) Vesayet Sisteminin Amaçları ve Vesayet Andlaşmaları	82
c. Vesayet Sisteminde Denetim	84
(1) Vesayet Konseyi	84
(2) Vesayet Altındaki Ülkelerin Yönetiminin Denetlenmesi	86
2. Birleşmiş Milletler Örgütünün Uluslararası Yönetim Faaliyeti Ve Vesayet Sistemi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	87
a. Vesayet Sistemi Çerçevesinde Yönetim ile BM'nin Uluslararası Yönetim Faaliyetinin Birbirinden Farkı	87

b. Vesayet Sisteminin BM'nin Uluslararası Yönetim Faaliyetinde Bir Model Olarak Değerlendirilebileceği Görüşü	90
F. Askerî İşgal	94
1. İşgal Rejimini Düzenleyen Kurallar	94
a. Genel Olarak	94
b. İşgalci Gücün Yetkileri ve Bu Yetkilerin Sınırları	98
(1) Yasama Yetkisi	98
(2) İşgal Rejiminde Kurumsal Yapıda Değişiklikler Bakımından Durum	101
2. Uluslararası Yönetim ve İşgal Arasındaki Farklar	103
a. Uluslararası İnsancıl Hukukun BM Barışı Koruma Operasyonlarına Uygulanabilirliği	103
b. İşgal Rejimini Düzenleyen Kuralların BM Uluslararası Yönetim Misyonlarına Uygulanabilirliği	106

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE ULUSLARARASI YÖNETİM ÖRNEKLERİ

I. ULUSLARARASI YÖNETİMİN İLK ÖRNEKLERİ

A. Milletler Cemiyeti Dönemindeki Örnekler	111
1. Saar Bölgesinin (<i>Saar Territory</i>) Yönetimi (1920-1935)	111
a. Saar Bölgesinin Milletler Cemiyeti Yönetimine Bırakılması Süreci	111
b. Versailles Andlaşmasıyla Düzenlenen Uluslararası Rejim	112
(1) Uluslararası Yönetim Komisyonunun Oluşumu	112
(2) Uluslararası Yönetim Komisyonunun Yetkileri	113
(3) Milletler Cemiyeti Konseyinin Denetimi	116
c. Saar Bölgesindeki Milletler Cemiyeti Yönetiminin Değerlendirilmesi	117

2. Danzig Serbest Şehrinin (<i>The Free City of Danzig</i>)	
Yönetimi (1920-1939)	119
a. Danzig'in "Serbest Şehir" Olarak Belirlenmesi	119
b. Danzig Serbest Şehrinin Statüsünü Düzenleyen Belgeler	120
(1) Versailles Andlaşması	120
(2) Danzig Anayasası	121
(3) Danzig ile Polonya Arasındaki Özel Hukukî İlişkiyi Düzenleyen Paris Andlaşması	123
c. Milletler Cemiyetinin Danzig Serbest Şehrine İlişkin Yetki ve Sorumlulukları	124
(1) Milletler Cemiyetinin Danzig ile Polonya Arasındaki Uyuşmazlıkları Çözme İşlevi	125
(2) Milletler Cemiyetinin Koruma İşlevi	126
d. Değerlendirme	127
B. Birleşmiş Milletler Döneminde Uygulamaya Geçirilemeyen Uluslararasılaştırma Önerileri	128
1. Genel Olarak	128
2. Trieste Serbest Bölgesi'nin (<i>The Free Territory of Trieste</i>) Daimî Statüsü	129
a. Trieste Bölgesinin Uluslararasılaştırılmasının Kabulü	129
b. Trieste Serbest Bölgesinin Daimî Statüsüyle Öngörülen Rejim	131
(1) Genel Olarak	131
(2) BM Güvenlik Konseyi Tarafından Atanması Öngörülen Yöneticinin (<i>Governor</i>) Yetkileri	132
(3) BM Güvenlik Konseyi İçin Öngörülen Yetki ve Sorumluluklar	134
c. Değerlendirme	135
3. Kudüs'ün Uluslararasılaştırılması Önerisi	136
a. Önerinin Kabulü	136
b. Vesayet Konseyi Tarafından Kudüs İçin Hazırlanan Statü Taslağı	137

(1) Genel Olarak	137
(2) Yöneticinin (Governor) Görev ve Yetkileri	139
(3) Kutsal Mekânların Korunmasına ve Farklı Dinî Gruplar Arasında Eşitliğin Sağlanmasına İlişkin Hükümler	141
c. Değerlendirme	141
II. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜ TARAFINDAN GİRİŞİLEN ULUSLARARASI YÖNETİM FAALİYETİ ÖRNEKLERİ	
A. Soğuk Savaş Dönemindeki Örnekler	143
1. Genel Olarak	143
2. Kongo'daki Birleşmiş Milletler Operasyonu (<i>The United Nations Operation in the Congo /ONUC</i>) (1960-1964)	144
a. ONUC'un Kurulması	144
b. Kongo'daki Duruma Bağlı Olarak ONUC'un Kendine Has Özellikleri	147
c. ONUC'un Yönetime İlişkin Faaliyetleri	149
d. Değerlendirme	152
3. Birleşmiş Milletler Batı Yeni Gine Geçici Yönetim Makamı (<i>The United Nations Temporary Executive Authority in West Irian/ UNTEA</i>) (1962-1963)	154
a. UNTEA'nın Kuruluş Süreci	154
b. UNTEA'nın Birinci Aşamada Üstlendiği Rol	156
c. İkinci Aşama: Yönetimin Endonezya'ya Devri ve Self- Determination Uygulaması	159
d. Değerlendirme	161
4. Güney Batı Afrika (<i>Namibia</i>) Örneği (1967-1990)	162
a. Güney Batı Afrika'nın Tarihsel Geçmişi	162
b. BM Namibya Konseyinin (<i>the UN Council for Namibia/South West Africa</i>) Kurulması ve Konseyin Görev ve Yetkileri	164
(1) Genel Olarak	164
(2) BM Namibya Konseyinin <i>De Jure</i> Kullandığı Yetkiler	166

c. BM Geçiş Yardım Grubu (<i>United Nations Transition Assistance Group/ UNTAG</i>)	167
d. Değerlendirme	169
B. Soğuk Savaşın Sona Ermesinden Sonra Kurulan Uluslararası Yönetim Misyonları	170
1. Genel Olarak	170
2. Kamboçya’da Görev Yapan BM Geçiş Yönetimi (<i>The United Nations Transitional Authority in Cambodia/UNTAC</i>) (1992-1993)	173
a. Kamboçya’daki Sorunun Tarihsel Geçmişi ve 1991 Paris Andlaşması	173
b. UNTAC’ın Kurulması ve Faaliyetleri	178
(1) Genel Olarak BM Güvenlik Konseyinin UNTAC’ı Kuran Kararı	178
(2) UNTAC’ın Görevleri, Yetkileri ve Uygulama	179
(i) Genel Olarak	179
(ii) UNTAC’ın Sivil Yönetim ve Seçimlere İlişkin İşlevleri	181
(iii) UNTAC’ın Askerî Alandaki ve İnsan Haklarına İlişkin İşlevleri	183
c. Değerlendirme	185
3. Somali’deki Birleşmiş Milletler Operasyonu II (<i>United Nations Operation in Somalia II / UNOSOM II</i>) (1993-1995)	187
a. UNOSOM II’nin Kurulmasından Önce Somali’de Yaşananlar	187
b. UNOSOM II’nin Kurulması ve Faaliyetleri	189
(1) Genel Olarak	189
(2) Uygulamada UNOSOM II ve Yönetime İlişkin Faaliyetleri	191
c. Değerlendirme	193
4. Birleşmiş Milletler Doğu Slavonya Geçiş Yönetimi (<i>United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium/UNTAES</i>) (1996-1998)	194

a. UNTAES'in Kuruluş Süreci	194
b. UNTAES'in Görev ve Yetkileri	198
(1) UNTAES'e Verilen Görevler	198
(2) UNTAES'in Yetkileri	200
(i) "Geçici Yönetici"ye Verilen Yasama ve Yürütme Yetkileri	200
(ii) Uygulama Komiteleri	202
c. Değerlendirme	203
5. Doğu Timor'da Birleşmiş Milletler Geçiş Yönetimi (<i>United Nations Transitional Administration in East Timor/UNTAET</i>) (1999-2002)	205
a. Doğu Timor'un Tarihsel Geçmişi	205
(1) UNTAET'in Kurulmasına Kadar Olan Dönem	205
(2) Doğu Timor'un Bağımsızlık Kararı ve UNTAET'in Kurulması	209
b. UNTAET'in Görev ve Yetkileri	211
(1) Görev Tanımı	211
(2) Yetkileri	212
c. UNTAET'in Yapısı ve Yerel Kurumların Yönetime Katılması	213
(1) Genel Olarak	213
(2) Birinci Aşama	215
(i) Ulusal Danışma Konseyinin Karar Alma Sürecine Katkısı	215
(ii) Diğer Gelişmeler	217
(3) İkinci Aşama: Ulusal Konsey ve Geçiş Yönetimi Kabinesi	218
(4) Üçüncü Aşama: Kurucu Meclisin ve Bakanlar Kurulunun Kurulması	220
(5) UNTAET Döneminde Doğu Timor'daki Yargı Düzeni	222
d. UNTAET'in Görevinin Sona Ermesi ve Sonrasında Doğu Timor'daki Gelişmeler	225

6. Afganistan’la Ortaya Çıkan Sınırlı Müdahale Yaklaşımı	227
a. Genel Olarak	227
b. 5 Aralık 2001 Tarihli Bonn Andlaşmasıyla Öngörülen Yapı	229
c. Sınırlı Müdahale Yaklaşımı ve Birleşmiş Milletler Afganistan Yardım Misyonu (<i>The United Nations Assistance Mission in Afghanistan/ UNAMA</i>)	230
III. UYGULAMALAR ÇERÇEVESİNDE ULUSLARARASI YÖNETİMLERİN SINIFLANDIRILMASI	
A. Kuruluş Amaçları Bakımından Sınıflandırma	235
1. Genel Olarak	235
2. Ülkesel Uyuşmazlıkların Çözümlemesi	237
3. Görev Yapılan Ülkenin Sömürge Durumundan Kurtulmasının Sağlanması	240
4. Barış İnşası Misyonları Bağlamında Yönetim Kurumlarının (Yeniden) Yapılandırılması	241
B. Üstlenilen Yönetim Yetkisinin Kapsamı Bakımından Sınıflandırma	246
1. Genel Olarak	246
2. Münhasır Yönetim Misyonları - Birlikte Yönetim Misyonları	248

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOSOVA ÖRNEĞİ

I. KOSOVA’NIN GEÇİRDİĞİ TARİHSEL SÜREÇ VE YUGOSLAVYA FEDERAL CUMHURİYETİ’NDEKİ STATÜSÜ	
A. Prizren Birliğine (1878) Kadar Olan Süreç	251
B. Balkan Savaşlarından NATO’nun Yugoslavya Bombardımanına Kadar Geçen Süreç (1912-1999)	254
1. Kosova’nın Sırbistan Yönetiminde Kalması ve 1974 Tarihli Yugoslav Anayasası Çerçevesinde Statüsü	254
2. Kosova’nın Özerkliğine Son Verilmesi ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler	256

a. Kosovalı Arnavutların “Gölge Devlet” Yapılanması ve Kosova Kurtuluş Ordusunun Devreye Girmesi	256
b. Miloseviç Yönetiminin Giriştiği Harekât Sonrasında Uluslararası Toplumun Müdahalesi	263
(1) BM Güvenlik Konseyinin 1160 (1998), 1199 (1998) ve 1203 (1998) Sayılı Kararları	263
(2) Rambouillet Görüşmeleri ve Sonrasında NATO’nun Müdahalesi	268
II. BM GÜVENLİK KONSEYİNİN 1244 (1999) SAYILI KARARI VE KOSOVA’DA ULUSLARARASI YÖNETİM	
A. BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) Sayılı Kararı	274
1. Genel Olarak Kararın İçeriği ve Amaçları	274
2. Kosova’da Uluslararası Güvenlik Birimi (KFOR)	277
B. Kosova’da BM Geçici Yönetim Misyonu (UNMIK) (1999-...)	279
1. UNMIK’in Görev Tanımı, Oluşumu ve Yetkileri	279
a. Görev Tanımı	279
b. Oluşumu ve Yetkileri	281
c. UNMIK Döneminde Kosova’da Kurulan Hukuk Düzeninin Özellikleri	284
(1) UNMIK Düzenlemelerinin Hukukî Niteliği	284
(2) UNMIK Düzenlemelerinin İkili Karakteri	287
d. Kosova’nın Dış İlişkilerinin Yürütülmesi	289
2. Özyönetim Geçici Kurumlarının Kurulması ve Yetki Devri	292
a. Genel Olarak	292
b. Yönetime İlişkin Kararlara Yerel Katılımın Sağlandığı Geçiş Aşaması (Ocak 2000-Kasım 2001)	293
c. Kosova’da Seçimler ve Özyönetim Geçici Kurumlarının Bazı Yetkileri Devralması (Kasım 2001 ve sonrası)	298
3. Nihai Statü Süreci (2005-2007) ve UNMIK’in Durumu	301
a. Kosova’nın Nihai Statüsünün Belirlenmesine İlişkin Müzakere Süreci	301

b. Kosova'nın Statüsünün Çözümü Önerisi ve Çözüm Çabaları	304
c. 17 Şubat 2008 Tarihli Bağımsızlık İlanı Sonrası UNMIK'in Durumu	306
C. Uygulamada UNMIK	308
1. Sivil Yönetim Alanında Yeniden Yapılandırma Faaliyeti	308
a. Temel Sivil Yönetim Alanındaki İşlevleri	308
b. Ekonomik Yeniden Yapılandırma İşlevi	309
(1) Genel Olarak	309
(2) UNMIK'in Ekonomi Alanındaki Yeniden Yapılandırma Faaliyeti	311
c. Asayişin Sağlanması İşlevi	317
(1) Genel Olarak	317
(2) Kosova'da Kamu Düzeninin ve Kolluk Kuvvetlerinin Yeniden Tesisi	318
d. Acil Yardım, Mültecilerin ve Yerlerinden Edilmiş Kişilerin Geri Dönüşü Alanındaki İşlevleri	323
(1) Genel Olarak	323
(2) Kosova'da Durum	324
2. Hukukun Üstünlüğü ve Adalet Alanındaki Yeniden Yapılandırma Faaliyeti	326
a. Yargı Sisteminin Yeniden Oluşturulması	326
(1) Genel Olarak	326
(2) Uygulanacak Hukuk Meselesi	328
(3) Olağanüstü Yargı Sistemi Ve Uluslararasılaştırılmış Mahkemeler	333
b. Kosova'da İnsan Hakları	339
(1) UNMIK'in Uluslararası İnsan Hakları Standartlarıyla Bağlı Olup Olmadığı Meselesi	339
(2) Kosova'da İşlenen İnsan Hakları İhlalleri Konusunda Başvurulabilecek Ulusal ve Uluslararası Mekanizmalar	343

(i) UNMIK ve KFOR'un Ayrıcalık ve Bağışıklıkları Karşısında Kosova Mahkemelerinin Yargı Yetkisi	343
(ii) Yargı Dışı Mekanizmalar	346
(iii) Uluslararası Mekanizmaların Etkisizliği	348
3. UNMIK'in Yeniden Yapılandırma Faaliyetleri Hakkında Değerlendirme	354

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜNÜN ULUSLARARASI YÖNETİM FAALİYETİNİN HUKUKİ TEMELLERİ

I. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜNÜN BİR ÜLKEYİ/BÖLGEYİ YÖNETME YETKİSİNİN VARLIĞI SORUNU

A. BM Andlaşmasının Hazırlık Çalışmalarında Durum	358
B. Uluslararası Yönetim Faaliyetinin BMÖ'nün Bazı İlkeleri Bakımından Değerlendirilmesi ve Uygulamanın İncelenmesi	359
1. Uluslararası Yönetim Faaliyetinin Egemen Eşitlik ve Ulusal Yetki Alanına Müdahale Yasağı İlkeleri Bakımından Değerlendirilmesi	359
2. Uygulama	364

II. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ANDLAŞMASINDAKİ HUKUKİ DAYANAKLAR

A. Genel Olarak	366
B. Zımnî Yetkiler Kuramı ve Teamülî Yetkiler Görüşü	368
1. BM Andlaşması Hükümleri ve Zımnî Yetkiler Kuramı	368
2. Teamülî Yetkiler Görüşü	372
C. Güvenlik Konseyinin Yetkileri Bakımından Konunun Değerlendirilmesi	375
1. Genel Olarak	375
2. BM Andlaşmasının VII. Bölümü Çerçevesinde	377
a. Genel Olarak BM Andlaşmasının VII. Bölümünün Uygulanabileceği Durumlar	377
b. BM Andlaşması m. 40 Bakımından	383

c. BM Andlaşması m. 41 Bakımından	385
d. Uluslararası Yönetim Misyonlarının Askerî Bileşenlerinin Dayanağı Bakımından BM Andlaşması m. 42 ve 48	389
e. BM Andlaşması m. 24 ve/veya m. 39 Bakımından	391
3. BM Andlaşmasının VI. Bölümü Çerçevesinde	393
D. Genel Kurulun Yetkileri Bakımından Konunun Değerlendirilmesi	395
1. Genel Olarak	395
2. Barış İçin Birlik Kararı Çerçevesinde	400
E. BM Genel Sekreterinin Etkinliği Bakımından Konunun Değerlendirilmesi	404
III. MİSYONUN FAALİYETTE BULUNACAĞI ÜLKE DEVLETİNİN RIZASI	
A. Rızanın Gerekli Olup Olmadığı Hususundaki Görüşler	408
B. Kişi, Konu ve Zaman Bakımından Rıza	414
SONUÇ	418
KAYNAKÇA	427

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
Bkz./bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BMGSÖT	BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisi
BMÖ	Birleşmiş Milletler Örgütü
DIR	Directive
Doc.	Document
dpn.	dipnot
Ed.	Editör
EYUCM	Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi
KKO	Kosova Kurtuluş Ordusu
m.	madde
MC	Milletler Cemiyeti
NATO	North Atlantic Treaty Organization
No.	Number
OJ	Official Journal
ONUC	The United Nations Operation in the Congo
PCIJ	Permanent Court of International Justice
prg.	Paragraf
REG	Regulation
R.G.	Resmî Gazete
s.	sayfa
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SWAPO	South West Africa People's Organization
UAD	Uluslararası Adalet Divanı
UN	The United Nations

UNAMA	The United Nations Assistance Mission in Afghanistan
UNMIK	The United Nations Interim Administration Mission in Kosovo
UNOSOM II	United Nations Operation in Somalia II
UNTAC	United Nations Transitional Authority in Cambodia
UNTAES	United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium
UNTAET	United Nations Transitional Administration in East Timor
UNTAG	United Nations Transition Assistance Group
UNTEA	The United Nations Temporary Executive Authority in West Irian
UNTS	United Nations Treaty Series
USAD	Uluslararası Sürekli Adalet Divanı
vd.	ve devamı
Vol.	Volume
vs.	ve saire

GİRİŞ

Uluslararası hukukun aslî sūjesi olan devletler hukuksal açıdan başka hiçbir üstün otoriteye bağılı olmaksızın, tâbi oldukları uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde kendi ũlkelerinde diledikleri gibi tasarrufta bulunabilir. Devletler, egemenlikleri gereği, kendi ũlkelerinde genel, tam ve mũnhasır yetkileri haizdir. Devletlerin ũlke ũzerinde sahip oldukları bu yetkiler, yasama, yũrũtme ve yargı yetkilerini de kapsar. Uluslararası hukukun tũremiř sũjeleri olan uluslararası örgũtler ise, egemenlikleri gereği genel ve tam yetkiyi haiz olan devletlerden farklı olarak, ancak kurucu andlaşmalarıyla kendilerine verilen yetkileri kullanabilirler. Uluslararası örgũtlerin bir ũlkeleri bulunmadığından, kural olarak dũnya ũzerindeki belirli bir coğrafî alanda yasama, yũrũtme ve yargı yetkilerini kullanmaları da sũz konusu değildir.

Birleşmiş Milletler tarafından 1999 yılında Kosova'da ve Doğu Timor'da gŕevlendirilen iki ayrı barışı koruma operasyonudikkatlerin bir anda bu misyonlaraçevrilmesine neden olmuştur. Zira çatışmadan yeni çıkmış ve hukukî, siyasî ve ekonomik altyapıları ile yŕnetim yapılanmaları neredeyse tamamen çŕkmũř bu iki bŕlgede gŕevlendirilen barışı koruma misyonlarının, gŕev yaptıkları ũlkelerde yasama ve yargının idaresi de dâhil yũrũtme yetkilerini ũstlenmesi kararlaştırılmıştır. Bu gelişme ũzerine uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler alanlarında çalışan çok sayıda yabancı akademisyen, bahsedilen iki bŕlgede Birleşmiş Milletler tarafından ũlkesel yetkiler ũstlenilmesinin hukukî dayanaklarını ve bu misyonların faaliyetlerinin ne Şekilde yũrũtũldũđũnũ incelemiştir. Buna karşılık bu ŕnemli mesele ũlkemizde akademik çvrelerde yeterince ilgi toplayamamıştır.

Aslında bir ũlkede yŕnetim yetkilerinin ũlke dışı aktŕrler ve ŕzellikle uluslararası örgũtler tarafından ũstlenilmesi ilk kez Kosova ve Doğu Timor ŕnekleriyle ortaya çıkmış değildir. Daha ŕnceden de farklı kurumsal yapılar içinde çeşitli ũlkelerde/bŕlgelerde yŕnetime ilişkin esaslı yetkilerin ũstlenildiđi başka ŕneklere rastlamak mũmkũndũr. Bunlar arasında ŕzellikle Milletler Cemiyeti dŕneminde Saar ile Danzig'de ve Birleşmiş Milletler dŕneminde Namibya'da, Batı Yeni Gine'de, Kamboçya'da ve Hırvatistan'daki Doğu Slavonya'da kurulan yŕnetim makamları sayılabilir.

Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler kurumsal yapısı dışında da başka uluslararası yönetim örneklerine rastlamak mümkündür. Örneğin Dayton Barış Andlaşmasının ardından Bosna Hersek'te kurulan Uluslararası Yüksek Temsilcilik Makamı ve Avrupa Birliği tarafından yine Bosna'daki Mostar şehrinde kurulan AB Mostar Yönetimi ilk akla gelenlerdir. Bunun dışında devletlerin ulusal yetki alanları dışında kalan bazı ortak alanların uluslararası rejime tâbi tutulması da söz konusu olmaktadır. Örneğin Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesiyle, ulusal yetki sınırları ötesindeki deniz yatakları, okyanus tabanı ve bunların toprak altı olarak tanımlanan ve insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen uluslararası deniz yatağındaki faaliyetlerin düzenlenmesi ve denetlenmesi amacıyla Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi kurulmuştur.

Biz, çalışmamızın kapsamını ve sınırlarını dikkate alarak, inceleme alanımızı evrensel bir örgüt olan Birleşmiş Milletler tarafından kurulan ve bir devletin ülkesinde yönetim yetkilerini kısmen ya da tamamen ve geçici olarak üstlenen misyonlarla sınırlandırdık. Ayrıca Birleşmiş Milletler Örgütünün uluslararası yönetim faaliyetine ışık tutabileceği düşüncesiyle tarihsel önemi haiz başka bazı örneklere de yer verdik. Belirtmek gerekir ki, Örgütün uluslararası yönetim faaliyeti nedeniyle doğabilecek uluslararası sorumluluk konusu tamamen ayrı bir çalışmayı gerektirecek boyutta olduğundan, inceleme alanımız dışında bırakılmıştır.

Yakın geçmişte Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından barışı koruma operasyonları şemsiyesi altında girilen uluslararası yönetim faaliyetini tarihsel perspektifi ve tüm örnekleriyle incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın nihaî hedefi, Örgütün söz konusu faaliyetinin hukukî temellerini ortaya koymaktır. Bu amaçla özellikle literatürün ve başta Birleşmiş Milletler belgeleri olmak üzere resmî belgelerin araştırılması yöntemi kullanılmış, ayrıca yeri geldikçe uluslararası yargı kararlarının rehberliğinden de yararlanılmıştır. Bu yöntemle hazırlanan çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümün ilk kısmında öncelikle bir üst kavram olarak "uluslararasılaştırma" tanımlanmakta ve bu kavramın tarihsel süreç içerisindeki görünümünü netleştirmek amacıyla başlıca iki örneğe yer verilmektedir. Ardından "uluslararası yönetim" kavramına ilişkin farklı tanımlara yer verilerek, bu kavramın Birleşmiş Milletler Örgütü bakımından ne ifade ettiği üzerinde durulmaktadır.

Örgütün özellikle son dönemdeki uluslararası yönetim faaliyetinin barışı koruma operasyonları şemsiyesi altında ortaya çıktığı dikkate alınarak, barışı koruma operasyonlarının doğuşu ve geçirdiği dönüşüm açıklanmaktadır. Birinci bölümün ikinci kısmında ise uluslararası yönetim kavramı, bir ülke üzerinde ülke dışı aktörler tarafından esaslı yetkiler üstlenilen benzer bazı kavramlarla karşılaştırılmaktadır. Bunlar sırasıyla, himaye altında devlet, bir ülke üzerinde ortak egemenliği ifade eden kondominyum, Milletler Cemiyeti dönemindeki manda rejimi ile BM dönemindeki vesayet sistemi ve nihayet askerî işgaldir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde tarihsel süreç içerisinde uluslararası yönetim örneklerinin incelenmesi ve uygulamalar çerçevesinde bu örneklerin sınıflandırılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda ilk kısımda Milletler Cemiyeti döneminde Saar Bölgesinin ve Danzig Serbest Şehrinin yönetimleri incelenmekte, ardından BM'nin kurulmasının hemen sonrasında gündeme gelen fakat hiçbir zaman uygulamaya geçirilemeyen Trieste Serbest Bölgesi ve Kudüs'ün uluslararasılaştırılması önerilerine yer verilmektedir. Bu bölümün ikinci kısmında ise, BMÖ tarafından yönetim yetkilerinin kısmen veya tamamen üstlenildiği ülkelerde kurulan misyonlar kronolojik sırayla incelenmektedir. Her bir ülkede bu misyonların kurulmasına neden ihtiyaç duyulduğu, kurulan misyonların faaliyetleri ve yönetim görevlerinin ne şekilde icra edildiği araştırılmaktadır. İncelenecek örnekler sırasıyla Kongo'da ONUK, Batı Yeni Gine'de UNTEA, Namibya'da BM Namibya Konseyi, Kamboçya'da UNTAC, Somali'de UNOSOM II, Doğu Slavonya'da UNTAES ve Doğu Timor'da UNTAET'dir. Nihayet bu bölümün son kısmında BM tarafından kurulan uluslararası yönetim misyonları, kuruluş amaçları ve üstlenilen yönetim yetkisinin kapsamı bakımından sınıflandırılmaktadır.

Çalışmamızın üçüncü bölümü ise BM tarafından yakın geçmişte kurulan uluslararası yönetim misyonlarından, görev tanımı ve üstlenilen yetkilerin kapsamı bakımından belki de en dikkat çekici olan Kosova'daki BM Geçici Yönetim Misyonunun ayrıntılı olarak incelenmesini hedeflemektedir. Bu çerçevede üçüncü bölümün ilk kısmında Kosova'nın tarihsel geçmişi incelenerek, bölgeyi BM yönetimi altına konulmaya götüren süreç üzerinde durulmaktadır. Bu bölümün ikinci kısmında ise, Kosova'daki BM Geçici Yönetim Misyonunun görev tanımı, yetkileri ve

Misyona verilen işlevlerin uygulamada ne şekilde yerine getirildiği üzerine odaklanılmaktadır.

Nihayet çalışmamızın son bölümünde Birleşmiş Milletler Örgütünün giriştiği uluslararası yönetim faaliyetinin Kurucu Andlaşmadaki hukukî temelleri araştırılmaktadır. Bu bölümün ilk kısmında Kurucu Andlaşmanın hazırlık çalışmaları ve BM'nin bir ülkede yönetim yetkilerini üstlenip üstlenemeyeceği konusunda özellikle Örgütün ilk yıllarında yapılan tartışmalar üzerinde durulmaktadır. İkinci kısımda ise, çalışmamızın ikinci ve üçüncü bölümlerinde incelenen uluslararası yönetim misyonlarının BM Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulu tarafından kurulduğu ve Genel Sekreterce hayata geçirildiği göz önüne alınarak, bahsedilen organların sahip oldukları yetkileri düzenleyen Andlaşma maddeleri mercek altına alınmaktadır. En sonda ise misyonların kurulması bakımından ilgili ülke devletinin rızasının ne anlam teşkil ettiği sorgulanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI YÖNETİM KAVRAMI VE BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

I. ULUSLARARASI YÖNETİM KAVRAMI VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜ İLE İLİŞKİSİ

A. Uluslararasılaştırma Kavramı

1. Genel Olarak

Uluslararası yönetimin kökeni, uluslararasılaştırma uygulamalarına dayandığından¹, uluslararası yönetimi tanımlayabilmek için öncelikle bir üst kavram olarak uluslararasılaştırmaya² açıklık getirilmelidir. Uluslararasılaştırma kavramı özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda ortaya çıkmış olup³; bu kavramla, bir devletin ülkesindeki bir bölgenin, bir nehrin ya da bir kanalın bir başka devletin veya devletler grubunun korumasına, denetimine veya yönetimine bırakılması ifade edilmektedir⁴. Uluslararasılaştırma uygulamasına tâbi tutulan alanlar genellikle liman şehri, denize çıkışı olan şehirler ya da bunlar gibi stratejik veya ekonomik önemi haiz bölgelerdir⁵. “Uluslararasılaştırma” kavramının esasen bir ihtiyaca yönelik olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bu ihtiyaç, uluslararası yönetim altına konulan ülkelerin/bölgelerin, himaye altında devlet, bir ülke üzerinde ortak egemenlik (kondominyum), manda rejimine ya da vesayet sistemine tâbi ülke gibi egemenliğin kısıtlı olduğu diğer bazı rejimlerden hukuken ayırt edilmesidir⁶.

---

¹ Carsten Stahn, **The Law and Practice of International Territorial Administration**, Cambridge University Press, New York, 2008, (International Territorial Administration), s. 50.

² En başından belirtmek gerekir ki “uluslararasılaştırma (*internationalization*)” kavramı, “tarafsızlaştırma (*neutralisation*)” kavramından farklıdır. Zira “tarafsızlaştırma” kavramıyla, bir devletin ülkesinin belirli bir kısmının veya herhangi bir devletin egemenliğinde bulunmayan bir bölgenin, andlaşmayla silahlı çatışma alanı dışında tutulmasını sağlayan süreç ifade edilir. Tarafsızlaştırma kavramı hakkında bkz. Boleslaw A. Boczek, **International Law: A Dictionary**, Scarecrow Press, USA, 2005, ss. 89-90.

³ Méir Ydit, **Internationalised Territories**, A. W. Sythoff, Leyden, 1961, s. 11.

⁴ Rüdiger Wolfrum, “Internationalization”, **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: II, (Ed. Rudolf Bernhardt), Elsevier, Amsterdam, 1995, s. 1395.

⁵ Ydit, s. 11.

⁶ Bkz. Ydit, ss. 16-21; Stahn, International Territorial Administration, s. 51.

I. ve II. Dünya Savaşlarından sonra, uluslararası örgütlerin sayısının artmasına ve uluslararası hukukun gelişimine paralel olarak bu dar anlayış genişlemiş; uluslararası kurumların, bazı ortak alanların uluslararası rejime tâbi tutulmasına ve yönetimine tedricen artan katılımları söz konusu olmuştur⁷. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren uluslararasılaştırma uygulamasının herhangi bir devletin ülkesine dâhil olmayan bazı alanlara da teşmil edilmesi ile kavramın içeriği genişlemiştir⁸. Bu bağlamda Ay ve diğer gök cisimleri dâhil uzayın statüsünü belirleyen andlaşmalar⁹, Antarktika'ya ilişkin andlaşmalar¹⁰ ve 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesiyle düzenlenen uluslararası deniz yatağının statüsü¹¹ zikredilmelidir¹².

Uluslararasılaştırma kavramına ilişkin yukarıda bahsedilen gelişmeler dikkate alındığında bir mekânın uluslararası rejime tâbi tutulmasının başlıca iki amaca

---

⁷ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 50.

⁸ Uluslararasılaştırmanın teşmil edildiği bu alanların örnekleri arasında, uluslararası deniz yatağı, uzay ve gök cisimleri ve Antarktika'ya yer verilebileceği yönünde bkz. Wolfrum, *Internationalization*, s. 1395.

⁹ Ay ve diğer gök cisimleri dâhil olmak üzere uzayın bütün insanlığa tahsis olduğu ve devletlerin eşitlik esasına dayalı olarak uzayın kullanımı ve keşfi serbestisinden yararlanabileceği esaslarına dayalı olarak, uzayın hukukî rejimini düzenleyen başlıca andlaşma Türkiye'nin de taraf olduğu 27 Ocak 1967 tarihli "Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dâhil, Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Andlaşma" olup, bu andlaşmanın tam metni için bkz. RG., 23.10.1967, Sayı 12732. Ayrıca bkz. 18 Aralık 1979 tarihli "Devletlerin Ay'da ve Diğer Gök Cisimlerindeki Faaliyetlerini Düzenleyen Anlaşma", RG., 11.06.2011, Sayı 27961 (mükerrer). Uzayın hukukî rejimine dair ayrıntılı bilgi için diğerleri yanında bkz. Melda Sur, **Uluslararası Hukukun Esasları**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2013, (Uluslararası Hukukun), ss. 397-402.

¹⁰Antarktika'nın hiçbir devlet tarafından sahiplenilmezliğini öngören 1959 tarihli Washington Andlaşması ile Antarktika Flora Ve Faunasının Korunmasına İlişkin Sözleşme ve genel olarak bölgenin hukukî rejimine ilişkin ayrıntılı bilgi için diğerleri yanında bkz. Kemal Başlar, "Antarktika Antlaşmalar Sistemi (1961-2001): 40 Yılın Ardından Antarktika'nın Hukuki Rejimi", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 52, Sayı: 2, 2003, ss. 77-99.

¹¹Ulusal yetki sınırları ötesindeki deniz yatakları, okyanus tabanı ve bunların toprak altı olarak tanımlanan (m. 1) ve insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen (m. 136) uluslararası deniz yatağının ya da andlaşmadaki terimiyle "Bölgenin" ve buradaki kaynakların rejimi 10 Aralık 1982 tarihli Deniz Hukukuna Dair BM Sözleşmesinin XI. Bölümünde ve 28 Temmuz 1994 tarihli Deniz Hukukuna Dair BM Sözleşmesinin XI. Bölümünün Uygulanmasına İlişkin Andlaşmada düzenlenmiştir. Söz konusu Andlaşmaların tam metni için sırasıyla bkz. *United Nations Convention on the Law of the Sea*, <http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf> (10.10.2012); *Agreement Relating to the Implementation of Part XI of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982*, UN Doc. A/RES/48/263, 17 August 1994. Bölgedeki faaliyetlerin düzenlenmesi ve denetlenmesi amacıyla kurulan Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. R. St. J. Macdonald, "The International Sea-Bed Authority", **Studi di Diritto Internazionale in Onore di Gaetano Arangio-Ruiz III**, Editoriale Scientifica, Napoli, 2004, ss. 2213-2230; Michael Wood, "International Seabed Authority (ISA)", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (10.12.2009).

¹² Eckart Klein, "International Régimes", **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: II, (Ed. Rudolf Bernhardt), Elsevier, Amsterdam, 1995, s. 1355; Wolfrum, *Internationalization*, s. 1395.

yönelik olduğundan bahsedilmektedir¹³: siyasî açıdan çekişmeli bazı meselelerde bir denge oluşturarak barışın korunmasına katkıda bulunmak ve uluslararası rejime tâbi kılınan alanın ortak kullanımını güvenceye almak. Bu bağlamda uluslararasılaştırma kavramının en temel özelliği, belirli bir devletin ülkesel egemenliğinin, bir başka devlet, devletler grubu ya da uluslararası toplumun bütünü lehine sınırlandırılmasıdır¹⁴. Bir mekânın uluslararasılaştırılmasının amaçları göz önünde bulundurulduğunda, bu sınırlandırmanın uluslararası toplumun genelinin ya da en azından geniş bir devletler grubunun ortak yararına hizmet etmesi gerekmektedir. Zira aksi takdirde uluslararasılaştırmanın, aşağıda daha ayrıntılı olarak ele alacağımız bir ülke üzerinde ortak egemenlik (kondominyum), himaye altında devlet gibi, devletlerin kendi çıkarlarının ön planda tutulduğu başka bazı kavramlardan ayrılması mümkün olamayacaktır.

Uluslararasılaştırma neticesinde, genellikle, uluslararası rejime tâbi tutulan bölgeler için doğrudan veya dolaylı uluslararası yönetim yapıları kurulmaktadır¹⁵. Söz konusu alanlar üzerindeki uluslararası yönetim faaliyeti, uluslararası toplum adına ve yararına faaliyette bulunan bir ya da daha fazla devlet veya genellikle bir uluslararası örgüt tarafından icra edilmektedir. Bu çerçevede uluslararasılaştırma kavramının içeriğinde barındırdığı, karakteristik üç unsurdan söz edilmektedir¹⁶:

1. Belirli bir devletin uluslararasılaştırmaya tâbi tutulan alan üzerindeki ülkesel egemenliğinin sınırlandırılması ya da neredeyse tamamen kaldırılması;
2. Genellikle uluslararası toplumun ya da en azından geniş bir devletler grubunun çıkarlarına hizmet etmesi;
3. Uluslararasılaştırma konusu bölgenin yönetimi için bir uluslararası kurumsal yapının kurulması.

2. Ülkesel Uluslararasılaştırma - İşlevsel Uluslararasılaştırma Ayrımı

Bir devletin spesifik bir alan üzerindeki ülkesel egemenliğinin veya yetkilerinin, tamamen kaldırılması ya da yalnızca sınırlandırılması dikkate alınarak,

---

¹³ Klein, s. 1354.

¹⁴ Wolfrum, Internationalization, s. 1395.

¹⁵ Wolfrum, Internationalization, s. 1395.

¹⁶ Wolfrum, Internationalization, s. 1395.

uluslararasılaştırma iki alt türe ayrılmaktadır¹⁷: dar anlamda ya da ülkesel uluslararasılaştırma (*territorial internationalization*) ve geniş anlamda ya da işlevsel uluslararasılaştırma (*functional internationalization*). Ülkesel uluslararasılaştırma, bir bölgeyi ait olduğu devletin yetkisinden (*jurisdiction*) tamamen çıkararak ve söz konusu alanın yönetimini uluslararası bir kurumsal yapıya bırakan bir araçtır¹⁸. İşlevsel uluslararasılaştırma ise, belirli bir alan üzerinde devletin ülkesel yetkisini yalnızca bir yönüyle sınırlandıran ve bu alanı uluslararası denetim ya da kontrol altına yerleştiren daha esnek bir tekniği ifade eder¹⁹. Görüldüğü gibi, işlevsel ve ülkesel uluslararasılaştırma ayırımında temel farklılık kademeli olup, kullanılacak terim o bölgede/alanda devletin yetkisinin hâlen esaslı bir şekilde mevcut olup olmadığına göre belirlenecektir.

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün (BMÖ) uluslararası yönetim faaliyetine giriştiği durumlarda her iki türden örnekler görülebilmektedir. Ancak öncelikle belirtmek gerekir ki BM uygulamasında daha fazla göze çarpan tür, ülkesel ya da dar anlamda uluslararasılaştırmadır. Bu türde, ilgili bölge üzerinde ülke devletinin yetkisi neredeyse tamamen kaldırılmakta ve buna paralel olarak devlet benzeri yetkiler²⁰/ülkesel yetkiler bizzat ve doğrudan BM tarafından kullanılmaktadır. Buna karşılık esas olarak ulusal makamlar ülkesel yetkilerini kullanmaya devam ediyorsa ve BM bu makamların yanında yalnızca spesifik bir ya da birkaç işlev üzerinde nihaî

---

¹⁷ Wolfrum, *Internationalization*, ss. 1395-1398; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 50 vd. İşlevsel ve ülkesel uluslararasılaştırma ayırımı, özellikle Kudüs'ün uluslararasılaştırılması önerisi üzerine BM çerçevesinde yapılan hazırlık çalışmalarında İsveç temsilcisi tarafından vurgulanmış ve Kudüs'ün işlevsel anlamda uluslararasılaştırılmasının (*functional internationalization*) daha uygun olacağı görüşü ileri sürülmüştür. İsveç'in önerisinde, İsrail ve Ürdün'ün kutsal mekânlara serbest girişi garanti etmesini sağlamaya yönelik olarak BM için yalnızca denetim yetkileriyle (*control powers*) sınırlı işlevler öngörülmekteydi. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Yearbook of the United Nations 1950**, s. 338, <<http://unyearbook.un.org/>> (23.02.2010).

¹⁸ Wolfrum, *Internationalization*, s. 1395.

¹⁹ Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 64, 65. *Wolfrum'a göre*, işlevsel uluslararasılaştırma da kendi içinde üçe ayrılmaktadır: Bazı örneklerde, belirli bir uluslararası örgüte bir devletin ülkesinde belli konularda ülkesel yetki kullanmak üzere yetki (*power to exercise jurisdiction*) verilir ve bu surette o devletin egemenliği sınırlanır. Bu durumda, işlevsel açıdan sınırlı olsa da doğrudan bir uluslararası yönetim kurulmaktadır. İkinci türe dâhil örneklerde, bir nehir ya da kanal gibi belirli bir ülke parçası özel bir uluslararası rejime tâbi kılınır; bununla birlikte uluslararası rejime tâbi tutulan ülke parçası ilgili devletin egemenliğinde kalmaya devam eder. Bu durumlarda ülke devletinin yalnızca diğer devletlerin çıkarlarına hizmet eden belirli yükümlülükleri söz konusu olup, bu yükümlülüklerini yerine getirmesi bakımından uluslararası denetime tâbidir. Nihayet işlevsel uluslararasılaştırmanın nispeten daha yakın zamanlarda ortaya çıkan üçüncü türünde ise, devletler, dünya toplumunun çıkarına, kendi ulusal yetki alanları dışında da belirli işlevler üstlenmektedir. Bkz. Wolfrum, *Internationalization*, s. 1397

²⁰ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 51.

yetkiyi haiz ise bu durumlarda, yukarıdaki sınıflandırmaya göre işlevsel uluslararasılaştırmadan söz edilebilir²¹. Ancak gerek ülkesel gerek işlevsel uluslararasılaştırma uygulamaları BM bakımından istisnaîdir. Buna karşılık BM uygulamasında en sık karşılaşılan ve Örgütün bir ülkenin mevcut hükümetine, herhangi bir ülkesel yetki üstlenmeksizin, yalnızca teknik yardım sağladığı veya danışmanlık yaptığı ve nihaî yetkinin her konuda ülke devletinde olduğu durumlar bir uluslararasılaştırma teşkil etmez²² ve dolayısıyla bizim çalışmamızın kapsamı dışındadır²³.

3. Uluslararasılaştırmanın Tarihsel Süreç İçerisindeki Görünümü

a. Genel Olarak

Ülkelerin uluslararasılaştırılması kavramı, yakın geçmişteki uluslararası yönetim örneklerinin ortaya çıkmasında tarihsel bir çerçeve sağlamıştır. Uluslararası yönetim faaliyetini üstlenen aktörler ve yönetimin üstlenilmesindeki başlıca amaçlar göz önünde bulundurulduğunda, tarihsel süreçte uluslararasılaştırma uygulamalarının temelde üç farklı döneme ayrıldığından söz etmek mümkündür²⁴. Bunlardan birincisi 28 Haziran 1919 tarihli Versay Andlaşmasından²⁵ önceki dönemdir. Bu dönemde uluslararasılaştırma, bir devletin egemenliğindeki bir bölgenin, birden fazla devletin

---

²¹ Ayrıca bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 65.

²² Bu tür faaliyetlerin uluslararası yönetim teşkil etmediği yönünde bkz. Ralph Wilde, "From Danzig to East Timor and Beyond: The Role of International Territorial Administration", *American Journal of International Law*, Cilt: 95, Sayı: 3, 2001, (From Danzig to East Timor), s. 585; Rüdiger Wolfrum, "International Administration in Post-Conflict Situations by the United Nations and Other International Actors", *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, Cilt: 9, 2005, (International Administration in Post-Conflict Situations), s. 656.

²³ BM uygulamaları konusunda burada bahsedilen sınıflandırma için bkz. Gerald B. Helman ve Steven R. Ratner, "Saving Failed States", *Foreign Policy*, Cilt: 89, Winter 1993, <http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/06/21/saving_failed_states> (06.08.2009). Bahsettiğimiz üçlü ayrıma benzer bir sınıflandırma için bkz. Jarat Chopra, "Introducing Peace-Maintenance", *Global Governance*, Cilt: 4, 1998, ss. 13-14.

²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ydit, s. 319, 320; Jarat Chopra, *Peace Maintenance: The Evolution of International Political Authority*, Routledge, London, 1999, (International Political Authority), ss. 37-49; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 52 vd.

²⁵ I. Dünya Savaşı sonunda akdedilen Versay Barış Andlaşmasının tam metni için bkz. The Versailles Treaty, 28 June 1919, <http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/versailles_menu.asp> (11.10.2009).

temsilcilerinden oluşan çokuluslu bir kurum tarafından yönetilmesini ifade etmektedir²⁶.

İkinci evreyi, her iki Dünya Savaşının ardından ortaya çıkan uluslararası koşulların şekillendirdiği uluslararasılaştırma uygulamaları oluşturmaktadır. Dünya savaşları sonrasında uluslararasılaştırmanın, devletlerin bireysel çıkarlarından ziyade uluslararası toplumun ortak çıkarlarını gerçekleştirmeye yönelik bir mekanizmaya dönüştüğü ve bu yönüyle daha önceki çokuluslu yönetim uygulamalarından farklılaştığı görülmektedir. Bu dönüşümün en önemli sebebi, çok taraflı andlaşmalarla kurulmuş ve daha tarafsız hareket edebileceği umulan Milletler Cemiyetinin (MC) ve Birleşmiş Milletlerin (BM) uluslararasılaştırma sürecine dâhil olmasıdır. Ancak yine de uluslararasılaştırma yöntemine başvurulmasında ilgili dönemin siyasal koşullarının tamamen bertaraf edilemediği²⁷ ve uluslararası ilişkilerde güçler dengesi göz önüne alındığında hiçbir zaman edilemeyeceği de bir gerçektir. Dünya Savaşlarının hemen ardından MC'nin ve BM'nin giriştiği uluslararası yönetim faaliyeti bakımından iki temel özellik göze çarpmaktadır²⁸: İlki, uluslararasılaştırılan ülkeler üzerinde söz konusu uluslararası örgütler tarafından yetki üstlenilmesinde muzaffer devletlerin çıkarlarının baskın nitelikte olması²⁹; ikincisi ise, bu dönemdeki uluslararasılaştırmalarda, savaş sonrası ülkesel uyuşmazlıkların çözümünün amaçlanmasıdır³⁰.

Nihayet son aşamada uluslararasılaştırma uygulamaları daha sistematik bir hâle dönüşerek ülkesel uyuşmazlıkların çözümü amacının dışında da kullanılmaya başlanmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası hukukun giderek kurumsallaşmasının ve uluslararası örgütlerin sayısının ve faaliyetlerinin

---

²⁶ Ralph Wilde, **International Territorial Administration: How Trusteeship and the Civilizing Mission Never Went Away**, Oxford University Press, New York, 2008, (International Territorial Administration), s. 307.

²⁷ Hatta *Chopra*, BM kurulana dek, bir ülkeyi kendi çıkarları için yöneten devletler grubunun söz konusu olduğu çok uluslu yönetimlerle MC gibi uluslararası örgütler çerçevesinde kararlaştırılan uluslararası yönetimler arasında, uluslararasılaştırmanın hangi çıkarlara hizmet ettiği açısından çok ciddi bir fark bulunmadığını vurgulamaktadır. Ancak yazar yine de MC döneminde kurulan uluslararası yönetimlerin kural olarak geçici nitelikte olmasının ve bir uyuşmazlığın çözümüne hizmet etmeyi ya da bir şekilde o ülke halkı adına faaliyette bulunmayı amaçlamasının, bu yönetimleri önceki çok uluslu yönetimlerden ayırdığını da kabul etmektedir. Bkz. *Chopra*, International Political Authority, ss. 39-40.

²⁸ Stahn, International Territorial Administration, ss. 59-62.

²⁹ Versay Andlaşmasıyla Danzig ve Saar bölgelerine ilişkin olarak öngörülen uluslararasılaştırmanın, özellikle Almanya ve komşuları arasındaki güç dengesinin yeniden düzenlenmesinde bir araç olarak kullanıldığı yönünde bkz. Stahn, International Territorial Administration, s. 60.

³⁰ Wolfrum, Internationalization, s. 1395.

artmasının uluslararasılaştırma uygulamalarını, yalnız savaştan galibiyetle çıkan devletlerin değil, gerçekten uluslararası toplumun genelinin çıkarlarına hizmet eden bir mekanizmaya dönüşmesini sağladığı ifade edilmektedir³¹. Bu bağlamda BMÖ uygulamasında uluslararasılaştırma, ülkesel uyuşmazlıkların çözümü yanında hem sömürge durumundan kurtulmayı kolaylaştıran hem de geniş anlamda BM barışkoruma operasyonları bağlamında kullanılan bir teknik halini almıştır³². BMÖ uygulamasında bu son dönem de kendi içinde ikiye ayrılabilir³³. Soğuk Savaş³⁴ yıllarında daha ziyade sömürge durumundan kurtarılma bağlamında başvurulan bu yöntem, Soğuk Savaşın sona ermesiyle BM'nin daha etkin bir duruma gelmesi neticesinde spesifik olarak uluslararası barış ve güvenliğin korunması gibi daha geniş bir amaca hizmet edecek şekilde kullanılabilmiştir.

İkinci ve üçüncü aşamalarda ortaya çıkan, MC ve BM örgütlerinin bazı ülkelerin yönetimini doğrudan üstlendiği örnekler çalışmamızın ikinci ve üçüncü bölümlerinde incelenecektir. Bununla birlikte birinci aşamaya tekrar dönmeyeceğimizden, burada başlıca iki örnekle, uluslararası yönetimlerin temeli olarak çok uluslu yönetimleri açıklamak yerinde olacaktır.

---

³¹ Nitekim bu sayede uzay ve uluslararası deniz yatağı gibi alanlar uluslararası rejime tâbi tutulabilmiştir. Bu bağlamda *Wolfrum*, 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesiyle uluslararası deniz yatağı için öngörülen rejimin, esasen dünya toplumunun çıkarlarını ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla düzenlendiğini belirtmekte, Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesinin kurulmasıyla bu alanın ülkesel uluslararasılaştırma türüne dâhil olduğunu vurgulamaktadır. Bkz. *Wolfrum*, *Internationalization*, s. 1396.

³² *Ydit*, tarihsel perspektiften uluslararasılaştırma kavramının, “belirli güçlerin (Avrupalı devletlerin) oluşturduğu birlik tarafından yürütülen bir eylemden, uluslararası toplumun örgütlenmesi olan BM tarafından çeşitli organları (Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Vesayet Konseyi vs.) vasıtasıyla uygulanan bir kuruma dönüştüğünü” vurgulamaktadır. Bkz. *Ydit*, s. 320.

³³ Ayrıca bkz. Dominik Zaum, **The Sovereignty Paradox: The Norms and Politics of International Statebuilding**, Oxford University Press, New York, 2007, ss. 54-58.

³⁴ İkinci Dünya Savaşının ardından uluslararası ilişkilerde güçler dengesinde ortaya çıkan boşluk, temelde, siyasî ve ekonomik doktrinleri birbiriyle çatışma halindeki iki devlet, yani Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) tarafından doldurulmuştur. Bu dönemde dünya, özellikle bahsedilen devletlerin öncülüğünde bir yanda Batı Bloku diğer tarafta Doğu Bloku ülkelerinin yer aldığı iki kutup arasındaki uluslararası siyasî ve askerî gerginlik dönemini yaşamıştır. Soğuk Savaş döneminin başlangıç ve bitiş tarihleri konusunda bazı farklı görüşler bulunmakla birlikte, bu dönemin 1947-1991 yılları arasında kapsadığı ifade edilmektedir. Soğuk Savaş dönemi ve bu dönemin etkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ebrahim Afsah, “Cold War (1947-1991)”, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (25.11.2009); Klevis Kolasi, “Soğuk Savaş’ın Barışçıl Olarak Sona Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 68, Sayı: 2, 2013, ss. 149-179.

b. Uluslararası Yönetimin Kökeni Olarak Çok Uluslu Yönetimler

(1) Çok Uluslu Yönetimlerin Özellikleri

MC'nin kurulmasından önce uluslararasılaştırma, bir üçüncü devletin egemenliğinde bulunan ve kendileri bakımından stratejik ya da ekonomik önemi haiz bir bölgenin kontrolünü ele geçirmek isteyen birden fazla güçlü devletin söz konusu olduğu ve hiç birinin tek başına bunu başaramadığı durumlarda alternatif bir yöntem olarak ortaya çıkmıştır³⁵. Bu alternatif yöntemde, söz konusu bölgenin yönetimi genellikle geçici olarak, ilgili ülkenin uluslararasılaştırılması kararını alan devletlerin temsilcilerinden oluşan organlarca sürdürülmüştür³⁶.

Uluslararası yönetimin öncüleri ya da habercileri olarak nitelenen³⁷ bu dönemdeki örneklerde, birlikte hareket eden bir devletler grubu, yönetim altındaki ülkede düzenleme yapma ve/veya yürütme yetkilerini üstlenmişlerdir³⁸. Ancak hemen belirtmek gerekir ki bu dönemde uluslararasılaştırma, MC ve BM'nin uluslararası yönetim faaliyetinden farklı olarak, esasen ilgili devletlerin şahsî çıkarlarının elde edilmesi için bir araç olarak kullanılmıştır³⁹. Bir başka deyişle bu dönemde uluslararasılaştırma, uluslararası toplumun genelinin ya da en azından geniş bir kesiminin çıkarlarına hizmet eden bir araçtan ziyade, yönetim yetkisini ele alan devletlerin askerî, ekonomik veya stratejik çıkarlarını koruyan bir mekanizma olarak görülmüştür.

(2) Çok Uluslu Yönetimlerin Bazı Örnekleri

Ülkesel uluslararasılaştırma bağlamında ortaya çıkan ve Avrupalı büyük güçlerin genellikle stratejik çıkarlarının ön planda tutulduğu çokuluslu yönetimlerin başlıca örnekleri arasında özellikle, Krakov Serbest Şehri (1815 – 1846), Girit

---

³⁵ Chopra, *International Political Authority*, ss. 38, 39.

³⁶ Wilde, *From Danzig to East Timor*, ss. 602-603.

³⁷ Wilde, *From Danzig to East Timor*, s. 603.

³⁸ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 53.

³⁹ Chopra, *International Political Authority*, s. 38; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 53.

Adasının 1897’de işgali⁴⁰, Arnavutluk Denetim Komisyonu⁴¹ (*Albanian Control Commission*) ve Uluslararası Tanca Bölgesi (*International Tangier Zone*) sayılabilir⁴². Bahsedilen örnekler, uluslararası yönetim konusunda aslen tarihsel önemi haiz olup çalışmanın kapsamını göz önünde tutarak, bu örneklerden ilk kez serbest şehir adı kullanılan “Krakov Serbest Şehri” ve diğerlerine göre oldukça uzun ömürlü olan “Uluslararası Tanca Bölgesi” üzerinde duracağız.

---

⁴⁰ 1897’de Avrupalı güçler (İngiltere, Fransa, İtalya, Rusya, Almanya ve Avusturya), Yunanistanla birleşmesini önlemek için Girit’e müdahalede bulunmuşlardır. Bu devletler “Konsoloslar Komisyonu (*Commission of the Consuls*)” adı altında etkin bir yönetim organı kurmuşlardır. Kurulan bu yönetim organı, İstanbul’daki “Avrupa Büyükelçiler Kuruluna (*Board of European Ambassadors*)” karşı sorumlu idi. 1909 yılına dek süren Girit’in çok uluslu yönetimi, askerî unsurların çekilmesi üzerine onların yerini alan bir uluslararası polis gücüyle desteklenmiştir. Girit örneğiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ydit, ss. 109-126; J. H. W. Verzijl, **International Law in Historical Perspective**, Part II International Persons, A.W. Sijthoff, Leyden, 1969, ss. 387-389; Chopra, *International Political Authority*, s. 39; James Crawford, **The Creation of States in International Law**, Oxford University Press, New York, 2006, s. 509-510; Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 54-56. Girit’in bu dönemdeki statüsü USAD tarafından 8 Ekim 1937 tarihli “*Girit ve Sisam’daki Fenerler Davası*” Kararında ele alınmıştır. Divan’a göre bu dönemde, “*Özerkliğine bakılmaksızın, Girit Osmanlı İmparatorluğunun bir parçasıdır. Sultanın, Girit’teki egemenlik haklarının kullanımı üzerinde önemli sınırlamaları kabule mecbur kalmasına rağmen, egemenliğin ona aidiyeti son bulmamıştır...*” Bkz. P.C.I.J., Ser. A/B., No. 71 (1937), s. 103. “*Girit ve Sisam’daki Fenerler Davası*” Kararında ayrı görüş (*separate opinion*) bildiren Lord Hudson, Girit’in bu dönemde dış ilişkileri bakımından Osmanlı devletinden bağımsız olarak hareket ettiğini ve Evrensel Posta Birliği, Uluslararası Telgraf Birliği gibi kuruluşlara üye olduğunu vurgulamıştır. Bkz. P.C.I.J., Ser. A/B., No. 71 (1937), s. 127.

⁴¹ I. Balkan Savaşı sonunda İngiltere’nin girişimiyle toplanan Londra Konferansı sonucunda Balkan İttifakını oluşturan devletlerle (Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ) Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalanan 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşmasının 3. maddesiyle Arnavutluk’un sınırlarının ve statüsünün belirlenmesi Avrupa Uyumunda (*Concert of Europe*) yer alan devletlere bırakılmıştır. Temmuz 1913’te Londra’da toplanan Büyükelçiler Konferansında (*Conference of Ambassadors*) İngiltere, Fransa ve İtalya Arnavutluk’un tamamen uluslararası yönetim altına konulmasını savunurken, Avusturya-Macaristan ve Almanya bir ölçüde uluslararası denetime tâbi fakat bağımsız bir Arnavutluk önermişlerdir. Nihayetinde Arnavutluk bağımsız bir devlet olarak ilan edilmişse de Arnavutluk’a özel bir uluslararası statü tanınmıştır. Belirlenen bu statüye göre Arnavutluk, İngiltere, Fransa, İtalya, Rusya, Almanya ve Avusturya – Macaristan devletlerinin garantisini altında bağımsız ve tarafsız bir prensliktir. Arnavutluk’un sivil ve malî yönetimi, adı geçen devletlerin konsoloslarıyla Arnavutluk’un bir temsilcisinden oluşan, görev süresi başlangıçta on yıl olarak öngörülmüş fakat uzatılması mümkün olan bir “*Uluslararası Denetim Komisyonuna (International Control Commission)*” bırakılmıştır. Bu Komisyon çalışmalarına başladıktan sonra, bahsedilen devletlerce Alman asıllı *Wilhelm von Wied* Arnavutluk prensi olarak atanmıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşıyla başlamasıyla önce *Uluslararası Denetim Komisyonu* üyeleri ardından da Prens *Wied* ülkeyi terk etmiştir. Ülkesel egemenliğin kullanılması konusunda *Uluslararası Denetim Komisyonuna* verilen kapsamlı yetkilerin, o döneme kadar olan uygulamalarda Avrupalı devletlerin üzerinde uzlaşabildiği en ileri örneklerden birini teşkil ettiği belirtilmekteyse de bu husus Kontrol Komisyonunun dağılması sonucu netleşmemiştir. Arnavutluk Denetim Komisyonuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ydit, ss. 29-33; Verzijl, ss. 464, 480, 482; Crawford, ss. 510-512; Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 56, 57.

⁴² Bu konudaki tarihsel örnekler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ydit, ss. 22-40.

(i) Krakov Serbest Şehrinin (*Free City of Cracow*) Yönetimi (1815 – 1846)

Ülkesel uluslararasılaştırma şeklinde ortaya çıkan kayda değer ilk çokuluslu yönetim girişimi, 1815 Viyana Kongresi sonucunda 9 Haziran 1815 tarihinde imzalanan Genel Andlaşmada⁴³ öngörülen Krakov Serbest Şehri projesidir⁴⁴. Genel Andlaşmanın 6. maddesine göre, “*Ülkesiyle birlikte Krakov şehri, Avusturya, Rusya ve Prusya devletlerinin himayesi altında, sürekli olarak bağımsız, tarafsız ve tamamen serbest bir şehir olarak ilan edildi*⁴⁵”. Krakov için öngörülen bu rejimin, sonradan özellikle Danzig Serbest Şehri uygulamasıyla üne kavuşan uluslararasılaştırılmış serbest şehir ya da serbest bölge kavramının ilk örneğini teşkil ettiği belirtilmektedir⁴⁶.

Krakov Serbest Şehrinin kurulması, Avusturya, Rusya ve Prusya devletlerinin dönemin şartları çerçevesinde Polonya meselesi⁴⁷ ile ilgili uzlaşmaya mecbur kalması sonucunda olmuştur⁴⁸. Özel bir siyasî birim teşkil eden Krakov Serbest Şehrinin kuruluşunun hukukî dayanağı Avusturya, Rusya ve Prusya arasında 3 Mayıs

---

⁴³ Eylül 1814’te toplanan Viyana Kongresi neticesinde 9 Haziran 1815 tarihinde imzalanan Genel Andlaşma ile eklerinin ve bu Kongre sonucunda imzalanan ikili andlaşmaların tam metinleri için bkz. Thomas C. Hansard, **The Parliamentary Debates From the Year 1803 to the Present Time**, Cilt: XXXII, London 1816, s. 71 vd.

⁴⁴ Ydit, s. 22; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 53. Krakov Serbest Şehriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ydit, s. 95-108; Verzijl, ss. 502, 503; Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 53-54.

⁴⁵ Krakov Serbest Şehrine ilişkin bu düzenleme aslında, 3 Mayıs 1815 tarihinde Avusturya, Rusya ve Prusya arasında imzalanan ve Krakov’un Anayasasını da içeren üçlü Andlaşmada da yer almakta olup, söz konusu Andlaşma ve Krakov Serbest Şehrinin Anayasası 1815 Viyana Kongresi sonucunda akdedilen Andlaşmasının 3 No.’lu Ek’ini teşkil etmektedir. İlgili metinler için bkz. Hansard, s. 131 vd.

⁴⁶ Ydit, s. 95. Bununla birlikte *Ydit*, uluslararası hukuk alanında çalışan bazı yazarların Krakov Serbest Şehrinin hukukî durumunu bağımsız bir devletten ziyade “ortak himaye altında bölge (*collective protectorate*)” olarak değerlendirdiğini belirtmektedir. Bkz. Ydit, dñn. 7, s. 97.

⁴⁷ Polonya, 1772 yılından itibaren Avrupa’nın güçlü devletleri tarafından üç kez parçalanmıştı. Daha sonra 1807 yılında Napolyon tarafından, Prusya ile Rusya arasında bir tampon işlevi görmek üzere Varşova Büyük Dükalığı adı altında yeniden bağımsız bir Polonya devleti kurulmuştu. Ancak Napolyon Savaşları olarak bilinen dönemi sona erdirmek üzere toplanan 1815 Viyana Kongresinde savaşın galipleri Rusya, Prusya ve Avusturya, Polonya’yı kendi egemenlikleri altına almak için yine kıyasıya bir mücadele vermişlerdir. Neticede yeni bir savaştan kaçınmak için Polonya’nın aralarında paylaşılmasını ve Krakov’un serbest şehir olmasını kararlaştırmışlardır. Bkz. Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (Cilt 1-2: 1914-1995)**, Genişletilmiş 14. Baskı, Alkım Yayınevi, Ankara (Eserde basım yılı yazılmamıştır), s. 10; Thomas Fitschen, “Vienna Congress (1815)”, prg. 8, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (10.12.2009).

⁴⁸ Ydit, s. 96.

1815’de imzalanan andlaşmaydı⁴⁹. Böylelikle Krakov Serbest Şehri, sözleşmeye taraf üç devletin ortak himayesi altına konuldu. Andlaşmada taraflar, Krakov’un daimî statüsünü serbest ve tarafsız bir şehir olarak açıklamışlar ve bu statüyü karşılıklı olarak tanımışlardır (m. I, VI). Söz konusu üç devlet ayrıca, Krakov’un anayasasını hazırlayıp kabul etmeyi üstlenmişler ve varlığını garanti etmişlerdir (m. VII).

1815 yılında Krakov’un serbest şehir olarak ilan edilmesinden hemen sonra kabul edilen Anayasayla şehirde yürütme yetkisi Senatoya verilmiş, yasama yetkisi ise Senato ve Temsilciler Meclisi arasında paylaştırılmıştır⁵⁰. Ayrıca, üç hami gücün Temsilciler Kurulu da (*Board of Representatives of the Three Protecting Powers*) bölgede sürekli bir denetim organı olarak görev yapmaya başlamıştır⁵¹. Yetkilerinin dayanağı 3 Mayıs 1815 tarihli Andlaşma olan Temsilciler Kurulunun başlıca görevi Krakov’da kamu işlerinin gelişimini denetlemek ve hami güçlerin çıkarlarının gözetilmesini sağlamaktı. Kurul ayrıca şehrin tarafsızlık statüsüne aykırı bulduğu yerel yasama tasarruflarına karşı ortak veto yetkisini haizdi⁵².

1815-1830 yılları arasında, Temsilciler Kurulunun Krakov’un iç işlerine genel olarak bir müdahalesi söz konusu olmamıştır⁵³. Fakat 1830-1831’deki Leh isyanından sonra durum tamamen değişmiş; 1831’den itibaren uluslararasılaştırma, Krakov’un uluslararasılaştırılmış statüsünü nihayete erdirecek bir mekanizmaya dönüşmüştür⁵⁴. 30 Mayıs 1833’te yeni Anayasanın kabulü sonrasında, Serbest Şehrin başlangıçtan itibaren haiz olduğu yarı bağımsız statüsü yavaş yavaş ortadan kalkmış ve egemenlikten kaynaklanan yetkilerin kullanımı tedricen üç hami devlete geçmiştir⁵⁵.

1833 Anayasasıyla getirilen değişikliklere göre, Krakov’da Senato ile Temsilciler Meclisi arasında görüş ayrılığı bulunan durumlarda ya da bu iki kurumun yetkilerine ilişkin bir uyuşmazlık çıkması hâlinde veya Anayasanın yorumuyla ilgili

---

⁴⁹ Bu dönemde henüz ülke kazanma aracı olarak savaş yasaklanmadığından, işgalci Avrupalı güçlerin hukuken yeni siyasî birimler yaratmak ve bu birimlerin egemenliğinin sınırlarını belirlemek konusunda yetki sahibi olduğu yönünde bkz. Ydit, s. 97.

⁵⁰ Ydit, ss. 98-99.

⁵¹ Ydit, s. 101.

⁵² Ydit, s. 101; STAHN, *International Territorial Administration*, dpn. 25, s. 53.

⁵³ Ydit, s. 101.

⁵⁴ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 54.

⁵⁵ 1833 Krakov Anayasasıyla getirilen değişiklikler konusunda ayrıntılı ilgi için bkz. Ydit, ss. 102-103.

her türlü meselede nihaî karar makamı Temsilciler Kurulu idi⁵⁶. Bu düzenleme sonrasında Krakov'un kendi yönetim organları adım adım yetkilerini kullanmaktan mahrum edilmiş ve bölge tedricen, hami güçlerin Krakov Serbest Şehrindeki daimî temsilcileri vasıtasıyla yönetilmeye başlamıştır⁵⁷. Bu şekilde, egemenlikten kaynaklanan yetkiler genellikle Temsilciler Kurulu ve sınırlı ölçüde yerel makamlar tarafından kullanıldığından, esasen 1833'den sonra Krakov'un gerçek anlamda uluslararasılaştırıldığı ifade edilmektedir⁵⁸.

Bu süreçte Rusya, Avusturya ve Prusya ayrıcalıklarını kötüye kullanarak⁵⁹ yerel kurumların yönetim yetkilerini önemli ölçüde kısıtlamışlardır⁶⁰. Krakov'daki huzursuzluk tehlikeli duruma gelmiş ve 17 Şubat 1836'da Rusya, Prusya ve Avusturya ordularının ortak birimleri ülkeyi bir kez daha işgal etmişlerdir. 1833 tarihli Anayasada 1837 ve 1839 yıllarında yapılan değişiklikler sonucunda, 1839 – 1846 yılları arasında Serbest Şehir makamları kendilerine tanınan çok sınırlı yetkileri kullanmışlar ve sözde bir bağımsızlıktan yararlanmışlardır⁶¹. Nihayetinde Rusya, Avusturya ve Prusya arasında imzalanan 6 Kasım 1846 tarihli yeni bir andlaşmayla Krakov şehri Avusturya Macaristan İmparatorluğu sınırlarına katılmış ve bölgenin tâbi tutulduğu uluslararasılaştırılmış rejim sona ermiştir⁶².

---

⁵⁶ 1833 tarihli Krakov Anayasasının XXVII. maddesinde yer verilen bu düzenlemenin İngilizce metni için bkz. Ydit, s. 102.

⁵⁷ Ydit, s. 103.

⁵⁸ Ydit, s. 103.

⁵⁹ Krakov makamlarının Leh isyancılar lehine hareket etmek suretiyle “tarafsızlığı” ihlâl ettikleri iddiası, hami devletlerin en sık başvurdukları müdahale gerekçesiydi. Bu çerçevede, 1833 tarihli Anayasanın 8. maddesine göre Temsilciler Meclisi tarafından seçilmesi gereken Senatörler, hami devletlerin Krakov'da bulunan temsilcileri tarafından atanmıştır. Hatta Anayasaya göre (m. 21) Krakov vatandaşı olması gereken senatörlerin bazıları, hami güçler tarafından istenilen politikaların uygulanabilmesi amacıyla Avusturya ya da Rusya vatandaşları arasından atanmıştır. Bkz. Ydit, s. 103.

⁶⁰ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 54.

⁶¹ Temsilciler Meclisine seçilecek üyeler ve hatta Meclisin toplantıya çağırılması dahi, Temsilciler Kurulunun (*Board of Delegates*) onayına bağlanmıştır. Temsilciler Kurulu yargı sisteminde tümünden bir reform öngören bir değişikliği yürürlüğe koyarak, yargıya da müdahalede bulunmuş ve toplam beş yargıçtan oluşan Yüksek Mahkemenin (*Supreme Court*) üç yargıçını hami devletlerin vatandaşlarından atama hakkını eline almıştır. Ayrıca, daha önceden Senato başkanına tabi bulunan yerel polis ve milis kuvvetleri Temsilciler Kurulunun kumandası altına konulmuştur. 1848 sonlarına doğru, Prusya ve Rusya orduları çekilmişse de, “bağımsızlığı” sona erene dek Avusturya askerleri Krakov'da kalmıştır. Bkz. Ydit, ss. 104-106.

⁶² Bahsedilen andlaşmaya ilişkin olarak özellikle bkz. Ydit, dpn. 25, ss. 105-106.

(ii) Uluslararası Tanca (*Tangier*) Bölgesinin Yönetimi (1923-1957)

1919 yılında MC'nin kurulması ve uluslararası yönetim faaliyetinde bu örgütün baskın rolü üstlenmesi nedeniyle, çokuluslu yönetimlerin kurulması eğilimi azalmıştır⁶³. MC kurulduktan sonra, en bilinen çokuluslu uluslararasılaştırma örneği Uluslararası Tanca Bölgesidir (*International Tangier Zone*)⁶⁴.

Tanca, Afrika'nın kuzeybatı ucunda, Atlantik Okyanusu'ndan Akdeniz'e açılan tek kapı olan Cebelitarık Boğazı girişinde yer alan bir liman kentidir. Bu özelliği nedeniyle stratejik önemi haiz olan Tanca, 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında Avrupalı güçlerin rekabetinde odak noktalardan birisiydi⁶⁵. 1830'da Cezayir, 1880'de Tunus, Fransa'nın egemenliğine girmekle beraber, Fas bağımsızlığını korumuştur⁶⁶. Ancak bu dönemde Avrupalı güçler Fas'ta yaşayan vatandaşlarını koruma bahanesiyle Fas Sultanıyla bazı anlaşmalar yapmışlar ve yabancıların kendi konsolosluklarının yargı yetkisine ve başka bazı ayrıcalıklara sahip olmasını sağlayacak bir kapitülasyonlar sistemi kurmuşlardır⁶⁷.

Avrupalı devletlerin Fas üzerindeki rekabetleri karmaşık bir süreç⁶⁸ izlese de, en sonunda 30 Mart 1912'de Fransa ile Fas arasında bir himaye andlaşması imzalanmıştır⁶⁹. Ayrıca, 27 Kasım 1912'de Fransa ile İspanya arasında bağtlanan andlaşma ile İspanya'ya da (Fas'ın) Riff bölgesinde benzer bir statü tanınmıştır;

---

⁶³ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 57.

⁶⁴ Uluslararası Tanca Bölgesinin tarihçesi ve Bölgenin tarihî süreçte tâbi olduğu hukukî rejim ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Walter B. Harris, "Tangier and Internationalisation", *Journal of the British Institute of International Affairs*, Cilt: 2, Sayı: 6, 1923, ss. 233-250; Charles G. Fenwick, "The International Status of Tangier", *American Journal of International Law*, Cilt: 23, Sayı: 1, 1929, ss. 140-143; Graham H. Stuart, *The International City of Tangier*, Stanford University Press, California, 1955; Ydit, ss. 154-184; Otto Steiner, "Tangier", *Encyclopedia of Public International Law*, Cilt: IV, (Ed. Rudolf Bernhardt), Elsevier, Amsterdam, 2000, ss. 760-762.

⁶⁵ Ydit, ss. 154-155.

⁶⁶ Stuart, ss. 37-38.

⁶⁷ Bu bağlamda ilk andlaşmanın Fransa ile Fas arasında akdedildiği ve andlaşma ile getirilen ayrıcalıkların "en çok gözetilen ulus kaydıyla" genişletilerek diğer Avrupalı devletlere ve ABD'ye teşmil edildiği; kapitülasyonlar sisteminin kötüye kullanılması sonucunda da diplomatik misyonların bulunduğu Tanca şehrinde yaklaşık 40.000 kişinin öyle ya da böyle bir yabancı devletin korumasından yararlanarak Fas Sultanının yetkisi dışında kaldığı yönünde bkz. Ydit, s. 155. Ayrıca bkz. Harris, s. 234.

⁶⁸ Bu dönemle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ydit, ss. 156-162; Stuart, ss. 37-55; Steiner, ss. 760-761.

⁶⁹ Fez Andlaşması olarak da bilinen bu andlaşmayla Fas Sultanının egemenliği tanınmakla beraber Sultana yardımcı olacak bir Yüksek Komiser (Résident Général) atanmış ve bu komiser yönetim, ekonomi, adalet, eğitim, finans ve savunma alanlarında geniş yetkilerle donatılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ydit, s. 162.

nitekim bu bölge İspanyol Fas'ı (*Spanish Morocco*) olarak adlandırılmaktaydı⁷⁰. Hem Fransa ve Fas arasındaki Himaye Andlaşmasında (m. 1/4) hem de Fransa ve İspanya arasındaki andlaşmada (m. 7) Tanca'nın özel bir rejime tâbi tutulacağı öngörülmüş ve bir sonraki adım olarak Fransa, İspanya ve İngiltere 1913'de Tanca'nın uluslararasılaştırılması için birtaslak hazırlamak üzere ortak bir komisyon kurmuşlardır⁷¹. Ancak Birinci Dünya Savaşının başlaması nedeniyle Komisyonun çalışmaları sonuç vermemiş; savaş boyunca Tanca'da statükonun devamı sağlanarak⁷² Tanca meselesinin çözümü 1923 yılına dek ertelenmiştir.

1923 yılına gelindiğinde, özellikle Tanca Limanı ile ilgilenen ve dönemin en kuvvetli deniz güçleri olan İspanya, İngiltere ve Fransa arasındaki güç mücadelelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan uzlaşma çerçevesinde kabul edilen Statüyle (*Statute of Tangier*)⁷³, Tanca Bölgesi, Fransa'nın Fas üzerindeki himayesi dışında bırakılmış, fakat resmen Fas'tan da ayrılmamıştır⁷⁴. Statü, Tanca'nın sürekli tarafsızlığını ve bölgede kural olarak askerî tahkimat yapılamayacağını öngörmekteydi (m.3).

Fas Sultanı resmî anlamda Tanca üzerinde egemenliğini korumuş⁷⁵, bununla birlikte bu bölge üzerindeki yasama ve yürütme yetkileri ile Tanca Karma Mahkemesine (*Mixed Court of Tangier*) bağlı yabancılar üzerindeki yetkisi, genel ve sürekli olarak, Tanca Statüsünde imzası bulunan devletlerin kontrolündeki bir, çok uluslu yönetime bırakılmıştır⁷⁶. Sultanın bu bölgede koruduğu egemenlik de, bölgedeki yerli Müslüman ve Yahudi toplulukları bakımından en üst otorite olarak

⁷⁰ Harris, s. 235.

⁷¹ Harris, s. 235; Stuart, s. 62; Steiner, s. 761.

⁷² I. Dünya Savaşı sırasında Tanca'nın içinde bulunduğu durumla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Stuart, ss. 66-74.

⁷³ Tanca bölgesinin statüsü, 18 Aralık 1923 yılında Paris'te imzalanan *Tanca Bölgesinin Statüsünün Düzenlenmesine İlişkin Sözleşme* (*Convention regarding the Organisation of the Statute of the Tangier Zone*) çerçevesinde belirlenmiştir. Sözleşmenin tam metni için bkz. League of Nations, Treaty Series, Cilt: XXVIII, 1924, No. 729, s. 541 vd.

⁷⁴ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 57.

⁷⁵ Stuart, s. 110. Nitekim Tanca'nın yönetiminin düzenlenmesine ilişkin olarak Fas Sultanının bir Kararnamesi (*Shereefian Dahir Organizing the Administration of the Tangier Zone*) de, 18 Aralık 1923 tarihinde imzalanan Sözleşmenin ekinde yer almıştır. Kararnamenin tam metni için bkz. League of Nations, Treaty Series, Cilt: XXVIII, 1924, No. 729, s. 587 vd. Ancak Sultanın yetkilerinin, Fas üzerindeki Fransız himayesi nedeniyle ayrıca kısıtlandığı yönünde bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, dpn. 49, s. 57.

⁷⁶ Her ne kadar Tanca Bölgesinin Statüsünün Düzenlenmesine İlişkin Sözleşmenin ve Statüye ilişkin Fas Sultanının Kararnamesinin 1. maddelerinde, çok uluslu yönetimin kullandığı yetkilerin yalnızca Sultan tarafından verildiği vurgulanmışsa da, söz konusu yetkilerin bahsedilen yönetime sürekli şekilde devrinin aslında Fas'ın egemenliğinin ortadan kaldırılması olarak nitelendirilebileceği yönünde bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 58.

Sultanın verdiği yetkiye dayanarak ve Sultanı temsilen faaliyet gösteren *Mendoub* adını taşıyan Faslı bir komiserde tezahür etmiştir⁷⁷ (Statü m. 29). Dolayısıyla *Mendoub*, yerel halkın yönetiminde, özellikle yargı yetkisi bakımından söz sahibi olmuş, bu kişilerin Statü hükümlerine uygun davranmasını ve çok uluslu yönetime vergilerini ödemelerini izleme yetki ve görevlerini de yerine getirmiştir⁷⁸ (Statü m. 29). Bu çerçevede Tanca'daki yerli halkın çok uluslu yönetime karşı öngörülen bazı yükümlülükleri dışında, Sultanın egemenliğinde bulunduğundan söz edilebilirse de, egemenliğin bir boyutunu oluşturan dış ilişkiler bakımından 30 Mart 1912 tarihli Himaye Andlaşması uyarınca, Tanca'daki yerli halkın Fransa'nın diplomatik himayesine tâbi olduğunu da vurgulamak gerekir⁷⁹.

Tanca Statüsü çerçevesinde çok uluslu yönetimin organları, bir yasama meclisi, yönetici, uluslararası kontrol komisyonu ve karma mahkeme olarak sayılabilir⁸⁰. Yasama Meclisi, kendi konsoloslukları tarafından atanan yabancı (4 Fransız, 4 İspanyol, 3 İngiliz, 2 İtalyan, 1 Belçikalı, 1 Hollandalı, 1 Portekizli ve 1 Amerikalı) ve *Mendoub* tarafından atanan yerli (6 Müslüman ve 3 Yahudi) toplumların temsilcilerinden oluşmaktaydı (Statü m. 34). Bazı önemli konular Meclisin yasama yetkisi dışında tutulmuştu. Örneğin, uluslararası bir mahkeme olan Tanca Karma Mahkemesinin işleyişine ilişkin temel yasama faaliyeti doğrudan Statüye taraf devletlerce yerine getirilmekteydi (Statü m. 48). Meclisin en önemli görevi yıllık bütçenin onaylanması ve Statüye uygun olarak yeni vergiler konulmasıydı. Uluslararası Kontrol Komisyonunun, Meclisi feshetme yetkisi mevcuttu.

Yürütme yetkisi, Tanca Statüsüne taraf devletlerin vatandaşları arasından Yasama Meclisince seçilen bir Yönetici (*Administrator*) tarafından kullanılmakta olup, bu görevi ağırlıklı olarak Fransız vatandaşları sürdürmüştür⁸¹. Yönetici de Uluslararası Kontrol Komisyonunun kararıyla görevden alınabilmekteydi (Statü m. 35). Uluslararası Kontrol Komisyonunca önerilen Yönetici yine bu Komisyonun gözetiminde Sultan tarafından atanmaktaydı. Uluslararası Kontrol Komisyonu ise,

---

⁷⁷ Stuart, s. 86; Ydit, s. 164.

⁷⁸ Uluslararası Tanca Bölgesinde *Mendoub*'un yetki ve görevleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Stuart, s. 109 vd.

⁷⁹ Ydit, s. 164.

⁸⁰ Tanca'daki yönetim organlarının genel özellikleri ve yetkileri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Stuart, ss. 112-142.

⁸¹ Ydit, s. 167.

Statüye taraf devletlerin Tanca'daki konsoloslarından oluşmaktaydı (Statü m. 30). Komisyonun başlıca görevi, Statü hükümlerine ve tüm taraf devletlerin ekonomik eşitlik rejimine uyulmasını sağlamak olup, Yasama Meclisi tarafından kabul edilen tasarrufları veto yetkisini de elinde bulunduruyordu (Statü m. 31).

Statünün kabulüyle birlikte kapitülasyonların kaldırılması sonucunda, konsoloslukların kullandıkları yargı yetkisini kullanmak üzere, iki İngiliz, bir Fransız ve bir İspanyol yargıçtan oluşan bir Karma Mahkeme (*Mixed Court*) kurulmuştur (Statü m. 48). Temelde Statüye taraf devletlerin Tanca'daki vatandaşları üzerinde yargı yetkisine sahip olan bu mahkeme, kural olarak yerli Müslüman ve Yahudi halk bakımından yetkili değildi⁸².

İkinci Dünya Savaşı sırasında, İspanya Tanca'yı işgal etmişse de savaş sonrasında Fransa, İngiltere, ABD ve SSCB'nin taraf olduğu nihaî senet ile Tanca yeniden uluslararası statüsüne dönmüş⁸³ ve İspanyol askerleri 1945'te Tanca'yı terk etmiştir⁸⁴. Nihayet, Belçika, İspanya, ABD, Fransa, İtalya, Fas, Hollanda, Portekiz ve İngiltere tarafından 29 Ekim 1956 tarihinde Tanca'da imzalanan andlaşmayla, Tanca'daki çok uluslu yönetime son verilmiş ve bu yönetim organlarının bölgede sahip olduğu tüm yetkiler Fas Sultanına devredilmiştir⁸⁵. Sonuç olarak, Tanca'nın yönetimi, ilk dönem uluslararasılaştırmanın özelliklerini taşıyan, kolektif fakat bireysel çıkarların baskın olduğu çok uluslu yönetim çerçevesinde kalmıştır⁸⁶.

B. Uluslararası Yönetim Kavramının Tanımlanması

1. Doktrindeki Tanımlar

Uluslararasılaştırma kavramının incelenmesi sırasında görüldüğü üzere, tarihsel süreçte, çeşitli dönemlerde ve farklı amaçlarla, bazı ülkeler uluslararası yönetime tâbi tutulmuştur. Uluslararası örgütlerin uluslararası yönetim faaliyetine

---

⁸² Ydit, s. 169.

⁸³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ydit, s. 173-175.

⁸⁴ Seha L. Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, I. Cilt, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1960, (I. Cilt), s. 181.

⁸⁵ Meray, I. Cilt, s. 182.

⁸⁶ Chopra, *International Political Authority*, s. 39; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 58.

girişmesi ise Milletler Cemiyetinin kurulmasına kadar uzanan bir geçmişe sahiptir⁸⁷. Uluslararası yönetim kavramı, yirminci yüzyıl başlarında uluslararasılaştırma bağlamında ortaya çıkmış olup, BM tarafından bu kavrama esasen uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacı çerçevesinde başvurulmuştur⁸⁸. Tarihsel süreçte uluslararası yönetimler birbirinden farklı koşullarda ve değişik ihtiyaçlara cevap vermek üzere ortaya çıktığından, tüm örnekleri tek bir çerçevede ele almak neredeyse imkânsızdır⁸⁹. Elbette birtakım ortak özellikleri de içinde barındıran bu örneklerden yola çıkarak doktrinde uluslararası yönetim kavramı tanımlanmaya çalışılmıştır. Fakat bu noktada dikkat çeken husus, uluslararası yönetim misyonlarının değişik yönlerini temel alan birbirinden oldukça farklı tanımların ortaya çıktığıdır. Burada biz de doktrinde öne çıkan farklı tanımlara yer verdikten sonra, konu başlığımıza uygun olarak Birleşmiş Milletler Örgütü bakımından uluslararası yönetimin ne ifade ettiğini ortaya koymaya çalışacağız.

Chopra, uluslararası yönetimi bir ülke üzerinde uluslararası sivil yetkinin (*international civil authority*) kullanılması olarak tanımlamaktadır⁹⁰. Yazar bu tanımlı yaparken uluslararası yönetim uygulamasını, bir devlet ya da devletler grubu tarafından genellikle savaş sonrası askerî işgal durumlarında kullanılan askerî yetkiden ve ilk dönem BM barışı koruma operasyonları çerçevesinde görülen klasik misyonlardan ayırt etme amacı gütmüştür⁹¹.

Wildeise öncelikle ülkesel yönetimi tanımlamaktadır. Yazara göre ülkesel yönetim, “resmî olarak kurulmuş, ister bir devlet, isterse devletten daha alt düzeyde bir idarî birim (*sub-state unit*) veya devlet dışı bir ülkesel birim olsun, belirli bir ülke parçasına ilişkin olarak faaliyette bulunan yerel düzeyde yerleşmiş yönetim yapılanmasıdır.” *Wilde*’a göre, ülkesel yönetim faaliyetinin kapsamı genel (ülkenin yönetimi) olabileceği gibi, sınırlı da (örneğin, belirli konularla ilgili ülkesel bir

---

⁸⁷Wilde, *From Danzig to East Timor*, s. 583. *Chopra*, uluslararası örgütlerin uluslararası yönetim faaliyetine girişmesinin 20. yüzyıla ait bir gelişme olduğunu kabul ederek, bunun sebebinin hem uluslararası örgütlerin 19. ve 20. yüzyılda ortaya çıkması hem de yönetime ilişkin görevlerin artık tek bir egemen ya da imparator adına değil, fakat birçok ulus adına yerine getirilmesi gereği olduğunu vurgulamaktadır. Bkz. *Chopra*, *International Political Authority*, s. 38.

⁸⁸Stahn, *International Territorial Administration*, s. 43.

⁸⁹Markus Benzing, “International Administration of Territories”, prg. 1, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (15.09.2011).

⁹⁰Bkz. *Chopra*, *International Political Authority*, s. 37.

⁹¹*Chopra*, *International Political Authority*, s. 37 vd.

program) olabilir⁹². Yazar uluslararası yönetimi, uluslararası örgütlerin ya yerel aktörlerden oluşan bu yönetim yapılanmasının denetimini (*control*) ve gözetimini (*supervision*) ya da bu yapının işleyişini doğrudan üstlenmesi olarak ele almaktadır⁹³. Ancak *Wilde*'in yaptığı bu tanım, mültecilerin ya da ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin barındığı kampların başta BM Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi uluslararası kurumlar tarafından yönetimi gibi çeşitli yetkilerin ülke dışı aktörler tarafından kullanıldığı durumları da içermektedir⁹⁴. Oysa bahsedilen durumlar egemenlikten kaynaklanan yasama ve/veya yürütme gibi geniş anlamda yönetim yetkilerini içermediğinden bizim çalışmamız bağlamında uluslararası yönetim faaliyeti teşkil etmemektedir⁹⁵.

Bothe ve *Marauhn* da Kosova ve Doğu Timor örneklerini inceledikleri çalışmalarında, uluslararası toplumun, önemli ölçüde geliştirerek, yabancı mevcudiyetine dayalı eski bir çatışma yönetim tekniğini kullandığını ifade etmiş; ancak söz konusu tekniği uluslararası yönetim değil “vesayet yönetimi” olarak adlandırmışlardır⁹⁶. Bu tür yönetimlerin, ülke üzerinde egemenliği bulunan birimin, ülkesinin bir kısmı veya tamamı bakımından yetkilerini kullanmasının siyasî olarak ya da *de facto* engellendiği durumlarda ortaya çıktığı ve bunun sonucunda yönetim yetkilerinin kullanılması sorumluluğunu geçici olarak bir uluslararası örgütün ya da devletler grubunun üstlendiği belirtilmiştir⁹⁷.

Chesterman ise uluslararası yönetimi, geçiş yönetimi (*transitional administration*) olarak adlandırmakta ve devlet inşası kavramıyla paralel olarak

⁹² *Wilde*, From Danzig to East Timor, s. 585; *Wilde*, International Territorial Administration, s. 21.

⁹³ *Wilde*, From Danzig to East Timor, s. 585.

⁹⁴ Bkz. *Wilde*, From Danzig to East Timor, s. 584.

⁹⁵ *Wilde*'in uluslararası yönetim kapsamında kabul ettiği bu tür müdahalelerin asıl amacının, ülkedeki yönetim yapılarının yenilenmesi ya da düzgün bir şekilde işler hâle getirilmesi olmadığı ve bu nedenle klasik anlamda uluslararası yönetim kapsamında değerlendirilemeyeceği yönünde bkz. *Wolfrum*, International Administration in Post-Conflict Situations, dñn. 20, s. 656. *Wilde*'in uluslararası yönetim kapsamına dâhil ettiği bu tür durumlarda uluslararası birimlerin üstlendiği faaliyetlerin odak noktasının bir “ülkenin” yönetiminden ziyade, belirli gruplardaki kişilerin ihtiyaçlarının karşılanması olduğu yönünde bkz. *Stahn*, International Territorial Administration, dñn. 7, s. 45.

⁹⁶ *Michael Bothe ve Thilo Marauhn*, “The United Nations in Kosovo and East Timor – Problems of a Trusteeship Administration”, **International Peacekeeping**, Cilt: 6, Sayı:4-6, 2000, (Problems of a Trusteeship Administration), s. 152. *Bothe ve Marauhn'a göre*, yönetim yetkilerinin bir başka tüzel kişinin, eski ya da yeni egemenin ve/veya ülke halkının adına veya yararına kullanılması nedeniyle vesayet kavramının kullanılması uygundur. Bkz. *Michael Bothe ve Thilo Marauhn*, “UN Administration of Kosovo and East Timor: Concept, Legality and Limitations of Security-Council Mandated Trusteeship Administration”, **Kosovo and International Community: A Legal Assessment**, (Ed. Christian Tomuschat), Kluwer Law International, The Hague, 2002, (UN Administration of Kosovo and East Timor), s. 220.

⁹⁷ *Bothe ve Marauhn*, UN Administration of Kosovo and East Timor, ss. 219-220.

algılamaktadır. Yazar bu kavramla, başta BM olmak üzere uluslararası aktörlerin geçici olarak devlet yetkilerinin bir kısmını ya da tamamını üstlenmek yoluyla sürdürdüğü yardımları kapsayan operasyonları kastetmektedir⁹⁸.

BM Barışı Koruma Operasyonları Bölümü tarafından yayınlanan *BM Çok Boyutlu Barışı Koruma Operasyonlarına İlişkin El Kitabında*, BM geçici/geçiş yönetimleri (*UN Interim or Transitional Administration*) istisnaî misyonlar olarak nitelendirilmiştir. Söz konusu yönetimlerin diğer çok boyutlu barışı koruma operasyonlarının işlevlerine ek olarak, görev yapılan ülkedeki yasama, yürütme ve yargı organları (*legislative, executive and judicial structures*) üzerinde yetki sahibi olduğu belirtilmiştir⁹⁹.

Stahn ise, uluslararası ülkesel yönetim (international territorial administration) kavramını şu şekilde tanımlamaktadır¹⁰⁰: “*Toplumsal (communitarian) bir amaçla geçici olarak uluslararası gözetim veya yardım altına konulan bir ülkenin yararına olacak şekilde yönetim yetkisinin (yasama, yürütme ve yargı yetkisi) uluslararası bir kişi/birim tarafından, kullanılması.*”

Stahn tarafından yapılan bu tanımın kanımızca en önemli yönü, uluslararası yönetim faaliyetine toplumsal bir amaçla başvurulduğunu, yönetim faaliyetinin geçiciliğini ve yönetim yetkisinin uluslararası yönetime tâbi tutulan ülkenin yararına kullanılması gerekliliğini vurgulamasıdır. Zira bu hususlar uluslararası yönetim faaliyetini, bizim aşağıda inceleyeceğimiz ve esasen tarihsel önemi haiz himaye altında devlet (*protectorate*) ve ortak egemenlik (*condominium*) kurumlarından veya askerî işgal (*military occupation*) durumlarından net bir şekilde ayırmakta ve günümüz uluslararası yönetim uygulamalarının hukuken neden bu isimlerle anılmaması gerektiğini ortaya koymaktadır.

De Brabandere ise uluslararası yönetimi, belirli amaçlara ulaşmak için kullanılan bir yöntem olarak görmektedir. Yazar uluslararası yönetim kavramını, bir ülkenin bir ya da daha fazla devlete veya uluslararası örgüte verilen/bırakılan

---

⁹⁸ Simon Chesterman, **You, The People, The United Nations, Transitional Administration, and State Building**, Oxford University Press, New York, 2005, (You, The People), s. 5.

⁹⁹ United Nations Department of Peacekeeping Operations, Handbook on UN Multidimensional Peacekeeping Operations, New York, 2003, s. 20.

¹⁰⁰ Stahn, International Territorial Administration, ss. 44-45. Uluslararası yönetim konusundaki en kapsamlı eserlerden birinin yazarı olan Stahn'ın tanımının İngilizce orijinali şu şekildedir: “*The exercise of administering authority (executive, legislative or judicial authority) by an international entity for the benefit of a territory that is temporarily placed under international supervision or assistance for a communitarian purpose.*”

yönetim rejimi olarak tanımlamakta ve uluslararası yönetimin yalnızca geleneksel ulusal yönetimin karşılığı olduğunu belirtmektedir¹⁰¹. Nihayet *Benzing'e göre* ülkelerin uluslararası yönetimi (*international administration of territories*), “*spesifik bir ülkedeki devlet fonksiyonlarının ülke devleti tarafından değil, uluslararası hukuk çerçevesinde kendisine bu görev verilmiş bir başka kişi tarafından kullanılmasını/yerine getirilmesini*” ifade etmektedir¹⁰².

2. Birleşmiş Milletler Örgütünün Faaliyeti Olarak Uluslararası Yönetimin Tanımlanması

Doktrinde yapılan farklı tanımları, kendi çalışmamızın başlığını ve sınırlarını dikkate aldığımızda Birleşmiş Milletler Örgütünün faaliyeti bakımından uluslararası yönetim kanımızca şu şekilde tanımlanabilir: *Kural olarak uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi amacıyla, belirli bir ülkedeki yönetim yetkilerinin kısmen veya tamamen ve geçici olarak, o ülkede konuşlandırılan BM yardımcı organları tarafından kullanılmasını içeren ve genellikle BM barışı koruma operasyonları bağlamında başvurulmuş istisnai bir yöntemdir.*

BM'nin uluslararası yönetim faaliyetinin aşağıda incelenecek benzer bazı kurumlardan ve/veya uluslararası aktörlerin uluslararası yönetime varmayan bazı müdahalelerinden (teknik yardım, kalkınma yardımı gibi...) ayırt edilebilmesi açısından bu tanımda öne çıkan unsurlara biraz daha yakından bakmak yararlı olacaktır. Öncelikle belirtmek gerekir ki BM tarafından uluslararası yönetim tekniğine belirli bir devletin ya da devletler grubunun çıkarları için değil, toplumsal bir amaç için başvurulmaktadır. Bu amaç uluslararası toplumun ortak menfaati gereği uluslararası barış ve güvenliğin korunmasıdır¹⁰³.

---

¹⁰¹ Eric De Brabandere, **Post-Conflict Administrations in International Law: International Territorial Administration, Transitional Authority and Foreign Occupation in Theory and Practice**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2009, (Post-Conflict Administrations), ss. 2-3.

¹⁰² Benzing, *International Administration of Territories*, prg. 1.

¹⁰³ *Wolfrum* barışın korunmasının yalnız devletlerin değil aynı zamanda çatışma bölgesinde yaşayan toplumun da menfaatine olduğunu vurgulamaktadır. Bkz. *Wolfrum, International Administration in Post-Conflict Situations*, s. 694. Uluslararası hukukta ortak menfaat kavramı hakkında genel bilgi için ve bu kavramın uluslararası barış ve güvenliği içerdiği yönünde bkz. Isabel Feichtner, “Common Interest”, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (11.12.2009).

Tanımdaki ülke kavramı, bir devletin ülkesinin tamamı olabileceği gibi yalnızca bir bölümü, yani bir bölge de olabilir¹⁰⁴. Ayrıca bahsedilen ülke Kosova ya da Doğu Slavonya örneklerinde görüldüğü gibi hâlen bir devletin egemenliğinde bulunan bir ülke olabileceği¹⁰⁵ gibi, Doğu Timor örneğinde görüldüğü üzere uluslararası yönetim makamlarının faaliyette bulunduğu dönemde resmen herhangi bir devletin egemenliğinde bulunmayan¹⁰⁶ bir bölge de olabilmektedir. Önemli olan görev yapılan ülkede yönetim¹⁰⁷ yetkilerinin kısmen ya da tamamen üstlenilmesidir¹⁰⁸. Yönetim yetkileri denildiğinde ise, BM tarafından kurulan uluslararası yönetim makamlarının görev tanımları çerçevesinde, esasen devletin hukukî fonksiyonlarından¹⁰⁹ olan yasama ve yargının idaresi de dâhil yürütme işlevleri anlaşılmalıdır¹¹⁰. Dolayısıyla BM'nin doğrudan uluslararası yönetim

¹⁰⁴ Robert Jackson, "International Engagement in War-Torn Countries", **Global Governance**, Cilt: 10, 2004, s. 22.

¹⁰⁵ Doğu Slavonya bölgesinin egemenliğinin Hırvatistan'a ait olduğu BM Güvenlik Konseyinin Doğu Slavonya için BM Geçiş Yönetiminin (*United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium/UNTAES*) kurulmasını öngören 1037 (1996) sayılı Kararında açıkça ifade edilmiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/1037 (1996), 15 January 1996, giriş bölümü, prg. 2. Yine Kosova'da BM Geçici Yönetim Misyonusunu (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo/UNMIK*) kuran 1244 (1999) sayılı Güvenlik Konseyi Kararında da Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin egemenliğine ve ülkesel bütünlüğüne ilişkin taahhüde açıkça yer verilmiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, giriş bölümü, prg. 10.

¹⁰⁶ BM Genel Kurulu 15 Aralık 1960 tarihli, 1542 (XV) sayılı Kararında Doğu Timor'un BM Andlaşmasının XI. Bölümünde yer verilen muhtar olmayan ülkeler (*Non-Self-Governing Territories*) kategorisinde olduğunu belirtmiştir. Bkz. UN Doc. A/RES/1542 (XV), 15 December 1960, prg. 1. Bu çerçevede resmî olarak Portekiz'in yönetiminde bulunan Doğu Timor, 1975 yılında Endonezya'nın işgali altına girmiştir. Ancak Endonezya'nın işgali ve sonrasında gelen ilhak iddiası zaten hiçbir zaman ne BM organlarınca ne de uluslararası toplumun büyük çoğunluğunca kabul görmüştür. Portekiz ise 20 Ekim 1999 tarihinde Doğu Timor'la olan hukukî bağlarından, Birleşmiş Milletler Geçiş Yönetiminin (*United Nations Transitional Administration in East Timor/UNTAET*) kurulmasıyla feragat edeceğini açıklamıştır. Bkz. Jarat Chopra, "The UN's Kingdom of East Timor", **Survival**, Cilt: 42 Sayı: 3, 2000, s. 29. Dolayısıyla BM Güvenlik Konseyinin 25 Ekim 1999 tarihinde kabul ettiği 1272 (1999) sayılı Kararıyla UNTAET'in kurulmasının ardından Doğu Timor, ne Portekiz'in ne de Endonezya'nın egemenliğindeydi. Bkz. Daniel S. Smyrek, **Internationally Administered Territories – International Protectorates?**, Duncker & Humblot, Berlin, 2006, s. 137; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 395. Bahsedilen hususları göz önüne alan Chopra, abartılı bir yorumla, UNTAET'in görev yaptığı dönemde Doğu Timor'da egemenliğin BM'ye ait olduğunu iddia etmektedir. Bkz. Chopra, *The UN's Kingdom of East Timor*, s. 29.

¹⁰⁷ Burada "yönetim" kelimesi, BM Örgütünün misyonlara verdiği isimlere uygun olarak, İngilizce "administration" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmaktadır. BM Güvenlik Konseyi tarafından Doğu Slavonya'da kurulan misyon *United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium/UNTAES*, Kosova'da kurulan misyon *United Nations Interim Administration Mission in Kosovo/UNMIK* ve Doğu Timor'da kurulan misyon *United Nations Transitional Administration in East Timor/UNTAET* olarak adlandırılmıştır.

¹⁰⁸ Wilde, *From Danzig to East Timor*, s. 585; Zaum, s. 52.

¹⁰⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Ergun Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, s. 169 vd.; Erdoğan Teziç, **Anayasa Hukuku**, Beta, İstanbul, 2007, s. 354.

¹¹⁰ Wilde da uluslararası yönetimler söz konusu olduğunda "yönetim" sözcüğünün geniş anlamda anlaşılması gerektiğini ve bu bağlamda yasama, yürütme ve yargı faaliyetlerinin yönetim kelimesi

faaliyeti, yönetim yetkilerinin bizzat BMÖ'nün organlarınca kullanılmasını ifade etmektedir¹¹¹.

Yönetimin uluslararası olması ise, yönetim makamının tek bir devlet tarafından kurulup yetkilerin bizzat bu devletin görevlilerince kullanılmadığını, aksine devletlerden müteşekkil uluslararası toplumun neredeyse tamamını temsil eden bir uluslararası örgüt olarak BM tarafından kurulup yetkilerin de bu örgütün memurları ve görevlileri tarafından kullanıldığını ortaya koymaktadır¹¹². Nitekim *Wilde'a göre* yönetim makamının yetkileri görev yapılan ülkeyle sınırlı olmakla birlikte, yönetim makamını kuran Örgütün ve memurlarının (uluslararası) mekânsal kimliği (*spatial identity*), yönetilen ülkenin ve halkının (yerel) mekânsal kimliğinden farklıdır¹¹³. Bu farklılık da uluslararası yönetimi AB gibi uluslarüstü örgütlerden¹¹⁴ ayırmaktadır; zira AB kurumları, kendilerine devredilen yönetim yetkilerini kullandıkları hukuk düzeni bakımından, üye devletler ve AB vatandaşlarıyla aynı mekânsal kimliği haizdir¹¹⁵.

Son bir husus, yönetim yetkilerinin üstlenilmesinin geçici olması gerekliliğidir. Özellikle son dönemde BM Güvenlik Konseyi tarafından BM Andlaşmasının VII. Bölümüne dayanarak alınan kararlarla kurulan uluslararası yönetim misyonlarının, uluslararası barış ve güvenlik yeniden tesis edildiğinde ya da barışa karşı tehdit ortadan kalktığında sona ermesi gerektiği aşikârdır¹¹⁶. Son dönemde BM barışı koruma misyonları çerçevesinde kurulan uluslararası yönetim makamlarına yönetim yetkilerinin tevdi edilmesinin nedeni yalnızca ortaya çıkan yönetim boşluğunu doldurmak değil, çatışmalar sonrası işlemez hâle gelen yerel düzeydeki kurumların (yeniden) inşasını da sağlamaktır¹¹⁷. Bu bağlamda BMÖ tarafından kurulan yönetim misyonlarına genellikle, yönetim için yerel kapasitenin geliştirilmesi görevi verilmekte ve yönetim yetkileri ilgili ülke nüfusu tarafından

---

altında değerlendirilebileceğini ifade etmektedir. Bkz. Wilde, *International Territorial Administration*, s. 22. *Stahn* da "yönetim yetkisini" (*administering authority*) yürütme, yasama ve yargı yetkilerinin tümünün karşılığı olarak anlamaktadır. Bkz. *Stahn*, *International Territorial Administration*, s. 44.

¹¹¹ *Stahn*, *International Territorial Administration*, s. 395.

¹¹² *Zaum*, s. 51.

¹¹³ *Wilde*, *From Danzig to East Timor*, s. 585.

¹¹⁴ Günümüzde bütünleşme hedefine yönelik uluslarüstü örgütlerin en ileri örneğini teşkil eden Avrupa Birliği Örgütü ve kurumları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Işıl Özkan, Avrupa Birliği Kamu Hukuku*, Seçkin, Ankara, 2011.

¹¹⁵ *Wilde*, *From Danzig to East Timor*, s. 585.

¹¹⁶ *Bothe ve Marauhn*, *UN Administration of Kosovo and East Timor*, s. 236.

¹¹⁷ *De Brabandere*, *Post-Conflict Administrations*, ss. 91- 92.

oluşturulan kurumlara tedricen devredilmektedir¹¹⁸. Bu işleyiş de uluslararası yönetime tâbi tutulan ülkede sükûnet ve siyasî/kurumsal (yeniden) yapılandırma sağlandıktan sonra uluslararası yönetimin son bulması gerektiği yolundaki görüşle uyumludur¹¹⁹. Bu bağlamda bizim de katıldığımız görüşe göre, yönetim yetkisinin geçici olduğuna uluslararası yönetim makamları tarafından özel önem atfedilmeli ve izlenecek politikalar belirlenirken bu husus mutlaka dikkate alınmalıdır¹²⁰.

C. Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Çerçevesinde Uluslararası Yönetim

1. BM Barışı Koruma Operasyonlarının Doğuşu

a. BM Andlaşmasında Öngörülen Kolektif Güvenlik Sisteminin Hayata Geçirilememesi

Klasik anlamıyla kolektif güvenlik, sistemdeki her devletin, birinin güvenliğinin tamamını ilgilendirdiğini kabul ettiği ve barışın tehdidi ve/veya bozulmasıhâlinde verilecek ortak cevaba katılma konusunda uzlaştıkları bölgesel veya küresel bir sistemi ifade etmektedir¹²¹. BM Andlaşmasında açıkça “kolektif güvenlik” ifadesine yer verilmemekle birlikte, Andlaşmada uluslararası barış ve güvenliğin muhafazası için öngörülen sistem genellikle bu isimle anılmaktadır¹²². Birleşmiş Milletler Örgütünün kurulmasındaki en önemli amaçlardan birinin

---

¹¹⁸ Örneğin, bu husus, Kosova'ya ilişkin olarak *UNMIK*'in 2001/9 sayılı Tüzüğü'nün (Anayasal Çerçeve) önsözünde de (prg. 8) vurgulanmıştır. Bahsedilen paragraf şu şekildedir: “Sorumlulukların kademeli olarak Öz-Yönetim Geçici Kurumlarına devrinin, demokratik yönetimi ve Kosova'da hukukun üstünlüğüne duyulan saygıyı parlamenter demokrasi yoluyla güçlendireceği göz önüne alınarak...”. Bkz. Regulation No. 2001/9, “On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo”, UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001.

¹¹⁹ Jackson, s. 23.

¹²⁰ Ayrıca bkz. Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, s. 674.

¹²¹ Kolektif güvenliğin tanımı ve unsurları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Vaughan Lowe, Adam Roberts, Jennifer Welsh, Dominik Zaum (Ed.), **The United Nations Security Council and War: The Evolution of Thought and Practice since 1945**, Oxford University Press, New York, 2008, s. 13; Hans J. Morgenthau, **Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace**, Mc Graw Hill, New York, 2006, s. 434 vd.

¹²² Erika De Wet and Michael Wood, “Collective Security”, prg. 3, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (15.09.2011)

uluslararası barış ve güvenliğin korunması olduğunda şüphe yoktur¹²³. Nitekim Birleşmiş Milletler Andlaşmasının daha başlangıç kısmının ilk cümlesiyle, Örgütün “bir insan ömrü içinde iki kere beşeriyete tarif olunmaz acılar yükleyen harp belâsından, geleceğin nesillerini koruma...” hedefiyle kurulduğu açıkça ortaya konmuştur. Yine BM’nin amaçlarına yönelik ifadelerle devam eden başlangıç kısmında, “milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası için kuvvetleri birleştirmeye” ve “müşterek menfaatin icapları dışında, silâh kuvvetinin kullanılmamasını sağlayan prensipleri kabule ve usulleri tesise...” karar verildiği belirtilerek, kuvvet kullanımıyla ilgili olarak kolektif bir yaklaşım benimsendiği vurgulanmıştır (prg. 6, 7).

Örgütün amaçlarının sayıldığı Andlaşmanın ilk maddesinde, “Milletlerarası barış ve güvenliği muhafaza etmek ve bu maksatla: Barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve uzaklaştırmak ve her türlü saldırma fiilini veya barışın başka suretle bozulması halini ortadan kaldırmak üzere, müessir müşterek tedbirleri almak; barışın bozulmasını intaç edebilecek milletlerarası mahiyette uyuşmazlıkların veya durumların düzeltilmesini veya çözülmesini, adalet ve devletlerarası hukuk prensiplerine uygun olarak barış yollarıyla gerçekleştirmek” hükmüne yer verilmiştir (m.1/1).

---

¹²³ Birleşmiş Milletler Örgütünün kurulması, II. Dünya Savaşı sırasında gerçekleştirilen bir dizi bildiri, toplantı ve konferans sonrası olmuştur. Bu bağlamda Örgütün kurulmasına yol açan 12 Haziran 1941 tarihli (*Londra*) *Müttefiklerarası Deklarasyon*, 14 Ağustos 1941 tarihli *Atlantik Şartı*, 1 Ocak 1942 tarihli *Birleşmiş Milletler Deklarasyonu*, 30 Ekim 1943 tarihli *Moskova Konferansı* ve 1 Aralık 1943 tarihli *Tahran Deklarasyonu* gibi toplantı ve bildirilerin ortak temel noktasını uluslararası alanda sürekli barışın ve güvenliğin sağlanması hedefi oluşturuyordu. Birleşmiş Milletler Örgütünü kuran Andlaşmanın genel çerçevesi 1944 yılında Washington’da düzenlenen *Dumbarton Oaks Konferansında* belirlenmiş; hemen ardından Şubat 1945’te Kırım’da yapılan *Yalta Konferansında* da kurulacak örgütün Güvenlik Konseyindeki oylama yöntemi belirlenerek dönemin büyük güçlerine Konsey’de, usule ilişkin konular hariç, veto yetkisi tanınması kabul edilmiştir. Sonunda 26 Nisan 1945 tarihinde 50 devletin katılımıyla *San Francisco Konferansı* toplanmış ve 26 Haziran 1945 tarihinde BM Andlaşması imzalanmıştır. Andlaşma, Güvenlik Konseyinin daimî üyeleri ve diğer imzacı devletlerin çoğunluğu tarafından onaylandıktan sonra, 24 Ekim 1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye de Örgütün kurucu üyelerinden biridir. BMÖ’nün kurulmasına ilişkin tarihsel süreç hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Wilhelm G. Grewe, “The History of the United Nations”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, (Ed. Bruno Simma), Oxford University Press, New York, 1995, ss. 1-12. Birleşmiş Milletler Andlaşması Türkiye tarafından 15 Ağustos 1945 tarihli, 4801 sayılı “Sanfransisko’da 26 Haziran 1945 tarihinde yapılmış ve imzalanmış olan Birleşmiş Milletler Andlaşması ile Milletlerarası Adalet Divanı Statüsünün Onanması Hakkında Kanun” ile onanmıştır. Bkz. R.G., 24 Ağustos 1945, S. 6092, s. 9237-9244. Andlaşmanın Türkçe tam metni için bkz. Aslan Gündüz, **Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler Örnek Kararlar**, Beta, İstanbul, 2003, s. 86-105. Andlaşmanın İngilizce tam metni için bkz. Charter of the United Nations, <<http://www.un.org/en/documents/charter/>> (28.10.2012).

Birleşmiş Milletler Andlaşmasının uluslararası barış ve güvenliğin korunması bakımından öngördüğü sistemin, özellikle üye devletler için birbiriyle ilişkili üç ödev üzerine kurulduğu söylenebilir. Bunlar, devletlerin aralarındaki uyuşmazlıkları barışçıl yöntemlerle çözmesi gerekliliği (m. 2/3, VI. Bölüm), uyuşmazlıkların çözümünde kuvvet tehdidine ve/veya kullanılmasına başvurulmasının yasak olması¹²⁴ (m. 2/4, 2/6) ve barışı tehdit eden, bozan ya da saldırı fiilinde bulunan devlete karşı Örgütün girişeceği önleyici veya zorlayıcı her türlü tedbir ya da harekâta yardım etme yükümlülüğüdür (m. 2/5, 25, VII. Bölüm).

BMKurucu Andlaşması tasarlanırken yalnızca devletlerin kuvvet kullanımının yasaklanması (m. 2/4) değil, aynı zamanda kuvvet kullanımının kontrolünün BM Güvenlik Konseyi çerçevesinde merkezîleştirilmesi de (VII. Bölüm) amaçlanmıştır¹²⁵. BM Güvenlik Konseyi, BM Andlaşması m. 39 bağlamında barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı fiilinin vuku bulduğunu saptarsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi için tavsiyelerde bulunabileceği (m.39) gibi, kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen (m. 41) veya kuvvet kullanılmasını içeren (m.42) tedbirlerin alınabilmesini de kararlaştırabilecektir. Aslında kuvvet kullanılmasını içeren tedbirler bakımından BMÖ kurulurken planlanan, barışın tehdidi, bozulması ve saldırı fiilinin varlığı hallerine cevap vermek üzere BM Güvenlik Konseyinin emrinde bir silahlı güç

---

¹²⁴ BM Andlaşması m. 2/4'te düzenlenen kuvvete başvurma yasağı ilkesi bakımından BM Andlaşmasında günümüzde hâlen geçerliliğini koruyan başlıca iki istisna düzenlenmiştir. Söz konusu istisnalardan ilki BM Andlaşması m.51'de öngörülen meşru müdafaa hakkı, ikincisi ise BM Güvenlik Konseyinin Andlaşmanın VII. Bölümü çerçevesinde kararlaştıracağı (m. 42) silahlı kuvvet kullanılmasını içeren zorlama tedbirleridir. Ayrıca Andlaşmada kuvvet kullanma yasağına istisna getiren ve fiilen uygulanmamış iki hâl daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki, BM Andlaşmasının "Güvenliğe İlişkin Geçici Hükümler" başlıklı XVII. Bölümünde m. 106'da düzenlenmiştir. BM Andlaşması m. 106'ya göre, m. 43'te öngörülen özel anlaşmaların yürürlüğe girmesine kadar 30 Ekim 1943 tarihinde Moskova'da imzalanan Dört Millet Demeci âkitleri (ABD, SSCB, İngiltere ve Çin) ile Fransa, bahsedilen Demecin 5. fıkrası çerçevesinde Örgüt adına uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla gerekli her türlü ortak eylemi yapmaya yetkili kılınmaktadır. Yine aynı Bölümdeki m. 107 ve BM Andlaşmasının "Bölge Anlaşmaları" başlıklı VIII. Bölümündeki m. 53 çerçevesinde, Andlaşmayı imzalayan devletlerden birinin II. Dünya Savaşında düşmanı olan bir devlete karşı, bu savaşın bir sonucu olarak kuvvet kullanılması da istisna kapsamında kalmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşındaki düşman devletlerin BMÖ'ye üye olmasının ardından bu hükmün anlamını yitirdiği yönünde bkz. Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri IV. Kitap**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000, (IV. Kitap), s. 121. Kuvvet kullanma yasağı ilkesinin istisnaları konusunda ayrıca bkz. Pazarcı, IV. Kitap, ss. 116-123; Sur, Uluslararası Hukukun, ss. 278-280; De Wet and Wood, prg. 4.

¹²⁵ Christine Gray, **International Law and Use of Force**, Oxford University Press, New York, 2008, (International Law), s. 254. Ayrıca bkz. Ramesh Thakur, **The United Nations, Peace and Security: From Collective Security to Responsibility to Protect**, Cambridge University Press, New York, 2006, s. 30.

bulunmasıydı (m. 43). Ancak Güvenlik Konseyinin emrine gerekli silahlı kuvvetleri vermek üzere BM Andlaşması m. 43'de öngörülen özel anlaşmaların üye devletlerle akdedilememesi neticesinde bahsedilen mekanizma hiçbir zaman hayata geçirilememiştir¹²⁶. Ayrıca büyük güçler arasındaki güvensizlik nedeniyle BM Andlaşması m. 47 ile kurulması öngörülen Kurmay Komitesi¹²⁷ de hiçbir zaman Andlaşmada düzenlendiği şekilde işlev görememiştir¹²⁸.

BM Andlaşmasıyla öngörülen kolektif güvenlik sistemi, Örgütün kurulmasının hemen ardından başlayan Soğuk Savaş ve bunun neticesinde büyük güçler arasındaki güvensizlik nedeniyle, andlaşmada düzenlendiği şekliyle fiilen hiçbir zaman uygulamaya konulamamıştır. Nitekim Soğuk Savaş süresince BM Güvenlik Konseyi BM Andlaşması m. 24 ile kendisine verilen uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusundaki birincil sorumluluğunu tam anlamıyla yerine getirememiş ve sürekli üyelere tanınan veto yetkisi (m. 27/3) nedeniyle, Andlaşmanın VII. Bölümü çerçevesinde az sayıda karar alabilmiştir¹²⁹.

BM'nin kuvvet kullanımını içeren kolektif zorlama tedbirlerine başvurması Andlaşmada öngörülen sistemden oldukça farklı bir şekilde gelişmiş olup, Soğuk Savaş döneminde bu tür tedbirlere en yakın örnek 1950 Kore olayıdır¹³⁰. İkinci Dünya Savaşında Japonya'nın işgaline uğrayan Kore, savaş sonrasında 38. paralel sınır olmak üzere SSCB'nin etkisindeki Kuzey Kore ve ABD'nin etkisindeki Güney Kore olarak ikiye bölünmüştür¹³¹. 25 Haziran 1950'de Kuzey Kore'nin Güney

---

¹²⁶ Gray, *International Law*, s. 254; Sur, *Uluslararası Hukukun*, s. 210.

¹²⁷ BM Andlaşması m. 47 uyarınca, BM Güvenlik Konseyi sürekli üyelerinin kurmay başkanlarından oluşacak Kurmay Komitesi için Andlaşmada başlıca üç görev öngörülmüştür. Bunlar, uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusundaki tüm askerî meselelerde Güvenlik Konseyine tavsiyede bulunmak ve yardım sağlamak (m. 47/1, 45, 46), BM Andlaşması m. 43 uyarınca Güvenlik Konseyinin emrine verilen askerî gücün komuta ve yönlendirilmesinde Konseye yardımda bulunmak (m. 47/1, 2), silahlanmanın ve olası silahsızlanmanın düzenlenmesi alanında BM Güvenlik Konseyine tavsiyelerde bulunma (m. 26, 47/1). Kurmay Komitesinin faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Brun-Otto Bryde, "Article 47", **The Charter of the United Nations: A Commentary**, (Ed. SIMMA Bruno), Oxford University Press, New York, 1995, s. 646 vd.

¹²⁸ Thakur, s. 33.

¹²⁹ Bkz. Gray, *International Law*, s. 255 vd. BM Güvenlik Konseyinin sürekli üyelerine tanınan veto yetkisinin 1945-1985 yılları arasında 279 kez kullanıldığı ve Konseyin karar almasını yalnızca veto yetkisinin kullanılmasının değil aynı zamanda veto yetkisini kullanma tehdidinin de engellediği yönünde bkz. Gray, *International Law*, s. 255.

¹³⁰ Danesh Sarooshi, **The United Nations and the Development of Collective Security: The Delegation by the UN Security Council of its Chapter VII Powers**, Clarendon Press, Oxford, 1999, (The United Nations), s. 169 vd.; Thakur, s. 33.

¹³¹ Kore'nin bölünmesiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Thomas M. Franck, **Nation against Nation: What Happened to the U.N. Dream and What the USA Can Do about It**, Oxford University Press, New York, 1985, ss. 33-34.

Kore'ye saldırısının ardından BM Güvenlik Konseyi 82 (1950) sayılı Kararıyla, Kuzey Kore'nin eyleminin barışın bozulması niteliğinde olduğunu tespit etmiş ve Kuzey Kore'den birliklerini 38. paralele çekmesi istenmiştir¹³². Kuzey Kore'nin bahsedilen Karara uymaması neticesinde BM Güvenlik Konseyi 27 Haziran 1950 tarihli 83 (1950) sayılı Kararıyla, Birleşmiş Milletler üyelerine “silahlı saldırıyı püskürtmek ve bölgede uluslararası barış ve güvenliği yeniden tesis etmek için gerekli olabilecek yardımı (Güney) Kore Cumhuriyeti'ne sağlamaları” tavsiyesinde bulunmuştur¹³³. Görüldüğü üzere uygulama BM Andlaşması m. 43'de öngörülen özel anlaşmaların bağitlanamaması nedeniyle, Andlaşmada düzenlenen sistemden oldukça farklı bir şekilde gelişmiş, Güvenlik Konseyi üye devletlere yönelik bağlayıcı değil yalnızca tavsiye niteliğinde bir karar alabilmiştir¹³⁴.

Güvenlik Konseyinin bahsedilen kararları, BM'de Çin'in Pekin'deki Komünist Hükümet tarafından değil Tayvan'daki Milliyetçi Hükümet tarafından temsil edilmesini protesto gerekçesiyle Ocak 1950'den itibaren SSCB'nin oturumlara katılmaması¹³⁵ sayesinde alınabilmiştir¹³⁶. Ancak Kore olayına ilişkin yukarıda bahsedilen kararların alınmasının ardından SSCB'nin BM Güvenlik Konseyinde tekrar yerini alması neticesinde, veto yetkisi nedeniyle, Konsey işlemez hâle

¹³² Bkz. UN Doc. S/RES/82 (1950), 25 June 1950.

¹³³ Bkz. UN Doc. S/RES/83 (1950), 27 June 1950.

¹³⁴ BM Güvenlik Konseyi 7 Temmuz 1950 tarihinde aldığı 84 (1950) sayılı Kararıyla da, tüm üye devletlere, askerî güçlerini ABD otoritesi altında hareket edecek bir birleşik komuta emrine vermeleri tavsiyesinde bulunmuş; birleşik komutanlığı da operasyona katılan devletlerin bayraklarının yanında BM bayrağı kullanabilme konusunda yetkilendirmiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/84 (1950), 7 June 1950. Bunun üzerine aralarında İngiltere, Avustralya, Fransa ve Türkiye'nin de bulunduğu 16 devletin silahlı kuvvetlerinin ABD komutası ve BM bayrağı altında operasyonu sürdürdüğü yönünde bkz. Sur, Uluslararası Hukukun, ss. 210-211.

¹³⁵ Aslında SSCB, BM Andlaşması m. 27/3'te Güvenlik Konseyinin usul meseleleri dışındaki kararlarının sürekli üyelerinin hepsinin oyları dâhil 9 üyenin olumlu oyuyla alınacağına öngörülmesi nedeniyle, kendisinin katılmadığı oturumlarda karar alınmayacağı düşüncesindeydi. Ancak Güvenlik Konseyi üyelerinin çoğunluğu, oturuma katılmamanın veya çekimser oy kullanmanın, Konseyin geçerli biçimde tasarrufta bulunmasını engellemeyeceği görüşündeydi. Nitekim usul dışındaki bir meselede karar alınırken Güvenlik Konseyindeki sürekli üyelerden birinin, oturuma katılmamasının veya çekimser oy kullanmasının veto sayılmayacağı yönündeki bu uygulama, daha sonra UAD tarafından Namıbya Danışma Görüşünde de örtülü olarak kabul edilmiştir. Bkz. Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1971, prg. 22, s. 22. Ayrıca bkz. Christian Tomuschat, “Uniting for Peace”, **United Nations Audiovisual Library of International Law**, United Nations 2008, <http://legal.un.org/avl/pdf/ha/ufp/ufp_e.pdf> (08.11.2013).

¹³⁶ Bkz. Franck, s. 35; Tefvik M. Odman, **Uluslararası Uyuşmazlıkların Yargı Dışı Barışçıl Yöntemlerle Çözülmesi ve Barışı Destekleme Operasyonları**, Çağ Üniversitesi Yayınları, Adana, 2002, s.104.

gelmiştir¹³⁷. Bu sebepten dolayı, BM Genel Kurulunun uygulamada uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında BM Andlaşmasında öngörülenden¹³⁸ daha fazla rol üstlenmesi söz konusu olmuştur¹³⁹. Bu bağlamda BM Genel Kurulu tarafından, dönemin ABD Dış İşleri Bakanı *Dean Acheson*'ın girişimleriyle 3 Kasım 1950 tarihinde alınan 377 (V) sayılı “Barış İçin Birlik” (Uniting for Peace) Kararı kayda değerdir¹⁴⁰. Söz konusu Karara göre, barışın tehdit edilmesinin, bozulmasının ya da bir saldırı fiilinin mevcut görüldüğü herhangi bir durumda, Güvenlik Konseyi, sürekli üyeleri arasında oybirliği olmadığından dolayı uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin birincil sorumluluğunu yerine getiremezse, Genel Kurul konuyu derhal ele alabilecek ve gerektiğinde belirli şartlarla olağanüstü toplantı yapabilecektir. Bu durumda uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi için Genel Kurul üye devletlere, gerekirse silahlı kuvvetlerin kullanılması da dâhil kolektif tedbirlerin alınması için uygun tavsiyelerde bulunabilecektir. Özellikle SSCB ve diğer komünist devletlerin itirazlarına rağmen kabul edilen bu Karar, BM Genel Kurulunun Soğuk Savaş döneminde yaşanan bazı krizlere müdahil olabilmesine olanak sağlamıştır¹⁴¹.

---

¹³⁷ Franck, s. 37; Gray, International Law, dpn. 15, s. 258.

¹³⁸ BM'ye üye tüm devletlerin temsil edildiği Genel Kurul, BM Andlaşması m. 10 uyarınca genel yetkili organdır. Söz konusu maddeye göre “Genel Kurul, işbu Şart kapsamına giren veya işbu Şartta öngörülen herhangi bir organın yetki ve işlevlerine ilişkin her türlü mesele veya işleri görüşebilir; ve 12. madde hükmü istisna olmak üzere, işbu mesele ve işler hakkında BM üyesi devletlere veya Güvenlik Konseyine ya da üye devletlerle beraber Güvenlik Konseyine tavsiyelerde bulunabilir.” Ayrıca BM Andlaşması m. 11/2’de, 12. maddedeki tavsiyede bulunma sınırlamasına bağlı olarak, Genel Kurulun, “BM üyesi bir devlet tarafından kendisine sunulan ve uluslararası barış ve güvenliğin muhafazasını ilgilendiren her türlü meseleyi” görüşme yetkisini haiz olduğunu spesifik olarak öngörülmüştür. BM Andlaşması m. 12’de ise, “BM Güvenlik Konseyi herhangi bir uyuşmazlık veya duruma ilişkin olarak işbu andlaşma ile kendisine verilen işlevleri yerine getirdiği sürece, Güvenlik Konseyi kendisinden bunu istemedikçe Genel Kurul söz konusu uyuşmazlık veya durum hakkında tavsiyede bulunamaz.” hükmüne yer verilmiştir.

¹³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Christina Binder, “Uniting for Peace Resolution (1950)”, prg. 1, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (09.12.2009); Tomuschat, Uniting for Peace, ss. 1-4.

¹⁴⁰ Bkz. UN Doc. A/RES/377 A (V), 3 November 1950. Kararın Türkçe tercümesi için bkz. Gündüz, s. 116 vd.

¹⁴¹ Stephen M. Hill ve Shahin P. Malik, **Peacekeeping and United Nations**, Dartmouth, Aldershot, 1996, s. 9; Mehmet Öncü, **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Hukukî Temelleri ve İşlevleri**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2005, s. 93.

b. Soğuk Savaşın Sona Ermesine Kadar Geleneksel Barışı Koruma Operasyonları

(1) Geleneksel Barışı Koruma Operasyonlarının Ortaya Çıkışı

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere BM'nin kurulmasının hemen ardından başlayan Soğuk Savaş, BM Andlaşmasında uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda öngörülen sistemin Andlaşmada düzenlendiği şekliyle uygulanmasını engellemiş ve BMÖ'yü başka önlemler aramaya yöneltmiştir¹⁴². Bu önlemlerden en uzun soluklu ve başarılı olanı şüphesiz BM barışı koruma operasyonlarıdır. Soğuk Savaşın yarattığı koşullar nedeniyle ortaya çıkan ve BM Andlaşmasında herhangi bir spesifik hükümde düzenlenmeyen bu operasyonlar, BM uygulamasında pragmatik bir yaklaşımla fakat sistematik olmayan bir şekilde gelişmiş ve yerleşmiştir¹⁴³.

BMÖ'nün kuruluşunun ilk yıllarından itibaren uluslararası barış ve güvenliği koruma amacına yönelik olarak en sık başvurduğu aracın barışı koruma operasyonları olmasının belli başlı sebepleri şöyle sıralanabilir¹⁴⁴. Öncelikle bu operasyonlar, hem BM Genel Kurulu hem de BM Güvenlik Konseyi tarafından kurulabilmektedir¹⁴⁵. BM Güvenlik Konseyi üyeleri tarafından bir barışı koruma operasyonunun kurulması konusunda uzlaşmaya varılması, BM Andlaşmasının VII. Bölümünde öngörülen zorlama tedbirlerinin kabul edilmesine nazaran daha kolaydır. Zira bu tür operasyonlarda herhangi bir devlet "saldırgan" olarak nitelendirilmediği gibi görev bölgesindeki dengeleri de değiştirmemektedir. Ayrıca kural olarak tarafların rızasına dayandığından ve operasyon sırasında tarafsızlığın korunması gerektiğinden, uyuşmazlık taraflarından herhangi birinin BM'nin bu eyleminden açıkça yararlanması ya da zarar görmesi söz konusu değildir.

---

¹⁴² Paul F Diehl. "Peacekeeping Operations and Quest for Peace", **Political Science Quarterly**, Cilt: 103, Sayı:3, 1988, s. 486.

¹⁴³ Erik Suy, "United Nations Peacekeeping System", **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: IV, (Ed. Rudolf Bernhardt), Elsevier, Amsterdam, 2000, s. 1143; Gray, *International Law*, s. 261; Öncü, s. 110.

¹⁴⁴ Bkz. Diehl, s. 486.

¹⁴⁵ Sur, *Uluslararası Hukukun*, s. 214. UAD de Birleşmiş Milletlerin Bazı Harcamaları Danışma Görüşünde, her iki organın da barışı koruma operasyonlarının kurulması konusunda yetkisi bulunduğunu açıkça teyit etmiştir. Bkz. *Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2, of the Charter)*, Advisory Opinion, 20 July 1962, I.C.J. Reports 1962, s. 164-165, 176-177.

İlk geleneksel barışı koruma operasyonun, Süveyş Krizi çerçevesinde kurulan BM Acil Gücü (*UN Emergency Force/UNEF*) olduğu ifade edilmektedir¹⁴⁶. Süveyş Kanalı'nın Mısır tarafından millileştirilmesi ile Kanalda ulaşım serbestliğinin kısıtlanması girişimi üzerine İsrail, İngiltere ve Fransa askerî müdahalede bulunmuşlardır¹⁴⁷. Bu müdahale sonrasında ABD konuyu BM Güvenlik Konseyinin gündemine getirmiş, ancak İngiltere ve Fransa'nın veto yetkilerini kullanmaları sonucu herhangi bir karar alınamamıştır¹⁴⁸.

Güvenlik Konseyinin hareketsiz kalması üzerine mesele, Barış İçin Birlik Kararına dayanarak olağanüstü toplanan BM Genel Kurulu önüne getirilmiştir. BM Genel Kurulu Sina Yarımadasında patlak veren savaşın ardından yaptığı 4 Kasım 1956 tarihli olağanüstü toplantısında BM Genel Sekreterinden, ilgili devletlerin de rızasıyla, Mısır ve İsrail Orduları arasındaki ateşkesin korunması ve denetlenmesi için acil bir uluslararası BM Gücü konuşlandırılması için plan hazırlamasını istemiştir¹⁴⁹. 7 Kasım 1956 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından alınan Kararla BM Acil Gücü (*UN Emergency Force/UNEF*) resmen kurulmuş¹⁵⁰ ve Mısır-İsrail

---

¹⁴⁶ Steven R. Ratner, **The New UN Peacekeeping: Building Peace in Lands of Conflict after the Cold War**, ST. Martin's Press, New York, 1995, (The New UN Peacekeeping), s. 9. BM'nin barışı koruma faaliyeti aslında UNEF'ten daha önce başlamıştır. UNEF, BMÖ'nün, bir çatışma bölgesinde uluslararası barışın korunması veya yeniden tesisi için tarafların rızasıyla konuştuğu ilk çok uluslu askerî güç olmakla birlikte, BM daha önceden de iki kez kendi komutasında askerî gözlemciler görevlendirmiştir. Örgüt, 1948 Arap-İsrail Savaşı sırasında ateşkesin izlenmesi göreviyle az sayıda askerî personeli bölgeye konuşlandırmıştır. 1949 yılında BM Mısır, Lübnan, Ürdün ve İsrail arasında akdedilen ateşkes andlaşmasını izlemek üzere BM Ateşkes Denetim Örgütünü (United Nations Truce Supervision Organization/UNTSO) kurmuş olup, bu misyon hâlen bölgede faaliyetine devam etmektedir (Bkz. United Nations Truce Supervision Organization/ UNTSO, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/untso/>>). Yine, Hindistan ile Pakistan arasındaki ateşkesi izlemek üzere 24 Ocak 1949 tarihinde Keşmir'e askerî gözlemciler gönderilmiş olup, Hindistan ve Pakistan'da Askerî Gözlemci Grubu (*United Nations Military Observer Group in India and Pakistan/UNMOGIP*) hâlen mevcudiyetini sürdürmektedir (Bkz. United Nations Military Observer Group in India and Pakistan/ UNMOGIP <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmogip/>> (15.05.2014). Nitekim BM Barışı Koruma Operasyonları Bölümü tarafından hazırlanan barışı koruma operasyonları listesinde de hem 1948'de kurulan UNTSO hem de Ocak 1949'da kurulan UNMOGIP ilk iki barışı koruma operasyonu olarak sayılmaktadır. Bkz. List of Peacekeeping Operations, 1948-2013, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/documents/operationslist.pdf>> (15.05.2014). Söz konusu operasyonlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hill ve Malik, ss. 27-32. Ayrıca BM'nin daha önceden de Balkanlar'da, Endonezya'da ve Keşmir'de ateşkesi izlemek ve çözümü kolaylaştırmak için üye devletlerin temsilcilerinden oluşan komisyon ve komiteler görevlendirdiği yönünde bkz. Ratner, The New UN Peacekeeping, dpn. 2, s. 260.

¹⁴⁷Hill ve Malik, s. 34; Sur, Uluslararası Hukukun, ss. 212, 375.

¹⁴⁸Hill ve Malik, s. 34.

¹⁴⁹ Bkz. UN Doc. A/RES/998 (ES-I), 4 November 1956.

¹⁵⁰ Bkz. UN Doc. A/RES/1001 (ES-I), 7 November 1956. Ayrıca bkz. UN Doc. A/RES/1000 (ES-I), 5 November 1956.

sınırının Mısır tarafına yerleşerek taraflar arasında bir tampon görevi görmüştür¹⁵¹. Bu kriz karşısında BMÖ'nün, askerî birliklerin çekilmesini kolaylaştırmak, çatışmaların yeniden başlamasını önlemek ve tarafları birbirinden ayıran bir tampon olarak faaliyette bulunmak üzere UNEF'i kurması, gözlem güçlerinin yetersiz kalacağına düşünülmesi ve krizin tarafları düşünüldüğünde zorlama tedbirlerine başvurmanın imkânsızlığının göz önüne alınması sonucunda olmuştur¹⁵².

Soğuk Savaşın sona ermesine dek BM tarafından benzer işlevleri görmek üzere birçok misyon kurulmuştur. Bunlar arasında BM Lübnan Gözlemci Grubu (UNOGIL), BM Yemen Gözlem Misyonu (UNYOM) ile gözlem dışı işlevler de görmek üzere BM Kıbrıs Barışı Koruma Gücü (UNFICYP), Sina'da BM İkinci Acil Gücü (*Second UN Emergency Force in the Sinai/UNEF II*), Golan Tepelerine ilişkin olarak BM Çekilme Gözlem Gücü (*United Nations Disengagement Observer Force/UNDOF*) ve Lübnan'da BM Geçici Gücü (UN Interim Force in Lebanon/UNIFIL) sayılabilir¹⁵³.

(2) Geleneksel Barışı Koruma Operasyonlarının Genel Özellikleri

Soğuk Savaş sırasında etki alanlarını korumak ve/veya genişletmek amacıyla ABD ve SSCB arasında yaşanan rekabet, bu dönemde yaşanan çatışmaların karakterini belirlemiştir¹⁵⁴. Özellikle üçüncü dünya ülkelerinde bölgesel çatışmaların tırmanması ve bahsedilen devletleri karşı karşıya getirmesi olasılığı, bugünküne oranla çok sınırlı görevler ifa eden barışı koruma operasyonlarının kurulmasını beraberinde getirmiştir¹⁵⁵. Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan potansiyel veya fiilî çatışmalara cevap vermek ve bu çatışmaların barışçıl yöntemlerle

---

¹⁵¹ Misyonun görevinin, Mısır'ın talebi üzerine, Mayıs 1967'de son bulduğu yönünde bkz. Middle East-UNEF I, Mandate, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unef1mandate.html>> (15.05.2014).

¹⁵² Diehl, s. 486.

¹⁵³ Soğuk Savaş döneminde BM tarafından kurulan misyonlar hakkında ayrıntılı bilgi için diğerleri yanında bkz. Hill ve Malik, ss. 32-52; Michael Bothe, "Peace-keeping", **The Charter of the United Nations: A Commentary**, (Ed. Bruno Simma), Oxford University Press, New York, 2002, ss. 665-668.

¹⁵⁴ Elif Yeneroğlu Kutbay, "Maintenance of International Peace and Security: A Historical Assessment of the Evolution of United", **Ege Akademik Bakış**, Cilt: 4, Sayı: 1, 2004, s. 129.

¹⁵⁵ Uğur Güngör, "Günümüzde Barış Operasyonları", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 8, 2008, s. 10.

çözümlebilmesini sağlamak üzere BM tarafından pragmatik ve *ad hoc* bir yöntem olarak barışı koruma operasyonları geliştirilmiştir.

Aslında barışı koruma kavramı BM Andlaşmasında tanımlanmadığı gibi Andlaşmada spesifik olarak bu kavramı içeren herhangi bir hüküm de bulunmamaktadır¹⁵⁶. Bu nedenle doktrinde barışı koruma operasyonlarını tanımlama çabaları söz konusu olmuştur. *Ratner'e göre* BM barışı koruma operasyonu, birbiriyle çatışma hâlindeki devletlerin rızasıyla, ateşkesi izlemek ve ateşkesin ihlalini önlemek üzere çatışan taraflar arasına BM askerî personelinin konuşlandırılmasıdır¹⁵⁷. *Suy* ise barışı koruma operasyonunu, uluslararası silahlı çatışma durumunda ilgili tüm tarafların rızasına dayanarak ve meşru müdafaa dışında silah gücüne başvurmadan askerî personelin kullanılmasını içeren faaliyetler olarak tanımlamaktadır¹⁵⁸. BM Genel Sekreterinin barışı koruma operasyonlarından sorumlu eski yardımcılarında *Goulding'in* 1993 yılında önerdiği tanıma göre barışı koruma operasyonu: “*Taraflar arasındaki çatışmaların kontrol altına alınmasına ve çözümüne yardım için, ilgili tarafların rızasıyla, BM komuta ve kontrolünde, üye devletlerin kolektif harcamalarıyla ve gönüllü olarak sağladıkları askerî ve diğer personel ile ekipmanla tarafsız olarak faaliyette bulunan ve gerekli olan asgarî ölçüde kuvvet kullanan BM tarafından kurulmuş saha operasyonlarıdır*”¹⁵⁹.

Yukarıdaki tanımlar dikkate alındığında barışı koruma operasyonlarının haiz olması gereken birtakım ilkeler göze çarpmaktadır. Aslında barışı koruma operasyonlarında uyulması gereken ilkeler, daha en başından 1956 yılında UNEF I'in kurulması sırasında BM Genel Sekreteri tarafından belirlenmiş olup, kural olarak hâlen bu ilkeler geçerliliğini korumaktadır¹⁶⁰. Söz konusu ilkeler, tarafların rızası, operasyonların tarafsızlığı ve meşru müdafaa durumu dışında kuvvet kullanılmamasıdır¹⁶¹. Nitekim BM Genel Sekreteri *Boutros-Ghalita* tarafından 1995 yılında hazırlanan Raporda (*Supplement to an Agenda for Peace*) barışı koruma operasyonlarının başarısının özellikle bu ilkelerin gözetilmesine bağlı olduğu

---

¹⁵⁶ Ray Murphy, **UN Peacekeeping in Lebanon, Somalia, and Kosovo**, Cambridge University Press, New York, 2007, (UN Peacekeeping), s. 1.

¹⁵⁷ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 10.

¹⁵⁸ *Suy*, s. 1143.

¹⁵⁹ Marrack Goulding, “The Evolution of United Nations Peacekeeping”, **International Affairs**, Cilt: 69, Sayı:3, 1993, (“The Evolution”), s. 455.

¹⁶⁰ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 17.

¹⁶¹ Bothe, *Peace-keeping*, s. 682.

vurgulanmıştır¹⁶². Bahsedilen ilkeler göz önünde bulundurulduğunda, bu operasyonların BM Andlaşmasının VII. Bölümünde öngörülen zorlama tedbirlerinden farklı olduğu aşikârdır¹⁶³.

Soğuk Savaş dönemindeki barışı koruma operasyonları kural olarak devletler arası uyuşmazlıklar için kurulmuşlardır¹⁶⁴. Bu niteliklerine uygun olarak söz konusu operasyonların başlıca görevleri, gözlem, izleme, raporlama ve/veya taraflar arasında daha önceden varılmış bir anlaşmaya uyulmasını denetleme ile ateşkes ilân etmiş taraflar arasında bir nevî tampon vazifesi görerek sıcak çatışmanın yeniden başlamasını engellemek şeklinde ortaya çıkmıştır¹⁶⁵. Dolayısıyla bu dönemde kurulan barışı koruma operasyonlarının temel amacı, çatışan tarafların aralarındaki sorunlara çözüm getirmekten ziyade çatışmanın altında yatan uyuşmazlığın çözümüne yönelik görüşmeler için görece istikrarlı bir ortam yaratılmasıdır¹⁶⁶. Zira taraflar arasındaki gerilimin barışı koruma operasyonu sayesinde azaltılmasıyla onlara, yakın bir saldırı tehdidi olmaksızın soğukkanlı bir şekilde düşünme ve değerlendirme fırsatı verilmiş olur¹⁶⁷. Ayrıca işlevleri de göz önüne alındığında bu dönemdeki operasyonlarda dikkat çeken husus, operasyona katılan personelin ve yerine getirdiği görevin temelde askerî nitelikte olmasıdır.

Ratner'e göre, Kongo ve Batı Yeni Gine için kurulan misyonlar bir kenara bırakılacak olursa, bu dönemde kurulan misyonların tek başarısı çatışmaların dondurulmasıdır¹⁶⁸. Hatta *Maynes'in deyişiyle* bu dönemdeki operasyonlarbarışı korumaktan çok gözlemlenmekle yetinmiştir¹⁶⁹. *Ratner*, barışı koruma operasyonlarının genellikle barış için gerekli koşulları yaratmaktan ziyade, çatışmaların altında yatan nedenlerin çözümüne ilişkin bir teşvik içermeksizin

---

¹⁶² Bkz. Supplement to an Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary-General on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations, UN Doc. A/50/50-S/1995/1, 25 January 1995, prg. 33.

¹⁶³ Suy, s. 1145. Ayrıca bkz. Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion, 20 July 1962, I.C.J. Reports 1962, s. 171.

¹⁶⁴ Lilly Sucharipa-Behrmann, "Peace-Keeping Operations of the United Nations", **The United Nations Law and Practice**, (Ed. Franz Cede ve Lilly Sucharipa-Behrmann), Kluwer Law International, The Hague, 2001, s. 92.

¹⁶⁵ United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines, United Nations Department of Peacekeeping Operations Department of Field Support, New York, 2008, s. 21. Geleneksel barışı koruma operasyonlarının üstlendiği görevler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Öncü, ss. 342-354.

¹⁶⁶ Kutbay, s. 129.

¹⁶⁷ Diehl, s. 487

¹⁶⁸ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 10.

¹⁶⁹ Charles W. Maynes, "Containing Ethnic Conflict", **Foreign Policy**, Cilt: 90, Spring, 1993, s. 8.

anlaşmazlığın uzun vadeye yayılmasına neden olduğunu savunmaktadır¹⁷⁰. Yazarbu görüşlerini desteklemek üzere, 1980’li yıllarda BM’nin yeni bir operasyon kurmadığını ve mevcut misyonların görev yaptığı bölgelerde de devletler arası uyuşmazlıkların siyasî bir çözüme ulaşamadığını vurgulamaktadır¹⁷¹. Geleneksel barışı koruma operasyonları bakımından yapılan bu eleştirileri, bir ölçüde haklılık payı bulunmakla birlikte tamamen yerinde görmek kanımızca pek mümkün değildir. Zira söz konusu operasyonların görev yaptığı dönemin Soğuk Savaşın etkisinin en yoğun hissedildiği yıllar olduğu göz önüne alındığında, dünyanın bu misyonlar sayesinde kutuplar arası sıcak çatışmadan, dolayısıyla da sonuçları ağır bir savaş felaketinden korunabildiği aşikârdır.

2. Soğuk Savaş Sonrası Çok Boyutlu Barışı Koruma Operasyonları

a. Çok Boyutlu Operasyonların Ortaya Çıkma Nedenleri

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte BM barışı koruma operasyonları hem nitelik hem de nicelik açısından çok önemli bir değişim geçirmiştir. Soğuk Savaşın bitişini simgeleyen Berlin duvarının yıkıldığı 1989 yılından itibaren çok sayıda yeni misyon kurulmuştur¹⁷². Bu misyonların büyük çoğunluğu, görev tanımlarının çeşitliliği bakımından önceki misyonlardan farklıdır. 1980’li yılların sonundan itibaren barışı koruma operasyonlarının değişimine yol açan nedenleri ana hatlarıyla belirtmek faydalı olacaktır¹⁷³.

Öncelikle, ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki çekişmenin azalmasıyla, karşılıklı kutupların desteklediği güçlerin birbiriyle mücadelesine sahne olan çatışmalar için çözüm bulunması olanaklı hâle gelmiştir¹⁷⁴. BM de barışı koruma operasyonları vasıtasıyla Soğuk Savaştan kaynaklanan uzun vadeli çatışmaların

¹⁷⁰ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 10.

¹⁷¹ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 10.

¹⁷² BM resmî kayıtlarına göre 1948 – 1988 yılları arasında yalnızca 13 barışı koruma operasyonu kurulmuşken, Mayıs 1988 – Nisan 2012 tarihleri arasında 54 barışı koruma operasyonu kurulmuştur. Bkz. “List of Peacekeeping Operations: 1948-2012”, <<https://www.un.org/en/peacekeeping/documents/operationslist.pdf>> (20.10.2012).

¹⁷³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 14, 15.

¹⁷⁴ William J. Durch, **Twenty-First-Century Peace Operations**, United States Institute of Peace, Washington D.C., 2006, (Peace Operations), s. 3.

çözümlemesinde ve taraflarca genellikle kapsamlı barış anlaşmalarıyla benimsenen çözümün uygulanmasında önemli rol oynamıştır¹⁷⁵.

Barışı koruma operasyonlarının sayısındaki artışın ve görevlerindeki farklılaşmanın ikinci sebebi bu dönemde ortaya çıkan yeni çatışmalardır¹⁷⁶. Soğuk Savaşın sona ermesiyle devletlerin sınırları içinde ve esasen etnik ve/veya dinî nedenlere dayalı farklı türde çatışmalar önemli ölçüde artış göstermiştir. SSCB'nin ve özellikle Yugoslavya'nın dağılması neticesinde ortaya çıkan bu tür çatışmalara BMÖ, barışı koruma operasyonlarıyla yanıt vermeye çalışmıştır¹⁷⁷. Ayrıca Soğuk Savaş döneminde ABD'nin veya SSCB'nin, yönetimlerini desteklemek suretiyle içerideki ayrışmaları baskıladığı devletlerin sınırları içerisinde, bahsedilen devletlerin desteğinden yoksun kalan hükümetlerin zayıflaması sonucunda ya da özellikle bazı Afrika ülkelerinde ağırlıklı olarak iç dinamiklerin etkisiyle iç çatışmalar yaşanmaya başlamış ve bu çatışmalar neticesinde barışı koruma operasyonları kurulmuştur¹⁷⁸.

Misyonların sayısından ziyade görevlerindeki genişlemenin temel nedenlerinden birinin, Batılı devletlerin bakış açısıyla komünizm tehdidinin ortadan kalkması ve sömürge durumundan kurtarma faaliyetinin BM'nin gündeminden çıkmasıyla, Batılı devletlerin genel olarak insan hakları ve özellikle demokrasi ve serbest seçimler olmak üzere kendi değerlerini uluslararası arenada daha güçlü bir şekilde savunmaya başlamaları olduğu ileri sürülmektedir¹⁷⁹. Diğer devletlerin, egemenlik ilkesi gereği bir üye devletin iç siyasî yapılanmasının uluslararası gözetime tabi tutulamayacağı yönündeki itirazlarına rağmen, barışı koruma operasyonlarına ilişkin karar alma süreçlerinde baskın durumda bulunan Batılı

---

¹⁷⁵ Bert Theuermann, "Peace-Building Activities of the United Nations", **The United Nations Law and Practice**, (Ed. Franz Cede ve Lilly Sucharipa-Behrmann), Kluwer Law International, The Hague, 2001, s. 106. Söz konusu operasyonlar arasında Afganistan'da UNGOMAP, Namibya'da UNTAG, Angola'da UNAVEM, Mozambik'te UNOMOZ, Kamboçya'da UNTAC, Latin Amerika'da ONUCA ve El Salvador'da ONUSAL'ın sayılabileceği yönünde bkz. Gray, *International Law*, ss. 274-278.

¹⁷⁶ Alexandros Yannis, "The Creation and Politics of International Protectorates in the Balkans: Bridges over Troubled Waters", **Journal of International Relations and Development**, Cilt: 5, Sayı:3, 2002, (The Creation), s. 258. Soğuk Savaşın sona ermesiyle beraber Dünya'da yeni bir düzenin başlayacağı yönündeki beklentilere cevap olarak *Maynes*, yeni bir düzenden ziyade yeni bir kâbusun başlayabileceğini ifade ediyordu. Bkz. *Maynes*, s. 6.

¹⁷⁷ Bu bağlamda Gürcistan'da UNOMIG, Tacikistan'da UNMOT ile başlangıçta Eski Yugoslavya'nın genelinde UNPROFOR, sonradan Bosna Hersek'te UNPROFOR, Hırvatistan'da UNCRO, UNTAES ve UNMOP ile Makedonya'da UNPREDEP gibi operasyonlar sayılabilir.

¹⁷⁸ Bkz. Gray, *International Law*, ss. 280-281.

¹⁷⁹ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 15.

devletler, insan haklarına saygı ile serbest ve adil seçimlerin, çatışmaları sona erdirecek siyasî çözümlerin zorunlu bir unsuru olduğunda ısrarcı olmuşlardır¹⁸⁰.

b. Ortaya Çıkan Farklı Kavramlar

Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından çatışmaların tür ve nitelik değiştirmesi, barışı koruma operasyonlarının işlevlerinde değişikliği de beraberinde getirmiştir. Söz konusu çatışmalara cevap vermek amacıyla, bu dönemde, “barışı koruma” (*peacekeeping*) yanında, “önleyici diplomasi” (*preventive diplomacy*), “barışın sağlanması” (*peacemaking*), “barış inşası” (*peacebuilding*) ve “barışın zorla uygulanması” (*peace enforcement*) gibi farklı kavramlar tanımlanmaya ve daha sık kullanılmaya başlamıştır. Eski BM Genel Sekreteri *Boutros Boutros-Ghali* de BM tarafından üstlenilen ya da üstlenilebilecek faaliyetleri sınıflandırma amacıyla, söz konusu farklı kavramlara ilişkin görüşlerini, BM Güvenlik Konseyinin talebi üzerine¹⁸¹ 1992 yılında hazırladığı “*Barış İçin Gündem: Önleyici Diplomasi, Barışın Sağlanması ve Barışın Korunması*” başlıklı Raporunda ortaya koymuştur¹⁸².

BM Genel Sekreteri, BM Andlaşmasında düzenlenen temel ilkeler uyarınca Örgütün devletlerin egemenline saygı göstermesi gerekliliğini ifade ettiği¹⁸³ *Barış İçin Gündem* başlıklı Raporunda, Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından yaşanan hızlı değişimin hem birel olarak devletleri hem de uluslararası toplumun tamamını etkilediğini belirterek BM’nin barışın korunmasındaki rolünü vurgulamıştır¹⁸⁴. Söz konusu rapora göre önleyici diplomasi “ *taraflar arasında ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkları ve mevcut uyuşmazlıkların çatışmaya dönüşmesini önleme, çatışma*

¹⁸⁰ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 15.

¹⁸¹ BM Güvenlik Konseyi 31 Ocak 1992 tarihinde devlet ve hükümet başkanları düzeyinde yaptığı ilk zirve toplantısında, BM Genel Sekreterinden, önleyici diplomasi, barışın sağlanması ve barışın korunması için BMÖ’nün kapasitesinin güçlendirilmesi ve daha etkin hâle getirilmesi konusunda incelemelerde ve tavsiyelerde bulunmasını talep etmiştir. Bkz. United Nations: Security Council Summit Statement Concerning the Council’s Responsibility in the Maintenance of International Peace and Security, UN Doc. S/23500, 31 January 1992.

¹⁸² Söz konusu raporun tam metni bkz. An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping, Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992, UN Doc. A/47/7277-S/24111, 17 June 1992.

¹⁸³ An Agenda for Peace, prg. 30, UN Doc. A/47/7277-S/24111, 17 June 1992.

¹⁸⁴ Malcolm N. Shaw, *International Law*, Cambridge University Press, New York, 2008, ss. 1217-1218.

*meydana geldiğinde bu çatışmaların yayılmasını sınırlama eylemidir*¹⁸⁵.” Önleyici diplomasi çabaları, güven artırıcı önlemler, önleyici konuşlanma, soruşturma, dostça girişim ve iyi niyet misyonları gibi yöntemleri içerebilir¹⁸⁶.

Aynı Raporda “barışın sağlanması”, “*esasen BM Şartının VI. Bölümünde öngörülen barışçıl yöntemler aracılığıyla düşman tarafların anlaşmaya varmalarını sağlama eylemi*” olarak tanımlanmıştır¹⁸⁷. Rapora göre “barışı koruma” ise, “*şimdiye kadar ilgili tüm tarafların rızasıyla, normalde BM askerî ve/veya polis personelini ve genellikle sivilleri içeren bir BM varlığının sahada konuşlandırılmasıdır. Barışı koruma, hem çatışmanın önlenmesi hem de barışın sağlanması olanaklarını genişleten bir yöntemdir*¹⁸⁸.” BM terminolojisine ilk kez bahsedilen Raporla giren “çatışma sonrası barış inşası” (*post-conflict peacebuilding*) kavramıysa, barışı pekiştirmeye ve insanlar/halk arasında esenliği ve güven duygusunu geliştirmeye yönelik yapıları belirleme ve destekleme çabasını ifade etmektedir¹⁸⁹. Tarafların rızasının alınmasının zorunlu olmadığı “barışın zorla uygulanması¹⁹⁰” ise, BM Güvenlik Konseyinin BM Andlaşmasının VII. Bölümündeki yetkilerini kullanarak karar verdiği kuvvet kullanımı dâhil çeşitli zorlama tedbirlerinin uygulanmasını ifade eder¹⁹¹.

Genel Sekreterin *Barış İçin Gündem* başlıklı Raporunda tanımlanan kavramlardan “barışı koruma”nın, diplomatik yöntemlerle tarafların siyasî bir çözüme ulaşmasına fırsat vermek üzere çatışmanın durdurulmasına yönelik faaliyetleri kapsadığı söylenebilir. Dolayısıyla Genel Sekretere göre, “barışın sağlanması” ve “barışı koruma” siyasî çözüme ulaşılmasından önceki aşamayken “barış inşası” siyasî çözüme ulaşılmasından sonraki aşamada işlev görecektir¹⁹².

---

¹⁸⁵ An Agenda for Peace, prg. 20, UN Doc. A/47/7277-S/24111, 17 June 1992.

¹⁸⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. An Agenda for Peace, prg. 23 vd., UN Doc. A/47/7277-S/24111, 17 June 1992.

¹⁸⁷ An Agenda for Peace, prg. 20, UN Doc. A/47/7277-S/24111, 17 June 1992.

¹⁸⁸ An Agenda for Peace, prg. 20, UN Doc. A/47/7277-S/24111, 17 June 1992.

¹⁸⁹ Bkz. An Agenda for Peace, prg. 21, 55, UN Doc. A/47/7277-S/24111, 17 June 1992.

¹⁹⁰ Boutros-Ghali BMÖ'nün faaliyetine ilişkin hazırladığı 10 Eylül 1993 tarihli yıllık Raporda, barışın zorla uygulanmasını, “*tarafların rızasını içermesi zorunlu olmayan barışı koruma faaliyeti*” olarak nitelermektedir. Bkz. Report of the Secretary-General on the Work of the Organization, Genral Assembly Official Records, Forty-eighth Session Supplement No. 1 (A/48/1), New York 1994, prg. 278, s. 37. Ayrıca bkz. Supplement to an Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary-General on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations, UN Doc. A/50/60 - S/1995/1, 25 January 1995, prg. 23.

¹⁹¹ United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines, s. 18.

¹⁹² Ratner, The New UN Peacekeeping, s. 16.

Bununla birlikte uygulamada çatışmalar ve üstlenilecek misyonlar bu ölçüde doğrusal bir şekilde gelişmemektedir. Kanımızca pragmatik bir anlayışla *ad hoc* olarak kurulan barışı koruma operasyonlarının görev tanımları, bu tür kavramlara odaklanılarak değil, operasyonun görev yapacağı ülkenin ve o ülke halkının içinde bulunduğu koşullar ve gereksinimleri ile BM'nin amaç ve ilkeleri göz önünde bulundurularak belirlenmektedir. Bu bağlamda günümüzdeki çok boyutlu barışı koruma operasyonları bir sonraki başlıkta görüleceği üzere aynı anda önleyici diplomasi, barışın sağlanması ve barış inşası faaliyetlerini de kapsayabilecek türlü karmaşık işlevler üstlenebilmektedir¹⁹³. Nitekim Genel Sekreter de, Örgütün 1993 yılındaki faaliyetine ilişkin yıllık raporunda bu hususu kabul ederek, uygulamada barış operasyonlarının çeşitli aşamalarının iç içe geçtiğini, eş zamanlı ve birbirine paralel olarak uygulandığını ifade etmiştir¹⁹⁴.

c. Çok Boyutlu Operasyonların Genel Özellikleri

Bir yandan çözümlenemez gibi görünen çatışmaların sona ermesini sağlayan anlaşmaların uygulanması gerekliliği diğer yandan genellikle devletlerin sınırları içinde fakat uluslararası barış ve güvenliği olumsuz etkileyebilecek yeni çatışmaların ortaya çıkması, BM'nin tüm bu sorunlarla ilgilenmesi sonucunu doğurmuştur. Soğuk Savaşın sona ermesi ile genel olarak BMÖ'nün ve özellikle Güvenlik Konseyinin etkinliği önemli ölçüde artmıştır¹⁹⁵. Soğuk Savaş döneminin karşıt güçleri arasındaki rekabetin bir ölçüde de olsa işbirliğine dönüşerek, uluslararası barış ve güvenliğe

---

¹⁹³ Victoria Holt, Glyn Taylor, Max Kelly, **Protecting Civilians in the Context of UN Peacekeeping Operations: Successes, Setbacks and Remaining Challenges**, Independent Study Jointly Commissioned by the Department of Peacekeeping Operations and the Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, New York, 2009, ss. 2-3.

¹⁹⁴ Bkz. Report of the Secretary-General on the Work of the Organization, Genral Assembly Official Records, Forty-eighth Session Supplement No. 1 (A/48/1), New York, 1994, prg. 278, s. 37. Ayrıca yine aynı Raporda Genel Sekreter, "barışı koruma" kavramının her gün yeniden keşfedildiğini belirterek, "*ne kadar çatışma türü varsa o kadar barışı koruma operasyonu çeşidi*" olduğunu vurgulamıştır. Bkz. prg. 293.

¹⁹⁵ Nitekim daha Soğuk Savaşın son yıllarında SSCB tutum değiştirmiş ve uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında BM'nin etkinliğinin artırılmasına yönelik yeni öneriler sunmuştur. Bkz. "Towards Comprehensive Security through the Enhancement of the Role of the United Nations (Aide-Mémoire)", UN Doc. A/43/629, 22 September 1988.

ilişkin konularda Güvenlik Konseyinin daha fazla karar almasına olanak sağladığı belirtilmiştir¹⁹⁶.

Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra uluslararası alandaki koşullarda ortaya çıkan değişim ve özellikle yeni tür çatışmalara cevap verme ihtiyacı, BM barışı koruma misyonlarının amaç ve işlevlerinde değişikliği de beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş döneminde barışı koruma operasyonları, genellikle devletler arasındaki sıcak çatışmaların sona ermesi üzerine ateşkesin izlenmesi ya da taraflar arasında konuşularak yeni bir sıcak çatışmanın önlenmesi gibi sade/basit görevleri yerine getirmiştir. Bununla birlikte Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra ortaya çıkan ve bir devletin içinde çok sayıda grubun dâhil olduğu iç çatışmalar bakımından bahsedilen türde basit misyonların yeterli olmayacağı açıktır. Zira ilgili devletin siyasî, hukukî, ekonomik vs. kurumlarını genellikle işlemez hâle getiren bu çatışmalar, kapsamlı çözümlere ihtiyaç göstermektedir. Bu nedenle Soğuk Savaş sonrası çatışmaların çözümlenmesinde yalnızca askerî önlemlerin yetersiz kalacağı anlaşılacak, sürekli barışı hedefleyen, askerî, polis ve sivil unsurlardan müteşekkil ve askerî nitelikteki görevlerdeki ağırlığın siyasî görevlere kaymış olduğu çok boyutlu barışı koruma operasyonları ön plana çıkmıştır¹⁹⁷. Dolayısıyla aslında bahsedilen misyonlara ilişkin ikinci kuşak ya da çok boyutlu gibi nitelermeler esasen misyonların kurulduğu dönemi değil¹⁹⁸, operasyonların değişen oluşum ve işlevlerini

---

¹⁹⁶Bkz. John Terence O’neill ve Nicholas Rees, **United Nations Peacekeeping in the Post-Cold War Era**, Routledge, London, 2005, s. 35 vd. Soğuk Savaşın sona ermesinin karşıt güçler arasında işbirliğini beraberinde getirdiğinin en önemli kanıtının, BM Güvenlik Konseyinin Ağustos 1990’da Irak’ın Kuveyt’i işgali üzerine aldığı kararlar olduğu yönünde bkz. Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 15.

¹⁹⁷ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, ss. 17, 22. Bu gelişmeler çerçevesinde, Uluslararası Barış Akademisi tarafından yapılan barışı koruma tanımı şöyledir: “Barışın korunması ve yeniden tesisi için çok uluslu askeri güçleri, polisleri ve sivilleri kullanarak uluslararası olarak düzenlenen ve idare edilen barışçıl bir üçüncü kişi müdahalesi vasıtasıyla devletler arasındaki veya bir devletin içindeki düşmanlıkların önlenmesi, hafifletilmesi, ve sona erdirilmesi.” Bu tanım için bkz. Diehl, s. 487. 2008 yılında isim değiştirerek Uluslararası Barış Enstitüsü adını alan Uluslararası Barış Akademisi, çatışmaların önlenmesi ve çözümlenmesi amacıyla araştırmalar yapan, New York merkezli hükümet dışı bir düşünce kuruluşu olarak faaliyette bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. International Peace Institute/ IPI, <<http://www.ipinst.org/>> (19.05.2014).

¹⁹⁸ Geleneksel görevleri haiz barışı koruma operasyonları gerekli durumlarda Soğuk Savaş sonrasında da mevcudiyetini sürdürmektedir. Bunlar arasında Angola’da 1988-1991 yılları arasında görev yapan UNAVEM I, Çad ve Libya arasındaki uyuşmazlık bakımından 1994 yılında görev yapan UNASOG, Etiyopya ile Eritre arasındaki uyuşmazlık bakımından 2000 yılında göreve başlayan UNMEE, 1993-1994 yıllarında Uganda’nın Ruanda sınırında görev yapan UNOMUR, 1993 yılında Gürcistan’da görev yapmaya başlayan UNOMIG gibi örnekler sayılabilir. Bkz. Volker C. Franke ve Andrea Warnecke, “Building Peace: An Inventory of UN Peace Missions since the End of the Cold War”, **International Peacekeeping**, Cilt: 16, Sayı:3, 2009, ss. 410-436.

belirtmektedir. Çok boyutlu barışı koruma operasyonları, çatışmaların sonunda taraflarca üzerinde uzlaşılan kapsamlı bir barış anlaşmasının uygulanmasını desteklemek üzere kurulabildiği gibi, bu tür bir anlaşmanın bulunmadığı durumlarda ulusal makamların talebi üzerine meşru bir hükümetin/yönetimin kurulması sürecini desteklemek üzere de oluşturulabilmektedir¹⁹⁹.

Soğuk Savaş sonrasında kurulan ve genellikle ikinci kuşak ya da çok boyutlu/işlevli operasyonlar ya da daha genel bir ifadeyle BM barış operasyonları olarak adlandırılan bu misyonlar²⁰⁰ geleneksel misyonlardan farklı olarak, görev yaptıkları ülkede çatışmaların önlenmesi, çatışmalar başladıktan sonra barışın sağlanması, çatışmalar sona erdikten sonra barışın korunması ve barışın inşası amaçlarıyla çok farklı işlevler üstlenmişlerdir²⁰¹. Bu çerçevede söz konusu operasyonların üstlendikleri temel işlevler; taraflar arasındaki kapsamlı bir barış anlaşmasının uygulanmasına yardımcı olunması, uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözümüne ve siyasi temaslara olanak sağlamak üzere ateşkese uygun davranılmasının gözetimi, insanî yardımın ulaştırılmasına katkıda bulunmak, seçimlerin ya da referandumların düzenlenmesi ve/veya izlenmesi, çatışmalara katılmış kişilerin silahsızlandırılarak topluma yeniden kazandırılması, mültecilerin²⁰² ve yerlerinden edilmiş kişilerin geri dönüşlerinin kolaylaştırılması, mayınların temizlenmesine ilişkin görevlerin yerine getirilmesi, ülkede hukuk ve düzenin

---

¹⁹⁹ United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines, s. 22.

²⁰⁰ James Cockayne ve David M. Malone, "The Ralph Bunche Centennial: Peace Operations Then and Now", **Global Governance**, Cilt: 11, 2005, s. 331.

²⁰¹ Murphy, UN Peacekeeping, ss. 3, 4.

²⁰² 1951 tarihli Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme ile 1967 tarihli Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Protokol çerçevesinde mülteci, "ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen her şahıs" olarak tanımlanmıştır. Türkiye de 29.08.1961 tarihinde kabul edilen 359 sayılı onay kanunu (R.G., 5 Eylül 1961, Sayı 10898, s. 5027) ile Sözleşmeye, 01.07.1968 tarihli 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi (R.G., 5 Ağustos 1968, Sayı 12968, s. 1) ile söz konusu Protokole taraf olmuştur. Bununla birlikte Sözleşmenin İngilizce metnindeki mülteci tanımında yer alan "zulme uğrayacağından" (persecution) ifadesi, Sözleşmenin Resmî Gazetede yer alan Türkçe metninde "takibata uğrayacağından" olarak tercüme edilmiştir. Hem Sözleşme hem de Portokol bakımından Türkiye Cumhuriyeti tarafından konulan ihtirazi kayıtla, Sözleşmenin hiçbir hükmünün, Türkiye'de mülteciye Türk vatandaşlarının haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamayacağı belirtilmiştir. Yine her iki belge bakımından Türkiye Cumhuriyeti tarafından bildirilen deklarasyonla da Sözleşmenin sadece Avrupa'da cereyan eden olaylar neticesinde vaki sığınmalara uygulanacağı ifade edilmiştir. Çeşitli uluslararası belgelerde ve doktrinde yapılan mülteci tanımlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Işıl Özkan, **Göç, İltica ve Sığınma Hukuku**, Seçkin, Ankara, 2013, (Göç, İltica ve Sığınma Hukuku), s. 72 vd.

sağlanması ve ilgili devletin vatandaşlarının güvenliğini sağlama yeteneğinin güçlendirilmesi, insan haklarına saygının sağlanmasına katkıda bulunma, ulusal ölçekte diyalog ve uzlaşmayı teşvik ederek siyasî süreci kolaylaştırmak ve demokratik ilkelere, iyi yönetime ve ekonomik kalkınmaya dayalı istikrarlı ve etkin yönetim kurumlarının (yeniden) kurulmasını desteklemek, istisnaî durumlarda bizzat yasama ve yürütme yetkilerini üstlenerek geçici bir süre için uluslararası yönetim faaliyeti, ülkeye destek olan BM uzmanlık kurumlarının ve diğer uluslararası aktörlerin işbirliği içinde ve uyumlu bir şekilde çalışmalarını sağlamak olarak belirtilebilir²⁰³.

d. Uluslararası Yönetim Misyonu Üstlenen Operasyonların Diğer Barışı Koruma Operasyonlarından Farklı Yönleri

BM'nin günümüzdeki uygulaması bakımından uluslararası yönetim genellikle, yaşanan çatışmalar nedeniyle bir ülkede devlet kurumlarının tamamen ortadan kalktığı ya da ciddi tahribata uğradığı durumlarda, görev yapılan bölgenin yönetiminin BM tarafından kurulan bir çok boyutlu barışı koruma misyonunca üstlenilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır²⁰⁴. Bu bağlamda, ulusal kurumlar (yeniden) inşa edilip sivil yönetim işlevlerini (tekrar) üstleninceye dek, yasama ve yürütme yetkileri doğrudan, ya tamamen ya da belirli alanlara ilişkin olarak kısmen bahsedilen misyonlarca kullanılmaktadır. Nitekim bu ölçüt uluslararası yönetim misyonlarını, diğer barışı koruma operasyonlarından farklı kılmaktadır²⁰⁵. Zira geleneksel bir barışı koruma operasyonunda, operasyona konu bölgenin yönetiminin yerini tamamen veya kısmen bir BM misyonunun alması söz konusu değildir. Hemen belirtmek gerekir ki çalışmamızın ikinci ve üçüncü bölümlerinde örneklerini ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz bu misyonlar BM uygulamasında istisnaî niteliktedir²⁰⁶.

---

²⁰³ Özellikle bkz. Trevor Findlay, **Challenges for the New Peacekeepers**, (Challenges), Oxford University Press, New York, 1996, ss. 17-18; Öncü, s. 354 vd.; Gray, International Law, s. 272 vd.; Shaw, ss. 1225-1231; Sur, Uluslararası Hukukun, s. 212 vd.; Handbook on UN Multidimensional Peacekeeping Operations, ss. 1-2; United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines, s. 22.

²⁰⁴ Wolfrum, International Administration in Post-Conflict Situations, s. 666.

²⁰⁵ Bothe ve Marauhn, Problems of a Trusteeship Administration, s. 153.

²⁰⁶ Graham Day ve Christopher Freeman, "Operationalizing the Responsibility to Protect – the Policekeeping Approach", **Global Governance**, Cilt: 11, 2005, s. 140. Nitekim UAD de *Kosova Hakkında Tek Taraflı Bağımsızlık Bildirisinin Uluslararası Hukuka Uygunluğu Danışma Görüşünde*,

Bir ülkede yönetim yetkilerinin bizzat uluslararası yönetim makamlarınca kullanılması, bu misyonları görevlerinin kapsamı bakımından diğer barışı koruma operasyonlarından ayırmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği üzere Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından kurulan barışı koruma operasyonları, seçimlere yardımdan insan haklarının izlenmesine, polis güçlerinin eğitiminden mültecilerin yurtlarına geri dönüşlerine çatışma sonrası barış inşası alanında pek çok görev üstlenmektedirler. Ancak uluslararası yönetim işlevi görmek üzere kurulan misyonlar, özellikle görevlerinin kapsamı bakımından kendilerinden önce kurulan diğer barışı koruma misyonlarına nazaran ciddi biçimde farklıdır²⁰⁷. BM Genel Sekreter Yardımcısı *Louise Frechette*'nin, Kosova ve Doğu Timor'da kurulan uluslararası yönetim misyonlarına ilişkin şu sözleri, bu farklılığı tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır²⁰⁸:

“Bu iki misyon nitelik olarak, Örgütün şimdiye kadar üstlendiği neredeyse bütün misyonlardan farklıdır. Her ikisinde de BM, malî yönetim ve adli işlerden, caddelerin temizlenmesi gibi günlük belediye hizmetlerine ve sınırlarda gümrük işlemlerinin yürütülmesine kadar bir devletin tüm işlevlerinin yerine getirilmesinden sorumlu yönetimdir. Bu, bu tür bölgelerde tüm sorumluluğu üstlenmekten ziyade geleneksel olarak devletlere teknik yardım sağlayan bir Örgüt için büyük bir yeniliktir. Bu durum, barışı koruma operasyonlarını olağanüstü karmaşık hâle getirdiğinden ve onları neredeyse askerî personele olduğu kadar sivil personele de bağımlı kıldığından barışı koruma operasyonları için de büyük bir yeniliktir.”

BM Genel Sekreteri *Kofi Annan* tarafından 7 Mart 2000 tarihinde BM'nin önleyici ve barışı temin (*preventive and peacemaking*) çabalarını bir bütün olarak incelemek üzere görevlendirilen ve başkanlığını *Lakhdar Brahimi*'nin yaptığı

Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararı çerçevesinde Kosova'da kurulan uluslararası yönetimin (UNMIK ve KFOR), “1999 yılında ülkede mevcut bulunan krizin sivil, siyasî ve güvenlik yönlerine hitap etmeyi amaçlayan *istisnai* bir önlem olarak anlaşılması gerektiğini” belirtmiştir. Bkz. Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, prg. 97, s. 443. Ayrıca BM Barışı Koruma Operasyonları Bölümü tarafından hazırlanan bir belgede de Güvenlik Konseyinin *istisnai durumlarda* barışı koruma misyonlarını, geçici olarak devletin yasama ve yürütme işlevlerini üstlenme konusunda yetkilendirdiği belirtilmektedir. Kosova ve Doğu Timor örneklerine dikkat çekilen bu belgede, uluslararası yönetim misyonlarının bir ülkede işleyen devlet kurumlarının bulunmadığı durumlarda son çare olarak görüldüğü özellikle vurgulanmaktadır. Bkz. UN Department of Peacekeeping Operations and Department of Field Support, Civil Affairs Handbook, New York, 2012, s. 186.

²⁰⁷ Bkz. Richard Caplan, **International Governance of War-Torn Territories**, Oxford University Press, New York, 2005, (International Governance), s. 2.

²⁰⁸ Bkz. “UN-United States Relations, Secretary-General's Millennium Report Focus of Deputy-Secretary-General's Address to UN Association-United States”, Press Release, DSG/SM/91, 3 April 2000, <<http://www.un.org/News/Press/docs/2000/20000403.dsgsm91.doc.html>> (03.11.2012).

Bağımsız Panel tarafından hazırlanan Raporda²⁰⁹ da benzer bir değerlendirme yapılmaktadır:

“(Tüm) BM saha operasyonları içinde bu operasyonlar, benzersiz zorluklarla ve sorumluluklarla karşı karşıyadır. Başka hiçbir operasyon savaştan zarar görmüş bir toplumda kanun koymak ve uygulamak, gümrük hizmetleri vermek ve bu alana ilişkin kuralları belirlemek, kurumsal ve bireysel vergi koymak ve toplamak, yabancı yatırımları çekmek, mülkiyet uyumsuzluklarını ve savaştan kaynaklanan zarara ilişkin sorumluluk konusunu karara bağlamak, tüm kamu hizmetlerini yeniden kurmak ve yerine getirmek, bir bankacılık sistemi oluşturmak, okulları yönetmek, öğretmenlere maaşlarını ödemek ve çöpleri toplamak zorunda değildir²¹⁰.”

Uluslararası yönetim misyonlarını özellikle geleneksel olanlar olmak üzere diğer barışı koruma operasyonlarından farklı kılan bir diğer önemli husus ise, bu misyonların siyasî niteliklerinin ağır basmasıdır²¹¹. Başta geleneksel barışı koruma operasyonları olmak üzere diğer operasyonlarda, görev yapılan ülkenin siyasî meselelerine müdahil olmaktan mümkün merteye kaçınılmaktayken, görev tanımları gereği uluslararası yönetim misyonlarının bu tür müdahalelerden kaçınmaları pek olanaklı görünmemektedir²¹². Zira diğer operasyonlarda ilgili ülke üzerinde her alanda egemenlik yetkilerini kullanan ev sahibi devletin organları/kurumları mevcut iken, özellikle yönetimin tamamen üstlenildiği durumlarda uluslararası yönetim misyonları görev yaptıkları ülkede yönetim yetkilerini bizzat kullanmaktadır²¹³.

Özellikle görevlerinin kapsamı bakımından diğer barışı koruma operasyonlarından farklılığını esas alan *Gray*, *Kosova* ve *Doğu Timor* örnekleri bağlamında uluslararası yönetim misyonlarının üçüncü kuşak barışı koruma operasyonu olarak değerlendirilebileceğini ileri sürmektedir²¹⁴. Yine aynı örneklerde üstlenilen sorumlulukların kapsamını ve görevlerin çeşitliliğini göz önüne alan

²⁰⁹ Raporun tam metni için bkz. “Report of the Panel on United Nations Peace Operations”, UN Doc. A/55/305-S/2000/809, 21 August 2000.

²¹⁰ Bkz. “Report of the Panel on United Nations Peace Operations”, UN Doc. A/55/305-S/2000/809, 21 August 2000, prg. 77.

²¹¹ Bkz. Caplan, *International Governance*, ss. 2-3; Siobhan Wills, “Occupation Law and Multi-National Operations: Problems and Perspectives”, **British Yearbook of International Law**, Cilt: 77, 2007, ss. 256-257.

²¹² Wills, s. 257. *Caplan* uluslararası yönetim makamlarının siyasî nitelikli kararlarına özellikle şu örnekleri vermektedir: Seçimlerin ne zaman yapılacağı, hangi para biriminin kabul edileceği, karar alma sürecinde yerel unsurlara danışılıp danışılmayacağı ya da onların görüşlerinin hangi ölçüde dikkate alınacağı, ülke içinde yaşayan etnik açıdan farklı toplumların yeniden bütünleşmesinin sağlanıp sağlanamayacağı veya *de facto* ayrışmanın kabul edilip edilmeyeceği, yeniden inşa edilecek toplumda kadının üstleneceği rolün ne olacağı, okullarda hangi müfredatın okutulacağı, işletmelerin kamu mülkiyetinde olup olamayacağı... Bkz. Caplan, *International Governance*, s. 3.

²¹³ Bothe, *Peace-keeping*, s. 683.

²¹⁴ Bkz. Gray, *International Law*, s. 273.

Kondoch da, barışı zorla uygulama (peace enforcement) operasyonlarını üçüncü kuşak, uluslararası yönetim misyonlarını ise dördüncü kuşak barışı koruma operasyonu olarak nitelemektedir²¹⁵.

Bizim de katıldığımız bir başka görüşe göre, uluslararası yönetim işlevi üstlenen operasyonları yeni bir kuşak barışı koruma operasyonu olarak nitelendirmeye gerek yoktur²¹⁶. Zira yukarıda da belirttiğimiz üzere aslında *ad hoc* olarak kurulan barışı koruma operasyonlarının görev tanımları, bu niteliklerine uygun olarak görev yapılacak ülkenin ve o ülke halkının ihtiyaçları ile BM'nin amaç ve ilkeleri doğrultusunda şekillendirilmektedir. Bizim de yukarıda yaptığımız bir genelleme ile Soğuk Savaş sırasındaki ve sonrasındaki misyonları görev tanımları açısından farklılaştırmak mümkün görünmekle birlikte, özellikle uluslararası yönetim misyonlarına ilişkin olarak aslında bu genelleme dahi her zaman doğru sonuç vermeyebilir. Örneğin çalışmamızın ikinci bölümünde inceleyeceğimiz Batı Yeni Gine'nin durumunda, ülkede yönetim yetkileri tamamen, Soğuk Savaş sırasında (1 Ekim 1962 – 1 Mayıs 1963 tarihleri arasında), Birleşmiş Milletler Batı Yeni Gine Geçici Yönetim Makamı (*the United Nations Temporary Executive Authority in West Irian/ UNTEA*) tarafından üstlenilmiştir. Bununla birlikte teorik açıdan Kosova ve Doğu Timor örneklerinden farklı olmayan UNTEA'ya, BM'nin resmî listesinde barışı koruma operasyonları arasında yer verilmemiştir²¹⁷. Dolayısıyla uluslararası yönetim misyonu üstlenen operasyonlara ilişkin genellemeler ve bu genellemelerden yola çıkarak yapılan çıkarımlar her zaman doğru sonuç vermemektedir. Bu nedenle, uluslararası yönetim misyonu üstlenen her bir operasyonun kendi bağlamında ele alınmasının en doğru yöntem olduğu söylenebilir.

Uluslararası yönetim misyonları ile diğer barışı koruma operasyonları arasındaki farklılığı ve uluslararası yönetim misyonlarının kapsamlı görev tanımları nedeniyle karşılaştıkları güçlükleri dikkate alan *Brahimi Raporunda*, asıl önemli sorunun BM'nin uluslararası yönetim faaliyetine girişip girişmemesi olduğu, eğer

---

²¹⁵ Bkz. Boris Kondoch, "The United Nations Administration of East Timor", **Journal of Conflict and Security Law**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2001, s. 246.

²¹⁶ Ayrıntılı bilgi için özellikle bkz. Wilde Ralph, "Taxonomies of International Peacekeeping: An Alternative Narrative", **ILSA Journal of International and Comparative Law**, Cilt: 9, 2003, (Taxonomies), ss. 391-398; Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 15-17.

²¹⁷ Listede yalnızca UNTEA'ya yardımcı olmak üzere kurulan BM Güvenlik Gücüne (*United Nations Security Force/UNSF*) yer verilmiştir. Bkz. List of UN Peacekeeping Operations: 1948-2012", <<http://www.un.org/en/peacekeeping/documents/operationslist.pdf>> 03.11.2012).

uluslararası yönetim misyonlarının kurulmasına gelecekte de devam edileceği düşünülüyorsa, BM sistemi içinde ayrı ve özel bir sorumluluk merkezi oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir²¹⁸. Söz konusu Rapora göre,

“BM Genel Sekreterliği ...bir ikileme karşı karşıyadır: Sekretarya ya geçiş yönetimlerinin geçici bir sorumluluk olduğunu varsayarak bu tür misyonlar için hazırlanmayacak ve bir kez daha bu tür bir durumla karşılaştığında işini iyi yapamayacak ya da iyi hazırlanacak ve bu durumda hazırlıklı olduğundan bu tür misyonları daha sık üstlenmesi istenecektir. Şüphesiz Sekretarya gelecekteki geçiş yönetimlerini istisnadan ziyade kural olarak değerlendirirse, bu durumda BM sistemi içinde bir yerlerde ayrı ve özel bir sorumluluk merkezi oluşturulmalıdır. Bu arada Barışı Koruma Operasyonları Bölümü bu işlevi desteklemeye devam etmelidir²¹⁹.”

Bu Raporun ardından BM Genel Kurulunun 2005 yılında yapılan Dünya Zirvesi (*World Summit*) bağlamındaki reform hedeflerine yönelik olarak, BM'nin barış inşası faaliyetleri için ayrı bir kurumsal yapı teşkili yönünde çeşitli öneriler sunulmuştur²²⁰. Hollanda hükümetinden bazı bakanlıkların talebi üzerine Uluslararası İlişkiler Danışma Kurulu tarafından hazırlanan “etkin olmayan devletlere²²¹” (*failed states*) ilişkin bir raporda, BM Sekretaryası bünyesinde bir BM Yönetim Yardım Merkezi kurulması ve Güvenlik Konseyi tarafından da spesifik olarak uluslararası yönetim alanında çalışacak sürekli bir BM Yönetim ve Yönetişim Yardımı Komitesi kurulması önerisi getirilmiştir²²². 2005 Dünya Zirvesinde pek ilgi görmeyen bu önerinin yerine, çatışma sonrası barış inşasının önceliklerini ve stratejisini belirlemenin öncelikle ilgili ülkenin ulusal ve geçiş hükümetlerinin

²¹⁸ Bkz. Report of the Panel on United Nations Peace Operations, UN Doc. A/55/305-S/2000/809, 21 August 2000, prg. 78.

²¹⁹ Bkz. Report of the Panel on United Nations Peace Operations, UN Doc. A/55/305-S/2000/809, 21 August 2000, prg. 78.

²²⁰ Bu öneriler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Stahn, International Territorial Administration, ss. 444-446.

²²¹ “*Failed states*” kavramı, Türkçede bazen birebir tercümeyle “*başarısız devlet*” olarak kullanılabilir. Bu yönde bir kullanım ve genel olarak kavram için bkz. Fatma Taşdemir, “Başarısız Devletler, İç Savaş ve Terörizm”, **Ankara Strateji Enstitüsü**, <<http://www.ankarastrateji.org/yazar/doc-dr-fatma-tasdemir/basarisiz-devletler-ic-savas-ve-terorizm/>> (09.10.2013). Fakat kendisi için bu kavram kullanılan devletlerde, merkezî hükümetin ülkede etkin denetimi sağlayamadığı ve temel kamu hizmetlerinin görülemediği göz önüne alındığında *Sur* tarafından kabul edilen “*etkin olmayan devlet*” tabirinin daha yerinde olabileceği düşüncesiyle “*failed states*” teriminin karşılığı olarak biz de çalışmamızda bu tabiri kullanacağız. Bkz. Melda Sur, “Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği”, **Prof. Dr. Aydın Zevkliler’e Armağan**, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi, Cilt: 8/Özel Sayı, 2013, (Birleşmiş Milletler), s. 2540.

²²² Hollanda merkezli Uluslararası İlişkiler Danışma Kurulu (*Advisory Council on International Affairs*) ile Uluslararası Kamu Hukuku Sorunları Danışma Komitesi (*Advisory Committee on Issues of Public International Law*) tarafından ortaklaşa hazırlanan bu Raporda yer verilen söz konusu öneriler için bkz. Failing States: A Global Responsibility, Advisory Reports, No: 35, s. 80 vd., <[http://www.aiv-advies.nl/ContentSuite/upload/aiv/doc/nr35eng %281%29.pdf](http://www.aiv-advies.nl/ContentSuite/upload/aiv/doc/nr35eng%281%29.pdf)> (09.11.2013).

sorumluluğunda olduğu belirtilerek, BM bünyesinde hükümetler arası bir danışma organı yani Barış İnşası Komisyonu (*Peacebuilding Commission*) kurulmuştur²²³.

Barış İnşası Komisyonunun temel amacı, kaynakları belirlemek üzere ilgili tüm aktörleri bir araya getirmek, çatışma sonrası barış inşası ve iyileştirme için tavsiyelerde bulunmak ve bütünleşik stratejiler önermektir²²⁴. Temelde çatışma sonrası barış inşası faaliyetinde bir eşgüdüm kurulu olarak görev yapması öngörülen Komisyonun, ayrıca talep üzerine BM Güvenlik Konseyi ve Genel Sekreterine tavsiyelerde de bulunabilmesi öngörülmüştür²²⁵. Hatta Güvenlik Konseyinin gündeminde bulunan çatışma sonrası durumlarda, özellikle BM tarafından görevlendirilen barışı koruma misyonlarının varlığı hâlinde Komisyonun ancak Güvenlik Konseyinin talebi üzerine tavsiyede bulunacağı vurgulanmıştır²²⁶. Bu bağlamda *Stahn* tarafından da isabetli olarak belirtildiği üzere, BM'nin uluslararası yönetim faaliyetinde esaslı yetkiler üstlenmesi öngörülmediğinden, Barış İnşası Komisyonunun Brahimi Raporunda uluslararası yönetim için önerilen “*ayrı ve özel bir sorumluluk merkezi*” olmadığı söylenebilir²²⁷.

II. ULUSLARARASI YÖNETİM KAVRAMININ BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

A. Genel Olarak

Uluslararası yönetim altına konulan ülkelerin durumlarıyla, örnekleri geçmişte kalan “himaye altında devlet” (*protectorate*) ya da bir ülke üzerinde birden fazla devletin ortak egemenliğini ifade eden

²²³ BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi birlikte hareket ederek BM Andlaşmasının 7, 22 ve 29. maddeleri uyarınca bir yardımcı organ olarak 20 Aralık 2005 tarihinde Barış İnşası Komisyonunu kurmuşlardır. Bkz. UN Doc. A/RES/60/180, 30 December 2005; S/RES/1645 (2005), 20 December 2005. Ayrıca bkz. Bkz. UN Doc. A/59/565, 2 December 2004, prg. 261-269; UN Doc. A/RES/60/1, 24 October 2005, prg. 97-105.

²²⁴ Bkz. UN Doc. A/RES/60/180, 30 December 2005; S/RES/1645 (2005), 20 December 2005, prg. 2.

²²⁵ Bkz. UN Doc. A/RES/60/180, 30 December 2005; S/RES/1645 (2005), 20 December 2005, prg. 12.

²²⁶ Bkz. UN Doc. A/RES/60/180, 30 December 2005; S/RES/1645 (2005), 20 December 2005, prg. 16.

²²⁷ Bkz. *Stahn*, *International Territorial Administration*, s. 446.

“kondominyum”(condominium) kavramları arasında bazen ilişki kurulmaktadır²²⁸. Yine uluslararası yönetim uygulaması, MC döneminde “manda” rejimine ve BM çerçevesinde “vesayet” sistemine tâbi tutulan ülkelerle de karşılaştırılmakta ve hatta BM’nin özellikle son dönemdeki uluslararası yönetim uygulamaları doğrudan, “vesayet” kavramıyla açıklanmaya çalışılmaktadır²²⁹. Ayrıca doktrinde, işgal altındaki ülkede birtakım yetkiler kullanılabilen “askerî işgal” durumu ile uluslararası yönetimler arasında da birtakım bağlantılar kurulmaktadır²³⁰.

Dikkat edilecek olursa sayılan durumların hepsinde bir ülkeye öyle ya da böyle bir dış müdahale söz konusudur²³¹. Bu dış müdahale ile o ülkedeki yönetim makamlarının yetkileri az ya da çok bir şekilde kısıtlandığından, bahsedilen durumlar genellikle bir ülkede yönetim yetkilerinin kısmen veya tamamen BM tarafından üstlenildiği uluslararası yönetim uygulamasıyla paralellik arz etmektedir²³². Ancak yine de çalışma konumuz olan uluslararası yönetim kavramıyla yukarıda zikrettiğimiz ve esasen tarihsel önemi haiz kavramlar arasında önemli bazı farklılıklar söz konusudur.

Bir veya daha fazla devletin bir başka ülkede birtakım siyasî yetkiler kullanmasını içeren himaye ve bir ülke üzerinde ortak egemenlikte (kondominyumda), yetki kullanan devlet/devletler bizzat kendi çıkarları için hareket etmektedirler²³³. Oysa BM tarafından girilen uluslararası yönetim faaliyetinde uluslararası toplumun genelinin çıkarları ve yönetime tâbi tutulan ülkenin yararı göz önünde bulundurulur²³⁴. Bilindiği üzere manda rejiminde ve vesayet sisteminde, bu

---

²²⁸ Diğerleri yanında bkz. Thomas D. Grant, “Extending Decolonization: How the United Nations might have Addressed Kosovo”, **Georgia Journal of International and Comparative Law**, Cilt: 28, 1999, s. 49; Daniel S. Smyrek, **Internationally Administered Territories – International Protectorates?**, Duncker & Humblot, Berlin, 2006; Morag Goodwin, “From Province to Protectorate to State? Speculation on the Impact of Kosovo’s Genesis upon the Doctrines of International Law”, **German Law Journal**, Cilt: 8, Sayı:1, 2007, ss. 1-20; Franz Heribert Koeck, Daniela Horn, Franz Leidenmuehler, **From Protectorate to Statehood**, Intersentia, Vienna, 2009.

²²⁹ Erik Franckx, Ann Pauwels, Stefaan Smis, “An International Trusteeship for Kosovo: Attempt to Find a Solution to the Conflict”, **Studia Diplomatica**, Cilt: LII, 1999, ss. 155-166; Bothe ve Marauhn, Problems of a Trusteeship Administration, s. 152; Andreas Zimmermann ve Carsten Stahn, “Yugoslav Territory, United Nations Trusteeship or Sovereign State? Reflections on the Current and Future Status of Kosovo”, **Nordic Journal of International Law**, Cilt: 70, 2001, ss. 436-437; Bothe ve Marauhn, UN Administration of Kosovo and East Timor, s. 220.

²³⁰ Gregory H. Fox, **Humanitarian Occupation**, Cambridge University Press, New York, 2008.

²³¹ Bkz. Wilde, International Territorial Administration, s. 311 vd.

²³² Stahn, International Territorial Administration, s. 46.

²³³ Benzing, International Administration of Territories, prg. 2.

²³⁴ Bkz. Bothe ve Marauhn, UN Administration of Kosovo and East Timor, s. 236.

rejimlere tabi tutulan ülkelerin yönetimi genellikle tek bir devlete bırakılmıştır²³⁵. Keza askerî işgal durumlarında da işgal altındaki ülkenin yönetimini fiilen işgalci devlet(ler) üstlenmektedir²³⁶. Oysa uluslararası yönetimde, yönetim sürecinde söz sahibi olan bizzat BMÖ organları tarafından kurulan yönetim makamlarıdır. İlgili ülkedeki yönetim yetkileri BMÖ'nün memurlarından oluşan ve yalnızca Örgüte karşı sorumlu bağımsız makamlarca kullanılmaktadır²³⁷. Dolayısıyla işgal rejiminde geçici süreyle de olsa düşman gücün yönetimi söz konusuysa, uluslararası yönetimde çatışmanın tarafı olmayan BM'nin yönetimi söz konusudur.

Uluslararası yönetim kurumu amacı bakımından da manda, vesayet ve işgal kavramlarından ayrılmaktadır. Manda rejiminin ve vesayet sisteminin temel amacı, genel olarak daha önceden sömürge durumunda bulunan ülkelerin bağımsızlığını kazanmaları ya da kendi kendilerini yönetebilir hâle gelmelerini sağlamaktır. Buna karşılık yukarıda da belirttiğimiz üzere uluslararası yönetim uygulamasında en başta gelen amaç uluslararası barış ve güvenliğin korunmasıdır. Bu bağlamda bir yandan görev yaptıkları bölgenin günlük idaresini yürüten uluslararası yönetim makamları diğer yandan kurumların (yeniden) yapılandırılması başta olmak üzere barış inşasına yönelik pek çok görev üstlenmektedir. İşgal rejimindeyse amaç, bir taraftan işgal gücünün güvenliğinin sağlanması diğer taraftan işgal altındaki ülke halkının temel haklarının korunmasıdır.

B. Himaye Altında Devlet (*Protectorate*)

1. Kavram

“Himaye altında devlet” kavramıyla, daha önceden bağımsız olan bir devletin, kural olarak yaptığı bir anlaşmayla özellikle dış ilişkileri bakımından kendisinden daha güçlü bir başka devletin koruması altına girmesi

---

²³⁵ Mehmet Gönlübol, **Milletlerarası Siyasî Teşkilatlanma**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1975, ss. 109, 271.

²³⁶ Seha L. Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, II. Cilt, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1965, (II. Cilt), s. 474.

²³⁷ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 49.

kastedilmektedir²³⁸. Himaye ilişkisi kural olarak bir himaye andlaşması ile kurulmakta olup, bu andlaşma iki devlet arasında akdedilmiş bir uluslararası andlaşma niteliğindedir²³⁹. Böylece korunan (*mahmî, protected*) devlet, uluslararası ilişkilerinin yürütülmesini kural olarak koruyan (*hami, protecting*) devlete bırakılmaktadır²⁴⁰. Himaye kurumuna bu adın verilmesindeki asıl neden, himaye altındaki devletin ülke bütünlüğünün korunmasında hami devletin görev üstlenmesidir; ancak bu durum uygulamada zamanla önceliğini yitirmiştir²⁴¹.

Himaye kurumunun kökeni eski Yunan ve Roma medeniyetlerine kadar uzanmakla birlikte, bu kurum özellikle 19. yy'da, sömürgeci yayılma siyasetinde ve Napolyon Savaşlarından sonra da Avrupa güç siyasetinde sıklıkla kullanılan araçlardan biri olmuştur²⁴². Nitekim bu dönemde himaye ilişkisinin “sömürgeciliğin vasıtalı bir ürünü” haline geldiği değerlendirilmesi yapılmıştır²⁴³. Zira himaye ilişkisinde genellikle güçlü Batılı devletler, belirli bir örgütlenme düzeyine ulaşmış fakat fazla kuvvetli olmayan devletlerde mevcut devlet kurumlarını yok etmeden ve böylece fazlaca bir tepki görmeden himaye altındaki devletleri sömürme amacı gütmüşlerdir²⁴⁴. Nitekim bu tür himaye ilişkilerinde ilhaka varan örnekler

---

²³⁸ Etem Menemencioğlu, **Devletler Umumî Hukuku I**, T.C. Kültür Bakanlığı Siyasal Bilgiler Okulu Yayınları, İstanbul, 1938, (I.Cilt), s. 89; Cemil Bilsel, **Devletler Hukuku**, Birinci Kitap, Kenan Basımevi, İstanbul, 1941, s. 36; Meray, I. Cilt, s. 157; Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, 2. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013, (2. Kitap), s. 105.

²³⁹ Zeki Mesud Alsan, **Yeni Devletler Hukuku**, Birinci Cilt, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1955, s. 168; Edip F. Çelik, **Milletlerarası Hukuk**, Cilt 1, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1980, ss. 371-372. Tarihsel süreçte andlaşma ile kurulmamış himaye ilişkisi örneklerine de rastlamak mümkündür. Örneğin İngiltere, Mısır üzerindeki himayesini 18 Aralık 1914 tarihli bir beyanname ile kurmuş ve bu ilişki 1922 yılına kadar sürmüştür. Benzer şekilde Almanya'nın da 1939 yılında Bohemya ve Moravya üzerinde kararname ilanı ile bir himaye ilişkisi kurduğuna ilişkin olarak bkz. Meray, I. Cilt, dpn. 27, s. 158; Pazarcı, 2. Kitap, s. 105. Menemencioğlu da himaye ilişkisinin her zaman rızaya dayanmadığına işaret etmektedir. Bkz. Menemencioğlu, I. Cilt, s. 89.

²⁴⁰ L. Oppenheim, **International Law**, Cilt: I, Longmans Green and Co., London, 1912, (Cilt: I), s. 145; Bilsel, s. 37.

²⁴¹ Meray, I. Cilt, s. 159.

²⁴² Crawford, s. 286; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 46; Pınar Yürür, “Balkanlar'da Uluslararası Himaye Yönetimleri: Bosna Hersek Örneği”, **Avrasya Dosyası**, Cilt: 14, Sayı: 1, 2008, s. 161.

²⁴³ Meray, I. Cilt, s. 157. *Anghie* de, himaye ilişkisinin başlangıçta sömürgecilikten farklı olarak hami devlete yalnızca dış ilişkiler konusunda yetki vermesine işaret etmiş, fakat sömürgecilikle himaye ilişkisi arasındaki bu farklılığın tedricen ortadan kalktığını ve Avrupalı güçler tarafından himaye ilişkisinin, himayeleri altındaki ülkelerin dış ilişkilerinin yanı sıra iç ilişkilerine de müdahalede bir araç olarak kullanıldığını vurgulamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz., Antony Anghie, “Finding the Peripheries: Sovereignty and Colonialism in Nineteenth Century International Law”, **Harvard International Law Journal**, Cilt: 40, Sayı:1, 1999, (Finding the Peripheries), s. 56 vd.

²⁴⁴ Bilsel, s. 38; Louis Le Fur, **Devletlerarası Amme Hukuku**, Çev. Nihat Erim, Maarif Matbaası, Ankara, 1942, s. 113.

mevcuttur²⁴⁵. Özellikle birtakım siyasî veya diplomatik nedenlerle doğrudan ilhakin güç olduğu durumlarda, öncelikle bir himaye ilişkisi kurulduğu ve bu ilişkinin ilhakin ilk aşamasını oluşturduğu da ifade edilmektedir²⁴⁶. Bu noktada belirtmek gerekir ki, özellikle Avrupalı güçlerin Afrika’da bazı yerel kabile liderleriyle akdettikleri ve sömürge himayesi (*colonial protectorate*) olarak da adlandırılan “himaye anlaşmaları” aslında ilgili bölgeleri sömürgeleri arasına dâhil etmek amaçlıdır²⁴⁷. Bu anlaşmalar devlet niteliği taşımayan yerli kabilelerle yapıldığından burada bizim incelediğimiz anlamda bir himaye ilişkisi söz konusu değildir²⁴⁸.

2. Himaye İlişkisinin Özellikleri

Himaye ilişkisi Avrupalı devletler tarafından 19. yy’da, oldukça esnek ve farklı amaçlara hizmet etmeye müsait bir hukukî araç olarak kullanıldığından²⁴⁹, bu ilişki bakımından genel geçer normlardan bahsetmek güçtür²⁵⁰. Zira himaye ilişkisi her durumda ayrı bir andlaşmayla kurulmaktadır. Dolayısıyla söz konusu ilişki, tarafların karşılıklı hak ve yükümlülüklerinin belirlendiği andlaşma hükümlerine ve korumanın kapsamına bağlı olarak her durumda farklılık gösterebilmektedir²⁵¹. Bu nedenle her himaye ilişkisi kendi esasları çerçevesinde değerlendirilmelidir²⁵². Himaye altındaki devletin üçüncü devletlerle andlaşma akdedip edemeyeceği ya da

²⁴⁵ Örneğin Fransa’nın Tahiti üzerinde 1842 yılında kurulan himayesinin 1880’de, yine Fransa tarafından 1885’de Madagaskar üzerinde kurulan himayenin 1896’da, 1905 yılında Kore üzerinde kurulan Japonya himayesinin 1910’da ilhakla sonuçlandığı yönünde bkz. Meray, I. Cilt, dñn. 26, s. 157.

²⁴⁶ Menemencioğlu, I. Cilt, s. 89; Alsan, s. 169.

²⁴⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Crawford, s. 299 vd.; Shaw, ss. 216-217.

²⁴⁸ Palmas Adası Hakemlik Kararında Hakem *Max Huber*, bahsedilen yerli kabilelerle varılan anlaşmaların eşitler arasında olmadığını ve daha ziyade yerlilerin özerkliği temelinde bir sömürge ülkenin iç örgütlenmesine ilişkin olduğunu ifade etmiştir. Bkz. Island of Palmas Case (Netherlands, USA), 4 April 1928, in United Nations, Reports of International Arbitral Awards, Cilt: II, s. 858, 859. UAD de sömürge himayelerini diğerlerinden ayırarak, bu alanların doğrudan sömürgeci devletin yönetiminde olduğunu ve herhangi bir uluslararası hukuk kişiliği bulunmadığını teyit etmektedir. Bkz. Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea Intervening), Judgment, I.C.J. Reports 2002, prg. 205 vd., ss. 404-407.

²⁴⁹ Anghie, Finding the Peripheries, s. 56.

²⁵⁰ Bilsel, s. 37.

²⁵¹ Oppenheim, Cilt: I, s. 145; Karl Strupp, **Avrupa ve Amerika Umumî Hukuku Düvel Mebdeleri**, Milliyet Matbaası, İstanbul, 1929, s. 51; Menemencioğlu, I. Cilt, s. 89; Meray, I. Cilt, s. 157.

²⁵² Çelik, s. 372. Nitekim Uluslararası Sürekli Adalet Divanı da (USAD), 7.2.1923 tarihli Tunus ve Fas ile ilgili uyrukluk kararnamelele konusundaki danışma görüşünde, hami devletin himaye altındaki devletin ülkesindeki yetkilerinin sınırlarının, himaye ilişkisini kuran anlaşmaya göre belirleneceğini belirtmiştir. Bkz. Nationality Decrees Issued in Tunis and Morocco, Advisory Opinion, 7 February 1923, P.C.I.J., Series B, No. 4, s. 27.

üçüncü devletler nezdinde diplomatik misyon gönderip gönderemeyeceği gibi hususlara ancak ilgili iki devlet arasındaki himaye andlaşmasına göre yanıt verilebilir²⁵³. Ancak hami devletin koruması altındaki devleti uluslararası ilişkilerinde temsil edebilmesi için, her halükârda bu iki devlet arasındaki himaye ilişkisinin üçüncü devletler tarafından tanınması zorunludur²⁵⁴.

Her ne kadar himaye ilişkisinin her somut duruma göre farklı özellikler gösterdiği belirtilmekteyse de, bu ilişkiye dair bazı esaslı unsurlar bulunduğu da işaret edilmektedir²⁵⁵. Bu çerçevede kural olarak, himaye andlaşmasıyla, korunan devlet uluslararası ilişkilerini yürütme yetkisini hami devlete bırakır; yani korunan devlet dış ilişkilerinin yürütülmesinde hami devletin aracılığından yararlanır. Ancak hami devlet, andlaşmayla himayesi altına giren devletin dış ilişkilerini yürütürken dilediğince hareket etme özgürlüğüne sahip değildir. Uluslararası Adalet Divanının (UAD) 27 Ağustos 1952 tarihli *Fas'taki Amerikan Yurttaşlarının Hakları Davası* kararında belirtildiği üzere, hami devletin bu alandaki yetkileri kullanırken tâbi olacağı sınır, hem himaye andlaşmasının hükümleriyle hem de himaye altındaki devletin, bu statüye girmeden önce üçüncü devletlerle bağıtladığı ve yürürlükte bulunan andlaşmalardan kaynaklanan yükümlülükleriyle belirlenmektedir²⁵⁶. Uluslararası ilişkilerin yürütülmesi hami devlete bırakıldığından, kural olarak, himaye altındaki devletin diplomatik temsili de hami devlet tarafından yürütülür. Benzer şekilde himaye altındaki devletin vatandaşlarının uğradıkları zarar karşısında hami devletin diplomatik himaye kurumunu bu kişilere de teşmil edebileceği kabul edilmektedir²⁵⁷.

Himaye ilişkisinin kurulmasıyla uluslararası ilişkilerin yürütülmesi yetkisi hami devlete bırakıldığından, kural olarak himaye altındaki devlet adına andlaşmalar da hami devlet tarafından akdedilir²⁵⁸. Ancak uygulamada bazı alanlarda himaye

---

²⁵³ Oppenheim, Cilt: I, s. 145; Bilsel, s. 37.

²⁵⁴ Oppenheim, Cilt: I, s. 145; Meray, I. Cilt, s.157. Tarihsel süreçte genellikle himaye altına alınan devletin ilişkide bulunduğu üçüncü devletlere bir bildirim yapıldığı ve bu devletlerin itirazda bulunmamasının, himaye ilişkisini kabul ettikleri anlamına geldiğinin kabul edildiği yönünde bkz. Strupp, s. 51.

²⁵⁵ Bkz. Strupp, ss. 51-52.

²⁵⁶ Bkz. Case Concerning Rights of Nationals of the United States of America in Morocco (France v. United States of America), Judgement, I.C.J. Reports 1952, s. 188.

²⁵⁷ Meray, I. Cilt, s. 159.

²⁵⁸ Örneğin Fransa ile Tunus arasında himaye ilişkisini kuran 3 Haziran 1955 tarihli Paris Sözleşmesinin 8. maddesinde, Fransa'nın münhasıran Tunus'un menfaatlerini ilgilendiren andlaşmalara ilişkin görüşmeler sırasında Tunus Beyinin görüşünü almayı ve Tunus'u ilgilendiren

altındaki devletlere de andlaşma akdetme yetkisi tanındığı örneklere rastlamak mümkündür²⁵⁹. Hatta himaye altındaki devletin, himaye andlaşmasıyla devrettiği yetki alanları dışındaki konularda diğer devletlerle andlaşmalar akdedebileceği kabul edilmektedir²⁶⁰. Bununla birlikte himaye altındaki devletin ülkesi ve vatandaşları, hamî devletin ülkesi ve vatandaşları kapsamında sayılmadığından²⁶¹, hamî devletin üçüncü devletlerle akdettiği tüm andlaşmaların, otomatik olarak *ipso facto* himaye altındaki devleti bağlaması söz konusu değildir²⁶².

Doktrinde, himaye andlaşmasıyla sınırlanan yetkiler dışında, himaye altındaki devletin diğer alanlardaki yetkilerini koruduğu ve bu alanlardaki uluslararası hukuk kurallarından diğer devletler gibi yararlanabildiği belirtilmiş; himaye altındaki devlet başkanlarının da tam yetkili devlet başkanları gibi işlem gördüğü üzerinde durulmuştur²⁶³. Nitekim UAD de 27 Ağustos 1952 tarihli *Fas'taki Amerikan Yurttaşlarının Hakları Davası* kararında, 1912 tarihli Fez Andlaşmasıyla Fas'ın Fransa'nın himayesine girdiğini, böylelikle Fransa'nın Fas adına, kural olarak bu ülkenin tüm uluslararası ilişkilerinin sürdürülmesi olmak üzere belirli egemenlik yetkilerinin kullanılmasını üstlendiğini belirtmiş; fakat yine bu andlaşmaya göre Fas'ın egemen devlet niteliğini koruduğunu bildirmiştir²⁶⁴. UAD'nin bu görüşüne paralel olarak *Crawford*, himaye altındaki devleti, himaye altındaki bir birimin yeterli ölçüde iç denetimi elinde bulundurduğu ve bir devlet olarak kendi dış ilişkilerine de etki edebildiği bir koruma düzeni olarak tanımlamaktadır²⁶⁵. Bilindiği üzere günümüzde doktrinde ve uygulamada bir birimin devlet vasfını kazanabilmesi için aranan unsurlar arasında en önemlisi egemenliktir. Egemenliğin uluslararası alana yansımaları oluşturan bağımsızlık unsuru devletin kurucu öğelerinden biri olarak değerlendirildiğinden, *Pazarıcı* tarafından da isabetli olarak belirtildiği üzere,

---

tüm uluslararası görüşmelerde Tunus Beyini bilgilendirmeyi yükümlendiği yönünde bkz. Meray, I. Cilt, s.158.

²⁵⁹ Meray, I. Cilt, s. 158.

²⁶⁰ Bu konuda örnek olarak Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasındaki 1849 tarihli demir yolu andlaşması gösterilmektedir. Bkz. Strupp, s.52.

²⁶¹ Bilsel, s. 37; Çelik, s. 373.

²⁶² Oppenheim, Cilt: I, s. 146; Strupp, s. 52; Meray, I. Cilt, s. 159.

²⁶³ Meray, I. Cilt, s.158.

²⁶⁴ Bkz. Case Concerning Rights of Nationals of the United States of America in Morocco (France v. United States of America), Judgement, I.C.J. Reports 1952, s. 188.

²⁶⁵ Crawford, ss. 287-290.

günümüz bakış açısıyla himaye altındaki ülkelerin birer devlet olmadığı ve ancak devlet niteliği taşımayan topluluklar arasında sayılabileceği söylenebilir²⁶⁶.

3. Himaye Altındaki Devletler ile Uluslararası Yönetim Arasındaki Farklar

Sözlük anlamıyla koruma, gözetme, esirgeme anlamına gelen himaye sözcüğü, bu geniş anlamıyla, uluslararası yönetimi de kapsam dâhiline alabilecek niteliktedir²⁶⁷. Bununla birlikte uluslararası hukuk bağlamında, teknik anlamda himaye altındaki devletlerle uluslararası yönetim altına konulan ülkeler aynı hukukî kavram kapsamında değerlendirilmeye müsait değildir. Zira himaye altındaki devletler ve himaye ilişkisi çok çeşitli bağımlılık ilişkilerini içermesine rağmen, bazı açılardan yukarıda tanımladığımız uluslararası yönetim kavramından farklılıklar göstermektedir²⁶⁸.

Öncelikle himaye ilişkisi geleneksel olarak iki devlet arasındaki bir tür ittifak ilişkisi olup, korunan ve hami devletlerin karşılıklı siyasî çıkarlarına dayanmaktadır. Oysa uluslararası yönetime tâbi tutulan ülkelere bakıldığında, Kongo, Somali ve Kamboçya dışındakiler²⁶⁹ birer devlet olmadığı gibi, ilişkinin karşı tarafında da bir devlet değil, uluslararası örgüt bulunmaktadır²⁷⁰. Dolayısıyla bu noktada himaye ilişkisiyle uluslararası yönetim arasındaki ilk fark, ilişkinin tarafları bağlamında ortaya çıkmaktadır.

İkinci olarak himaye ilişkisinde tipik bir özellik olarak, himaye altındaki devletin uluslararası ilişkilerinin sürdürülmesi yetkisinin hami devlet tarafından üstlenilmesi ve kural olarak, himaye altındaki devletin hami devletin rızası olmaksızın üçüncü devletlerle ilişkiye girememesi söz konusudur. İşte himaye

---

²⁶⁶ Bkz. Pazarıcı, 2. Kitap, s. 106.

²⁶⁷ Nitekim *Ruffert* Kosova'nın ve Doğu Timor'un uluslararası yönetim altında olduğu dönemde büyük ölçüde uluslararası toplumun desteğine bağımlı olduğunu ve bu nedenle durumlarının himaye kapsamında değerlendirilebileceğini ifade etmektedir. Bkz. Matthias Ruffert, "The Administration of Kosovo and East Timor by the International Community", **International & Comparative Law Quarterly**, Cilt: 50, 2001, ss. 628-629.

²⁶⁸ Bkz. Michaela Salamun, **Democratic Governance in International Territorial Administration**, Nomos, Baden-Baden, 2005, ss. 22-23; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 47.

²⁶⁹ Kamboçya 14 Aralık 1955'te, Kongo ve Somali ise 20 Eylül 1960'ta BM üyesi olmuş devletlerdir. BM'ye üye devletlerin listesi ve üyelik tarihleri hakkında bkz. Member States of the United Nations, <<http://www.un.org/en/members/index.shtml>> (07.11.2012).

²⁷⁰ Salamun, s. 22.

ilişkisinde görülen ve spesifik olarak dış ilişkilere odaklı bu ilişki, teknik olarak himaye kavramıyla uluslararası yönetimleri birbirinden ayıran ikinci özellik olarak karşımıza çıkmaktadır²⁷¹. Zira günümüz uluslararası yönetimlerinde üstlenilen yetkiler arasında genellikle dış ilişkilerin sürdürülmesi de bulunmakla beraber, uluslararası yönetimler spesifik olarak bu amaç için kurulmamakta ve esasen ülkede günlük yönetim işlevlerinin görülmesi ve gerektiğinde kurumların inşası gibi iç meselelerle de ilgilenmektedirler²⁷².

Üçüncü farklılık olarak, himaye ilişkisi, kural olarak, himaye altına alınan devletle hami devlet arasındaki bir andlaşmaya binaen kurulmakta ve bu andlaşmanın hükümleri doğrultusunda himaye ilişkisinin kapsamı ve himaye altındaki devletin statüsü belirlenmektedir. Oysa uluslararası yönetimlerin kurulması, zorunlu olarak bir andlaşmanın akdedilmesine bağlı değildir. Uluslararası yönetimlerin kurulması bir andlaşmaya dayanabileceği gibi, yalnızca BM Güvenlik Konseyi/Genel Kurul kararları gibi tek taraflı hukukî işlemlerden de kaynaklanabilir²⁷³.

Hem himaye ilişkisi hem de uluslararası yönetimler uluslararası siyasetin birer aracı olarak kullanılmışsa da tarihsel bağlamları birbirinden farklıdır. Himaye altındaki devletlerin ortaya çıkmasında esasen, bu kurumun Avrupalı devletlerin güç siyasetine hizmet etmesi yatar²⁷⁴. Avrupalı devletlerin tümünün güç siyasetine alet olmak istemeyen saldırıya açık zayıf devletler dış ilişkilerinin yürütülmesi yetkisini bu Avrupalı devletlerden yalnızca kendi seçtiği birine vermek suretiyle diğer büyük devletlerin güç siyasetinden korunmuş olmaktadır²⁷⁵. Hami devlet de bu ilişki sayesinde kendi ulusal çıkarlarına hizmet eden bir hukukî ilişkinintarafı olmaktadır. Aslında uluslararası yönetim uygulamasının da bu faydacı düşünceden tamamen soyutlandığını düşünmek güç görünmektedir. Ancak uluslararası yönetimin farkı devletlerin bireysel çıkarlarından ziyade, uluslararası barış ve güvenliğin korunması gibi bir üst amaca yönelik olarak uluslararası toplumun genelinin çıkarı bağlamında

---

²⁷¹ Salamun, s. 22.

²⁷² Henry H. Perritt, "Structures and Standards for Political Trusteeship", **UCLA Journal of International Law and Foreign Affairs**, Cilt: 8, 2003, ("Political Trusteeship"), ss. 416-417.

²⁷³ Stahn, International Territorial Administration, s. 47.

²⁷⁴ Stahn, International Territorial Administration, s. 47.

²⁷⁵ Anghie, Finding the Peripheries, s. 54.

ortaya çıkmasıdır²⁷⁶. Bu farklılıklar nedeniyle uluslararası yönetimlerin himaye olarak adlandırılması hukukî bakımından yanılıcı olabilecektir²⁷⁷.

C. Bir Ülke Üzerinde Ortak Egemenlik (*Condominium*)

Bazen bir ülke üzerinde, kural olarak akdedilen bir andlaşma çerçevesinde, iki ya da daha fazla sayıda devletin ortak egemenliği söz konusu olabilmektedir²⁷⁸. Bu durumda, ilgili devletler ki genellikle iki devlet, bahsi geçen ülke üzerindeki devlet yetkilerini birlikte hareket etmek suretiyle (*conjointly*) eşit olarak kullanmaktadırlar²⁷⁹. Bir ülke üzerinde birden fazla devletin, o ülkeye ilişkin egemenlik yetkisini birlikte hareket etmek suretiyle kullandıkları bu örnekler, Roma hukukundaki “*comunio pro indiviso*” (bölünmemiş ortak mülkiyet / undivided joint property) ve özel hukuk kapsamındaki iştirak hâlinde mülkiyet ile müşterek mülkiyet kavramlarının da etkisiyle uluslararası hukuk terminolojisine yerleşen²⁸⁰ bir ülke

²⁷⁶ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 48.

²⁷⁷ Aksi yönde bkz. Yürür, s. 160 vd. Yürür, “Balkanlar’da Uluslararası Himaye Yönetimleri: Bosna Hersek Örneği” başlıklı makalesinin ilgili bölümünde, kavramsal olarak himaye ilişkisine değindikten sonra özetle, Soğuk Savaş sonrasında deyim yerindeyse tek süper güç konumuna gelen ABD ve bu devletin hâkimiyetindeki uluslararası örgüt ve ittifaklar tarafından, önce özellikle Bosna-Hersek ve Kosova olmak üzere Balkan ülkelerinde sonrasında da Afganistan ve Irak’ta farklı versiyonlar ile uluslararası himaye (*international protectorate*) modelinin ortaya çıkarıldığını belirtmektedir. Uluslararası ilişkilerde temel alınan çıkar ve güç odaklı bu düşünüş tarzı, günümüzdeki uluslararası yönetimleri gerçekten de birer “uluslararası himaye” olarak nitelendirmeye müsait görünse de, uluslararası hukuk bakımından yukarıda belirtilen farklar nedeniyle himaye ve uluslararası yönetim kavramlarını birbirinden ayırmanın faydalı olacağı görüşündeyiz. Zira tarafların sayısı, yürütülecek işlerin münhasıran dış ilişkileri kapsayıp kapsamadığı ve kurulan ilişkinin rızaya dayalı olup olmaması gibi farklar yanında, bahsedilen kavramları ayırtmada en önemli öğelerden biri amaçsal farklılık olup, uluslararası yönetimlerde temel amaç uluslararası barış ve güvenliğin korunmasıdır. Nitekim günümüzde karşılaşılan uluslararası yönetim örneklerinde hukukî zemini, esasen BM Andlaşması çerçevesinde bu amaç teşkil etmektedir. Bu noktada elbette uluslararası güç ve çıkar dengelerinin de fiilî olarak devreye girdiği yadsınamaz; ancak yalnızca bu nedenle söz konusu müdahaleler sonucu oluşturulan sivil yönetimleri teknik anlamda himaye olarak adlandırmak, kanımızca pek mümkün görünmemektedir.

²⁷⁸ Ian Brownlie, *Principles of Public International Law*, Oxford University Press, New York, 2008, s. 113; Shaw, s. 228. UAD de kondominyumu “bir ülke üzerinde egemenlikten kaynaklanan yönetim yetkilerinin birlikte kullanımı için yapılandırılmış bir sistem” (*a structured system for the joint exercise of sovereign governmental powers over a territory*) olarak tanımlamaktadır. Bkz. I.C.J., Case Concerning the Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/Honduras: Nicaragua intervening), Judgement, 11 September 1992, prg. 399, s. 597, <<http://www.icj-cij.org/docket/files/75/6671.pdf>> (10.10.2011).

²⁷⁹ Oppenheim, Cilt: I, s. 232; Meray, I. Cilt, s. 183; Pazarıcı, 2. Kitap, s. 106.

²⁸⁰ Bu konuda ve genel olarak bir ülke üzerinde ortak egemenlik (kondominyum) hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Vincent P. Bantz, “The International Legal Status of Condominia”, *Florida Journal of International Law*, Cilt: 12, 1998, ss. 77-152; Perritt, *Political Trusteeship*, s. 417; Joel H. Samuels, “Condominium Arrangements in International Practice: Reviving an Abandoned Concept of

üzerinde ortak egemenlik (*kondominyum/condominium*) kavramıyla anılmaktadır. Tarihsel süreçte, uluslararası hukuk alanında “kondominyum” terimi, egemenlikle mülkiyet kavramları arasındaki ayrımın hâlen net olmadığı 17. yy’da kullanılmaya başlanmıştır²⁸¹.

Bir ülke üzerinde ortak egemenlik (kondominyum) uygulamasına özellikle, ülkesel uyuşmazlıkların görüşmeler yoluyla çözümlenemediği durumlarda son çare olarak ve genellikle geçici süre için başvurulmaktadır²⁸². Geçmişte sınır uyuşmazlıklarının çözümünde kullanılan bu kurum günümüzde neredeyse tamamen terkedilmiştir²⁸³. Bu çerçevede bir ülke üzerinde ortak egemenliğin örnekleri arasında 1864-1866 yılları arasında Avusturya ve Prusya’nın ortak egemenlik kullandıkları *Schleswig-Holstein* ve *Lauenburg*, Hollanda ve Prusya arasında akdedilen 1815 tarihli sınır anlaşmasının yorumlanmasında uzlaşmayan Belçika ve Prusya’nın kendi sınırlarında bulunan *Moresnet (Kelmis)* üzerindeki ortak egemenliği, İngiltere ile Fransa’nın Yeni Hebrid Adaları üzerinde 1906-1980 yılları arasında uyguladığı ortak egemenlik ve İngiltere ve Mısır’ın *Sudan* üzerinde 1898 yılında başlayan ortak egemenliği sayılabilir²⁸⁴.

Yukarıda zikredilen örneklerden de anlaşılacağı üzere bir ülke üzerinde ortak egemenlik (kondominyum) rejiminde, aynı ve tek ülke üzerinde birden fazla devletin kurulması söz konusu olmayıp, nihai statüsü henüz belirlenmemiş ve ilgili devletlerin ana vatanlarından ayrı tutulmuş, bir ülke parçası söz konusudur²⁸⁵. Aynı anda iki ya da daha fazla devletin egemenliğindeki bu ülke, onlar tarafından birlikte yönetilir²⁸⁶. Dolayısıyla ortak egemenlik (kondominyum) altındaki ülke, münhasıran bu

---

Boundary Dispute Resolution”, *Michigan Journal of International Law*, Cilt: 29, Summer 2008, s. 733.

²⁸¹ Bantz, s. 84. Bir ülke üzerinde ortak egemenlik (kondominyum) uygulamasının ilk örneğinin MÖ. 13. yy’da Mısırlılarla Hititliler arasında akdedilen Kadeş Andlaşması çerçevesinde, büyük olasılıkla Suriye civarında bir bölgede görüldüğü ve bu uygulamanın bir ülke üzerinde ortak egemenlik ve her iki egemen için de meşru haklar olmak üzere “kondominyum” kavramının iki temel ayırt edici özelliğini taşıdığı yönünde bkz. Samuels, ss. 732-733.

²⁸² Samuels, s. 728.

²⁸³ Samuels, ss. 728-730.

²⁸⁴ Oppenheim, Cilt: I, s. 232; Samuels, s. 737 vd. Bir ülke üzerinde ortak egemenliğin (kondominyumun), egemen ve eşit devletler arasında kurulabileceği, ancak Mısır’ın 1899’da henüz egemen olmadığı ve dolayısıyla İngiltere ve Mısır’ın Sudan üzerinde birlikte kurdukları idarenin bir ortak egemenlik (kondominyum) olmadığı yönünde bkz. Meray, I. Cilt, s. 184.

²⁸⁵ Oppenheim, s. 232; Pazarıcı, 2. Kitap, s. 106.

²⁸⁶ Pazarıcı, 2. Kitap, s. 106.

devletlerden hiçbirinin ülkesi kapsamında değildir²⁸⁷. Bu ülke parçasının statüsüne ilişkin nihaî çözüme varılıncaya dek, ilgili devletler söz konusu ülke parçası üzerinde egemenlik yetkilerini ayrı ayrı kullanmayıp birlikte bir yönetim üzerinde uzlaşmaktaydılar²⁸⁸. Bu çerçevede himaye altındaki devletlerden farklı olarak, ortak egemenlik altındaki ülkelerin (kondominyumların) sınırlı da olsa bir uluslararası hukuk kişiliğine sahip olmadığı genellikle kabul edilmektedir²⁸⁹.

Ortak egemenlik altındaki ülkelerin (kondominyumların) özellikle iki açıdan uluslararası yönetimlerden ayrıldığını belirtmek mümkündür²⁹⁰. Bunlardan birincisi, ortak egemenlik altındaki ülkelerde (kondominyumlarda) ilgili ülkenin yönetimi egemenliğin aidiyetine bağlı olarak algılanmaktadır. Ortak egemenliğin (kondominyumun) oluşturulduğu ülkede yönetimin sağlanması için egemenliği ortak kullanan devletlerin temsilcilerinden oluşan yeni kurumlar oluşturulur²⁹¹. Buna karşılık BM tarafından uluslararası yönetim makamı kurulduğunda ise, herhangi bir egemenlik iddiası olmaksızın yalnızca yönetim yetkisi geçici bir süre için bizzat bu organ tarafından kullanılmaktadır²⁹². Ayrıca ilgili ülkede kurumların inşası bağlamında uluslararası yönetim makamı tarafından bazı organlar kurulmaktaysa da, burada daha ziyade yerel unsurların da yönetime katılmasının sağlanması ve genel anlamda işler bir yönetim yapısının teşkil edilmesi hedeflenmektedir²⁹³. Bir ülke üzerinde ortak egemenlik (kondominyum) ile uluslararası yönetimin ayrıldığı ikinci temel nokta, ortak egemenliğin (kondominyumun), yönetimi üstlenen devletlerin çıkarlarını merkeze oturtan yetki paylaşımına dayalı yapısıdır. Zira uluslararası yönetimde uluslararası toplumun ortak çıkarı olarak uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacı doğrultusunda üstlenilen yönetim yetkisi esasen ilgili ülke halkının menfaatleri de gözetilerek kullanılmaktadır²⁹⁴.

---

²⁸⁷ Meray, I. Cilt, s. 183.

²⁸⁸ Oppenheim, s. 232; Meray, I. Cilt, s. 183.

²⁸⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bantz, ss. 99-102.

²⁹⁰ Stahn, International Territorial Administration, s. 48.

²⁹¹ Perritt, Political Trusteeship, s. 417.

²⁹² Fred L. Morrison, "Condominium and Coimperium", prg. 18, 20, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (01.12.2009).

²⁹³ Aynı yönde bkz. Perritt, Political Trusteeship, s. 418.

²⁹⁴ Wolfrum, Internationalization, s. 1395. *Perritt*de bir ülke üzerinde ortak egemenlik (kondominyum) uygulamasında egemenliği ortak kullanan devletlerin yerel nüfusa karşı sorumluluklarının açık şekilde belirlenmediğini ifade etmektedir. Bkz. Perritt, Political Trusteeship, s. 418.

D. Milletler Cemiyeti Döneminde Manda Rejimi

1. Manda Rejimine Genel Bakış

a. Manda Rejiminin Kabul Edilmesi

(1) Genel Olarak

I. Dünya Savaşı öncesinde, bir savaştan mağlubiyetle çıkan devletlerin egemenliğindeki bazı bölgelerin galip devletlerin egemenliğine geçmesi hukuka uygun kabul ediliyordu²⁹⁵. Bu bağlamda I. Dünya Savaşına katılan İtilaf Devletleri de savaştan sonra ülke kazanacakları konusunda ümitliydim. Nitekim daha savaş sürerken İngiltere, Fransa, Rusya, Japonya ve İtalya düşmanlarından ayrılacak olan ülkeleri kendi topraklarına katma planları yaparak, söz konusu ülkeleri çıkarlarına uygun olarak aralarında paylaşmaya başlamışlardı²⁹⁶. Ancak İtilaf Devletleri arasında yer alan ve o tarihe dek özellikle Avrupalı müttefiklerinin aksine sömürgecilik faaliyetine girişmeyen ABD, I. Dünya Savaşının ardından bu şekilde ülke kazanımına karşıydı²⁹⁷. Zira ABD özellikle kendi vatandaşlarının ekonomik çıkarları ve genel olarak uluslararası ticaretin işleyişi için mağlup devletlerden ayrılacak ülkelerde açık kapı politikası uygulanmasını istiyordu²⁹⁸. Ayrıca ABD Başkanı

---

²⁹⁵ Le Fur, s. 120.

²⁹⁶ Quincy Wright, **Mandates under the League of Nations**, The University of Chicago Press, Chicago, 1930, s. 24; Dietrich Rauschning, "Mandates", **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: III, (Ed. Rudolf Bernhardt), Elsevier, Amsterdam, 1997, s. 280. Özellikle İngiltere diğer itilaf devletlerinden bazılarıyla 26 Nisan 1915, 11 Mayıs 1916 ve 16 Mayıs 1916 tarihlerinde gizli anlaşmalar akdetmiş, örneğin 11 Mayıs 1916 tarihli anlaşmayla İngiltere ve Fransa Togo ve Kamerun'u geçici olarak aralarında paylaşmıştır. Bkz. Le Fur, s. 120; R.N. Chowduri, **International Mandates and Trusteeship Systems**, Martinus Nijhoff, The Hague, 1955, ss. 45-46.

²⁹⁷ Meray, I. Cilt, s. 166; Gönlübol, s. 108.

²⁹⁸ Ruth Gordon, "Mandates", prg. 3, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (11.10.2009). Açık kapı politikası, manda altındaki ülkelerde ticaret ve yatırımlar bakımından tüm devletlerin eşit muamele görmesi ve herhangi bir ayrımcılığa uğramamasını ifade ediyordu. ABD Başkanı Wilson'ın on dört noktadan üçüncüsü ekonomik engellerinin kaldırılmasını ve eşit ticaret imkânı sağlanmasını öngörmekteydi. Nihayetinde söz konusu politikaya MC Misakının manda rejimini düzenleyen 22. maddesinde yer verilmiştir. Bahsedilen hükümde Almanya'nın Afrika'daki sömürgelerinden oluşan B tipi mandalar bakımından mandater devletin, söz konusu ülkelerde MC'nin tüm üyelerine "mübadele ve ticaret hususlarında eşit imkânlar sağlayacağı" açıkça öngörülmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Antony Anghie, **Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law**, Cambridge University Press, New York 2004, (Imperialism), s. 143; Gordon, Mandates, prg. 3. Milletler Cemiyeti Misakının Türkçe tam metni için bkz. Gündüz, ss. 72 - 80.

Wilson, meşhur on dört noktasından beşincisinde savaş sonrasında sömürge meselelerinin, ilgili ülkelerin halklarının çıkarları ile sömürgeci devletlerin isteklerinin aynı derecede göz önüne alınmak suretiyle kesin bir tarafsızlıkla çözümleneceğini belirtmekteydi²⁹⁹.

Bir yanda ABD'nin diğer yanda ABD dışındaki İtilaf Devletlerinin savaş sonunda ülke kazanımına ilişkin farklı görüşleri, hepsinin çıkarlarıyla örtüşecek makul bir çözüm bulunmasını gerektirmekteydi³⁰⁰. Bu çözüm önerisi de Güney Afrikalı General *Smuts*'tan gelmiştir³⁰¹. *Smuts*'a göre Rus, Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorluklarından ayrılacak olan ülkeler herhangi bir galip devletin ülkesine katılmayacaktı. Bunun yerine halkları kendi kendini yönetme gücünden aciz veya bu konuda yetersiz bulunan, ekonomik ve siyasal bağımsızlık yolunda desteğe ihtiyacı olan ülkelere manda rejimi uygulanmalıydı³⁰². Bu rejim çerçevesinde söz konusu ülkeler ve halkları, kendi kendilerini yönetebilecek duruma gelinceye dek, MC adına, onun gözetimine ve nihâî denetimine tâbi olarak ve bu ülkelerde yaşayanların çıkarları da göz önünde bulundurularak vekâleten galip devletler tarafından idare edilmeliydi³⁰³. ABD Başkanı *Wilson* da bu bahsedilen önerilerin temel çerçevesini kabul etmiştir³⁰⁴. Bu çözüm sayesinde bir yandan söz konusu ülkelerin halkları sömürüden korunacak diğer yandan galip devletlerin çıkarları göz ardı edilmemiş olacaktı³⁰⁵.

Manda rejiminin savaştan yenik çıkan tüm devletlerden ayrılacak ülkelere uygulanması esası İtilaf Devletlerince benimsenmekle birlikte, özellikle Avrupa kıtasında savaş sonunda *de facto* devletler ortaya çıkınca, bu rejim Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan ülkelerle Almanya'nın Afrika ve Pasifik'teki

---

²⁹⁹ ABD başkanı Wilson tarafından 8 Ocak 1918'de açıklanan ve on dört nokta olarak da bilinen ilkeler için bkz. President Woodrow Wilson's Fourteen Points, <http://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp> (28.04.2011).

³⁰⁰ Bilsel, s. 47; Alsan, s. 171.

³⁰¹ Jan C. Smuts, **The League of Nations: A Practical Suggestion**, Hodder and Stoughton, London, 1918.

³⁰² Smuts, s. 11-12. Smuts'a göre Almanya'nın Asya ve Pasifik'teki sömürgelerinde yaşayan halklar ise "barbar" ve bu yüzden onların hem kendi kendilerini yönetme olasılığı yoktu hem de Avrupalıların algıladığı anlamda bir siyasî self determination düşüncesinin onlar için uygulanması imkânsızdı. Bkz. Smuts, s. 15. Dolayısıyla Almanya'dan ayrılacak sömürgeler galip devletlerin sınırlarına dâhil edilebilirdi. Bkz. Rauschnig, Mandates, s. 281.

³⁰³ Smuts, s. 19.

³⁰⁴ Anghie, Imperialism, s. 119.

³⁰⁵ Rauschnig, Mandates, s. 280.

sömürgelerine uygulanmıştır³⁰⁶. 1919 Paris Barış Konferansında İtilaf Devletleri, hangi ülkelerin hangi devletin mandasına bırakılacağı konusunu bizzat kararlaştırmak hususunda uzlaşmışlardır³⁰⁷. Ancak yine de tarihte ilk kez, bir savaştan mağlubiyetle çıkan devletlerden ayrılan ülkelerin galipler tarafından ilhak edilmemesi ve bir uluslararası örgütün nezaretinde ve belirli şartlar çerçevesinde vekil sıfatıyla galip devletlerce yönetilmesi manda rejiminin önemini ortaya koymaktadır³⁰⁸.

(2) Manda Rejimine Tâbi Olacak Ülkelerin Doğrudan Milletler Cemiyetinin Yönetimine Bırakılması Önerisi

MC Misakının hazırlık çalışmalarında ABD Başkanı Wilson tarafından, manda rejimine tabi tutulacak ülkelerin yönetiminin doğrudan MC tarafından üstlenilebilmesini de mümkün kılan bir taslak sunulmuştur³⁰⁹. Bahsedilen taslağa göre, her türlü denetim yetkisi MC'ye ait olacak, yönetim görevi ise tek tek devletlere ya da birlikte hareket edecek birden fazla devlete veya bizzat MC'nin kendisine verilecekti³¹⁰. Buna karşılık *Smuts* tarafından hazırlanan öneride hem birden fazla devletin birlikte yönetimine hem de doğrudan MC'nin yönetimine karşı çıkan bazı argümanlara yer verilmişti³¹¹. *Smuts'a göre* geçmişteki doğrudan yönetim denemelerinin başarıya ulaştığından söz etmek gücü ve söz konusu ülkelerin doğrudan MC yönetimine alınması hâlinde yeni kurulacak Cemiyetin itibarı zedelenebilirdi³¹². Zira *Smuts*, farklı uluslardan oluşacak personelin yönetim yetkilerini birlikte düzgün bir şekilde ve sadakatle kullanmasının güç olduğu ve bu hususun sistemi işlemez hâle getirebileceği görüşündeydi³¹³. Bu nedenle sistemin başarılı olabilmesinin tek yolu, yönetim görevinin bu konuda uzun yıllar tecrübe

³⁰⁶ Gönlübol, ss. 108-109; Çelik, s. 392; Gordon, Mandates, prg. 1.

³⁰⁷ Gönlübol, s. 109.

³⁰⁸ Gönlübol, s. 114.

³⁰⁹ Söz konusu 10 Ocak 1919 tarihli Taslağın tam metni için bkz. David H. Miller, **The Drafting of the Covenant**, Cilt: II, G.P. Putnam's Sons, New York, 1928, s. 65 vd.

³¹⁰ Bkz. Miller, s. 88.

³¹¹ Bkz. Smuts, s. 17 vd.

³¹² Smuts, s. 18.

³¹³ *Smuts* bu tür yeni işlevleri üstlenebilmesi için Cemiyetin daha çok deneyim kazanması, çok sayıda personele olaylara ulusal bakış açılarının dışında daha geniş bir vizyondan yaklaşabilecekleri şekilde eğitim vermesi, çeşitli uluslardan oluşacak personelini ulusal çıkarlarını göz ardı ederek sadakatle birlikte çalışma konusunda bilgilendirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bkz. Smuts, s. 18.

sahibi olmuş, bu tür zor ve özel bir görevi yerine getirebilecek eğitimli personeli haiz devletlere verilmesiydi³¹⁴.

Nihayetinde yapılan görüşmelerde özellikle Fransa ve İngiltere'nin karşı duruşuyla, manda sisteminde doğrudan uluslararası yönetim kabul edilmemiş ve Cemiyet adına tek tek devletlerin mandater olması prensibi benimsenmiştir³¹⁵. Bunun sebepleri arasında müttefiklerin yeni kurulan Cemiyete bir ülkenin yönetimi gibi geniş yetkiler vermek istememesinin yanında, Cemiyetin manda rejimine tabi tutulan geniş ülkeleri doğrudan yönetebilecek kapasiteye sahip olmaması ve o döneme dek bir uluslararası örgüt tarafından uluslararası yönetimin söz konusu olmaması da sayılabilir³¹⁶. Nitekim Versay Andlaşmasıyla nispeten küçük yüzölçümlü Saar ve Danzig'in doğrudan MC'nin yetkisine bırakılması da bahsettiğimiz hususları doğrulamaktadır³¹⁷.

b. Milletler Cemiyeti Misakında Öngörülen Manda Türleri

I. Dünya Savaşının sonunda mağlup devletlerle akdedilen barış andlaşmalarının (*Versailles, Saint Germain, Trianon ve Neuilly*) I. Bölümlerine MC Misakı dâhil edilmiştir³¹⁸. Bu Andlaşmalardan Versay'ın yürürlüğe girdiği tarihte, yani 10 Ocak 1920'de MC Misakı da yürürlüğe girmiştir³¹⁹. Böylece manda terimi ve kurumu, bu rejimi düzenleyen MCMisakının 22. maddesi ile uluslararası hukuka dâhil olmuştur³²⁰. Misak m. 22/1'de manda rejiminin, I. Dünya Savaşı sonrasında daha önce kendilerini yöneten devletlerin egemenliğinden çıkan ve modern dünyanın güç şartlarında kendi ayakları üzerinde duramayan halkların yerleşik bulunduğu sömürge ve ülkelere uygulanacağı kabul edilmiştir. Yine aynı fıkrayla, bahsedilen halkların refahlarının ve gelişmelerinin sağlanmasının “kutsal bir uygarlık görevi” (*a sacred trust of civilisation*) teşkil ettiği prensibi benimsenmiştir. Nitekim UAD de

³¹⁴ Smuts, s. 19.

³¹⁵ 1919 Paris Konferansında manda rejiminde MC'nin doğrudan uluslararası yönetimi konusunda yapılan tartışmalar ve çeşitli devletlerin görüşleri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Chowduri, ss. 56-57.

³¹⁶ Bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 77-78.

³¹⁷ Saar konusunda MC'nin yetkisine ilişkin olarak bkz. Versay Andlaşması m. 49. Danzig açısından bkz. Versay Andlaşması m. 100-108.

³¹⁸ Bkz. Christian J. Tams, “League of Nations”, prg. 3, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (11.10.2009).

³¹⁹ Tams, prg. 3.

³²⁰ Meray, I. Cilt, s. 166.

Güney Batı Afrika'nın Uluslararası Statüsü Danışma Görüşünde, bu prensiple birlikte ilhak yasağının manda rejiminin temelini oluşturan ilkeler olduğunu belirtmiştir³²¹.

Misak m. 22/2'de ise mandater devletlerin hangi özellikleri taşıması gerektiği belirlenmiştir. Buna göre söz konusu halkların vesayeti “kaynakları, tecrübeleri veya coğrafi durumları sebebiyle bu sorumluluğu en iyi şekilde üstlenebilecek ve bu sorumluluğu kabul etmeye istekli olan gelişmiş milletlere” emanet edilecektir. Bahsedilen devletler bu vesayeti MC adına vekil/mandater sıfatıyla yerine getirecektir (m. 22/2). Mandater devletler manda rejimine tabi tutulan ülkeleri Misaka uygun olarak hazırlanacak manda belgeleri uyarınca yönetecektir³²². Misakın 22. maddesinin ilk iki fıkrası birlikte değerlendirildiğinde mandater devletlerin öncelikli görevinin MC'nin denetimi altında, ilgili ülkelerin halklarının gelişmesini desteklemek ve kendi kendilerini yönetebilecek düzeye getirmek olduğu söylenebilir³²³.

Misak çerçevesinde mandalar, “halkın gelişmişlik düzeyine, ülkenin coğrafi durumuna, ekonomik şartlarına ve diğer benzeri durumlara göre” üç sınıfa ayrılmışlardır (m. 22/3). Bu sınıflardan her birinde mandaterlerin müdahalesinin ölçüsü farklılık arz etmekteydi. Birinci grupta (A tipi) Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan ülkeler yer almaktaydı³²⁴ (m. 22/4). Bu ülkelerde yaşayan toplumların, bağımsız uluslar olarak mevcudiyetlerinin geçici olarak tanınabileceği bir gelişmişlik düzeyine ulaştığı, ancak tek başına ayakları üstünde durabileceği tarihe dek bu uluslara bir mandaterin idarî tavsiye ve yardım sunması gerektiği ifade edilmiştir³²⁵ (m. 22/4). İkinci grupta (B tipi), mandater devletlerin bazı koşullarla³²⁶ ülkenin yönetiminden sorumlu olmasını gerektirecek düzeydeki, özellikle Orta Afrika'daki

---

³²¹ International Status of South-West Africa, Advisory Opinion, 11 July 1950, I.C.J. Reports 1950, s. 131.

³²² Gönlübol, s. 109.

³²³ Çelik, s. 383.

³²⁴ Meray, I. Cilt, s. 167.

³²⁵ A tipi mandaların bir çeşit iç bağımsızlığı ve kendilerine özgü siyasal yaşamı haiz oldukları yönünde bkz. Çelik, s. 382.

³²⁶ MC Misakı m. 22/5 mandater devletin yönetim faaliyetinde şu hususlara riayet etmesini öngörmekteydi: kamu düzeni ve ahlâkın korunmasının gerekli kıldığı sınırlamalar saklı kalmak üzere, din ve vicdan özgürlüğünün sağlanması; köle ticareti, silah ve alkol ticareti gibi suistimallerin yasaklanması; istihkâm yapılmasının veya kara ve deniz üslerinin tesisinin ve zabita ve ülke savunması dışında kalan amaçlar için yerlilerin askerî eğitime tâbi tutulmasının önlenmesi; diğer Cemiyet üyeleri için eşit ticaret imkânlarının sağlanması.

halklar olmak üzere diğer bazı halklar yer almaktaydı (m. 22/5). Nihayet son sınıfta (C tipi) Güney Batı Afrika ve bazı Güney Pasifik Adaları gibi, nüfusunun seyrekliği veya yüzölçümlerinin küçüklüğü ya da medeniyet merkezlerinden uzak olması yahut mandater devlete coğrafi yakınlığı ve diğer koşulları nedeniyle yerli halkın yararı gözetilerek, en iyi şekilde ancak mandaterin ülkesinin bir parçasıymış gibi, onun kanunlarıyla yönetilebilecek ülkeler yer almaktaydı (m.22/6).

MC Misakında manda altına konulacak bölgelerin gelişmişlik düzeyine göre sınıflandırması yapılmakla birlikte, hangi ülkelerin hangi mandaterlere bırakılacağına dair herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir³²⁷. Bu rejime dâhil edilecek ülkeler, mağlup devletlerle yapılan barış andlaşmaları gereğince, ABD, İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya'dan oluşan Başlıca Müttefik ve Ortak Güçler (*Principal Allied and Associated Powers*) tarafından teslim alınmış ve bizzat Müttefikler Yüksek Konseyi³²⁸ (*Supreme Council of Allied Powers*) tarafından, savaş sırasında yapılan gizli anlaşmalar da göz önüne alınarak belirlenen mandaterler arasında paylaştırılmıştır³²⁹.

---

³²⁷ Alsan, ss. 172-173.

³²⁸ Müttefikler Yüksek Konseyinin, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya ve ABD'den müteşekkil olduğu yönünde bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 76.

³²⁹ Müttefikler Yüksek Konseyi MC Misakının kabulünden sonraki bir yıl içinde bu belirlemeleri yapmıştır. Öncelikle C tipi mandalar paylaşılmış, bu çerçevede Güney Batı Afrika, İngiltere adına Güney Afrika'nın, Nauru Adası (fiilen), Yeni Gine ve (güney) Pasifik'teki bazı adalar İngiltere adına Avustralya'nın, Batı Samoa ile eski Alman Samoa sömürgesi İngiltere adına Yeni Zelanda'nın ve (kuzey) Pasifik'teki diğer bazı adalar Japonya'nın mandasına bırakılmıştır. B tipindeki mandalar ise İngiltere, Fransa ve Belçika arasında paylaştırılmıştır. İngiltere, Tanganika'nın, Kamerun'un bir kısmının ve Togoland'ın bir kısmının, Fransa ise, Kamerun'un ve Togoland'ın diğer kısımlarının, Belçika da Ruanda-Urundi'nin yönetimini üstlenmiştir. Nihayet A tipi manda altına konulan ülkeler bakımından İngiltere, Irak, Filistin ve Mavera-i Ürdün'ün, Fransa ise Suriye ve Lübnan'ın mandaterliğini üstlenmiştir. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan ülkeler bakımından fiilen manda rejimi uygulanmışsa da hukuken bu rejimin uygulanması ancak 24 Temmuz 1923'de akdedilen Lozan Andlaşmasının yürürlüğe girmesinden sonra söz konusu olmuştur (Bkz. Bilsel, s. 48). Zira Türkiye Lozan Barış Andlaşması m. 16 ile Andlaşmada belirlenen sınırlarının ötesinde kalan topraklar üzerindeki haklarından vazgeçmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Le Fur, s. 121; Duncan H. Hall, **Mandates, Dependencies and Trusteeship**, Stevens & Sons Limited, London, 1948, s. 295; Chowduri, ss. 71-72; Meray, I. Cilt, ss. 167-168; Gönlübol, s. 110; Çelik, ss. 391-392; Gordon, *Mandates*, prg. 15 vd. Lozan Barış Andlaşmasının Türkçe tam metni için bkz. <<http://www.ttk.org.tr/index.php?Page=Sayfa&No=249>> (14.11.2012); Andlaşmanın ilk 45 maddesinin günümüz Türkçesi ile kaleme alınmış hali için bkz. Gündüz, ss. 739-750. I. Dünya Savaşı sonunda kurtuluş çareleri düşünülürken, Osmanlı devletinin Amerika mandasına girmesi bir seçenek olarak ileri sürülmüşse de başta Atatürk tarafından bu seçenek reddedilmiş ve “ya istiklal ya ölüm” parolasıyla millet egemenliğine dayalı bağımsız yeni bir Türk devletinin kurulması için Kurtuluş Savaşı verilmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Kemal Atatürk, **Nutuk: Cilt I (1919-1920)**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970, ss. 11 vd., 90 vd.

2. Manda Rejiminin Çeşitli Açılardan Değerlendirilmesi

a. Mandater Devletlerin Denetlenmesi

Manda rejiminin benimsenmesinin en başta gelen nedenlerinden biri, söz konusu ülkelerin ve halklarının sömürülmesinin önlenmesiydi³³⁰. Nitekim bu amaçla MC Misakı m. 22’de mandater devletlere verilen, ilgili halkın refahı için ülkenin gelişmesine yardımcı olma sorumluluğunun kutsal bir uygarlık görevi olduğu ifade edilmiştir. Bu ifadenin ne anlama geldiğine dair Misakta somut bir düzenleme bulunmamasıyla birlikte, mandaterlere en azından ahlakî bir yükümlülük getirdiği ve mandater devletlerin yetkilerini kötüye kullanmamasını gerektirdiği kabul edilmektedir³³¹. Ayrıca Misak m. 22/8’de mandaterlerin icra edeceği otoritenin, kontrolün veya yönetimin derecesinin daha önceden MC üyelerince kararlaştırılmadığı hallerde, MC Konseyi tarafından açıkça tanımlanması gerektiği belirtilmiştir. Bir diğer ifadeyle mandater devletlerin manda altındaki ülkelerde hangi ölçüde ve nasıl yetki kullanacakları düzenlenecek manda belgeleri ile belirlenecekti. Manda rejimine tâbi tutulan ülkelerin yönetimine esas teşkil eden manda belgeleri uygulamada Başlıca Müttefik ve Ortak Güçler tarafından hazırlanmış ve MC Konseyi tarafından yalnızca incelenerek onaylanmıştır³³².

MC Misakında öngörülen ve manda rejimini sömürgecilikten farklı kılan belki de en önemli husus, mandanın mandater için bir hak veya ayrıcalık değil bir vazife olarak görülmesi³³³ ve mandater devletlerin, Misakta ve manda belgelerinde düzenlenen yükümlülüklerine uygun davranıp davranmadıkları konusunda MC tarafından denetlenebilmesidir³³⁴. Ancak en başından belirtmek gerekir ki bu

---

³³⁰ Nele Matz, “Civilization and the Mandate System under the League of Nations as Origin of Trusteeship”, **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 9, 2005, s. 70.

³³¹ Matz, s. 71.

³³² Gordon, “Mandates”, prg. 31. Manda belgeleri MC Konseyi tarafından hazırlansa bile, Konsey oturumlarına mandater devletler de oy hakkıyla katıldığından ve MC Misakı m. 5 uyarınca Konseyin karar alabilmesi için oybirliği gerektiğinden bu devletlerce kabul edilmeyen hususların söz konusu belgelere eklenmesi zaten mümkün değildi. Bkz. Gönlübol, ss. 111-112.

³³³ Bilsel, s. 47.

³³⁴ Gordon, Mandates, prg. 29. Nitekim UAD de Güney Batı Afrika’nın Statüsü Danışma Görüşünde, “Misakı kaleme alanların bu sistemi yaratırken, mandater devlete verilen kutsal uygarlık görevinin etkili bir şekilde yerine getirilmesini sağlamanın, manda altındaki ülkelerin yönetiminin uluslararası denetime tâbi tutulmasını gerektirdiği...” düşüncesinde olduklarını ifade etmiştir. Bkz. International Status of South-West Africa, Advisory Opinion, 11 July 1950, I.C.J. Reports 1950, s. 136.

denetim, yöneten devletlerin sağladığı olanaklarla yapılabildiğinden çok da iyi bir hesap verilebilirlik mekanizması değildi³³⁵. Denetim yetkisi esasen, kendisine sunulan yıllık raporlar aracılığıyla Konseyde olmakla birlikte (m. 22/7), bu görevin icrası sırasında ve genel olarak mandalar ile ilgili meselelerde Konseye tavsiyelerde bulunmak üzere bir Daimî Komisyonun kurulması öngörülmüştür (m. 22/9). Bu çerçevede 1920 yılında kurulan Mandalar Daimî Komisyonu beşi mandater olmayan devletlerin, dördü de mandater devletlerin vatandaşları arasından seçilecek, her biri kendi alanında uzman dokuz üyeden müteşekkil olup, Komisyonda kararlar oy çokluğuyla alınıyordu³³⁶.

MC'nin manda altındaki ülkelere ilişkin denetiminde ilk yöntem mandater devletler tarafından Konseye sunulan yıllık raporlardır (m. 22/7). Bu raporlar önce Mandalar Daimî Komisyonu tarafından incelenmekteydi. Aşağıda inceleyeceğimiz BM Vesayet Konseyinden farklı olarak Komisyonunun manda altındaki ülkelere gidip yerinde inceleme yapması gibi bir usul öngörülmediğinden, Komisyon bahsedilen ülkelerin yönetimine ilişkin görüşünü ancak yıllık raporlar çerçevesinde vermekteydi³³⁷. Bu nedenle Komisyon manda altındaki ülkeler hakkında geniş ve doğru bilgi alabilmek amacıyla, mandater devletlerden yıllık raporları hazırlarken kendisi tarafından belirlenmiş konu başlıklarına göre bilgi vermelerini istemiştir³³⁸. Ayrıca Komisyonun raporları incelemek üzere yaptığı toplantılarda mandater devletlerin temsilcileri de bulunmakta ve Komisyon üyeleri raporlarda netlik kazanmamış hususlarda bu temsilcilere doğrudan sorular yöneltebilmekteydiler³³⁹.

Manda altındaki ülkelerin denetimine ilişkin ikinci yöntem ise Uluslararası Sürekli Adalet Divanı (USAD) tarafından gerçekleştirilebilen yargısal denetimdir³⁴⁰.

---

³³⁵ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 83.

³³⁶ Almanya'nın Cemiyete katılmasının ardından, 1927 yılında Komisyonun üye sayısının 10'a çıkarıldığı ve daima bir Alman vatandaşının da Komisyonda yer aldığı yönünde bkz., Gordon, "Mandates", prg. 33. Uygulamada mandater devletlerin vatandaşları arasından seçilen üyelerin daima İngiliz, Fransız, Japon ve Belçika vatandaşları olduğu, mandater olmayan devletlerin vatandaşlarının ise genellikle sömürgeci devletlerin vatandaşları arasından seçildiği yönünde bkz. Gönlübol, s. 111.

³³⁷ Gönlübol, s. 112; Gordon, *Mandates*, prg. 40.

³³⁸ Mandater devletlerin yıllık raporlarda yer vermeleri gereken başlıca konuların, ülkenin statüsü, ülkenin yerli sakinlerinin statüsü, uluslararası ilişkiler, genel yönetim, kamu maliyesi, doğrudan ve dolaylı vergiler, ticarete ilişkin istatistikler, yargının örgütlenmesi ve polis gücü, ülke savunması, silahlar ve cephane, yerlilerin sosyal, maddî ve manevî koşulları, çalışma şartları ve bu alandaki düzenlemeler, vicdan ve ibadet özgürlüğü, eğitim, halk sağlığı, toprak mülkiyeti, ormanlar, madenler ve nüfus olduğu yönünde bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, dpn. 52, s. 83.

³³⁹ Gordon, *Mandates*, prg. 36.

³⁴⁰ Bkz. Çelik, dpn. 9, s. 394.

Manda belgelerinin hepsinde, mandaterle MC üyesi bir başka devlet arasında söz konusu belgelerde yer alan hükümlerin yorumuna veya uygulanmasına ilişkin çıkabilecek uyuşmazlıkların USAD'a sunulabileceğini öngören bir maddeye yer verilmiştir³⁴¹. Dikkat edileceği üzere bu tür bir yargısal denetimin işletilebilmesi de ancak devletlerin başvurusuyla olanaklı olduğundan, uygulamada pek işlerlik kazanmamıştır³⁴².

Esasen manda rejiminin en zayıf noktalarından biri yerel kurumların talebi üzerine mandaterler üzerinde denetimin yapılmasına olanak sağlayacak bir yönteme yer verilmemiş olmasıydı³⁴³. Bu eksikliği bir nebze olsun gidermek üzere MC Misakında öngörülmemesine rağmen uygulamada, mandater devletlerin manda altındaki ülkelerdeki yönetimlerine ilişkin bir başka denetim mekanizması daha geliştirilmiştir. Söz konusu mekanizma manda rejimine tabi ülkelerin halklarından gelen dilekçelerin kabul edilmesidir³⁴⁴. Ancak MC Konseyine gönderilen bu dilekçelerin incelemeye alınması, söz konusu dilekçelerin mandater devletler aracılığıyla gönderilmesi şartına bağlanmıştır³⁴⁵. Bu mekanizmanın birtakım sansür uygulamalarını beraberinde getirdiği eleştirileri de bulunmakla birlikte, manda rejiminin sömürgeci farklı olduğunu ve mandaterlerin yetersiz de olsa bir denetime tâbi tutulduğunu göstermesi bakımından önemlidir³⁴⁶.

Misakta öngörülen ve uygulamayla daha da geliştirilen denetim mekanizmalarının etkisi aslında zayıftı. Özellikle Mandalar Daimî Komisyonu, MC Konseyi tarafından da onaylanan bir Raporda, kendi görevinin yalnızca denetimi

³⁴¹ Wright, s. 155.

³⁴² Bu çerçevede açılan davalardan biri, USAD önünde görülen Mavrommatis Filistin İmtiyazları davasıdır. Osmanlı devletinin yetkili makamlarınca I. Dünya Savaşı öncesinde Yunanistan vatandaşı Mavrommatis'e Filistin'de su işlerine ve elektrikle aydınlatma işlerine ilişkin birtakım imtiyazlar verilmiştir. Savaş sonrasında İngiliz Manda Yönetimince bir başkasına verilen imtiyazlar ise Mavrommatis'inkileri zedelemekteydi. Bunun üzerine diplomatik himaye yolunu işleten Yunanistan, İngiltere aleyhine USAD'a başvurmuş, USAD da manda belgesinin 26. maddesinde düzenlenen yukarıda belirttiğimiz hüküm gereğince dava bakımından yetkili olduğuna karar vermiştir. Bkz. The Mavrommatis Palestine Concessions, Judgement, 30 August 1924, P.C.I.J., Series A, No. 2, s. 11.

³⁴³ Stahn, International Territorial Administration, s. 83.

³⁴⁴ Aslında manda rejiminin başlangıcından itibaren MC Sekretaryasına manda altındaki ülkelerin halklarından dilekçeler geldiği, MC Meclisinin ikinci toplantısında Misakta öngörülmeyen bu hususa izin verilmesi gerektiğinin ifade edildiği ve 31 Ocak 1923 tarihli toplantısında MC Konseyince söz konusu dilekçelerin kabulüne izin veren bir karar alındığı yönünde bkz. Çelik, s. 395; Gordon, Mandates, prg. 37.

³⁴⁵ Çelik, s. 395. Mandalar Daimî Komisyonunun yerel halkın dilekçelerini doğrudan kendisine iletmesini öngören bir sistem üzerinde çalıştığı, ancak mandater devletlerin bu tür bir mekanizmanın Komisyonu bölgenin yönetimini denetleyen bir yargısal makama dönüştüreceği gerekçesiyle karşı çıktığı yönünde bkz. Stahn, International Territorial Administration, s. 85.

³⁴⁶ Bkz. Çelik, s. 395.

(*supervision*) değil işbirliğini de (*cooperation*) içerdiğini ifade etmiştir³⁴⁷. Mandalar Daimî Komisyonu yaptığı denetim sonucunda MC Konseyine yalnızca tavsiye niteliğinde olan görüş ve yorumlarını sunmakta³⁴⁸, Konsey de bu görüş ve yorumları mandater devletlere bildirmektedir³⁴⁹. Dolayısıyla Mandalar Daimî Komisyonunun, mandater devletin Misak hükümlerinde ve/veya manda belgelerinde kendisi için öngörülen yükümlülüklerle aykırı davrandığını saptaması hâlinde, bunun tek yaptırımı durumun uluslararası kamuoyuna açıklanmasıydı³⁵⁰. Zira önemli mandater devletlerin sürekli üyesi olduğu ve kararların kural olarak oybirliğiyle alındığı (MC Misakı m.5) MC Konseyinden mandaterler aleyhine bir karar çıkması pek mümkün değildi³⁵¹. Buna rağmen, *Gönlübol*, uygulamada mandater devletlerin Komisyonun görüşlerini dikkate aldığını ve faaliyetlerini bu görüşlere göre sürdürmeye çalıştığını belirtmektedir³⁵².

b. Manda Rejimine Tâbi Tutulan Ülkelerin Egemenliğinin Kime Ait Olduğu Meselesi

Manda rejimine tâbi tutulan ülkelerin egemenliğinin kime ait olduğu meselesi rejimin kabul edilmesinden itibaren en çok tartışılan hususlardan biri olmuştur³⁵³. Bahsedilen tartışmanın en önemli sebebi, sahipsiz ülke (*terra nullius*) olarak değerlendirilmeyen bir ülkenin egemenliğinin mutlak surette birine ait olması gerektiği düşüncesi ve egemenliğin bölünmezliği anlayışı nedeniyle tek bir hukuk

³⁴⁷ Söz konusu Rapora göre, “Komisyonun görevi bir denetim/gözetim ve işbirliğidir. Komisyonun görevi mandater devletlerin raporlarını dikkatlice incelerken, Misaktaki ve manda belgelerindeki prensiplerin çeşitli ülkelerin yönetiminde ne ölçüde doğru bir şekilde uygulandığını tespit etmektir. Fakat aynı zamanda MC adına gerçekleştirdikleri ve hakkında Konseye raporlar sundukları önemli ve zorlu görevi yerine getirirken mandater yönetimlere yardım etmek de... Komisyonun görevidir.” Bkz. Wright, s. 196.

³⁴⁸ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 84. Manda rejimine tabi ülkelerin yönetiminde uygulanacak genel ilkeler hem Misakta hem de Konsey tarafından manda belgeleri onaylanırken belirlenmiştir. Bunlara ek olarak başka birtakım bağlayıcı genel ilkelerin belirlenmesi ise Mandalar Daimî Komisyonunun alacağı bir tavsiye kararının uzun bir usul sonunda MC Konseyi tarafından kabul edilmesiyle mümkündür. Ancak yıllarca süren bu usule uygulamada pek başvurulmamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Wright, s. 224-225.

³⁴⁹ Gordon, *Mandates*, prg. 32.

³⁵⁰ Gordon, *Mandates*, prg. 41.

³⁵¹ Gordon, *Mandates*, prg. 46.

³⁵² *Gönlübol*, s. 112.

³⁵³ Manda rejimi çerçevesinde egemenlik tartışmalarına dair ayrıntılı bilgi için bkz. Wright, s. 319 vd.; Francis B. Sayre, “Legal Problems Arising from the United Nations Trusteeship System”, *American Journal of International Law*, Cilt: 42, 1948, s. 268 vd.; Chowduri, s. 229 vd.; Crawford, s. 568 vd.; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 86 vd.

kişisine ait olacağı yönündeki algıdır³⁵⁴. Bu nedenle manda altındaki ülkelerde egemenliğin Başlıca Müttefik ve Ortak Güçlere, mandater devletlere, manda altındaki ülkelerin halklarına ya da Milletler Cemiyetine ait olduğu iddia edildiği gibi, egemenliğin askıda olduğu ya da manda rejiminin egemenlik kavramıyla bağdaştırılamayacağı da ileri sürülmüştür³⁵⁵.

Manda rejimine tâbi ülkelerin egemenliğinin İtilaf Devletlerine ait olduğu görüşü, Versay Andlaşması m. 119 ve Lozan Andlaşması m. 16 ile sırasıyla Almanya ve Türkiye'nin söz konusu ülkeler üzerindeki her türlü haklarıyla sıfatlarından Başlıca Müttefik ve Ortak Güçler lehine vazgeçtiğinin öngörülmesine ve mandaların bu devletlerden oluşan Müttefikler Yüksek Konseyince tahsis edilmesine dayandırılmaktadır³⁵⁶. Ancak manda rejimini düzenleyen MC misakında ve manda belgelerinde bu görüşü destekleyebilecek herhangi bir hüküm bulunmadığı gibi, manda rejiminin temelini oluşturan ilhak yasağı da bu görüşü kabul edilemez kılmaktadır³⁵⁷. Aynı gerekçelerle egemenliğin mandater devletlere ait olduğu görüşü de mantıklı görünmemektedir³⁵⁸. Nitekim MC misakı m. 22/6'da düzenlenen ve "ancak mandaterin kanunları ile onun ülkesinin bir parçasıymış gibi yönetilebileceği" ifade edilen C tipi mandalardan Güney Batı Afrika hakkında dahi UAD, mandater devletin egemenliğinin söz konusu olamayacağını kabul etmiştir. Güney Batı Afrika'nın Uluslararası Statüsü Danışma Görüşünde UAD bu hususu şöyle ifade etmektedir³⁵⁹: "Hem bu mandanın koşulları hem de Misakın 22. maddesi hükmü ve bu hükümde yer alan ilkeler göstermektedir ki, bu yeni uluslararası kurumun yaratılışı Güney Afrika Birliği'ne herhangi bir ülke terkini veya egemenlik devrini

---

³⁵⁴ Crawford, ss. 568-569.

³⁵⁵ Bkz. Chowduri, s. 230; Alexandros Yannis, "The Concept of Suspended Sovereignty in International Law and Its Implications in International Politics", **European Journal of International Law**, Cilt: 13, Sayı: 5, 2002, (The Concept), s. 1039 vd.; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 86-87.

³⁵⁶ Bkz. Wright, ss. 319-324; Sayre, s. 269; Chowduri, ss. 230-231.

³⁵⁷ Wright, s. 321; Chowduri, s. 231.

³⁵⁸ Ayrıca bkz. Sayre, ss. 269-270. Ülke üzerinde önceden egemenlikleri bulunan devletler bu egemenliği mandater devretmemiş yalnızca bu ülkeler üzerindeki haklarından vazgeçmişlerdir. Mandater devletler yalnızca, ülke üzerinde yeni bir devlet hâkimiyeti kuruluncaya dek manda altındaki ülkelerde MC adına devlet yetkileri kullanmıştır. Bu nedenle de C tipi mandalar hariç, mandaterin iç hukukunun ya da akdettiği uluslararası andlaşmaların manda altındaki ülkelerde uygulanması veya bu ülkelerin halkının ipso facto mandaterin vatandaşlığına geçmesi söz konusu olmadığı gibi, mandaterin ülke üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunması da mümkün değildir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Meray, I. Cilt, ss. 168-169.

³⁵⁹ Bkz. *International Status of South-West Africa, Advisory Opinion*, 11 July 1950, I.C.J. Reports 1950, s. 132.

içermemektedir. Birlik Hükümeti, Milletler Cemiyeti adına, ülke halkının refahını ve gelişmesini sağlamak üzere bir uluslararası yönetim işlevi görmekteydi.”

Egemenliğin MC’ye ait olduğu görüşü ise özellikle, manda belgelerinin giriş kısmında kullanılan mandaterin “Milletler Cemiyeti adına” bu görevi icra edeceği ifadesine dayandırılmakta olup³⁶⁰, devlet ve egemenlik kavramlarını ayırıştırması bakımından yaratıcı olarak nitelendirilmektedir³⁶¹. Ancak yalnızca, MC’nin manda rejimi çerçevesindeki sınırlı yetkileri bile göz önüne alındığında manda altındaki ülkelerin egemenliğini haiz olamayacağı açıktır³⁶². Bir diğer görüşe göre ise, egemenlik manda rejimine tâbi tutulan ülkelerin halklarındadır³⁶³. Bu görüş, özellikle “bağımsız uluslar olarak mevcudiyetlerinin geçici olarak tanınabileceği bir gelişmişlik düzeyine ulaştığı” belirtilen A tipi mandalar bakımından ileri sürülmüş olup, Misakta manda altındaki ülkelerin halklarının vesayetinin mandater devletlere verildiğine ilişkin hükümlerle (m.22/2) desteklenmiştir³⁶⁴. Ancak özellikle B ve C tipi mandalara giren bazı ülkelerdeki halkın esaslı bir toplumsal ve siyasal örgütlenme düzeyine ulaşmadığı dikkate alındığında, bir ülke üzerindeki nihaî siyasî yetkinin kime ait olduğunu vurgulayan³⁶⁵ bu görüşün de, manda altına konulan tüm ülkeler bakımından kabul edilmesinin güç olduğu belirtilmektedir³⁶⁶.

Yukarıda bahsedilen görüşlerden farklı olarak bazı yazarlar da manda rejimine tâbi tutulan ülkeler bakımından ilgili ülkenin halkı kendi ayakları üzerinde durmaya başlayınca, yani yeni bir devlet kuruluncaya³⁶⁷ dek egemenliğin askıda (uyku hâlinde) olduğunu³⁶⁸ ya da MC Misakıyla oluşturulan bu yeni sistemin

---

³⁶⁰ Sayre, s. 269.

³⁶¹ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 87.

³⁶² Bkz. Wright, s. 333 vd.; Chowduri, ss. 231-232.

³⁶³ Wright, s. 327 vd.

³⁶⁴ Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 87-88.

³⁶⁵ Sayre, s. 270.

³⁶⁶ Wright, s. 331.

³⁶⁷ Mandalar Daimî Komisyonu, 1931 yılında Irak’ın bağımsızlığı konusunu görüşen MC Konseyine bir ülkenin manda rejiminden çıkarılabilmesi için gerekli genel koşullar hakkında bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Bu tavsiyelere göre, manda rejimine son verilecek ülkenin şu koşulları taşıması gerekmektedir: sürekli bir hükümete ve zorunlu kamu hizmetlerinin düzenli işleyişini sağlayabilecek bir yönetime sahip olması, ülke bütünlüğünü ve siyasî bağımsızlığını koruma konusunda yeterliliği olması, ülke çapında kamu düzenini/iç barışı koruyabilme yeterliliğine sahip olması, olağan yönetim gerekliliklerinin düzenli olarak sağlanabilmesi için kullanabileceği yeterli malî kaynakları haiz olması, herkese eşitlik ve adalet sağlayabilecek kanunlarının ve yargı sisteminin varlığı. Bkz. Bilsel, s. 49; Alsan, s. 173; Çelik, s. 383; Mikulas Fabry, **Recognizing States**, Oxford University Press, New York, 2010, s. 151.

³⁶⁸ Bkz. Wright, ss. 331-332; Chowduri, s. 235.

egemenlik kavramıyla açıklanamayacağını³⁶⁹ ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerin en net yansıması ise UAD'nin Güney Batı Afrika'nın Statüsü Danışma görüşünde yargıç *McNair*'in ayrı görüşünde şu ifadelerle ortaya konulmuştur³⁷⁰:

“Manda sistemi yeni bir kurum olup, – bir tarafında ülke ve o ülkenin sakinleri diğer yanında onları uluslararası alanda temsil eden bir yönetim arasındaki yeni bir ilişki- eski egemenlik kavramıyla tam uyuşmayan ve ona yabancı olan yeni bir uluslararası yönetim türüdür. Egemenlik doktrini bu yeni sisteme uygulanabilir değildir. Manda altındaki ülkeler üzerindeki egemenlik askıdadır; ülkenin sakinleri bağımsız bir devlet olarak tanınırsa ve tanındığı zaman ...egemenlik yeniden canlanacak ve yeni devlete verilecektir. Bu yeni kurumda önemli olan, egemenliğin nerede/kime ait olduğu değil, yönetimindeki ülkeler bakımından mandaterin hak ve yükümlülüklerinin neler olduğudur. Bu sorunun yanıtı, sistemi kuran uluslararası anlaşmalara ve onların beraberinde getirdiği hukuk kurallarına bağlıdır. Özünde, mandater kendisine emanet edilen ülke için sınırlı bir sıfat/yetki (a limited title) elde eder ve yetkilerinin ölçüsü mandanın uygulanması amacının gerekleriyle sınırlıdır. Vasininki gibi mandaterin haklarının da temeli yükümlülüklerinde bulunmaktadır; bunlar kendisine verilen görevi yerine getirmek amacıyla sağlanan araçlar olup, mandater sonuca ulaşmak için gerekli tüm araçları haizdir, fakat yalnızca bunları.”

Doktrinde bu bağlamda şu görüşler dile getirilmiştir: Yargıç *McNair*'in yukarıda yer verdiğimiz görüşünde ifade edildiği üzere manda rejimi MC misakıyla uluslararası hukuka getirilen yeni bir kurumdur. Gerçekten 19. yüzyılda uluslararası hukukta hâkim olan ve egemenliği mutlak olarak algılayan pozitivist düşünce tarzı, MC Misakı ve manda belgeleriyle yaratılan manda kurumunun özellikleriyle pek örtüşmemektedir³⁷¹. Manda rejiminde egemenlik ve yönetim kavramları birbirinden ayrılmış ve MC'nin vekili sıfatıyla mandater devletlerin henüz egemen olmayan bir halk üzerinde egemen olmayan yetkiler kullanması söz konusu olmuştur³⁷².

Egemenlikle yönetimin birbirinden ayrılması da esasen kaynağını özel hukukta bulan vesayet kavramı çerçevesinde mümkün olmuştur. Hemen hemen tüm hukuk sistemlerinde, fiil ehliyeti bulunmayanların malvarlığını ve kişilik haklarını vasi gibi güvenilir bir kişiye emanet eden bir kurum mevcuttur³⁷³. Anglo-Amerikan

³⁶⁹ Hollandalı *Beelaerts van Blokland* tarafından 1927 yılında MC Konseyine sunulan Rapora göre, manda altındaki ülkelerle mandaterler arasındaki hukukî ilişkinin uluslararası hukukta yeni olduğu açıktır. Bu nedenle egemenliğe ilişkin gelenekselleşmiş terminolojinin eskiden olduğu gibi/aynen kullanılması yeni koşullara uygun düşmeyecektir. Bkz. League of Nations Official Journal, Cilt: 8, Sayı: 10, 1927, s. 1120.

³⁷⁰ International Status of South-West Africa, Advisory Opinion, 11 July 1950, Separate Opinion by Sir Arnold McNair, I.C.J. Reports 1950, s. 150.

³⁷¹ Crawford, s. 569; Stahn, International Territorial Administration, s. 86.

³⁷² Stahn, International Territorial Administration, s. 88.

³⁷³ Çeşitli sistemlerdeki vesayet kurumunun üç ortak özelliğinden bahsedilebileceği ve bunların, vasinin, vesayet altındaki kişinin malvarlığı üzerindeki yetkilerinin sınırlı olması ve özellikle

hukukunda vesayet, vasi tarafından bir başkası yararına görev üstlenilen veya vesayet altındaki kişinin malvarlığının elde bulundurulduğu bir kurumdur³⁷⁴. Anglo-Amerikan sistemindeki vesayet kurumu, vesayet altına alınanın çıkarlarının korunması amacının yanında manda rejimine çok daha yakın bir başka amacı da haizdir. Bu da kamunun fayda sağlayabilmesi veya bazı kamusal amaçlara hizmet edebilmesi için malvarlığının vasiye verilmesi ve bunun kendi çıkarına olmamak üzere vasi tarafından yönetilmesidir³⁷⁵.

İşte özel hukuktaki bu vesayet kavramına benzer bir sistem uluslararası hukuk bakımından MC Misakında ve özellikle manda rejimini düzenleyen m. 22'de kurumsallaştırılmıştır. UAD'na göre, uluslararası hukukta manda rejimi, spesifik olarak ülke halkının ve genel olarak insanlığın yararına oluşturulan ve uygarlık görevi gibi uluslararası bir amacı olan sistemi ifade etmektedir³⁷⁶. Nasıl ki özel hukuktaki vesayette vasinin mülkiyet hakkı bulunmaksızın bir başkasının malvarlığını o kişinin çıkarları doğrultusunda ve kamusal amaçlarla yönetmesi söz konusu ise, manda rejimiyle de mandaterlerin egemenliğe sahip olmaksızın belirli ilkeler³⁷⁷ çerçevesinde manda altındaki ülkeleri yine bu ülke halklarının çıkarlarını

---

malvarlığını şahsi çıkarı doğrultusunda yönetememesi, kendisine emanet edilen malvarlığını kendi mülkiyetine geçirmesi girişiminin hukuka aykırı olması ve nihayet bir başkasının yararına veya kamusal amaçlarla kendisine verilen görevi sürdürmek konusunda vasinin bir tür hukukî yükümlülüğünün bulunması olduğu yönünde bkz. *Separate Opinion by Sir Arnold McNair*, I.C.J. Reports 1950, s. 149.

³⁷⁴ Wright, s. 385.

³⁷⁵ *Separate Opinion by Sir Arnold McNair*, I.C.J. Reports 1950, s. 149. Ayrıca bkz. Wright, s. 385 vd. Uluslararası hukuk bakımından vesayet kavramı ilk olarak 1783 yılında *Edmund Burke* tarafından ortaya atılmış olup, *Burke'ye göre* sömürgelerde sahip olunan siyasî yetki tâbi halka karşı bir yükümlük içermekteydi ve söz konusu yükümlülük bu siyasî yetkinin onların yararına kullanılmasıydı. Bkz. Charmian E. Toussaint, **The Trusteeship System of the United Nations**, Stevens & Sons Limited, London, 1956, s. 6. Bu çerçevede uluslararası hukuk bakımından vesayet kavramı aslında 18. yüzyılda sömürge yönetimleri bağlamında siyasî bir ilke olarak ortaya çıkmışsa da, sorumluluk ile denetim gibi unsurların ancak MC Misakı ile resmen kabul edilebildiği yönünde bkz. J. R. Groom, "The Trusteeship Council: A Successful Demise", **The United Nations at the Millennium: The Principal Organs**, (Ed. Paul Taylor ve A. J. R. Groom), Continuum, London, 2000, ss. 143-144. Anglo-Amerikan hukukundaki vesayet kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. J.L. Brierly, "Trusts and Mandates", **British Year Book of International Law**, Cilt: 10, 1929, ss. 217-219.

³⁷⁶ *International Status of South-West Africa, Advisory Opinion*, 11 July 1950, I.C.J. Reports 1950, s. 132.

³⁷⁷ MC Misakı m. 22 ile somutlaşan ilkeler şu şekilde sıralanabilir: manda altındaki ülkeyi yerli halkın yararına yönetme yükümlülüğü, yöneten devletin uluslararası sorumluluğu ilkesi, belirli ülkeler üzerindeki yabancı yönetiminin geçici niteliği, yönetim yetkisinin geniş bir devletler topluluğu adına kullanılması... Bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 90. Bu ilkelerin tarihsel süreçte nasıl geliştiği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Toussaint, ss. 5-17.

gözeterek genel olarak uluslararası toplum ve özellikle MC adına yönetmesi söz konusu olmuştur.

E. Birleşmiş Milletler Döneminde Vesayet Sistemi

1. Vesayet Sisteminin Genel Özellikleri

a. Sistemin Kabul Edilmesi

II. Dünya Savaşı'nın ardından manda rejiminin yerini BM Andlaşmasının XII. ve XIII. Bölümlerinde düzenlenen vesayet sistemi almıştır³⁷⁸. BM Andlaşmasıyla düzenlenen vesayet sisteminin şekillenmesinde yalnızca manda rejiminin değil, II. Dünya Savaşı sırasında³⁷⁹ ve BM Andlaşmasının hazırlık çalışmalarında yapılan görüşme ve tartışmaların da önemli etkisi olmuştur³⁸⁰. Bu süreçte özellikle ABD'nin, sömürgeler ve manda rejimine tâbi olanlar dâhil bağımsız olmayantüm ülkeler için yeknesak uluslararası kurallar uygulanmasını ve bu şekilde self determination sonucu bağımsızlık olanağını öngören önerileri SSCB'den destek bulmuşsa da İngiltere'nin ciddi itirazıyla karşılaşmıştır³⁸¹. Bağımsız olmayan ülkelere dair büyük güçler

---

³⁷⁸ Dietrich Rauschnig, "United Nations Trusteeship System", **Encyclopedia of Public International Law**, (Ed. Rudolf Bernhardt), Cilt: IV, Elsevier, Amsterdam, 2000, s. 1193; Crawford, s. 566.

³⁷⁹ Savaş sırasında manda rejiminin başarısızlığının, sadece yenilen devletlerden ayrılan ülkelere uygulanıp galip devletlerin sömürgelerine uygulanmamış olduğuna bağlandığı yönünde bkz. Meray, I. Cilt, s. 171.

³⁸⁰ Gönlübol, s. 269. II. Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından bağımsız olmayan halkların geleceğine dair ileri sürülen fikirler ve yapılan tartışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Chowduri, s. 27 vd.

³⁸¹ Öncelikle İngiltere başbakanı *Churchill* ile ABD başkanı *Roosevelt*'in ortak açıklamaları olarak kaleme alınan 14 Ağustos 1941 tarihli Atlantik Şartında bütün halkların kendi yönetim biçimlerini seçme haklarına saygı gösterileceği ifade edilmiştir. Ancak *Churchill*'in, Şartta öngörülen self determination ilkesinin İngiltere'nin sömürgelerine uygulanmayacağını, bu ilkelerin yalnızca Almanlar tarafından işgal edilen Avrupalı uluslara uygulanacağını ifade ettiği yönünde bkz. Ruth B. Russell ve Jeannette E. Muther, **A History of the United Nations Charter**, The Brookings Institution, Washington D.C., 1958, ss. 75-76. Atlantik Şartının tam metni için bkz. Atlantic Charter, August 14, 1941, <<http://avalon.law.yale.edu/wwii/atlantic.asp>> (21.11.2012). Daha sonra ABD Başkanının Mayıs 1942'de SSCB ile yaptığı görüşmede, bağımsız olmayan tüm ülkelerin kendi kendilerini yönetir hâle gelinceye dek bir uluslararası komisyonun yetkisine konulması önerisi SSCB tarafından olumlu karşılanmıştır. Bkz. Rauschnig, "United Nations Trusteeship System", s. 1193. Ayrıca bkz. Groom, s. 146 vd. Bunun üzerine ABD tarafından hazırlanan ve BM bünyesinde, ilgili ulusların ve vesayet altına konulacak ülkelerin temsilcilerinden oluşacak ve sömürgelerin korunmasını denetlemek amacıyla bölgesel konseyler aracılığıyla faaliyette bulunacak bir uluslararası vesayet

arasındaki bu görüş ayrılıklarının ana hatlarıyla giderilmesi ancak Şubat 1945 tarihinde ABD, SSCB ve İngiltere'nin katıldığı Yalta Konferansında mümkün olmuştur³⁸².

Yalta Konferansının ardından, BM Güvenlik Konseyinin sürekli üyeleri olması kabul edilmiş devletler kendi aralarında yeni kurulacak vesayet sistemine ilişkin görüşmeleri sürdürmüş ve San Francisco Konferansı³⁸³ neticesinde BM Andlaşmasında, bağımsızlıklarını henüz kazanamamış ülkelerin durumu üç ayrı bölümde ele alınmıştır³⁸⁴. Bunlar, BM Andlaşmasının Muhtar Olmayan Ülkeler Hakkında Demeç başlıklı XI., Milletlerarası Vesayet Rejimi başlıklı XII. ve Vesayet Konseyi başlıklı XIII. Bölümleridir. BM Andlaşmasının XI. Bölümü İngiltere'nin sunduğu bir öneri sonucunda kabul edilmiş olup³⁸⁵, bu Bölüm tüm sömürgelere yönelik olarak yöneten devletlerin idare tarzına ilişkin genel ilkeleri belirlemekle birlikte, gerçek bir uluslararası denetim öngörmediğinden esasen bizim burada inceleyeceğimiz vesayet sisteminden ayrıdır³⁸⁶.

BM Andlaşmasının XI. Bölümüyle vesayet sistemine tâbi kılınmayan fakat Avrupalı güçlerin sömürgesi durumundaki bağımsız olmayan ülkeler için doğrudan bir bağımsızlaşma süreci öngörülmemekle birlikte, bahsedilen ülkelerin gelişimi meselesi artık uluslararası boyuta taşınmıştır³⁸⁷. Muhtar olmayan ülkeleri³⁸⁸ yöneten BM üyeleri ayrıca, kendi kendilerini yönetemeyen bu halkların refahını sağlamak ve

---

yönetimi oluşturulması hakkındaki tasarı İngiltere tarafından kabul edilmemiştir. Bahsedilen plan hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Chowduri, ss. 32-33.

³⁸² Rauschnig, "United Nations Trusteeship System", s. 1193; Groom, s. 150. Yalta Konferansında söz konusu devletler, yeni kurulacak vesayet sisteminin, bağımsız olmayan tüm ülkelere değil, MC'nin mevcut mandalarına, II. Dünya Savaşı sonunda düşman devletlerden ayrılacak ülkelere ve gönüllü olarak vesayet altına konulabilecek diğer ülkelere uygulanması gerektiği konusunda uzlaşmışlardır. ABD, SSCB ve İngiltere'nin bir araya geldiği Yalta Konferansında üzerinde anlaşmaya varılan hususların tam metni için bkz. The Yalta Conference, February 1945, <<http://avalon.law.yale.edu/wwii/yalta.asp>> (21.11.2012).

³⁸³ San Francisco Konferansında vesayet sistemine hangi ülkelerin dâhil edileceğine ilişkin sunulan öneriler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Leland M. Goodrich, Edvard Hambro, Anne P. Simons, **Charter of the United Nations: Commentary and Documents**, Columbia University Press, New York, 1969, ss. 479-480.

³⁸⁴ Gönlübol, s. 270; Dietrich Rauschnig, "Article 75", **The Charter of the United Nations: A Commentary**, (Ed. Bruno Simma), Oxford University Press, New York 1995, s. 936.

³⁸⁵ Rauschnig, "Article 75", s. 936.

³⁸⁶ Goodrich, Hambro, Simons, s. 448.

³⁸⁷ Meray, I. Cilt, s. 171.

³⁸⁸ BM Andlaşmasının XI. Bölümünün düzenleme konusunu oluşturan "Non-Self-Governing Territories", resmî metinde Türkçeye "muhtar olmayan ülkeler" şeklinde tercüme edilmiştir. Bu nedenle biz de çalışmamızda "non-self-governing" teriminin Türkçe karşılığı olarak "muhtar olmayan ülkeler" ifadesini kullanacağız.

bu ülkelerin idaresini Andlaşmada düzenlenen esaslara uygun şekilde yürütmek hususunda uluslararası bir yükümlülük altına girmişlerdir³⁸⁹. BMÖ'nün ve özellikle Genel Kurulun uygulamasında Andlaşmanın XI. Bölümündeki hükümler geniş yorumlanmış³⁹⁰ ve bu sayede Örgüt sömürge yönetimi altındaki ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmalarında takdire şayan bir rol oynamıştır³⁹¹. Bu bağlamda BM Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1960 tarihinde alınan 1514 (XV) sayılı Kararla kabul edilen Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri özellikle zikredilmelidir. Zira söz konusu Bildiride, BM Andlaşmasının XI. Bölümünde bahsedilen halkların da serbestçe açıklayacakları irade ve arzularına göre self determination hakkını kullanabileceği öngörülmüştür³⁹².

³⁸⁹ Gönlübol, s. 287. BM Andlaşması m. 73 hükmü şu şekildedir: “Halkının kendi kendini henüz tamamen idare etmediği ülkeleri idare etmekle sorumlu olan veya bu sorumu yüklenen Birleşmiş Milletler üyeleri, işbu ülkeler ahalisinin menfaatlerinin başta gelmesi prensibini tanurlar. Birleşmiş Milletler Üyeleri, işbu Andlaşma ile kurulan milletlerarası barış ve güvenlik sisteminin çerçevesi içinde, bu ahalinin refahını en yüksek düzeye çıkarma yükümlülüğünü kutsal bir ödev bilirler ve bu amaçla:

- a) Sözü geçen ahalinin kültürüne saygı göstererek siyasî, ekonomik ve sosyal ilerlemesi ile eğitiminin gelişmesini sağlamayı, bu ahaliye hakkaniyetle muamele etmeyi ve onu suistimallere karşı korumayı;
- b) Her ülkenin ve ahalisinin ve bunun gelişmesindeki muhtelif derecelerin özel şartlarına uyar ölçüde, bu ahalinin kendi kendini idare edebilmek kabiliyetini geliştirmeyi, siyasî emellerini göz önünde tutmayı ve hür siyasî müesseselerinin tedrici gelişmesine yardım etmeyi,
- c) Milletlerarası barış ve güvenliği kuvvetlendirmeyi;
- d) işbu maddede beyan edilen sosyal, ekonomik ve ilmî amaçlara bilfiil erişmek üzere yapıcı gelişme tedbirlerini kolaylaştırmayı, ilmî araştırmaları teşvik etmeyi, kendi aralarında ve şartlar müsait oldukça, milletlerarası ihtisas müesseseleri ile işbirliği yapmayı,
- e) Güvenlik icapları ve anayasalara müteallik mülâhazalar mahfuz kalmak üzere, sorumlu buldukları ülkelerin ekonomik, sosyal ve eğitim şartları hakkında, XII ve XIII ncü bölümlerin mevzuu olanlardan gayri istatistik ve sair teknik mahiyetteki malûmatı, bilgi için muntazaman Genel Sekretere vermeyi; kabul ederler.”

³⁹⁰ Bkz. Gönlübol, ss. 289, 290.

³⁹¹ BMÖ'nün kuruluşundan günümüze 750 milyon civarında kişinin yaşadığı 80'den fazla eski sömürgecinin bağımsızlığını kazandığı yönünde bkz. The United Nations and Decolonization, <<http://www.un.org/en/decolonization/>> (28.11.2012). Günümüzde hâlen BM Andlaşmasının XI. Bölümü çerçevesinde “muhtar olmayan ülke” olarak tanımlanan ve yaklaşık 2 milyon kişinin yaşadığı 16 ülke mevcuttur. Bunlar İngiltere'nin yönetimindeki Anguilla, Bermuda, İngiliz Virgin Adaları, Cayman Adaları, Falkland Adaları (Malvinas), Montserrat, St. Helena, Turks ve Caicos Adaları, Cebelitarık ve Pitcairn, ABD'nin yönetimindeki Birleşik Devletler Virgin Adaları, Amerikan Samoası ve Guam, Fransa'nın yönetimindeki Yeni Kaledonya ile Yeni Zelanda yönetimindeki Tokelau olup, Batı Sahra'da ise yöneten devlet konumunda herhangi bir güç bulunmamakta, BMÖ tarafından kurulan Batı Sahra'da Referandum İçin BM Misyonu (*United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara/ MINURSO*) çalışmalarına devam etmektedir. Muhtar olmayan ülkelerin listesi ve ayrıntılı bilgi için bkz. Non-Self-Governing Territories, <<http://www.un.org/en/decolonization/nonselvgovterritories.shtml#foot2>> (13.06.2012). Ayrıca bkz. Goodrich, Hambro, Simons, ss. 448-463; Meray, I. Cilt, ss. 171-712; Serap Akipek, “Birleşmiş Milletler Örgütü Denetiminde Vesayet Altında Ülke Bulunmaması, Sömürgeciliğin De Sonu Anlamına Mı Geliyor?”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 50, Sayı: 1, 2001, ss. 1-10.

³⁹² Pazarıcı, 2. Kitap, s. 104; UN Doc. A/RES/1514 (XV), 14 December 1960. Ayrıca bkz. UN Doc. A/RES/1541 (XV), 15 December 1960. BM Genel Kurulu 1961 yılında aldığı 1654 (XVI) sayılı Kararla, günümüzde hâlen BM Andlaşmasının XI. Bölümün kapsamındaki ülkelere ilişkin

b. Bir Ülkenin Vesayet Sistemine Tâbi Tutulması

(1) Vesayet Altına Konulabilecek Ülkeler ve Bu Ülkeleri Yönetimle Görevlendirilen Makam

Hangi ülkelerin uluslararası vesayet rejimine tâbi tutulabileceği BM Andlaşması m.77/1'de düzenlenmiştir. Buna göre, BM Andlaşması yürürlüğe girdiğinde hâlen manda rejimine tabi ülkeler, II. Dünya Savaşı sonunda düşman devletlerden ayrılan ülkeler ve idarelerinden sorumlu devletlerce gönüllü olarak vesayet sistemine tâbi kılınan diğer ülkeler vesayet altına konulabilecektir³⁹³. Ayrıca BM Andlaşması m. 78'de, BM üyeleri arasındaki ilişkiler egemen eşitlik ilkesine saygıya dayandığından, BM üyesi olmuş bir ülkeye vesayet sisteminin uygulanamayacağı açıkça vurgulanmıştır. Vesayet altına konulabilecek ülkeler bakımından vesayet rejiminin uygulanması otomatik olmayıp, bir ülkenin BM Andlaşmasının XII. Bölümlüne tâbi olabilmesi ancak her bir ülke için ayrı ayrı akdedilecek spesifik vesayet andlaşmalarıyla mümkündür (BM And. m. 75 ve77/2)³⁹⁴. Bu çerçevede Güney Batı Afrika (Namibya) hariç³⁹⁵ o tarihte

---

çalışmalarını sürdüren ve kısaca Dekolonizasyon Özel Komitesi olarak adlandırılan (*The Special Committee on the Situation with regard to the Implementation of the Declaration on the Granting of Independence of Colonial Countries and Peoples*) Komiteyi kurmuştur. Bkz. UN Doc. A/RES/1654 (XVI), 27 November 1961. Başlangıçta 17, 1962 yılından itibaren ise 24 üyeden müteşekkil bu Komite, Bildiri kapsamındaki ülkelerin listesini her yıl gözden geçirmekte ve Bildirinin uygulanması konusunda Genel Kurula tavsiyelerde bulunmaktadır. Bkz. Committee of 24 (Special Committee on Decolonization), <<http://www.un.org/en/decolonization/specialcommittee.shtml>> (28.11.2012).

³⁹³ BM Andlaşmasıyla düzenlenen vesayet sisteminin manda rejiminin aksine yalnız düşman devletlerden ayrılan topraklar için değil, bir vesayet andlaşmasıyla bu sisteme dâhil edilen bağımsız olmayan tüm ülkeler için uygulanabileceği yönünde bkz. Sayre, s. 265.

³⁹⁴ Toussaint, s. 39. Ayrıca bkz. International Status of South-West Africa, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1950, ss. 138-139. Nitekim BM Genel Kurulu da daha ilk oturumunda aldığı bir kararla mandater devletleri vesayet andlaşmaları akdederek, bu andlaşmaları onay için BM'ye sunmaya davet etmiştir. Bkz. UN Doc. A/RES/9 (I), 9 February 1946, prg. 4.

³⁹⁵ Güney Afrika Birliği, MC'nin sona ermesiyle manda rejiminin de sona erdiği ve ülke üzerinde tasarruf hakkının doğrudan doğruya ve münhasıran kendisine geçtiği iddiasıyla, MC döneminde mandası altındaki Namibya'yı vesayet sistemine dâhil etmek istememiş, ilhak etmeyi hedeflemiştir (Bkz. Groom, s. 164). Bunun üzerine BM Genel Kurulunun talebiyle UAD konuya ilişkin 11 Temmuz 1950 tarihli Güney Batı Afrika'nın Uluslararası Statüsü Danışma Görüşünü açıklamıştır. Bahsedilen Kararda Divan, otoritesini MC'den alan mandaterin, Cemiyetin sona ermesiyle yalnızca haklardan yararlanmaya devam ederek yükümlülüklerinden kurtulmasının söz konusu olamayacağını ifade etmiştir. Zira Divana göre manda yönetimini düzenleyen kurallar ülke için bir uluslararası statü oluşturmaktadır. Divan ayrıca, BM Andlaşmasının eski mandater devletleri mandası altındaki ülkeyi vesayet sistemine dâhil etmeye icbar edecek herhangi bir hüküm içermediğini, ancak eski mandaterin MC yerine kurulmuş BMÖ'ye, yönetime ilişkin yıllık raporlar sunma yönündeki uluslararası yükümlülüğünün sürdüğünü açıklamıştır. Zira BM Andlaşması m. 80'de "...vesayet andlaşmaları

bağımsızlığını kazanmamış B ve C tipi mandaların tamamı ve düşman devlet olarak İtalya'dan ayrılan İtalyan Somalisi olmak üzere³⁹⁶ on bir ülke vesayet sistemine dâhil edilmiştir³⁹⁷. Buna karşılık daha önceden sömürge gibi bağımsız olmayan bir ülke olup da idaresinden sorumlu devlet tarafından gönüllü olarak vesayet sistemine tâbi kılınan herhangi bir ülke bulunmamaktadır³⁹⁸.

BM Andlaşmasında öngörülen uluslararası vesayet sistemi içinde, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması bakımından stratejik önemi haiz bölgeler için³⁹⁹ BM Andlaşması m. 82 ve 83 ile stratejik vesayet olarak adlandırılan özel bir rejim kabul edilmiştir⁴⁰⁰. Aslında stratejik vesayette de yönetim makamının yerel halka yönelik olarak genel vesayetdeki amaçlar çerçevesinde hareket etmesi gerekmektedir⁴⁰¹. Bununla birlikte bir ülkenin stratejik vesayet altına konulması durumunda şu farklar söz konusu olmaktadır⁴⁰²: vasi devletler ilgili ülkede, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının gerektirdiği ölçüde, askerî üsler kurabilir, tahkimat yapabilir, askerî güç bulundurup kullanabilir; vesayet altındaki ülkenin bir kısmı ya da tamamı

---

akdedilinceye kadar işbu bölümün hiçbir hükmü, herhangi bir devletin veya herhangi bir milletin haklarını yahut yürürlükte olup bazı Teşkilat üyelerinin taraf bulunabilecekleri uluslararası sözleşmelerin hükümlerini herhangi bir şekilde doğrudan veya dolayısıyla değiştirir gibi yorumlanamayacaktır” hükmüne yer verilmiştir. Dolayısıyla Divan’a göre, Güney Afrika Birliği hâlen BM Andlaşması m. 80 gereğince uluslararası yükümlülük altındadır ve mandası altındaki ülkenin statüsünü tek taraflı olarak değiştiremez. Bkz. International Status of South-West Africa, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1950, s. 128 vd. Ayrıca bkz. Pazarcı, 2. Kitap, s. 109.

³⁹⁶ Pazarcı, 2. Kitap, s. 109. Aslında daha önceden Japonya'nın mandası altında bulunan Pasifik Adaları da bu devletin savaştan mağlup çıkması neticesinde ABD'nin stratejik vesayetine bırakılmıştır. Bkz. UN Doc. S/RES/21 (1947), 2 April 1947.

³⁹⁷Bunlar İngiltere'nin yönetimine bırakılan Togoland'ın bir kısmı, Kamerun'un bir kısmı, Tanganika, Fransa'nın yönetimine bırakılan Togoland'ın diğer kısmı, Kamerun'un diğer kısmı, İtalya'nın yönetimine bırakılan İtalyan Somalisi, Belçika'nın yönetimine bırakılan Ruanda-Urundi, Yeni Zelanda'nın yönetimine bırakılan Batı Samoa, Avustralya'nın yönetiminde Yeni Gine, Avustralya, Yeni Zelanda ve İngiltere'nin vesayetine bırakılan ve fiilen Avustralya tarafından yönetilen Nauru ile ABD'nin stratejik vesayetine konulan Pasifik adaları olup, her birinin bağımsızlığını kazandığı ya da halkının özgür iradesi doğrultusunda bir başka devlete katıldığı tarih için bkz. Trust Territories that have achieved self-determination, <<http://www.un.org/en/decolonization/selfdet.shtml>> (27.11.2012). Ayrıca bkz. UN Doc. A/RES/63 (I), 13 December 1946; A/RES/140 (III), 1 November 1947; A/RES/442 (V), 2 December 1950; S/RES/21 (1947), 2 April 1947; Goodrich, Hambro, Simons, ss. 478-487; Nermin Abadan, “Vesayet Rejimi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9/2 (1954), s. 297 vd.; Gönlübol, s. 273; Çelik, s. 401; Pazarcı, 2. Kitap, s. 109.

³⁹⁸ Pazarcı, 2. Kitap, s. 110; Akipek, s. 2.

³⁹⁹BM Andlaşmasında ABD'nin isteği ve önerisi üzerine yer verilen stratejik vesayetin, aslında uluslararası barış ve güvenliğin korunması bakımından stratejik önemi olan ülkelere uygulanması gereken fakat uygulamada ABD'nin kendi güvenlik ihtiyaçları için Atlantik Şartında ifade edilen ülke ilhakının yasaklanması ilkesini fiilen etkisiz kılmasına yarayan bir kurum olduğu yönünde bkz. Toussaint, s. 120.

⁴⁰⁰ Gönlübol, ss. 276-277.

⁴⁰¹ Meray, I.Cilt, s. 175.

⁴⁰² Meray, I.Cilt, s. 175; Pazarcı, 2. Kitap, ss. 110-111.

güvenlik gerekçesiyle yabancılara kapatılabilir. Ayrıca olağan vesayet rejimi altındaki ülkeler BM Genel Kurulunun ve Vesayet Konseyinin yetkisine tâbiyen, stratejik vesayet altına konulmuş ülkeler BM Güvenlik Konseyinin yetkisindedir⁴⁰³. Stratejik vesayet altına konulan tek ülke ise II. Dünya Savaşı sonuna dek Japonya'nın mandası altında bulunan ve bu sistemle ABD'nin yönetimine bırakılan Pasifik'teki adalardır⁴⁰⁴.

Vesayet altına konulan ülkeleri kimin/kimlerin yöneteceği meselesi ise, BM Andlaşması m. 81'de düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, vesayet altındaki ülkelerin yönetimiyle görevlendirilmiş makam bir veya birkaç devlet olabileceği gibi bizzat BMÖ'nün kendisi de olabilir. Uygulamada vesayet andlaşmalarıyla bu yönetim makamı Nauru hariç daima tek bir devlet olarak belirlenmiş; Nauru bakımından ise idare ile görevlendirilmiş makam olarak İngiltere, Avustralya ve Yeni Zelanda gösterilmiş ancak bu devletler adına ülkenin fiilen Avustralya tarafından yönetilmesi kararlaştırılmıştır⁴⁰⁵. Dikkat edileceği üzere BM Andlaşması m. 81'de MC Misakının manda rejimine ilişkin hükümlerine göre oldukça farklı bir düzenleme karşımıza çıkmaktadır⁴⁰⁶. MC misakında manda altına konulan ülkelerin yönetimini yalnızca devletlerin üstlenebileceği öngörülmüşken, BM Andlaşmasında vesayet altına konulan ülkenin yönetimini devletlerden ayrı olarak bizzat Örgütün de üstlenebileceği düzenlenmiştir⁴⁰⁷. Her ne kadar uygulamada hiçbir ülke doğrudan BM'nin vesayetine konulmamışsa⁴⁰⁸ da bu düzenleme, BM'nin doğrudan uluslararası yönetim faaliyetine girişmesinin mümkün olduğunu ortaya koymasından bizim konumuz açısından önem arz etmektedir.

---

⁴⁰³ Gönlübol, s. 277.

⁴⁰⁴ Pasifik Adalarını ABD'nin stratejik vesayetine bırakan, ABD ile BM arasındaki vesayet andlaşması, BM Güvenlik Konseyi tarafından 2 Nisan 1947 tarihinde alınan 21 (1947) sayılı Kararla kabul edilmiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/21 (1947), 2 April 1947.

⁴⁰⁵ Gönlübol, s. 280.

⁴⁰⁶ MC Misakı m. 22/2'de manda altına konulacak ülkelerin halklarının vesayetinin “kaynakları, tecrübeleri veya coğrafi durumları sebebiyle bu sorumluluğu en iyi şekilde üstlenebilecek ve bu sorumluluğu kabul etmeye istekli olan gelişmiş uluslara” bırakılacağı ve “bu vesayetin söz konusu devletlerce Cemiyet adına mandater olarak” yerine getirileceği ifade edilmiştir.

⁴⁰⁷ BM Andlaşmasının 81. maddesine, vesayet altına konulabilecek ülkeler için BM'nin doğrudan uluslararası yönetimini mümkün kılan bu düzenlemenin San Francisco Konferansında Çin'in önerisi üzerine dâhil edildiği yönünde bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 97.

⁴⁰⁸ Gönlübol, s. 280.

(2) Vesayet Sisteminin Amaçları ve Vesayet Andlaşmaları

Vesayet sisteminin amaç ve hedefleri BM Andlaşması m. 76'da ifade edilmiş olup, vasi devletlerin ilgili ülkeleri yönetirken bu amaçlara uygun davranması gerekmektedir. Söz konusu maddeye göre vesayet rejiminin temel hedefleri şunlardır:

“a) Uluslararası barış ve güvenliği kuvvetlendirmek; b) Vesayet altındaki ülkelerin halklarının siyasî, ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemelerini ve eğitim alanında gelişmelerini kolaylaştırmak, her ülke ve halkının kendine özgü şartlarını, ilgili halkın özgürce açıkladığı arzularını ve her vesayet andlaşmasında öngörülebilecek hükümleri de göz önünde tutarak, bu halkların kendi kendilerini yönetmeye veya bağımsızlığa doğru tedrici gelişimlerini kolaylaştırmak; c) Irk, cinsiyet, dil ya da din farkı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı gösterilmesini teşvik etmek ve dünya halklarının karşılıklı bağımlılığının tanınmasını teşvik etmek ve d) Sosyal, ekonomik ve ticarî konularda tüm BM üyeleri ile uyruklarına eşit davranılmasını sağlamak ...”

Bahsedilen amaçlar neticesinde vesayet rejimine tâbi tutulan ülkelerin yönetim makamlarının ilgili ülkenin halkının siyasî, ekonomik ve sosyal bakımlardan ilerlemesini ve eğitim alanında gelişmesini sağlamak yükümlülüğü bulunduğu açıktır. Zira vesayet altına konulan ülkeler bakımından nihaî hedef, bu ülkenin halkının kendi kendini yönetebilir hâle gelmesi ve bağımsızlığa kavuşmasıdır⁴⁰⁹. Bununla birlikte vesayet altındaki ülkenin ne zaman bağımsızlığını kazanacağı konusunda Andlaşmada açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Uygulamada yalnızca Somali'ye ilişkin vesayet andlaşmasında vesayet süresinin on yılla sınırlı olduğu ve ardından ülkenin bağımsızlık kazanacağı ifade edilmiş⁴¹⁰, buna karşılık diğer vesayet andlaşmalarında bu yönde herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir⁴¹¹. Ancak özellikle BM Genel Kurulunda çoğunluğu oluşturan sömürge karşıtı devletlerin inisiyatifiyle, vesayet altındaki ülkelerin kendi kaderlerini tayini ve genellikle bağımsızlığa kavuşması süreci hızlı bir şekilde işlemiştir⁴¹².

⁴⁰⁹ Akipek, ss. 3-4.

⁴¹⁰ Bkz. UN Doc. A/RES/289 (IV) AB, 21 November 1949, prg. 1-2.

⁴¹¹ Gönlübol, s. 271.

⁴¹² Nitekim günümüzde vesayet altında ülke kalmamıştır. Olağan vesayet altındaki son ülke Avustralya'nın Yeni Gine'deki vesayeti olup 1975 yılında sona ermiştir. Bkz. UN Doc. A/RES/3284 (XXIX), 13 December 1974; UN Doc. A/RES/3368 (XXX), 10 October 1975. Stratejik vesayetin tek örneği olan Pasifik Adalarına ilişkin vesayet andlaşmasının, bölgede üç bağımsız devletin (Marshall Adaları, Micronesia Birleşik Devletleri ve Palau) ortaya çıkmasının ve Kuzey Mariana Adalarının ABD'yle aralarında özel bir siyasî birlik kurmasının (Commonwealth of the United States) ardından sona erdiği, BM Güvenlik Konseyi tarafından 1994 yılında açıklanmıştır. Bkz. UN Doc. S/RES/956

BM Andlaşmasının çeşitli hükümlerinde ifade edildiği üzere bir ülkenin vesayet rejimine tabi tutulması ancak vesayet andlaşmalarıyla söz konusu olabilecektir (m. 75, 77, 79, 81, 83, 85). Vesayet andlaşmaları, vesayet altına konulan ülkenin hangi şartlarla yönetileceğini içeren ve yönetimi üstlenecek makamı gösteren andlaşmalardır⁴¹³ (m. 81). Dolayısıyla BM Andlaşmasının vesayet sistemine ilişkin hükümleriyle birlikte bu andlaşmalar vesayet altındaki ülkelerin, idare ile görevlendirilmiş makam tarafından yönetiminin ve bu yönetimin BM tarafından denetlenmesinin hukukî dayanağını oluşturmaktadır⁴¹⁴. BM Andlaşması m. 79 uyarınca her ülke için vesayet rejimini düzenleyen vesayet andlaşmalarının ve bu andlaşmalarda yapılabilecek değişiklikler ile tashihlerin doğrudan doğruya ilgili devletler arasında yapılması gerekmektedir. Bu andlaşmaların ve andlaşmalarda yapılabilecek değişiklik veya düzeltmelerin onaylanması, stratejik vesayet altına konulmuş ülkeler bakımından Güvenlik Konseyinin diğer durumlarda ise Genel Kurulun yetkisindedir (m. 79, 83, 85). Dolayısıyla Genel Kurulun veya Güvenlik Konseyinin yetkisinin yalnızca, daha önceden akdedilmiş andlaşmaları onaylamakla sınırlı olduğu ve bu organların andlaşmanın içeriğine tarafların rızası hilafına müdahale yetkisinin bulunmadığı ifade edilmektedir⁴¹⁵.

Uygulamada vesayet andlaşmaları konusunda en çok tartışılan hususlardan biri bu andlaşmaların taraflarının nasıl belirleneceği olmuştur⁴¹⁶. Zira BM Andlaşması m. 79’da bir vesayet andlaşmasının taraflarının “doğrudan doğruya ilgili devletler” olması gerektiği ifade edilmiştir. Doğrudan doğruya ilgili devletlerden yani vesayet andlaşmasının taraflarından birinin yönetim yetkisini üstlenecek devlet(ler) olduğunda şüphe yoktur⁴¹⁷. Ayrıca aynı maddede yalnızca daha önceden BM’nin bir üyesinin mandasında bulunan bir ülke vesayet altına konulurken, mandater devletin doğrudan doğruya ilgili devlet olduğu açıklanmakta, fakat andlaşmanın diğer tarafının/taraflarının hangi devletler olacağına netlik

---

(1994), 10 November 1994. Ayrıca bkz. Akipek, dpn 15, s. 4; Groom, ss. 142, 159-160; Crawford, s. 567.

⁴¹³Vesayet andlaşmalarının genel olarak, vesayet ile görevli makamın adına, vesayet altındaki ülkenin BM Andlaşması m. 76’daki hedeflere ulaştırılmasını sağlayacak bir şekilde yönetileceğine, BM’nin denetim yetkisini kullanabilmesi için idare ile görevli makamın BMÖ ile işbirliği içinde çalışması gerektiğine ve idare ile görevli makamın vesayeti altındaki ülkeye karşı görevlerinin ne olduğuna ilişkin hükümler içerdiği yönünde bkz. Gönlübol, s. 279.

⁴¹⁴Gönlübol, s. 279; Akipek, s. 3.

⁴¹⁵Toussaint, s. 78; Gönlübol, s. 278.

⁴¹⁶Pazarıcı, 2. Kitap, ss. 109-110. Ayrıca bkz. Abadan, ss. 293-294.

⁴¹⁷Çelik, s. 404.

getirilmemektedir. Öncelikle BM Andlaşmasının vesayet sistemine ilişkin hükümlerinden, doğrudan doğruya ilgili devletin BM üyesi olması zorunluluğu bulunmadığının ve vesayet altına konulacak ülkelerin halklarının vesayet andlaşmaları hazırlanırken herhangi bir şekilde katılımının söz konusu olmayacağına anlaşıldığı belirtilmektedir⁴¹⁸. Vesayet andlaşmalarının tarafı olacak “doğrudan doğruya ilgili devletler” ifadesinin yorumlanmasına ilişkin olarak çeşitli devletler tarafından farklı görüşler⁴¹⁹ ileri sürülmüşse de uygulamada yönetim görevini üstlenecek makamlar diledikleri devletleri doğrudan doğruya ilgili devlet kabul etmişler ve vesayet andlaşmalarını da bu devletlerle akdetmişlerdir⁴²⁰. Bu devletler genellikle vesayet altına konulacak ülkenin bulunduğu bölgede sömürgesi bulunan diğer devletler arasından seçilmişlerdir⁴²¹.

c. Vesayet Sisteminde Denetim

(1) Vesayet Konseyi

BM Andlaşmasıyla genel olarak vesayet rejimi ile ilgili hususlarda Genel Kurul (m. 85/1) ve stratejik vesayete ilişkin hususlarda ise Güvenlik Konseyi (m.83) yetkili kılınmıştır. Andlaşmanın XIII. Bölümüyle düzenlenen ve BM Genel Kurulunun yetkisi altında faaliyette bulunacağı belirtilen (m. 87) Vesayet Konseyine⁴²², vesayet sistemine ilişkin hususlarda hem Genel Kurula (m. 85/2) hem de Güvenlik Konseyine (m. 83/3) yardımcı olma görevi verilmiştir. Vesayet Konseyi MC dönemindeki Mandalar Daimî Komisyonunun aksine bir yardımcı organ değil,

⁴¹⁸ Toussaint, ss. 80-82; Gönlübol, s. 278; Akipek, s. 3.

⁴¹⁹ Örneğin SSCB, BM Güvenlik Konseyinin tüm üyelerinin vesayet andlaşmalarına ilişkin olarak doğrudan doğruya ilgili devlet kabul edilmesi gerektiğini, ABD ise eski mandalar için akdedilecek vesayet andlaşmaları bakımından kendisinin doğrudan doğruya ilgili devlet olduğunu zira kendisinin Başlıca Müttefik ve Ortak Güçler (*Principal Allied and Associated Powers*) arasında bulunduğunu ifade etmiştir. Farklı görüşler konusunda bkz. Toussaint, s. 82. Öğretide doğrudan doğruya ilgili devletlerin, bu ülkeyle sınırı bulunan komşu devletler ile bölgede vesayet altında ülke bulunduran diğer devletler olması gerektiğinin belirtildiği, fakat uygulamanın her zaman bu şekilde olmadığı yönünde bkz. Pazarıcı, 2. Kitap, s. 110.

⁴²⁰ Gönlübol, s. 279; Groom, s. 159.

⁴²¹ Gönlübol, s. 279; Çelik, s. 404. SSCB'nin bu nedenle vesayet andlaşmalarının BM Andlaşmasına aykırı olduğunu iddia ederek Nisan 1948'e dek Vesayet Konseyi toplantılarına katılmadığı yönünde bkz. Groom, s. 160.

⁴²² BM Andlaşmasında Vesayet Konseyine doğrudan doğruya yetki verilmiş tek bir husus söz konusu olup, bu da vasi devletlerin Genel Kurula sunacakları yıllık raporların hazırlanmasında dikkate almaları gereken soru cetvelinin düzenlenmesidir. Bkz. BM Andlaşması, m. 88.

BMÖ'nün asli organlarından biridir (m.7/1). Vesayet Konseyinde her üyenin bir oy hakkı bulunmakta, kararlar oy çokluğuyla alınmakta ve Konseyin kararları tavsiye niteliği taşımaktaydı (m. 89).

Vesayet Konseyinin oluşumunda vesayet altındaki ülkelerin yönetimi ile görevlendirilmiş üyeler, BM Güvenlik Konseyinin sürekli üyelerinden olup da vesayeti altında ülke bulunmayan devletler ve Vesayet Konseyinin vesayet altında ülke yöneten ve yönetmeyen eşit sayıda üye devletten oluşmasını sağlamak üzere BM Genel Kurulunca üç yıl için seçilen, gerekli sayıda başka üyeler yer almaktaydı⁴²³ (m. 86). BM Andlaşmasında Vesayet Konseyinin oluşumu bakımından, vesayeti altında ülke bulunduran ve bulundurmeyen üye devletlerin sayısının eşit olacağı öngörüldüğünden, diğer aslî organların aksine Vesayet Konseyinin teşkili otomatik olmamıştır⁴²⁴. Vesayet Konseyinin kurulabilmesi için önce bazı ülkelerin vesayet altına konulması beklenmiştir. Bu çerçevede BM Genel Kurulu önce bazı vesayet andlaşmalarını onaylayarak yönetim makamlarını belirlemiş ardından da BM Vesayet Konseyinin teşkiline karar vermiştir⁴²⁵.

BM Andlaşmasında öngörülen oluşum şekli nedeniyle Vesayet Konseyinin üye sayısı hem vesayet altına yeni ülkeler konuldukça hem de vesayet altındaki ülkeler bağımsızlıklarını kazandıkça sürekli değişime uğramıştır⁴²⁶. Nitekim günümüzde vesayet altında ülke kalmadığından BM Vesayet Konseyi yalnızca Güvenlik Konseyi sürekli üyelerinden oluşan, fakat uygulamada çalışmalarını durdurmuş, önemini ve işlevini yitirmiş bir organ durumundadır⁴²⁷. Bununla birlikte BM'nin aslî organlarından biri olan Vesayet Konseyinin kaldırılması, ancak kurucu andlaşmada yapılacak bir değişiklikle mümkündür.

---

⁴²³ BM Andlaşması m. 86/2'de, Vesayet Konseyine üye devletlerin kendilerini temsil etmek üzere özel nitelikleri haiz kişileri görevlendireceği öngörülerek, tıpkı MC dönemindeki Mandalar Daimî Komisyonunda olduğu gibi Konseyin uzman kişilerden oluşması amaçlanmıştır.

⁴²⁴ Gönlübol, ss. 280-281.

⁴²⁵ Bkz. UN Doc. A/RES/64 (I), 14 December 1946.

⁴²⁶ Abadan, s. 296; Gönlübol, ss. 282-283.

⁴²⁷ Vesayet altındaki son ülke olan Palau'nun bağımsızlığını kazanarak BM'ye üye olmasının ardından Vesayet Konseyi tarafından kendi iç tüzüğünde yapılan değişiklikle Konseyin yalnızca gerektiği durumlarda toplanması kararlaştırılmıştır. Bkz. UN Doc. T/RES/2200 (LXI), 25 May 1994. Ayrıca bkz. Groom, s. 173; Akipek, ss. 1, 5; Sur, Uluslararası Hukukun, ss. 190-191.

(2) Vesayet Altındaki Ülkelerin Yönetiminin Denetlenmesi

Vesayet sisteminin temeli, vesayet altındaki ülkelerin yönetiminin uluslararası denetime tâbi tutulmasına dayanmaktadır⁴²⁸. Vesayet rejimi dâhilindeki ülkelere ilişkin denetimin, BM Genel Kurulu ve onun yetkisi altında Vesayet Konseyi tarafından hangi yöntemlerle yapılması gerektiği de, MC Misakının manda rejimine ilişkin eksiklikleri göz önünde bulundurularak kaleme alınan⁴²⁹, BM Andlaşması m. 87'de düzenlenmiştir. Buna göre, öncelikle vesayet altındaki ülkelerin yönetiminden sorumlu makam tarafından sunulacak raporların incelenmesi sözkonusudur. Vesayet altına konulmuş ülkelerin yönetiminden sorumlu makamlar Vesayet Konseyine ve Genel Kurula yıllık raporlar sunmakla yükümlüdürler⁴³⁰. Bu raporlar hazırlanırken, her ülke halkının ekonomik, sosyal, siyasî alanlardaki ve eğitim alanındaki ilerlemeleri hakkında Vesayet Konseyi tarafından düzenlenen bir soru cetveli esas alınmaktadır (m. 88). Daha sonra bu raporlar Vesayet Konseyi ve Genel Kurul tarafından incelenir ve gerektiği hallerde yönetim makamlarına tavsiyelerde bulunulabilir⁴³¹.

Denetimde ikinci yöntem vesayet altındaki ülkelerin halklarından gelecek dilekçelerin kabul edilmesi ve bu ülkenin yönetiminden sorumlu makama da danışarak söz konusu dilekçelerin incelenmesidir⁴³² (m. 87). Daha önce ifade ettiğimiz üzere manda rejiminde bu dilekçelerin mandater devlet aracılığıyla sunulması zorunluluğu bulunmaktayken, vesayet sisteminde dilekçeler BM Genel Sekreterine doğrudan doğruya veya yönetim makamı aracılığıyla sunulabilmektedir⁴³³. Yine manda rejiminden farklı bir diğer denetim yöntemi ise, vesayet altına konulmuş ülkelerde zaman zaman yerinde denetim yapılabilmesi olanağıydı (m. 87). Bu bağlamda, Vesayet Konseyi tarafından seçilen ve Konseye

---

⁴²⁸ Toussaint, s. 179.

⁴²⁹ Abadan, ss. 295-296.

⁴³⁰ Stratejik vesayet altına konulmuş ülkeler bakımından ise durum farklıdır. Zira BM Andlaşması m. 83 ile stratejik vesayet altına konulmuş ülkeler üzerinde Örgütün kullanacağı denetim yetkisinin kullanılmasında ve diğer görevlerin ifasında BM Güvenlik Konseyi yetkili kılınmıştır.

⁴³¹ Meray, I. Cilt, s. 178.

⁴³² Vesayet Konseyinin ilk yıllardaki uygulamasında dilekçelerin yeri konusunda bkz. Abadan, s. 302.

⁴³³ Meray, I. Cilt, s. 178.

rapor sunmakla görevli komisyonlar, yönetim makamıyla birlikte kararlaştırılan tarihlerde vesayet altındaki ülkeyi denetim için ziyaret edebilmektedir⁴³⁴.

BM Andlaşmasında bahsedilen denetim yöntemleri sınırlayıcı sayımla belirlenmemiş, vesayet andlaşmaları hükümleri gereğince başka tedbirlerin de alınabileceği ifade edilmiştir (m. 87). Nitekim uygulamada vesayet andlaşmalarında, yönetim makamı ile BM'nin bir diğer üyesi arasında söz konusu andlaşmaların hükümlerinin yorumlanması veya uygulanmasına ilişkin olarak doğabilecek her türlü uyuşmazlığın UAD önüne getirilebilmesine ilişkin hükümlere yer verilmiştir⁴³⁵. Bu şekilde vesayet andlaşmalarına dair bir nevi yargı denetiminin de yolu açılmıştır.

2. Birleşmiş Milletler Örgütünün Uluslararası Yönetim Faaliyeti ve Vesayet Sistemi Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

a. Vesayet Sistemi Çerçevesinde Yönetim ile BM'nin Uluslararası Yönetim Faaliyetinin Birbirinden Farkı

Vesayet sisteminin dayanağı açıkça, BM'nin uluslararası yönetim faaliyetinin dayanağı ise örtülü olarak BM Andlaşmasında bulunmakla birlikte, vesayet sistemi çerçevesinde yönetimle BM'nin bir ülkenin yönetimini doğrudan üstlendiği durumlar birbirinden ayrıdır⁴³⁶. Zira bir yandan vesayet sistemine dâhil edilebilecek ülkeler bakımından getirilen sınırlama (m. 77), diğer yandan BM üyesi olan ülkelere vesayet sisteminin uygulanamayacağına ilişkin açık düzenleme (m. 78) göz önünde bulundurulduğunda, sistemin sömürge durumundan kurtarma amacına hasredildiği ve ilgili halkın kendi kendini yönetebilir hâle gelmesini veya bağımsızlığını (m.76) amaçladığı net bir şekilde görülmektedir. Oysa BM uluslararası yönetim kurumuna, yalnızca sömürge durumundan kurtulmayı sağlayacak bir faaliyet olarak değil, bunun yanında ülkesel uyuşmazlıkların çözümüne ve özellikle barış inşası

⁴³⁴ Meray, I. Cilt, s. 179. Uygulamada vesayet altındaki ülkelere her üç yılda bir, Vesayet Konseyindeki temsilcilerden ya da onların yardımcıları arasından seçilen genellikle dört kişiden müteşekkil bir denetim komisyonu gönderildiği yönünde bkz. Gönlübol, s. 286.

⁴³⁵ Bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, dph. 114, s. 114.

⁴³⁶ Tom Parker, **The Ultimate Intervention: Revitalising the UN Trusteeship Council for the 21st Century**, Centre for European and Asian Studies at Norwegian School of Management, Norway, 2003, s. 12; Brian Deiwert, "A New Trusteeship for World peace and Security: Can an Old League of Nations Idea be Applied to a Twenty-first Century Iraq", **Indiana International & Comparative Law Review**, Cilt: 14, Sayı: 3, 2004, s. 780; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 96.

misyonları bağlamında kurumların (yeniden) inşasına katkı sağlayacak bir teknik olarak da başvurmaktadır. Ayrıca vesayet rejimi BM Andlaşmasında açıkça düzenlenen sistematik uygulamaları içermekteyken, BMÖ'nün doğrudan uluslararası yönetim faaliyeti *ad hoc* uygulamalarla karşımıza çıkmaktadır⁴³⁷. Uygulamada BM Andlaşmasının XII. ve XIII. Bölümlerinde düzenlenen vesayet sistemi çerçevesinde bu sisteme tabi tutulan ülkelerin yönetimi sorumluluğu daima devletlere verilmiş⁴³⁸, BM bu yönetimler üzerinde yalnızca denetim yetkisi kullanmıştır. Bu hususlar vesayet sistemi ile BM'nin doğrudan uluslararası yönetim faaliyetine giriştiği durumların iki ayrı kurum olduğunu ortaya koymaktadır⁴³⁹.

Aslında BM Andlaşması m. 81'de vesayet andlaşmalarının yönetimi üstlenecek makamı göstereceği ifade edilmiş, yönetim ile görevlendirilmiş makamın da bir veya daha fazla sayıda devlet ya da bizzat BMÖ olabileceği düzenlenmiştir. BMÖ'nün bu tür bir görevi üstlenebilmesi, m. 79 gereğince ancak vesayet andlaşmalarının tarafı olabilecek ilgili devletlerin bunu kararlaştırmasına ve bu andlaşmanın, BM Andlaşması m. 83 ve 85 hükümleri uyarınca BM'nin yetkili organlarınca onaylanmasına bağlıdır. Ancak, bu yönde çeşitli öneriler⁴⁴⁰ ortaya

---

⁴³⁷ Parker, s. 12.

⁴³⁸ Bkz. Goodrich, Hambro, Simons, ss. 478-487; Abadan, s. 297 vd.; Gönübol, s. 273; Çelik, s. 401.

⁴³⁹ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 96.

⁴⁴⁰ İlk olarak 1946 yılında ABD, 1949 yılında Hindistan ve SSCB tarafından eski İtalyan sömürgelerinin (Eritre ve Libya) bizzat BMÖ'nün vesayetine bırakılması önerilmiş ancak bu öneri kabul görmemiştir (Bkz. Toussaint, s. 208; Groom, s. 158). İkinci girişim ise çalışmamızın ikinci bölümünde incelenecek Kudüs örneği bağlamında söz konusu olmuştur. BM Filistin Özel Komitesi 31 Ağustos 1947 tarihinde hazırladığı bir Raporla, Kudüs'ün BM Andlaşmasının vesayet sistemine ilişkin XII. Bölümüne tâbi tutulmasını ve bölgenin akdedilecek bir vesayet andlaşması çerçevesinde BM Andlaşması m. 81'e göre Vesayet Konseyi tarafından yönetilmesini önermiştir. [Bkz. UN Doc. A/364, 3 September 1947, Chapter VI, Part III, Justifications, prg. 1, 6; Recommendations, prg. 1, <<http://unispal.un.org/unispal.nsf/5ba47a5c6cef541b802563e000493b8c/07175de9fa2de563852568d3006e10f3?OpenDocument>> (12.10.2012)]. Bu öneri özü itibarıyla BM Genel Kurulunun 29 Kasım 1947 tarihli 181 (II) sayılı Kararıyla kabul edilmekle birlikte, Kararda vesayet sistemine ya da BM Andlaşmasının XII. ve XIII. Bölümlerine açıkça atıfta bulunulmamış; yalnızca Kudüs için özel bir uluslararası rejimden söz edilmiştir (Bkz. UN Doc. A/RES/181 (II), 29 November 1947, Plan of Partition with Economic Union, Part III, A). Aynı Kararda BM Vesayet Konseyinden Kudüs için bir statü hazırlayıp onaylaması istenmiş, Vesayet Konseyi de hazırladığı statüde dayanak olarak doğrudan BM Genel Kurulunun bahsedilen Kararını göstermiştir [Bkz. UN Doc. T/592/4 April 1950, m. 5, <<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/CFB4E24B399E8EFD8525644A007972E1>> (12.10.2012)]. Ayrıca Vesayet Konseyi bünyesindeki Kudüs Çalışma Komitesi tarafından hazırlanan Raporda, Kudüs'ün vesayet altında bir ülke olmadığı ve bölge için BM Andlaşmasının XII. ve XIII. Bölümlerinin genel olarak uygulanabilir olmadığı ifade edilmiştir. Aynı Raporda ayrıca, Kudüs için öngörülen hukukî statünün, bölgeyi BM'nin doğrudan otoritesine tâbi kılan ve bölgenin uluslararası toplum adına BM tarafından yönetilmesini düzenleyen, vesayet sisteminden farklı yeni bir statü olduğu belirtilmiştir. Söz konusu Raporun ilgili bölümü için bkz. Hans Kelsen, **The Law of the United Nations**, Stevens & Sons Limited, London, 1950, (The Law of the United Nations), dpn. 8, s. 687. Kudüs için öngörülen ve Vesayet Konseyine vesayet sistemi dışında yönetim yetkisi veren bu *sui*

çıkıyorsa da uygulamada vesayet sistemi çerçevesinde BM Andlaşması m. 81'e dayanarak BM'nin bir ülkenin yönetim sorumluluğunu üstlenmesi söz konusu olmamıştır⁴⁴¹.

Çalışmamızın ikinci bölümünde görüleceği üzere, BM tarafından uluslararası yönetim faaliyetine girişilen Namibya (BM Namibya Konseyi), Batı Yeni Gine ve Doğu Timor bağımsız olmayan ülkeler olup vesayet sistemine tabi tutulması mümkün iken bu rejime dâhil edilmemişlerdir⁴⁴². Buna karşılık yine Örgüt tarafından uluslararası yönetime tabi tutulan Kamboçya, Doğu Slavonya ve Kosova gibi örneklerde bu ülkelerin tamamı daha önceden BM üyesi olan bir devletin ülkesi olduğundan BM Andlaşması m. 78 zaten bu ülkelerin vesayet sistemine tâbi tutulması olanağını dışlamıştır.

BM Andlaşmasında düzenlenen vesayet rejimi ile doğrudan uluslararası yönetim arasında bir başka farklılık ise uluslararası barış ve güvenliğin korunması bakımındandır⁴⁴³. BMÖ tarafından bir ülkede doğrudan yönetim yetkilerinin üstlenilmesi temelde uluslararası barış ve güvenliğin muhafazası veya yeniden tesisi amacıyla yönelik bir eylem olup, BM Andlaşmasının VI. veya VII. Bölümlerine dayandırılabilir. Aslında BM Andlaşması m. 76'da da uluslararası barış ve güvenliği kuvvetlendirmek vesayet rejiminin temel hedeflerinden biri olarak öngörülmüştür. Bununla birlikte vesayet sistemine ilişkin hükümlerde uluslararası barış ve güvenliğe yapılan atıf, özellikle son dönem uygulamalarında çatışma sonrası uluslararası yönetim bağlamında amaçlanan uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden tesisi açısından farklıdır⁴⁴⁴. Zira vesayet rejiminin hedefleri arasında uluslararası barış ve güvenliğin kuvvetlendirilmesine yer verilmesinin başlıca sebebi, BM Andlaşması m. 84'te öngörüldüğü üzere "vesayet altındaki ülkenin uluslararası

---

generis statü *Kelsen* tarafından BM Andlaşmasına aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmişse de (Bkz. Kelsen, *The Law of the United Nations*, s. 685), hiçbir zaman uygulamaya konulmadığından daha fazla tartışılmamıştır. Son olarak BM Genel Kurulunun 27 Ekim 1966 tarihli 2145 (XXI) sayılı Kararıyla Namibya'da Güney Afrika Birliği mandasına son verilmesinin ve ülkenin BM'nin doğrudan sorumluluğuna konulmasının kararlaştırılmasının (Bkz. UN Doc. A/RES/2145 (XXI), 27 October 1966, prg.4), BM Andlaşması m.81'de öngörülen bir ülkenin doğrudan BM'nin vesayeti altına konulmasına en yakın örneği teşkil ettiği, fakat en azından herhangi bir vesayet andlaşması bulunmaması nedeniyle ülkenin BM Namibya Konseyi tarafından yönetilmesini öngören rejimin de vesayet sistemi dışında *sui generis* bir rejim olduğu belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 103-106.

⁴⁴¹ Toussaint, s. 208.

⁴⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz. Groom, s. 164-169.

⁴⁴³ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 79.

⁴⁴⁴ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 79.

barış ve güvelliğin korunması konusunda kendi payına düşeni yerine getirmesini” sağlamayı vurgulamaktır⁴⁴⁵.

Yukarıda bahsedilen farklılıklar göz önüne alındığında, BM’nin doğrudan yönetim yetkisi üstlendiği ülkelerin, hukukî anlamda vesayet altında ülke olmadığı aşikârdır⁴⁴⁶. Çalışma konumuzu oluşturan uluslararası yönetim misyonları, BM Andlaşmasının VI. veya VII. Bölümlerine dayanarak genellikle BM Güvenlik Konseyi istisnaen de kendi yetkilerini düzenleyen hükümler çerçevesinde BM Genel Kurulu tarafından alınan kararlar doğrultusunda kurulmuşlardır. Dolayısıyla BM’nin doğrudan yönetim yetkisi üstlendiği bu ülkelerde Vesayet Konseyinin sürece herhangi bir şekilde müdahalesi söz konusu olmamış, BM’nin faaliyetine ilişkin denetim mekanizmaları doğrudan Güvenlik Konseyi veya Genel Kurul bünyesinde işlemiştir⁴⁴⁷.

b. Vesayet Sisteminin BM’nin Uluslararası Yönetim Faaliyetinde Bir Model Olarak Değerlendirilebileceği Görüşü

Vesayet sistemi çerçevesinde yönetimle BM’nin bir ülkede yönetim yetkisini doğrudan üstlendiği uluslararası yönetim faaliyeti, yöneten makam ve BM Andlaşmasındaki hukukî dayanakları bakımından farklılık arz etmekle birlikte, bu iki ayrı kurum arasında benzerlikler de göze çarpmaktadır⁴⁴⁸. Bunlardan biri, her iki kurumun da bir dış müdahaleyi ve neticede ülke dışından kaynaklanan bir yönetimi benimsemesidir. Bu bağlamda hem uluslararası yönetim kurumunda hem de vesayet rejiminde geçici bir süre için de olsa egemenlik ile yönetim yetkisi birbirinden ayrıştırılmakta ve (uluslararası) yönetim yetkisi aslında egemenliğin sahibi olmayan bir makam tarafından kullanılmaktadır⁴⁴⁹.

---

⁴⁴⁵ Bkz. Dietrich Rauschning, “Article 76”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, (Ed. Bruno SİMMA), Oxford University Press, New York, 1995, s. 940; Dietrich Rauschning, “Article 84”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, (Ed. Bruno SİMMA), Oxford University Press, New York, 1995, s. 961.

⁴⁴⁶ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 78.

⁴⁴⁷ Groom, s. 169.

⁴⁴⁸ Groom, s. 164; Carsten Stahn, “The United Nations Transitional Administrations in Kosovo and East Timor: A First Analysis”, **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 5, 2001, (A First Analysis), ss. 140-141.

⁴⁴⁹ Ayrıca bkz. Jackson, s. 26.

Vesayet sistemi çerçevesinde yönetimle BM'nin doğrudan uluslararası yönetim faaliyeti arasındaki en kayda değer benzerlik ise, yönetim yetkilerinin kullanılmasına ilişkin temel ilkeler arasındaki paralellik ve bu yetkilerin ilgili ülke halkının yararı gözetilerek kullanılması gerekliliğidir⁴⁵⁰. Nitekim bu hususları göz önüne alan bazı yazarlar özellikle son dönemde barış inşası bağlamında ortaya çıkan BM'nin uluslararası yönetim uygulamalarını, (geniş anlamda) vesayet kavramı çerçevesinde ele almışlardır⁴⁵¹. Bu görüşü benimseyenlere göre “geniş anlamda vesayet”, “kendi işlerini yönetme/yürütme yeteneğinden yoksun bir insan topluluğu ile bu topluluğun genel refahından sorumlu bir gerçek veya tüzel kişi arasındaki ilişkidir⁴⁵²”. Gerçekten uluslararası yönetim misyonlarının kurulmasına ilişkin kararlarda resmen vesayetten bahsedilmemekle birlikte, uluslararası yönetim faaliyetinin kendisinin vesayet ilişkisinin temel öğelerini de içinde barındırdığı söylenebilir⁴⁵³. Zira *Wilde*'in da belirttiği üzere, uluslararası yönetimde de, kendisinin değil daha ziyade gözetimine bırakılan ilgili halkın çıkarları için yönetim işlevlerini üstlenen bir uluslararası örgüt söz konusu olup, bu Örgüt bir yandan yönetim boşluğunun doldurulması diğer yandan yönetime ilişkin yetersizliklerin giderilmesi ve ilgili halkın kendi işlerini yürütebilecek hâle getirilmesi şeklindeki çifte görevi haizdir⁴⁵⁴. Ancak BM Andlaşmasında öngörülen vesayet sistemi

---

⁴⁵⁰ Carsten Stahn, “International Territorial Administration in the former Yugoslavia: Origins, Developments and Challenges ahead”, *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, Cilt: 61, 2001, (International Territorial Administration in the former Yugoslavia), s. 132; Stahn, A First Analysis, s. 143; Benzing, International Administration of Territories, prg. 32.

⁴⁵¹ *Caplan*, Doğu Slavonya’da, Kosova’da ve Doğu Timor’da uluslararası aktörler tarafından ülkelerin yönetimi konusunda kullanılan istisnai yetkilerin resmen bu şekilde adlandırılmasa da uluslararası vesayetin bir türünü teşkil ettiğini ileri sürmektedir. Bkz. *Caplan*, International Governance, s. 2. Ayrıca bkz. Michael J. Kelly, **Restoring and Maintaining Order in Complex Peace Operations**, Kluwer Law International, The Hague 1999, ss. 101-103; Franckx, Pauwels, Smis, s. 156 vd.; Bothe ve Marauhn, UN Administration of Kosovo and East Timor, s. 222 vd.; Perritt, Political Trusteeship, ss. 385-472; Lene Mosegaard Søbberg, “The Kosovo Experiment: Peacebuilding through an International Trusteeship”, **Kosovo between War and Peace**, (Ed. Brems Tonny Knudsen ve Bagge Carsten Lausten), Routledge, London and New York, 2006, ss. 57-75.

⁴⁵² William Bain, “The Idea of Trusteeship in International Society”, **The Round Table**, Cilt: 92, Sayı: 368, 2003, s. 68.

⁴⁵³ Deiwert, s. 796 vd.; Bothe ve Marauhn, Problems of a Trusteeship Administration, s. 152 vd.; Ralph Wilde, “From Trusteeship to Self-Determination and Back again: The Role of the Hague Regulations in the Evolution of International Trusteeship, and the Framework of Rights and Duties of Occupying Powers”, **Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review**, Cilt: 31, Sayı: 1, 2009, (From Trusteeship to Self-Determination), s. 104.

⁴⁵⁴ Wilde, From Trusteeship to Self-Determination, ss. 104, 105. *Bothe ve Marauhn da*, bir ülkenin bir başka kişi (*entity*) özellikle bir başka devlet adına, kendi ülkesi dışında kamu otoritesi kullanan devlet ya da devletlerce yönetilmesinin hem BM Andlaşması ile oluşturulan vesayet sisteminin hem

uygulanmasının sonlanmasının ardından kullanılacak vesayet kavramının, uluslararası toplum üyeleri arasında medenî uluslar ile kendi kendini yönetme yeteneğinden yoksun halklar gibi bir hiyerarşiyi çağrıştıracığı ve bu nedenle uluslararası yönetim misyonları bakımından vesayet kavramının kullanılmaması gerektiği de bir başka görüştür⁴⁵⁵.

Özellikle yönetim sırasında ilgili ülkenin halkının çıkarlarının gözetilmesi gerekliliği ve yönetimin geçici niteliği sebebiyle uluslararası yönetim ve vesayet sistemi arasında bir benzerlik olduğu yadsınamaz⁴⁵⁶. Bu benzerlik nedeniyle, BM'nin uluslararası yönetim faaliyetine girdiği durumlarda ortaya çıkan meselelerin hallinde ve hukukî boşlukların giderilmesinde BM Andlaşmasında düzenlenen vesayet sistemi ilkelerinin göz önünde bulundurulması yararlı olabilecektir⁴⁵⁷. Bu bağlamda, tıpkı vesayet rejiminde olduğu gibi, geçici nitelikteki bir uluslararası yönetim misyonunun dayerel kurumlar işler hâle gelene kadar faaliyet gösterecek olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla uluslararası yönetim makamlarının geri dönüşü olmayan ya da uzun vadeli etkileri olacak konularda veya yeniden yapılandırma sürecini tehlikeye atmadan bu süreç sonunda kurulacak hükümete bırakılabilecek konulara ilişkin olarak kararlar almaktan kaçınması gerekir⁴⁵⁸. Ayrıca vesayet rejiminin BM Andlaşması m. 76'da düzenlenen amaçları da uluslararası yönetim misyonları bakımından uygulanabilir görünmektedir⁴⁵⁹. Zira bu amaçlar arasında yer verilen uluslararası barış ve güvenliğin güçlendirilmesi, ilgili halkın siyasî, ekonomik, sosyal alanlarda ve eğitim alanında ilerlemesinin ve kendi kendini yönetim kabiliyetinin tedricen gelişiminin sağlanması, özellikle çatışmalardan yeni

---

de uluslararası yönetimin temelinde yattığını ifade etmektedir. Bkz. Bothe ve Marauhn, Problems of a Trusteeship Administration, s. 153.

⁴⁵⁵ Bkz. Bain, ss. 73, 74; De Brabandere, Post-Conflict Administrations, ss. 79-80. Ayrıca bkz. Ruth Gordon, "Saving Failed States: Sometimes a Neocolonialist Notion", **American University Journal of International Law & Policy**, Cilt: 12, Sayı: 6, 1997, (Saving Failed States), ss. 903-974; James D. Fearon ve David D. Laitin, "Neotrusteeship and the Problem of Weak States", **International Security**, Cilt: 28, Sayı: 4, 2004, ss. 5-43.

⁴⁵⁶ Wolfrum, International Administration in Post-Conflict Situations, s. 673.

⁴⁵⁷ Wolfrum, International Administration in Post-Conflict Situations, s. 694. Ayrıca bkz. Crawford, s. 567; Benzing, International Administration of Territories, prg. 32.

⁴⁵⁸ Bir uluslararası yönetim misyonunun görev yaptığı ülkenin sınırlarına ya da kamu mallarının aidiyetine ilişkin anlaşmalar akdetmek gibi geri dönüşü zor kararlar almaktan kaçınması gerektiği yönünde bkz. Wolfrum, International Administration in Post-Conflict Situations, s. 694.

⁴⁵⁹ Wolfrum, International Administration in Post-Conflict Situations, ss. 694-695.

çıkmiş ülkelerde barış inşası bağlamında girişilen uluslararası yönetim misyonları bakımından da uygulanabilir niteliktedir⁴⁶⁰.

Yine Müdahale ve Devlet Egemenliğine İlişkin Uluslararası Komisyonun⁴⁶¹ (*International Commission on Intervention and State Sovereignty/ICISS*) “Koruma Sorumluluğu” (*Responsibility to Protect*) başlıklı Raporunda⁴⁶² da, BM’nin uluslararası yönetim faaliyeti için yararlı rehber ilkelerin, yapıcı bir uyarlamayla BM Andlaşmasının vesayet rejimini düzenleyen XII. Bölümünde bulunabileceği ifade edilmiştir⁴⁶³. Bununla birlikte uluslararası yönetim misyonlarına ilişkin en çok eleştirilen yönlerden biri olan yönetimin denetlenmesi konusunda⁴⁶⁴ Vesayet Konseyinin görev üstlenebilmesi ancak BM Andlaşmasında yapılacak bir değişiklikle mümkün olabilecektir⁴⁶⁵. Ancak vesayet sistemiyle uluslararası yönetim kavramı arasındaki farklılıklar dikkate alındığında bu tür bir değişikliğin kabul edilmesi güç görünmektedir⁴⁶⁶. Nitekim BM Genel Sekreterinin talebi üzerine çalışmalarını yürüten “Tehditler, Güçlükler ve Değişime Dair Yüksek Düzey Panel” (*High-level Panel on Threats, Challenges and Change*) tarafından hazırlanan “Daha Güvenli Bir Dünya: Ortak Sorumluluğumuz” (*A more secure world: our shared*

⁴⁶⁰ Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, ss. 694-695.

⁴⁶¹ Müdahale ve Devlet Egemenliğine İlişkin Uluslararası Komisyon, Kanada hükümeti tarafından 2000 yılında kurulmuş olup, söz konusu komisyonun kuruluş sürecine ve çalışmalarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. *The Responsibility to Protect, Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS)*, International Development Research Centre, Canada, 2001, ss. 81-85; Thakur, s. 246 vd.; Ingo Winkelmann, “Responsibility to Protect”, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (20.01.2012).

⁴⁶² Söz konusu Raporun tam metni için bkz. *ICISS, The Responsibility to Protect, Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, December 2001, <<http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>> (13.12.2011). Bahsedilen Raporda, egemen devletlerin kendi vatandaşlarını önlenebilir felaketlerden korumakla sorumlu olduğu, fakat devletin bu sorumluluğu yerine getiremediği veya yerine getirmekte isteksiz olduğu hallerde uluslararası toplumun sorumluluğunun gündeme geleceği ifade edilmiştir. Aynı Raporda “koruma sorumluluğu” kavramının kendi içerisinde, önleme sorumluluğu (*responsibility to prevent*), harekete geçme sorumluluğu (*responsibility to react*) ve yeniden inşa sorumluluğu (*responsibility to rebuild*) olmak üzere üç ayrı sorumluluğu beraberinde getirdiği belirtilmiştir. Bkz. *The Responsibility to Protect, Report of the ICISS*, s. VIII, XI; Füsün Arsava, “Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: XV, Yıl 2011, S. 1, ss. 101, 105. Bizim konumuz açısından yeniden inşa sorumluluğu önem teşkil etmektedir. Zira koruma sorumluluğu bağlamında uluslararası toplumun müdahale sorumluluğunu (*responsibility to react*) yerine getirmesinden sonra yeniden inşa sorumluluğunun gündeme gelebileceği ve yeniden inşa sorumluluğunun özünde, kalıcı barışın inşasına (*peace building*) yönelik faaliyetleri kapsadığı yönünde bkz. *The Responsibility to Protect, Report of the ICISS*, s.39.

⁴⁶³ Komisyon özellikle vesayet sisteminin temel hedeflerinin düzenlendiği m. 76’yı vurgulamıştır. Bkz. *The Responsibility to Protect, Report of the ICISS*, s.43.

⁴⁶⁴ Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, ss. 672-673.

⁴⁶⁵ Groom, s. 172.

⁴⁶⁶ Chesterman, *You, The People*, s. 55.

responsibility) başlıklı Raporda, BM Andlaşmasının Vesayet Konseyini düzenleyen XIII. Bölümünün yürürlükten kaldırılması önerilmiştir⁴⁶⁷. Bu rapor üzerine BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Bildirisinde de artık işlevi bulunmayan Vesayet Konseyine ilişkin Andlaşmanın XIII. Bölümünün kaldırılması gerektiği hususu vurgulanmıştır⁴⁶⁸.

F. Askerî İşgal

1. İşgal Rejimini Düzenleyen Kurallar

a. Genel Olarak

İşgal⁴⁶⁹ (*occupation*), bir devletin ülkesinin tamamında veya bir kısmında etkin denetimin (*effective control*) o devletin rızası hilafına, bir ya da daha fazla devletin askerî güçlerince ele geçirilmesidir⁴⁷⁰. Uluslararası hukuka aykırı kuvvet kullanımı sonucu tek taraflı olarak bir başka devletin ülkesinin ilhakı (*annexation*) yasaklandığından, işgal ile, ilgili ülkenin egemenliğinin işgal eden güce geçmesi söz

⁴⁶⁷ Bkz. UN Doc. A/59/565, 2 December 2004, prg. 299.

⁴⁶⁸ UN Doc. A/RES/60/1, 24 October 2005, prg. 176.

⁴⁶⁹ 1949 Cenevre Sözleşmelerinin kabulünden önce, geleneksel olarak taraflar arasında savaş durumunun söz konusu olduğu haller için savaşta işgal (*belligerent occupation*) terimi kullanılmıştır. Bununla birlikte 1949 Cenevre Sözleşmelerinin ortak 2. maddesiyle, Sözleşmelerin, çatışmalar savaş olarak nitelendirilmese dahi taraf devletler arasındaki silahlı çatışmalara uygulanacağı ifade edilmiştir. Yine aynı maddede Sözleşmelerin, taraflardan birinin ülkesinin kısmen veya tamamen işgali durumunda da uygulama alanı bulacağı belirtilmiştir. Bkz. 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri, ortak 2. madde, Sözleşmelerin Türkçe tam metni için bkz. Silahlı Çatışma Hukukuna İlişkin Bazı Antlaşmalar, <www.msb.gov.tr/asad/silahli_catisma_hukuku.html> (11.10.2011). Bu nedenle de 1949 Cenevre Sözleşmelerinden bu yana genellikle yalnızca işgal teriminin kullanıldığı yönünde bkz. Hüseyin Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitabevi, Ankara 2004, (Uluslararası Hukuk), s.558.

⁴⁷⁰ Eyal Benvenisti, "Occupation, Belligerent", prg. 1, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (28.12.2009). Ülke devletinin işgal için rızası bulunmaktaysa, bu durumda "barışçı işgalden" (*pacific occupation*) söz edilmektedir. Bununla birlikte silahlı çatışmaları neticelendiren ateşkes andlaşmalarında da işgal öngörülebilmekte, ancak bu durumda da işgal, kuvvet kullanımının sonucu olduğundan yine savaşta işgalin temel unsurlarını barındırmaktadır. Savaşan taraflardan birinin kayıtsız şartsız teslim olmasından sonra bir barış andlaşması akdedilinceye kadar, galip devletlerin yenilmiş devleti işgal altında tutması, II. Dünya Savaşı sonrasında özellikle Japonya ve Almanya ile ilgili olarak söz konusu olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Meray, II. Cilt, s. 476; Michael Bothe, "Occupation, Belligerent", **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: III, (Ed. RudolfBernhardt), Elsevier, Amsterdam, 1997, s. 763; Michael Bothe, "Occupation, Pacific", **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: III, (Ed. Rudolf Bernhardt), Elsevier, Amsterdam, 1997, ss. 766-768.

konusu değildir⁴⁷¹. Bu çerçevede işgal, kural olarak, savaş sonucunda barış andlaşması akdedilmesi gibi bir nihaî çözüme varılıncaya dek yürürlükte kalan geçici bir rejim olarak ortaya çıkmakta ve bu geçici süreçte, işgal altındaki ülkede *status quo'nun* korunmasını hedeflemektedir⁴⁷². İşgal rejimi ve bu rejimi düzenleyen kurallar başlı başına ayrı bir incelemeye konu olabilecek boyutta olup, biz bu rejime ilişkin esasları ana hatlarıyla ve kendi çalışmamızla ilgili olduğu ölçüde açıklamakla yetineceğiz.

İşgal rejiminin hukukî çerçevesi, uluslararası insancıl hukuk belgelerinden 18 Ekim 1907 tarihli Kara Harbinin Kanunları ve Âdetleri Hakkında La Haye Sözleşmesinin (IV) Eki Kara Harbinin Kanunları ve Âdetleri Hakkında Yönetmelikte, Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına ilişkin 1949 Cenevre Sözleşmesinde (IV)⁴⁷³ ve 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Uluslararası Silahlı Çatışmaların Kurbanlarının Korunmasına İlişkin 1 No'lu Protokolde düzenlenmiştir⁴⁷⁴.

İşgal kavramı 19. yüzyılda ulusal siyasetin hedeflerine ulaşmak için meşru bir araç olarak nitelendirilen savaşın bir ürünü olduğundan, bu dönemdeki savaş anlayışına uygun şekilde işgalci güç ile işgal edilen ülkenin halkı arasındaki ilişkiler asgarî düzeydeydi⁴⁷⁵. Nitekim bu dönemde işgal gücünün üstlendiği otorite temelde kendi kuvvetlerini koruma amacına yönelik olup, işgalci güç işgali atındaki ülkede hem kişiler hem de malvarlığı bakımından dilediği gibi hareket edebilmekteydi⁴⁷⁶.

---

⁴⁷¹ L. Oppenheim, **International Law A Treatise**, (Ed. H. Lauterpacht), Cilt II: Disputes, War and Neutrality, Longmans, London, 1940, ss. 338- 339; Christopher Greenwood, "The Administration of Occupied Territory in International Law", **International Law and the Administration of Occupied Territories**, (Ed. Emma Playfair), Clarendon Press, Oxford, 1992, ("Administration of Occupied Territory"), ss. 244- 245; Sur, Uluslararası Hukukun, s. 289.

⁴⁷² Tobias H. Irmscher, "The Legal Framework for the Activities of the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo: The Charter, Human Rights, and the Law of Occupation", **German Yearbook of International Law**, Cilt: 44, 2001, s. 387.

⁴⁷³ 1949 Cenevre Sözleşmesi (IV) m. 6'da, işgal konusundaki hükümlerin kural olarak çatışmaların sona ermesinden itibaren bir yıl süreyle uygulama alanı bulacağı, bu sürenin hitamından sonra da işgal devam ediyorsa, söz konusu maddede sayılan hükümlerin (1-12, 27, 29-34, 47, 49, 51, 52, 53, 59, 61-77 ve 143) uygulanmaya devam edileceği belirtilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Wills, s. 276.

⁴⁷⁴ Wills, s. 257. Bahsedilen belgelerin İngilizce tam metni için bkz. Treaties and States parties to such Treaties, <<http://www.icrc.org/ihl.nsf/TOPICS?OpenView>> (11.10.2011); Türkçe tam metni için bkz. Silahlı Çatışma Hukukuna İlişkin Bazı Antlaşmalar, <http://www.msb.gov.tr/asad/silahli_catisma_hukuku.html> (11.10.2011).

⁴⁷⁵ Eyal Benvenisti, **The International Law of Occupation**, Princeton University Press, USA, 2004, (The Law of Occupation), s. 27. 19. yüzyıldan önceki uygulamalar için bkz. Oppenheim, Cilt: II, ss. 337-338.

⁴⁷⁶ Meray, II. Cilt, s. 474.

Bununla birlikte zamanla savaş sonrası işgal bazı kurallara bağlanmış; işgal rejimini düzenleyen kuralların odaklandığı hususlar da zaman içinde değişime uğramıştır.

1907 La Haye düzenlemeleri, işgalci güç ile işgal edilen ülkenin yönetimi arasında bir denge kurulması fikrine odaklanmış ve yönetim yetkileri kullanılırken yerel halkın çıkarlarının gözetilmesi hususu büyük ölçüde işgalci gücün takdirine bırakılmıştır⁴⁷⁷. Nitekim 1907 tarihli Kara Harbinin Kanunları ve Âdetleri Hakkında Yönetmelik m. 43'te, işgal süresince işgalci güç tarafından yerine getirilmesi gereken görevler ayrıntılı olarak sayılmayıp, yalnızca işgalci gücün kamu düzeninin ve sivil yaşamın yeniden tesisi ve temini için gerekli tüm önlemleri alması gerektiği belirtilmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı yıllarında yaşanan acı deneyimler bu kuralların yeterli olmadığını gösterince Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin 1949 Cenevre Sözleşmesi (IV) ile La Haye kuralları geliştirilmiştir⁴⁷⁸. Bahsedilen sözleşmede işgal kurallarının merkezinde sivillerin korunması yer almış⁴⁷⁹ ve işgal, somut yönetim görevlerini de içermeye başlamıştır⁴⁸⁰.

Geçici bir rejim olarak öngörülen işgale ilişkin kuralların amacı barışın sağlanması değildir⁴⁸¹. İşgal nedeniyle ülke devleti egemenlikten kaynaklanan yetkilerini kullanmaktan mahrum kaldığından⁴⁸², söz konusu kurullarla işgal makamlarının ülkede kullanabilecekleri yetkilerin düzenlenmesi amaçlanmıştır. Daha açık bir ifadeyle, uluslararası insancıl hukuk kurallarında işgal rejimi düzenlenirken işgal süresince, işgalci güç, işgal edilen ülkenin önceki yönetimi ve o ülkenin halkı arasındaki ilişkileri düzenleme amacı güdülmüş ve bu amaca yönelik hükümlere yer verilmiştir⁴⁸³. Bu bağlamda işgalci gücün ülke üzerinde sadece hakları bulunmamakta, aynı zamanda işgali altındaki ülke ve bu ülkenin halkına ilişkin bazı görev ve yükümlülükleri de bulunmaktadır⁴⁸⁴.

---

⁴⁷⁷ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 117.

⁴⁷⁸ Meray, II. Cilt, s. 474.

⁴⁷⁹ Wills, s. 265. Uluslararası Kızıl Haç Komitesinin Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin 1949 Cenevre Sözleşmesi (IV) Şerhinde de, 1907 La Haye Sözleşmelerinin savaş kural ve geleneklerini kodifiye etmeyi ve silahlı kuvvetler için bir rehber olmayı hedeflediği, buna karşılık 1949 Cenevre Sözleşmesinin (IV) ilke olarak sivilleri korumayı amaçladığı belirtilmektedir. Bkz. Jean S. Pictet, **Commentary IV Geneva Convention**, International Committee of the Red Cross, Geneva, 1958, s. 614.

⁴⁸⁰ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 117.

⁴⁸¹ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 116.

⁴⁸² Meray, II. Cilt, s. 475.

⁴⁸³ Irmscher, s. 387.

⁴⁸⁴ Meray, II. Cilt, s. 475. İşgal rejimini düzenleyen kurullarda işgalci güç için, işgal altındaki ülkenin içyapısını şekillendirme konusunda çok sınırlı bazı yetkiler de öngörüldüğü yönünde bkz. Adam

1907 tarihli Kara Harbinin Kanunları ve Âdetleri Hakkında Yönetmelik m. 42’de düzenlenen ve aynı zamanda bir örf ve adet kuralı niteliğindeki⁴⁸⁵ hükme göre, “ (1) Ülke, fiilen düşman ordusunun otoritesi altına konulduğunda, işgal edilmiş kabul edilir. (2) İşgal sadece, böyle bir otoritenin kurulduğu ve kullanılabildiği topraklara şamildir”⁴⁸⁶. Görüldüğü üzere işgal rejimi, işgalci gücün, ülke devletinin otoritesinin yerine kendi otoritesini ikame edeceği varsayımına dayanmaktadır⁴⁸⁷. Nitekim bu husus işgal kavramını, yalnızca düşman askerî birliklerinin ülke içinde ilerlemesini ifade eden istila kavramından ayırmakta ve istila edilen bir arazinin yönetiminin ele alınmasının işgal rejimine ilişkin kuralların uygulanabilmesi için zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır⁴⁸⁸. Zira 1907 tarihli Yönetmelik m.42/2’den de anlaşılacağı üzere ülke üzerindeki denetim, müdahil kuvvet tarafından yalnızca otoritenin tesisini değil, aynı zamanda ülkede yönetim yetkisinin kullanıldığını gösteren belirli yapıların da kurulmasını gerektirmektedir⁴⁸⁹.

Roberts, “Transformative Military Occupation: Applying the Laws of War and Human Rights”, **American Journal of International Law**, Cilt: 100, 2006, (Transformative Military Occupation), s. 580.

⁴⁸⁵ Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda), Judgment, I.C.J. Reports 2005, prg. 172, s. 229- 230. UAD’nin 19 Aralık 2005 tarihli, “Kongo Topraklarındaki Silahlı Faaliyetler Davası” Kararına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Elif Başkaracaoğlu, “Kongo Topraklarındaki Silahlı Faaliyetler Davası”, Aysu Nur Tütüncü ve diğerleri, **Milletlerarası Adalet Divanı Kararları (1990-2007)**, Beta, İstanbul 2008, s. 55-80. Ayrıca bkz. Funda Keskin, “Silahlı Çatışmalar Hukukunun B.M. Kuvvetlerine Uygulanması”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 52, Sayı: 1, 1997, s. 453.

⁴⁸⁶1907 La Haye düzenlemelerinden farklı olarak, 1949 Cenevre Sözleşmeleri ortak m. 2/1’de sözleşmelerin savaş hali tanınmasa bile silahlı çatışmalarda uygulama alanı bulacağı düzenlenmiş olup, m. 2/2’de yer verilen “Sözleşme, Yüksek Akid Taraflardan birine ait toprağın tamamen veya kısmen işgali hallerinde de, bu işgal hiçbir askerî mukavemetle karşılaşmasa dahi tatbik edilecektir.” hükmü çerçevesinde, işgal kavramının, rızaya dayalı olmayan tüm işgal türlerini içerecek şekilde genişletildiği yönünde bkz. Kelly, s. 149; Wills, ss. 258, 262.

⁴⁸⁷ Nitekim UAD de, bir müdahale sonucunda askerî kuvvetleri bir başka devletin ülkesinde bulunan bir devletin *jus in bello* çerçevesinde işgal gücü olarak nitelendirilebilmesi için, müdahil gücün yalnızca belirli bölgelerde konuşlanmasının yeterli olmadığını, bunun yanında o devlet tarafından ilgili bölgede otoritenin fiilen kurulması ve kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Bkz. Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda), Judgment, I.C.J. Reports 2005, prg. 173, s. 230.

⁴⁸⁸ Meray, II. Cilt, s. 475.

⁴⁸⁹ Stahn, International Territorial Administration, ss. 116-117. Roberts da işgalden bahsedebilmek için “ülkede otoriteyi fiilen kullanan belirgin/tanımlanabilir bir yabancı askerî komuta yapısı” bulunması gerektiğini belirtmektedir. Bkz. Adam Roberts, “What is a Military Occupation?”, **British Yearbook of International Law**, Cilt: 55, 1985, s. 277.

b. İşgalci Gücün Yetkileri ve Bu Yetkilerin Sınırları

(1) Yasama Yetkisi

Geçici bir süreci ifade eden işgale ilişkin kurallar esasen, işgal altındaki ülkenin mevzuatının değiştirilmesini veya kurumlarının yeniden yapılandırılmasını ya da bu ülkede bir reform yapılmasını sağlamayı amaçlamamaktadır⁴⁹⁰. Bir başka ifadeyle işgalci gücün hem önceki yönetim tarafından yürürlüğe konulmuş bulunan mevzuat hem de siyasî, hukukî ve ekonomik yapılar bakımından kural olarak ülkede *status quo*'yu koruması gerektiği söylenebilir. İşgal rejimini düzenleyen kurallarda, işgalci gücün işgal edilen ülkeyi yönetirken birtakım çıkarlarını korumasına izin verilmekle birlikte, işgalci güç için işgal altındaki ülkenin halkının bazı haklarının ve önceki yönetimin egemenlik haklarının korunması gibi yükümlülükler de öngörülmüştür⁴⁹¹. Dolayısıyla işgalci güç, işgal altındaki ülkenin ve bu ülke halkının korunması hedefinden kaynaklanan spesifik sınırlamalara tâbidir⁴⁹².

İşgal otoritesini yalnızca *de facto* bir yönetici (*administrator*) olarak ele alan⁴⁹³ 1907 tarihli Kara Harbinin Kanunları ve Âdetleri Hakkında Yönetmelik m. 43'de işgalci gücün yetkileri sınırlandırılmaktadır⁴⁹⁴. Bahsedilen hükme göre “*meşru gücün otoritesi fiilen şağilin eline geçtiğinde, şağil, kesin bir engel olmadıkça ülkede yürürlükte bulunan kanunlara saygı gösterirken, kamu düzeninin ve güvenliğinin*⁴⁹⁵ *mümkün mertebe yeniden tesisi ve temini yetkisi çerçevesinde tüm önlemleri alır*”⁴⁹⁶.

⁴⁹⁰ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 119.

⁴⁹¹ Benvenisti, *Occupation, Belligerent*, prg. 1.

⁴⁹² Pictet, *Article 47 (Commentary)*, s. 273 vd.

⁴⁹³ Pictet, *Article 47 (Commentary)*, s. 273.

⁴⁹⁴ İşgalci gücün genel yetkilerini düzenleyen 1907 tarihli Kara Harbinin Kanunları ve Âdetleri Hakkında Yönetmelik m. 43'te, hem işgalci gücün yükümlülüklerinden hem de bu yükümlülükleri yerine getirirken haiz olduğu haklardan bahsedildiği ve bu bağlamda söz konusu maddenin işgal yönetimi açısından mini bir anayasaya benzediği yönünde bkz. Benvenisti, *The Law of Occupation*, s. 9.

⁴⁹⁵ Madde metninde geçen “*kamu düzeni ve güvenliği*” ibaresinin, Fransızca asıl metindeki ifadeye uygun olarak “*kamu düzeni ve sivil yaşam*” olarak anlaşılması gerektiği ve dolayısıyla işgalci güce kamu düzeni ve sivil yaşamın düzenlemesi hususunda yetki verildiği yönünde bkz. Marco Sassoli, “*Legislation and Maintenance of Public Order and Civil Life by Occupying Powers*”, **European Journal of International Law**, Cilt: 16, Sayı: 4, 2005, ss. 663-664; Wills, s. 264.

⁴⁹⁶ 1907 tarihli Kara Harbinin Kanunları ve Âdetleri Hakkında Yönetmelik m. 43'ün İngilizce metni aynen şöyledir: “*The authority of the legitimate power having in fact passed into the hands of the occupant, the latter shall take all the measures in his power to restore, and ensure, as far as possible,*

Madde metninden de anlaşılacağı üzere işgalci güç için temelde iki ayrı yükümlülük öngörülmektedir⁴⁹⁷. Bu çerçevede işgalci güç bir yandan işgali altındaki ülkede kamu düzeninin ve sivil yaşamın yeniden tesisi ve temini için gerekli önlemleri alırken⁴⁹⁸, diğer yandan kural olarak işgalden önce ülkede yürürlükte bulunan kanunlara⁴⁹⁹ saygı gösterme yükümlülüğü altındadır. 1907 La Haye Yönetmeliği m. 43, işgalci gücün kendi ülkesinde yürürlükte bulunan kanunları işgali altındaki ülkeye teşmil etmesini engellediği gibi, işgali altındaki ülkede de ancak istisnaen yasama yetkisini kullanabileceğini göstermektedir⁵⁰⁰.

İşgal makamının işgal altındaki ülkenin yasalarında değişiklik yapması, yukarıda belirtilen m. 43 uyarınca istisnaen mümkün olabilecektir. Söz konusu istisna “*kesin bir engel olmadıkça*” (*unless absolutely prevented*) ifadesinden kaynaklanmaktadır. Bu ifadeyle kastedilen, mevcut yasalara saygı gösterilmesinin mutlak surette imkânsız olduğu haller, doktrinde genellikle gerekliliğin⁵⁰¹ ya da daha spesifik olarak askerî gerekliliğin⁵⁰² bulunduğu durumlar şeklinde anlaşılmıştır. Dolayısıyla ancak bu tür bir gerekliliğin bulunması hâlinde işgal gücü ülkedeki yasaları ilga edebilir, askıya alabilir ya da değiştirerek yeni bir yasama tasarrufu kabul edebilir⁵⁰³.

İşgal gücünün yeni bir yasama tasarrufunda bulunabilmesi ya da mevcut yasaları ilga edebilmesi veya askıya alabilmesi için gerekliliğin hangi durumlarda

---

public order and safety, while respecting, unless absolutely prevented, the laws in force in the country.” Bu hükmün esasen, işgalci gücün özellikle kendi politik çıkarları doğrultusunda, zayıf ve küçük devletleri işgali altındayken sosyo-ekonomik dönüşümlere tabi tutma riskine karşı korumayı amaçladığı yönünde bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 119.

⁴⁹⁷ Benvenisti, *The Law of Occupation*, s. 9; Yoram Dinstein, **The International Law of Belligerent Occupation**, Cambridge University Press, New York, 2009, (Belligerent Occupation), s. 90. UAD, *Kongo Topraklarındaki Silahlı Faaliyetler Davası Kararında*, 1907 La Haye düzenlemesinin 43. maddesinde öngörülen yükümlülüklerin, uluslararası insan hakları hukukunun ve uluslararası insancıl hukukun uygulanabilir kurallarına uyulmasını sağlama, işgal altındaki ülkede yaşayan kişileri şiddet eylemlerine karşı koruma ve herhangi bir üçüncü taraftan gelecek bu tür şiddet eylemlerine göz yummama ödevlerini içerdiğini ifade etmiştir. Bkz. *Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)*, Judgment, I.C.J. Reports 2005, prg. 178, s. 231.

⁴⁹⁸ 1949 Cenevre Sözleşmesi (IV) m. 50, 55-56, 58’de işgalci gücün bahsedilen yükümlülüğü çerçevesinde alması gereken çeşitli önlemlerin belirlendiği yönünde bkz. Irmscher, s. 388.

⁴⁹⁹ Maddedeki kanunlar ifadesinden yalnızca dar anlamda yasaların değil bunun yanında anayasa, kararnameler, tüzükler ve yönetmelikler gibi genel ve soyut nitelikte hükümler içeren tüm mevzuatın anlaşılması gerektiği yönünde bkz. Sassoli, ss. 668-669; Dinstein, *Belligerent Occupation*, s. 108.

⁵⁰⁰ Benvenisti, *The Law of Occupation*, s. 9; Sassoli, s. 668; Dinstein, *Belligerent Occupation*, s. 108; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 119.

⁵⁰¹ Meray, II. Cilt, s. 477; Dinstein, *Belligerent Occupation*, s. 109.

⁵⁰² Benvenisti, *The Law of Occupation*, s. 14; Yutaka Arai-Takahashi, **The Law of Occupation**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2009, ss. 102-105.

⁵⁰³ Arai-Takahashi, s. 104; Dinstein, *Belligerent Occupation*, s. 109.

doğabileceği ise 1949 Cenevre Sözleşmesinin (IV) “Cezaî Mevzuat” (*Penal Legislation*) başlıklı 64. maddesinde⁵⁰⁴ belirlenmiştir⁵⁰⁵. Bu maddenin ilk fıkrasında ceza yasalarından bahsedilmişken, ikinci fıkrada daha genel anlamda yasama tasarruflarından söz edilmektedir⁵⁰⁶. Bu bağlamda ceza kanunlarının istisnaen ilga edilebileceği veya askıya alınabileceği iki durum söz konusu olabilecektir⁵⁰⁷. Bu durumlardan ilki işgal gücünün güvenliğine karşı tehdit oluşturan, ikincisi ise sözleşmenin uygulanmasına engel teşkil eden hallerdir⁵⁰⁸. Ceza kanunları dışında kalan mevzuat bakımından yasama yetkisinin kullanılarak işgal altındaki ülkenin halkının belirli hükümlere tâbi tutulması ise, yukarıda bahsedilen iki duruma ek olarak, işgal altındaki ülkenin muntazam yönetiminin sağlanmasının gerektirdiği hallerde söz konusu olabilecektir⁵⁰⁹. Bu tür istisnaî durumlarda yasama yetkisi kullanılırken işgalci gücün mevcut durumu koruyacak şekilde davranması ve yapılacak değişikliklerin yerel kültürel, hukukî ve ekonomik geleneklere mümkün olduğunca uygun olmasını gözetmesi isabetli olacaktır⁵¹⁰.

---

⁵⁰⁴ Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin 1949 Cenevre Sözleşmesinin (IV) 64. maddesi aynen şöyledir: “ (1) İşgal altındaki toprakların Ceza Kanunu, şağil devletin emniyetine karşı bir tehlike teşkil ettiği veya işbu Sözleşmenin tatbikatına engel olduğu nispette ilga edildiği veya talik olduğu haller müstesna olmak üzere, meriyette kalacaktır. Bu mülâhaza ve adaletin fiilen idaresini temin zarureti mahfuz kalmak üzere, işgal altındaki toprakların mahkemeleri, mezkûr kanunda derpiş edilen bicümle cürümler hususunda işlemeye devam edecektir. (2) Mamafih şağil devlet, işgali altındaki toprak ahalisini, işbu sözleşmeden kendi uhdesine terettüp eden vecibeleri yerine getirmek ve mezkûr toprakların muntazam idaresiyle birlikte gerek şağil devletin gerek işgal kuvvetleri veya idaresi mensuplarının ve bu devlet tarafından kullanılan müesseselerin ve muvasala yollarının emniyetini temin etmek için lüzumlu olan tedbirlere tâbi tutabilecektir.”

⁵⁰⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Dinstein, *Belligerent Occupation*, ss. 110-112; Pictet, *Article 64 (Commentary)*, s. 335 vd. .

⁵⁰⁶ Pictet, *Article 64 (Commentary)*, ss. 335, 337; Wills, ss. 272-273.

⁵⁰⁷ Bkz. Pictet, *Article 64 (Commentary)*, ss. 335- 336.

⁵⁰⁸ Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin 1949 Cenevre Sözleşmesi (IV) m. 65'e göre, işgal altındaki ülkede kabul edilecek cezaî tedbirlerin yürürlüğe girmesi ancak halkın dilinde yayınlanması ve halka bildirilmesi hâlinde mümkün olabilecektir.

⁵⁰⁹ Uluslararası Kızıl Haç Komitesinin Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin 1949 Cenevre Sözleşmesi (IV) Şerhinde de m. 64/2 “Şağilin Yasama Yetkileri” başlığı altında incelenmiş ve bu yetkilerin şu durumlarda sınırlı olarak kullanılabileceği belirtilmiştir: *a)* Şağil, çocukların refahı, çalışma (labour), gıda, hijyen ve kamu sağlığı gibi bazı alanlarda Sözleşme tarafından kendisi için öngörülen yükümlülüklerle uygun olarak Sözleşmenin uygulanması için gerekli hükümleri kabul edebilir; *b)* Şağil kamu hukuk ve düzeninden sorumlu güç olarak, bu sıfatıyla ülkenin muntazam yönetiminin sağlanması için gerekli hükümleri kabul etme hakkını haizdir; *c)* Şağil, son olarak, kendisini korumak için cezaî nitelikte hükümlerin kabulü yetkisini haizdir. Bkz. Pictet, *Article 64 (Commentary)*, s. 337. Ayrıca bkz. Dinstein, *Belligerent Occupation*, ss. 112-116.

⁵¹⁰ Sassoli, s. 277; Wills, s. 273.

(2) İşgal Rejiminde Kurumsal Yapıda Değişiklikler Bakımından Durum

Yukarıda ifade edildiği üzere yalnızca zorunluluk/gereklilik (*necessity*) durumunda işgalci güce, işgalin başlangıcında ülkede yürürlükte bulunan yasaları değiştirme ya da askıya alma yetkisi verilmiştir. Bu istisnaî yetkinin işgal altındaki ülkenin anayasası veya diğer temel yasalarında yer alan ve işgal rejimi ile uyumlu olmayan hükümleri de kapsadığı kabul edilmektedir⁵¹¹. Bu noktada işgal gücünün, gereklik adına, işgal altındaki ülkenin yönetim kurumlarında hangi ölçüde değişiklik getirebileceği sorusu ortaya çıkmaktadır.

Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin 1949 Cenevre Sözleşmesi (IV) m. 47’de “*İşgal altındaki bir ülkede bulunan korunan şahıslar, ülkenin işgali neticesinde söz konusu ülkenin kurumlarında veya yönetiminde yapılacak herhangi bir değişiklik yüzünden,...hiçbir veçhile ve her ne suretle olursa olsun işbu sözleşmenin bahsettiği haklardan mahrum bırakılamazlar*” hükmüne yer verilmiştir⁵¹². İşgal gücü tarafından işgal altındaki ülkenin kurumlarına veya yönetimine müdahale edilmesi, ülkenin kurumsal yapısı ve örgütlenmesinde az ya da çok bir dönüşüme/değişime yol açacaktır⁵¹³. İşgalci güç tarafından kamu düzeninin ve sivil yaşamın yeniden tesisi ve temini amacıyla alınacak önlemler sonucunda ortaya çıkabilecek bu tür bir değişim sözleşmeyle korunan kişilerin durumunda kötüleşmeye yol açabilir. Dolayısıyla bahsedilen hükmün temel amacı, kurumlarda ya da yönetimde yapılacak değişiklikler karşısında, sivillerin kendilerine insancıl hukuk ile verilen haklardan mahrum bırakılmasının engellenmesi olup, bu hükümle işgalci gücün işgal altındaki ülkenin kurumlarında değişiklik yapması açıkça yasaklanmamaktadır⁵¹⁴.

1949 Cenevre Sözleşmesi (IV) m. 47’yi ihlal etmeden, işgal altındaki topraklarda yaşayanların refahını artırmak amacıyla, işgal rejimine tâbi ülkenin idarî

⁵¹¹ Dinstein, *Belligerent Occupation*, s. 123.

⁵¹² Maddenin İngilizce metni aynen şu şekildedir: “*Protected persons who are in occupied territory shall not be deprived, in any case or in any manner whatsoever, of the benefits of the present Convention by any change introduced, as the result of the occupation of a territory, into the institutions or government of the said territory, nor by any agreement concluded between the authorities of the occupied territories and the Occupying Power, nor by any annexation by the latter of the whole or part of the occupied territory.*”

⁵¹³ Pictet, *Article 47 (Commentary)*, s. 274.

⁵¹⁴ Pictet, *Article 47 (Commentary)*, s. 274.

yapısında kapsamlı olmayan bazı değişiklikler yapılabileceği ileri sürülmektedir⁵¹⁵. *McNair ve Watts'a göre*, yönetimde yapılabilecek bu tür değişiklikler “düzenin sağlanması, işgal kuvvetlerinin güvenliği ve işgalin yasal amaçlarının gerçekleştirilmesi için gerekli olduğu ölçüde ve sürece”, istisnaen kabul edilebilir⁵¹⁶. *Arai-Takahashi* de mevcut yönetim yapılarında değişiklik yapılmamasının kural olduğunu, fakat işgal altındaki ülke halkının refahı da dâhil insanî ihtiyaçların ve işgal kuvvetlerinin ve yönetiminin güvenlik gereksinimlerinin bu kurala istisna teşkil edebileceğini belirtmektedir⁵¹⁷.

Şu halde, 1949 Cenevre Sözleşmesi (IV) m. 47 hükmü göz önünde bulundurulduğunda, sözleşmeyle korunan kişilerin durumunda olumsuz bir etkiye yol açmaksızın işgal gücü tarafından işgal altındaki ülkenin siyasî kurumlarında köklü bir değişiklik yapılabilir mi?

Bu soruya ilişkin olarak Uluslararası Kızıl Haç Komitesinin 1949 Cenevre Sözleşmesi (IV) Şerhinde, m. 47'nin amacının insanlar için güvenceler sağlamak olduğu, yoksa işgal altındaki devletin yönetim mekanizmasının ya da siyasî kurumlarının muhafazası olmadığı ifade edilmiştir⁵¹⁸. Bununla birlikte bahsedilen eserde, bu tür değişikliklerin ancak 1907 La Haye Yönetmeliği m. 43'te öngörülen “gereklilik” istisnası çerçevesinde ortaya çıkabileceği ayrıca vurgulanmıştır⁵¹⁹. *Dinstein'a göre*, siyasî kurumların yapılandırılması esasen ülkesel egemen tarafından ele alınması gereken bir husus olup, işgal edilen ülkedeki siyasî kurumlar ile işgalin gerekleri arasında bir çatışma bulunmadığı sürece, işgalci gücün siyasî kurumları yeniden biçimlendirmesine gerek bulunmamaktadır⁵²⁰.

---

⁵¹⁵ Arai-Takahashi, ss. 139-140.

⁵¹⁶ Lord McNair ve A.D. Watts, **The Legal Effects of War**, 4th ed., (1966), s. 369'dan aktaran Arai-Takahashi, dph. 17, s. 140. Örneğin işgal altındaki ülkenin kurumsal yapısına ilişkin olarak, 1949 Cenevre Sözleşmesi (IV) m. 64/1'e göre daha önceden ülke devletince kurulmuş bulunan mahkemelerin görevlerine devam etmesi kural olup, işgal makamları istisnaen, ülkede kendi güvenliği aleyhine işlenecek suçlara bakmak üzere askerî mahkemeler kurabileceklerdir (m. 66). Ayrıca bkz. Meray, II. Cilt, s. 477.

⁵¹⁷ Arai-Takahashi, s. 141.

⁵¹⁸ Pictet, Article 47 (Commentary), s. 274.

⁵¹⁹ Bkz. Pictet, Article 47 (Commentary), ss. 273-274.

⁵²⁰ *Dinstein*, örnek olarak işgalci devlet(ler)in işgal edilen ülkedeki üniter sistemi federal sisteme (ya da tam tersi) dönüştürme yetkisi bulunmadığını ifade ederek, işgal gücüne işgal edilen ülkedeki temel yönetim kurumlarına müdahalede bulunma yetkisi verilmediğini belirtmektedir. Bkz. *Dinstein*, *Belligerent Occupation*, s. 124. İşgalci gücün kendi ordusunun güvenliğini sağlamak ve savaşın amaçlarını gerçekleştirmek için zarurî olan geçici değişiklikler hariç, yönetime ilişkin değişiklik yapma hakkı bulunmadığı yönünde bkz. Greenwood, “Administration of Occupied Territory”, s. 245; Arai-Takahashi, s. 138.

Bahsedilen soru yanıtlanırken özellikle yukarıda da ifade edilen bazı temel ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda, işgal egemenliğin el değiştirmesi sonucunu doğurmadığından ve işgalci güç için kural olarak mevcut yasalara saygı yükümlülüğü öngörüldüğünden işgal edilen ülkenin anayasasında ve kurumlarında köklü ve kalıcı değişiklikler yapılması pek mümkün görünmemektedir. Bu durumun istisnasının, 1907 La Haye kurallarının, 1949 Cenevre Sözleşmesinin (IV) ve ilgili diğer uluslararası hukuk kurallarının tam olarak uygulanmasını sağlamak için zorunlu olan değişiklikler olduğu ifade edilmektedir⁵²¹. Uluslararası Kızıl Haç Komitesinin 1949 Cenevre Sözleşmesi (IV) Şerhinde yer alan, bazı kurumsal değişikliklerin makul şekilde gerekli ya da hatta bir geliştirme/iyileştirme (*improvement*) olarak görülebileceği⁵²² ifadesinden yola çıkan *Wills de*, kurumsal yapıda yapılacak iyileştirmelerin, işgalci gücün “en iyi” olarak nitelendirdiği her türlü değişikliğe izin verecek şekilde yorumlanamayacağını ifade etmiştir⁵²³. Zira işgal altındaki ülkede işgalci güç, egemenliği değil yalnızca geçici otoriteyi elinde bulundurmaktadır ve bu bağlamda işgalci gücün vesayet sistemindeki vasiye benzer bir rolü haiz olduğu ifade edilmektedir⁵²⁴.

2. Uluslararası Yönetim ve İşgal Arasındaki Farklar

a. Uluslararası İnsancıl Hukukun BM Barışı Koruma Operasyonlarına Uygulanabilirliği

İşgal rejimi yukarıda da ifade edildiği üzere, 1907 tarihli Kara Harbinin Kanunları ve Âdetleri Hakkında La Haye Sözleşmesinin (IV) Eki Kara Harbinin Kanunları ve Âdetleri Hakkında Yönetmelikte ve Harp Zamanında Sivillerin

---

⁵²¹ Greenwood, “Administration of Occupied Territory”, s. 245. Bu noktada özellikle Nazi Almanyası örneği verilerek, işgal altındaki ülkenin önemli ölçüde tehlikeli ideolojik temellere dayalı bir rejime sahip olması durumunda söz konusu rejim tarafından oluşturulan kurumların işgalci güç tarafından ortadan kaldırılabilmesi ileri sürülmektedir. Bkz. Arai-Takahashi, s. 141.

⁵²² Bkz. Pictet, Article 47 (Commentary), s. 274.

⁵²³ Wills, s. 272.

⁵²⁴ *Roberts'a göre*, vesayet düşüncesi tüm işgal hukuku kurallarında örtülü olarak bulunmaktadır. Yazar 1907 La Haye Düzenlemelerinin ve 1949 Cenevre Sözleşmesinin (IV), işgalci devlet(ler)e, bir yarı vasi (quasi-trustee) rolü verir şekilde yorumlanabileceği düşüncesindedir. Bkz. Roberts, What is a Military Occupation?, s. 295. Aynı yönde bkz. Benvenisti, The Law of Occupation, s. 6; Gerhard Von Glahn ve James L. Taulbee, **Law Among Nations: An Introduction to Public International Law**, Longman, New York, 2007, s. 651.

Korunmasına ilişkin 1949 Cenevre Sözleşmesinde (IV) düzenlenmiştir. Bir uluslararası örgüt olarak BMÖ bahsedilen sözleşmelerin ikisine de taraf değildir⁵²⁵. Ancak uluslararası hukuk kişiliğini haiz bir örgüt olarak⁵²⁶ amaç ve işlevleri çerçevesinde⁵²⁷ uluslararası hukuk kurallarıyla bağlı olan BM'nin kendi görev, yetki ve faaliyet alanına giren konulara ilişkin uluslararası örf ve âdet kurallarına kural olarak uygun davranması gerekir⁵²⁸. Bu çerçevede doktrinde, BM barışı koruma operasyonlarında uluslararası insancıl hukukun temel standartlarının gözetilmesi gerektiği konusunda geniş bir fikir birliğinden söz etmek mümkündür⁵²⁹.

Uygulamada BM de barışı koruma operasyonları bakımından uluslararası insancıl hukukun “ilkeleri ve ruhuyla” bağlı olduğunu kabul etmektedir⁵³⁰. Bu husus BM Genel Sekreteri tarafından 1999 yılında yayınlanan “Uluslararası İnsancıl Hukuk Kurallarının BM Güçleri Tarafından Gözetilmesi” başlıklı Bültende (*Bulletin on the Observance by United Nations Forces of International Humanitarian Law*) daha açık biçimde benimsenmiştir⁵³¹. Söz konusu Bültende, uluslararası insancıl hukukun bazı temel ilke ve kurallarının, BM birliklerinin savaşçı statüsüyle silahlı

⁵²⁵ Irmischer, s. 375; Sassoli, s. 687; Fox, ss. 223-225.

⁵²⁶ Bkz. *Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations*, Advisory Opinion, 11 April 1949, I.C.J. Reports 1949, s. 179.

⁵²⁷ Gabriele Porretto ve Sylvain Vité, **The Application of International Humanitarian Law and Human Rights Law to International Organisations**, Research Paper Series No.1/2006, University Centre for International Humanitarian Law, Geneva, 2006, s. 18.

⁵²⁸ Öncü, s. 439; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 469; Shaw, s. 1232. *Fox da* silahlı çatışmalara ilişkin olarak BM'nin doğrudan sözleşmelerle değil bu alandaki uluslararası örf ve âdet kurallarıyla bağlı olduğunun kabul edilmesinin, bahsedilen kurallardan kaynaklanan yükümlülüklerin belirlenmesinde BM'nin bir uluslararası örgüt olmasından kaynaklanan özelliklerinin göz önünde bulundurulması için gerekli esnekliği sağladığı görüşündedir. Bkz. Fox, s. 225. Ayrıca bkz. Ezeli Azarkan, “Uluslararası İnsancıl Hukuk ve Birleşmiş Milletler Askerî Operasyonları”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: X, Sayı: 1-2, 2006, s. 84.

⁵²⁹ Diğerleri yanında bkz. Keskin, ss. 452-453; Kelly, s. 176; Irmischer, s. 376; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, ss. 570, 571; Porretto ve Vité, s. 18. Ayrıca, BM'nin kuvvet kullanma izni verdiği durumlarda silahlı çatışmalar hukukunun uygulanabilirliği konusunda bir şüphe bulunmadığı yönünde bkz. Keskin, s. 452.

⁵³⁰ Sassoli, s. 687. Kongo'daki ONU operasyonundan itibaren Örgütün çeşitli vesilelerle silahlı çatışmalar hukukuna dair kuralların BM güçlerine uygulanabileceğine dair açıklamaları bulunduğu yönünde bkz. Keskin, s. 451.

⁵³¹ Söz konusu Bültenin tam metni için bkz. UN Doc. ST/SGB/1999/13, 6 August 1999. Ayrıca BM Güvenlik Konseyi tarafından BM barışı koruma operasyonlarının güçlendirilmesine ilişkin olarak 13 Kasım 2000 tarihinde alınan 1327 (2000) sayılı Kararda, bölgesel örgütler de dâhil olmak üzere müstakbel barış anlaşmalarının taraflarının, bu tür bir barış anlaşmasında yer verilecek bir barışı koruma operasyonuna ilişkin hükümlerin, özellikle uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları hukuku olmak üzere uluslararası hukukun ilke ve kurallarına uygunluğu da içeren asgarî koşulları sağlaması gerektiğini göz önüne alarak, müzakerelerin ilk aşamasından itibaren BM ile tam bir koordinasyon ve işbirliği içinde olması gerektiği ifade edilmiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/1327 (2000), 13 November 2000, Annex I, prg. 3.

çatışmalara aktif olarak katıldıkları durumlarda⁵³² uygulanacağı ifade edilmiştir⁵³³ (prg.1).

Yine BM barışı koruma operasyonlarına personel ve ekipman katkısında bulunan üye devletlerle Örgüt arasında akdedilen Model Anlaşmada (m. 28), BM barışı koruma operasyonlarında, askerî personelin faaliyetine uygulanabilecek genel uluslararası sözleşmelerin ilkelerinin ve ruhunun gözetileceği ve bunlara saygı gösterileceği ifade edilmiştir⁵³⁴. Ayrıca 1994 tarihli “Birleşmiş Milletler ve Yardımcı Personelinin Güvenliği Sözleşmesinde” de “*BM Andlaşmasının VII. Bölümü uyarınca Güvenlik Konseyi tarafından yetki verilmiş zorlayıcı önlemleri içeren ve herhangi bir personelin düzenli silahlı kuvvetlere karşı muharip olarak görevlendirilmiş olduğu*” BM operasyonlarına uluslararası silahlı çatışma kurallarının uygulanacağı düzenlenmiştir⁵³⁵. Buna karşılık bahsedilen operasyonlar dışındaki BM operasyonları, söz konusu Sözleşmenin kapsamında kabul edilmiş⁵³⁶ ve

---

⁵³² Bu durumlar, zorlama eylemleri ile meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanılmasına izin verildiği hallerde barışı koruma operasyonları olarak belirtilmiştir. Bkz. Bulletin on the Observance by United Nations Forces of International Humanitarian Law, prg. 1.1.

⁵³³ Ayrıca bahsedilen Bültenin yayınlanmasından (1999) sonra, BMÖ ile ülkesinde barışı koruma misyonu kurulmasını kabul eden devletler arasında akdedilen Barışı Koruma Birliklerinin Statüsüne İlişkin Andlaşmalarda, ilgili insancıl hukuk kurallarını düzenleyen sözleşmelerin “ilkelerine ve kurallarına” saygı gösterileceğine yer verildiği dikkat çekmektedir. Örneğin bkz. “Agreement between the Government of Sudan and The United Nations Concerning the Status of the United Nations Mission in Sudan (UNMIS), 28 December 2005, m. 6, Söz konusu andlaşmanın tam metni için bkz. <<http://unmis.unmissions.org/Portals/UNMIS/Documents/General/sofa.pdf>> (22.12.2012); “Agreement between the Democratic Republic of East Timor and the United Nations Concerning the Status of the United Nations Mission of Support in East Timor”, 20 May 2002, m. 6, <<http://www.laohamutuk.org/reports/UN/02UNMISSETSOMA.htm>> (22.12.2012).

⁵³⁴ Bkz. “Model Agreement between the United Nations and Member States Contributing Personnel and Equipment to United Nations Peace-Keeping Operations”, UN Doc. A/64/185, 23 May 1991.

⁵³⁵ Bkz. Birleşmiş Milletler ve Yardımcı Personelinin Güvenliği Sözleşmesi, m. 2. Türkiye’nin de 14.01.2004 tarihli, 5048 sayılı uygun bulma kanunu (R.G. 20 Ocak 2004, S. 25352) ve 26.05.2004 tarihli, 2004/7361 sayılı onay kararnamesi ile taraf olduğu bu Sözleşmenin tam metni için bkz. R.G., 15 Haziran 2004, S. 25493. Türkiye, Sözleşmenin, insancıl hukukun uygulanabilirliğine ilişkin 20. maddesine koyduğu çekinceye 1949 Cenevre Sözleşmelerine Ek 1977 tarihli Protokollere taraf olmadığını, dolayısıyla bu Protokollerin hükümleriyle bağlı olmayacağını bildirmiştir.

⁵³⁶ Birleşmiş Milletler ve Yardımcı Personelinin Güvenliği Sözleşmesi m. 1/c’de “BM operasyonu”, BM Andlaşması uyarınca Örgütün yetkili organı tarafından kararlaştırılan ve BM’nin yönetimi ve denetimi altında yürütülen ve uluslararası barış ve güvenliği sürdürmek veya yeniden tesis etmek amacıyla gerçekleştirilmekte olan operasyonlar olarak tanımlanmıştır. Sözleşmenin 1. maddesine göre bu operasyonda görev alan askerî, polis veya sivil unsurun üyeleri, operasyonun yürütüldüğü yerde resmî görevle bulunan BM, uzmanlık kurumu ya da Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı görevli ve uzmanları ve yardımcı personel olarak da, BM’nin yetkili organının mutabakatı ile görevlendirilen devlet ya da uluslararası örgüt görevlileri ve ayrıca bazı koşullarla hükümet dışı kuruluşlar tarafından gönderilmiş kişiler Sözleşme kapsamında korunmaktadır. Bu çerçevede barışı koruma operasyonu personelinin esasen bu sözleşme kapsamında kaldıkları yönünde bkz. Keskin, s. 451.

uluslararası insancıl hukuk kurallarının bunlarda da uygulama alanı bulabileceği ifade edilmiştir⁵³⁷.

Yukarıda açıklananlar çerçevesinde BM barışı koruma operasyonlarında görevli askerî personele, aktif olarak çatışmalara taraf olması, yani zorlama tedbiri niteliğindeki eylemler veya meşru müdafaa bağlamında kuvvet kullanması durumunda uluslararası insancıl hukuk kurallarının uygulanması söz konusu olabilecektir⁵³⁸. BM tarafından genellikle çatışma sonrası dönemde ilgili ülkenin yönetimini sağlamak üzere kurulan uluslararası yönetim misyonlarının askerî bileşenleri bakımından da aynı esas kabul edilebilir⁵³⁹. Ancak bu noktada uluslararası yönetim misyonlarının askerî bileşenlerinin, ilgili ülkede hukuk ve düzenin sağlanması görevi çerçevesinde üstlendikleri polisiye vazifeler nedeniyle kuvvet kullandığı durumların silahlı çatışmaları düzenleyen kurallar çerçevesinde değerlendirilemeyeceğini de vurgulamak gerekir⁵⁴⁰.

b. İşgal Rejimini Düzenleyen Kuralların BM Uluslararası Yönetim Misyonlarına Uygulanabilirliği

Yukarıda bahsedilenler daha ziyade BM tarafından girişilen operasyonlarda uluslararası insancıl hukuk kurallarının kişi bakımından ve özellikle çatışmaların yürütülmesine ilişkin olarak BM barışı koruma operasyonlarına uygulanabilirliğine ilişkindir. Peki daha spesifik olarak, uluslararası insancıl hukuk kurallarının düzenlediği işgal rejiminin BM'nin bir ülkede özellikle çatışma sonrası durumlarda etkin denetimi üstlendiği uluslararası yönetim misyonlarına uygulanabilmesi mümkün müdür?

İşgal rejimine ilişkin kuralların BM tarafından kurulan uluslararası yönetim misyonlarına uygulanabilirliği son derece tartışmalı bir husustur. İşgal kurumu yönetimin geçici niteliği, sivil yaşamın yeniden tesisi ve korunması gerekliliği ile

---

⁵³⁷ Bkz. Birleşmiş Milletler ve Yardımcı Personelinin Güvenliği Sözleşmesi, m. 20. Sözleşmenin 20. maddesiyle, uluslararası belgelerde yer aldığı şekliyle insan hakları standartlarının ve uluslararası insancıl hukukun BM operasyonlarına hem hak hem de yükümlülük getirecek şekilde uygulanabilirliğinin kabul edildiği yönünde bkz. Keskin, s. 452.

⁵³⁸ Ayrıca bkz. Öncü, ss. 441-442; Fox, s. 225 vd.

⁵³⁹ Benzing, International Administration of Territories, prg. 33.

⁵⁴⁰ Heike Krieger, "A Conflict of Norms: The Relationship between Humanitarian Law and Human Rights Law in the ICRC Customary Law Study", **Journal of Conflict & Security Law**, Cilt: 11, Sayı: 2, 2006, s. 273. Bu konuda daha ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Porretto ve Vité, s. 38 vd.

ülkede fiilen etkin denetimin elde bulundurulması ve ülke devletinin bu süreçlerde egemenlikten kaynaklanan yetkilerini fiilen kullanamaması gibi yönleriyle uluslararası yönetimlerle paralel özellikleri haizdir⁵⁴¹. Bu benzerliklere rağmen, iki kurum arasında bulunan esaslı farklar nedeniyle, uluslararası yönetim misyonlarının hiçbiri, BM tarafından, işgal kavramıyla ilişkilendirilmemiştir⁵⁴².

Gerçekten BM tarafından kurulan uluslararası yönetim misyonları pek çok bakımdan klasik işgal güçlerinden tamamen farklıdır⁵⁴³. Öncelikle uluslararası yönetim misyonları görevlendirildikleri ülke açısından ne birer “düşman”, ne de çatışan taraflardan biridir⁵⁴⁴. Oysa işgal rejimini düzenleyen 1907 La Haye Yönetmeliğinin “Düşman Devleti Toprağı Üzerinde Askeri Yetki” başlıklı III. Kesiminin kurallarının uygulanabilmesi için, süregelen bir savaşta taraflardan birinin ülkesinin tamamında ya da bir kısmında fiilen düşman ordusunun otoritesinin kurulması ve bu otoritenin kullanılması gerekmektedir⁵⁴⁵. Dolayısıyla bahsedilen kuralların genellikle çatışma sonrası durumlarda uluslararası yönetim faaliyeti icra eden BM misyonlarına doğrudan uygulanmasının olanaklı görünmediği sonucuna varılabilir.

İşgal kural olarak, işgalci devlet(ler) ile işgal edilen ülkenin devleti ve bu ülkenin halkı arasındaki fiilî durumdan kaynaklanan bir ilişki olup, bu ilişkide işgal edilen ülkenin devletinin rızası bulunmamaktadır⁵⁴⁶. Buna karşılık uluslararası yönetim misyonlarının kural olarak ülke devletinin rızasının alınmasının ardından ve genellikle BM Güvenlik Konseyinin aldığı bir karara dayanarak faaliyette bulunduğu düşünüldüğünde, işgal kurallarının doğrudan uygulanması için gerekli koşulların

⁵⁴¹ Fox, s. 222; Benzing, *International Administration of Territories*, prg. 35.

⁵⁴² Fox, s. 229. Ayrıca bkz., Steven R. Ratner, “Foreign Occupation and International Territorial Administration: The Challenges of Convergence”, **The European Journal of International Law**, Cilt: 16, Sayı: 4, 2005, (Foreign Occupation), s. 697; Carsten Stahn, “Justice under Transitional Administration: Contours and Critique of a Paradigm”, **Houston Journal of International Law**, Cilt: 27, Sayı: 2, 2005, (Justice under Transitional Administration), s. 317.

⁵⁴³ Yoram Dinstein, “Legislation under Article 43 of the Hague Regulations: Belligerent Occupation and Peacebuilding”, **Program on Humanitarian Policy and Conflict Research**, Harvard University, Occasional Paper Series, Fall 2004, No. 1, (Legislation under Article 43), s. 2; Arai-Takahashi, s. 604.

⁵⁴⁴ Frédéric Mégret ve Florian Hoffmann, “The UN as a Human Rights Violator? Some Reflections on the United Nations Changing Human Rights Responsibilities”, **Human Rights Quarterly**, Cilt: 25, 2003, s. 331; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 471.

⁵⁴⁵ Bkz. 1907 tarihli Kara Harbinin Kanunları ve Âdetleri Hakkında La Haye Sözleşmesinin (IV) Eki Kara Harbinin Kanunları ve Âdetleri Hakkında Yönetmelik, m. 42. Ayrıca bkz. Bkz. *Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)*, Judgment, I.C.J. Reports 2005, prg. 173, s. 230; ICTY, *Prosecutor v. Mladen Naletilic and Vinko Martinovic*, Judgment, 31 March 2003, Case No. IT-98-34-T, prg. 218, s. 74.

⁵⁴⁶ Ratner, *Foreign Occupation*, s. 698.

bulunmadığı söylenebilir⁵⁴⁷. Ayrıca işgal, kural olarak devletlerin kendi ulusal politikaları doğrultusunda giriştikleri askerî operasyonların sonucunda ortaya çıkmaktayken, BM uluslararası yönetim kurumuna uluslararası toplum adına ve başta uluslararası barış ve güvenliğin korunması olmak üzere uluslararası toplumun çıkarlarına hizmet etmek üzere başvurmaktadır.

İşgal rejiminde işgalci güç için öngörülen özellikle ülkede *status quo*'nun korunması ve ülkede yürürlükte bulunan mevzuatın kural olarak tamamen korunması gibi yükümlülükler ile uluslararası yönetimlerin BM organlarının kararlarıyla kabul edilen kapsamlı görev tanımları karşılaştırıldığında, bu iki kurumun özellikle amaç ve hedefleri bakımından da tam anlamıyla birbirine uygun olmadığı ortaya çıkmaktadır⁵⁴⁸. Yine 1949 Cenevre Sözleşmesi (IV) m. 2'de "işgal hiçbir askerî mukavemetle karşılaşmasa dahi" Sözleşmenin uygulanabileceği belirtildiğinden, söz konusu hükümlerin aslında askerî unsurlara yönelik olduğu açıktır ve uluslararası yönetim faaliyetinin merkezindeki sivil unsur işgal rejimini düzenleyen kuralların kapsamında ele almak mümkün görünmemektedir⁵⁴⁹.

Doktrinde bazı yazarlar, işgal rejimini düzenleyen hükümlerin ülkedeki mevzuatın ve/veya kurumsal yapının önemli ölçüde değiştirilmesine izin verecek şekilde geniş yorumlanabileceğini ileri sürmüştü⁵⁵⁰ de yukarıda açıklanan 1907 La Haye Yönetmeliği m. 43 ve 1949 Cenevre Sözleşmesi (IV) m. 47 ve 64, uluslararası yönetimlerin görevleriyle açıkça farklı ve oldukça sınırlayıcı hükümler içermektedir⁵⁵¹. Ayrıca bahsedilen kuralların geniş yorumlanmasının kabul edilmesi hâlinde, bu yorumun yalnızca BM için değil ileride devletler tarafından girişilebilecek tüm işgal eylemleri için de geçerli olacağı sakıncası da dikkate alınmalıdır⁵⁵². Kanımızca özellikle bu husus bile işgal rejimini düzenleyen kuralların kendi bağlamı içerisinde dar yorumlanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

İşgal ve uluslararası yönetim kavramları arasındaki yukarıda açıkladığımız esaslı farklılıklar göz önüne alındığında, işgal rejimini düzenleyen kuralları BM

---

⁵⁴⁷ Sassoli, ss. 689-690; Roberts, What is a Military Occupation?, s. 291; Dinstein, Legislation under Article 43, s. 2.

⁵⁴⁸ Ayrıca bkz. Stahn, International Territorial Administration, s. 473; Arai-Takahashi, s. 605.

⁵⁴⁹ Sassoli, ss. 688-689.

⁵⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Roberts, Transformative Military Occupation, ss. 580-622; Nehal Bhuta, "The Antinomies of Transformative Occupation", **The European Journal of International Law**, Cilt: 16, Sayı: 4, 2005, ss. 721-740.

⁵⁵¹ Arai-Takahashi, s. 605.

⁵⁵² Benzing, International Administration of Territories, prg. 35.

tarafından icra edilen uluslararası yönetim faaliyetine uygulanabilecek temel hukukî çerçeve olarak kabul etmek güçtür⁵⁵³. Bununla birlikte söz konusu kurallarda özellikle işgal otoritesinin yetkilerine dair öngörülen sınırlamaların bazı durumlarda kıyasen uygulanabileceğinin kabul edilmesi makul görünmektedir⁵⁵⁴. Bu çerçevede uluslararası yönetim misyonlarının görevlerine başladığı ilk aşamada, görev yapılan ülkede kamu düzeninin ve güvenliğin sağlanması konusunda karşılaşılabilecek hukukî sorunlara ilişkin olarak işgal kurallarının referans alınabileceği ileri sürülmüştür⁵⁵⁵. Ayrıca önceden görev tanımında öngörülmezsizin, ülkedeki yönetim boşluğunedeniyle fiilen birtakım yönetim yetkilerini üstlenmek zorunda kalan misyonların, işgale ilişkin uluslararası insancıl hukuk kurallarındaki sınırlamaları dikkate alması yerinde olabilecektir⁵⁵⁶.

Bahsedilen durumlarda özellikle 1949 Cenevre Sözleşmesi (IV) daha ön plana çıkmaktadır. Zira 1907 La Haye Kurallarının aksine 1949 Cenevre Sözleşmesi (IV) daha esnek bir uygulama alanı getirmektedir. Söz konusu Sözleşmenin “yüksek akid taraflardan birine ait toprağın tamamen veya kısmen işgali hallerinde de, bu işgal hiçbir askerî mukavemetle karşılaşmasa dahi” uygulanması kabul edilmiştir (m.2). Ayrıca Sözleşmede “Bir...işgal hâlinde, ...her ne zaman ve her ne tarzda olursa olsun, işgal devletinin eline düşen ve onun tâbiyetinde olmayan şahısların” Sözleşmenin himayesi altında olduğu belirtilerek (m. 4), Sözleşmenin özellikle işgal durumunda sivillerin korunmasına ilişkin hükümlerinin ülke üzerindeki otoritenin henüz resmen kurulmadığı fakat yalnızca fiilen kullanıldığı durumlarda da uygulanabileceği öngörülmüştür⁵⁵⁷. Bu kurallar göz önüne alındığında, görev yaptığı ülkede mevcut devlet yapılarının yönetim işlevlerini yerine getiremeyecek duruma gelmeleri nedeniyle, görev tanımlarında yer almamasına rağmen çok sınırlı ölçüde de olsa bir tür yönetim faaliyeti icra eden barışı koruma operasyonlarına, kıyasen işgal rejimine ilişkin temel ilkelerin uygulanabileceği ileri sürülebilir⁵⁵⁸. Ki bu durumun

---

⁵⁵³ Benzing, *International Administration of Territories*, prg. 34.

⁵⁵⁴ Dinstein, *Legislation under Article 43*, s. 2; Sassoli, ss. 691-693; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 474.

⁵⁵⁵ Roberts, *What is a Military Occupation?*, ss. 300-301; Sassoli, s. 691.

⁵⁵⁶ Bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 474, 475.

⁵⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Pictet, *Article 6 (Commentary)*, ss. 59-61.

⁵⁵⁸ Bkz. Roberts, *What is a Military Occupation?*, ss. 290-291.

örnekleri arasında bizim de çalışmamızın ikinci bölümünde inceleyeceğimiz Kongo'daki ONUC ve Somali'deki UNOSOM II misyonları sayılmaktadır⁵⁵⁹.

---

⁵⁵⁹ Roberts, *What is a Military Occupation?*, s. 291; Kelly, s. 178.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE ULUSLARARASI YÖNETİM ÖRNEKLERİ

I. ULUSLARARASI YÖNETİMİN İLK ÖRNEKLERİ

A. Milletler Cemiyeti Dönemindeki Örnekler

1. Saar Bölgesinin (*Saar Territory*) Yönetimi (1920-1935)

a. Saar Bölgesinin Milletler Cemiyeti Yönetimine Bırakılması Süreci

Bir bölgede devletin yönetim yetkilerinin (*governmental authority*) tamamen bir uluslararası örgüt tarafından üstlenilmesinin ilk örneklerinden biri, Saar Bölgesinin 1920 ila 1935 yılları arasında MC tarafından yönetilmesidir⁵⁶⁰. Bu örnek MC'nin en kapsamlı yönetim misyonu olup, aynı zamanda tüm uluslararası yönetim örnekleri arasında en uzun ömürlü olanlardan biridir⁵⁶¹. Almanya'nın güney doğusunda bulunan ve Fransa – Almanya sınırını oluşturan bu bölgede nüfusun çoğunluğunu Alman kökenliler ya da en azından Almanca konuşanlar oluşturmaktaydı. Dönemin en önemli hammaddelerinden biri olan kömür zengini bu bölge hem Fransa hem de Almanya bakımından stratejik ve önemli görülüyordu⁵⁶². I. Dünya Savaşı sonunda Almanya'nın mağlup devletler arasında yer alması neticesinde, Versay barış görüşmelerinde Fransızların bölgeyi kendi ülkelerine dâhil

---

⁵⁶⁰Erika De Wet, "The Direct Administration of Territories by the United Nations and its Member States in the Post Cold War Era: Legal Bases and Implications for National Law", **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 8, 2004, (The Direct Administration of Territories), s. 293; Bothe ve Marauhn, Problems of a Trusteeship Administration, s. 153; De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 15. Versay Andlaşması m. 49 uyarınca, Almanya Saar Bölgesinin yönetiminden, vasi sıfatıyla faaliyette bulunacak Milletler Cemiyeti lehine vazgeçmiştir.

⁵⁶¹ Stahn, International Territorial Administration, s. 163. Ayrıca bkz. Outi Korhonen, Jutta Grass, Katja Creutz, **International Post-Conflict Situations: New Challenges for Co-Operative Governance**, Erik Castrén Institute Research Reports (18/2006), Helsinki, 2006, s. 176.

⁵⁶² Ratner, The New UN Peacekeeping, s. 91; Hurst Hannum, **Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination: The Accommodation of Conflicting Rights**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1996, s. 389 vd.

etme talebi gündeme gelmiş⁵⁶³ ancak bu istemin gerçekleşmesi mümkün olmamıştır⁵⁶⁴.

Fransızların bölgede egemenlik sağlamalarının mümkün olmadığını anlamasından sonra, Müttefik Güçler (*Allied Powers*) arasındaki uzlaşma sonucunda, savaş sırasında Kuzey Fransa'daki kömür madenlerine verilen zararın tazminatı olarak Fransa 15 yıl süreyle Saar Bölgesindeki madenlerden yararlanma hakkını elde etmiştir⁵⁶⁵. Ayrıca ABD'nin önerisi üzerine, bölgede geçici bir yönetim kurulması ve 15 yıl süreyle Saar bölgesinin yönetiminin Milletler Cemiyetine bırakılması, ardından da egemenliğin hangi devlete ait olacağına bölge halkının karar vermesi gibi pratik bir çözüm geliştirilmiştir⁵⁶⁶. Bölgenin tamamen Fransa'ya bırakılmasının Almanya açısından yaratacağı olumsuz etki göz önünde bulundurularak, Saar bölgesinin uluslararası yönetime tâbi kılınması, yine Versay Andlaşmasıyla sürekli uluslararasılaştırılmış bir ülke olması öngörülen Danzig'in aksine, zaman bakımından sınırlı tutulmuştur⁵⁶⁷.

b. Versay Andlaşmasıyla Düzenlenen Uluslararası Rejim

(1) Uluslararası Yönetim Komisyonunun Oluşumu

Saar Bölgesi için öngörülen uluslararası rejim, Versay Andlaşmasının III. Bölüm IV. Kısımında ve bu kısma dair bir ekte düzenlenmiştir⁵⁶⁸. Andlaşmayla Saar Bölgesinin yönetimi, Milletler Cemiyetini temsilen bağımsız ve tarafsız bir "Uluslararası Yönetim Komisyonuna" (*International Governing Commission*)

---

⁵⁶³ Fransa'nın Saar Bölgesini tamamen ilhak etmeyi değil, fakat bölgede gümrük birliğiyle kendisine bağlı bir yarı bağımsız devlet kurulmasını tasarladığı yönünde bkz. Frank M. Russell, **The International Government of the Saar**, University of California Press, Berkeley, 1926, s. 126.

⁵⁶⁴ I. Dünya Savaşını sona erdiren Versay Andlaşmasıyla neticelenen Paris Konferansında, Fransa'nın 1815 yılına dek kendi egemenliğinde bulunan Saar konusundaki tutumuna ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Russell, s. 121 vd.; F. P. Walters, **A History of the League of Nations**, Oxford University Press, London, 1952, s. 89; Korhonen, Grass, Creutz, ss. 176-177.

⁵⁶⁵ Versay Andlaşması, m. 45. Ayrıca bkz. Walters, ss. 89-90; Hannum, ss. 390- 91; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 15.

⁵⁶⁶ Walters, s. 89; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 16; Versay Andlaşması, m. 45-50.

⁵⁶⁷ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 16.

⁵⁶⁸ Bkz. Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım.

bırakılmıştır⁵⁶⁹. Söz konusu Komisyonun, biri Fransız vatandaşı, biri Saar Bölgesinin sakinlerinden, diğerleri de Fransız ya da Alman vatandaşı olmayan kişilerden olmak üzere, MC Konseyi tarafından seçilen beş üyeden oluşacağı öngörülmüştür⁵⁷⁰.

Yönetim Komisyonu üyelerinin bir yıllık sürelerle görev yapması öngörülmüş olup, görev süresi dolanlar yeniden atanabilecekti⁵⁷¹. Yine VersayAndlaşmasının 50. maddesinde belirtilen Ek'e göre, Yönetim Komisyonu başkanı, bir yıllık süre için Komisyon üyeleri arasından MC Konseyi tarafından atanacaktı⁵⁷². Yönetim Komisyonunda kararlar oy çokluğuyla alınacaktı⁵⁷³.

(2) Uluslararası Yönetim Komisyonunun Yetkileri

Saar için atanan Yönetim Komisyonuna geniş yetkiler verilmiştir⁵⁷⁴. Versay Andlaşmasıyla Komisyonun, “*Saar bölgesinde şimdiye kadar Alman İmparatorluğuna, Prusya'ya veya Bavyera'ya ait olan, kamu görevlilerinin atanması ve görevden alınması ve gerekli görülecek idarî ve temsilî organların oluşturulması dâhil tüm yönetim yetkilerini haiz olduğu*” düzenlenmiştir⁵⁷⁵. Yönetim Komisyonu bu hüküm sayesinde ekonomik ve siyasî alanlar da dâhil bölgedeki tüm yönetim işlevlerini üstlenmiştir⁵⁷⁶. Bununla birlikte söz konusu yetkilerin kullanımında ülkenin gelecekteki statüsünün belirli olmaması etkili olmuştur. Zira Milletler Cemiyeti, Fransa veya Almanya'nın ülke üzerindeki iddialarını etkileyecek şekilde

---

⁵⁶⁹ Joseph B. Coelho, **Building Stable and Effective States through International Governance: The Politics of Technocratic Interventions**, Dissertation, Northeastern University, Boston, 2008, UMI No: 3330759, s. 152.

⁵⁷⁰ Hannum, s. 391.

⁵⁷¹ Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 17.

⁵⁷² Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 18. Uygulamada Komisyon başkanlığına Fransız üyenin atandığı yönünde bkz. Russell, s. 139; Hannum, s. 391.

⁵⁷³ Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 19.

⁵⁷⁴ Russell, s. 134; De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 16.

⁵⁷⁵ Bkz. Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 19. Belirtilen maddede Saar bölgesindeki demiryollarının, kanalların işletilmesinde ve farklı kamu hizmetlerinin görülmesinde ve yönetiminde Komisyonun tam yetkiyi haiz olduğu ifade edilmiştir.

⁵⁷⁶ Ratner, Yönetim Komisyonunun bu işlevlerine örnek olarak, yerel meclisler için seçimlerin düzenlenmesini, bütçeye ilişkin yetkilerin kullanılmasını, polisten vergi toplanmasına, kamu mallarından ulaşımaya kadar çok çeşitli alanlarda düzenlemeler yapılmasını, kamu görevlileri ve kömür işçileri tarafından yapılan grevlerle ilgilenilmesini saymaktadır. Bkz. Ratner, The New UN Peacekeeping, s. 92.

yorumlanabilecek önlemleri almaktan kaçınmış ve özellikle tartışmalı olabilecek durumlarda tarafsız ve dengeli bir tutum benimsemeye çalışmıştır⁵⁷⁷.

Almanya ve Fransa'nın bölgedeki iddiaları bağlamında denge sağlama çabaları, Saar bölgesinin rejimini düzenleyen hükümlerde de göze çarpmaktadır⁵⁷⁸. Çoğunluğu Alman asıllılardan oluşan bölge sakinleri, Yönetim Komisyonunun denetiminde kendi yerel meclislerini, dini özgürlüklerini, okullarını ve dillerini muhafaza etme hakkına sahipken⁵⁷⁹, Fransa önemli ekonomik ayrıcalıklar kazanmıştır⁵⁸⁰. Versay Andlaşması m. 45'te öngörülen bölgedeki madenlerden yararlanma hakkı yanında Fransa'ya, madenlerle ilgili ödemelerin yapılmasında, alımlarda ve sözleşmelerde Alman para birimi yerine Fransız Frangı kullanma yetkisi verilmiş⁵⁸¹ ve Saar bölgesinin, Fransa'nın gümrük rejimine tâbi olduğu belirtilmiştir⁵⁸².

I. Dünya Savaşı sonunda, Almanya ile mütarekenin imzalandığı 11 Kasım 1918 tarihinde Saar bölgesinde yürürlükte olan mevzuatın, savaş durumu nedeniyle kabul edilenler dışında uygulanmaya devam edeceği düzenlenmiştir⁵⁸³. Ancak söz konusu düzenlemeleri Versay Andlaşması hükümlerine uygun hâle getirmek için veya başka nedenlerle 11 Kasım 1918 tarihinde ülkede yürürlükte bulunan mevzuatta değişiklik yapmak gerekirse, bu değişiklikleri halkın seçilmiş temsilcilerine danışarak Uluslararası Yönetim Komisyonu yapabilecektir⁵⁸⁴. Ayrıca Saar Bölgesinde vergi koyma yetkisi de Uluslararası Yönetim Komisyonuna bırakılmıştır⁵⁸⁵.

Kurulduğu ilk dönemlerde Yönetim Komisyonun üzerinde en çok yoğunlaştığı faaliyet ülkedeki Fransız Askerî Yönetiminin yerini almak üzere bir sivil yapılanmanın ve yerel meclislerin yeniden oluşturulmasıdır⁵⁸⁶. Ayrıca 1922 yılında, mevcut yasalarda yapılacak değişiklikler⁵⁸⁷ ve yeni vergilerin

---

⁵⁷⁷ Bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 165, 169-170.

⁵⁷⁸ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 165.

⁵⁷⁹ Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 28.

⁵⁸⁰ Bisschop, s. 89; Russell, ss. 139-140.

⁵⁸¹ Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 32.

⁵⁸² Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 31.

⁵⁸³ Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 23.

⁵⁸⁴ Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 23. Komisyonun yasama yetkilerine ilişkin tek sınırlamanın madenlere ilişkin olduğu yönünde bkz. Hannum, s. 392. Ayrıca bkz. Russell, s. 134.

⁵⁸⁵ Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 26.

⁵⁸⁶ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 92.

⁵⁸⁷ Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 23.

konulması⁵⁸⁸ ile ilgili meselelere ilişkin olarak tavsiyelerde bulunmak üzere, yerel halkın seçilmiş temsilcilerinden oluşan bir Danışma Konseyi (*Landesrat*) kurulmasına rağmen, Uluslararası Yönetim Komisyonu kendisini bu organının görüşleriyle bağlı saymaksızın ve hatta bazen bu organa danışmaksızın⁵⁸⁹ yönetim yetkilerini kullanmıştır⁵⁹⁰. Dolayısıyla bölgenin yönetimine ilişkin karar alma sürecinde yerel aktörlerin katılımı asgarî düzeyde kalmıştır⁵⁹¹.

Saar bölgesinde uluslararası rejimin başlangıcından önce mevcut bulunan hukuk ve ceza mahkemeleri aynen korunmuştur⁵⁹². Bunların yanı sıra Versay Andlaşmasında belirtilen görev tanımına uygun olarak Yönetim Komisyonu tarafından, bahsedilen yerel mahkemelerin kararlarının temyiz edilebilmesi ve o mahkemelerin yetkili olmadığı konuları da görebilmesi amacıyla, hukuk ve ceza alanında bir yüksek mahkeme de kurulmuştur⁵⁹³. Versay Andlaşmasında Saar bölgesinde faaliyet gösteren mahkemelerin, kararlarını Yönetim Komisyonu adına vereceği de düzenlenmekteydi⁵⁹⁴. Yönetim Komisyonun görevleri arasında sayılan bir diğer husus, uygun görülen koşul ve yöntemlerle Saar Bölgesinde yerleşik kişilerin yurt dışındaki çıkarlarının korunmasının sağlanmasıdır⁵⁹⁵.

Kendi yetkileri de dâhil, Versay Andlaşmasının ekinde yer alan Saar Bölgesine ilişkin düzenlemelerin yorumlanmasıyla ilgili her türlü meseleye dair karar yetkisi de Yönetim Komisyonuna verilmiş olup, bahsedilen hükümlerin yorumu konusunda Fransa ve Almanya arasında çıkabilecek bir uyuşmazlığın Yönetim Komisyonu tarafından bağlayıcı olarak çözümleneceği ifade edilmiştir⁵⁹⁶. Saar bölgesi için öngörülen rejimin uygulanması konusunda Almanya bazı protestolar

---

⁵⁸⁸ Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 26.

⁵⁸⁹ Saar bölgesinde geçerli tek para biriminin Fransız Frangı olduğuna dair kararın halkın seçilmiş temsilcilerine danışmaksızın alındığı yönünde bkz. Russell, s. 173.

⁵⁹⁰ Bisschop, ss. 94-95; Walters, s. 586; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 167. Seçimlerle oluşan yerel meclisin, kendi tavsiyelerinin dikkate alınmaması nedeniyle genel olarak Komisyonla işbirliği yapmayı kabul etmediği ya da Komisyon kararlarını reddettiği yönünde bkz. Hannum, s. 392.

⁵⁹¹ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 167.

⁵⁹² Russell, ss. 134-135; Hannum, s. 392.

⁵⁹³ Bkz. Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 25; Hannum, ss. 392-393.

⁵⁹⁴ Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 25.

⁵⁹⁵ Bkz. Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 21.

⁵⁹⁶ Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 33. Ayrıca bkz. W. R. Bisschop, **The Saar Controversy**, Sweet & Maxwell Limited, London, 1924, ss. 29-30.

göndererek, bölgenin yönetimi konusundaki rahatsızlığını ifade etmiştir⁵⁹⁷. Bu bağlamda özellikle Komisyonun oluşumuna itiraz eden Almanya, Yönetim Komisyonu üyelerinin Andlaşmada öngörüldüğü gibi tarafsız değil, Fransa yanlısı olduğunu belirtmiştir⁵⁹⁸. Yine düzenlenen rejimde açıkça Yönetim Komisyonuna verilen Saar Bölgesinde yerleşik kişilerin yurt dışındaki çıkarlarının korunmasının sağlanması görevinin Komisyon tarafından Fransa'ya bırakılması⁵⁹⁹ ve Fransız Frangının bölgede geçerli tek yasal para birimi olarak kabulü⁶⁰⁰ Almanya'nın tepki gösterdiği en önemli hususlardan olmuştur. Buna karşılık Yönetim Komisyonu başkanlığı uygulamada daima Fransız üyeye verildiğinden, Komisyonla Fransız hükümeti arasında ciddi bir uyuşmazlık yaşanmamıştır⁶⁰¹.

(3) Milletler Cemiyeti Konseyinin Denetimi

Kamu hizmetlerinin görülmesi, dış ilişkilerin yürütülmesi ve yerel bir polis gücünün kurulması da dâhil olmak üzere bölgede tüm yasama ve yürütme otoritesini haiz olan Yönetim Komisyonunun, görevlerini yerine getirirken son derece geniş yetkileri bulunmaktaydı⁶⁰². Yönetim Komisyonun bu yetkilerini kullanırken giriştiği faaliyetler ve genel anlamda tasarrufları, temelde MC Konseyinin gözetimine tâbiydi⁶⁰³. Yönetim Komisyonunun faaliyetlerinin izlenmesi bizzat Komisyon tarafından MC Konseyine yılda üç ya da dört kez sunulan raporlar aracılığıyla olmaktadır⁶⁰⁴. Ayrıca Fransız ve Alman hükümetleri ile bölgede yerleşik kişilerin temsilcileri tarafından MC Konseyine dilekçe ya da bildiri gönderilebiliyordu⁶⁰⁵.

MC Konseyine Komisyon tarafından sunulan raporlar ve çeşitli şekillerde ulaştırılan dilekçeler, Komisyonun yetkisini kötüye kullandığı iddia edilen tasarrufları bakımından çok sınırlı bir denetim imkânı sağlamaktaydı⁶⁰⁶. Zira Versay Andlaşmasının Saar Bölgesinin uluslararası rejimini düzenleyen ekinde, MC

⁵⁹⁷ Almanya ile Yönetim Komisyonu arasındaki meselelere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Russell, s. 167 vd.

⁵⁹⁸ Russell, ss. 167-168.

⁵⁹⁹ Russell, s. 171.

⁶⁰⁰ Bisschop, s. 71.

⁶⁰¹ Hannum, s. 392.

⁶⁰² Stahn, *International Territorial Administration*, s. 170.

⁶⁰³ Bkz. Bisschop, s. 87 vd.

⁶⁰⁴ Russell, s. 141; Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 92.

⁶⁰⁵ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 170.

⁶⁰⁶ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 170.

Konseyinin Yönetim Komisyonunun tasarruflarına ilişkin bir iptal ya da başka türlü bir müdahale yetkisi öngörülmemiştir⁶⁰⁷. Dolayısıyla MC Konseyinin denetimi sonucunda uygulayabileceği tek “yaptırım”, Komisyon üyelerinin bir yıllık görev süresi sonunda yeniden atanmasını engelleyebilmektir⁶⁰⁸.

c. Saar Bölgesindeki Milletler Cemiyeti Yönetiminin Değerlendirilmesi

Çalışmamızın birinci bölümünde belirtildiği üzere MC'nin kurulmasından önce, çokuluslu yönetimler şeklinde somutlaşan uluslararası yönetim örneklerine rastlanmaktadır. Ancak Saar bölgesinin yönetiminin MC tarafından doğrudan üstlenilmesi bir uluslararası örgüt tarafından girişilen ilk uluslararası yönetim faaliyeti olması bakımından önemlidir. Ayrıca Saar'ın uluslararası yönetime tabi tutulmasıyla Almanya ile Fransa arasındaki ülkesel uyuşmazlığın çözümü hedeflenerek başarıya ulaşılmış ve söz konusu örnekle uluslararası yönetim tekniğinin ülkesel uyuşmazlıkların çözümünde bir araç olarak kullanılabilirliği görülmüştür⁶⁰⁹.

Her ne kadar I. Dünya Savaşı'nın galipleri tarafından şekillendirilen Versay Andlaşmasında öngörülmüş olsa da, Saar'ın yönetiminin MC'nin kurumsal çerçevesi içerisinde somutlaşmasının, en azından daha tarafsız, denetlenebilir ve uzun vadede ülkesel uyuşmazlığın makul bir şekilde ve en önemlisi barışçıl bir biçimde çözümlenebildiği başarılı bir örnek ortaya çıkardığı ifade edilmektedir⁶¹⁰. Uluslararası yönetim faaliyetindeki bu kurumsallaşmanın en önemli özelliği, çokuluslu yönetimlerdeki devlet merkezli çıkarılardan ziyade uluslararası toplumun çıkarlarının ön plana alınmasıdır. Nitekim bu sayede Yönetim Komisyonunun üyeleri, hükümetlerinden bağımsız olarak MC adına faaliyet gösterebilmiş ve nispeten tarafsız bir şekilde bölgeyi yönetebilmişlerdir⁶¹¹.

Versay Andlaşması m. 49'da, Saar Bölgesinin yönetimi konusunda Milletler Cemiyetinin vasi sıfatı (*in the capacity of trustee*) olduğu belirtilmiş ve Almanya MC

---

⁶⁰⁷ Bisschop, s. 30. MC Konseyinin, önemli sebepler dışında, Saar'ın yönetimine müdahale etmeyeceğine karar verdiği yönünde bkz. Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 92. Konseyin denetim işlevini yerine getirdiği istisnaî bazı örnekler için bkz. Russell, ss.198 - 216.

⁶⁰⁸ Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 17.

⁶⁰⁹ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 171.

⁶¹⁰ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 93.

⁶¹¹ Russell, s. 239.

lehine ülkenin yönetiminden feragat etmiştir⁶¹². Ülke üzerindeki egemenlik resmen Almanya'ya ait kalmakla beraber⁶¹³, belirtilen maddeyle ülkenin yönetimi ve ülkenin statüsüne ilişkin bir referandumun düzenlenmesi görevi Milletler Cemiyetine verilmiştir. Dolayısıyla genellikle kabul edildiği üzere, bu dönemde Saar Bölgesinin Milletler Cemiyetinin egemenliğinde olduğundan bahsetmek mümkün olmayıp, MC'nin yalnızca yönetim yetkisini haiz olduğu söylenebilir⁶¹⁴. Egemenlik resmen Almanya'da olmakla beraber, MC yönetiminde geçirilen süre boyunca Saar bölgesinin, yönetime ilişkin olarak Almanya'yla hiçbir bağı kalmamıştır⁶¹⁵. Nitekim bahsettiğimiz hususlar göz önüne alındığında, Saar bakımından ortaya çıkan, egemenlik ve bir uluslararası örgüt tarafından yönetim yetkilerinin üstlenilmesi arasındaki bölünmenin/ayrışmanın, güncel örneklerden Kosova'dakine benzediği ifade edilebilir⁶¹⁶. Zira bilindiği üzere egemenliği Yugoslavya Federal Cumhuriyetine ait olan Kosova'da da yönetim yetkileri BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararıyla kurulan UNMIK tarafından kullanılmıştır.

Saar Bölgesinin Yönetim Komisyonu tarafından idaresi, Versay Andlaşmasında öngörüldüğü üzere, Andlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonraki 15 yıllık sürecin sona ermesine yani plebisit sonuçlandırılana dek sürmüştür⁶¹⁷. Yapılan plebisitte halka, Fransa'yla birleşme, Almanya'yla yeniden birleşme veya *status quo*'nun, yani uluslararası yönetim rejiminin devamı şeklinde üç ayrı seçenek sunulmuştur⁶¹⁸. 13 Ocak 1935 tarihinde yapılan plebisitte, Saar bölgesi halkının % 90'ının iradesi Almanya'yla yeniden birleşme yönünde şekillenmiştir⁶¹⁹. Plebisit

---

⁶¹² Maddenin İngilizce metni şu şekildedir: “*Germany renounces in favour of the League of Nations, in the capacity of trustee, the government of the territory...*”.

⁶¹³ Hannum, bu dönemde Alman mahkemeleri tarafından verilen bazı kararlarda, Saar bölgesinin Almanya'nın bir kısmı olarak değerlendirildiğini ve bölgede yaşayanların Alman vatandaşlığında kalmayı sürdürdüğünü belirtmektedir. Bkz. Hannum, s. 391; Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 92.

⁶¹⁴ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 16. Ayrıca bkz. Ydit, s. 45. MC temsilcilerinin görüşünün ise, Cemiyet yönetimindeki 15 yıl süresince egemenliğin askıda olduğu ve Saar bölgesinin durumunun yeni bir uluslararası hukuk kavramı yani “üzerinde egemenlik bulunmayan bir ülke” olduğu yönünde bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 172.

⁶¹⁵ Hannum, s. 391.

⁶¹⁶ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 16.

⁶¹⁷ Hannum, s. 390. Plebisitin yapılmasında yardımcı olmak üzere yaklaşık 1000 seçim görevlisinin ve İngiltere, İtalya, İsveç ve Hollanda tarafından gönderilen 3300 askerden oluşan bir askerî gücün görevlendirildiği ve söz konusu gücün bir uluslararası örgütün yetkisine tâbi olarak kurulan ilk çok uluslu askerî operasyon olduğu yönünde bkz. Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 93.

⁶¹⁸ Versay Andlaşması, III. Bölüm IV. Kısım Eki m. 34.

⁶¹⁹ Kullanılan 528.105 geçerli oyun % 90'ının Almanya'yla yeniden birleşme, % 8.8'inin uluslararası rejimin devamı ve % 0.4'ünün Fransa'yla birleşme lehinde olduğu yönünde bkz. Hannum, s. 393.

sonuçları MC Konseyi için bağlayıcı olmayıp, yalnızca ülkenin statüsü kararlaştırılırken dikkate alınması zorunluydu⁶²⁰. Bu bağlamda MC Konseyi tarafından alınan karar çerçevesinde, Yönetim Komisyonunun görevi 1 Mart 1935’de sona ermiş ve bölgenin yönetimi Almanya’ya devredilmiştir⁶²¹.

2. Danzig Serbest Şehrini (*The Free City of Danzig*) Yönetimi (1920-1939)

a. Danzig’in “Serbest Şehir” Olarak Belirlenmesi

Milletler Cemiyeti döneminde Versay Andlaşması çerçevesinde, ülkesel uyuşmazlıkların çözümü hedefiyle uluslararasılaştırma aracının kullanıldığı ikinci önemli örnek Danzig Serbest Şehrini (1920-1939) durumudur⁶²². Versay Andlaşmasıyla, I. Dünya Savaşı öncesinde Batı Prusya’nın bir parçası olan Danzig’in, Almanya ve Polonya’dan ayrı tutularak uluslararasılaştırılması öngörülmüştür⁶²³. Danzig’in uluslararasılaştırılmasının amacı birbiriyle çatışan çıkarların dengelenmesiydi. Zira büyük çoğunluğunu Almanların oluşturduğu Danzig halkı gelecekte Almanya’yla yeniden birleşme ümidiyle tamamen özerk ya da bağımsız olmak istiyor ve Polonya’ya katılmak istemiyordu⁶²⁴. Buna karşılık yeni kurulan Polonya devleti denize serbestçe ve güvenli bir şekilde erişiminin anahtarı olarak gördüğü liman kenti Danzig’in kendi sınırlarına katılmasını talep ediyordu⁶²⁵.

I. Dünya Savaşının galibi Müttefiklerin, Alman yoğunluklu nüfusu dikkate alarak şehri Polonya’nın egemenliğine bırakmak istememesi⁶²⁶ neticesinde, Versay Barış Andlaşmasıyla MC’nin himayesinde ve Polonya için ayrıcalıkların tanındığı bir

⁶²⁰ Caplan, *International Governance*, s. 30.

⁶²¹ Saar bölgesinde yapılan plebisite ve sonuçlarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Walters, ss. 586 – 598.

⁶²² Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 173-174.

⁶²³ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 94.

⁶²⁴ Hannum, s. 375.

⁶²⁵ Theodor Schweisfurth, “Danzig”, *Encyclopedia of Public International Law*, Cilt: I, (Ed. Rudolf Bernhardt), North-Holland, Amsterdam, 1992, ss. 938-939. Nitekim ABD başkanı Wilson tarafından 8 Ocak 1918’de açıklanan on dört ilkeden on üçüncüsünde, yeni kurulacak Polonya’nın denize serbestçe ve güvenli bir şekilde çıkışının sağlanması gerektiği ifade edilmekteydi. On dört nokta olarak da bilinen ilkeler için bkz. President Woodrow Wilson's Fourteen Points, <http://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp> (28.04.2011).

⁶²⁶ Coelho, s. 150.

Danzig Serbest Şehrinin kurulması öngörölmüş ve bahsedilen çıkar çatışmasının uzlaştırılması yoluna gidilmiştir⁶²⁷. Dolayısıyla Danzig örneğinde MC'nin yetki üstlenmesi, bölgenin yeniden yapılandırılmasına ilişkin bir araç olarak değil, bölgede tarafsızlaştırma faktörü ve uyuşmazlık çözüm mekanizması olarak ortaya çıkmıştır⁶²⁸.

b. Danzig Serbest Şehrinin Statüsünü Düzenleyen Belgeler

(1) Versay Andlaşması

Danzig Serbest Şehrinin uluslararası statüsü temelinde, Versay Andlaşmasının 100 -108. maddelerinde⁶²⁹ ve Versay Andlaşmasının 104. maddesi uyarınca Polonya ile Danzig Serbest Şehri arasında Kasım 1920'de akdedilen Paris Andlaşmasında⁶³⁰ düzenlenmiştir. Versay Andlaşması m. 100 ile Almanya, aynı maddede sınırları belirtilen ve toplamda 1951 km²'lik alanı kapsayan⁶³¹ Danzig şehri ve çevresi üzerindeki tüm haklarından ve egemenliğinden müttefik devletler lehine vazgeçmiştir. Andlaşmanın 102. maddesinde de Müttefik Devletlerin bölgede, bir serbest şehir kurmayı yükümlendiği belirtilmiştir.

10 Ocak 1920 tarihinde Versay Andlaşmasının yürürlüğe girmesiyle Danzig'in egemenliği Müttefik Devletlere geçmiş; Müttefikler de Andlaşmanın 102. maddesindeki yükümlülüklerine uygun olarak 15 Kasım 1920'de Danzig'i Serbest Şehir olarak ilan etmişlerdir⁶³². Versay Andlaşması m. 102'de Danzig'in MC'nin

---

⁶²⁷ Bkz. Versay Andlaşması, III. Bölüm XI. Kısım, m. 100-108. Danzig Serbest Şehrinin kuruluş süreci ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ian F. D. Morrow, "The International Status of the Free City of Danzig", **British Yearbook of International Law**, Cilt: 18, 1937, ss. 114-116. Ayrıca bkz. Hannum, s. 375 vd. Nitekim USAD da 4 Şubat 1932 tarihli danışma görüşünde, "*Danzig'in Almanya'dan ayrılması Alman halkının rızası hilafınaydı. Bu şehrin halkının neredeyse tamamı Almandı ve Barış Konferansında Polonya'nın denize serbest ve güvenli erişimini sağlamak için, Polonya'ya dâhil edilmeksizin Danzig'in serbest şehir yapılmasına karar verildi.*" ifadelerine yer vermiştir. Bkz. P.C.I.J., Treatment of Polish Nationals and Other Persons of Polish Origin or Speech in the Danzig Territory, Advisory Opinion, 4 February 1932, Series A/B, No. 44, ss. 27-28.

⁶²⁸ Stahn, International Territorial Administration, s. 174.

⁶²⁹ Bkz. Versay Andlaşması, III. Bölüm, XI. Kısım, m. 100-108.

⁶³⁰ Andlaşmanın tam metni için bkz. Convention between Poland and The Free City of Danzig, signed at Paris, 9 November 1920, League of Nations, Treaty Series, Cilt: 6, 1921, No. 153, s. 191 vd. Paris Andlaşmasında düzenlenmeyen bazı hususların daha sonra müzakere edildiği ve bu görüşmelerin 24 Ekim 1921 tarihli Varşova Andlaşmasıyla neticlendiği yönünde bkz. Smyrek, s. 59.

⁶³¹ Schweisfurth, s. 939.

⁶³² Schweisfurth, s. 939; Smyrek, s. 59.

himayesinde olduğu belirtilmiş; m. 103'te de hazırlanacak Danzig Serbest Şehri Anayasasının MC'nin garantisi altında olacağı düzenlenmiştir. Yine Versay Andlaşması uyarınca Danzig'de yerleşik Almanya uyrukluların Serbest Şehrin vatandaşlığına geçeceği belirtilmiştir (m. 105). Görüldüğü üzere, Saar Bölgesine ilişkin ayrıntılı düzenlemelerin aksine Versay Andlaşması Danzig Serbest Şehrinin uluslararası statüsünü ana hatlarıyla düzenlemiş ve MC için Saar'dakiyle aynı şekilde bir yönetim öngörmemiştir⁶³³. Fakat Andlaşmanın esas katkısı, Danzig ve çevresini, ne Polonya'nın ne de Almanya'nın egemenliğine bırakmak suretiyle uluslararası hukuk bakımından *sui generis* bir birime⁶³⁴ dönüştürmesidir⁶³⁵.

(2) Danzig Anayasası

Versay Andlaşması m. 103/1'de, Serbest Şehrin usulüne uygun olarak atanan temsilcileri tarafından, Milletler Cemiyetince atanacak Yüksek Komiser⁶³⁶ (*High Commissioner*) ile anlaşarak, Danzig Serbest Şehri için bir anayasa hazırlanması öngörülmüştür. Yine aynı hükümde Danzig Serbest Şehri Anayasasının Milletler Cemiyetinin garantisi altında olduğu belirtilmiştir. Danzig'de seçimler yoluyla oluşturulan Kurucu Meclis anayasayı hazırlamış⁶³⁷ ve daha sonra bu Anayasa MC Konseyi tarafından onaylanmıştır⁶³⁸. Anayasanın Milletler Cemiyetinin garantisi altında olması, Anayasanın MC tarafından onaylanmasını, Anayasa'da yapılacak değişikliklerin MC'nin iznine tâbi olmasını ve Danzig Serbest Şehrinin yönetiminin daima bu Anayasaya uygun olmasının MC tarafından gözetilmesini ifade

⁶³³ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 94.

⁶³⁴ USAD'a göre, "*Danzig'in hukukî statüsünün sui generis olması, Polonya'ya devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen olağan kurallardan ayrılma ve Polonya ile Danzig arasındaki ilişkiler için yeni kurallar koyma yetkisi vermez. Bununla birlikte Serbest Şehir için bağlayıcı olan Andlaşma hükümlerine ve bu hükümler çerçevesinde Cemiyet organları tarafından alınan kararlara tâbi olarak, uluslararası hukukun genel ilkeleri Danzig'e de uygulanır. Danzig Anayasasının kendine has niteliği yalnızca Danzig ve Cemiyet arasındaki ilişkiyi etkiler.*" Bkz. P.C.I.J., *Treatment of Polish Nationals and Other Persons of Polish Origin or Speech in the Danzig Territory*, Advisory Opinion, 4 February 1932, Series A/B, No. 44, s. 23-24.

⁶³⁵ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 175.

⁶³⁶ Milletler Cemiyeti tarafından atanan Yüksek Komiserlerin üç yıllık sürelerle görev yaptığını ve çalışmalarını ilgili olarak doğrudan MC Konseyine raporlar sunduğuna dair bkz. Smyrek, s.59.

⁶³⁷ Danzig Serbest Şehri Anayasasının İngilizce tam metni için bkz. *League of Nations Official Journal*, Cilt: 11, December 1930, ss. 1794-1819.

⁶³⁸ Danzig Serbest Şehri Anayasasının hazırlanma süreci ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Morrow, ss. 117-118.

etmektedir⁶³⁹. Bu çerçevede Danzig Anayasasının, garantisi altında bulunduğu ve değiştirilmesi ancak rızasına bağlı olan MC tarafından resmen onaylanan ilk anayasa olduğu belirtilmektedir⁶⁴⁰.

Danzig'in statüsünü düzenleyen andlaşmalar ve MC tarafından onaylanan Anayasa çerçevesinde, Serbest Şehrin yönetimi konusundaki asıl sorumluluk Danzig halkına bırakılmıştır⁶⁴¹. Anayasada yapılacak değişikliklerin MC'nin onayına tâbi olması bir yana bırakılırsa, Danzig iç işleri bakımından tam bir otonomiye haizdir⁶⁴². Danzig'de yürütme yetkisi, Meclis içinden (*Volkstag*) seçilen on iki üyeli Senato tarafından kullanılmaktaydı. Bu bağlamda yasaların yayımlanması, kamu yönetiminin düzenlenmesi, gelir ve giderleri belirleyerek bütçenin hazırlanması, kamu görevlilerinin atanması ve kamu güvenliğinin sağlanması gibi görevler yürütme organı tarafından yerine getirilmekteydi⁶⁴³. Anayasa değişikliklerine ilişkin özel usul ve Andlaşmalarda Polonya için öngörülen birtakım ayrıcalıklar saklı kalmak üzere, ülkede yasama yetkisi dört yılda bir yapılan seçimlerle belirlenen 120 üyeli Meclise (*Volkstag*) aitti⁶⁴⁴. MC tarafından atanan Yüksek Komiserin yasama ve yürütme alanındaki işlevleri ise, esasen yapılacak andlaşmaların Şehrin uluslararası statüsüne uygunluğunun denetimi⁶⁴⁵ ile sınırlıydı.⁶⁴⁶

---

⁶³⁹ Bkz. P.C.I.J., Consistency of Certain Danzig Legislative Decrees with the Constitution of the Free City, Advisory Opinion, 4 December 1935, Series A/B, No. 65, s. 49. Yine USAD'a göre, "Anayasanın garantörü olarak Cemiyet yalnızca Anayasanın metniyle değil, onun düzgün bir şekilde uygulanmasıyla da ilgilenmelidir." Bkz. P.C.I.J., Treatment of Polish Nationals and Other Persons of Polish Origin or Speech in the Danzig Territory, Advisory Opinion, 4 February 1932, Series A/B, No. 44, s. 21.

⁶⁴⁰ Stahn, International Territorial Administration, s. 176.

⁶⁴¹ Stahn, International Territorial Administration, s. 175.

⁶⁴² Hannum, s. 379.

⁶⁴³ Danzig'in yürütme organına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Hannum, s. 376.

⁶⁴⁴ Bkz. Hannum, ss. 376-377.

⁶⁴⁵ Bkz. Polonya ile Danzig Serbest Şehri arasında 9 Kasım 1920 tarihinde akdedilen Paris Andlaşması, m. 6, League of Nations, Treaty Series, Cilt: 6, 1921, No. 153, s. 193.

⁶⁴⁶ Ratner, The New UN Peacekeeping, s. 94. *Stahn* Yüksek Komiserin yasama ve yürütme sürecindeki bu sorumluluklarını "bekçi işlevi" (*watchdog function*) olarak adlandırmaktadır. Bkz. Stahn, International Territorial Administration, s. 176. Ayrıca Yüksek Komiserin, Danzig halkından gelen Anayasanın ihlali iddialarına ilişkin dilekçeleri kabul ettiği ve bu dilekçeleri inceledikten sonra MC Konseyine gönderdiği yönünde bkz. Smyrek, s. 60. Ancak Yüksek Komiserin ve genel olarak Cemiyetin üstlendiği role rağmen *Walters* Danzig'in bir uluslararası yönetim örneği teşkil etmediği görüşündedir. Yazara göre, atanan Yüksek Komiser bir uluslararası organa karşı sorumlu bir uluslararası memurdur; fakat herhangi bir yönetim işlevini haiz değildir. Bkz. *Walters*, dñn. I, ss. 90-91.

(3) Danzig ile Polonya Arasındaki Özel Hukukî İlişkiyi Düzenleyen Paris Andlaşması

Versay Andlaşması m. 104 uyarınca, bizzat bu hükümde belirlenen amaçları gerçekleştirmek üzere 11 Kasım 1920 tarihinde Polonya ile Danzig Serbest Şehri arasındaki hukukî ilişkiyi düzenleyen Paris Andlaşması⁶⁴⁷ akdedilmiştir. Versay Andlaşması m. 104 ve 11 Kasım 1920 tarihli Paris Andlaşması birlikte göz önüne alındığında, Polonya'nın Danzig'de sahip olduğu ayrıcalık ve sorumluluklar ana hatlarıyla şöyledir⁶⁴⁸:

Danzig Serbest Şehrinin dış ilişkilerinin yürütülmesi yetkisi Polonya'ya bırakılmıştır⁶⁴⁹. Ancak Danzig'in dış ilişkilerinin Polonya tarafından yürütülmesi, Serbest Şehrın dış politikası bakımından Polonya'yı yegâne belirleyici aktör konumuna getirmemiş; burada da bir denge gözetilmiştir. Zira söz konusu Andlaşmanın hükümleriyle Polonya, Danzig'i etkileyen uluslararası andlaşmaları bağitleme konusunda yetkilendirilmiş olmakla birlikte, bir andlaşmayı bağitlemeden önce Danzig makamlarının görüşünü almakla yükümlüdür⁶⁵⁰. Ayrıca MC tarafından atanan Yüksek Komiserin, Danzig için Polonya tarafından bağitlanan uluslararası andlaşmaların Şehrın statüsüyle bağdaşmadığı görüşünde olması durumunda, Yüksek Komisere bu andlaşmaları veto yetkisi tanınmıştır⁶⁵¹. Danzig'e tanınan dış borç sözleşmeleri akdetme hakkı da ancak önceden Polonya'nın görüşünü almak suretiyle kullanılabilir⁶⁵². Dış ilişkilerin yürütülmesine ilişkin olarak ayrıca, Polonya hükümetinin Danzig makamlarıyla anlaşarak Serbest Şehirde bulunacak yabancı konsolosluk memurları için exequatur vereceği, Danzig'in diplomatik ve konsolosluk

---

⁶⁴⁷ Andlaşmanın tam metni için bkz. Convention between Poland and The Free City of Danzig, signed at Paris, 9 November 1920, League of Nations, Treaty Series, Cilt: 6, 1921, No. 153, s. 191 vd. Paris Andlaşmasında düzenlenmeyen bazı hususların daha sonra müzakere edildiği ve bu görüşmelerin 24 Ekim 1921 tarihli Varşova Andlaşmasıyla neticlendiği yönünde bkz. Smyrek, s. 59.

⁶⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Morrow, s. 117; Schweisfurth, s. 940.

⁶⁴⁹ Bkz. Polonya ile Danzig Serbest Şehri arasında 9 Kasım 1920 tarihinde akdedilen Paris Andlaşması, m. 2 vd.

⁶⁵⁰ Polonya ile Danzig Serbest Şehri arasında 9 Kasım 1920 tarihinde akdedilen Paris Andlaşması, m. 6.

⁶⁵¹ Schweisfurth, s. 940; Smyrek, s. 60. Bkz. Polonya ile Danzig Serbest Şehri arasında 9 Kasım 1920 tarihinde akdedilen Paris Andlaşması, m. 6.

⁶⁵² Polonya ile Danzig Serbest Şehri arasında 9 Kasım 1920 tarihinde akdedilen Paris Andlaşması, m. 7.

temsilinin Polonya tarafından sağlanacağı ve yurt dışındaki Danzig vatandaşlarının Polonya'nın diplomatik himayesinden yararlanacağı öngörülmüştür⁶⁵³.

Polonya ile Danzig Serbest Şehri arasında 9 Kasım 1920'de akdedilen Paris Andlaşmasıyla, Danzig Polonya'nın gümrük sınırlarına dâhil edilmiş, dolayısıyla Polonya'nın gümrük mevzuatının ve tarifelerinin Danzig'de de uygulanması benimsenmiştir (m. 13 vd.)⁶⁵⁴. Yine Serbest Şehirdeki demiryolu sisteminin tamamının yönetim ve denetimi Polonya'ya bırakılmış⁶⁵⁵; Danzig'de ikamet eden Polonya uyruklular ile Polonya kökenli ve Lehçe konuşan diğer kişilere karşı ayrımcılığın önleneyeceği⁶⁵⁶ hükme bağlanmıştır. Versay Andlaşması m. 104'te öngörülen Polonya'nın ihracatı ve ithalatı için Danzig'deki limandan herhangi bir kısıtlamaya tâbi olmaksızın yararlanma hakkı çerçevesinde, beş Polonyalı beş Danzigli Komisyoner ile bir başkandan oluşan “Danzig Liman ve Su Yolları Kurulu” (*Danzig Port and Waterways Board*) kurulmuştur⁶⁵⁷. Bu Kurul, Serbest Şehir sınırları içinde liman ve suyollarının işletilmesi ile yönetim ve denetim görevlerini yerine getirmiştir.

c. Milletler Cemiyetinin Danzig Serbest Şehrine İlişkin Yetki ve Sorumlulukları

Versay Andlaşmasıyla Danzig Serbest Şehri konusunda Milletler Cemiyetine temelde iki farklı sorumluluk verilmiştir⁶⁵⁸. Bu sorumluluklardan ilki Danzig'in MC'nin himayesine bırakılması ve Danzig Anayasasının MC'nin garantisi altına konulmasıdır. Diğerisi ise Danzig ile Polonya arasında çıkabilecek

---

⁶⁵³ Polonya ile Danzig Serbest Şehri arasında 9 Kasım 1920 tarihinde akdedilen Paris Andlaşması, m. 2, 3, 4.

⁶⁵⁴ Polonya'nın merkezî gümrük yönetiminin sorumluluğunda ve denetiminde bulunmakla birlikte Danzig'deki gümrük yönetiminin Serbest Şehir makamlarının yetkisine bırakıldığı ve Danzig'in gümrük gelirlerinden belirli bir yüzde aldığı yönünde bkz. Schweisfurth, s. 940.

⁶⁵⁵ Polonya ile Danzig Serbest Şehri arasında 9 Kasım 1920 tarihinde akdedilen Paris Andlaşması, m. 21.

⁶⁵⁶ Polonya ile Danzig Serbest Şehri arasında 9 Kasım 1920 tarihinde akdedilen Paris Andlaşması, m. 33.

⁶⁵⁷ Söz konusu kurulun başkanının Danzig ve Polonya'nın uzlaşmasıyla atanacağı, aralarında uzlaşma olmaması hâlinde ise MC Konseyi tarafından atanması düzenlenmiştir. Bkz. Polonya ile Danzig Serbest Şehri arasında 9 Kasım 1920 tarihinde akdedilen Paris Andlaşması, m. 19 vd.

⁶⁵⁸ Ydit, s. 195; Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 94. Milletler Cemiyetinin Danzig Serbest Şehri bakımından üstlendiği rol konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. John B. Mason, **The Danzig Dilemma: A Study in Peacemaking by Compromise**, Stanford University Press, California, 1946, ss. 77- 88.

uyuşmazlıkların çözme işlevidir. Bu işlevin görülmesinde ilk derecede MC tarafından Danzig için atanan Yüksek Komiser ve Yüksek Komiserin kararlarına karşı itiraz mercii olarak öngörülen MC Konseyi özel önemi haizdir⁶⁵⁹.

(1) Milletler Cemiyetinin Danzig ile Polonya Arasındaki Uyuşmazlıkları Çözme İşlevi

Danzig'in yönetimi konusunda Polonya ile Serbest şehir makamları arasında çıkan uyuşmazlıkların çözümünde tarafsız bir organ olma işlevi, Milletler Cemiyetinin Danzig'de üstlendiği en önemli görevlerden biri haline gelmiştir⁶⁶⁰. Bu işlevin görülmesinde temel sorumluluğu Yüksek Komiser ve MC Konseyi üstlenmiştir.

Versay Andlaşması m. 103'de, Yüksek Komisere "*Versay Andlaşmasına ya da bu andlaşma uyarınca yapılan diğer düzenleme ve anlaşmalara ilişkin olarak Polonya ve Danzig Serbest Şehri arasında ortaya çıkan tüm ihtilafları ilk derece (in the first instance) olarak çözme*" görevi verilmiştir. Bu bağlamda Danzig ile Polonya arasındaki ilişkileri düzenleyen 9 Kasım 1920 tarihli Paris Andlaşması m. 39 uyarınca bu görev, Polonya ile Serbest Şehir arasındaki ilişkileri etkileyen tüm konulara teşmil edilerek önemli ölçüde genişletilmiştir⁶⁶¹. Söz konusu hüküm çerçevesinde, gerek Serbest Şehrin statüsünü düzenleyen andlaşma hükümlerinden gerekse taraflar arasındaki ilişkileri etkileyen herhangi bir meseleden kaynaklanan uyuşmazlıklar, Danzig veya Polonya tarafından Yüksek Komiserin kararına sunulacaktır⁶⁶². Yüksek Komiser gerekli görmesi hâlinde meseleyi MC Konseyine bizzat havale edebileceği gibi, Yüksek Komiserin ele aldığı uyuşmazlıklar hakkında verdiği bağlayıcı kararlara karşı, bu uyuşmazlıklar bakımından kararları nihaî ve bağlayıcı olan MC Konseyine başvuru yolu açıktır⁶⁶³. Bu hükümlerden anlaşıldığı üzere Yüksek Komisere bir uyuşmazlık hakkında taraflar kendisine başvurmaksızın re'sen karar verme yetkisi tanınmamıştır. Nitekim USAD da, Versay Andlaşması m.

⁶⁵⁹ Bkz. Hannum, ss. 377-378.

⁶⁶⁰ Stahn, International Territorial Administration, s. 178.

⁶⁶¹ Bkz. Mason, ss. 80-81.

⁶⁶² Yüksek Komiserin öncelikle, önüne getirilen uyuşmazlığın kendi yetkisine girip girmediğini belirlediği ve Yüksek Komiser tarafından kabul edilebilirliğe ilişkin olarak verilen bu kararın da MC Konseyi önüne götürülebildiği yönünde bkz. Mason, s. 82.

⁶⁶³ Mason, s. 82; Smyrek, s. 60.

103/2 ile 9 Kasım 1920 tarihli Paris Andlaşması m. 39 birlikte değerlendirildiğinde Yüksek Komiserin işlevinin yargısal nitelikte olduğunu ve ancak taraflardan birince kendisine sunulan meseleler hakkında karar verebileceğini belirtmiştir⁶⁶⁴.

Uygulamada çoğunluğu Danzig tarafından yapılan başvuru üzerine Yüksek Komiser tarafından seksenin üzerinde karar verilmiş olup, bu kararların neredeyse tamamı taraflardan birinin ya da her ikisinin itirazı yoluyla MC Konseyi önüne götürülmüştür⁶⁶⁵. Bununla birlikte Konsey, Yüksek Komiser tarafından verilen kararları genellikle onaylamış, dördünde değişikliğe gitmiş ve yalnızca birini iptal etmiştir⁶⁶⁶. MC Konseyi bahsedilen görevi yerine getirirken USAD'dan altı kez danışma görüşü talebinde bulunmuştur⁶⁶⁷. Danzig'in uluslararası statüsünü belirleyen andlaşmalarla getirilen bu uyuşmazlık çözüm mekanizması, tarafların haklarını etkin biçimde savunmasına olanak sağlaması bakımından olumlu bir gelişme iken, özellikle MC Konseyinin en basit sorunlarla bile ilgilenmesine yol açması ve Konsey için getirdiği iş yükü açısından dezavantajlı bir durum oluşturmuştur⁶⁶⁸. Nitekim bu yöntemin olumsuz yönlerini asgariye indirmek üzere Yüksek Komiser tarafından hakemlik işlevi yerine arabuluculuk faaliyeti ön plana çıkarılmış ve ortaya çıkan sorunların taraflar arasında görüşmeler yoluyla çözümlenmesi hedeflenmiştir⁶⁶⁹.

(2) Milletler Cemiyetinin Koruma İşlevi

Versay Andlaşması m. 102 ile Danzig Serbest Şehrinin MC'nin himayesinde olduğu düzenlenmiştir. Bu bağlamda MC Konseyinin önemli görevlerinden biri, dışarıdan gelebilecek müdahalelere karşı Danzig'in ülkesel bütünlüğünün ve

⁶⁶⁴ P.C.I.J., Polish Postal Service in Danzig, Advisory Opinion, 16 May 1925, Series B, No. 11, s. 26.

⁶⁶⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mason, ss. 82-83; Ydit, ss. 195-197.

⁶⁶⁶ Ydit, s. 195.

⁶⁶⁷ MC Konseyinin talebi üzerine USAD tarafından verilen danışma görüşleri sırasıyla şöyledir: P.C.I.J., Polish Postal Services in Danzig, Advisory Opinion, 16 May 1925, Series B, No. 11; P.C.I.J., Jurisdiction of the Courts of Danzig, Advisory Opinion, 3 March 1928, Series B, No. 15; P.C.I.J., Free City of Danzig and International Labour Organization, Advisory Opinion, 26 August 1930, Series B, No. 38; P.C.I.J., Access to, or Anchorage in, the Port of Danzig, of Polish War Vessels, Advisory Opinion, 11 December 1931, Series A/B, No. 43; P.C.I.J., Treatment of Polish Nationals and Other Persons of Polish Origin or Speech in the Danzig Territory, Advisory Opinion, 4 February 1932, Series A/B, No. 44; P.C.I.J., Consistency of Certain Danzig Legislative Decrees with the Constitution of the Free City, Advisory Opinion, 4 December 1935, Series A/B, No. 65.

⁶⁶⁸ Stahn, International Territorial Administration, s. 179.

⁶⁶⁹ Mason, s. 84; Ydit, s. 195; Stahn, International Territorial Administration, s. 180.

andlaşmalarla öngörülen statüsünün korunmasıdır⁶⁷⁰. Ancak MC askerî güce sahip olmadığından Danzig'in tarafsızlığını sağlamak üzere Danzig Anayasası m. 5'te bazı sınırlamalar öngörülmüştür. Bu bağlamda Danzig Serbest Şehri, Milletler Cemiyetinin önceden rızası bulunmaksızın, bir askerî üs ya da deniz üssü olarak kullanılamaz; bölgede tahkimat yapılamaz ve ülkesinde savaş malzemesi veya mühimmat üretimi için izin veremez. Dışarıdan gelebilecek saldırılar karşısında himayenin nasıl işleyeceği düzenlenmediğinden, MC Konseyi savunmanın, MC üyelerinin ve Polonya'nın işbirliğiyle sağlanacağı görüşündeydi⁶⁷¹. Polonya'nın Danzig'i savunma işlevini üstlenme yönündeki talebine olumsuz yanıt veren MC Konseyi, bunun ancak kendisinin ya da acil durumlarda Yüksek Komiserin talebi üzerine mümkün olabileceğini ifade etmiştir⁶⁷².

Yukarıda ana hatlarıyla açıklanan savunma ve güvenlik stratejisi, Danzig'in Nazi Almanyasının etkisine girmesini ve nihayetinde Almanya tarafından işgalini engelleyememiştir. Başlangıçta MC Konseyi Danzig'de Alman etkisinin artması karşısında Polonya'nın şiddetli direniş göstereceğini ve bir işgal hâlinde Şehri korumak için Polonya'nın yeterli güce sahip olduğunu düşünmüşse⁶⁷³ de durum böyle olmamıştır. Zira Almanların Yüksek Komiseri istifaya zorlamaları ve Danzig'in içişlerine müdahale etmeyecek bir Yüksek Komiser atanmasını sağlamaları dahi MC'nin etkin tedbirler almasına yol açmamıştır⁶⁷⁴. II. Dünya Savaşına doğru ilerleyen süreçte, özellikle 1935 yılı sonrasında uluslararası arenadaki önemli gelişmeler MC'nin dikkatinin Danzig'den uzaklaşmasına neden olmuş ve nihayetinde Eylül 1939'da Alman birlikleri Danzig'i işgal etmiştir⁶⁷⁵.

d. Değerlendirme

Her ikisi de ülkesel uyuşmazlıkların çözümü amacıyla Versay Andlaşmasında öngörülmesine rağmen, Danzig için öngörülen yöntem Saar için öngörülene nazaran farklıdır. Zira Danzig örneğinde, yönetim yetkisi temelde Anayasayla belirlenen

---

⁶⁷⁰ Ydit, s. 197.

⁶⁷¹ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 180.

⁶⁷² Ydit, s. 197; Smyrek, s. 62.

⁶⁷³ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 180.

⁶⁷⁴ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 181.

⁶⁷⁵ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 92; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 17.

yerel makamlara bırakıldığından,MC ülke üzerinde münhasır bir yönetim yetkisini haiz olmamıştır ve dolayısıyla dar anlamda bir uluslararası yönetimden söz etmek güçtür. Benimsenen bu yöntemde esasen taraflar arasındaki uyuşmazlıkların çözümü bakımından arabuluculuk ve hakemlik rolü üstlenen MC, yalnızca bir ölçüde denetim yetkisi kullanmış ve bu surette Danzig ile Polonya'nın karşıt çıkarılarının dengelenmesi yoluna gidilmiştir. Bu çerçevede Saar örneğinden farklı olarak, sınırlı bir uluslararası müdahaleyle Danzig halkının kendi kendini yönetmesine (özellikle içişleri bakımından) olanak tanınmıştır⁶⁷⁶.

Danzig ve Saar örnekleri arasında yöntem bakımından ortaya çıkan farklılığın en önemli nedenlerinden biri, aslında Danzig'in tamamen bağımsız bir ülke haline getirilmek istenmesidir⁶⁷⁷. Zira Danzig'in ülkesel statüsü önceden belirlendiğinden, burada görev yapan Yüksek Komiserin yetkileri kapsam bakımından sınırlı kalmıştır. Oysa Saar Bölgesi bakımından ne önceden belirlenmiş bir nihaî statü söz konusuydu ne de bölgenin bağımsızlığını kazanması beklenmekteydi. Bu nedenle Saar'daki Yönetim Komisyonunun, yapılacak plebisitin sonuçlarına göre ülkenin nihaî statüsü kararlaştırılana dek tüm yönetim yetkilerini üstlenmesi bir bakıma mantık gereğiydi⁶⁷⁸. Söz konusu iki örnekten yola çıkarak, uluslararası yönetim altına konulan ülkelerin nihaî statüsünün önceden belirlenmesinin, üstlenilen yönetim yetkilerinin kapsamı ve bu yetkilerin kullanım tarzı üzerinde belirli ölçüde etkisi olduğu ileri sürülmüştür⁶⁷⁹.

B. Birleşmiş Milletler Döneminde Uygulamaya Geçirilemeyen Uluslararasılaştırma Önerileri

1. Genel Olarak

Tıpkı I. Dünya Savaşı sonrasında olduğu gibi, II. Dünya Savaşının hemen ardından da, ülkesel uyuşmazlık konusu bölgeler bakımından, uyuşmazlığın çözümü

---

⁶⁷⁶ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 183.

⁶⁷⁷ Nitekim USAD da 4 Şubat 1932 tarihli *Danzig'deki Polonya Uyruklular Danışma Görüşünde*, "Polonya bakımından, Danzig Anayasası...yabancı bir devletin anayasasıdır." ifadesiyle bu hususa vurgu yapmıştır. Bkz. P.C.I.J., Ser. A./B., No. 44 (1932), s. 24.

⁶⁷⁸ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 18.

⁶⁷⁹ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 18.

ve tarafsız bir uluslararası yönetim hedefiyle bazı bölgelerin uluslararasılaştırılması gündeme gelmiştir. Bu bağlamda Trieste ve Kudüs'ün BM yönetimine bırakılması amacıyla yapılan planlar, temelde aynı amacın güdüldüğü MC dönemindeki Saar ve Danzig örnekleri çerçevesinde şekillenmiştir. Dünya Savaşlarının hemen ardından ortaya çıkan bu örnekleri, daha sonra çatışma sonrası barış inşası amacıyla ortaya çıkan uluslararası yönetimlerden ayıran en önemli hususlardan biri, tamamı stratejik önemi haiz bu alanların esasen iki taraflı uyuşmazlıkların çözülmesi amacıyla uluslararasılaştırılmasıdır⁶⁸⁰.

II. Dünya Savaşının bitiminde Trieste ve Kudüs'ün uluslararasılaştırılmasına ilişkin ayrıntılı tasarılar hazırlanmış, ancak her iki proje de uygulamaya geçirilememiştir. Bununla birlikte söz konusu örneklerde BM için kapsamlı yönetim yetkileri öngörülmesi, uluslararası yönetim faaliyetinin BM Andlaşmasına uygunluğu ve hukukî dayanağı konusundaki tartışmaları beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla Trieste ve Kudüs örneklerinin önemi, vesayet sistemi dışında da BMÖ'nün ülkelerin yönetimi konusunda hukukî ehliyeti bulunduğunun kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır⁶⁸¹.

2. Trieste Serbest Bölgesi'nin (*The Free Territory of Trieste*) Daimî Statüsü

a. Trieste Bölgesinin Uluslararasılaştırılmasının Kabulü

Trieste bölgesinin uluslararasılaştırılması önerisi⁶⁸², II. Dünya Savaşının sonunda bölgenin özellikle Yugoslavya ve İtalya arasında uyuşmazlık konusu olmasıyla gündeme gelmiştir. Ticarî ve stratejik açıdan önemli olan ve İtalyan, Slav ve Avusturya kökenli nüfusun yoğun olduğu, Adriyatik kıyısındaki bu bölge üzerinde hem İtalyanlar hem de Yugoslavlar hak iddia etmekteydi⁶⁸³. Bununla

⁶⁸⁰ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 187.

⁶⁸¹ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 21.

⁶⁸² Ayrıntılı bilgi için bkz. Kelsen, *The Law of the United Nations*, s. 825 vd.; Hans Kelsen, "The Free Territory of Trieste under the United Nations", **The Year Book of World Affairs 1950**, Stevens & Sons Limited, London, 1950, s. 174 vd.; Ydit, s. 231 vd.; Massimo Panebianco, "Trieste", **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: IV, (Ed. Rudolf Bernhardt), Elsevier, Amsterdam, 2000, ss. 1003-1006.

⁶⁸³ Ydit, ss. 235, 237-238; Korhonen, Grass, Creutz, s. 192.

birlikte savaş sonunda muzaffer devletler Trieste'nin geleceğinin ancak yapılacak görüşmeler sonucunda belirleneceğini ifade ederek, hâlihazırda Trieste'de birlikleri bulunan Yugoslavya'nın meseleyi bir oldubittiyle halletmeye çalışmasının önüne geçmişlerdir. Nihayetinde Yugoslavya ve İtalya'nın çatışan çıkarlarını uzlaştırma çabaları sürerken Trieste bölgesi, biri İngiltere ve ABD'nin(*zone A*) diğeri Yugoslavya'nın (*zone B*) yetkisinde iki işgal bölgesine ayrılmıştır⁶⁸⁴.

Nihaî çözüm konusunda Yugoslavya, Trieste'nin Yugoslavya Federasyonu içinde bir cumhuriyet (federe birim) olmasını isterken, İtalya Trieste bölgesinin kendi sınırları içinde kalacağı bir çözümü benimsediğini fakat Trieste Limanının uluslararasılaştırılmasına razı olduğunu ifade etmiştir⁶⁸⁵. II. Dünya Savaşındaki düşman devletlerle barış andlaşmalarını görüşmek üzere Potsdam Konferansı ile kurulan ve ABD, İngiltere, SSCB ve Fransa dışişleri bakanlarından oluşan Dışişleri Bakanları Konseyi⁶⁸⁶ ise, Yugoslavya ve İtalya'nın itirazlarına rağmen Trieste'nin tamamen uluslararasılaştırılmasını benimsemiştir⁶⁸⁷. Daha sonra 29 Temmuz – 15 Ekim 1946 tarihlerinde toplanan Paris Barış Konferansı katılımcılarının büyük çoğunluğu tarafından kabul gören ve BM Güvenlik Konseyi tarafından da onaylanan⁶⁸⁸ Trieste Serbest Bölgesinin Daimî Statüsüne, İtalya ile 10 Şubat 1947'de akdedilen Barış Andlaşmasının⁶⁸⁹ VI numaralı ekinde yer verilmiştir.

---

⁶⁸⁴ Ydit, s. 238.

⁶⁸⁵ Ydit, s. 239.

⁶⁸⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ydit, s. 239.

⁶⁸⁷ Ydit, s. 241; Korhonen, Grass, Creutz, ss. 192-193.

⁶⁸⁸ Bkz. UN Doc. S/RES/16 (1947), 10 January 1947. BM Güvenlik Konseyinde alınan bu karar 1 çekimser 10 oyla kabul edilmiştir. Statünün Güvenlik Konseyince onaylanmasında çekimser kalan tek devlet olan Avustralya'nın, Statüde Güvenlik Konseyi için öngörülen işlevleri yerine getirme konusunda Güvenlik Konseyinin BM Andlaşmasıyla yetkilendirilmediği yönündeki itirazı için bkz. Ydit, s. 242. Avustralya'nın itirazındaki görüşünü paylaşan *Kelsen* de İtalya'yla akdedilen Barış Andlaşmasının eklerinin BM Güvenlik Konseyi tarafından onaylanması için BM Andlaşmasında herhangi bir hukukî dayanak bulunmadığı görüşündedir. Bkz. Kelsen, *The Law of the United Nations*, s. 832.

⁶⁸⁹ Andlaşmanın tam metni için bkz. Treaty of Peace with Italy, signed at Paris on 10 February 1947, UN Treaty Series, Cilt: 49, 1950, s. 126 vd.

b. Trieste Serbest Bölgesinin Daimî Statüsüyle Öngörülen Rejim

(1) Genel Olarak

II. Dünya Savaşı sonunda İtalya ile 10 Şubat 1947’de akdedilen Barış Andlaşmasında Trieste, Serbest Bölge (*Free Territory*) olarak belirlenmiştir. Trieste’nin bağımsızlığının ve ülke bütünlüğünün BM Güvenlik Konseyinin garantisi altında olduğu ifade edilerek⁶⁹⁰, bölge BM Güvenlik Konseyinin doğrudan sorumluluğuna bırakılmıştır⁶⁹¹. Ayrıca söz konusu Andlaşmanın VI No.’lu ekinde “Trieste Serbest Bölgesi Daimî Statüsü”ne (*Permanent Statute of the Free Territory of Trieste*) yer verilmiştir⁶⁹². Statüde, Serbest Bölgenin bağımsızlığının ve ülke bütünlüğünün BM Güvenlik Konseyinin güvencesinde olduğu tekrarlanarak, bu sorumluluğun içeriğine netlik kazandırılmıştır. Bu çerçevede BM Güvenlik Konseyi için, hem Statüye uyulmasının ve özellikle temel insan haklarının korunmasının sağlanması hem de kamu düzeninin ve güvenliğin korunmasının sağlanması sorumlulukları öngörülmekteydi⁶⁹³.

Esasen Trieste için öngörülen statü, yukarıda yer verilen MC dönemindeki Danzig örneğiyle önemli ölçüde benzerlik göstermektedir⁶⁹⁴. Zira her iki örnekte de stratejik açıdan önemli bölgeler üzerindeki çıkar çatışmalarının dengelenmesi ve dış müdahaleler karşısında yerel halkın haklarının korunması amacıyla söz konusu bölgeler için sürekli uluslararasılaştırılmış bir statü öngörüldüğü belirtilmektedir⁶⁹⁵. Buna karşılık Trieste Serbest Bölgesinin Daimi Statüsü hazırlanırken, Danzig örneğinden dersler çıkarıldığı ve o örnek bakımından görülen yetersizliklerin giderilmeye çalışıldığı da vurgulanan bir başka husustur⁶⁹⁶.

⁶⁹⁰ Treaty of Peace with Italy, 10 February 1947, m. 21, 22.

⁶⁹¹ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 20. Trieste’nin yönetimine ilişkin önemli yetkilerin BM tarafından üstlenilmesi önerisi ve hazırlanan Daimî Statü çerçevesinde, Trieste’nin statüsünü *Kelsen* şöyle tanımlamaktadır: “*bir devlet değil fakat Birleşmiş Milletler egemenliğinde devlet benzeri bir topluluk*”. Bkz. Kelsen, *The Law of the United Nations*, ss. 831-832.

⁶⁹² Trieste Serbest Bölgesi Daimi Statüsünün tam metni için bkz. Treaty of Peace with Italy, 10 February 1947, Annex VI, *Permanent Statute of the Free Territory of Trieste*, UN Treaty Series, Cilt: 49, 1950, s. 186 vd.

⁶⁹³ *Permanent Statute of the Free Territory of Trieste*, m. 2.

⁶⁹⁴ Danzig ve Trieste örneklerinin karşılaştırıldığı ayrıntılı bir değerlendirme için Bkz. Ydit, ss. 251-256; Korhonen, Grass, Creutz, ss. 194-195.

⁶⁹⁵ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 189.

⁶⁹⁶ Korhonen, Grass, Creutz, s. 193.

İtalya, Barış Andlaşması m. 21/2 ile Trieste'deki egemenliğinin sona erdirilmesine rıza göstermiş ve Bölge, kural olarak, askerden ve silahtan arındırılmış tarafsız bir ülke halini almıştır⁶⁹⁷. Statüyle Trieste, kendi bayrağı (m.8), vatandaşlığı (m.6), anayasası (m.10), yönetim organları⁶⁹⁸ ve parasal sistemi olan bir birim haline getirilmiş; Danzig'den farklı olarak dış ilişkilerini yürütme yetkisi kural olarak kendi yönetim organlarına verilmiştir (m. 24). Trieste için öngörülen sistem, MC döneminde Danzig'de uygulamaya konulan yönetim modeliyle paralellik arz etmekte olup, kural olarak, yerel düzeyde seçilmiş veya atanmış kişilere bırakılan yasama ve yürütme yetkilerinin Statüye uygun olarak kullanılmasının sağlanması için, bölge yönetim organlarının uluslararası denetim mekanizmasına tâbi olması öngörülmüştür⁶⁹⁹. Bununla birlikte aşağıda görüleceği üzere, BM Güvenlik Konseyi tarafından atanması öngörülen Yöneticiye Statüyle verilen yetkiler, Danzig'deki Yüksek Komiserden farklı olarak Trieste Yöneticisinin bölgede yasama ve yürütme işlevlerine bazı durumlarda esaslı katılımını da içermekteydi.

(2) BM Güvenlik Konseyi Tarafından Atanması Öngörülen Yöneticinin (Governor) Yetkileri

Trieste Serbest Bölgesi Daimî Statüsünde, Güvenlik Konseyi tarafından İtalya ve Yugoslavya'nın görüşleri alındıktan sonra, ne Yugoslavya ne İtalya ne de Trieste Serbest Bölgesi yurttaşı olan bir kişinin Yönetici olarak atanacağı ve beş yıl süreyle görev yapacağı öngörülmekteydi⁷⁰⁰. Statüyle, BM Güvenlik Konseyinin ülkedeki temsilcisi olan Yöneticiye daha ziyade denetim mahiyetinde, fakat gerektiğinde aktif rol üstlenebileceği kapsamlı yetkiler verilmiştir. Kendisine tevdi edilen yetki ve görevler bağlamında yalnızca BM Güvenlik Konseyine karşı sorumlu ve onun talimatlarına uymakla yükümlü olan Yöneticinin⁷⁰¹, Statünün işleyişine ve kendi

⁶⁹⁷ Permanent Statute of the Free Territory of Trieste, m. 3.

⁶⁹⁸ Statüde, Trieste Serbest Bölgesinin yönetim organları sayılmış (m.9); bunların, Yönetici (*Governor of Trieste*), genel olarak yürütme yetkisini kullanacak bir Yönetim Konseyi (*Council of Government*) (m.13), yasama yetkisini kullanmak üzere seçilmiş üyelerden oluşan bir Meclis (*Assembly*) (m.12) ve Yargı (*Judiciary*) (m.14) olduğu belirtilmiştir.

⁶⁹⁹ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 190.

⁷⁰⁰ Permanent Statute of the Free Territory of Trieste, m. 11.

⁷⁰¹ Korhonen, Grass, Creutz, s. 193. Nitekim Yöneticinin görevlerini yerine getirirken, BM Güvenlik Konseyi dışında hiçbir hükümetten ya da makamdan emir ve talimat alamayacağı Statü m. 25'te açıkça düzenlenmiştir.

görevlerinin icrasına ilişkin olarak Konseye yıllık raporlar sunması öngörülmüştür⁷⁰². Ayrıca yukarıda da belirtildiği üzere Statü Danzig örneğinden dersler çıkarılarak hazırlandığından, Statüyle Trieste'deki Yöneticiye Danzig'deki Yüksek Komisere nazaran çok daha kapsamlı yetkiler verilmiş⁷⁰³ ve Yönetici ülkenin yönetiminde en yüksek yürütme organı olarak öngörülmüştür⁷⁰⁴.

Trieste halkının temel haklarının korunması da dâhil olmak üzere Statüye uyulmasının denetlenmesi ve Statüye, Serbest Bölgenin Anayasasına ve kanunlarına uygun olarak Serbest Bölge Hükümeti tarafından kamu düzeninin ve güvenliğinin korunmasının sağlanması Yöneticinin öncelikli sorumluydu⁷⁰⁵. Bu görevlerini yerine getirebilmesi amacıyla Yöneticiye tanınan geniş veto yetkileri kayda değerdir. Bu bağlamda Yönetici, Trieste Meclisi tarafından kabul edilen fakat kendisinin Daimî Statüye uygun olmadığını düşündüğü yasama tasarruflarını veto yetkisini haizdi⁷⁰⁶. Yönetici ayrıca, Trieste hükümeti tarafından kabul edilen idarî tasarrufların Statüde kendisi için öngörülen temel sorumluluklarla bağdaşmadığı görüşündeysen, söz konusu tasarrufları askıya alabilecekti⁷⁰⁷. Yine Statüyle, Anayasayla veya yasalarla çatıştığını düşündüğü uluslararası andlaşmaların yürürlüğe girmesini engelleme Yöneticiye verilmiş bir başka yetkiydi⁷⁰⁸.

Trieste'de en üst makam olarak kabul edilen Yöneticinin bir devlet başkanınınikiyle karşılaştırılabilir nitelikte başka bazı yetkileri de haiz olduğu belirtilmektedir⁷⁰⁹. Söz konusu yetkiler arasında, Statüde Güvenlik Konseyi için öngörülen sorumlulukları etkileyebileceğini düşündüğü konularda yasama sürecinin başlatılması⁷¹⁰; Trieste'de görev yapacak kamu güvenliği direktörü (m. 27/1) ve yargıçlar (m. 16) gibi bazı üst düzey memurların atanması; kendisi için öngörülen sorumlulukları etkileyen konularda Yönetim Konseyine herhangi bir idarî tasarrufun

---

⁷⁰² Permanent Statute of the Free Territory of Trieste, m. 17/2.

⁷⁰³ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 98.

⁷⁰⁴ Korhonen, Grass, Creutz, s. 193.

⁷⁰⁵ Permanent Statute of the Free Territory of Trieste, m. 17.

⁷⁰⁶ Permanent Statute of the Free Territory of Trieste, m. 19/4.

⁷⁰⁷ Permanent Statute of the Free Territory of Trieste, m. 20/1.

⁷⁰⁸ Permanent Statute of the Free Territory of Trieste, m. 24/1. Hatırlanacağı üzere Danzig'deki Yüksek Komiser yalnızca uluslararası andlaşmaları veto yetkisini haiz olup Trieste Yöneticisi için öngörülen yasama ve yürütme tasarruflarına ilişkin yetkilere sahip değildi. Bkz. Ydit, s. 253. Ayrıca, Trieste'nin Statüsünde değişiklik yapma yetkisi de BM Güvenlik Konseyine verilmiştir. Bkz. Permanent Statute of the Free Territory of Trieste, m. 37.

⁷⁰⁹ Bkz. Ydit, s. 253; Korhonen, Grass, Creutz, s. 195.

⁷¹⁰ Permanent Statute of the Free Territory of Trieste, m. 19/1.

kabulünü önermek, bu öneriye uyulmayan durumlarda karar vermesi için konuyu BM Güvenlik Konseyine havale etmek (m. 20/2); ve nihayet olağanüstü durumlarda uygun önlemlerin alınması emrini verme ve güvenlik güçlerinin yönetimini üstlenme (m.22) sayılabilir.

(3) BM Güvenlik Konseyi İçin Öngörülen Yetki ve Sorumluluklar

BM Güvenlik Konseyinetevdi edilmiş öncelikli sorumluluk Trieste Serbest Bölgesinin bağımsızlığının ve ülkesel bütünlüğünün temin edilmesidir⁷¹¹. Bu bağlamda Güvenlik Konseyinin Trieste’de kapsamlı bir rol üstlenmesi, daimî olarak Trieste’nin uluslararası statüsünün garantörü ve Statünün uygulanması bakımından en üst denetim organı haline gelmesi öngörülmüştür⁷¹². Nitekim Güvenlik Konseyi bakımından öngörülen yetki ve sorumluluklar, MC Konseyinin Danzig’e ilişkin sorumluluklarına nazaran daha kapsamlı olup, bu sayede Güvenlik Konseyinin Trieste’nin yönetimine ilişkin aktif rol oynaması söz konusu olabilecekti⁷¹³.

Güvenlik Konseyinin Trieste bakımından sahip olduğu en önemli yetkilerden biri, Bölgede kendisinin temsilcisi olacak ve tamamen kendisine karşı sorumlu bir Yönetici (*Governor*) atamaktı⁷¹⁴. Söz konusu Yöneticiye talimatlar verme⁷¹⁵, bu kişinin faaliyetlerini denetleme ve görevlerini yerine getirmede başarısız olduğu kanısına varması durumunda bu kişiyi belirli koşullarla görevden alma⁷¹⁶ yetkileri bizzat Güvenlik Konseyine aitti. Ayrıca özellikle belirli bir yasama tasarrufunun kabulüne ilişkin olarak Yönetici ile yerel Meclis arasında uyuşmazlık bulunması durumunda, söz konusu tasarruf ancak BM Güvenlik Konseyinin rızasıyla yasa halini alabilecekti⁷¹⁷. Olağanüstü durumlarda Yönetici tarafından kullanılan yetkiler veya

---

⁷¹¹ Treaty of Peace with Italy, 10 February 1947, m. 21; Permanent Statute of the Free Territory of Trieste, m. 2.

⁷¹² Stahn, *International Territorial Administration*, s. 192.

⁷¹³ Hannum, s. 405. Danzig örneğinde MC Konseyinin denetim işlevini hantal ve zayıf bir uyuşmazlık çözüm mekanizması çerçevesinde yerine getirdiği; dolayısıyla en sonunda Nazi siyaseti karşısında dayanamadığı yönünde bkz. Korhonen, Grass, Creutz, s. 195.

⁷¹⁴ Permanent Statute of the Free Territory of Trieste, m. 11.

⁷¹⁵ Permanent Statute of the Free Territory of Trieste, m. 25.

⁷¹⁶ Permanent Statute of the Free Territory of Trieste, m. 11/3.

⁷¹⁷ Permanent Statute of the Free Territory of Trieste, m. 19/6.

Statüye ilişkin değişiklik önerileri konusunda Meclisin doğrudan BM Güvenlik Konseyine başvuruda bulunması olanak dâhilindeydi⁷¹⁸.

c. Değerlendirme

Trieste'nin BM Güvenlik Konseyi tarafından yönetilmesi için hazırlanan ve yukarıda ana hatlarıyla incelediğimiz Plan, BM çerçevesinde uluslararası yönetimlerin ilk örneklerinden biri olmakla birlikte hiçbir zaman uygulamaya geçirilememiştir. Zira Soğuk Savaşın başlangıcına denk gelen bu dönemde, Güvenlik Konseyi üyeleri bölge için atanacak Yönetici üzerinde uzlaşmaya varamamıştır⁷¹⁹. Sonuçta, daha önceden belirlenen askerî işgal bölgelerine uygun olarak Trieste, 5 Ekim 1954 tarihinde Londra'da imzalanan mutabakat zaptıyla⁷²⁰ Yugoslavya (*zone B*) ve İtalya (*zone A*) arasında paylaşılmıştır⁷²¹. Bu çözüm benimsenene dek bölge, ABD, İngiltere ve Yugoslavya tarafından yönetilmiştir⁷²².

Trieste'nin uluslararası yönetime tabi tutulmasına ilişkin Plan, yeni kurulan BM'nin bölgede görevlendirdiği bir Yönetici aracılığıyla denetim ve özellikle belirli ölçüde yönetim işlevlerini doğrudan üstlenmesinin öngörülmesi bakımından önemlidir⁷²³. Milletler Cemiyeti dönemindeki Danzig ve Saar örneklerinden farklı olarak, bölge yönetiminde görev alan yerel makamlara özellikle Yöneticinin eylem ve işlemleri konusunda doğrudan BM Güvenlik Konseyine başvuru olanağı tanınması ve bu başvurular karşısında Güvenlik Konseyinin etkin önlemler alabilmesine imkân verilmesi kayda değerdir. Zira BM tarafından BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisi aracılığıyla yönetim yetkisinin kullanıldığı güncel örnekler bakımından dahi bu tür bir mekanizma öngörülmemiştir⁷²⁴. Bununla birlikte bu tür bir mekanizmanın, sahaya yabancı Güvenlik Konseyi için getirebileceği iş

---

⁷¹⁸ Permanent Statute of the Free Territory of Trieste, m. 22/2, m. 37. Meclisin doğrudan BM Güvenlik Konseyine başvurabilmesinin önceki örneklere göre önemli bir yenilik olduğu yönünde bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 193.

⁷¹⁹ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 20.

⁷²⁰ ABD, İngiltere, Yugoslavya ve İtalya arasında imzalanan mutabakat zaptının tam metni için bkz. Memorandum of Understanding (with annexes and exchange of notes) regarding the Free Territory of Trieste, signed at London on 5 October 1954, UN Treaty Series, Cilt: 235, 1956, s. 99 vd.

⁷²¹ Ydit, s. 268.

⁷²² De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 21.

⁷²³ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 194.

⁷²⁴ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 194.

yükü bakımından işlerliği, Trieste örneği uygulamaya geçirilemediğinden her zaman bir soru işareti olarak kalacaktır.

3. Kudüs'ün Uluslararasılaştırılması Önerisi

a. Önerinin Kabulü

Trieste'nin uluslararasılaştırılmasını öngören projeye aynı dönemde, Kudüs'ün de Birleşmiş Milletler yönetimine tâbi tutulması gündeme gelmiştir. Bununla birlikte Kudüs'ün uluslararasılaştırılmasının öngörülmesinin nedeni, Trieste örneğinin aksine II. Dünya Savaşının sonuçlarıyla doğrudan bağlantılı olmayıp, Filistin'e ilişkin olarak Araplar ve Yahudiler arasında süregelen uyuşmazlıklar ve İngiliz mandasının sona erdirilmesi nedeniyle ortaya çıkan yönetim boşluğudur⁷²⁵. Her üçü de semavî dinler olan Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet için kutsal mekânları barındıran Kudüs'ü de kapsayan Filistin, 1517 yılından I. Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalmış; I. Dünya Savaşı sonrasında da İngiltere mandasına bırakılmıştır⁷²⁶. İngiltere mandası döneminde, göçlerle sayıları giderek artan Yahudiler ile Araplar arasındaki gerginlik ve çatışmalar giderek şiddetlenmiş; çeşitli çabalarına rağmen soruna çözüm bulamayacağını anlayan İngiltere nihayetinde Filistin meselesini Birleşmiş Milletlere havale etmiştir⁷²⁷.

Meselenin kendisine tevdi edilmesi üzerine BM Genel Kurulu tarafından düzenlenen özel oturumda alınan kararlar⁷²⁸, Filistin meselesiyle ilgili tüm hususları araştırıp Genel Kurula çözüm önerilerini sunmakla görevlendirilen Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi (*United Nations Special Committee on Palestine/UNSCOP*) kurulmuştur. Özel Komite tarafından sunulan Rapordaki⁷²⁹ önerilere uygun olarak BM Genel Kurulu tarafından 29 Kasım 1947 tarihinde

⁷²⁵ Smyrek, s. 92; Korhonen, Grass, Creutz, ss. 197-198.

⁷²⁶ Peter Malanczuk, "Jerusalem", *Encyclopedia of Public International Law*, Cilt: III, (Ed. Rudolf Bernhardt), Elsevier, Amsterdam, 1997, ss. 7-8.

⁷²⁷ Malanczuk, Jerusalem, s. 9; Smyrek, s. 92. İngiltere'nin meseleye çözüm bulma girişimleri konusunda bkz. Korhonen, Grass, Creutz, ss. 198-199.

⁷²⁸ UN Doc. A/RES/106 (S-1), 15 May 1947.

⁷²⁹ Raporun tam metni için bkz. A/364, 3 September 1947, Official Records of the Second Session of the General Assembly, Supplement No. 11, United Nations Special Committee on Palestine, Report to the General Assembly, Volume 1, Lake Success, New York, 1947, <<http://unispal.un.org/unispal.nsf/5ba47a5c6cef541b802563e000493b8c/07175de9fa2de563852568d3006e10f3?OpenDocument>> (02.01.2012).

alınan 181 (II) sayılı Kararla, İngiliz mandasındaki Filistin'i Paylaşım Planı kabul edilmiştir⁷³⁰. Söz konusu kararla kabul edilen Planda, Filistin'deki İngiltere mandasına son verilmesi ve İngiliz birliklerinin en geç 1 Ağustos 1948'e kadar Filistin'den çekilmesi; Filistin'de bir Arap ve bir Yahudi devletinin kurulması, Kudüs'ün, Arap ve Yahudi devletlerinden ayrı, özel bir uluslararası rejim ve statü çerçevesinde BM tarafından yönetilen bir *corpus separatum* olması ve bu üç birimin ekonomik birlikle birbirine bağlanması öngörülmüştür⁷³¹.

BM Genel Kurulunun bahsedilen Kararında, BMÖ tarafından yönetilmesi öngörülen Kudüs için, Vesayet Konseyinin BM adına Yönetim Makamı (*Administering Authority*) sorumluluklarını yerine getireceği ifade edilmiştir⁷³². Ayrıca 181 (II) sayılı Kararda Vesayet Konseyine, Kudüs için bir statü hazırlama ve Yönetici (*Governor*) atama görevleri verilmiştir⁷³³. Aynı metinde, Vesayet Konseyi tarafından hazırlanacak Statünün en geç 1 Ekim 1948 tarihinde yürürlüğe gireceği, ilk aşamada kural olarak on yıl yürürlükte kalacağı, sonrasında da Kudüs vatandaşlarının özgür iradesi doğrultusunda gözden geçirilip değiştirilebileceği kararlaştırılmıştır⁷³⁴. Hemen belirtmek gerekir ki Kararla Vesayet Konseyi için öngörülen bu yetkiler, Kudüs'ün BM Andlaşmasının XII. Bölümü bağlamında vesayet rejimine tâbi tutulduğu anlamına gelmiyordu⁷³⁵.

b. Vesayet Konseyi Tarafından Kudüs İçin Hazırlanan Statü Taslağı

(1) Genel Olarak

BM Genel Kurulunun 181 (II) sayılı Kararına uygun olarak Vesayet Konseyi tarafından, Kudüs'ün özel uluslararası rejimini düzenleyen ve şehri BM yönetimine

---

⁷³⁰ Bkz. UN Doc. A/RES/181 (II), 29 November 1947. Filistin'de Arap ve İsrail devletlerinin kurulması ve Kudüs'ün uluslararası bir rejime tâbi tutulması önerisine daha önce de İngiltere tarafından bölgedeki sorunlara çözüm üretmek üzere kurulan Kraliyet Komisyonunun 1937 tarihli Raporunda (Royal Commission Report / Peel Report) yer verildiği yönünde bkz. Malanczuk, Jerusalem, s. 9.

⁷³¹ Ydit, s. 285.

⁷³² Bkz. UN Doc. A/RES/181 (II), 29 November 1947, Plan of Partition with Economic Union, Part III/A; De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 19.

⁷³³ UN Doc. A/RES/181 (II), 29 November 1947, Plan of Partition with Economic Union, Part III/C.

⁷³⁴ UN Doc. A/RES/181 (II), 29 November 1947, Plan of Partition with Economic Union, Part III/D.

⁷³⁵ Bkz. Finn Seyersted, "United Nations Forces: Some Legal Problems", **British Yearbook of International Law**, Cilt: 37, 1961, (United Nations Forces), s. 452.

tâbi bir *corpus seperatum* olarak tanımlayan “Statü⁷³⁶” hazırlanmıştır. Statüde Kudüs’ün toprak bütünlüğünün ve özel rejiminin BM’nin garantisinde (m. 6/1) olduğu belirtilmiş; bir tehdit durumunda öncelikle Vesayet Konseyinin, Vesayet Konseyi toplantı hâlinde değilse ve acil önlemler alınması gerekliyse BM Güvenlik Konseyinin meseleyle ilgileneyeceği düzenlenmiştir (m. 6/2). Yine Statüyle Kudüs’ün tarafsız, askerden ve silahtan arındırılmış olduğu ifade edilmiştir (m.7).

Statüye göre, Kudüs’ün uluslararasılaştırılması bağlamında BM tarafından gözetilmesi gereken iki özel hedef bulunmaktaydı⁷³⁷. Bunlardan birincisi “*Dünya çapındaki üç büyük tek tanrılı inanç sisteminin...Şehirde bulunan eşsiz manevî ve dinî çıkarlarını korumak, bu amaçla Kudüs’te düzenin ve barışın, özellikle dinî barışın, egemen olmasını sağlamak*”, ikincisi ise “*Şehrin tüm sakinleri arasında işbirliğini teşvik etmek, ...kutsal topraklarda iki Filistinli halk arasındaki karşılıklı ilişkilerin barışçıl bir şekilde gelişimini desteklemek; özel durumları ve farklı halkların ve toplumların geleneklerini göz önünde bulundurarak güvenliğin, refahın*

---

⁷³⁶ Vesayet Konseyi tarafından hazırlanıp BM Genel Kuruluna sunulan biri 21 Nisan 1948, diğeri 4 Nisan 1950 tarihli iki Statü söz konusu olup, içerikleri bakımından birbirine yakın bu Statülerin ikisi de BM Genel Kurulu tarafından onaylanamamıştır. BM Vesayet Konseyi tarafından oluşturulan ilk taslak Statü için bkz. Second Session Statute for the City of Jerusalem Draft Prepared by the Trusteeship Council, UN Doc. T/118/Rev.2, 21 April 1948, <<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/DD2BE1968FA4659D852562 FF005981EE>> (28.04.2011). Söz konusu Statü Taslağının sunulmasının hemen ardından, 14 Mayıs 1948’de İsrail devletinin kurulduğunun açıklanması ve 15 Mayıs 1948 tarihinde de Mısır, Ürdün, Suriye, Irak ve Lübnan ordularının İsrail’le çatışmaya başlaması, bu Taslağın BM Genel Kurulunda kabulünü engellemiştir. Bunun üzerine BM Genel Kurulu tarafından alınan 191 (III) sayılı Kararla, Fransa, Türkiye ve ABD’den oluşan bir Uzlaştırma Komisyonu (*Conciliation Commission*) kurulması kararlaştırılmış ve bu Komisyona “Kudüs bölgesi için, Kudüs’ün özel uluslararası statüsüne uygun olarak farklı gruplar bakımından azamî özerklik sağlayacak daimi bir uluslararası rejim” için ayrıntılı önerilerini Genel Kurula sunma görevi verilmiştir (UN Doc. A/RES/194 (III), 11 December 1948, prg. 8). Uzlaştırma Komisyonu tarafından hazırlanan taslak statü de [Palestine Proposals for a Permanent International Regime for the Jerusalem Area, Communication from the United Nations Conciliation Commission for Palestine to the Secretary-General transmitting the text of a draft Instrument, Lausanne, 1 September 1949, UN Doc. A/973, 12 September 1949, <<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/426AB77C3C1B506D852563 B9007023D8>> (05.01.2012)] BM Genel Kurulu tarafından kabul edilememiştir. BM Genel Kurulu 303 (IV) sayılı Kararıyla, Vesayet Konseyinden, Statünün daha fazla demokratikleşme yönünde değişikliklerle yeni duruma uyarlanmasını talep etmiştir (Bkz. UN Doc. A/RES/303 (IV), 9 December 1949). Bunun üzerine gözden geçirilmiş yeni Taslak 4 Nisan 1950 tarihinde Vesayet Konseyi tarafından kabul edilerek 14 Haziran 1950’de Genel Kurula sunulmuştur. Ancak BM Genel Kurulunda özellikle Sovyet bloğunun tavrı değiştirmesi nedeniyle, Kudüs’ün uluslararasılaştırılması lehindeki çoğunluğun dağıldığı ve Vesayet Konseyince hazırlanan uluslararası statünün uygulanmasının mümkün olmadığı belirtilmektedir. Burada ana hatlarıyla açıklanan tarihsel süreç hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ydit, ss. 297-308; Smyrek, ss. 96-98. Biz de Kudüs’ün uluslararası yönetimine ilişkin açıklamalarımızı aksi belirtilmedikçe 1950 tarihli Taslak Statü çerçevesinde yapacağız. Söz konusu Taslak Statünün tam metni için bkz. Statute For the City of Jerusalem, UN Doc. T/592, 4 April 1950, <<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/CFB4E24B399E8EFD8525644A 007972E1>> (04.01.2012).

⁷³⁷ Bkz. Statute For the City of Jerusalem, 4 April 1950, giriş bölümü, prg. 3.

sağlanması ve şehir sakinlerinin kalkınması için yapıcı önlemler alınmasıdır.” Bu hedeflere ulaşılabilmesi için Statüyle belirli bir kurumsal yapı öngörülmekle birlikte, bu yapı Kudüs’teki Arap ve Yahudi toplumlarının barışçıl bir şekilde birarada yaşamalarına olanak sağlamak üzere güçlü ve tarafsız bir uluslararası yönetim fikri çerçevesinde şekillenmiştir⁷³⁸. Bu bağlamda BM’nin Şehrin yönetimine ilişkin sorumluluklarını yerine getirmekle görevli Vesayet Konseyi ve Vesayet Konseyi tarafından atanan Yönetici (*Governor*), çok kapsamlı yönetim yetkileri ile Şehrin dış işlerinin yürütülmesini üstlenmiştir⁷³⁹.

(2) Yöneticinin (Governor) Görev ve Yetkileri

Statüde Vesayet Konseyinin Kudüs için, kendisine karşı sorumlu olacak ve üç yıl süreyle görev yapacak bir Yönetici ataması öngörülmüştür (m. 12). BM’nin şehirdeki temsilcisi olan Yöneticinin, Statüye ve Vesayet Konseyinin talimatlarına uygun olarak BM adına Kudüs’te yürütme yetkisini kullanacağı ve Şehirdeki yönetimin başkanı olarak faaliyette bulunacağı belirtilmiştir (m. 13). Yöneticinin temel sorumlulukları arasında, Kudüs’te barışın, düzenin ve iyi yönetimin sağlanması (m.13/2), hukuk ve düzenin ve Şehirdeki kutsal mekânların korunması için gerekli polis gücünün örgütlenmesi ve idaresi (m. 15), Kudüs’teki dinî kurumların veya hayır kurumlarının denetlenmesi (m. 13/3), bütçenin hazırlanması (m. 35) gibi hususlar yer almaktaydı. Yöneticinin, kişilerin veya grupların müdahalede bulunmak veya işbirliği yapmamak suretiyle yönetimi ciddi bir şekilde engellediği ya da tıkadığı görüşünde olduğu haller, olağanüstü durumlar olarak tanımlanmış ve bu durumda Yöneticiye daha kapsamlı yetkiler tanınmıştır. Bahsedilen olağanüstü hallerde Yöneticinin, Vesayet Konseyine uygun olan en kısa zamanda bilgi vermesi, yönetimin etkin işleyişinin yeniden tesisi için gerekli gördüğü önlemleri alabilmesi ve yasama faaliyetinde bulunabilmesi öngörülmüştür (m. 16).

Statüyle Yöneticiye verilen bir başka yetki de, Statüye ve Vesayet Konseyinin talimatlarına uygun olarak Kudüs’ün dış işlerinin yürütülmesidir (m. 37/1). Bu bağlamda Yöneticiye, Kudüs’ün ve vatandaşlarının yurtdışındaki çıkarlarının korunması, Kudüs’te bulunacak yabancı devlet temsilcilerinin akreditasyonu gibi

⁷³⁸ Ydit, s. 295; Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 196-197.

⁷³⁹ Statute For the City of Jerusalem, 4 April 1950, m. 5.

görevler verilmiştir (m. 37/2-4). Ayrıca Yöneticiye, uluslararası andlaşmaları Kudüs adına imzalama yetkisi de verilmiştir (m. 37/5). BM'nin Şehirdeki temsilcisi olan Yönetici tarafından imzalanan andlaşmaların onay için Yasama Konseyine sunulması, Yasama Konseyinin bu andlaşmaları onaylamaması hâlinde ise bizzat Vesayet Konseyinin söz konusu andlaşmaları onaylayabileceği düzenlenmiştir (m. 37/6).

Kudüs'te yasama yetkisini kullanmak üzere, üyelerinin çoğunluğu seçimle belirlenen bir Yasama Konseyi (*Legislative Council*) kurulması öngörülmüştür (m. 21). Bununla birlikte Yöneticiye Yasama Konseyi üzerinde ve yasama tasarrufları bakımından oldukça geniş yetkiler tanınmıştır. Yönetici, Yasama Konseyi tarafından kabul edilerek kendisine gönderilen kanunların, Statü hükümlerine uygun olmadığı veya Şehrin yönetimini engelleyeceği ya da Kudüs halkının herhangi bir bölümünde aşırı sıkıntı yaratacağı görüşündeyse, bu yasama tasarruflarını onaylamama yetkisini haizdi (m.24/3). Yine Yöneticinin, yasama sürecini başlatma ve oy hakkı bulunmaksızın görüşmelere katılma (m. 24/2), önemli bir siyasî krizin varlığı durumunda Yasama Konseyini feshetme (m. 23/3), Yasama Konseyinin bulunmadığı durumlarda kanun gücünde kararnemelerle yasama faaliyetinde bulunma⁷⁴⁰ (m. 25/1) gibi kapsamlı yetkileri söz konusuydu. Görüldüğü üzere, Statüyle öngörülen şartlar oluştuğunda yasama ve yürütme işlevlerinin neredeyse tamamının BM'nin Kudüs'teki temsilcisi olan Yöneticide toplanması mümkün kılınmıştır.

Statüde Kudüs'ün yargı sistemine ilişkin olarak da Yönetici için bazı yetkiler öngörülmüştür. Kudüs'teki yargı sistemi bir Yüksek Mahkeme (*Supreme Court*) ile diğer alt derece mahkemelerinden oluşacaktı (m. 28). Yüksek Mahkemede görev yapacak yargıçların göreve atanması ve görevlerinden alınması doğrudan BM Vesayet Konseyinin yetkisindeydi (m. 28/1). Diğer Mahkemelerde görev alacak yargıçların atanması ve azli ise Yüksek Mahkemenin başındaki Baş Yargıcın (*Chief Justice*) kararı ve Yöneticinin onayıyla mümkündü (m. 28/4). Yüksek Mahkemenin üyelerinin Vesayet Konseyi tarafından atandığı düşünüldüğünde, BM'nin yargı alanında da ne kadar kuvvetli bir otoriteyi haiz olduğu ortaya çıkmaktadır.

---

⁷⁴⁰ Yasama Konseyinin faaliyetini sürdürdüğü fakat yönetimin olağan işleyişi için zorunlu görülen bir yasa tasarısını kabul etmediği durumlarda da, Yöneticinin bu konulara ilişkin geçici kararnemelerle yasama tasarrufunda bulunması mümkündü. Bkz. Statute For the City of Jerusalem, 4 April 1950, m. 25/2.

(3) Kutsal Mekânların Korunmasına ve Farklı Dinî Gruplar Arasında Eşitliğin Sağlanmasına İlişkin Hükümler

Kudüs için uluslararası rejimin öngörülmesinin ve şehrin BM yönetimine tâbi tutulmasının en önemli nedenlerinden biri, Kudüs'te mevcut dinî gruplar arasında adilâne ve eşitlikçi bir denge kurulması ve kutsal mekânların korunmasıydı. Statüyle, kutsal mekânların korunması konusunda başlıca sorumluluk Yöneticiye verilmiştir (m. 38/1). Kutsal mekânlara ilişkin olarak farklı dinî topluluklar arasında çıkan uyuşmazlıklar bakımından karar verme yetkisi Yöneticiye aittir⁷⁴¹ (m. 38/3). Yabancı ülkelerden gelen ziyaretçilerin Kudüs'e girişi hiçbir ayırım gözetilmeksizin serbest olup, ancak kamu düzeni ve halk sağlığı gibi nedenlerle sınırlandırılabilirdi. Buna karşılık Kudüs'e yerleşmek üzere gelen göçmenlerin kabulü bakımından temel ölçüt çeşitli topluluklar arasındaki eşitliğin korunmasıydı (m. 30/2).

Statüyle ayrıca, Kudüs'ün resmî dillerinin Arapça ve İbranice olduğu (m. 31), tüm gruplar için kendi dillerinde ve kültürlerine uygun olarak eğitim hakkı bulunduğu (m. 32/3), Musevî, Hristiyan ve Müslüman toplumlarının temsilcilerinin yayıncılık olanaklarından eşit şartlarda yararlanacağı (m. 33/2) öngörülmüş olup, BM yönetiminde tarafsız ve eşitlikçi bir düzen kurulması hedeflenmiştir. Yasama Konseyinin üyelerinin bir kısmının seçimi de Musevî, Hristiyan, Müslüman ve önceki üç gruba dâhil olmak istemediğini açıklayanlardan oluşan toplam dört ayrı seçmen grubunca (*electoral colleges*) ayrı ayrı yapılacaktı (m. 21/3).

c. Değerlendirme

Kudüs'ün uluslararasılaştırılması önerisi, ülkenin tarafsızlaştırılmasını ve ülkesel bir uyuşmazlığı çözümünü amaçlaması bakımından daha önce değindiğimiz Saar, Danzig ve Trieste örnekleriyle benzeşmektedir. Bununla birlikte bahsedilen önceki üç örnekte uyuşmazlık konusu ülkelerin statüsü, genellikle Dünya Savaşlarında galip devletlerin yanında yer alan devletleri de memnun edecek şekilde değiştirilmeye çalışılmıştır. Oysa üç büyük din için de kutsal kabul edilen Kudüs'ün

⁷⁴¹ Statüde uyuşmazlığın taraflarınca talep edilmesi hâlinde, Yöneticinin, Yüksek Mahkemeden danışma görüşü talep etmesi gerektiği düzenlenmiştir. Bkz. Statute For the City of Jerusalem, 4 April 1950, m. 38/4.

tarafsız bir uluslararası kurum sıfatıyla BM'nin yönetimine bırakılması, Yahudi ve Arap toplumları arasındaki uyuşmazlığın giderilmesi yanında, özellikle kutsal mekânlara serbest girişi güvenceye alması nedeniyle uluslararası toplumunun genelinin de çıkarınadır. Dolayısıyla Kudüs'ün uluslararasılaştırılması önerisinin önceki üç örneğe nazaran, daha derin bir toplumsal kaygıya dayandığı ifade edilebilir.

Kudüs örneğinde, BM tarafından yakın dönemde kurulan uluslararası yönetim misyonlarına benzer şekilde, oldukça kapsamlı yetkileri haiz uluslararası yönetim makamı için ne bir siyasî sorumluluk mekanizması ne de bir yargısal denetim öngörülmüştür. Nitekim Statüde BM Yöneticisinin, ne Yasama Konseyinin yetkisine ne de Kudüs mahkemelerinin yargı yetkisine de tâbi olduğu açıkça ifade edilmiştir (m. 13/5). Yöneticinin sorumlu olduğu tek kurum kendisini atayan BM Vesayet Konseyidir. Statüde insan hakları ve temel özgürlüklere ayrı bir başlıkta açıkça yer verilmesi (m.9) ve bu kapsamda Kudüs'te bulunan herkese, Vesayet Konseyine başvuru da dâhil dilekçe hakkı (m. 9/2) verilmesi yeterli olmasa da olumlu bir denetim yöntemi olarak değerlendirilebilir.

Kudüs için öngörülen uluslararası Statü uygulamaya konulabilseydi, nasıl bir durumla karşı karşıya kalınacağı sorusuna yanıt verebilmek, uluslararası rejimin tasarlanması ve uygulanmasına ilişkin bazı noksanlıklar da göz önüne alındığında güçtür. Öncelikle yukarıda ana hatlarıyla açıklanan uluslararası yönetim modeli, yetkilerin büyük ölçüde tek elde toplandığı ve yerel makamlara asgarî yetkiler veren bir modeldir. Zira Arap ve Yahudi toplumları arasında işbirliğini teşvik ederek yerel halkın kendi kendini yönetmesine olanak verecek bir yönetim yapılanması yerine, en üstte BM Vesayet Konseyinin yer aldığı hiyerarşik bir yapılanma öngörülmüştür. Dolayısıyla aralarında ciddi anlaşmazlıklar bulunan toplulukların, bu tür bir uluslararası yönetim modeli çerçevesinde söz konusu uyuşmazlıklarının üstesinden nasıl geleceği sorgulanmaya açıktır⁷⁴². Bu noktada özellikle Kudüs konusunda aralarında uyuşmazlık bulunan İsrail ve Ürdün devletlerinin de bölgenin uluslararasılaştırılmasına karşı oldukları⁷⁴³ dikkate alınmalıdır. Yerel aktörlerin rızasının bulunmadığı, dolayısıyla yerel aktörlerle işbirliği yapma olanağının asgarî

---

⁷⁴² Stahn, *International Territorial Administration*, s. 200.

⁷⁴³ Ydit, s. 305.

düzyeyde kaldığı bir uluslararası yönetim faaliyetinde, uzun vadede beklenen amaca ulaşılması ise güçtür.

II. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜ TARAFINDAN GİRİŞİLEN ULUSLARARASI YÖNETİM FAALİYETİ ÖRNEKLERİ

A. Soğuk Savaş Dönemindeki Örnekler

1. Genel Olarak

Soğuk Savaş döneminde Doğu ve Batı blokları arasındaki ideolojik çekişme ve bu blokların güvenlik algısı BMÖ'yü ve faaliyetlerini önemli biçimde etkilemiştir. Özellikle uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumlu organ olan BM Güvenlik Konseyinde veto yetkisini haiz daimî üyelerden ABD ve SSCB'nin birlikte mevcudiyeti nedeniyle, bu dönemde yaşanan gerilim Konseyin çeşitli meseleleri ele alışında etkisini göstermiştir. Nitekim Soğuk Savaş döneminde Örgütün etkinliği daha ziyade, çatışan tarafları belirli bir çözüm tarzına icbar etmeyen ve yalnızca uyuşmazlıkların barışçıl yoldan çözümüne olanak sağlanması için çatışan taraflar arasında tampon bölge oluşturma ya da gözlem yapma gibi görevler ifa eden geleneksel barışı koruma operasyonlarıyla sağlanmıştır. Ancak Soğuk Savaş döneminde dahi BMÖ'nün bazı ülkelerde yönetim yetkileri üstlendiğini görmek mümkündür.

Bu başlık altında incelenecek örnekler, ortaya çıkışları ve amaçları bakımından, yukarıda incelenen örneklere nazaran farklılık arz etmektedir. Buraya kadar incelediğimiz ve uluslararası yönetim kurumunun yalnızca ülkesel uyuşmazlıkların çözümünde bir yöntem olarak kullanıldığı örnekler, esasen uluslararası yönetim kavramının tarihsel gelişimi bakımından önem arz etmektedir. Oysa aşağıda incelenecek örneklerde, uluslararası yönetim yalnızca ülkesel uyuşmazlıkların çözümüne hizmet edecek bir yöntem olarak kullanılmamıştır. Burada incelenecek örneklerden ikisi (Batı Yeni Gine ve Namibya), sömürge durumundan kurtarıma sürecine hizmet edecek bir yöntem olarak BM tarafından yönetim yetkilerinin üstlenilmesine ilişkindir. Diğer örnek ise (Kongo) BM barışı koruma

operasyonları bağlamında BM'nin uluslararası yönetim faaliyetine girişmesinin nüvesi olarak görülebileceğinden önemlidir.

Birleşmiş Milletler tarafından Kongo'da görevlendirilen barış gücü misyonu ONUC, bu ülkede yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle mevcut devlet kurumlarının yönetim işlevlerini yerine getiremeyecek duruma gelmesi sonucunda, ortaya çıkanyönetim boşluğunu doldurmak amacıyla önceden planlanmaksızın çok sınırlı ölçüde de olsa uluslararası yönetime yakın bir faaliyet icra etmiştir. Dolayısıyla bu kısımda incelenecek ONUC örneği, BM barışı koruma operasyonları bağlamında, önceden tanımlanmaksızın sahadaki gereklilikler dolayısıyla Örgütün uluslararası yönetime yakın yetkiler üstlendiği ilk örnek olması bakımından kayda değerdir. Ayrıca Kongo'daki operasyonun barışı koruma unsurlarıyla, sınırlı da olsa devlet inşası faaliyetlerini birleştiren ilk operasyonu olduğu vurgulanmaktadır⁷⁴⁴.

2. Kongo'daki Birleşmiş Milletler Operasyonu (*The United Nations Operation in the Congo /ONUC*) (1960-1964)

a. ONUC'un Kurulması

19. yüzyılın sonlarından itibaren Belçika'nın sömürgesi olan Kongo⁷⁴⁵ 30 Haziran 1960 tarihinde bağımsızlığını kazanmıştır⁷⁴⁶. Ancak, Kongo'nun sömürge durumundan bağımsızlığa geçiş aşaması Belçika tarafından iyi planlanmamış⁷⁴⁷; bağımsızlık tarihinden yalnızca üç ay önce Anayasa kabul edilmiş, altı gün önce de devlet başkanı ve başbakan seçilmiştir⁷⁴⁸. Belçika Kongo'dan çekilirken arkasında, bir yanda merkezî hükümetin diğer yanda merkezî hükümet karşısında kapsamlı

⁷⁴⁴ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 25.

⁷⁴⁵ Kongo'nun, ONUC'un görevinin sona ermesinden sonra, 1 Ağustos 1964 tarihinde, komşusu Kongo Cumhuriyeti'nden ayırt edilmek amacıyla Kongo Demokratik Cumhuriyeti adını aldığı yönünde bkz. Christiane E. Philipp, "Congo, Democratic Republic of the", (Congo), prg. 8, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (10.11.2009).

⁷⁴⁶ Republic of the Congo – ONUC, Background, <<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucB.htm>> (18.06.2011); Philipp, Congo, prg. 4.

⁷⁴⁷ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 105. Kongo'nun bağımsızlık kazandığı tarihte, ülkede yaşayan yaklaşık 14 milyonluk yerel halktan yalnızca on yedi kişinin üniversite mezunu olduğu ve bunlar arasında doktor, hukukçu ya da mühendis bulunmadığı yönünde bkz. Korhonen, Grass, Creutz, s. 206.

⁷⁴⁸ Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 237, 238. Kongo Demokratik Cumhuriyeti için kabul edilen Anayasa'nın Belçika Anayasasının birebir aynısı olduğu yönünde bkz. Philipp, Congo, prg. 4.

siyasî ve malî özerklik talebi bulunan Katanga bölgesinin bulunduğu bir iç gerilim ile bağımsızlığın hemen ardından ayaklanan bir ordunun mevcut olduğu istikrarsız bir ülke bırakmıştır⁷⁴⁹. Bağımsızlığın hemen sonrasında yaşanan iç karışıklıklar ve Katanga bölgesinin ayrılma girişimi neticesinde, hâlen Kongo’da yaşayan vatandaşlarını koruma ve ülkede hukuk ve düzenin yeniden tesisi amaçlarını gerekçe gösteren Belçika, yeni kurulan devletin rızası olmaksızın ülkeye askerî müdahalede bulunmuştur⁷⁵⁰.

10 Temmuz 1960’da Belçika birliklerinin Katanga’ya müdahalesinin⁷⁵¹ ardından, Kongo, 12 Temmuz 1960 tarihinde BM Genel Sekreterine başvuruda bulunarak, “uluslararası barışa karşı bir tehdit teşkil eden bu saldırıya karşı Kongo ulusal topraklarının korunması için” BM’den acil askerî yardım talebinde bulunmuştur⁷⁵². O dönemki BM Genel Sekreteri *Dag Hammarskjöld*, Kongo’daki bu krizi, kendisi tarafından geliştirilen “önleyici diplomasi” (*preventive diplomacy*)ya da “önleyici eylem” (*preventive action*) doktrininin⁷⁵³ uygulanabileceği bir örnek olarak düşünmüştür⁷⁵⁴. Genel Sekreter, BM Andlaşmasının 99. maddesindeki yetkisini kullanarak, uluslararası barış ve güvenliğe karşı bir tehdit olarak algıladığı meseleyi

---

⁷⁴⁹Hill ve Malik, s. 38; Philipp, Congo, prg. 4.

⁷⁵⁰ Hill ve Malik, s. 38; De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 25. Belçikalı görevliler, doğal kaynaklar açısından son derece zengin olan Kongo’da, bağımsızlık sonrasında da ikili bir dostluk andlaşması uyarınca önemli idarî ve askerî pozisyonlarda bulunmaya devam etmekteydi. Buna tepki olarak Kongolu askerî personelin ayaklanması ve Belçikalı görevlilere yönelik saldırılara başlaması Belçika’nın askerî müdahalesini beraberinde getirmiştir. Fakat Kongo hükümetinin rızası hilafına yapılan bu müdahale, en azından hem BM Andlaşmasında düzenlenen kuvvet kullanma yasağı ilkesinin hem de söz konusu dostluk andlaşmasının açık hükümlerinin ihlali niteliğindedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Korhonen, Grass, Creutz, ss. 206-207.

⁷⁵¹ Hill ve Malik, s. 38.

⁷⁵² Kongo Devlet Başkanı *Kasavubu* ve Kongo Başbakanı *Lumumba* tarafından BM Genel Sekreterine 12 ve 13 Temmuz 1960 tarihinde gönderilen telgrafların tam metni için bkz. UN Doc. S/4382, 13 July 1960.

⁷⁵³ BM Genel Sekreteri *Hammarskjöld*, 15. oturumu için BM Genel Kuruluna sunduğu 1959-1960 dönemine ilişkin yıllık raporunda, BM’nin barış ve güvenliğın korunması alanındaki rolüne ilişkin olarak önemli açıklamalar yapmış ve bu bağlamda “önleyici diplomasi ya da önleyici eylem” (*preventive diplomacy or preventive action*) doktrininin netleştirmiştir. *Hammarskjöld’e göre*, Soğuk Savaşın etkilerinin önemli ölçüde hissedildiği o dönemde, açıkça ve kesin biçimde iki kutup arasındaki çatışma alanında kalan meselelere, kurucu andlaşması ve yapısı itibarıyla BM’nin etki etmesi oldukça güçtü. Buna karşılık “başlangıçta blok çatışmalarının dışında ya da ayrım noktasında bulunan, fakat çözümlenmedikçe ya da yerel düzeyde tutulmadıkça blok çatışmasına genişleyebilecek ve blok çatışmalarını ciddi biçimde ağırlaştırabilecek çatışmalar” söz konusuysa “önleyici diplomasiye” ya da “önleyici eyleme” başvurulmalıydı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Georges Abi-Saab, **International Crises and the Role of Law: The United Nations Operation in the Congo 1960-1964**, Oxford University Press, Oxford, 1978, ss. 1-2.

⁷⁵⁴ Stahn, International Territorial Administration, s. 238. Ayrıca bkz. Robert L. West, “The United Nations and the Congo Financial Crisis: Lesson of the First Years”, **International Organizations**, Cilt: 15, Sayı: 4, 1961, ss. 610-611.

BM Güvenlik Konseyinin dikkatine sunmuştur⁷⁵⁵. Bunun üzerine BM Güvenlik Konseyi, Belçika'ya Kongo'daki birliklerini çekme çağrısını içeren 143 (1960) sayılı Kararı⁷⁵⁶ kabul etmiştir.

BM Güvenlik Konseyinin 143 (1960) sayılı Kararında, BM'nin teknik yardımı sayesinde ve Kongo Hükümetinin çabalarıyla ulusal güvenlik güçleri görevlerini tam olarak yerine getirir duruma gelinceye dek, gerekli görülecek askerî yardımın Kongo hükümetine sağlanması için gereken adımların atılması konusunda BM Genel Sekreterine yetki verilerek⁷⁵⁷ (prg. 2), BM Kongo Operasyonunun (*United Nations Operation in the Congo /ONUC*) kurulması kararlaştırılmıştır. BM Genel Sekreteri de, Güvenlik Konseyinin verdiği bu yetkiye dayanarak, 1960-1964 yılları arasında görev yapan BM Kongo Operasyonunu (*United Nations Operation in the Congo /ONUC*) hayata geçirmiştir⁷⁵⁸. Bu kararın alınmasından kısa süre sonra, hem BM gücünü oluşturan birlikler hem de Kongo'daki temel kamu hizmetlerinin sürdürülmesi konusunda yardım için görevlendirilen sivil personelden oluşan BM uzmanları Kongo'ya ulaşmıştır⁷⁵⁹.

ONUC'un görevi, Güvenlik Konseyi tarafından sonradan alınan 161 (1961) ve 169 (1961) sayılı Kararlarla değiştirilmiş ve genişletilmiştir⁷⁶⁰. Bu kararların alınmasına yol açan nedenlerin başında, ülkedeki güvenlik durumunun kötüleşerek bir iç savaşa dönüşmesi ve ayrılma girişiminde bulunan Katanga Eyaletinde Kongo Başbakanı *Partice Lumumba*'ya suikast düzenlenmesi gelmekteydi⁷⁶¹. Güvenlik Konseyinin zikredilen kararlarıyla, Kongo'nun ülkesel bütünlüğünün ve siyasi bağımsızlığının korunması, Kongo hükümetine hukuk ve düzenin korunmasında yardım sağlanması, gerekirse son çare olarak kuvvet kullanma yetkisi de dâhil alınacak önlemlerle bir iç savaşın önlenmesi⁷⁶² hususları ONUC'un görev tanımına

---

⁷⁵⁵ Hill ve Malik, s. 38.

⁷⁵⁶ UN Doc. S/RES/143 (1960), 14 July 1960.

⁷⁵⁷ BM Güvenlik Konseyinin 143 (1960) sayılı Kararıyla yapılan bu yetkilendirmeye, BM Genel Sekreterinin önleyici diplomasi stratejisinin barışı koruma yoluyla izlendiği yönünde bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 239.

⁷⁵⁸ Öncü, s. 141.

⁷⁵⁹ Republic of the Congo – ONUC, Background, <<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucB.htm>> (18.06.2011); De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 26.

⁷⁶⁰ Bkz. UN Doc. S/RES/161 (1961), 21 February 1961; UN Doc. S/RES/169 (1961), 24 November 1961.

⁷⁶¹ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 26.

⁷⁶² BM Güvenlik Konseyi 161 (1961) sayılı Kararında, “*BM'nin, Kongo'da bir iç savaşın meydana gelmesini önlemek için, ateşkes düzenlemeleri, tüm askerî operasyonların durdurulması ve gerekirse,*

dâhil edilmiştir. Bahsedilen kararlarla ayrıca, BM komutasındakiler dışındaki tüm yabancı askerî, paramiliter personel ile siyasî danışmanlar ve paralı askerlerin ülke dışına çıkarılması da ONUC'un görevleri arasında sayılmıştır⁷⁶³. Yine 169 (1961) sayılı Kararda, Kongo Cumhuriyeti aleyhine tüm ayrılıkçı faaliyetlerin, Anayasaya ve Güvenlik Konseyi kararlarına aykırı olduğu vurgulanmıştır⁷⁶⁴.

b. Kongo'daki Duruma Bağlı Olarak ONUC'un Kendine Has Özellikleri

BM Güvenlik Konseyi başlangıçta ONUC'u esasen, bir yandan ordudaki ayaklanma, bir yandan da Belçika'nın müdahalesi ve Katanga'daki ayrılıkçı hareketle mücadele eden Kongo hükümetinin, ülkede düzeni yeniden tesis etme çabalarına yardımcı olmak üzere askerî bir misyonla görevlendirmiştir⁷⁶⁵. Bu bağlamda 143 (1960) sayılı Kararda, rıza ve yardım gibi barışı koruma misyonlarının dayandığı klasik kavramlara yer verilmiştir. Nitekim BM Genel Sekreteri de, Güvenlik Konseyinin 143 (1960) sayılı Kararına binaen ONUC'u oluştururken, misyonun rıza, tarafsızlık ve yalnızca meşru müdafaa durumunda kuvvete başvurma gibi barışı koruma operasyonlarının geleneksel ilkeleri doğrultusunda faaliyette bulunacağını belirtmiştir⁷⁶⁶.

Başlangıçta klasik bir barışı koruma operasyonu olarak tasarlanmışsa da⁷⁶⁷ ONUC, Kongo'daki iç savaşın baskısıyla, kendisinden önceki BM barışı koruma operasyonlarının geleneksel ilkelerinden ayrılma anlamına gelebilecek görevler üstlenmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda Misyon, Güvenlik Konseyi kararlarıyla kendisine verilen görevleri yerine getirmek amacıyla, Kongo Hükümetinin rızası

---

son çare olarak kuvvet kullanılması da dâhil uygun tüm önlemleri derhal almasını" istemiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/161 A (1961), 21 February 1961, prg. 1.

⁷⁶³ Bkz. UN Doc. S/RES/161 A (1961), 21 February 1961, prg. 2. Nitekim BM Güvenlik Konseyi 24 Kasım 1961 tarihli, 169 (1961) tarihli Kararında da "BM komutasındakiler dışındaki tüm yabancı askerî, paramiliter personelin ve siyasî danışmanlar ile paralı askerlerin derhal yakalanması ve dava açılıncaya dek gözaltında tutulması ve/veya sınır dışı edilmesi için gerektiğinde kuvvet kullanılması da dâhil olmak üzere gerekli tedbirlerin alınması" konusunda BM Genel Sekreterine harekete geçme yetkisi vermiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/169 (1961), 24 November 1961, prg. 4.

⁷⁶⁴ UN Doc. S/RES/169 (1961), 24 November 1961, prg. 8.

⁷⁶⁵ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 103.

⁷⁶⁶ First Report by the Secretary-General on the Implementation of Security Council Resolution S/4387 of 14 July 1960, özellikle bkz. ss. 2, 5, UN Doc. S/4389, 18 July 1960.

⁷⁶⁷ Coelho, s. 157.

dışında da birtakım faaliyetlerde bulunmuştur⁷⁶⁸. Ayrıca hem BM Güvenlik Konseyinin 146 (1960) sayılı Kararında⁷⁶⁹ hem de BM Genel Sekreteri tarafından⁷⁷⁰ tarafsızlık ilkesine vurgu yapılmıştır. Özellikle Kongo'daki iç savaş bakımından, tarafsızlık ilkesi konusunda BM Güvenlik Konseyi ve Genel Sekreteri tarafından benimsenen bu yaklaşım, doktrinde ifade edilen, uluslararası barış ve güvenliğe tehdit teşkil etmeyen, saf bir iç savaşa BM'nin müdahale hakkı bulunmadığı yönündeki görüşle⁷⁷¹ paralellik arz etmekteydi.

Uygulamada ise, ONUC'un iç savaşı sona erdirme görevini tam anlamıyla tarafsız bir şekilde yerine getirdiğini söylemek güçtür⁷⁷². Zira Kongo'daki merkezî hükümete sağlanan yardım en nihayetinde, Katanga'daki ayrılıkçı hareketin son bulmasını sağlamıştır⁷⁷³. Tüm bu hususlar göz önüne alındığında ONUC'un uygulamasının yukarıda bahsedilen, barışı koruma operasyonlarının geleneksel ilkelerinin sınırlarını zorladığı⁷⁷⁴ ve Misyonun Kongo'daki iç savaşı sona erdirmeyi amaçlayan bir barışı zorla uygulama (*peace enforcement*) misyonuna yaklaştığı ifade edilmektedir⁷⁷⁵.

---

⁷⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Derek W. Bowett, **United Nations Forces**, Stevens & Sons, London, 1964, ss. 233-236. Örneğin, iç savaşı önleme görevi kapsamında uyguladığı önlemlerden biri olarak ONUC'un, başkent *Leopoldville*'deki (1966 yılından itibaren *Kinshasa*) havalimanı ve radyo istasyonunu geçici olarak kapatması karşısında, Kongo hükümeti ONUC'un bu faaliyetinden derhal vazgeçmesini talep etmiştir. Yine, daha önceden Belçika'nın kontrolündeki askerî üs ve havalimanları da, Kongo hükümetinin protestolarına rağmen, ONUC'un denetimine alınmıştır. Bkz. Bowett, ss. 233-234. Ayrıca, BM Genel Sekreterinin, merkezî hükümete danışmaksızın, Katanga'daki ayrılıkçı yönetim makamlarıyla görüşmelerde bulunduğu yönünde bkz. Bowett, ss. 240-241.

⁷⁶⁹ BM Güvenlik Konseyinin 9 Ağustos 1960 tarihli, 146 (1960) sayılı Kararında, Kongo'daki BM Gücünün, herhangi bir iç çatışmaya taraf veya sair surette müdahil olmayacağı ya da bu tür bir çatışmanın sonucunu etkilemek için kullanılmayacağı belirtilmiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/146 (1960), 9 August 1960, prg. 4.

⁷⁷⁰ BM Genel Sekreteri, Kongo'daki BM kuvvetlerinin, merkezî hükümet adına, Katanga'daki eyalet yönetimini bastırmak ya da spesifik bir hareket tarzına icbar etmek için kullanılamayacağını belirtmiş; bu bağlamda örneğin, Katanga eyalet hükümetinin aksi yöndeki kararına rağmen merkezî hükümetin sivil veya askerî temsilcilerinin bölgeye taşınması için BM olanaklarının kullanılamayacağını vurgulamıştır. Bkz. Second Report by the Secretary-General on the Implementation of Security Council Resolutions S/4387 of 14 July 1960 and S/4405 of 22 July 1960, Addendum No. 6, Memorandum on Implementation of Security Council Resolution of 9 August, operative paragraph 4, UN Doc. S/4417/Add.6, 12 August 1960, s. 3.

⁷⁷¹ Bkz. Bowett, ss. 197-198.

⁷⁷² Ratner, *The New UN Peacekeeping*, ss. 104-105.

⁷⁷³ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 243.

⁷⁷⁴ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 239.

⁷⁷⁵ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 104; Sally Morphet, "Organizing Civil Administration in Peace-Maintenance", **Global Governance**, Cilt: 4, 1998, s. 43.

c. ONUC'un Yönetime İlişkin Faaliyetleri

Belçika'nın sömürge dönemindeki görevlilerinin ülkeyi terk etmesinin ardından ortaya çıkan yönetim boşluğu nedeniyle, Kongo'da işleyen bir sivil yönetimin kurulması da ONUC'un üstlendiği görevlerdendi⁷⁷⁶. ONUC içinde bir sivil unsur ihtiyacı, temelde Belçika'nın sömürge döneminde izlediği politikalardan ve bağımsızlık sonrasında ülkenin nasıl yönetileceği konusunda Kongolulara herhangi bir eğitim vermemesinden kaynaklanmıştır⁷⁷⁷. Kongo'daki bu durumu dikkate alan BM Güvenlik Konseyi 143 (1960) sayılı Kararıyla, temelde askerî bir güç olarak oluşturulan ONUC'a düzenin yeniden tesisi için Kongo hükümetine "teknik yardım" sağlama görevi vermiş; 145 (1960) sayılı Kararıyla da BM uzmanlık kurumlarından, talebi üzerine BM Genel Sekreterine yardım sunmalarını istemiştir⁷⁷⁸.

Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlardaki görev tanımı ve uygulama sırasında ülkede değişkenlik gösteren koşullar, ONUC'un dört yıllık görev süresince yönetime ilişkin üstlendiği işlevlerin kapsamının da değişkenlik göstermesine neden olmuştur. Bir diğer ifadeyle Kongo'da sorunlar arttıkça ONUC'un da sorumlulukları artmıştır⁷⁷⁹. Bu bağlamda başlangıçta tamamen bir yardım misyonu olarak kurulan ONUC'un zamanla ve kısmen, *de facto* bir yönetim misyonuna doğru evrildiği ifade edilmektedir⁷⁸⁰. Özellikle Başbakan *Lumumba'nın* görevden alınmasıyla ortaya çıkan ve Eylül 1960'tan başlayarak bir yıl devam eden anayasal kriz döneminde Kongo'da resmî bir hükümet bulunmadığından⁷⁸¹, ONUC fiilî makamlarla işbirliği yaparak iç savaşı önlemek ve sivilleri korumak için çaba göstermiştir⁷⁸². Zaten sağlıklı biçimde

⁷⁷⁶ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 105; Korhonen, Grass, Creutz, s. 207.

⁷⁷⁷ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 105.

⁷⁷⁸ Bkz. UN Doc. S/RES/145 (1960), 22 July 1960, prg. 4.

⁷⁷⁹ Coelho, s. 157.

⁷⁸⁰ Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, ss. 656-657; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 243.

⁷⁸¹ Bkz. Harold K. Jacobson, "ONUC's Civilian Operations: State-Preserving and State-Building", *World Politics*, Cilt: 17, Sayı: 1, 1964, s. 97.

⁷⁸² West, s. 608; Morphet, s. 44; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 240. 1960-1961 yılları arasında yaşanan anayasal kriz döneminde, ONUC'un birbiriyle çatışma hâlindeki taraflardan herhangi birinin yanında yer almaması nedeniyle, Kongo'nun farklı bölgelerinde denetimi *de facto* elinde bulunduran grupların ONUC'la işbirliği yapmaktan kaçındığı yönünde bkz. Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 108. ONUC'un ülkede düzenin yeniden sağlanması ve iç savaşın önlenmesi amacıyla giriştiği özellikle askerî nitelikli faaliyetler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Trevor Findlay,

oluşturulmamış yerel kurumların çökmesi ve Kongo'nun, birbiriyle çatışma hâlindeki dört grup arasında fiilen paylaşılması neticesinde, BM iç savaşın sonlandırılması ve devlet inşası⁷⁸³ faaliyetlerine girişmiştir⁷⁸⁴.

BM Genel Sekreteri, başlangıçtan itibaren BM Güvenlik Konseyi tarafından ONU'ya verilen görevleri geniş yorumlamıştır⁷⁸⁵. Genel Sekreter tarafından hazırlanan bir Raporda, ONU'nun "asıl ve uzun vadeli katkısının sivil alanda olabileceği, fakat bunun için düzenin ve güvenliğin sağlanması gerektiği" ifade edilmiştir⁷⁸⁶. Aynı Raporda, ONU'nun sivil faaliyetlerinin, geleneksel modele ve teknik yardım yöntemlerine dayanabileceği; ancak Kongo'nun içinde bulunduğu durumda, ülkenin egemenliğini ihlal etmeyecek veya ulusal yönetimin hızla gelişmesine engel olmayacak şekilde, BM'nin gerekeni yapmak için gelenekselleşmiş teknik yardım faaliyetinin ötesine geçmek zorunda olduğu ifade edilmiştir⁷⁸⁷. Aslında ONU'nun kurulmasından itibaren, BM tarafından atanan personel, Kongo'nun yönetiminde önemli teknik yardım ve danışma işlevleri görmekteydi⁷⁸⁸. Bu çerçevede özellikle, adaletten sağlığa çok çeşitli alanlarda hayata geçirilen eğitim ve öğretim faaliyeti dikkate değerdir⁷⁸⁹. Ülkenin karşı karşıya kaldığı kriz ortamı ve yerel personelin eğitim sürecinin uzun vadeli bir iş olması, Kongoluların yerine getirmesinin mümkün olmadığı teknik birtakım görevlerin bizzat BM görevlileri tarafından üstlenilmesine yol açmıştır⁷⁹⁰.

The Use of Force in UN Peace Operations, (The Use of Force), Oxford University Press, New York, 2002, ss. 66 - 71.

⁷⁸³ Operasyonel anlamda ONU'nun, egemenlik yetkilerini ülke genelinde kullanabilecek bir devlet mekanizmasının yeniden oluşturulması konusunda Kongolulara yardım için görevlendirildiği yönünde bkz. West, s. 611.

⁷⁸⁴ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 239. Afrika'nın coğrafi anlamda en geniş ülkelerinden biri olan ve 200'den fazla etnik grubu içinde barındıran kalabalık bir nüfusa sahip Kongo'da BM'nin uğraşmak zorunda kaldığı başlıca sorunların, kabileler arası çatışmalar ve ayrılıkçı hareketler neticesinde ülkede hızla kötüleşen güvenlik ortamı, ağır bir malî ve ekonomik kriz ile tamamen işlemez hâle gelen kamu hizmetleri olduğu yönünde bkz. Coelho, s. 157.

⁷⁸⁵ Korhonen, Grass, Creutz, s. 207.

⁷⁸⁶ Bkz. Second Report by the Secretary-General on the Implementation of Security Council Resolutions S/4387 of 14 July 1960 and S/4405 of 22 July 1960, Addendum No. 5, Memorandum by the Secretary-General on the Organization of the United Nations Civilian Operation in the Republic of the Congo, UN Doc. S/4417/Add.5, 11 August 1960, s. 1.

⁷⁸⁷ UN Doc. S/4417/Add.5, 11 August 1960, s. 2.

⁷⁸⁸ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 244.

⁷⁸⁹ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 106.

⁷⁹⁰ Belçika'nın sömürge yönetimi dönemindeki memurlarının ülkeyi terk etmesiyle ortaya çıkan boşluktan kaynaklanan bu durumun örnekleri arasında, liman ve demiryolu sisteminin yeniden işler hâle getirilmesi, gıda ve tıbbî malzemelerin dağıtılması, havalimanı ve telekomünikasyon sistemi için personel temini, öğretmen, tıbbî personel ve hukukçu temini gibi çok çeşitli hususların bulunduğu yönünde bkz. Jacobson, ss. 92-93; Korhonen, Grass, Creutz, s. 208.

BM Genel Sekreteri, yine yukarıda bahsedilen Raporunda, kural olarak teknik ve istişarî nitelikteki uygun teknik yardım faaliyetleri ile daha üst yönetim sorumlulukları düzeyindeki faaliyetler arasında ayırım yapılması gerektiğini açıklamaktaydı⁷⁹¹. Bu bağlamda Genel Sekreter tarafından, aralarında tarım, iletişim, eğitim, ekonomi, doğal kaynaklar ve kamu yönetimi gibi hususların da bulunduğu alanlarda, üst yönetim sorumlulukları düzeyindeki faaliyetleri üstlenmek üzere, üst düzey görevlilerden oluşan bir “Danışma Grubu” (*Consultative Group*) kurulmuştur⁷⁹². Danışma Grubu üyeleri ONUC’un sivil unsurunun başkanına bağlı olup, bu üyeler BM Sekretaryasından, üye devletlerden ve özellikle BM uzmanlık kurumlarından gelen uzmanlardan oluşmaktaydı⁷⁹³. Danışma Grubu üyelerinin, Kongo’daki bakanlıklara akredite olmadan yalnızca BM çerçevesinde faaliyet göstererek, Kongo hükümetinin ya da çeşitli bakanlıkların spesifik talebi üzerine üst düzey sorumlulukla (*with senior responsibility*) *de facto* hizmet verebilmeleri öngörülmüştür⁷⁹⁴.

Danışma Grubu üyelerinin, özellikle Kongolu idarecilere yönetim işlevlerinin sürdürülmesi konusunda eğitim verdikleri, bakanlıkların örgütsel yapısını kurdukları ve eğitim, ekonomi, sosyal hizmetler gibi alanlarda uzun vadeli planlamaya yardımcı oldukları⁷⁹⁵ düşünüldüğünde, Kongo’da yönetimin işleyişi için önemli bir rol üstlendikleri söylenebilir. Ayrıca uygulamada, resmen yönetim işlevleri üstlenilmemekle birlikte, özellikle Kongo’da resmî bir hükümetin bulunmadığı anayasal kriz döneminde, Danışma Grubundaki uzmanlar Kongo’nun yönetiminde pek çok politikanın oluşturulmasında görev almıştır⁷⁹⁶. Bu bağlamda örneğin, ekonomi ve eğitim politikaları ile yeni bir anayasa taslağı hazırlanması gibi

---

⁷⁹¹ UN Doc. S/4417/Add.5, 11 August 1960, s. 2. *Korhonen’e göre*, BM Genel Sekreteri tarafından geliştirilen bu yaklaşım Soğuk Savaş dönemindeki kutupların üçüncü dünya ülkeleri üzerindeki denetim mücadelesini beslemiştir. ONUC için ayrılan BM bütçesinin büyük kısmının ABD tarafından sağlanması nedeniyle, SSCB Kongo’daki BM faaliyetlerinin esasen Batı dünyasının politikalarıyla şekillendiği görüşündeydi. Bkz. Korhonen, Grass, Creutz, s. 208.

⁷⁹² UN Doc. S/4417/Add.5, 11 August 1960, ss. 2-3.

⁷⁹³ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 108; Morphet, s. 44; James Dobbins, **The UN’s Role in Nation-Building: From Congo to Iraq**, Rand Corporation, USA, 2005, s. 19.

⁷⁹⁴ UN Doc. S/4417/Add.5, 11 August 1960, s. 3.

⁷⁹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Dobbins, ss. 19 - 21.

⁷⁹⁶ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 106; Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 244-245. Örneğin, ekonomi politikasında koordinasyonu sağlamak üzere merkez bankası olarak faaliyette bulunacak bir Para Konseyi (Monetary Council) kurulduğu ve bu kuruma Danışma Grubundaki ekonomiden sorumlu uzmanın başkanlık ettiği yönünde bkz. Jacobson, s. 93. *West* ise, özellikle sağlık, iletişim ve taşımacılık gibi alanlarda sürekli hâle gelecek bir aksaklığı engellemek için ONUC’un sorumlulukları doğrudan üstlendiğini belirtmektedir. Bkz. West, s. 611.

hususlarda Danışma Grubu üyelerinin önemli faaliyetleri söz konusuydu⁷⁹⁷. Nitekim bu nedenle *Ratner*, Kongo’da da görev alan BM görevlisi *Brian Urquhart’ın*, biraz abartılı bir yorumla, ülkenin tüm yönetimini bir süreliğine BM’nin üstlendiğinden bahsettiğini belirtmiştir⁷⁹⁸. Ancak *Jacobson* tarafından belirtildiği üzere, ONUC’un yürütme yetkisi üstlenebilmesi temelde Kongo hükümetinin talebine bağlı olduğundan, misyonun başarısı sınırlı kalmış ve uygulamada birçok güçlüklerle karşılaşmıştır⁷⁹⁹. *Jacobsan’a* göre, muğlak ifadelerle kaleme alınmış Güvenlik Konseyi kararları yerine, yürütme yetkisini doğrudan ONUC’a veren bir karar alınabilmiş olsaydı, Kongo’da daha büyük bir başarı sağlanabilirdi⁸⁰⁰.

d. Değerlendirme

ONUC, en güçlü olduğu dönemde yaklaşık 20.000 personelden müteşekkil bir barış gücü yanında, önemli bir sivil unsuru da içeren muazzam bir askerî ve sivil operasyondur⁸⁰¹. ONUC’un yapısı ve görevleri göz önüne alındığında, misyonun o döneme kadar BMÖ tarafından girilen en karmaşık barışı koruma operasyonu olduğu söylenebilir⁸⁰². Bir çatışma ortamında görev yapan ONUC’un, bilinçli tercihler neticesinde değil, fakat özellikle sahadan kaynaklanan zorunluluklarla belirli ölçüde sivil yönetim faaliyetine girişmesi, Kongo örneğinin çalışmamız bakımından önemli yönünü oluşturmaktadır. Zira yukarıda da ifade edildiği üzere, BM Güvenlik Konseyinin başlangıçta “teknik yardım” misyonuyla görevlendirdiği ONUC, sonradan özellikle Kongo’daki merkezî hükümetin kesintiye uğramasıyla, teknik yardımın ötesine geçtiği düşünülebilecek faaliyetlerde bulunmuş ve kendisini

---

⁷⁹⁷ Danışma Grubu üyelerinin sürdürdüğü faaliyetler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Jacobson*, s.93. Katanga bölgesinin ayrılma girişimine son verilmesinden sonra, daha önceden fiilen Katanga yönetiminin denetimindeki bankacılık, sivil havacılık, gümrük, telekomünikasyon ve posta gibi hizmetlerin yeniden merkezî yönetimce üstlenilmesi konusunda ONUC’ta görevli sivil uzmanların Kongo hükümetine yardımcı olduğu yönünde bkz. *Morphet*, s. 44.

⁷⁹⁸ Bkz. *Ratner*, *The New UN Peacekeeping*, s. 107.

⁷⁹⁹ *Jacobson*, ss. 96-98. *West* de ONUC’un faaliyetlerinin ülkede yönetimin tamamen çökmesini önlemeye yönelik olduğunu ve Kongo’nun yönetim yapılanmasının yeniden şekillendirilmesine veya ülkenin diğer temel sorunlarının çözümüne çok da katkısı bulunmadığını vurgulamaktadır. Bkz. *West*, s. 611.

⁸⁰⁰ *Jacobson*, ss. 105-106; *Ratner*, *The New UN Peacekeeping*, s. 107.

⁸⁰¹ Republic of the Congo – ONUC, Background, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/onucB.htm>> (19.06.2011).

⁸⁰² *West*, s. 603; *Stahn*, *International Territorial Administration*, s. 245; *De Brabandere*, *Post-Conflict Administrations*, s. 26.

fiilen bazı yürütme yetkilerini kullanır halde bulmuştur⁸⁰³. Ancak kanımızca, yönetime ilişkin birtakım yetkiler üstlenen Danışma Grubunun faaliyetlerini tam anlamıyla bir uluslararası yönetim faaliyeti olarak da nitelendirmek güç olup; teknik yardım ile uluslararası yönetimin sınırında olduğu ifade edilebilir. Zira, ekonomi politikasının koordinasyonu vb. istisnaî durumlar bir yana bırakılacak olursa, Danışma Grubu uzmanları yalnızca Kongo hükümetinin talebi üzerine ve esasen “danışman” sıfatıyla faaliyette bulunmuşlardır⁸⁰⁴.

Şubat 1963'te Katanga'nın yeniden Kongo ulusal sınırlarına dâhil olmasından sonra ONUÇ çekilmeye başlamış ve 30 Haziran 1964 itibariyle ülkeyi terk etmiştir⁸⁰⁵. Uygulamada karşılaştığı güçlükleri, deneme yanılma yöntemiyle aşmaya çalışan⁸⁰⁶ ONUÇ'un, BM uygulamasında daha önce benzeri görülmemiş kapsamda yetkiler üstlenmesi ve üstesinden gelinmesi çok güç bir çatışma ortamında görev yapması da dikkate alınarak, kısa vadeli amaçlar, özellikle hukuk ve düzeninin sağlanması ve Katanga'nın yeniden ülkeye dâhil edilmesi bakımından başarılı olduğu ifade edilmektedir⁸⁰⁷. Nitekim bahsedilen sınırlı başarının dahi elde edilmesi hiç kolay olmamış ve bu nedenle BM uzunca bir süre benzer boyutta bir operasyona tekrar girişmemiştir. Belki de bu durumun önemli sebeplerinden biri ONUÇ operasyonunda, hem BM Genel Sekreteri *Dag Hammarskjöld'un* hem de 245'i asker 5'i uluslararası sivil memur 250 BM personelinin yaşamını yitirmesidir⁸⁰⁸. Kısa vadeli hedefleri bakımından başarılı olarak değerlendirildiğini ifade ettiğimiz ONUÇ'un, uzun vadeli hedefler bakımından ne kadar başarılı olduğu ise tartışmaya açıktır. Zira 1964 yılında, ONUÇ ülkeden çekilirken sağlanan kısmî istikrarın

---

⁸⁰³ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 245.

⁸⁰⁴ Nitekim *Chopra* da merkezî otoritenin yokluğunda ONUÇ'un yetkiler kullandığını; fakat bu yetkileri kullanırken BM'nin merkezî otoritenin ikamesi olarak hareket edecek durumda bulunmadığını ifade etmektedir. Bkz. *Chopra, International Political Authority*, s. 45.

⁸⁰⁵ Republic of the Congo – ONUÇ, *Background*, <<http://www.un.org/depts/DPKO/Missions/onucB.htm>> (16.02.2012). Kongo'da tam anlamıyla bir güvenlik ortamı sağlanmadan ONUÇ'un görevine son verilmesi bazı eleştirileri beraberinde getirmiştir. Özellikle 400 milyon dolarlık harcamaya mal olan bu operasyon, SSCB ve Fransa'nın operasyonun yürütülmesine ilişkin memnuniyetsizlikleri ve kendi paylarına düşen meblağları ödemeyi reddetmeleri nedeniyle BMÖ'yü ciddi bir malî krizle ve meşruiyet tartışmalarıyla karşı karşıya bırakmıştır. Bkz. Korhonen, Grass, Creutz, s. 209. ONUÇ'un görevinin sona ermesinden sonra da ülkeye, BM Kalkınma Programı (UNDP) ve ABD'nin Uluslararası Kalkınma Ajansı tarafından üstlenilen kalkınma yardımı şeklinde bir sivil yardımın sürdürüldüğü yönünde bkz. Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 108.

⁸⁰⁶ *Chopra, International Political Authority*, s. 45.

⁸⁰⁷ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 246.

⁸⁰⁸ Republic of the Congo - ONUÇ, *Facts and Figures*, <<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucF.html>> (19.06.2011).

korunamaması, 90'lı yıllarda iç karışıklıkların yeniden başlamasına ve ülkede yeni bir BM misyonunun kurulmasına yol açmıştır⁸⁰⁹.

3. Birleşmiş Milletler Batı Yeni Gine Geçici Yönetim Makamı (*the United Nations Temporary Executive Authority in West Irian / UNTEA*)(1962-1963)

a. UNTEA'nın Kuruluş Süreci

1828'den itibaren Hollanda'nın sömürgesi olan Batı Yeni Gine⁸¹⁰, Hollanda ile sömürge durumundan bağımsızlığa kavuşan Endonezya arasında uzun süren bir uyuşmazlığa konu olmuştur⁸¹¹. II. Dünya Savaşının ardından Batı Yeni Gine Hollanda'nın yönetiminde kalmaya devam etmiş, Hollanda Doğu Hint Adalarının (*Dutch East Indies*) geri kalan kısmında ise Endonezya devleti kurulmuştur⁸¹². 1949 yılında düzenlenen ve Endonezya'nın bağımsızlığını kazandığı konferans sonucunda taraflarca kabul edilen "Egemenliğin Devri Şartı"⁸¹³ (*Charter of Transfer of Sovereignty*) m. 2'de, Batı Yeni Gine üzerinde uzlaşma sağlanamaması neticesinde, bu bölgede *status quo'nun* devamı kararlaştırılmıştır. Aynı maddede Batı Yeni Gine'nin siyasî statüsünün, taraflar arasında müzakereler yoluyla bir yıl içerisinde belirleneceği ifade edilmiştir⁸¹⁴.

Batı Yeni Gine'nin statüsü bir yıl içinde belirlenemediği gibi, *status quo'nun* devamından ne anlaşılması gerektiği konusunda dahi taraflar arasında uzlaşma sağlanamamıştır⁸¹⁵. Endonezya'ya göre, Hollanda anlaşmada belirtilen bir yıllık

---

⁸⁰⁹ Bu durumun yalnızca hukuk ve düzenin yeniden sağlanmasını hedefleyen değil, çok daha kapsamlı operasyonlara girişilmesi gereğini ortaya koyduğu yönünde bkz. De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, ss. 26-27.

⁸¹⁰ Batı Yeni Gine (*West Irian, Irian Jaya*), Avustralya'nın kuzeyinde yer alan ve Dünyanın ikinci büyük adası olan Yeni Gine'nin (New Guinea) batı bölümü olup, adanın doğu bölümü BM vesayet sistemi çerçevesinde Avustralya'nın yönetimine bırakılmış (*UN Doc. A/RES/63 (I), 13 December 1946*) ve 1975 yılında bağımsızlığını kazanarak Papua Yeni Gine adını almıştır. Bkz. Daniel Gruss, "UNTEA and West New Guinea", *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, Cilt: 9, 2005, ss. 98-99; Smyrek, s. 101.

⁸¹¹ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 109; Smyrek, s. 101.

⁸¹² Gruss, s. 99; Smyrek, s. 102.

⁸¹³ Anlaşmanın İngilizce tam metni için bkz. Draft Charter of Transfer of Sovereignty, United Nations Treaty Series, Cilt: 69, 1950, ss. 206-222.

⁸¹⁴ Bkz. Draft Charter of Transfer of Sovereignty, m. 2, United Nations Treaty Series, Cilt: 69, 1950, ss. 206-222.

⁸¹⁵ Paul W. Van Der Veur, "The United Nations in West Irian: A Critique", *International Organization*, Cilt: 18, Sayı: 1, 1964, s. 53. *Smyrek*, taraflar arasında sonradan gerçekleştirilen bir

süreyle yalnızca ülkeyi yönetim hakkını haizdi; Hollanda'ya göre ise Batı Yeni Gine'nin egemenliği hâlen kendisindeydi⁸¹⁶. Hollanda 1951 yılından itibaren kendisini, Batı Yeni Gine bakımından BM Andlaşmasınının 73. maddesi çerçevesinde muhtar olmayan bir ülkenin yönetim makamı olarak nitelendirmiş ve izlediği politikanın yegâne amacının Batı Yeni Gine halkının self determination hakkını kullanmasını sağlamak olduğunu açıklamıştır⁸¹⁷. Endonezya'nın ve Hollanda'nın Batı Yeni Gine'ye ilişkin ısrarlı tutumlarının bir nedeni de ülkedeki doğal kaynaklara olan ilgileriydi⁸¹⁸.

Endonezya, Batı Yeni Gine'yi kendi sınırlarına dâhil etmeyi kolaylaştırmak düşüncesiyle meseleyi 1954 yılında BM önüne getirmişse de Hollanda, kültürel ve etnik bakımdan Endonezya halkından farklı olduğunu ileri sürdüğü bölge halkının self determination hakkını kullanmasına izin verilmesi gerektiğini savunmayı sürdürmüştür⁸¹⁹. Nihayetinde, uzun süren mücadeleler ve görüşmeler sonunda⁸²⁰ özellikle ABD'nin baskısı ve Birleşmiş Milletlerin çabaları neticesinde⁸²¹, 15 Ağustos 1962 tarihinde taraflar arasında Batı Yeni Gine Hakkında Andlaşma⁸²² [*Agreement Concerning West New Guinea (West Irian)*] akdedilmiştir⁸²³.

Batı Yeni Gine Hakkında Andlaşmayla temelde iki aşamadan oluşan bir geçiş süreci çerçevesinde bölgenin statüsünün belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda birinci aşamada BM tarafından bölgenin yönetiminin geçici olarak üstlenilmesi

---

nota teatisinin İngilizce tercümesinde “*status quo 'nun*”, “Hollanda yönetiminin devamı” (“*continuing under the Government of the Netherlands*”) anlamına geldiğinin kararlaştırıldığını, oysa Flemenkçe ve Endonezya dilindeki orijinal hâlinde “yönetim” (*government*) yerine “otorite”(authority) sözcüğünün kullanıldığını belirtmektedir. Bkz. Smyrek, s. 102.

⁸¹⁶ Tarafların görüşleri hakkında bkz. Gruss, s. 99; Smyrek, s. 102; Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 247-248.

⁸¹⁷ Van Der Veur, s. 53; Gruss, s. 100; Stahn, *International Territorial Administration*, 248.

⁸¹⁸ Coelho, s. 159.

⁸¹⁹ Franck, s. 77; Korhonen, Grass, Creutz, s. 211.

⁸²⁰ Hollanda ile Endonezya'nın, Batı Yeni Gine konusunda birbirlerine karşı verdikleri ve zaman zaman sıcak çatışmaya dönüşen mücadele dönemi (1950-1962) hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Antonio Cassese, **Self-determination of Peoples: A Legal Appraisal**, Cambridge University Press, Great Britain, 1995, (Self-determination of Peoples), ss. 82-83; Franck, ss. 76-79; Gruss, ss. 99-104; Smyrek, ss. 103-104.

⁸²¹ ABD ve BM'nin çabaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. William J. Durch, “UN Temporary Executive Authority”, **The Evolution of UN Peacekeeping**, (Ed. William J. Durch), St. Martin's Press, New York, 1993, ss. 286- 287.

⁸²² Endonezya ve Hollanda arasında 15 Ağustos 1962 tarihinde akdedilen bu Andlaşmanın İngilizce tam metni için bkz. *Agreement (with annex) Concerning West New Guinea (West Irian)*, 15.08.1962, United Nations Treaty Series, Cilt: 437, 1962, s. 273-290.

⁸²³ Soğuk Savaş döneminde bölgenin kaderinin belirlenmesinde ABD ve SSCB'nin oynadığı role ilişkin bkz. Coelho, s. 159.

suretiyle Batı Yeni Gine'nin barışçıl bir şekilde Hollanda'dan Endonezya'ya devredilmesi amaçlanmıştır. İkinci aşamada ise BM temsilcisinin yardımı ve katılımıyla bölge halkının Endonezya sınırlarında kalmak mı yoksa Endonezya ile bağlarını koparmak mı istediğine karar vermesi⁸²⁴ öngörülmüştür⁸²⁵. Batı Yeni Gine Hakkında Andlaşma, BM Genel Kurulu tarafından 21 Eylül 1962 tarihinde alınan 1752 (XVII) sayılı Kararla⁸²⁶ kabul edilmesinin ardından yürürlüğe girmiştir⁸²⁷. BM Genel Kurulu 1752 (XVII) sayılı Kararında, Hollanda ve Endonezya arasındaki andlaşmayla kendisine verilen görevleri yerine getirmek üzere Genel Sekreteri yetkilendirmiş; bunun üzerine Andlaşmada öngörüldüğü üzere, BM Genel Sekreteri tarafından, Batı Yeni Gine'de BM Geçici Yönetim Makamı (*the United Nations Temporary Executive Authority/UNTEA*) kurulmuştur⁸²⁸. BM tarafından bir ülkede yönetim yetkilerinin doğrudan ve münhasıran ilk kez üstlenildiği UNTEA örneği⁸²⁹, misyonun giderlerinin BM tarafından değil, Hollanda ve Endonezya tarafından eşit olarak karşılanması⁸³⁰ bakımından da bir ilktir⁸³¹.

b. UNTEA'nın Birinci Aşamada Üstlendiği Rol

Batı Yeni Gine Hakkında Andlaşmanın II, V ve IX-XI. maddeleri çerçevesinde birinci aşama bakımından UNTEA için öngörülen rol, bölgenin yönetiminin 1 Ekim 1962 – 1 Mayıs 1963 tarihleri arasında münhasıran üstlenilmesi⁸³² ve böylece Batı Yeni Gine'nin egemenliğinin, Hollanda'dan

⁸²⁴ Agreement (with annex) Concerning West New Guinea (West Irian), 15.08.1962, m. XVIII.

⁸²⁵ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, ss. 109-110; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 248.

⁸²⁶ UN Doc. A/RES/1752 (XVII), 21 September 1962.

⁸²⁷ Bkz. Agreement (with annex) Concerning West New Guinea (West Irian), 15.08.1962, m. XXVIII.

⁸²⁸ Franck, s. 80; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 23.

⁸²⁹ Gruss, ss. 98, 105; Coelho, s. 160. BM Genel Sekreterinin, Örgütün geniş bir bölge üzerinde geçici de olsa yönetim yetkisini üstlenmesi nedeniyle BM tarafından atanan Yöneticinin görevini, BM tarihinde benzeri görülmemiş olarak nitelendirdiği yönünde bkz. Korhonen, Grass, Creutz, s. 212.

⁸³⁰ Bkz. Agreement (with annex) Concerning West New Guinea (West Irian), 15.08.1962, m. XXIV.

⁸³¹ Gruss, s. 105.

⁸³² Birinci aşama bakımından BM'nin görevinin yalnızca yardım değil, açıkça geçici yönetim olduğu yönünde bkz. Korhonen, Grass, Creutz, s. 210. *Stahn'a göre*, BM'nin münhasır yönetiminin söz konusu olduğu birinci aşamada, ülkenin egemenliği ne Hollanda'ya ne de Endonezya'ya aitti. Bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 249. Nitekim Andlaşmada ve eklerinde bu görüşü destekler nitelikte birtakım bulgulara rastlamak mümkündür. Örneğin, BM yönetimi süresince ülkede BM bayrağının dalgalanması öngörülmüş (m. VI); UNTEA'ya Batı Yeni Gineliler için pasaport düzenleyebilme yetkisi verilmiş ve bu belgeleri taşıyan yurt dışındaki Batı Yeni Gineliler için, Hollanda ve Endonezya'nın konsolosluk yardımı ve koruma sağlaması kararlaştırılmıştır. Bkz.

Endonezya'ya barışçıl bir şekilde ve kesintisiz olarak devrinin sağlanmasıydı⁸³³. Andlaşmada öncelikle, hem Hollanda hem de Endonezya tarafından kabul edilebilir bir kişinin BM Genel Sekreterince BM Yöneticisi (*United Nations Administrator*) olarak atanması öngörülmüştür (m. IV). UNTEA'nın başkanı (*chief executive officer*) olan BM Yöneticisine, “UNTEA yönetimi süresince BM Genel Sekreterinin idaresi altında, ülkeyi yönetmek için tam yetki verilmiştir” (m. V). Bu ölçüde geniş yetkiyi haiz BM Yöneticisi için, Andlaşmanın uygulanmasına dair temel hususlarda BM Genel Sekreterine düzenli raporlar sunulması ve bu raporların Genel Sekreter tarafından Endonezya ile Hollanda'ya ve gerekli görüldüğünde BM Genel Kuruluna sunulması şeklinde bir tür denetim mekanizması da geliştirilmiştir (m. VIII).

Batı Yeni Gine'nin BM'nin münhasır yönetimine tâbi olduğu dönemde UNTEA'ya verilen görevler genel olarak, hukuk ve düzenin temini, yerel halkın haklarının korunması ve olağan kamu hizmetlerinin sağlanmasıdır⁸³⁴. Bu görevleri yerine getirecek UNTEA için Batı Yeni Gine Hakkında Andlaşmayla kapsamlı yetkiler öngörülmüştür⁸³⁵. Bu bağlamda Andlaşmanın çerçevesine ve ruhuna uygun olarak UNTEA, yeni yasalar ve düzenlemeler kabul etme ya da mevcut yasa ve düzenlemeleri değiştirme hususunda açıkça yetkilendirilmiştir (m. XI). Bununla birlikte temel kural, UNTEA göreve başladığında ülkede mevcut bulunan yasa ve düzenlemelerin Andlaşmanın lafzına ve ruhuna uygun olduğu ölçüde yürürlükte kalmayı sürdüreceğiydi (m. XI). Yeni yasama tasarruflarının kabulünden ya da mevcut yasaların değiştirilmesinden önce, UNTEA'nın yerel halkın temsilcilerinden oluşan bir Konseye (*representative council*) danışması usulü benimsenmiştir (m. XI).

UNTEA'nın yönetim yetkilerine dair dikkat çeken bir başka hüküm, BM Yöneticisinin, Batı Yeni Gine'de görev yapan Hollandalı üst düzey memurları, mümkün olan en kısa süre içerisinde Hollandalı veya Endonezyalı olmayan memurlarla değiştireceğinin Andlaşmada öngörülmesidir (m. IX). Yine BM Yöneticisine, üst düzey memurlar dışındaki Hollandalı görevlileri geçici olarak

---

Exchange of Letters Concerning the Issue of Passports and Consular Protection During the Administration of West New Guinea (West Irian) by the United Nations Temporary Executive Authority (UNTEA), **United Nations Treaty Series**, Cilt: 437, 1962, s. 306.

⁸³³ Bothe ve Marauhn, Problems of a Trusteeship Administration, s. 153; Korhonen, Grass, Creutz, s. 212; Stahn, International Territorial Administration, 249.

⁸³⁴ Korhonen, Grass, Creutz, s. 212; Chesterman, You, The People, s. 66.

⁸³⁵ Stahn, International Territorial Administration, 249.

istihdam yetkisi verilmişse de, idarî ve teknik pozisyonlara mümkün olduğunca çok sayıda Batı Yeni Gine'nin getirilmesi gerekliliği özellikle vurgulanmıştır⁸³⁶ (m. IX).

Andlaşmayla, UNTEA yönetimi süresince Hollanda ve Endonezya vatandaşları için Batı Yeni Gine'de serbest dolaşım özgürlüğü tanınacağı ve Batı Yeni Gine halkının temel hak ve özgürlüklerinin korunacağı düzenlenmiştir (m. XXII). Ayrıca, Batı Yeni Gine'de hukuk ve düzenin sağlanmasında UNTEA yönetimine yardımcı olmak üzere bir BM Güvenlik Gücü (United Nations Security Force/UNSF) kurulmuştur⁸³⁷ (m. VII). BM Güvenlik Gücünün sorumlulukları, UNTEA'nın yönetime ilişkin görevlerini sorunsuz bir şekilde yerine getirmesine olanak sağlamaktan yerel polis gücünün kurulmasının denetlenmesine kadar türlü hususları içermektedir⁸³⁸.

Uygulamada, özellikle Hollandalı memurların ülkeyi terk etmesinin ardından yönetimde ve kamu hizmetlerinin görülmesinde ortaya çıkan boşluk UNTEA tarafından doldurulmuştur⁸³⁹. Andlaşmaya uygun olarak Hollandalı üst düzey memurlar yerini BM tarafından atanan personele bırakmış, üst düzey memurlar dışındaki kadrolara da Endonezyalı ve Batı Yeni Gine'li personel atanmıştır⁸⁴⁰. Ayrıca Hollandalı personelin ülkeyi terk etmesiyle çeşitli yargı organlarında ortaya çıkan boşluklar da Endonezyalı görevlilerle doldurulmaya çalışılmıştır⁸⁴¹. Dolayısıyla birinci aşama için, Andlaşmayla kendisine verilen görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi açısından UNTEA genellikle başarılı bulunmaktadır⁸⁴². Nitekim BM Genel Sekreteri de UNTEA'nın, üye devletlerden

---

⁸³⁶*Branbandere'ye göre*, Batı Yeni Gine'de ulusal kurumları haiz yeni bir devlet kurulması amaçlanmamasına rağmen UNTEA bakımından böyle bir hükme yer verilmesi, gelecekte girilecek daha karmaşık operasyonlarda da yerel kurumlarda çalışmak üzere bölge halkından görevlendirme yapılması yaklaşımının benimseneceğinin habercisiydi. Bkz. De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, ss. 23-24.

⁸³⁷ Batı Yeni Gine Hakkında Andlaşmada, UNTEA'nın yönetimi Endonezya'ya devretmesiyle tüm UNSF personelinin de ülkeyi terk edeceği düzenlenmiştir. Bkz. *Agreement (with annex) Concerning West New Guinea (West Irian)*, 15.08.1962, m. XIII.

⁸³⁸ Tamamı Pakistan tarafından sağlanan 1500 kişilik piyadeden ve ABD ile Kanada tarafından gönderilen 75 kişilik hava destek personelinden müteşekkil UNSF hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *West New Guinea - UNSF, Background*, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unsfbackgr.html>> (28.02.2012); Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 110; Gruss, ss. 107-108.

⁸³⁹ Chesterman, *You, The People*, s. 66.

⁸⁴⁰ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 110. UNTEA'nın uygulamada karşılaştığı önemli zorluklardan biri yönetimde görev üstlenebilecek yerel personel sayısının azlığı olup bir çok pozisyona Endonezyalı personel atanmıştır. Bkz. Korhonen, *Grass, Creutz*, s. 213.

⁸⁴¹ *Annual Report of the Secretary General on the Work of the Organization (16 June 1962 – 15 June 1963)*, *General Assembly Official Records: Eighteenth Session, Supplement No. I (A/5501)*, s. 37.

⁸⁴² Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 110; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 250.

yeterli destek sağlandığında BM'nin çeşitli işlevleri üstlenme kapasitesini kanıtlayan önemli bir deneyim olduğunu vurgulamıştır⁸⁴³.

c.İkinci Aşama: Yönetimin Endonezya'ya Devri ve Self-Determination Uygulaması

Batı Yeni Gine Hakkında Andlaşmaya uygun olarak, UNTEA bölgenin yönetimini 1 Mayıs 1963 tarihinde Endonezya'ya devretmiştir⁸⁴⁴. Andlaşmaya göre yönetimin Endonezya'ya devrinden sonraki aşamada temel hedef, 1969 yılı sonundan önce, yani en geç altı yıl içinde self determination uygulamasıyla bölgenin geleceğinin belirlenmesiydi (m. XX). Andlaşmanın XVIII. maddesine göre, self determination sürecinde Endonezya, halkın iradesinin serbestçe ortaya çıkmasını sağlamak için öncelikle yerel Temsilciler Konseyine danışarak uygun yöntem ve usulleri belirleyecek, daha sonra da Batı Yeni Gine halkına seçim özgürlüğünü (*freedom of choice*) kullanma fırsatı verecekti⁸⁴⁵. Böylece Batı Yeni Gine halkı Endonezya sınırlarında kalmak mı yoksa Endonezya ile bağlarını koparmak mı istediğine karar verecekti (m. XVIII/c). Söz konusu maddeyle self determination sürecinde BM için öngörülen rol ise yalnızca tavsiye ve yardım işlevleriyle sınırlıydı. Dolayısıyla Batı Yeni Gine hakkında Andlaşmayla BM'ye, bu süreç bakımından ikincil bir rol verildiği ifade edilebilir⁸⁴⁶.

Batı Yeni Gine'nin gelecekteki statüsünü belirlemek üzere Endonezya tarafından girişilen uygulama ise Andlaşmada öngörülen düzenlemeyle tam anlamıyla paralellik göstermemiştir⁸⁴⁷. Zira BM Genel Sekreteri tarafından atanan özel temsilcinin, halkın iradesinin, oylama yapılması mümkün olmayan uzak alanlarda danışma yöntemiyle, bunun dışındaki bölgelerde ise herkesin bir oy

---

⁸⁴³ Annual Report of the Secretary General on the Work of the Organization (16 June 1962 – 15 June 1963), General Assembly Official Records: Eighteenth Session, Supplement No. I (A/5501), s. 40. UNTEA örneğiyle, bir ülkenin yönetimi dâhil, çok işlevli barışı koruma operasyonları konusunda BM'nin yeteneğinin açıkça ortaya konulduğu yönünde bkz. Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 110.

⁸⁴⁴ Cassese, *Self-determination of Peoples*, s. 84; Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 110.

⁸⁴⁵ Batı Yeni Gine halkının iradesinin belirlenmesi usulüne ilişkin olarak Andlaşmada ayrıca, self determination işleminin “uluslararası uygulamaya uygun olarak” ve yabancılar dışında kadın, erkek tüm reşit kişilerin katılımıyla yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bkz. *Agreement (with annex) Concerning West New Guinea (West Irian)*, 15.08.1962, m. XVIII/d.

⁸⁴⁶ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 111.

⁸⁴⁷ Korhonen, *Grass, Creutz*, s. 214.

hakkına sahip olduğu bir plebisitle belirlenmesi şeklindeki karma yöntem önerisini Endonezya kabul etmemiştir⁸⁴⁸. Endonezya hükümeti, Batı Yeni Gine'nin tamamında halkın iradesinin plebisitle değil, ülkedeki Temsilciler Konseylerine danışılarak belirleneceğini açıklamıştır⁸⁴⁹. Ayrıca bu süreçte BM Temsilcisinin tüm girişimlerine rağmen Endonezya, bağımsız bir Batı Yeni Gine'nin savunulması dâhil siyasî özgürlüklerin tam anlamıyla kullanılmasına da izin vermemiştir⁸⁵⁰.

BM'nin taleplerine rağmen, BM'nin gözetimi altında veya demokratik yöntemlerle oluşturulmayan⁸⁵¹ ve toplamda 1026 üyeden müteşekkil danışma konseyleri, 14 Temmuz - 2 Ağustos 1969 tarihleri arasında bölge halkı adına aldıkları kararlarla, Batı Yeni Gine'nin Endonezya sınırlarında kalmasını kabul etmişlerdir⁸⁵². Endonezya'nın uyguladığı yönetime rağmen BM Genel Sekreteri tarafından sunulan Raporda, "ülkenin coğrafi niteliklerinden kaynaklanan sınırlamalar ve bölgedeki genel siyasî duruma" atıfta bulunularak, Batı Yeni Gine'de Endonezya'nın uygulamasına uygun olarak bir serbest seçim işlemi (*an act of free choice*) yapıldığı ve halkın temsilcilerinin iradesinin Endonezya sınırlarında kalmak olduğu ifade edilmiştir⁸⁵³. Nihayetinde BM Genel Kurulu 2504 (XXIV) sayılı Kararıyla Genel Sekreter tarafından sunulan Raporu kabul etmiş ve BM Genel Sekreteri ile temsilcisinin, 15 Ağustos 1962 tarihli Batı Yeni Gine Hakkında Andlaşmayla kendilerine verilen görevleri tamamladığını belirtmiştir⁸⁵⁴.

---

⁸⁴⁸ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 111.

⁸⁴⁹ *Yearbook of the United Nations*, 1969, s. 176, <<http://unyearbook.un.org>> (27.02.2012) ; Cassese, *Self-determination of Peoples*, dpn. 55, s. 85; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 251. *Korhonen*, Endonezya'nın benimsediği yönetime BM'den ve Hollanda'dan ciddi bir itiraz gelmemesinin, aynı dönemde Vietnam Savaşının şiddetlenmesi ve Kongo'daki tecrübenin hâlen hafızalardaki yerini koruması nedenlerine bağlı olduğunu belirtmektedir. Bkz. *Korhonen*, *Grass*, *Creutz*, s. 214.

⁸⁵⁰ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 111.

⁸⁵¹ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 111.

⁸⁵² *Yearbook of the United Nations*, 1969, s. 176, <<http://unyearbook.un.org>> (27.02.2012).

⁸⁵³ Söz konusu raporda, Endonezya'nın Batı Yeni Gine halkı üzerinde sürekli ve sıkı bir siyasî kontrol uyguladığı eleştirisi de yer almaktaydı. *Yearbook of the United Nations*, 1969, s. 176, <<http://unyearbook.un.org>> (27.02.2012).

⁸⁵⁴ UN Doc. A/RES/2504 (XXIV), 19 November 1969. BM Genel Kurulu 2504 (XXIV) sayılı Kararı, hiçbir ret oyu olmaksızın 84 oyla kabul etmiştir. Bununla birlikte çoğunluğu sömürge durumundan bağımsızlığa kavuşmuş 30 devlet, bu karar oylanırken çekimser kalmıştır. Söz konusu çekimserliğin, Batı Yeni Gine için anlamlı bir self determination uygulaması olmamasına karşı tepkiyi ifade etmeye yönelik olduğu yönünde bkz. Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 111.

d. Değerlendirme

Hollanda ile Endonezya arasında bağtlanan Batı Yeni Gine Hakkında Andlaşma uyarınca BM Genel Kurulunun 1752 (XVII) sayılı Kararla verdiği yetkiyle BM Genel Sekreteri tarafından kurulan UNTEA, BM'nin bir ülkede yönetim yetkilerini doğrudan üstlenerek uygulamaya geçirdiği ilk operasyonudur⁸⁵⁵. Dolayısıyla UNTEA örneği, BM'nin sonraki uluslararası yönetim uygulamaları bakımından önemli bir emsal teşkil etmektedir. Esasen sömürge durumundan kurtarıma çabalarının şekillendirdiği Batı Yeni Gine örneğinin önemi, hem vesayet sistemi dışında BM'nin bir ülkeyi yönetme kapasitesini haiz olduğunun kabul edilmesinden hem de uluslararası yönetim makamına verilen yetkilerin kapsamının oldukça geniş olabileceğinin görülmesinden kaynaklanmaktadır⁸⁵⁶. UNTEA'nın bir başka özelliği, tam olarak uygulamaya geçirilemeyen BM Namibya Konseyi bir kenara bırakıldığında, BM Genel Kurulu tarafından kararlaştırılan tek uluslararası yönetim misyonu olmasıdır.

Görev yaptığı süre nispeten kısa olmakla birlikte UNTEA, özellikle doğrudan yönetim yetkilerini üstlendiği birinci aşamada, kendisine verilen bölgenin yönetimi ve sonrasında Endonezya'ya devri görevini yerine getirerek başarılı olmuştur⁸⁵⁷. Birinci aşamadaki bu başarının temel sebepleri arasında, tüm yönetim işlevlerinin tarafların açık rızalarına binaen üstlenilmesi ve daha en başından net, iyi tanımlanmış bir amaç/görev tanımı çerçevesinde faaliyetbulunulması yer almaktadır⁸⁵⁸. Yukarıda da ifade edildiği üzere UNTEA bölgenin barışçıl bir şekilde Endonezya'ya devrinin sağlanması görevi çerçevesinde birinci aşamada bölgede tüm yasama ve yürütme yetkilerini elinde bulundurmaktaydı⁸⁵⁹. Ancak belirtmek gerekir ki bu aşamada UNTEA'nın, yerel halkın gerçek anlamda kendi kaderini belirleme fırsatına sahip olmasını sağlamada önemli bir etkinliği olmamıştır⁸⁶⁰.

---

⁸⁵⁵ Franck, s. 79; Gruss, ss. 98, 105.

⁸⁵⁶ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 23.

⁸⁵⁷ Korhonen, Grass, Creutz, s. 214; Stahn, International Territorial Administration, s. 247.

⁸⁵⁸ Ratner, The New UN Peacekeeping, s. 110; Stahn, International Territorial Administration, ss. 246-247.

⁸⁵⁹ Nitekim bu özellikleri göz önüne alan Franck Batı Yeni Gine'yi "ilk BM devleti" olarak adlandırmıştır. Bkz. Franck, s. 76.

⁸⁶⁰ Korhonen, Grass, Creutz, s. 210.

Andlaşmada, yönetim yetkilerinin BM'den Endonezya'ya devrinden sonra, en geç 1969 yılı sonuna kadar ülke halkının kendi geleceği hakkında karar vermesini sağlayacak self determination işleminin (*act of self-determination*) tamamlanacağı ifade edilmiştir (m. XX). BM'nin, Andlaşmada öngörülen bu self determination sürecinin düzenlenmesinin ve yürütülmesinin denetimi (ikinci aşama) görevi bakımından başarısı görecelidir⁸⁶¹. Aslında Andlaşmada self determination sürecinin yürütülmesinin doğrudan çıkarı bulunan Endonezya'ya bırakılması ve bu konuda BM için yalnızca tavsiye ve yardım işlevleri öngörülmesi, bir bakıma bu sürecin sonucunu başından belli hâle getirmiştir⁸⁶². Bu çerçevede, BM'nin yetkilerinin taraflarca kabul edilen bir siyasî çözümden kaynaklandığı ve bu çözümü ortaya koyan andlaşmada BM'ye gerekli yetkilerin açıkça verilmediği durumlarda, en güçlü olan aktörün misyonun başarısını etkileyebileceği ifade edilmiştir⁸⁶³.

4. Güney Batı Afrika (*Namibya*) Örneği (1967-1990)

a. Güney Batı Afrika'nın Tarihsel Geçmişı

1884 yılından itibaren Almanya'nın sömürgesi olan⁸⁶⁴ Güney Batı Afrika, 1915 yılında I. Dünya Savaşı sırasında Güney Afrika Birliği tarafından işgal edilmiştir⁸⁶⁵. Savaş sonunda akdedilen Versay Andlaşması m. 119 ile Almanya deniz aşırı topraklarındaki haklarından feragat edince, ülke, 1920 yılında Britanya Kralının mandasına bırakılmış ve bu mandanın, onun adına Güney Afrika Birliği hükümeti tarafından yerine getirileceği ifade edilmiştir⁸⁶⁶. II. Dünya Savaşının ardından MC'nin sona ermesine ve BM'nin kurucu andlaşmasıyla, o tarihte hâlen manda

⁸⁶¹ Franck, ss. 81-82; Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 112.

⁸⁶² Korhonen, Grass, Creutz, s. 215; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 252. Endonezya hükümetinden bazı üyelerin de söz konusu danışma prosedürünü "anlamsız bir formalite" olarak nitelendirdiği yönünde bkz. Franck, s. 81.

⁸⁶³ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 112.

⁸⁶⁴ Ralph Zacklin, "The Problem of Namibia in International Law", *Recueil Des Cours*, Cilt: 1981, Sayı: II, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, 1982, s. 234.

⁸⁶⁵ Nele Matz - Lück, "Namibia", *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, prg. 9 - 11, <<http://www.mpepil.com>> (25.11.2009).

⁸⁶⁶ Çalışmamızın birinci bölümünde ifade edildiği üzere, MC Misakı m. 22 ile düzenlenen manda rejimine tâbi ülkeler üç sınıfa ayrılmış olup, Güney Batı Afrika C tipi mandalardan biriydi. C tipi mandaların özelliği, ilhak yasağı ve 'kutsal bir emanet' olarak yönetme ilkeleri saklı kalmak üzere, tıpkı mandater devletin ülkesinin bir parçasıymış gibi o devletin hukuku çerçevesinde yönetilmeleridir. Bkz. Korhonen, Grass, Creutz, s. 217; Matz - Lück, prg. 13-14.

rejimine tâbi ülkelerin daha geliştirilmiş bir sistem olan vesayet sistemine dâhil edileceğinin öngörülmesine rağmen, Güney Afrika Birliği diğer mandaterlerin aksine Güney Batı Afrika'nın vesayet sistemine devredilmesine rıza göstermemiştir⁸⁶⁷.

Güney Afrika Birliği, MC'nin sona ermesiyle Güney Batı Afrika mandasının da sona erdiği inancıyla bölgeyi ilhak etmek istemiş; fakat BM Genel Kurulu daha ilk oturumunda Güney Afrika Birliği'nin bu talebini reddederek, Güney Batı Afrika'daki manda rejiminin Vesayet Konseyinin gözetiminde devamını kararlaştırmıştır⁸⁶⁸. Bununla birlikte 1949 yılından itibaren Güney Afrika Birliği'nin uluslararası denetime olanak sağlayan raporları BM'ye sunmaktan vazgeçmesi ve BM'de de bölgenin fiilen ilhak edildiği görüşünün ağır basması neticesinde, Güney Afrika'nın Güney Batı Afrika politikasını değiştirmesini sağlamak üzere UAD'den danışma görüşü talepleri söz konusu olmuştur⁸⁶⁹. Söz konusu danışma görüşlerinin hepsinde UAD, MC'nin feshinin ardından manda rejimine son verilmesinin, Güney Batı Afrika mandasını sona erdirmediğini belirtmiş ve bölgenin o tarihte hâlen devam eden uluslararası statüsünü kabul etmiştir⁸⁷⁰. Fakat danışma görüşleri hukuken bağlayıcı olmadığından, Güney Afrika Birliği'nin Güney Batı Afrika politikasında herhangi bir değişiklik söz konusu olmamıştır⁸⁷¹. Bunun üzerine BM Genel Kurulu, Güney Batı Afrika meselesini siyasî yöntemlerle çözmeye odaklanmıştır⁸⁷².

Özellikle Güney Afrika'nın halkı ırklara göre sınıflandırdığı *apartheid* politikasını Güney Batı Afrika'ya da teşmil etmesi, başta sömürge durumundan yeni kurtulmuş devletler olmak üzere BM üyelerinin geniş kesimini rahatsız etmiş ve Örgütü eyleme geçmeye yönlendirmiştir⁸⁷³. Nihayetinde BM Genel Kurulu 1966 yılında aldığı 2145 (XXI) sayılı Kararla, mandater devlet olarak yükümlülüklerini yerine getirmediğini belirttiği Güney Afrika Birliği'nin Güney Batı Afrika'daki

---

⁸⁶⁷ Chesterman, You, The People, s. 59; Matz – Lück, prg. 17.

⁸⁶⁸ Bkz. UN Doc. A/RES/65 (I), 14 December 1946.

⁸⁶⁹ Matz – Lück, prg. 18-19.

⁸⁷⁰ Bkz. International Status of South-West Africa, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1950, ss. 143-144; Voting Procedure on Questions relating to Reports and Petitions concerning the Territory of South-West Africa, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1955, s. 73; Admissibility of Hearings of Petitioners by the Committee on South West Africa, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1956, s. 26 vd.

⁸⁷¹ Matz – Lück, prg. 19.

⁸⁷² Zacklin, s. 308.

⁸⁷³ Matz – Lück, prg. 21.

mandasına son vermiş ve ülkenin yönetimine ilişkin sorumluluğu doğrudan kendisi üstlenmiştir⁸⁷⁴.

b. BM Namibya Konseyinin (*the UN Council for Namibia/South West Africa*) Kurulması ve Konseyin Görev ve Yetkileri

(1) Genel Olarak

Güney Batı Afrika'nın yönetimi konusunda üstlenilen sorumlulukların kurumsal düzeyde yerine getirilmesi için ve ülkedeki Güney Afrika Birliği yönetiminin yerine geçmek üzere, BM Genel Kurulu tarafından 1967 yılında alınan 2248 (S-V) sayılı Kararla, on bir üye devletten oluşan BM Güney Batı Afrika/Namibya Konseyi⁸⁷⁵ (*United Nations Council for South West Africa/Namibia*) kurulmuştur⁸⁷⁶. BM Genel Kurulu 2248 (S-V) sayılı Kararıyla Namibya Konseyine şu görev ve yetkileri vermiştir (prg.1): a) ülkeyi bağımsızlığa dek, halkın mümkün olan en yüksek düzeyde katılımıyla yönetme ve bu süreçte ülkenin ve halkının hak ve çıkarlarını koruma⁸⁷⁷; b) yasama meclisi kuruluncaya dek, ülkenin yönetimi için gerekli olan yasaları, kararları ve tüzükleri kabul etme; c) anayasa hazırlaması

⁸⁷⁴ Bkz. UN Doc. A/RES/2145 (XXI), 27 October 1966, özellikle bkz. prg.4. Ayrıca bkz. Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1971, s. 16 vd.

⁸⁷⁵ BM Genel Kurulu 13 Haziran 1967 tarihinde yaptığı toplantıda Namibya Konseyinde yer alacak üye devletleri belirlemiştir. Söz konusu üye devletler, Şili, Kolombiya, Guyana, Hindistan, Endonezya, Nijerya, Pakistan, Türkiye, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Yugoslavya ve Zambiya idi. Bkz. Resolutions adopted by the General Assembly during its Fifth Special Session 21 April-13 June 1967, General Assembly Official Records, Fifth Special Session, Supplement No. I (A/6657), New York 1967, s. 2.

⁸⁷⁶ Bkz. UN Doc. A/RES/2248 (S-V), 19 May 1967. BM Genel Kurulunun yardımcı organı olarak kurulan BM Güney Batı Afrika Konseyinin adı, 1968 yılında yerel halkın talebi doğrultusunda ülkenin Namibya olarak anılmaya başlaması üzerine, BM Namibya Konseyi (*United Nations Council for Namibia*) olarak değiştirilmiştir. Bkz. UN Doc. A/RES/2372 (XXII), 12 June 1968, prg. 1, 3. Namibya'da Güney Afrika Birliği mandasına son verilmesine ilişkin 2145 (XXI) sayılı Karar BM Genel Kurulunda 2'ye karşı 114 kabul ve 3 çekimser oyla alınmışken, ülkenin doğrudan BM Namibya Konseyi tarafından yönetilmesine ilişkin 2248 (S-V) sayılı Karar 3'e karşı 85 kabul ve 30 çekimser oyla alınmıştır. Özellikle 2248 (S-V) sayılı Kararın alınmasında çekimser oy kullanan devletlerin sayıca çokluğu ve bu devletler arasında Çin hariç büyük güçlerin de bulunması, bu kararın Güney Afrika Birliği'nin tutumuna rağmen etkin bir şekilde uygulanabilirliğine ilişkin tereddütlere ve dolayısıyla bu yardımcı organın kurulması konusunda Genel Kurul'da tam bir mutabakat bulunmadığına işaret etmekteydi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Zacklin, ss. 308-309; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 254.

⁸⁷⁷ Ayrıca bkz. Zacklin, s. 310.

amacıyla bir kurucu meclisin teşkili için yerel halka danışarak acil önlemler alma; d) hukuk ve düzenin korunması; e) tüm yetkilerin bağımsızlık ilanından sonra ülke halkına devri. Aynı kararla Genel Kurul, BM Namibya Konseyinden yürütme alanındaki ve idarî görevlerden (*executive and administrative tasks*) gerekli gördüklerini, BM Namibya Komiserine tevdi etmesini istemiştir⁸⁷⁸.

Yukarıda ifade edildiği üzere, BM Namibya Konseyine verilen münhasır yönetim görevinin yerine getirilebilmesi için, Konseye yasama yetkisi dâhil kapsamlı yetkiler verilmiştir. Bununla birlikte Konseyin görevlerini yerine getirmesi, *de jure* otorite ile *de facto* yetkilerin ayrışması sonucu ciddi biçimde engellenmiştir⁸⁷⁹. Daha açık bir ifadeyle BM Namibya Konseyi, Genel Kurulun aldığı kararla resmen ülkenin yönetim makamı olarak belirlenmesine rağmen ülkede yetkilerini fiilen kullanamamıştır⁸⁸⁰. Zira Namibya'da etkin denetimi elinde bulunduran Güney Afrika Birliği, ülkedeki varlığına ve yönetimine son vermeyi reddetmiş ve BM Namibya Konseyinin kendisine verilen yönetim yetkilerini kullanmak üzere Namibya'ya girişini sürekli olarak engellemiştir⁸⁸¹. Nitekim bu çekişme, Namibya'daki BM yönetim sürecinin tamamını etkilemiş ve bu örneği, hukukî otoritenin ülke ve nüfusu üzerindeki fiilî yönetim yetkileriyle birleştiği Doğu Timor gibi sonraki örneklerden ayırmıştır⁸⁸². Ancak yine de Namibya'nın bağımsızlığa kavuşmasında BM Namibya Konseyinin sembolik de olsa önemli etkisinden söz edilebilir. Zira Namibya Konseyinin kurulması, BM'nin bölgeyi sömürge durumundan kurtarma amacıyla gündemine alma ve ülkedeki yönetim sorumluluklarını üstlenme iradesini açıkça ortaya koymuş ve Namibya'nın bağımsızlığa geçişinde görev alacak yardım misyonunun, yani BM Geçiş Yardım Grubunun (*United Nations Transitional Assistance Group/UNTAG*) oluşturulmasına yol açmıştır⁸⁸³.

---

⁸⁷⁸ BM Namibya Komiseri (*United Nations Commissioner for South West Africa/Namibia*), Genel Sekreterin önerisi üzerine BM Genel Kurulu tarafından atanacak olup, görevlerini yerine getirirken BM Namibya Konseyine karşı sorumlu olacaktı. Bkz. UN Doc. A/RES/2248 (S-V), 19 May 1967, prg. 3-4.

⁸⁷⁹ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 253.

⁸⁸⁰ Matz – Lück, prg. 24. Nitekim ülkede etkin denetimi bulunmamasının BM Namibya Konseyini uluslararası yönetim deneyimlerinde benzersiz bir örnek haline getirdiği yönünde bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 253.

⁸⁸¹ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 27. Güney Afrika Birliği'nin ülkeye girişini fiilen engellediği BM Namibya Konseyi mevcudiyetini Namibya bağımsızlığını kazanıncaya dek sürdürmüş, Konseyin varlığına BM Genel Kurulunun 11 Eylül 1990 tarihli 44/243 A sayılı Kararıyla son verilmiştir. Bkz. UN Doc. A/RES/44/243A, 11 September 1990.

⁸⁸² Stahn, *International Territorial Administration*, s. 253.

⁸⁸³ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 253.

(2) BM Namibya Konseyinin *De Jure* Kullandığı Yetkiler

BM Namibya Konseyi, meseleyle doğrudan ilgili tarafın, yani Güney Afrika Birliği'nin rızası olmaksızın kurulan bir uluslararası yönetim makamı olmanın güçlüğüne yaşamıştır⁸⁸⁴. Kâğıt üzerinde geniş yetkileri haiz olan Konsey, Güney Afrika'nın engellemeleri nedeniyle ülkede fiilen yasama ve yürütme yetkilerini kullanması imkânsız olmasına rağmen, ancak ülke dışından *de jure* bazı yetkiler kullanabilmiştir⁸⁸⁵. Bu bağlamda BM Namibya Konseyinin yasama tasarruflarından öne çıkanı, Namibya'nın doğal kaynaklarının korunması için kabul edilen 27 Eylül 1974 tarihli karardır⁸⁸⁶. Bu kararla, Namibya'daki doğal kaynakların Konseyin rızası ve izni olmaksızın kullanılması yasaklanmıştır⁸⁸⁷. Ancak ülkede fiilî otoritesinin bulunmaması nedeniyle Konseyin söz konusu kararının tam anlamıyla uygulanması mümkün olamamıştır. Zira özellikle Namibya'da yatırımı bulunan Batılı devletler, yabancı bir otoritenin kamusal tasarrufu olarak değerlendirdikleri bu kararın, ülkede fiilen kontrolü bulunmayan bir birim tarafından kabul edilmesi nedeniyle icra edilemeyeceğini öne sürerek, söz konusu kararın geçerliliğini ya da bağlayıcılığını tanımamıştır⁸⁸⁸.

Namibya'da fiilî otoritesinin bulunmaması nedeniyle BM Namibya Konseyinin aktif olarak giriştiği düzenleyici faaliyetler daha ziyade dış ilişkiler alanıyla sınırlı kalmıştır⁸⁸⁹. Bu çerçevede BM Namibya Konseyinin kullanabildiği yetkiler arasında, uluslararası konferanslarda ve uluslararası andlaşmaların görüşmelerinde Namibya'nın çıkarlarının temsili zikredilebilir⁸⁹⁰. Nitekim BM Genel

---

⁸⁸⁴ Zacklin, ss. 310-311.

⁸⁸⁵ Zacklin, s. 311; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 27. Nitekim Güney Afrika Birliği'nin Namibya'dan çekilmeyi ve BM Namibya Konseyiyle işbirliği yapmayı kabul etmemesi karşısında, BM Genel Kurulu tarafından 16 Aralık 1967 tarihinde alınan 2325 (XXII) sayılı Kararda da, BM Namibya Konseyinden, Genel Kurul tarafından kendisine verilen görevlerin uygun olan her türlü yöntemle yerine getirilmesi istenmiştir. Bkz. UN Doc. A/RES/2325 (XXII), 16 December 1967, prg. 2.

⁸⁸⁶ Söz konusu kararla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Zacklin, s. 318 vd.

⁸⁸⁷ Söz konusu kararın tam metni için bkz. United Nations Council for Namibia, *Decree on the Natural Resources of Namibia*, 27 September 1974, *International Legal Materials*, Cilt: 13, 1974, ss. 1513-1514.

⁸⁸⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Henry G. Schermers, "The Namibia Decree in National Courts", *International and Comparative Law Quarterly*, Cilt: 26, 1977, s. 88 vd.; Zacklin, s. 321 vd.; Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 256-257.

⁸⁸⁹ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 253.

⁸⁹⁰ Örneğin, BM Namibya Konseyi, Namibya adına üçüncü BM Deniz Hukuku Konferansına katılarak, Sözleşmenin 305/1 (b) maddesi uyarınca, 10 Aralık 1982'de Sözleşmeyi imzalamış, 18

Kurulunun çabaları ve BM Namibya Konseyinin temsili sayesinde ülkeçeşitli BM uzmanlık kurumlarına, özel durumu da göz önüne alınarak, üye olarak kabul edilebilmiştir⁸⁹¹. Söz konusu uzmanlık kurumları arasında Uluslararası Çalışma Örgütü (*ILO*), BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (*UNESCO*) ve BM Gıda ve Tarım Örgütü (*FAO*) yer almaktadır. Ayrıca Konsey, Namibyalılar için seyahat ve kimlik belgeleri de düzenlemiştir⁸⁹². Yine BM Namibya Konseyinin bir kararıyla, bağımsızlık sonrasında ülkenin yönetimi ve ülkede kamu hizmetlerinin görülebilmesi için Namibyalıların yeterlilik kazanmalarını sağlamak üzere “Namibya Enstitüsü” (*Institute for Namibia*) kurulmuştur⁸⁹³.

c. BM Geçiş Yardım Grubu (*United Nations Transition Assistance Group/ UNTAG*)

Yukarıda ana hatlarıyla açıklanan gelişmelerin ardından BM Genel Kurulu, 12 Haziran 1968 tarihli 2372 (XXII) sayılı Kararıyla, Namibya Konseyinin görevlerini yerine getirmesini sağlayacak tedbirlerin acilen alınması konusunda BM Güvenlik Konseyine tavsiyede bulunmuştur⁸⁹⁴. Söz konusu tavsiye doğrultusunda BM Güvenlik Konseyince alınan kararlarla, Güney Afrika'nın Namibya'da devam eden mevcudiyetinin uluslararası hukuka aykırı olduğu belirtilmiş⁸⁹⁵ ve mandaya son verilmesinin ardından Namibya adına ya da Namibya'ya ilişkin olarak Güney Afrika

---

Nisan 1983'te onaylamıştır. Bkz. <http://www.un.org/depts/los/reference_files/status2010.pdf> (25.05.2014). Yine Namibya'nın yönetim makamı olarak BM Namibya Konseyinin 1982 yılında Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeyi onayladığı yönünde bkz. Chesterman, You, The People, dñn. 37, s. 59.

⁸⁹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ebere Osieke, “Admission to Membership in International Organizations: The Case of Namibia”, **The British Year Book of International Law (1980)**, Cilt: 51, ss. 189 – 229; Zacklin, ss. 311 – 318. Ayrıca bkz. UN Doc. A/RES/31/149, 20 December 1976, prg. 3; UN Doc. A/RES/32/9E, 4 November 1977, prg. 3.

⁸⁹² Namibia - UNTAG, Background, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untagS.htm>> (12.06.2011). BM Namibya Konseyi tarafından Namibyalılara seyahat ve kimlik belgesi verilmesine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. J. F. Engers, “The United Nations Travel and Identity Document for Namibians”, **The American Journal of International Law**, Cilt: 65, 1971, ss. 571-578.

⁸⁹³ BM Namibya Enstitüsü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Christian M. Rogerson, “A Future ‘University of Namibia’?: The Role of the United Nations Institute for Namibia”, **The Journal of Modern African Studies**, Cilt: 18, Sayı: 4, 1980, ss. 675 – 683.

⁸⁹⁴ Bkz. UN Doc. A/RES/2372 (XXII), 12 June 1968, prg. 13.

⁸⁹⁵ BM Güvenlik Konseyinin talebi üzerine verdiği danışma görüşünde UAD, Güney Batı Afrika'daki mandaya BM Genel Kurulu kararıyla son verilmesinin geçerli ve uluslararası hukuka uygun olduğuna hükmetmiştir. Bkz. Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1971, prg. 132, ss. 57-58.

hükümeti tarafından girişilen tüm eylem ve işlemlerin hukuka aykırı ve geçersiz olduğu vurgulanmıştır⁸⁹⁶.

BM Güvenlik Konseyinin aldığı kararlara rağmen Güney Afrika Birliği'nin tutumu uzunca bir süre değişmemiştir. BM Güvenlik Konseyi 1976 yılında aldığı 385 (1976) sayılı Kararla, Namibya halkının kendi geleceğini belirlemesine olanak sağlamak üzere, ülkede BM'nin gözetim ve denetiminde serbest seçimlerin yapılması gerektiğini açıklamıştır⁸⁹⁷. Söz konusu kararın uygulanmasını sağlamak üzere girişimde bulunan Batı Temas Grubu⁸⁹⁸, Namibya'nın bağımsızlığını öngören çözüm önerisinin⁸⁹⁹ hem Güney Afrika Birliği hem de Güney Batı Afrika Halk Örgütü (*South West Africa People's Organization/ SWAPO*)⁹⁰⁰ tarafından kabulünü sağlamıştır⁹⁰¹. Çözüm önerisinin kabulünden sonra, BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan 431 (1978) sayılı Kararla, BM Genel Sekreterinden Namibya için bir özel temsilci ataması ve çözüm önerisinin uygulanmasına ilişkin bir rapor sunması talep edilmiştir⁹⁰². BM Genel Sekreteri tarafından sunulan Raporun⁹⁰³ ardından, yine BM Güvenlik Konseyinin aldığı 435 (1978) sayılı Kararla, BM'nin gözetim ve denetiminde serbest seçimlerin yapılması yoluyla Namibya'nın bağımsızlığının sağlanması için BM Geçiş Yardım Grubu (*United Nations Transition Assistance Group/UNTAG*) kurulması kararlaştırılmıştır⁹⁰⁴.

Güney Afrika'nın çözüm önerisine muhalefeti ve Namibya'daki hukuka aykırı varlığı UNTAG'ın 1978 yılında kurulmasından sonra da devam etmiş, misyon ancak Nisan 1989'da göreve başlayabilmiştir⁹⁰⁵. UNTAG'ın temel görevleri, ülkedeki yetkilerin Güney Afrika yönetiminden Namibya halkına barışçıl bir şekilde

⁸⁹⁶ Bkz. UN Doc. S/RES/264 (1969), 20 March 1969; UN Doc. S/RES/269 (1969), 12 August 1969; UN Doc. S/RES/276 (1970), 30 January 1970.

⁸⁹⁷ Bkz. UN Doc. S/RES/385 (1976), 30 January 1976, prg. 7.

⁸⁹⁸ ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Kanada'dan oluşan Batı Temas Grubunun (*Western Contact Group*), 1977 yılında, Namibya meselesine ilişkin daha önceden Güvenlik Konseyi tarafından alınan bir kararın uygulanamaması sonucunda bu kararın uygulanabilmesini sağlamak amacıyla kurulduğu yönünde bkz. Lise Morjé Howard, *UN Peacekeeping in Civil Wars*, Cambridge University Press, New York, 2008, dpn. 1, s. 53.

⁸⁹⁹ Bkz. "Proposal for a Settlement of the Namibian Situation", UN Doc. S/12636, 10 April 1978.

⁹⁰⁰ SWAPO, BM Genel Kurulu tarafından "Namibya halkının tek ve gerçek temsilcisi" olarak tanınmıştır. Bkz. UN Doc. A/RES/31/146, 20 December 1976, prg. 2.

⁹⁰¹ Bkz. Chesterman, You, The People, s. 59; Stahn, International Territorial Administration, s. 220.

⁹⁰² Bkz. UN Doc. S/RES/431 (1978), 27 July 1978.

⁹⁰³ "Report of the Secretary-General submitted pursuant to paragraph 2 of the Security Council Resolution 431 (1978) concerning the situation in Namibia", UN Doc. S/12827, 29 August 1978.

⁹⁰⁴ UN Doc. S/RES/435 (1978), 29 September 1978.

⁹⁰⁵ Bkz. Korhonen, Grass, Creutz, s. 220; De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 28. Ayrıca bkz. UN Doc. S/RES/632 (1989), 16 February 1989.

devrinin sağlanması, Güney Afrika askerlerinin ülkeden çekilmesinin denetlenmesi ve Namibya’da adil ve serbest seçimlerin yapılabilmesinin sağlanmasıydı⁹⁰⁶. Hemen belirtmek gerekir ki UNTAG göreve başladıktan sonra da geçiş dönemi süresince Güney Afrika’nın Namibya’daki mevcudiyeti devam etmiş, ülkeyi yönetme ve seçimlerin düzenlenmesi faaliyetleri Güney Afrika Birliği’nin atadığı bir yönetici (*administrator general*) tarafından sürdürülmüştür⁹⁰⁷. Bu bağlamda isabetli olarak, UNTAG’ın uluslararası yönetim faaliyeti üstlenmediği, yalnızca Güney Afrika’nın atadığı yöneticinin denetlenmesi ve özellikle seçim sürecinin BM Güvenlik Konseyince alınan kararlara uygun şekilde gerçekleşmesinin sağlanması şeklinde bir teknik yardım işlevi gördüğü ifade edilmektedir⁹⁰⁸. Nihayetinde Kasım 1989’da yapılan seçimler⁹⁰⁹ sonucunda oluşan kurucu meclis tarafından bir anayasa kabul edilmiş ve 21 Mart 1990’da Namibya bağımsızlığını kazanmıştır⁹¹⁰.

d. Değerlendirme

Namibya’nın yönetiminin doğrudan BM’nin sorumluluğuna alınması, ülkenin sömürge durumundan bağımsızlığa kavuşma sürecinin bir sonucu olmasına rağmen, bu örnek diğerlerinden farklılığı bakımından önem taşımaktadır. Zira Namibya’yı yönetmek üzere Genel Kurul kararıyla kurulan BM Namibya Konseyi, ne sorunun tarafları arasındaki bir anlaşmaya ne de sorunun en önemli tarafı olan Güney Afrika’nın açık rızasına dayanmaktadır. Bu özelliği onu, o döneme kadar gelişen diğer barışı koruma operasyonlarından farklı kılmıştır⁹¹¹. Ayrıca BM Güvenlik Konseyinin VII. Bölüm çerçevesinde alacağı bağlayıcı bir karar yerine BM Genel Kurulu kararıyla kurulması, Namibya Konseyinin otoritesinin zayıf olması sonucunu doğurmuştur⁹¹². Nitekim Namibya Konseyinin ülkede etkin denetimi haiz olmaması,

⁹⁰⁶ Korhonen, Grass, Creutz, s. 221.

⁹⁰⁷ Hill ve Malik, s. 66; Korhonen, Grass, Creutz, s. 221; Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 221-222.

⁹⁰⁸ De Wet, *The Direct Administration of Territories*, ss. 296-297.

⁹⁰⁹ Namibya’da 7-11 Kasım 1989 tarihleri arasında yapılan seçimlere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Chesterman, You, *The People*, s. 60.

⁹¹⁰ Cehseterman, You, *The People*, s. 60; Korhonen, Grass, Creutz, s. 222.

⁹¹¹ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 259. Namibya BM tarafından açıkça vesayet sistemine dâhil edilmemekle birlikte, ülkenin yönetim yetkisinin BM tarafından üstlenilmesi bu örneği, doğrudan BM’nin vesayetine olanak veren BM Andlaşması m. 81’de hükme en yakın örnek haline getirmektedir. Bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, dpn. 301, s. 259.

⁹¹² Stahn, *International Territorial Administration*, s. 259.

onun dar anlamda yönetim görevlerini icrasını engellemiştir. Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen BM Namibya Konseyinin, özellikle bazı uluslararası andlaşmalara taraf olmasını sağlayarak Namibya'nın uluslararası alanda temsilinde nispeten başarılı olduğu ifade edilebilir.

Birleşmiş Milletlerin gündemini uzunca bir süre işgal eden Namibya'nın bağımsızlaşma sürecinde BM Namibya Konseyinden daha etkin rol oynayan yardımcı organ ise, BM Güvenlik Konseyi kararıyla kurulan UNTAG'dır. UNTAG, BM Namibya Konseyinin aksine tam anlamıyla bir uluslararası yönetim misyonu olmayıp, yetkileri seçimlerin adil ve serbest bir şekilde yapılmasının sağlanmasına yönelik bir tür teknik yardım işleviyle sınırlıydı. Namibya'nın bağımsızlığını kazanmasında UNTAG'ın gösterdiği başarının başlıca nedeni, ülkede etkin denetimi elinde bulunduran Güney Afrika Birliği'nin UNTAG'ın faaliyetlerine gösterdiği rızadır. Aslında UNTAG'ın, BM Güvenlik Konseyi tarafından kendisine verilen görevleri fiilen üstlenebilmesi için Güney Afrika Birliği ile anlaşma sağlanması gerekmişse de bu durum hukukî bir gereklilikten ziyade, ülkede hukuka aykırı olarak mevcudiyetini sürdüren Güney Afrika Birliği'nin fiilî engellemelerinden kaynaklanmıştır⁹¹³. Çünkü BM Genel Kurulunun yukarıda bahsedilen 2145 (XXI) sayılı Kararıyla ülkede süregelen Güney Afrika Birliği mandasına hukuken son verilmiş olup, Namibya doğrudan BM'nin sorumluluğuna alınmıştır. Bununla birlikte söz konusu operasyon, görev tanımında uluslararası yönetim işlevi bulunanlar da dâhil bir BM misyonunun hedefine ulaşması bakımından ilgili tarafların rızasının ve dolayısıyla işbirliğinin önemini ortaya koymuştur.

B. Soğuk Savaşın Sona Ermesinden Sonra Kurulan Uluslararası Yönetim Misyonları

1. Genel Olarak

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte, o döneme dek daha ziyade devletler arasında gerçekleşen ve blok çatışmalarına dönüşmesinden endişe duyulan çatışmalar yerini genellikle bir devletin egemenlik alanında meydana gelen iç çatışmalara

---

⁹¹³ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, dpn. 75, s. 28. Ayrıca bkz. Zaum, s. 55.

bırakmıştır⁹¹⁴. Bu dönemde çatışmaların tür ve nitelik değiştirmesi⁹¹⁵, uluslararası barış ve güvenliği koruma amacıyla BM'nin çatışma bölgelerine müdahalesinin kapsam ve yöntemlerinde de birtakım değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda BMÖ'nün Soğuk Savaş döneminde yaşanan çatışmalara genellikle askerî yöntemlerin ve askerî personelin ön planda tutulduğu müdahaleleri söz konusuysen, Soğuk Savaş sonrasında ise ilgili ülkede yönetim sorumluluklarının üstlenilmesi yolu da dâhil çatışmaların altında yatan sebeplerin ortadan kaldırılmasına yönelik çabaları artmıştır⁹¹⁶.

BM'nin Soğuk Savaş sonrasında giriştiği barışı koruma operasyonlarının özelliklerinde yukarıda ifade edilen değişim ve gelişimin teorik temelleri ise bizzat Örgüt içerisinde kabul edilen bazı belgelere dayanmaktadır. Bu belgeler arasında BM Genel Sekreteri tarafından hazırlanan “*Barış İçin Gündem: Önleyici Diplomasi, Barışı Tesis ve Barışı Koruma*” (*An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping*) başlıklı Rapor özel önemi haizdir⁹¹⁷. Zira bu Raporda yer verilen “çatışma sonrası barış inşası” (*post-conflict peace-building*) kavramı çerçevesinde, BM müdahalelerinin çatışmaların temelini teşkil eden ekonomik, sosyal ve siyasî meselelere ilişkin destek yapılarını da içermesi hâlinde, müdahalede bulunulan ülkede barışın sürekliliğinin sağlanabileceği ve yeniden çatışma ortamına dönülmesinin önlenilebileceği ifade edilmiştir⁹¹⁸. Dolayısıyla uzun süreli ve kapsamlı bir yaklaşım gerektiren bu tür BM müdahaleleri ile bütün bir toplumun ve işleyen devlet kurumlarının(yeniden) inşası söz konusu olabilecektir⁹¹⁹. Bu bağlamda BM'nin giriştiği uluslararası yönetim faaliyetinin, Soğuk Savaşın sona

---

⁹¹⁴ Gray, *International Law*, s. 272.

⁹¹⁵ Bkz. Boutros Boutros-Ghali, “Beyond Peacekeeping”, *NYU Journal of International Law and Politics*, Cilt: 25, 1992, ss. 114-115.

⁹¹⁶ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 266.

⁹¹⁷ Söz konusu Raporun tam metni için bkz. *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping*, Report of the Secretary General pursuant to the Statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992, UN Doc. S/24111, 17 June 1992. Ayrıca bkz. *Supplement to An Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary-General on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations*, UN Doc. A/50/60-S/1995/1, 25 January 1995.

⁹¹⁸ UN Doc. S/24111, 17 June 1992, prg. 21. BM Genel Sekreteri “Barış İçin Gündem” başlıklı Raporunda önleyici diplomasiyle uyuşmazlıkların şiddet ortaya çıkmadan çözümlenmesinin, barışın tesisıyla (*peace making*) ve barışın korunmasıyla (*peace keeping*) çatışmaların sona erdirilmesinin ve bu durumun korunmasının amaçlandığını belirtmiştir. Genel Sekretere göre, bu amaçlara ulaşırsa, uluslar ve halklar arasında şiddet ortamının yeniden canlanmasını önleyebilecek çatışma sonrası barış inşası fırsatı güçlenecektir. Bkz. UN Doc. S/24111, 17 June 1992, prg. 21.

⁹¹⁹ Boutros-Ghali, s. 115.

ermesinden sonra Örgütün çatışmadan yeni çıkmış devletlere ilişkin görevlerinin yeniden tanımlanmasının bir sonucu olduğu söylenebilir⁹²⁰.

BM Genel Sekreteri *Boutros-Ghali*'nin Soğuk Savaşın hemen ardından ortaya koyduğu “çatışma sonrası barış inşası” kavramı, belirli ölçüde hem 2000 tarihli *Brahimi Raporunda*⁹²¹ hem de BM Güvenlik Konseyinin uygulama ve açıklamalarında⁹²² benimsenmiştir. Zira aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere, artık barışın korunması faaliyeti yalnızca şiddetin sona erdirilmesini ve *status quo*'nun devamını değil, daha sistematik bir şekilde, çatışma bölgelerindeki kurumsal yapının iyileştirilmesini ve çatışmadan yeni çıkmış ülkelerdeki siyasî, ekonomik ve hukukî boşlukların bizzat BM tarafından doldurulabilmesini de içermektedir⁹²³. BM'nin bu tür işlevleri üstlenmesinde, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası alanda giderek yerleşmeye başlayan insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve serbest piyasa ekonomisi gibi, aslında bir kısmı Örgütün kurucu andlaşmasında da yer alan kavramların etkileri yadsınamaz⁹²⁴. Hatta BM'nin uluslararası yönetim uygulamaları, çatışmalardan yeni çıkmış ülkelerde Batı tipi bir ekonomik, siyasî, hukukî ve kurumsal (yeniden) yapılanma aracılığıyla barışın sürekliliğini sağlamayı amaçlayan bir araç olarak da değerlendirilebilmektedir⁹²⁵.

BMÖ, özellikle 1990'lı yıllar boyunca çatışmadan yeni çıkmış dört ülkede yönetim yetkilerinin kısmen veya tamamen kullanılmasını geçici olarak bizzat üstlenmek suretiyle barış operasyonları bağlamında uluslararası yönetim faaliyetine girişmiştir. Aşağıda incelenecek bu misyonlar sırasıyla Kamboçya'da UNTAC, Doğu

---

⁹²⁰ Markus Benzing, “Midwifing a New State: The United Nations in East Timor”, **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 9, 2005, (Midwifing a New State), s. 297.

⁹²¹ BM Genel Sekreteri *Kofi Annan* tarafından 7 Mart 2000 tarihinde BM'nin önleyici ve barışı temin (*preventive and peacemaking*) çabalarını bir bütün olarak incelemek üzere görevlendirilen ve başkanlığını *Lakhdar Brahimi*'nin yaptığı Bağımsız Panel tarafından hazırlanan Raporun tam metni için bkz. “Report of the Panel on United Nations Peace Operations”, UN Doc. A/55/305-S/2000/809, 21 August 2000.

⁹²² Özellikle BM Güvenlik Konseyi Başkanlığı tarafından 20 Şubat 2001 tarihinde yapılan açıklamada, barış arayışlarının ekonomik ve sosyal boyutlarıyla birlikte çatışmaların kökeninde yer alan sebeplere yönelik kapsamlı, uyumlu ve kararlı bir yaklaşım gerektirdiği belirtilmiştir. Aynı açıklamada barış inşası misyonlarının faaliyetlerinin, sürdürülebilir kalkınma, yoksulluğun ve eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, şeffaf ve sorumlu yönetim, demokrasinin geliştirilmesi, insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne saygı ile barış kültürünün geliştirilmesi gibi alanlarda sürdürülebilir kurum ve süreçlerin teşvik edilmesine odaklanması gerektiği ifade edilmiştir. Bkz. “Statement by the President of the Security Council, UN Doc. S/PRST/2001/5, 20 February 2001.

⁹²³ Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 266-267.

⁹²⁴ Coelho, s. 162.

⁹²⁵ Roland Paris, “Peacebuilding and the Limits of Liberal Internationalism”, **International Security**, Cilt: 22, Sayı: 2, 1997, ss. 54-89.

Slavonya’da UNTAES, Doğu Timor’da UNTAET’tir. Aynı dönemde Kosova’da yönetim yetkilerini geçici olarak ve münhasıran üstlenen UNMIK ise önemine binaen çalışmamızın üçüncü bölümünde ayrıntılı olarak incelenecektir.

BM barış operasyonları bağlamında bir ülkede yönetim yetkilerinin üstlenilmesinin tarihsel olarak tamamen doğrusal bir seyir izlemediği de vurgulanmalıdır. Zira yine Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra Somali’de kurulan UNOSOM II, bu ülkede yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle mevcut devlet yapılarının yönetim işlevlerini yerine getiremeyecek duruma gelmesi sonucu, ülkedeki yönetim boşluğunu doldurmak amacıyla önceden planlanmaksızın çok sınırlı ölçüde de olsa bir tür uluslararası yönetim faaliyeti icra etmiştir. Dolayısıyla burada incelenecek UNOSOM II, tıpkı Kongo’daki ONUC gibi, önceden tanımlanmaksızın sahadaki gereklilikler dolayısıyla uygulamada birtakım yönetim yetkileri kullanmış bir misyondur. Ayrıca belirtmek gerekir ki Kamboçya’da, Doğu Slavonya’da, Doğu Timor’da ve Kosova’da yönetim yetkilerini üstlenen misyonlar istisnaî nitelikte olup, özellikle Afganistan örneğinde (UNAMA) benimsenen, yerel aktörlereyardımla sınırlı müdahale yaklaşımı BM’nin sonraki misyonlarında da ağır basmaktadır.

2. Kamboçya’da Görev Yapan BM Geçiş Yönetimi (*The United Nations Transitional Authority in Cambodia/UNTAC*) (1992-1993)

a. Kamboçya’daki Sorunun Tarihsel Geçmişi ve 1991 Paris Andlaşması

Kamboçya’da BM’nin neden uluslararası yönetim faaliyetinde bulunduğu, ancak ülkenin bağımsızlığını kazanmasından sonra yaşanan gelişmeler çerçevesinde anlaşılabilir. 1880’lerde Fransız Çinhindi’nin bir parçası haline gelen Kamboçya, II. Dünya Savaşı sırasında Japonya’nın işgali altına girmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan bağımsızlık mücadelesi Kasım 1953’de başarıya ulaşmış, Fransa da 1954 yılında Cenevre’de düzenlenen Çinhindi’ne Dair Konferansta Kamboçya’nın bağımsızlığını kabul etmiştir⁹²⁶. Ancak bağımsızlığa rağmen

⁹²⁶Kamboçya tarihiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Lucy Keller, “UNTAC in Cambodia – from Occupation, Civil War and Genocide to Peace”, **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 9, 2005, s. 130 vd. 1954 tarihli Cenevre Konferansında Kamboçya’nın yanı sıra, Vietnam ve Laos’un da bağımsızlığının tanındığı yönünde bkz. Keller, s. 132. Kamboçya bağımsızlığını

Kamboçya'daki siyasî yaşantı ülkenin jeopolitik konumu sebebiyle çeşitli dış müdahalelerle şekillenmiştir⁹²⁷.

Kamboçya'nın bağımsızlığını kazandığı tarihten 1970 yılına dek iktidarda bulunan Kral *Norodom Sihanouk* döneminde, Kralın baskıcı tutumu ülkede önemli bir muhalif hareketin ortaya çıkmasını engellemiş ve en azından siyaseten istikrarlı sayılabilecek bir ortam mevcut olmuştur⁹²⁸. Ancak daha sonra ülke tam anlamıyla Vietnam Savaşının dışında kalamamış ve Vietnam'da çatışan komünist güçlerin ülkeyi kullanması sonucu ABD tarafından Kamboçya'daki bu güçler bombalanmıştır⁹²⁹. 1970 yılında Kralın Amerikan yanlısı karşıtlarınca devrilmesinin ardından 9 Ekim 1970'de Khmer Cumhuriyeti ilan edilmiştir⁹³⁰. Bu dönemde Çin Halk Cumhuriyeti'ne sürgüne giden Kral, burada önce Ulusal Birleşik Kurtuluş Cephesini (*National United Liberation Front*) ve ardından daha önceden kendisine muhalif olan Kızıl Khmerleri de kapsayan bir sürgünde hükümet kurmuştur⁹³¹.

Bahsedilen gelişmelerin ardından Kamboçya'da başlayan iç savaşta kendi silahlı kuvvetlerini kurma fırsatını yakalayan Kızıl Khmerler, 17 Nisan 1975 tarihinde iktidarı ele geçirerek Demokratik Kamboçya'yı (*Democratic Kampuchea*) ilan etmişlerdir⁹³². *Pol Pot* liderliğinde ülkede başlayan baskı ve şiddet, şehirlerin boşaltılmasına, aile yaşantısına son verilmesine, dinî inançların bastırılmasına, ülkenin aydın kesiminin CIA veya Vietnam ajanı oldukları gerekçesiyle öldürülmesine yol açmıştır. *Pol Pot* iktidarının, idam cezaları, yetersiz beslenme ve salgın hastalıklar sonucu Kamboçya'da bir milyondan fazla insanın hayatını kaybettiği kanlı bir dönem olarak tarihe geçtiği ifade edilmektedir⁹³³. *Pol Pot*'un parti içinde tasfiyeye hazırlanması sonucunda, 1977 yılında bazı üst düzey Kızıl Khmer yöneticileri partiden ayrılmış ve Vietnam'ın da desteğiyle rejime muhalif hâle

---

kazandıktan yaklaşık bir yıl sonra BM'ye üye olmuştur. Bkz. UN Doc. A/RES/995 (X), 14 December 1955.

⁹²⁷ Chesterman, You, The People, s. 73.

⁹²⁸ Keller, ss. 132-133.

⁹²⁹ Keller, s. 133; Manit SUM, "State Building in a Post-Conflict Environment: Cambodia's Experience", **Post-Conflict Reconstruction: Nation-and/or State-Building**, (Ed. Horst Fischer ve Noëlle Quéniwet), Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin, 2005, s. 55.

⁹³⁰ Keller, s. 133.

⁹³¹ Keller, ss. 134-135; Sum, s. 55.

⁹³² Sum, s. 55. 1975 yılında Vietnam Savaşının sona ermesiyle ABD birliklerinin Çinhindi bölgesinden çekildiği ve hem Vietnam'da hem de Kamboçya'da komünist birliklerin zafer kazandığı yönünde bkz. Keller, s. 133.

⁹³³ Sum, s. 56.

gelmişlerdir⁹³⁴. Nihayetinde Vietnam birliklerinin Kamboçya'ya müdahalesi sonucunda Aralık 1978'de Pol Pot'a bağlı güçler, kendilerine destek veren Tayland sınırına, yani ülkenin batısına çekilmek durumunda kalmıştır. Bunun üzerine 12 Ocak 1979'da yeni bir sosyalist rejim, Kamboçya Halk Cumhuriyeti (*People's Republic of Kampuchea*) kurulmuştur⁹³⁵.

Vietnam'ın müdahalesiyle Pol Pot rejiminin 1979'da sona ermesi sonucu Kamboçya temelde iki siyasî kampa bölünmüştür⁹³⁶. Bu siyasî kutupların bir yanında Vietnam'ın desteklediği yeni rejim, yani Kamboçya Halk Cumhuriyeti, diğer yanında ise sürgündeki Demokratik Kamboçya Koalisyon Hükümeti⁹³⁷ (*Coalition Government of Democratic Kampuchea*) yer almıştır⁹³⁸. Demokratik Kamboçya Koalisyon Hükümeti başta ABD ve Çin olmak üzere bazı devletlerin desteğiyle Kamboçya'daki Vietnam işgaline karşı mücadele vermiştir⁹³⁹. Kamboçya'da 1980'ler boyunca devam eden çatışmaların sona erdirilmesi amacıyla 1981'de başlatılarak⁹⁴⁰ yıllarca süren ve Ağustos 1989'da askıya alınan görüşmelerden sonra, 21 Ekim 1991'de Paris'te Kamboçya'ya dair uluslararası konferans yeniden toplanmıştır⁹⁴¹.

Kamboçya'da yirmi yıldan uzun süren çatışmalara son verilmesi ve siyasî çözümün sağlanması amacıyla toplanan Paris Konferansı sonunda, 23 Ekim 1991 tarihinde Kamboçya'daki Çatışmanın Kapsamlı Siyasî Çözümüne İlişkin Andlaşma⁹⁴² (*Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia*

---

⁹³⁴ Chesterman, You, The People, s. 73.

⁹³⁵ Keller, s. 136.

⁹³⁶ Stahn, International Territorial Administration, s. 270.

⁹³⁷ Demokratik Kamboçya Koalisyon Hükümeti (*Coalition Government of Democratic Kampuchea*), Kral *Sihanouk* liderliğindeki komünizm karşıtı iki grup ile Tayland'ın ve Çin'in desteğiyle yeniden toparlanan Kızıl Khmerlerden oluşmaktaydı. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Craig Etcheson, "Civil War and the Coalition Government of Democratic Kampuchea", **Third World Quarterly**, Cilt: 9, Sayı: 1, 1987, ss. 187-202.

⁹³⁸ Keller, ss. 137-138; Sum, s. 56.

⁹³⁹ Büyük güçlerin Kamboçya Koalisyon Hükümetini destekleme nedenleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Keller, ss. 138-139. Böylece Demokratik Kamboçya Koalisyon Hükümetinin Kızıl Khmerlerin uluslararası alanda meşruiyet kazanmasına izin verdiği yönünde bkz. Sum, s. 56.

⁹⁴⁰ Keller, s. 142.

⁹⁴¹ Söz konusu Konferansın ilk kez 1989 yılında Paris'te toplandığı ve bu Konferansa, Kamboçya'da çatışan tüm taraflar ile aralarında Güvenlik Konseyi daimî üyelerinin de bulunduğu on dokuz devletin katıldığı yönünde bkz. Keller, s. 144.

⁹⁴² Söz konusu Andlaşmanın tam metni için bkz. UN Doc. A/46/608-S/23177, 30 October 1991. Kamboçya'ya dair bağitlanan söz konusu andlaşma hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Steven Ratner, "The Cambodia Settlement Agreements", **American Journal of International Law**, Cilt: 87, 1993, (The Cambodia Settlement Agreements), ss. 1-41. Bahsedilen andlaşmanın esasları, 1989 yılında Vietnam birliklerinin Kamboçya'dan çekilmesinin ardından, BM Güvenlik Konseyi daimî üyelerinin

Conflict) akdedilmiştir⁹⁴³. Ülkede yıllarca devam eden çatışmalar neticesinde Kamboçya'nın alt yapısı neredeyse tamamen çökmüş, nüfusun eğitimli ve çeşitli görevler üstlenebilecek kesimi ya ülkeyi terk etmiş ya da hayatını kaybetmiş, hemen hemen her ailenin çatışmalarda kayıplar vermesi sonucu halk büyük bir travmaya sürüklenmiştir⁹⁴⁴. Ülkenin içinde bulunduğu bu ortamdan kurtulması için yerel kapasitenin oldukça yetersiz görünmesi, söz konusu Andlaşmada BM'nin ülkede kısmî de olsa yönetim sorumluluklarını üstlenmesinin öngörülmesine yol açmıştır.

1991 tarihli Paris Andlaşmasında, Andlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten, serbest ve adil seçimler yoluyla oluşturulacak kurucu meclisin Anayasayı onaylayarak kendisini yasama meclisine dönüştürmesi ve ardından yeni bir hükümetin kurulmasına dek geçecek sürenin geçiş süreci olduğu belirtilmiştir⁹⁴⁵. Paris Andlaşmasında öngörülen geçiş döneminde Kamboçya'nın egemenliğini münhasıran, Kral *Norodom Sihanouk*'un başkanlığındaki Ulusal Yüksek Konseyin (*Supreme National Council*) temsil edeceği ifade edilmiştir⁹⁴⁶. Geçiş dönemi sürecinde Kamboçya'nın hem BM'de hem de diğer dış ilişkilerinde temsili görevi de Ulusal Yüksek Konseye verilmiştir⁹⁴⁷. Ayrıca Andlaşmayla, Ulusal Yüksek Konseyi oluşturan üyeler BM tarafından düzenlenecek serbest ve adil seçimleri desteklemeyi yükümlenmişlerdir⁹⁴⁸.

Ulusal Yüksek Konseyin yetkilerine ilişkin olarak Andlaşmadaki en önemli düzenlemeye m. 6'da yer verilmiştir. Zira söz konusu maddeye göre, "*Ulusal Yüksek Konsey, Ek 1'de belirtildiği üzere, bu andlaşmanın uygulanmasını sağlamak için gerekli tüm yetkileri Birleşmiş Milletlere devreder.*" Bu açık rızanın ortaya

---

Ağustos 1990'da yaptıkları bir toplantıda belirlenmiştir. Bu toplantıda beş daimî üye "Kamboçya'daki Çatışmanın Kapsamlı Siyasî Çözümü için Çerçeve" (*Framework for a Comprehensive Political Settlement of the Cambodian Conflict*) üzerinde uzlaşmışlardır. Bu belgenin tam metni için bkz. UN Doc. A/45/472 – S/21689, 31 August 1990. Nitekim söz konusu çerçeve metin, 10 Eylül 1990 tarihinde Jakarta'da yapılan gayri resmî bir toplantıda Kamboçya'da çatışan taraflarca da kabul edilmiş ve BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan 668 (1990) sayılı Kararla desteklenmiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/668 (1990), 20 September 1990.

⁹⁴³ Chesterman, *You, The People*, s. 74.

⁹⁴⁴ Ratner, *The New UN Peacekeeping*, ss. 160-161.

⁹⁴⁵ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, m. 1.

⁹⁴⁶ Ulusal Yüksek Konseyin (*the Supreme National Council*) kurulması ilk kez BM Güvenlik Konseyinin daimî üyelerinin belirlediği Çerçeve metinde öngörülmüş ve Kamboçya'da çatışan taraflar 10 Eylül 1990 tarihinde Jakarta'da yapılan gayri resmî toplantıda bu Konseyin *Prens Sihanouk* başkanlığında, çatışan tarafların hepsinin temsilcilerinden oluşması konusunda uzlaşmışlardır. Bkz. Ratner, *The Cambodia Settlement Agreements*, ss. 9-10.

⁹⁴⁷ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, m. 5.

⁹⁴⁸ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, m. 4.

konulması, sonradan BM Güvenlik Konseyinin BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde karar almasını gerektirmeksizin, BM Andlaşması m. 2/7’de düzenlenen içişlere karışma yasağını bertaraf etmiştir⁹⁴⁹.

Kamboçya’daki Çatışmanın Kapsamlı Siyasî Çözümüne İlişkin Andlaşma m. 6’da öngörülen yetki devriyle temelde serbest ve adıl genel seçimlerin yapılmasına yardımcı olacak tarafsız bir siyasî ortamın sağlanması amaçlanmıştır⁹⁵⁰. Bu amaca binaen seçimlerin sonucuna doğrudan etki edebilecek idarî kurumların, organların ve kuruluşların doğrudan BM’nin gözetim ve kontrolüne bırakılması öngörülmüştür. Bu bağlamda dışişleri, ulusal savunma, maliye, kamu güvenliği ve enformasyon alanlarının özel önemi haiz olduğu vurgulanmıştır⁹⁵¹.

Andlaşmada, BMÖ için öngörülen sorumlukları yerine getirmek üzere BM Genel Sekreterinin doğrudan sorumluluğu altında, sivil ve askerî unsurlardan oluşacak Birleşmiş Milletler Kamboçya Geçiş Yönetiminin (*The United Nations Transitional Authority in Cambodia/ UNTAC*) kurulması öngörülmüştür⁹⁵². Ayrıca, BM Genel Sekreterinden kendi adına faaliyette bulunmak üzere bir Özel Temsilci ataması talep edilmiştir⁹⁵³. 1991 tarihli Paris Andlaşmasıyla geliştirilen bu formül hem Kamboçyalı grupların hem de bizzat BM Güvenlik Konseyinin isteksiz davrandığı⁹⁵⁴ münhasır uluslararası yönetim modeli yerine, geçiş dönemi süresince ülkenin yönetiminin ulusal ve uluslararası yönetim yapıları arasında paylaşıldığı karmaşık bir birlikte yönetim modeli ortaya koymuştur⁹⁵⁵. BM’nin özellikle seçimleri etkileyebilecek devlet işlevlerini üstlenmesinin öngörülmesi ve serbest seçimler aracılığıyla ulusal egemenliğin yeniden tesisinin amaçlanması, UNTAC’ın geleneksel barışı koruma misyonlarından farklı olduğunun bir göstergesiydi⁹⁵⁶.

⁹⁴⁹ Ratner, *The Cambodia Settlement Agreements*, dpn. 59, s. 12.

⁹⁵⁰ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, Annex 1, Section A, m.1. Ayrıca bkz. Keller, s. 151; Chesterman, You, The People, s. 73; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 270.

⁹⁵¹ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, m. 6.

⁹⁵² Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, m. 2.

⁹⁵³ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, m. 2.

⁹⁵⁴ Bkz. Ratner, *The Cambodia Settlement Agreements*, s. 9.

⁹⁵⁵ Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 270-271.

⁹⁵⁶ Coelho, s. 164. Nitekim *Doyle* de daha 1995 yılında yayınlanan çalışmasında UNTAC’ın Kamboçya’da daha önceden benzeri görülmemiş derecede bir “geçici yetki” (*transitional authority*) üstlendiğini vurgulayarak, sömürge döneminden ve II. Dünya Savaşı sonrasında Almanya ve Japonya’nın müttefiklerce işgalinden beri başka hiçbir örnekte, bağımsız bir ülkenin sivil işlevleri üzerinde bir yabancı mevcudiyetin bu kadar çok resmî yönetim yetkisini elinde bulundurmadığını

b. UNTAC'ın Kurulması ve Faaliyetleri

(1) Genel Olarak BM Güvenlik Konseyinin UNTAC'ı Kuran Kararı

BM Güvenlik Konseyinin 1991 tarihinde Paris'te akdedilen andlaşmayı desteklediğini bildiren kararının⁹⁵⁷ ardından BM Genel Sekreteri tarafından Konseye, UNTAC'ın Paris Andlaşmasında belirlenen görevlerini⁹⁵⁸ ne şekilde yerine getireceğine dair bir rapor sunulmuştur⁹⁵⁹. BM Genel Sekreterince sunulan bu rapor doğrultusunda BM Güvenlik Konseyi tarafından 28 Şubat 1992 tarihinde alınan 745 (1992) sayılı Kararla UNTAC'ın kurulmasına karar verilmiştir⁹⁶⁰. Paris Andlaşması neticesinde geçiş döneminde UNTAC için öngörülen görev, insan hakları, serbest ve adil seçimlerin düzenlenmesi, askerî düzenlemeler, sivil yönetim, hukuk ve düzenin sağlanması, Kamboçyalı mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin geri dönüşü ve yeniden yerleşimi ile Kamboçya'da temel altyapının rehabilitasyonu gibi çeşitli alanları kapsamaktaydı⁹⁶¹. Dolayısıyla söz konusu misyonun, özellikle Soğuk Savaş sonrası BM uygulamasında dikkat çeken barış inşası faaliyeti bağlamında, çatışmadan yeni çıkmış ülkelerin yeniden yapılandırılması için gerekli hususların birçoğunu içerdiği söylenebilir⁹⁶².

BM Güvenlik Konseyi 745 (1992) sayılı Kararında, BM Genel Sekreterinin UNTAC'ın Paris Andlaşmalarında öngörülen görevinin uygulanmasına ilişkin planı da içeren raporunu onaylamıştır (prg. 1). Güvenlik Konseyi söz konusu kararda UNTAC'ın görev tanımına ilişkin olarak, misyonun kurulması konusunda

---

belirtmiştir. Bkz. Michael W. Doyle, **UN Peacekeeping in Cambodia: UNTAC's Civil Mandate**, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 1995, s. 13.

⁹⁵⁷ Bkz. UN Doc. S/RES/718 (1991), 31 October 1991.

⁹⁵⁸ Bkz. Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, Annex I.

⁹⁵⁹ Bkz. "Report of the Secretary General on Cambodia", UN Doc. S/23613, 19 February 1992; UN Doc. S/23613 Add. 1, 26 February 1992.

⁹⁶⁰ UN Doc. S/RES/745 (1992), 28 February 1992.

⁹⁶¹ Bu bağlamda UNTAC'ın insan hakları bölümü, seçim bölümü, askerî bölüm, sivil yönetim bölümü ile polis, geri dönüş (*repatriation*) ve rehabilitasyon bölümleri olmak üzere yedi bileşenden (*component*) müteşekkil bir yapı olduğu yönünde bkz. Repertoire of the Practice of the Security Council, Supplement 1989-1992, United Nations Publications, New York 2007, s. 421, <http://www.un.org/en/sc/repertoire/89-92/CHAPTER%208/ASIA/item%2015_Cambodia_.pdf> (19.06.2011).

⁹⁶² De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 29. *Stahn* da görevi bakımından UNTAC'ın, 1990'lı yıllardaki devlet inşası misyonlarının ilk örneklerinden olduğunu belirterek, misyonun işlevini, sosyal ve siyasî açıdan istikrarsız bir ortamda demokratik değişim ve bireysel hakların sağlanması ile güvenliğin korunmasını birleştirmek olarak tanımlamaktadır. Bkz. *Stahn*, International Territorial Administration, s. 271.

kendisindentalepte bulunan Paris Andlaşmasına atıf yapmış ve yalnızca çok genel birtakım belirlemelerle yetinmiştir. Bu çerçevede Güvenlik Konseyi 745 (1992) sayılı Kararda, UNTAC'ın on sekiz ayı aşmayacak görev süresiyle kendi yetkisi altında kurulduğunu ifade etmiş (prg. 2); BM Genel Sekreterinden misyonun, mümkün olan en kısa sürede göreve başlamasını, etkili bir biçimde ve malî açıdan verimli bir şekilde uygulanmasını sağlamasını talep etmiştir (prg. 4). Bunun dışında UNTAC'ın görev tanımına dair ayrıntılı düzenleme yapılmamış ve yalnızca 1991 tarihli Paris Andlaşmasına atıfta bulunulmuştur⁹⁶³. Ayrıca UNTAC'ı kuran bu Kararda Güvenlik Konseyi, aşağıda incelenecek UNTAES, UNMIK ve UNTAET örneklerinin aksine, ne uluslararası barış ve güvenliğin tehdit altında olduğunu ne de kendisinin VII. Bölüm çerçevesinde karar aldığını belirtmiştir.

(2) UNTAC'ın Görevleri, Yetkileri ve Uygulama

(i) Genel Olarak

1991 tarihli Kamboçya'daki Çatışmanın Kapsamlı Siyasî Çözümüne İlişkin Andlaşma m.2'de sivil ve askerî unsurlardan oluşacak UNTAC'ın BM Genel Sekreterinin doğrudan sorumluluğunda olacağı düzenlenmiştir. Bu amaçla BM Genel Sekreteri UNTAC'a başkanlık etmek üzere bir Özel Temsilci atamıştır⁹⁶⁴. UNTAC'ın görevleri ise adı geçen Andlaşmanın 1 No'lu Ekinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu düzenleme çerçevesinde UNTAC'ın sivil yönetim, seçimler, askerî işlevler ve insan hakları alanındaki görevleri belirlenmiştir. Esasen bahsedilen alanlardaki görevlerin bir bütün olarak, ülkede yapılacak serbest ve adil seçimler için siyaseten tarafsız ve barışçıl bir ortam oluşturmak üzere öngörüldüğü söylenebilir⁹⁶⁵. Zira yukarıda da belirtildiği üzere UNTAC'ın Kamboçya'da geçiş dönemi süresince ve BM Güvenlik Konseyinin 745 (1992) sayılı Kararında ifade edildiği üzere en çok on sekiz ay süreyle görev yapması öngörülmüştür⁹⁶⁶.

---

⁹⁶³ Keller, s. 156.

⁹⁶⁴ Keller, s. 159.

⁹⁶⁵ Doyle, ss. 28-29.

⁹⁶⁶ Güvenlik Konseyi tarafından öngörülen bu kısıtlı zaman diliminin, UNTAC'ın düzenleyici tasarruflarını güvenlik ve seçimlere ilişkin meselelerle sınırladığı yönündeki eleştiri için bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 269-270. UNTAC'ın 15 Mart 1992'de göreve başladığı ve

Kamboçya'da yönetim yetkisi UNTAC ile yerel kurumlar arasında paylaşılmıştır⁹⁶⁷. Ülkede yapılacak düzenlemeler konusunda kural olarak Ulusal Yüksek Konseyin önceliği bulunmakla birlikte, BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisi için hem Ulusal Yüksek Konseyin tasarrufları üzerinde önemli bir denetim yetkisi hem de bazı durumlarda bizzat karar alma yetkisi öngörülmüştür⁹⁶⁸. Şöyle ki, Andlaşmanın uygulanmasına ilişkin tasarrufta bulunma yetkisinin Ulusal Yüksek Konseye verildiği durumlarda, bu tasarrufun Konsey üyelerinin uzlaşısıyla kararlaştırılabileceği, uzlaşmaya varılamazsa bizzat Ulusal Yüksek Konseyin başkanının bu tasarrufu tek başına kabul edebileceği düzenlenmiştir⁹⁶⁹. Ancak her ne sebeple olursa olsun Ulusal Yüksek Konseyin başkanının da karar alamadığı durumlarda, karar alma yetkisi doğrudan BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisine geçecektir⁹⁷⁰.

Andlaşmanın uygulanmasına ilişkin bir tasarruf, gerek tüm Konsey üyelerinin uzlaşısıyla gerek yalnızca Konsey başkanı tarafından kabul edilmiş olsun, Özel Temsilci Ulusal Yüksek Konseyin tasarrufunun Andlaşmaya uygun olup olmadığını bizzat belirleyecek ve gerektiğinde iptal edebilecektir⁹⁷¹. 1991 tarihli Paris Andlaşmasında ayrıca UNTAC'ın, Andlaşmanın amaçlarına uygun olduğu müddetçe Ulusal Yüksek Konseyin kendisine sunduğu tavsiyelere uyması gerektiği hükmüne de yer verilmiştir⁹⁷². Aslında yetkilerin UNTAC ile Ulusal Yüksek Konsey arasında paylaşılmasının ve karar alma süreçlerinde kural olarak Ulusal Yüksek Konseye öncelik tanınmasının, BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisinin karar alma yetkilerini sınırladığı bu operayona yöneltilen eleştirilerden biridir⁹⁷³. Bununla birlikte *Keller'in* de belirttiği üzere UNTAC ile Ulusal Yüksek Konsey

---

Kamboçya Anayasasının kabulüyle yeni hükümetin kurulması neticesinde Eylül 1993'de görevinin son bulduğu yönünde bkz. Keller, ss. 159-160.

⁹⁶⁷ De Wet, *The Direct Administration of Territories*, ss. 297-298; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 271.

⁹⁶⁸ Bkz. *Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict*, Annex 1, Section A.

⁹⁶⁹ Bkz. *Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict*, Annex 1, Section A, m. 2/a, b, d.

⁹⁷⁰ Bkz. *Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict*, Annex 1, Section A, m. 2/c, d.

⁹⁷¹ *Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict*, Annex 1, Section A, m. 2/e. Ayrıca bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 271.

⁹⁷² *Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict*, Annex 1, Section A, m. 2/a.

⁹⁷³ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 270.

arasında paylaşılması sayesinde geçici yönetim makamının yönetime ilişkin yetkilerinin kabul edilmesi sağlanmıştır⁹⁷⁴.

(ii) UNTAC'ın Sivil Yönetim ve Seçimlere İlişkin İşlevleri

1991 tarihli Kamboçya'daki Çatışmanın Kapsamlı Siyasî Çözümüne İlişkin Andlaşmada öngörülen sivil yönetim işlevleri, seçim sonuçları üzerinde doğrudan etkisi olabilecek mevcut idarî kurumlara UNTAC'ın müdahalesini mümkün kılmaktaydı⁹⁷⁵. Bu bağlamda dışişleri, ulusal savunma, maliye, kamu güvenliği ve enformasyon gibi siyasî açıdan hassas alanlarda faaliyette bulunan tüm yönetim kurum ve organları doğrudan UNTAC'ın kontrolüne bırakılmıştır⁹⁷⁶. Bu çerçevede BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisine, yukarıda belirtilen alanlarda görev yapan kurum, kuruluş ve organlara yönelik bağlayıcı yönergeler kabul etme yetkisi verilmiştir⁹⁷⁷. BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisi ayrıca, Kamboçyalı tüm tarafların idarî kurumlarına BM personeli atama ve bu kurumlarda görev yapan herhangi bir personelin görevden alınmasını isteme yetkisini haizdi⁹⁷⁸.

Uygulamada UNTAC Temmuz 1992 itibariyle başkent *Phnom Penh*'deki yönetim kurumları üzerinde doğrudan kontrolü üstlenmiş ve dışişleri, ulusal savunma, maliye, kamu güvenliği ve enformasyon bakanlıklarında UNTAC'ın atadığı sivil yönetim personeli göreve başlamıştır⁹⁷⁹. Bunun yanı sıra Kamboçya'daki tüm eyaletlerde bölge ofisleri kuran UNTAC, silahlı kuvvetleri denetimine almış, adalet alanında görev alan Kamboçyalı personele özellikle ceza hukuku ve insan hakları alanında eğitim vermiş, gümrükleri ve göç durumunu izlemek üzere bir sınır

---

⁹⁷⁴ Bkz. Keller, s. 163.

⁹⁷⁵ Cambodia - UNTAC, Background, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/untac/backgr2.html#six>> (19.06.2011).

⁹⁷⁶ Bkz. Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, m.6; Annex 1, section B. Yine Andlaşmada, Özel Temsilcinin yukarıda sayılan alanlar dışındaki idarî birimlerden seçim sonuçlarına doğrudan etki edebilecek niteliktekileri belirleyerek, bu kurum, kuruluş veya organları da doğrudan UNTAC'ın gözetim veya kontrolüne alabileceği belirtilmiştir. Bkz. Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, Annex 1, section B, m. 2.

⁹⁷⁷ Bkz. Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, m.6; Annex 1, section B, m. 1. Ayrıca bkz. Wolfrum, International Administration in Post-Conflict Situations, s. 661; Keller, s. 162.

⁹⁷⁸ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, m.6; Annex 1, section B, m. 4/a, b.

⁹⁷⁹ Keller, s. 162. UNTAC'ın sivil yönetim görevinin uygulanması konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Dobbins, ss. 82-84.

kontrol birimi kurmuş ve kamu gelir ve giderlerini onaylamıştır⁹⁸⁰. Andlaşmada kendisine verilen yetkiye binaen⁹⁸¹ Özel Temsilci, eğitim, halk sağlığı, tarım, enerji ve iletişim alanlarından sorumlu kurumları da UNTAC'ın denetimine almıştır⁹⁸². Uygulamada UNTAC'ın karşılaştığı en önemli güçlüklerden biri, Kamboçyalı gruplar arasındaki iktidar mücadelesinin kendi görev süresinde de devam etmesidir. Özellikle Kızıl Khmerler ile daha önceden Vietnam'ın desteklediği grubun UNTAC'la işbirliği yapmayı reddetmesi, misyonun yerel kurumlar üzerindeki denetiminde sorunlara yol açmıştır⁹⁸³.

Kamboçya'daki Çatışmanın Kapsamlı Siyasî Çözümüne İlişkin Andlaşmada serbest ve adil seçimler yoluyla oluşturulacak kurucu meclisin kabul edeceği anayasa aracılığıyla Kamboçya halkının kendi siyasî geleceğini belirlemesi öngörülmüştür⁹⁸⁴. Bu bağlamda söz konusu Andlaşmayla UNTAC'a verilen birincil görev kurucu meclisi oluşturacak seçimlerin düzenlenmesidir⁹⁸⁵. Seçim sürecinde UNTAC'ın seçmen kaydını yapması ve seçimlere ilişkin takvimi belirlemesi⁹⁸⁶, Ulusal Yüksek Konsey'e danışarak, gerekli yasaları ve idarî önlemleri kabul edebilmesi ve Andlaşmanın amaç ve hedeflerine aykırı olabilecek mevcut yasaları yürürlükten kaldırabilmesi öngörülmüştür⁹⁸⁷. Dikkat edileceği üzere UNTAC'ın yasama yetkisi esasen seçimlere ilişkindir⁹⁸⁸. Yine Andlaşmayla UNTAC'a seçmenlere yönelik bir eğitim programı tasarlama ve uygulama⁹⁸⁹ görevi ile yabancı seçim gözlemcilerinin görevlerini yapmalarını kolaylaştırma sorumlulukları verilmiştir⁹⁹⁰. Seçim süreci sonunda UNTAC'ın, seçimlerin serbest ve adil olup olmadığını

---

⁹⁸⁰ Keller, s. 162.

⁹⁸¹ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, Annex 1, section B, m. 2.

⁹⁸² Keller, s. 163.

⁹⁸³ Stahn, International Transitional Administration, s. 274. BM tarafından atanan yalnızca 200 dolayında sivil yönetim personelinin 140.000 Kamboçyalı memuru yönetmesinin ya da denetlemesinin beklendiği yönünde bkz. Dobbins, s. 82.

⁹⁸⁴ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, m. 12.

⁹⁸⁵ Kamboçya'da yapılacak seçimlere ve UNTAC'ın seçim sürecindeki görevlerine ilişkin düzenlemeler, Kamboçya'daki Çatışmanın Kapsamlı Siyasî Çözümüne İlişkin Andlaşma m. 12'de, EK 1 Kısım D'de ve EK 3'de yapılmıştır.

⁹⁸⁶ Bkz. Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, Annex 1, section D, m. 5.

⁹⁸⁷ Bkz. Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, Annex 1, section D, m. 3/a ve 3/b.

⁹⁸⁸ De Wet, "The Direct Administration of Territories", s. 298.

⁹⁸⁹ Bkz. Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, Annex 1, section D, m. 3/c.

⁹⁹⁰ Bkz. Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, Annex 1, section D, m. 3/i.

belirlemesi ve usulüne uygun seçilmiş kişilerin listesini onaylaması öngörülmüştür⁹⁹¹. Nihayetinde yirmi civarında siyasî partinin katıldığı ve seçmen katılımının % 90 düzeyinde olduğu seçimler 23-28 Mayıs 1993 tarihleri arasında yapılmış ve UNTAC tarafından serbest ve adil olarak nitelendirilmiştir⁹⁹².

(iii) UNTAC'ın Askerî Alandaki ve İnsan Haklarına İlişkin İşlevleri

Askerî alanda UNTAC için öngörülen temel işlev, ülkedeki barış ve güvenlik durumunu istikrarlı hâle getirerek serbest ve adil seçimlerin yapılmasına olanak sağlayacak ortamın yaratılmasıdır⁹⁹³. 1991 tarihli Paris Andlaşmasında da UNTAC'ın yabancı kuvvetlerin ülkeden çekilmesini denetleyeceği, Kamboçyalı gruplar arasında ateşkesi izleyeceği ve mayınların temizlenmesine yardımcı olacağı ifade edilmiştir⁹⁹⁴. UNTAC'ın en büyük unsuru olarak Haziran 1992'de göreve başlayan⁹⁹⁵ yaklaşık 16 bin personelden müteşekkil barışı koruma gücü, silahsızlandırma, terhis ve silahlı kuvvetlere mensup kişilerin sivil yaşama yeniden entegrasyonu aracılığıyla ulusal güvenliğin sağlanmasında önemli bir rol oynamıştır⁹⁹⁶. Kapsamlı Siyasî Çözüme İlişkin Andlaşmanın 1 No'lu Ekinde, UNTAC'ın, tüm kuvvetlerin spesifik olarak belirlenen karargâhlarda yeniden gruplandırılmasını ve yeniden konuşlandırılmasını denetleyeceği (Kısım C/ m.2), bahsedilen kuvvetler karargâhlara çekildikten sonra silahların denetimi ve azaltılması sürecini başlatacağı (Kısım C/ m.3) ve tarafların askerî kuvvetlerinin tedricen terhisi konusunda gerekli adımları atacağı (Kısım C/ m.4) açıklanmıştı. UNTAC ayrıca, mayınların temizlenmesine yardımcı olacak, Kamboçya halkı için mayınların temizlenmesine yönelik bir eğitim programı ile mayınlara ilişkin bir farkındalık programı başlatacağı (Kısım C/ m.1 (e)).

⁹⁹¹ Bkz. Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, Annex 1, section D, m. 3/1.

⁹⁹² Keller, ss. 166-167; De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 29. Kamboçya'daki seçim sürecine ilişkin ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. "Report of the Secretary General on the Conduct and Results of the Elections in Cambodia", UN Doc. S/25913, 10 June 1993; UN Doc. S/RES/840 (1993), 15 June 1993, prg. 2.

⁹⁹³ Keller, s. 163.

⁹⁹⁴ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, Annex 1, section C, m. 1.

⁹⁹⁵ Keller, s. 164.

⁹⁹⁶ Wolfrum, International Administration in Post-Conflict Situations, s. 666.

1991 tarihli Paris Andlaşmasında Kamboçya’da insan haklarına saygının sağlanması da serbest ve adil seçimler için gerekli koşullar arasında sayıldığından, UNTAC insan hakları alanında da işlevler üstlenmiştir⁹⁹⁷. Andlaşmada UNTAC’a, Kamboçyalı mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin geri dönüşünü kolaylaştırma⁹⁹⁸ ve geçiş dönemi süresince insan haklarına saygının sağlandığı bir ortam oluşturma görevleri verilmiştir⁹⁹⁹. Bu amaçla UNTAC’ın, insan haklarının anlaşılması ve insan haklarına saygının sağlanması için bir eğitim programı geliştirmesi ve uygulaması, geçiş döneminde genel olarak insan haklarını gözetmesi ve insan haklarına ilişkin şikâyetleri soruşturarak uygun gördüğü durumlarda düzeltici işlemleri yapması öngörülmüştür¹⁰⁰⁰. Kamboçya’daki Çatışmanın Kapsamlı Siyasî Çözümüne İlişkin Andlaşma m. 15 ile bizzat Kamboçya devleti, ülkede insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı göstermeyi ve insan haklarını korumayı yükümlenerek, uluslararası alanda kabul edilmiş insan haklarına ilişkin belgelere taraf olmayı kabul etmiştir¹⁰⁰¹. Uygulamada UNTAC, bir yandan mevcut Kamboçya makamlarıyla işbirliği içinde, özellikle seçimleri etkileyebilecek insan hakları ihlallerine ilişkin meselelere yönelmiş, diğer yandan ülkede uzun vadeli insan hakları korumasının temellerinin atılması için çaba göstermiştir¹⁰⁰². Nitekim Kamboçya UNTAC’ın da girişimiyle bu dönemde insan haklarına ilişkin önemli bazı uluslararası andlaşmalara taraf olmuştur¹⁰⁰³.

---

⁹⁹⁷ Trevor Findlay, **Cambodia: The Legacy and Lessons of UNTAC**, Oxford University Press, New York, 1995, (Cambodia), s. 63; De Wet, *The Direct Administration of Territories*, s. 298; Keller, s. 165.

⁹⁹⁸ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, m. 19, 20.

⁹⁹⁹ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, m. 16.

¹⁰⁰⁰ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, Annex 1, section E.

¹⁰⁰¹ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, m. 15. Andlaşmanın “Kamboçya İçin Hazırlanacak Yeni Bir Anayasa İçin İlkeler” başlıklı 5 No.’lu Ek’inde de, Kamboçya’nın yakın tarihinde yaşadığı trajik olayların, ülkede insan haklarının korunmasının temini için özel önlemlere gerek duyulduğunu gösterdiği ve bu nedenle yeni hazırlanacak anayasanın bir temel haklar deklarasyonu içermesi gerektiği üzerinde uzlaşmıştır. Bkz. Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, Annex 5, m.2.

¹⁰⁰² Keller, s. 164. UNTAC’ın insan hakları alanındaki uygulamaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Findlay, *Cambodia*, ss. 63-68.

¹⁰⁰³ Findlay, *Cambodia*, s. 63.

c. Değerlendirme

1991 tarihli Paris Andlaşması uyarınca, 24 Eylül 1993 tarihinde Kamboçya’da yeni hükümetin kurulmasıyla UNTAC’ın görevi son bulmuştur¹⁰⁰⁴. UNTAC, Birleşmiş Milletlerin kapsamlı ve çok boyutlubarışı koruma operasyonları bağlamında giriştiği ilk doğrudan uluslararası yönetim örneği olması bakımından önemlidir¹⁰⁰⁵. Zira UNTAC 1991 tarihli Paris Andlaşması çerçevesinde, Kamboçya’da seçimlerin serbest ve adil bir şekilde yapılmasını sağlayacak tarafsız bir siyasî ortamın oluşturulması amacıyla, bazı alanlardaki kapsamlı yönetim yetkilerini en çok on sekiz ay olarak öngörülen geçiş dönemi süresince doğrudan kullanmıştır.

Hemen belirtmek gerekir ki UNTAC doğrudan yönetim örneği olması bakımından aşağıda incelenecek Doğu Slavonya, Kosova ve Doğu Timor örnekleriyle benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte, BM’nin o tarihe kadar giriştiği en kapsamlı ve en masraflı (1.6 milyar \$) operasyonu olan UNTAC’ın üstlendiği yetki bahsedilen misyonlarınkine göre oldukça sınırlı kalmıştır¹⁰⁰⁶. Geçiş döneminde ülkedeki yönetim yetkilerinin münhasıran değil, Ulusal Yüksek Konseyle eş zamanlı olarak fakat farklı alanlarda kullanılması, yani yönetim yetkilerinin kısmen üstlenilmesi UNTAC’ı bahsedilen örneklerden ayırmaktadır. Zira Kosova ve Doğu Timor örneklerinde yerel yönetim kurumlarının bulunmaması, BMÖ’yü söz konusu ülkelerin yönetimi için Kamboçya’dakinden daha kapsamlı bir sorumluluk üstlenmek zorunda bırakmıştır¹⁰⁰⁷. Nitekim uluslararası yönetimi, bir ülkedeki yönetim yetkilerinin yalnızca doğrudan ve münhasıran üstlenilmesi halleriyle sınırlı algılayan *Bothe* ve *Marauhn*, “etkin olmayan devletlerdeki” bazı BM operasyonlarının bazen uluslararası yönetime yakın bir hal aldığını belirterek, bunlar arasında UNTAC örneğinin de yer aldığını ifade etmiştir¹⁰⁰⁸.

UNTAC, sivil yönetim ve serbest ve adil seçimlerin düzenlenmesi gibi kapsamlı görevlerin üstlenildiği ilk barışı koruma operasyonu olduğundan, bu

¹⁰⁰⁴ Bkz. UN Doc. S/RES/880 (1993), 4 November 1993, giriş bölümü prg. 5.

¹⁰⁰⁵ *Sthan*, UNTAC örneğini, 1990’lı yıllarda “BM’nin ilk sistematik yönetim girişimi” olarak nitelendirmektedir. Bkz. *Sthan*, *International Territorial Administration*, s. 269.

¹⁰⁰⁶ *Coelho*, s. 166.

¹⁰⁰⁷ *Dobbins*, s. 89.

¹⁰⁰⁸ *Bothe* ve *Marauhn*, *Problems of a Trusteeship Administration*, s. 153.

misyonun kendisine verilen görevleri tamamlaması BM için önemli bir kazanım olarak görülebilir¹⁰⁰⁹. UNTAC'a verilen yetkiler, daha önceki Saar ve Batı Yeni Gine gibi örneklerle karşılaştırılabilir niteliktedir. Zira tıpkı hem Saar'daki uluslararası yönetim hem de Batı Yeni Gine'deki UNTEA gibi Kamboçya'da görev yapan UNTACda anlaşmaya dayalı olarak kurulmuştur. Bununla birlikte UNTAC'ın kurulma sebebi önceki örneklerden farklıdır. Saar ve Batı Yeni Gine örnekleri daha ziyade ülkesel uyuşmazlıklar bağlamında ortaya çıkmış ise de çatışan tarafların daveti üzerine Kamboçya'ya müdahalede bulunan BM iki temel amaç doğrultusunda faaliyet göstermiştir¹⁰¹⁰: barışı koruma ve barışın inşası.

Kısa vadeli amaçlar bakımından başarılı olduğu kabul edilen UNTAC'ın uzun vadede başarısı sorgulanabilir düzeydedir¹⁰¹¹. Zira Kamboçya'da seçimlerin düzenlenmesine, yeni bir hükümetin kurulmasına ve yıllarca süren çatışmalara nokta konulmasına rağmen, UNTAC'ın görevi sona erdikten sonra ülkedeki düzensizlik önceki düzeye varmasa da yeniden canlanmıştır¹⁰¹². UNTAC örneğinden alınacak belki de en önemli ders, BM'nin artık, çatışmadan yeni çıkmış toplumlarda yalnızca güvenliğin sağlanmasının ve sınırlı birtakım yardım faaliyetlerinin yeterli olmayabileceğini görmesi ve bazen yönetimi de geçici olarak bizzat üstlenmesi gerekebileceğinin farkına varmasıdır. Dolayısıyla bu tür bir yönetim faaliyeti için eğitimli kadrolara, yeterli malî kaynağa ve gerekli süreye olan ihtiyaç da bu operasyonla açığa çıkmıştır.

---

¹⁰⁰⁹ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 29. UNTAC'ın özellikle seçimlerin düzenlenmesi ve ardından uluslararası alanda tanınan temsilî bir hükümete yetkilerini devretmesi gibi esaslı iki görevinde başarılı olduğu yönünde bkz. Dobbins, s. 88.

¹⁰¹⁰ Barışı koruma amacı bakımından, 22.000 personelden müteşekkil ve ülke çapında 270 noktada faaliyet gösteren barışı koruma gücünün, silahsızlandırma, terhis ve silahlı kuvvetlerin yeniden entegrasyonu aracılığıyla ulusal güvenliğin ve bireylerin güvenliğinin sağlanmasında çok önemli bir rol oynadığı yönünde bkz. Wolfrum, International Administration in Post-Conflict Situations, s. 666.

¹⁰¹¹ Chesterman, You, The People, s. 75.

¹⁰¹² Sorpong Peou, "The UN's Modest Impact on Cambodia's Democracy", **The UN Role in Promoting Democracy: Between Ideals and Reality**, (Ed. Edward Newman ve Roland Rich), United Nations University Press, USA, 2004, s. 268 vd.

3. Somali'deki Birleşmiş Milletler Operasyonu II (*United Nations Operation in Somalia II / UNOSOM II*) (1993-1995)

a. UNOSOM II'nin Kurulmasından Önce Somali'de Yaşananlar

1960 yılında bağımsızlığını kazanan Somali, kuzeyde İngiltere'nin yönetimindeki Somliland¹⁰¹³ ile güneyde İtalya'nın vesayeti altındaki¹⁰¹⁴ eski sömürge İtalyan Somali'sinin birleşiminden oluşmuştur¹⁰¹⁵. 1961 yılında kabul edilen ilk anayasa, Avrupa modellerine dayalı parlamenter sistemin benimsendiği demokratik bir yönetim öngörmekteydi¹⁰¹⁶. Ancak 21 Ekim 1969'da, daha sonra devlet başkanı olan *General Siad Barre* tarafından Marxist devrim tanımlamasıyla yapılan askerî darbe, henüz kuruluş sürecindeki demokratik rejime son vermiş ve anayasayla öngörülen düzeni tedricen ortadan kaldırmıştır¹⁰¹⁷. Buna mukabil ülkede *Barre* rejimine karşı 1980'li yıllar boyunca devam eden isyanlar şiddetlenerek kanlı bir iç savaşa dönüşmüştür¹⁰¹⁸.

1990 yılına gelindiğinde bahsedilen isyanlar neticesinde Somali'deki devlet kurumları neredeyse tamamen çökmüştü¹⁰¹⁹ ve *Siad Barre'nin* ülkeyi terk ettiği 1991 yılında ülke tam bir anarşi içindeydi. Somali'de klanlara, alt klanlara ve ailelere dayalı bir toplumsal yapı hâkim olup, muhalif klanların tek ortak amacı *Barre'nin* iktidardan uzaklaştırılmasıydı¹⁰²⁰. Bu amaca ulaşıldıktan sonra klanlar arası iktidar mücadelesinden doğan çekişmelerin devamı nedeniyle Somali'de etkin bir merkezî hükümet kurulamamış, ülkedeki farklı siyasi akımlar arasındaki şiddet ortamı artarak

¹⁰¹³ Kuzeybatı Somali'de yer alan Somaliland, Mayıs 1991'de tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmişse de, "Somaliland Cumhuriyeti" uluslararası toplum tarafından tanınmamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. The World Factbook, Africa: Somalia, <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html>> (26.03.2012).

¹⁰¹⁴ Bkz. UN Doc. A/RES/289 (IV)B, 21 November 1949.

¹⁰¹⁵ Somali'nin tarihçesi hakkında bilgi için bkz. Christiane E. Philipp, "Somalia – A Very Special Case", *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, Cilt: 9, 2005, (Somalia), s. 518 vd.

¹⁰¹⁶ <<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2863.htm>> (26.03.2012).

¹⁰¹⁷ Darbe sonrasında bölgesel ve yerel düzeyde sivil yöneticilerin yerini askerî yöneticilerin, merkezî yönetimin yerini ise yirmi üyeli Devrim Yüksek Konseyinin (*Supreme Revolutionary Council*) aldığı ve Anayasanın Şubat 1970'te Devrim Yüksek Konseyi tarafından alınan kararla yürürlükten kaldırıldığı yönünde bkz. Philipp, Somalia, ss. 521-522.

¹⁰¹⁸ Philipp, Somalia, s. 523; Stahn, International Territorial Administration, s. 261.

¹⁰¹⁹ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 30.

¹⁰²⁰ Philipp, Somalia, s. 523.

devam etmiştir¹⁰²¹. Kıtık, merkezî hükümetin bulunmaması ve rakip gruplar arasındaki iktidar mücadelesi, Somali'yi şiddet kısır döngüsü içinde daha derin bir siyasi kaosa ve anarşiye sürüklemiştir¹⁰²².

Yaklaşık aynı dönemlerde, Körfez Savaşı ve dağılma sürecindeki Yugoslavya'da patlak veren çatışmalarla meşgul olan uluslararası toplum, Somali'deki insanî felakete daha fazla sessiz kalınamayacağını anlayarak Birleşmiş Milletler aracılığıyla Somali'de durumun kötüleşmesini önlemeye yönelik çaba göstermeye başlamıştır¹⁰²³. Afrika Birliği (*Organization of African Unity*), Arap Devletleri Ligi (*League of Arab States*) ve İslam Konferansı Teşkilatı (*Organization of the Islamic Conference*) gibi bölgesel örgütlerin de işbirliğiyle girişimde bulunan BM, Somali'de çatışan en büyük iki akım (bir tarafta ülkenin geçici başkanı *Ali Mahdi* diğer yanda *General Aidid*) arasında bir ateşkes anlaşmasına varılmasını sağlamıştır¹⁰²⁴. Ateşkes konusunda uzlaşan taraflar ayrıca, ülkede insanî yardım konvoyları için bir BM güvenlik unsurunun ve askerî gözlemcilerin konuşlandırılmasına da rıza göstermişlerdir¹⁰²⁵.

Yukarıda belirtilen gelişmelerin ardından BM Güvenlik Konseyi 751 (1992) sayılı Kararıyla, tamamen barışı koruma ve insanî yardım amaçlı bir misyon olan ve geleneksel bir barışı koruma misyonu olarak tasarlanan BM Somali Operasyonunu (*United Nations Operation in Somalia/UNOSOM I*) kurmaya karar vermiştir¹⁰²⁶. Bahsedilen kararlar, UNOSOM I'e esasen, ateşkesin izlenmesi ve sivil halka insanî

---

¹⁰²¹ Sean D. Murphy, "Nation Building: A Look at Somalia", **Tulane Journal of International and Comparative Law**, Cilt: 3, 1995, (Somalia), s. 22; De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 30.

¹⁰²² Bkz. Chopra, International Political Authority, ss. 138-140. Somali'deki iç savaş sırasında, kuraklık nedeniyle yaşanan kıtlıkta yaklaşık 300.000 kişinin öldüğü, milyonlarca kişinin yerlerinden edildiği ve Somali halkına yardım konusundaki uluslararası çabaların, yardım malzemelerinin silahlı gruplar tarafından yağmalanması nedeniyle neredeyse imkânsız hâle geldiği yönünde bkz. Philipp, Somalia, s. 524; Murphy, Somalia, s. 23; Somalia - UNOSOM I, Background, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html>> (28.03.2012).

¹⁰²³ Murphy, Somalia, ss. 22-23. BM Somali Operasyonunun (*United Nations Operation in Somalia/UNOSOM I*) kurulması öncesinde, BM'nin ve bölgesel örgütlerin durumun kötüleşmesini önlemeye yönelik faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Philipp, Somalia, ss. 525-528.

¹⁰²⁴ 3 Mart 1992'de Somali'nin başkenti Mogadişu'da, *Mahdi* ve *Aidid* tarafından "Bir Ateşkesin Uygulanmasına Dair Anlaşma" (*Agreement on the Implementation of a Ceasefire*) imzalanmıştır. Söz konusu Anlaşmanın tam metni için bkz. UN Doc. S/23693, 11 March 1992, Annex III, ss. 24-25.

¹⁰²⁵ Department of Political Affairs, Repertoire of the Practice of the Security Council, Supplement 1989-1992, United Nations, New York 2007, s. 122.

¹⁰²⁶ UN Doc. S/RES/751 (1992), 24 April 1992. Ayrıca bkz. Sonia K. Han, "Building a Peace that Lasts: The United Nations and Post-Civil War Peace-Building", **New York University Journal of International Law and Politics**, Cilt: 26, 1994, s. 861; Philipp, Somalia, s. 528; Wills, ss. 279-280.

yardımın dağıtımında güvenliği sağlama görevi verilmiştir¹⁰²⁷. Ancak ülke genelinde durumun kötüleşmesi üzerine BM Güvenlik Konseyi tarafından, misyondaki personel sayısının artırılması ve misyonun görev tanımının genişletilmesi yönünde yeni kararlar¹⁰²⁸ alınmışsa da Somali'deki koşullar UNOSOM I'in kendisine verilen görevleri yerine getirmesini engellemiştir¹⁰²⁹.

Tüm çabalara rağmen Somali'de durumun düzelmemesi ve hatta yerel silahlı grupların UNOSOM I'e yönelik saldırılara girişmesi¹⁰³⁰ üzerine, BM Güvenlik Konseyi Aralık 1992'de aldığı 794 (1992) sayılı Kararla, ABD öncülüğünde çok uluslu bir güç olarak örgütlenen Birleşik Görev Gücünün¹⁰³¹ (*Unified Task Force/UNITAF*) Somali'de konuşlandırılması için yetki vermiştir¹⁰³². BM Güvenlik Konseyi tarafından BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde alınan 794 (1992) sayılı Kararda, Somali'deki insanî yardım operasyonları için güvenli bir ortam oluşturulması amacıyla UNITAF'ın gerekli tüm yollara başvurmasına (*to use all necessary means*) izin verilmiştir¹⁰³³.

b. UNOSOM II'nin Kurulması ve Faaliyetleri

(1) Genel Olarak

BM Güvenlik Konseyi 794 (1992) sayılı Kararında Genel Sekreterden, UNITAF'ın çekilmesinin ardından UNOSOM'un görevini yerine getirebilmesinin nasıl sağlanabileceğine ilişkin bir plan hazırlamasını istemiştir¹⁰³⁴. Bunun üzerine

¹⁰²⁷ BM barışı koruma operasyonları tarihinde ilk kez, bir misyonun öncelikli amaçlarından birinin acil yardımın sivil halka teslimini mümkün kılmak olduğu yönünde bkz. Philipp, Somalia, s. 530.

¹⁰²⁸ Bu dönemde BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlar için bkz. UN Doc. S/RES/767 (1992), 27 July 1992; UN Doc. S/RES/775 (1992), 28 August 1992. Ayrıca bkz. David Schweigman, **The Authority of the Security Council under Chapter VII of the Charter: Legal Limits and the Role of the International Court of Justice**, Kluwer Law International, The Hague, 2001, s. 119.

¹⁰²⁹ Bkz. "Letter Dated 24 November 1992 from the Secretary General Addressed to the President of the Security Council", UN Doc. S/24859, 27 November 1992.

¹⁰³⁰ Kasım 1992 itibarıyla Somali'de çatışan grupların liderlerinin BM barışı koruma operasyonu için verdikleri rızayı geri aldıkları ve UNOSOM I'de görevli birliklere karşı saldırıya geçtikleri yönünde bkz. Murphy, Somalia, s. 25.

¹⁰³¹ Birleşik Görev Gücüne (*UNITAF*) ABD'den başka, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 23 üye devletin askerî destek sağladığı yönünde bkz. Philipp, Somalia, dpn.72, s. 534.

¹⁰³² UN Doc. S/RES/794 (1992), 3 December 1992. UNITAF hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Murphy, "Somalia", ss. 26 -28; Philipp, Somalia, ss. 532-536.

¹⁰³³ Bkz. UN Doc. S/RES/794 (1992), 3 December 1992, prg.10. Ayrıca bkz. Han, s. 861.

¹⁰³⁴ UN Doc. S/RES/794 (1992), 3 December 1992, prg. 19.

BM Genel Sekreteri tarafından sunulan raporda, UNITAF'ın görev aldığı bölgelerde güvenlik konusundaki kısmî iyileşmeden ve Somalili taraflar arasında başlayan siyasi diyalogdan bahsedilerek, UNITAF'tan sonra UNOSOM I'in yerini alacak yeni bir misyona, yani UNOSOM II'ye geçiş tavsiyesinde bulunulmuştur¹⁰³⁵. BM Genel Sekreterinin raporundan çıkan dolaylı sonuç, yalnızca insanî yardımın güvenli bir şekilde dağıtılmasının, çatışmaların ana nedenlerini ortadan kaldırmak için yeterli olmayacağıydı¹⁰³⁶. Zira çatışmaların altında yatan esas sebep, ülkede etkin bir yönetimin olmaması ve dolayısıyla hukuk ve düzenin sağlanamamasıydı. İşte bu nedenle Somali'deki çatışmaların asıl nedenlerini ortadan kaldırmaya yönelik boşluğu UNOSOM II'nin bizzat doldurması öngörülmüştür.

BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan 814 (1993) sayılı Kararla, Somali'deki ikinci ve genişletilmiş BM Operasyonu (*United Nations Operation in Somalia II/ UNOSOM II*) kurulmuş¹⁰³⁷ ve Misyon 4 Mayıs 1993'de fiilen göreve başlamıştır¹⁰³⁸. UNOSOM II'nin kurulma nedeni, Somali'de hukuk ve düzenin sağlanması ve çatışan tarafların BM'nin girişimleriyle üzerinde uzlaştığı *Addis Ababa Anlaşmalarının*¹⁰³⁹ uygulanmasına yardımcı olunmasıydı¹⁰⁴⁰. UNOSOM II'nin görevi, UNOSOM I'in aksine yalnızca insanî yardımın dağıtımında güvenliği sağlama ve ateşkes anlaşmasının izlenmesiyle sınırlı olmayıp, devlet kurumlarının yeniden inşasına ilişkin unsurlar da içermekteydi¹⁰⁴¹. Bu bağlamda BM Güvenlik

¹⁰³⁵ "Further Report of the Secretary General Submitted in pursuance of Paragraph 18 and 19 of Resolution 794 (1992)", UN Doc. S/25354, 3 March 1993, özellikle bkz. prg. 6, 55 vd.

¹⁰³⁶ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 261.

¹⁰³⁷ UN Doc. S/RES/814 (1993), 26 March 1993.

¹⁰³⁸ Philipp, *Somalia*, s. 538.

¹⁰³⁹ Somali'de çatışan taraflar arasında BM Genel Sekreterinin girişimiyle, Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da, 8 Ocak 1993'de Genel Anlaşma (*General Agreement*), 15 Ocak 1993'de Ateşkesin Uygulanması ve Silahsızlanma Yöntemlerine Dair Anlaşma (*Agreement on Implementing the Cease-fire and on Modalities of Disarmament*) imzalanmıştır. Bu anlaşmaların tam metni için bkz. UN Doc. S/25168, 26 January 1993, Annex II, Annex III. Somali'de yer alan on beş siyasi akımın temsilcileri BM tarafından desteklenen ve Addis Ababa'da düzenlenen bir ulusal uzlaşma (*national reconciliation*) konferansında bir araya gelmişler ve nihayetinde 27 Mart 1993 tarihinde ortak bir metin üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Bu anlaşmayla Somalili gruplar, silahsızlanma yoluyla güvenliğin artırılmasını yükümlenmiş ve iki yıllık bir geçiş dönemi için ülkede yasama ve yürütme işlevlerini üstlenecek bir Ulusal Geçiş Konseyi (*Transitional National Council*) kurulmasını kararlaştırmışlardır. 27 Mart 1993 tarihli Anlaşmanın tam metni için bkz. "Addis Ababa Agreement concluded at the first session of the Conference on National Reconciliation in Somalia, 27 March 1993", <<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/peace/Som%2019930327.pdf>> (18.06.2011). Söz konusu Anlaşmayla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. UN Doc. S/26317, 17 August 1993, prg. 23 vd.; Chopra, *International Political Authority*, ss. 156-157; Philipp, *Somalia*, s. 539 vd.

¹⁰⁴⁰ UN Doc. S/RES/814 (1993), 26 March 1993, prg. 8.

¹⁰⁴¹ Bkz. Han, ss. 862-863.

Konseyi 814 (1993) sayılı Kararıyla BM Genel Sekreterinden, “*Somali toplumunun tüm kesimlerinin geniş katılımı ile siyasî uzlaşının sağlanmasında... ve ülkede ulusal ve bölgesel kurumlar ile sivil yönetimin yeniden kurulmasında*”; “*barışın, istikrarın ve hukuk ve düzenin yeniden sağlanmasında ve korunmasında*” Somali halkına yardım edilmesini istemiştir¹⁰⁴².

BM Güvenlik Konseyi'nin 814 (1993) sayılı Kararı, UNOSOM II'ye askerî alanda BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde güçlü yetkiler vermişken, sivil alandaki yetkilerini daha sınırlı şekilde belirleyerek UNOSOM II'yi bir yardım misyonu niteliğine büründürmüştür¹⁰⁴³. Yani BM, ülkede kamu düzeninin ve güvenliğin tesisinde baskın bir rol üstlenmesine¹⁰⁴⁴ karşılık, siyasî alandaki yeniden yapılandırma sürecini bizzat Somalililere bırakarak bu alanda yalnızca yardım sağlanması yaklaşımını benimsemiştir¹⁰⁴⁵. Ayrıca, Şubat 1994'te UNOSOM II'nin görev tanımı yeniden düzenlenmiş¹⁰⁴⁶ ve Misyondan, Somali'de polis ve yargı sisteminin yeniden örgütlenmesine ve özellikle demokratik yöntemlerle seçilmiş bir hükümetin kurulması yoluyla Somali'deki siyasî sürece yardımcı olması talep edilmiştir¹⁰⁴⁷.

(2) Uygulamada UNOSOM II ve Yönetime İlişkin Faaliyetleri

Somali'deki yerel gruplardan bazılarının Addis Ababa Anlaşmalarına uygun davranmaması neticesinde ülkede şiddet yeniden artış göstermiştir¹⁰⁴⁸. Ülkede işleyen bir yönetimin, örgütlü bir polis gücünün ve adalet sisteminin bulunmamasından doğan boşluk, görev tamında 1994'te yapılan değişiklikten önce

¹⁰⁴² Bkz. UN Doc. S/RES/814 (1993), 26 March 1993, prg. 4 (c).

¹⁰⁴³ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 262.

¹⁰⁴⁴ Murphy, *Somalia*, s. 31.

¹⁰⁴⁵ Philipp, *Somalia*, ss. 536, 540. Nitekim BM Genel Sekreteri misyonun kurulmasından hemen önce BM Güvenlik Konseyine sunduğu raporunda, UNOSOM II'nin, “parçalanmış ekonomilerinin, sosyal ve siyasî yaşamlarının yeniden inşasında, ülkenin kurumsal yapısının yeniden kurulmasında, ulusal siyasî uzlaşmaya varılmasında, demokratik yönetime dayalı bir Somali devletinin yeniden yaratılmasında ve ülkenin ekonomisinin ve altyapısının iyileştirilmesinde Somali halkına *yardım sağlamakta*” yetkilendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Yine Genel Sekreter, güvenliğin, uzlaşının ve barışın sağlanması konusundaki siyasî iradenin Somalililerden kaynaklanması gerektiğini ifade etmiştir. Bkz. UN Doc. S/25354, 3 March 1993, prg. 91, 92.

¹⁰⁴⁶ UNOSOM II'nin görevlerinin, BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan çeşitli kararlarla birçok kez genişletildiği yönünde bkz. Department of Political Affairs, *Repertoire of the Practice of the Security Council, Supplement 1993–1995*, United Nations, New York 2008, s. 114.

¹⁰⁴⁷ UN Doc. S/RES/897 (1994), 4 February 1994, özellikle bkz. prg. 2.

¹⁰⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kelly, s. 68 vd.; Philipp, *Somalia*, s. 541.

de uygulamada bir ölçüde UNOSOM II tarafından doldurulmak zorunda kalınmıştır¹⁰⁴⁹. Dolayısıyla bir yanda kendi görev tanımını diğer yanda sahadaki ihtiyaçları gözeterek UNOSOM II'nin, yardımla sınırlı müdahale anlayışını fiilen aşmak zorunda kaldığı ifade edilebilir¹⁰⁵⁰.

Aslında 27 Mart 1993 tarihli Addis Ababa Anlaşmasında kurulması öngörülen Ulusal Geçiş Konseyi (*Transitional National Council*), ülkede yasama ve yürütme yetkilerini kullanacak başlıca sorumlu organ olarak belirlenmiştir¹⁰⁵¹. Bununla birlikte ülkede mevcut bir yönetim yapısı bulunmadığından Ulusal Geçiş Konseyi kuruluncaya dek, BM yasama ve yürütme alanında bazı yetkiler kullanmak durumunda kalmıştır¹⁰⁵². Nitekim görev tanımında açıkça yer almamasına rağmen fiilen, Somali'de geçici bir yönetim makamına benzer faaliyetlerde bulunan¹⁰⁵³ UNOSOM II'ye, bu faaliyetleri esnasında, ülkedeki çeşitli siyasî akımların temsilcilerinden oluşan Somali Ulusal Danışma Konseyi (*Somali National Consultative Council*) destek sağlamıştır¹⁰⁵⁴.

UNOSOM II'nin yönetime ilişkin faaliyetleri arasında Somali'de adalet sisteminin yeniden kurulması çabaları ön plana çıkmış, özellikle bağımsız yargı ve işleyen bir cezaevi sisteminin kurulması ile polis gücünün eğitimi ve kurumsallaşması gibi hususlarda birtakım önlemlere başvurulmuştur¹⁰⁵⁵. Ayrıca BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisi, 1962 tarihli eski Somali Ceza Kanununu,

---

¹⁰⁴⁹ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 263.

¹⁰⁵⁰ Chopra, *International Political Authority*, ss. 141-142.

¹⁰⁵¹ Bkz. Addis Ababa Agreement concluded at the first session of the Conference on National Reconciliation in Somalia, 27 March 1993, m. IV/1, <<http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/peace/Som%2019930327.pdf>> (18.06.2011).

¹⁰⁵² Chesterman, *You the People*, s. 85; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 31. BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisince Somali'de kullanılan yönetim yetkilerinin, BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan 814 (1993) sayılı Kararda UNSOM II'ye verilmiş görevlerin kapsamında bulunup bulunmadığının tartışmalı olduğu ve Güvenlik Konseyinin bu tür yetkilendirmeleri açıkça yapması gerektiği yönünde bkz. Sarooshi, *The United Nations*, ss. 62-63. Ayrıca bkz. Report of the Commission of Inquiry established pursuant to Security Council Resolution 885 (1993) to Investigate Armed Attacks on UNOSOM II Personnel which led to Casualties among Them, UN Doc. S/1994/653, 1 June 1994, prg. 66-67, s. 17.

¹⁰⁵³ Chopra, *International Political Authority*, s. 142.

¹⁰⁵⁴ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 263. Ayrıca bkz. "Further Report of the Secretary General Submitted in pursuance of Paragraph 19 of Resolution 814 (1993) and Paragraph A 5 of Resolution 865 (1993)", UN Doc. S/26738, 12 November 1993, prg. 28.

¹⁰⁵⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. "Further Report of the Secretary General Submitted in pursuance of Paragraph 18 of Resolution 814 (1993)", prg. 21, 22, Annex I, UN Doc. S/26317, 17 August 1993; UN Doc. S/RES/865 (1993), 22 September 1993, prg. 9; "Report of the Commission of Inquiry established pursuant to Security Council Resolution 885 (1993) to Investigate Armed Attacks on UNOSOM II Personnel which led to Casualties among Them", UN Doc. S/1994/653, 1 June 1994, prg. 66-67, s. 17; Han, ss. 861-867; Kelly, s. 72 vd.

uluslararası insan hakları belgelerinden kaynaklanan özellikle tutuklamaya ilişkin bazı güvenceleri de ekleyerek yeniden yürürlüğe koymuştur¹⁰⁵⁶. Yine Somali için yeni bir anayasa hazırlanmasında da BM'nin desteği söz konusu olmuştur¹⁰⁵⁷.

c. Değerlendirme

BM'nin Somali'de sınırlı ölçüde de olsa birtakım yönetim yetkileri kullanması Kongo'daki müdahale ile benzerlikler arz etmektedir. Zira çatışma ortamının devam ettiği ve işleyen devlet kurumlarının bulunmadığı bu ülkelerde görev yapmak üzere esasen yardım amacıyla tasarlanan misyonlar, görev yaptıkları ülkelerde, açık bir yetkilendirme olmaksızın fiilen bazı yönetim yetkilerini üstlenmek durumunda kalmıştır. BM Güvenlik Konseyinin UNOSOM II için açıkça bir yönetim görevi öngörmemesi, misyonun bu alandaki faaliyetlerinin hukukî dayanağını müphem kılmıştır¹⁰⁵⁸.

Güvenlik Konseyi UNOSOM II'yi kuran 814 (1993) sayılı Kararında, kararın uygulanması için gerekli olan durumlarda kuvvet kullanılmasına izin vermek amacıyla kısmen BM Andlaşmasının VII. bölümüne dayanmıştır. Ancak UNOSOM II yalnızca askerî nitelikteki zorlayıcı görevleri haiz bir misyon olmayıp, aynı zamanda yardım niteliğinde sivil görevleri de haiz bir misyon olarak tasarlanmıştır¹⁰⁵⁹. Sahadaki koşullardan kaynaklanan tüm olumsuzluklara rağmen, sivil yeniden yapılandırma ve adalet sisteminin iyileştirilmesi gibi yönetimle ilgili işlevlerin üstlenilmesi yoluyla Somali'deki çatışmaların altında yatan sebeplerin ortadan kaldırılması da hedeflendiğinden, UNOSOM II, barış inşası misyonlarının çatışma sonrası uluslararası yönetime doğru gelişiminde önemli bir örnektir¹⁰⁶⁰. Esasen yönetimle ilgili işlevler bir teknik yardım faaliyeti olarak üstlenilmiş olsa da uygulamada yardım faaliyetinin sınırlarının aşılması Somalililerin UNOSOM'a kuşkuyla yaklaşmalarına ve BM ile işbirliği yapmamalarına neden olmuştur¹⁰⁶¹.

¹⁰⁵⁶ Bkz. UN Doc. S/26317, 17 August 1993, Annex I, prg. 32, 36; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 263.

¹⁰⁵⁷ UN Doc. S/26317, 17 August 1993, prg. 25-29.

¹⁰⁵⁸ Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 259-260.

¹⁰⁵⁹ Han, s. 862.

¹⁰⁶⁰ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 31.

¹⁰⁶¹ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 265.

UNOSOM II'nin kendisi için öngörülen hedeflere tam anlamıyla ulaştığından bahsetmek güçtür. Ayrıca UNOSOM II'nin uygulamada karşılaştığı güçlükler önemlidir; zira Somali'de merkezî yönetim kurumlarının çökmüş olması nedeniyle misyon, kendisine verilen görevleri yerine getirebilmek için açık yetkilendirme ve dolayısıyla gerekli kaynaklar olmaksızın bir ölçüde yönetim makamı gibi faaliyette bulunmak zorunda kalmıştır¹⁰⁶². Nihayetinde 1995 yılının Mart ayı başında UNOSOM II Somali'den çekilmiştir. Barış inşası misyonlarına ilişkin olarak Somali örneğinden çıkarılabilecek en önemli ders, açık bir görev tanımı yapılmadıkça ve özellikle çatışmaların hâlen sürdüğü bir ülke üzerinde tam denetim sağlanmadıkça bu tür misyonların başarılı olmasının pek mümkün olamayacağıdır¹⁰⁶³.

4. Birleşmiş Milletler Doğu Slavonya Geçiş Yönetimi (*United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium/UNTAES*) (1996-1998)

a. UNTAES'in Kuruluş Süreci

Soğuk Savaşın sona ermesi ve iktidardaki aşırı Sırp milliyetçisi *Slobodan Milošević'in* izlediği politikalar, 1990'lı yılların başında Yugoslavya'nın dağılma sürecinin başlamasına neden olmuştur¹⁰⁶⁴. Haziran 1991'de Slovenya'nın ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını ilan etmelerinin hemen ardından, Hırvatistan'ın Doğu Slavonya, Batı Slavonya ve Krajina bölgesindeki Sırp, Krajina Sırp Cumhuriyeti (*Republika Srpska Krajina*) adıyla kendi bağımsızlıklarını açıklamışlardır¹⁰⁶⁵. Bunun üzerine Yugoslav ordusunun desteklediği Hırvatistan'daki Sırp yoğunluklu bölgelerden kaynaklı paramiliter kuvvetler ile Hırvat silahlı güçleri arasında çatışmalar başlamıştır¹⁰⁶⁶. Yugoslav ordusunun Slovenya'dan hemen çekilmesine karşılık Sırp birlikler Hırvatistan'da özellikle Sırp nüfusun yoğun olduğu

¹⁰⁶² De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 31.

¹⁰⁶³ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 31.

¹⁰⁶⁴ Dobbins, s. 107.

¹⁰⁶⁵ Chesterman, *You, The People*, s. 70; Coelho, s. 167. Ayrıca bkz. Marc Weller, **Contested Statehood: Kosovo's Struggle for Independence**, Oxford University Press, New York, 2009, (Contested Statehood), ss. 42-43.

¹⁰⁶⁶ United Nations, *The United Nations Transitional Administration in Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium (UNTAES) January 1996 – January 1998: Lessons Learned*, New York 1998, prg. 1, <<http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/PBPS/Library/UNTAES.pdf>> (13.06.2012).

Krajina, Batı Slavonya ve Doğu Slavonya bölgelerinde mevcudiyetini sürdürmüş, özellikle Doğu Slavonya’da şiddetli çatışmalar yaşanmıştır¹⁰⁶⁷.

Bölgede yaşanan ve vahim boyutlara ulaşan çatışmalar nedeniyle BM Güvenlik Konseyi 21 Şubat 1992 tarihinde aldığı 743 (1992) sayılı Kararla BM Koruma Gücünün (*United Nations Protection Force/UNPROFOR*) kurulmasını kararlaştırmıştır¹⁰⁶⁸. UNPROFOR, hem Bosna’da hem de Hırvatistan’da Sırpların işgali altındaki üç bölgede konuşlandırılmıştır¹⁰⁶⁹. Misyon, birbiriyle çatışma hâlindeki grupları ayırmak ve uyuşmazlıkların çözümüne yönelik görüşmeler için gerekli barış ve güvenlik ortamını yaratmak amacıyla kurulmuş klasik bir barışı koruma operasyonu olup, özellikle Doğu Slavonya bakımından amacına ulaştığından bahsetmek güçtür¹⁰⁷⁰.

Hırvatistan hükümeti ile yerel Sırp makamları arasında 29 Mart 1994’te sağlanan ateşkes anlaşmasına binaen¹⁰⁷¹ Mart 1995’te, Hırvatistan’da UNPROFOR’un yerini almak üzere “BM Hırvatistan İçin Güveni Yeniden Sağlama Operasyonu” (*United Nations Confidence Restoration Operation for Croatia/UNCRO*) kurulmuş¹⁰⁷², fakat bu misyon da uzun ömürlü olmamıştır. Zira Mayıs ve Temmuz 1995’te Hırvatistan ordusunun Sırp işgali altındaki bölgelere yönelik başlattığı askerî harekât sonucunda Batı Slavonya ve Krajina bölgeleri Hırvat ordusunun kontrolüne girmiştir¹⁰⁷³. Bunun üzerine Yugoslav ve Hırvat orduları arasında daha büyük çatışmaları önlemek amacıyla Temas Grubu¹⁰⁷⁴ devreye girmiş ve Hırvat hükümeti ile Doğu Slavonya’daki yerel Sırp liderler arasında bir anlaşmaya varılmasını sağlamıştır¹⁰⁷⁵.

---

¹⁰⁶⁷ Dobbins, s. 107.

¹⁰⁶⁸ Bkz. UN Doc. S/RES/743 (1992), 21 February 1992, prg. 2.

¹⁰⁶⁹ United Nations, UNTAES January 1996 – January 1998: Lessons Learned, New York 1998, prg. 3, <<http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/PBPS/Library/UNTAES.pdf>> (13.06.2012).

¹⁰⁷⁰ Dobbins, ss. 107-108.

¹⁰⁷¹ United Nations, UNTAES January 1996 – January 1998: Lessons Learned, New York 1998, prg. 3.

¹⁰⁷² UN Doc. S/RES/981 (1995), 31 March 1995. UNCRO hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Croatia - United Nations Confidence Restoration Operation/ UNCRO, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/uncro.htm>> (12.06.2012).

¹⁰⁷³ United Nations, UNTAES January 1996 – January 1998: Lessons Learned, New York, 1998, prg. 7; Chesterman, You, The People, s. 70.

¹⁰⁷⁴ Temas Grubunun ABD, Almanya, Fransa, İngiltere ve Rusya’dan oluştuğu yönünde bkz. Dobbins, s. 109.

¹⁰⁷⁵ Dobbins, s. 109.

12 Kasım 1995 tarihinde Hırvatistan Cumhuriyeti ile yerel Sırp liderler arasında *Erdut Andlaşması* olarak da bilinen “Doğu Slavonya, Baranja ve Batı Sirmium Bölgesine İlişkin Temel Andlaşma” akdedilmiştir¹⁰⁷⁶. Andlaşmada esasen, Doğu Slavonya, Baranja ve Batı Sirmium bölgesinin barışçıl bir şekilde Hırvatistan’a yeniden entegrasyonu amaçlanmıştır¹⁰⁷⁷. Bu andlaşma ile taraflar BM Güvenlik Konseyinden, geçiş dönemi süresince¹⁰⁷⁸ bölgeyi yönetmek üzere bir uluslararası yönetim kurulmasını, bu süreçte bölgedeki barış ve güvenliğin korunması için bir uluslararası gücün yetkilendirilmesini ve sair surette andlaşmanın uygulanmasına yardımcı olunmasını talep etmiştir¹⁰⁷⁹.

BM Güvenlik Konseyi tarafından konuya ilişkin alınan 1023 (1995) sayılı ilk Kararla, andlaşmanın memnuniyetle karşılandığı ve geçiş yönetimi kurulması ile uygun bir uluslararası güce yetki verilmesi yönündeki taleplerin tanındığı ifade edilmiştir¹⁰⁸⁰. Bu kararın hemen ardından yine Güvenlik Konseyinin 15 Ocak 1996’da BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde aldığı 1037 (1996) sayılı Kararla, askerî ve sivil unsurlardan müteşekkil ve bir Geçici Yöneticinin (*Transitional Administrator*) üst otoritesine ve denetimine tâbi olacak, Doğu Slavonya, Baranja ve Batı Sirmium için Birleşmiş Milletler Geçiş Yönetimi (*United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium / UNTAES*) kurulmuştur¹⁰⁸¹.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde ayrıntılı olarak inceleneceği üzere, BM tarafından girilen uluslararası yönetim misyonlarının hukukî dayanağı, özellikle ülke devletinin misyonunun kurulmasına rıza gösterip göstermemesine göre BM

¹⁰⁷⁶ Doğu Slavonya, Baranja ve Batı Sirmium Bölgesine İlişkin Temel Andlaşmanın (*Basic Agreement on the Region of Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium*) tam metni için bkz. UN Doc. A/50/757 - S/1995/951, 15 November 1995.

¹⁰⁷⁷ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 33. Erdut Andlaşmasının müzakerelerinde Hırvatistan tarafının bölgenin egemenliğini yeniden ele geçirmek, Sırp tarafının ise bölgedeki Sırp nüfusun çıkarlarına uygun bir çözüm aradığı yönünde bkz. Dobbins, ss. 112-113.

¹⁰⁷⁸ Erdut Andlaşmasında geçiş döneminin bir yıl süreceği, bu sürenin taraflardan birinin talebi üzerine en çok iki yıla kadar uzatılabileceği öngörülmüştür. Bkz. *Basic Agreement on the Region of Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium*, m. 1. Nitekim uygulamada da UNTAES, iki yıl süreyle (15 Ocak 1996-15 Ocak 1998) görev yapmıştır. UNTAES’in görev süresi BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan 1079 (1996) ve 1120(1997) sayılı Kararlarla uzatılmıştır. Bkz. UN Doc. S/RES/1079 (1996), 15 November 1996; UN Doc. S/RES/1120 (1997), 14 July 1997, prg. 8. Ayrıca geçiş döneminin, taraflar arasındaki karşılıklı gerilimin ve bölgedeki Sırp nüfusun Hırvatistan’a karşı kökleşmiş güvensizliğinin azaltılması için tasarlandığı yönünde bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 280.

¹⁰⁷⁹ Chesterman, *You, The People*, ss. 70-71; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 33.

¹⁰⁸⁰ UN Doc. S/RES/1023 (1995), 22 November 1995.

¹⁰⁸¹ UN Doc. S/RES/1037 (1996), 15 January 1996.

Andlaşmasının çeşitli hükümleri olabilir. UNTAES'in kurulması aslında taraflar arasındaki bir andlaşmaya da dayandığından, misyonun kuruluşunda BM Güvenlik Konseyinin açıkça BM Andlaşmasının VII. Bölümüne başvurması kayda değerdir¹⁰⁸². Tarafların rızasını ortaya koyan Erdut Andlaşması mevcut iken BM Güvenlik Konseyinin neden BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde karar alma yoluna gittiği konusunda, BM Güvenlik Konseyince 1037 (1996) sayılı Kararın alınmasından önce BM Genel Sekreteri tarafından hazırlanan Raporla¹⁰⁸³ yapılan açıklamalar önem teşkil etmektedir.

BM Genel Sekreterinin söz konusu Raporunda, bölgedeki askerî riskler göz önünde bulundurulduğunda ancak BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde kurulacak bir misyonun Erdut Andlaşmasının uygulanması için gerekli asgarî gücü sağlayabileceği ifade edilmiş; ayrıca Geçici Yöneticiye yönetim yetkisinin verilmesi için de BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde görevlendirme yapılması gerektiği vurgulanmıştır¹⁰⁸⁴. Nitekim BM Güvenlik Konseyi de 1037 (1996) sayılı Kararda, barışı koruma operasyonu personelinin güvenliğini ve dolaşım serbestisini sağlamakta kararlı olduğunu ve bu amaçla BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde karar aldığını ifade etmektedir¹⁰⁸⁵. Dolayısıyla Doğu Slavonya örneğinde BM Andlaşmasının VII. Bölümüne başvurulmasının, misyonun kurulmasına tarafların rızasının bulunmamasından değil, Güvenlik Konseyinin 1995 tarihli Erdut Anlaşmasının uygulanmasını garanti altına alma amacından ve bu

---

¹⁰⁸² De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 34.

¹⁰⁸³ Report of the Secretary-General pursuant to Security Council Resolution 1025 (1995), UN Doc. S/1995/1028, 13 December 1995.

¹⁰⁸⁴ Report of the Secretary-General pursuant to Security Council Resolution 1025 (1995), özellikle bkz. prg. 9, 22, UN Doc. S/1995/1028, 13 December 1995. Yine Genel Sekretere göre, “*düşmanca koşulların süregeldiği durumlarda, BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde kararlaştırılan misyonlar, andlaşmaları doğrudan uygulayarak ... tarafların taahhütlerine ve işbirliğine ilişkin sorunların çözümünde yardımcı olabilir. Bu durumlarda, tıpkı Hırvatistan'daki UNTAES ve Kosova'daki UNMIK örneklerinde olduğu gibi, tarafların misyonların görevlerini yerine getirmesini önleme girişimlerine karşı, kapsamlı bir barış andlaşmasını desteklemek ya da bu barış andlaşmasının yerine geçmek üzere, kuvvet kullanma için yetki verilmeli ve kaynak sağlanmalıdır. ... etkin egemenlik işlevlerinin ve insan haklarına saygının garanti altına alınması için tarafsız bir uluslararası kurum tarafından geçici olarak bilinçli bir yönlendirme gerekebilir.*” Bkz. Report of the Secretary-General, “No Exit without Strategy: Security Council Decision-making and the Closure or Transition of United Nations Peacekeeping Operations”, prg. 17, UN Doc. S/2001/394, 20 April 2001.

¹⁰⁸⁵ Bkz. BM Güvenlik Konseyinin 15 Ocak 1996 tarihli, 1037 (1996) sayılı Kararı, giriş bölümü, son paragraf.

amaçla ihtiyaç duyulduğunda kuvvet kullanılabilmesine izin vermesi gerekliliğinden kaynaklandığı ifade edilebilir¹⁰⁸⁶.

b. UNTAES'in Görev ve Yetkileri

(1) UNTAES'e Verilen Görevler

Doğu Slavonya bölgesinin Hırvatistan'la barışçıl bir şekilde yeniden bütünleşmesi amacıyla kurulan UNTAES günlük yaşama dair çeşitli işlevleri, resmen ülke üzerinde egemenliği bulunan Hırvatistan¹⁰⁸⁷ adına Sırp ve Hırvatlardan oluşan bölge halkının çıkarlarını da gözетerek yerine getirmiş ve böylece çatışma sonrası ortamda münhasır yönetim makamı olarak faaliyet göstermiştir¹⁰⁸⁸. UNTAES'in görev ve yetkileri incelenirken göz önünde bulundurulması gereken husus, misyonun iki ayrı işlevi üzerinde barındırdığıdır. Söz konusu işlevlerden ilki ülkesel uyuşmazlığın çözümüne ilişkin olarak¹⁰⁸⁹ bölgenin Hırvatistan'a yeniden entegrasyonunun sağlanması, diğeri ise tek başına ülkesel uyuşmazlığın çözümününbölgede barışçıl ve istikrarlı bir ortam yaratmaya yetmeyeceği mülahazasıyla geçiş döneminde yeniden yapılandırma¹⁰⁹⁰.

Yukarıda bahsedilen işlevlerin yerine getirilebilmesi amacıyla BM Güvenlik Konseyi tarafından UNTAES için sivil alana ilişkin kapsamlı bir görev tanımı yapılmıştır. UNTAES'in sivil unsuruna verilen görevler BM Güvenlik Konseyinin 1037 (1996) sayılı Kararında ana hatlarıyla şu şekilde belirlenmiştir¹⁰⁹¹: geçici polis gücünün kurulması, cezaevi sisteminin izlenmesi, sivil yönetime ve kamu hizmetlerinin işleyişine ilişkin görevlerin üstlenilmesi, mültecilerin geri dönüşünün kolaylaştırılması, seçimlerin düzenlenmesi ve yürütülmesine yardımcı olunması ile seçim sonuçlarının onaylanması, bölgenin ekonomik anlamda yeniden

¹⁰⁸⁶ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 34.

¹⁰⁸⁷ BM Güvenlik Konseyi 1037 (1996) sayılı Kararında Doğu Slavonya, Baranja ve Batı Sirmium bölgelerinin Hırvatistan Cumhuriyeti'nin ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgulamıştır. Bkz. UN Doc. S/RES/1037 (1996), 15 January 1996, giriş bölümü, prg. 2.

¹⁰⁸⁸ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 280.

¹⁰⁸⁹ Nitekim BM Güvenlik Konseyi UNTAES'i kuran 1037 (1996) sayılı Kararında, tarafların aralarındaki uyuşmazlıklara barışçıl bir çözüm sağlama çabalarını desteklediğini ve böylece bir bütün olarak bölgede barışın sağlanmasına katkıda bulunmayı arzuladığını ifade etmiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/1037 (1996), 15 January 1996, giriş bölümü, prg. 7.

¹⁰⁹⁰ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 280.

¹⁰⁹¹ Bkz. UN Doc. S/RES/1037 (1996), 15 January 1996, prg. 11.

yapılandırmasına ve kalkınmasına ilişkin belirli faaliyetlerin üstlenilmesi. Bahsedilen görevlerin ayrıntıları BM Genel Sekreteri tarafından Güvenlik Konseyine sunulan ve 1037 (1996) sayılı Kararda Konseyin UNTAES'in görev tanımını yaparken açıkça atıfta bulunduğu Raporda yer almaktadır¹⁰⁹². Yine UNTAES'e verilen görevler arasında andlaşmanın taraflarının insan hakları ve temel özgürlüklere riayet yükümlülüğüne uygun davranmalarını izleme, etnik kökenine bakılmaksızın bölge halkı arasında güven ortamının geliştirilmesi, bölgede mayınların temizlenmesinin izlenmesi ve kolaylaştırılması gibi hususlar da sayılmıştır¹⁰⁹³.

Uygulamada UNTAES kendisine verilen bu kapsamlı görevleri önemli ölçüde yerine getirmiştir. Bu bağlamda misyon, görev bölgesinde yeni mülteci akınlarını önlemiş, 1 Temmuz 1996 tarihi itibariyle Geçici bir Polis Gücü (*Transitional Police Force*) kurmuş, sivil yönetim ve kamu hizmetlerinin Hırvatistan'ın merkezî yönetimine yeniden entegrasyonu için gerekli siyasî ve kurumsal çerçeveyi tamamlamıştır¹⁰⁹⁴. Ayrıca Doğu Slavonya'da yerel ve bölgesel seçimler 13-14 Nisan 1997 tarihlerinde sorunsuz bir şekilde yapılmış; mülteci ya da yerlerinden edilmiş durumdaki 6.000 Hırvat ile 9.000 Sırp kökenlinin evlerine dönüşü sağlanmıştır¹⁰⁹⁵. Nitekim UNTAES'in bölgede sağladığı istikrarlı ortam sayesinde Hırvatistan ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler normalleşmiş, hatta taraflar sınır rejiminin belirlenmesi, olağan ticarî ilişkilerin ve trafik bağlantılarının yeniden kurulması gibi konularda akdettikleri ikili andlaşmalarla belirli ölçüde işbirliğine başlamıştır¹⁰⁹⁶.

1995 tarihli Erdut Anlaşması ve BM Güvenlik Konseyinin 1037 (1996) sayılı Kararıyla UNTAES'e yalnızca sivil alanda değil, askerî alanda da birtakım görevler verilmiştir¹⁰⁹⁷. UNTAES'in askerî unsurunun yerine getirmesi beklenen bu görevler

---

¹⁰⁹² Bkz. Report of the Secretary-General pursuant to Security Council Resolution 1025 (1995), UN Doc. S/1995/1028, 13 December 1995, prg. 12-17.

¹⁰⁹³ UN Doc. S/RES/1037 (1996), 15 January 1996, prg. 12.

¹⁰⁹⁴ Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja And Western Sirmium, UN Doc. S/1997/953, 4 December 1997, prg. 6.

¹⁰⁹⁵ Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja And Western Sirmium, UN Doc. S/1997/953, 4 December 1997, prg. 6. Bununla birlikte *Boothby*, esasen Doğu Slavonyalı olan binlerce Sırp'ın, Hırvatistan hâkimiyetinde yaşamak ya da bölgeye dönmek yerine Sırbistan'a yerleşmeyi tercih ettiğini vurgulamaktadır. Bkz. Derek Boothby, "The Political Challenges of Administering Eastern Slavonia", **Global Governance**, Cilt: 10, Sayı: 1, 2004, s. 50.

¹⁰⁹⁶ Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja And Western Sirmium, UN Doc. S/1997/953, 4 December 1997, prg. 5.

¹⁰⁹⁷ Chesterman, You, The People, s. 71.

arasında, askerden ve silahtan arındırmanın (*demilitarization*) kolaylaştırılması ve denetlenmesi, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ile işbirliği içinde mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin gönüllü ve güvenli bir şekilde geri dönüşünün izlenmesi, bölgede barış ve güvenliğin teminine katkıda bulunmak ve Erdut Andlaşmasının uygulanmasına yardımcı olmak yer almaktaydı¹⁰⁹⁸. Bu bağlamda, UNTAES'in askerî unsuru tarafından askerden ve silahtan arındırma görevinin 20 Haziran 1996 tarihinde tamamlandığı ve bölgedeki güvenlik riskleri asgarî düzeye indirildiği ifade edilmiştir¹⁰⁹⁹.

(2) UNTAES'in Yetkileri

(i) "Geçici Yönetici"ye Verilen Yasama ve Yürütme Yetkileri

BM Güvenlik Konseyinin 1037 (1996) sayılı Kararında BM Genel Sekreterinden, taraflara ve Güvenlik Konseyine danışarak bir Geçici Yönetici (*Transitional Administrator*) ataması talep edilmiştir¹¹⁰⁰. Yine Kararda Doğu Slavonya için atanan Geçici Yöneticinin UNTAES'in sivil ve askerî unsurları üzerinde genel yetkiyi haiz olacağı ve Erdut Andlaşmasıyla Geçiş Yönetimine verilen yetkileri kullanacağı ifade edilmiştir¹¹⁰¹. BM Güvenlik Konseyinin talebi doğrultusunda UNTAES'in başkanı olarak atanan Geçici Yönetici bölgede hem yürütme hem de yasama yetkisini haizdi¹¹⁰². Erdut Andlaşması m. 2'de, BM tarafından kurulacak geçici yönetimin geçiş döneminde Doğu Slavonya'yı bölgede yerleşik veya bölgeye geri dönen herkesin yararına yöneteceği ifade edilerek¹¹⁰³, bir bakıma Geçici Yöneticinin yetkilerinin sınırlarına açıklık getirilmiştir.

Bölgede yürütme işlevi bakımından BM Yöneticisine kapsamlı yetkiler tanınmıştır. BM Genel Sekreterinin 13 Aralık 1995 tarihli Raporunda belirtildiği

¹⁰⁹⁸ UN Doc. S/RES/1037 (1996), 15 January 1996, prg. 10.

¹⁰⁹⁹ Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja And Western Sirmium, UN Doc. S/1997/953, 4 December 1997, prg. 6.

¹¹⁰⁰ UN Doc. S/RES/1037 (1996), 15 January 1996, prg. 2

¹¹⁰¹ UN Doc. S/RES/1037 (1996), 15 January 1996, prg. 2.

¹¹⁰² Report of the Secretary-General pursuant to Security Council Resolution 1025 (1995), prg. 12-17, UN Doc. S/1995/1028, 13 December 1995.

¹¹⁰³ Bkz. Basic Agreement on the Region of Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium, m. 2. Nitekim *Stahn* da bu maddeyi göz önünde bulundurarak, UNTAES'ten geçiş dönemindeki otoritesini bir vasi olarak kullanmasının istendiğini belirtmektedir. Bkz. *Stahn*, International Territorial Administration, s. 282.

üzere, Geçici Yöneticinin başkanlığında, Hırvatistan Hükümetinin, yerel Sırp nüfusun, yerel Hırvat nüfusun ve diğer yerel azınlıkların birer temsilcisinden oluşacak bir Geçiş Konseyi (*Transitional Council*) aracılığıyla yerel unsurların da yönetime katılması öngörülmüştür¹¹⁰⁴. Bununla birlikte Geçiş Konseyinin kararları yalnızca tavsiye niteliğinde olup, Geçici Yönetici tek başına yürütme yetkisini haizdi ve karar alırken ne Geçiş Konseyinin ne de tarafların rızasını almak gibi bir yükümlülüğü bulunmaktaydı¹¹⁰⁵.

Belirtmek gerekir ki Geçici Yöneticinin yasama yetkisinin kapsamı yürütme yetkisine nazaran daha sınırlı tutulmuştur¹¹⁰⁶. Yasama yetkisi konusunda öncelikle, Hırvatistan kanunlarının daha önceden yerel Sırp makamları tarafından değiştirildiği ya da bu makamlarca yeni yasama tasarruflarının kabul edildiği alanlarda, mümkün olan en kısa sürede yeniden Hırvatistan Cumhuriyeti yasalarının uygulamaya geçirilmesi için bir program oluşturulması ve yöntemlerin belirlenmesi gerekmektedir¹¹⁰⁷. Nitekim Doğu Slavonya'daki BM Yöneticisi 29 Mayıs 1997 tarihinde kabul ettiği bir yönergeyle, daha önceden yerel Sırp makamları tarafından çıkarılan kanunları yürürlükten kaldırarak, bölgedeki yargı organlarından 1 Haziran 1997'den itibaren önlerine gelecek tüm yeni davalarda Hırvatistan mevzuatını uygulamalarını istemiştir¹¹⁰⁸. Ayrıca Geçici Yöneticinin, Erdut Andlaşmasıyla kendisine verilen görevleri yerine getirebilmesi amacıyla gerekli düzenlemeleri yapmak üzere yasama yetkisini haiz olacağı belirtilmiş ve bu tür düzenlemelerin geçerliliğinin, Hırvat makamları aksine karar vermedikçe, geçiş dönemi sonunda sona ereceği açıklanmıştır¹¹⁰⁹. Bununla birlikte misyonun ülkeden ayrılmasından sonra da bölge halkının haklarını garanti altına almak üzere, UNTAES Hırvatistan

---

¹¹⁰⁴ UN Doc. S/1995/1028, 13 December 1995, prg. 14.

¹¹⁰⁵ UN Doc. S/1995/1028, 13 December 1995, prg. 14.

¹¹⁰⁶ Report of the Secretary-General pursuant to Security Council Resolution 1025 (1995), prg. 14 ve 17, UN Doc. S/1995/1028, 13 December 1995.

¹¹⁰⁷ Report of the Secretary-General pursuant to Security Council Resolution 1025 (1995), prg. 17, UN Doc. S/1995/1028, 13 December 1995.

¹¹⁰⁸ Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja And Western Sirmium, UN Doc. S/1997/953, 4 December 1997, prg. 23.

¹¹⁰⁹ Report of the Secretary-General pursuant to Security Council Resolution 1025 (1995), prg. 17, UN Doc. S/1995/1028, 13 December 1995.

hükümetiyle birtakım anlaşmalar (*public agreements*) akdetmiş ve bu konuda Hırvatistan'ın yükümlülük altına girmesini sağlamıştır¹¹¹⁰.

(ii) Uygulama Komiteleri

BM Güvenlik Konseyi 1037 (1996) sayılı Kararında UNTAES'in kendisine sivil yönetim konusunda verilen yetkileri nasıl kullanacağını ayrıntılı olarak belirlememiş, yalnızca BM Genel Sekreterinin misyonun kurulmasına dair 13 Aralık 1995 tarihli raporuna¹¹¹¹ atıfta bulunmuştur¹¹¹². Söz konusu Raporda ise, Geçici Yöneticinin ya da onun temsilcisinin başkanlığında çalışacak, oluşumu taraflarla istişare edilerek belirlenecek ve gerektiğinde diğer uluslararası örgütlerin de çalışmalarına katılabileceği birtakım işlevsel uygulama komiteleri (*functional implementation committees*) kurulması önerilmiştir¹¹¹³. Genel Sekreterin bu tavsiyesine binaen Geçici Yönetici kendisine verilen yetkileri uygulama komitelerinin yardımıyla kullanmıştır¹¹¹⁴.

Münhasır yönetim yetkisini haiz olmasına rağmen UNTAES, sağlık, eğitim, iletişim vs. gibi temel hizmetlerin görülmesinde büyük ölçüde bölgede daha önceden mevcut bulunan yönetim organlarından ve personelden yararlanmıştır¹¹¹⁵. Misyon, göreve başlamasının hemen ardından 1996 yazında kurduğu bölgesel irtibat büroları aracılığıyla, daha önceden bölgede yönetim yetkilerini kullanan Sırp kurumlarıyla bağlantı sağlamış ve böylece yerel Sırp nüfusun siyasî kaygıları ve öncelikleri hakkında bilgi edinmiştir¹¹¹⁶. Daha sonra UNTAES'in sorumlu olduğu tüm alanlar için, yani polis, sivil yönetim, kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi, eğitim ve kültür, mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin geri dönüşü, insan hakları, seçimler ve

---

¹¹¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja And Western Sirmium, prg. 7 and Annex I, UN Doc. S/1997/953, 4 December 1997.

¹¹¹¹ Bkz. Report of the Secretary-General pursuant to Security Council Resolution 1025 (1995), UN Doc. S/1995/1028, 13 December 1995.

¹¹¹² UN Doc. S/RES/1037 (1996), 15 January 1996, prg. 11/b. Ayrıca bkz. Boothby, s. 41.

¹¹¹³ Bkz. Report of the Secretary-General pursuant to Security Council Resolution 1025 (1995), prg. 15, 16, UN Doc. S/1995/1028, 13 December 1995.

¹¹¹⁴ Stahn, International Territorial Administration, s. 283.

¹¹¹⁵ Coelho, s. 169; Caplan, International Governance, s. 19.

¹¹¹⁶ Boothby, s. 41.

sicillere ilişkin ayrı ayrı uygulama komiteleri kurulmuştur¹¹¹⁷. Uygulamada UNTAES bu komiteler aracılığıyla, yerel kurumların bahsedilen alanlarda nasıl çalıştığını belirlemek ve işleyişlerini izlemek suretiyle, doğrudan yönlendirme ve yönetimden ziyade gözetim ve denetim görevi ifasına dayalı bir model benimsemiştir¹¹¹⁸. UNTAES tarafından benimsenen bu yöntemle, yerel Sırp ve Hırvat temsilcilerden oluşan uygulama komiteleri, toplumsal sorunlar hakkında taraflar arasında karşılıklı görüş alışverişinde bulunulmasına ve diyalogun arttırılmasına katkı sağlamıştır¹¹¹⁹.

c. Değerlendirme

UNTAES'in sivil yönetime ilişkin yetkilerinin tedricen Hırvatistan'a devri, Geçici Yönetici tarafından öngörülen iki aşamalı çekilme stratejisi çerçevesinde olmuştur¹¹²⁰. İlk aşamada Geçici Yönetici, bölgede durumun kötüleşmesi hâlinde veya UNTAES'in sağladığı ilerlemeleri olumsuz etkileyebilecek hallerde müdahale ve alınan kararları iptal etme yetkilerini koruyarak, sivil yönetimin büyük kısmına ilişkin yürütme sorumluluğunu Hırvatistan'a devretmiştir¹¹²¹. İkinci aşamada ise, birinci aşamada devredilmeyen yürütme yetkilerinin tamamının Hırvatistan'a devredilmesi öngörülmüştür. Yetki devrinin hızı, Hırvatistan'ın Sırp nüfusun haklarını güvence altına alma ve bölgenin barışçıl bir şekilde yeniden entegrasyonunu tamamlama konusunda göstereceği performansla orantılı olarak belirlenmiştir¹¹²². Bu çerçevede UNTAES'in görevi, bölgedeki tüm yetkilerin barışçıl bir şekilde Hırvatistan'a devri ile 15 Ocak 1998 tarihinde sona ermiştir¹¹²³.

Hukukî dayanağını, uyuşmazlık taraflarının rızasını yansıtan Erdut Andlaşması yanında BM Güvenlik Konseyinin BM Andlaşmasının VII. Bölümü kapsamında aldığı 1037 (1996) sayılı Kararın oluşturduğu UNTAES'e verilen münhasır yönetim yetkisi, uluslararası yönetim süresince bölge için yeni bir ülkesel

¹¹¹⁷ Bahsedilen uygulama komiteleri ve bunların görev tanımları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Report of the Secretary-General pursuant to Security Council Resolution 1025 (1995), prg. 16/a-h , UN Doc. S/1995/1028, 13 December 1995.

¹¹¹⁸ Boothby, s. 41.

¹¹¹⁹ Dobbins, ss. 120, 121; Stahn, International Territorial Administration, s. 283.

¹¹²⁰ UN Doc. S/RES/1120 (1997), 14 July 1997, prg. 8.

¹¹²¹ Bkz. Report of the Secretary-General on the Situation in Croatia, UN Doc. S/1997/487, 23 June 1997, prg. 48.

¹¹²² Bkz. UN Doc. S/1997/487, 23 June 1997, prg. 48.

¹¹²³ Bkz. UN Doc. S/RES/1145 (1997), 19 December 1997, prg. 1.

durum/statü yaratmış¹¹²⁴, BM uygulamaları bakımından da yeni bir sayfa açmıştır¹¹²⁵. Zira geçiş dönemi süresince, ülke üzerindeki egemenliği BM Güvenlik Konseyi Kararıyla açıkça teyit edilen Hırvatistan bu sıfatını korumakla birlikte¹¹²⁶, bölgenin yönetimi ve dolayısıyla bölgede kamu otoritesinin kullanılması yetkileri Erdut Andlaşması¹¹²⁷ ve Güvenlik Konseyi Kararıyla¹¹²⁸ UNTAES'e verilmiştir. Böylece geçici bir dönem için de olsa, bir bölge üzerindeki egemenlik ile yönetim yetkilerinin birbirinden ayrışabildiği ve bu surette ilgili bölgedeki yönetim yetkilerinin bizzat BMÖ tarafından üstlenilerek çatışmadan yeni çıkmış toplumlarda/ülkelerde barış inşasına hizmet edilebileceği ortaya konulmuştur.

UNTAES, açık ve net tanımlanmış amacı ve misyonun kurulması ile faaliyetlerine uyumsuzluk taraflarınca en başından itibaren verilen açık rıza sayesinde başarılı bir uluslararası yönetim misyonu olarak kabul edilebilir¹¹²⁹. Zira misyon, münhasır yönetimine bırakılan bölgede kendisine verilen yetkileri olabildiğince bağımsız ve tarafsız kullanarak etnik gerilimi azaltmış ve kayda değer istikrarlı bir ortam oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. Tabii ki UNTAES'in başarılı sayılmasının en temel sebebi, misyonun ilk görevi ve asıl hedefi olan Doğu Slavonya, Baranja ve Batı Sirmium bölgesinin Hırvatistan'a barışçıl ve sorunsuz bir şekilde yeniden entegrasyonunu sağlamasıdır¹¹³⁰. Nitekim BM, bu başarının ardından, hem Kosova'da hem de Doğu Timor'da, tıpkı UNTAES gibi, söz konusu ülkelerde yönetim yetkilerinin BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde doğrudan ve münhasıran üstlenildiği uluslararası yönetim misyonlarını (UNMIK ve UNTAET) kurmuştur.

---

¹¹²⁴ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 282.

¹¹²⁵ UNTAES'in kurulmasıyla, BM Andlaşmasının VII. Bölümüne dayanan ve üstlenilen yetkiler bakımından en ileri düzeyi teşkil eden BM yönetim misyonları geleneğinin başladığı yönünde bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 279.

¹¹²⁶ Bkz. UN Doc. S/RES/1037 (1996), 15 January 1996, giriş bölümü, prg. 2, 10.

¹¹²⁷ Basic Agreement on the Region of Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium, m. 2, UN Doc. A/50/757 - S/1995/951, 15 November 1995.

¹¹²⁸ UN Doc. S/RES/1037 (1996), 15 January 1996, giriş bölümü, prg. 11.

¹¹²⁹ Chesterman, *You, The People*, ss. 71-72.

¹¹³⁰ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 35.

5. Doğu Timor’da Birleşmiş Milletler Geçiş Yönetimi (*United Nations Transitional Administration in East Timor/UNTAET*) (1999-2002)

a. Doğu Timor’un Tarihsel Geçmişi

(1) UNTAET’in Kurulmasına Kadar Olan Dönem

Timor Adası 16. yüzyıldan itibaren hem coğrafi konumu hem de doğal kaynakları nedeniyle dönemin sömürgeci güçleri olan Hollanda ve Portekiz’in ilgisini cezbetmiştir¹¹³¹. Bu iki güç arasındaki paylaşım mücadelesinin ardından 1859-1860 yıllarında, adanın batı kısmının Hollanda’ya, doğu kısmının ise Portekiz’e bırakılması konusunda uzlaşma sağlanmıştır. II. Dünya Savaşında, 1942-1945 yılları arasında Timor adası Japonya’nın işgaline uğramıştır. Savaşın ardından Hollanda’dan bağımsızlığını kazanan Endonezya, Timor adasının batı bölümünde egemenliği kazanmış, Doğu Timor ise Portekiz yönetiminde kalmaya devam etmiştir¹¹³². BM Genel Kurulu 15 Aralık 1960 tarihli, 1542 (XV) sayılı Kararında Doğu Timor’un BM Andlaşmasının XI. Bölümünde yer verilen muhtar olmayan ülkeler (*Non-Self-Governing Territories*) kategorisinde olduğunu belirtmiş¹¹³³, bir başka kararında da Portekiz’i bu ülkenin yönetiminden sorumlu güç olarak nitelemiştir¹¹³⁴. Bununla birlikte Portekiz, BMÖ’ye üye olduğu 1955 yılından 1974 yılına dek, Doğu Timor’un yalnızca kendisinin deniz aşırı eyaleti olduğunu ileri sürerek, muhtar olmayan ülkeleri yönetmekle sorumlu devletler için öngörülen

---

¹¹³¹ Doğu Timor’un tarihine ilişkin bilgi için bkz. Roger S. Clark, “The ‘Decolonization’ of East Timor and the United Nations Norms on Self-Determination and Aggression”, **The Yale Journal of World Public Order**, Cilt: 7, 1980, (The Decolonization of East Timor), s. 2 vd.; Cassese, *Self-determination of Peoples*, s. 224 vd.; Christoph Schreuer, “East Timor and the United Nations”, **International Law Forum du Droit International**, Cilt: 2, 2000, s. 18 vd.; Benzing, *Midwifing a New State*, s. 300 vd.; Dilşad Türkmenoğlu Köse, “Doğu Timor: Yeni Devlet Eski Kaos”, **Dünya Çatışmaları- Çatışma Bölgeleri ve Konuları**, 2. Cilt, (Ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman), Ankara 2010, s. 519 vd.

¹¹³² Clark, *The Decolonization of East Timor*, s. 2; Benzing, *Midwifing a New State*, s. 300.

¹¹³³ Bkz. UN Doc. A/RES/1542 (XV), 15 December 1960, prg. 1. BM Andlaşmasının XI. Bölümündeki m. 73’e göre, muhtar olmayan ülkeleri yöneten devletlerin, bu ülkelerin halkının refahını sağlaması, kendi kendini yönetme yeteneğini geliştirmesi ve siyasî emellerine saygı göstermesi gerekmektedir.

¹¹³⁴ Bkz. UN Doc. A/RES/3485 (XXX), 12 December 1975, prg. 2.

yükümlülükleri içeren BM Andlaşması m. 73'e¹¹³⁵ uygun davranmayı reddetmiştir¹¹³⁶.

Portekiz'de 1974 yılında Karanfil Devrimi olarak adlandırılan askerî darbe sonrasında iktidarın el değiştirmesi, Portekiz'in BM Andlaşmasının XI. Bölümündeki yükümlülüklerini ve Doğu Timor halkının self determination hakkına sahip olduğunu kabul etmesine yol açmıştır¹¹³⁷. Bunun üzerine Doğu Timor'da, ülkenin geleceğine dair farklı amaçları olan siyasî partiler kurulmaya başlamıştır¹¹³⁸. Söz konusu partilerden Bağımsız Doğu Timor Devrimci Cephesi (*Revolutionary Front for an Independent East Timor/FRETILIN*) silahlı mücadeleyi de içerecek şekilde bağımsızlığı savunurken, Timor Demokratik Birliği (*Timorese Democratic Union/UDT*) bağımsızlık öncesinde geçiş dönemi için Portekiz'le bir federasyon kurulmasını, Timor Demokratik Halk Birliği (*Timorese Popular Democratic Association/APODETI*) ise Doğu Timor'un Endonezya içinde özerk bir birim olmasını arzuluyordu¹¹³⁹.

Ülkenin geleceğine ilişkin farklı görüşler ve iktidar mücadelesi, özellikle FRETILIN ve UDT arasında başlayan çekişmenin bir iç çatışmaya dönüşmesine yol açmıştır¹¹⁴⁰. Çatışmaların başlaması üzerine Ağustos 1975'te Portekiz ülkeden çekilmiş; 28 Kasım 1975 tarihinde de FRETILIN hareketi Doğu Timor Demokratik Cumhuriyeti adıyla ülkenin bağımsızlığını ilan etmiştir¹¹⁴¹. Ancak bağımsızlık

---

¹¹³⁵Portekiz'in yerine getirmeyi özellikle reddettiği BM Andlaşması m. 73/e hükmü şu şekildedir: "Güvenlik icapları ve anayasalara müteallik mülâhazalar mahfuz kalmak üzere, sorumlu buldukları ülkelerin ekonomik, sosyal ve eğitim şartları hakkında, XII ve XIII ncü bölümlerin mevzuu olanlardan gayri istatistik ve sair teknik mahiyetteki malûmatı, bilgi için muntazaman Genel Sekretere vermeyi; kabul ederler."

¹¹³⁶ 1955-1974 yılları arasında Portekiz'in Doğu Timor'a ilişkin tutumu ve bu süreçte BM tarafından alınan kararlara dair ayrıntılı bilgi için bkz. Clark, *The Decolonization of East Timor*, ss. 3-4.

¹¹³⁷Thomas M, Franck ve Paul Hoffman, "The Right of Self-Determination in Very Small Places", **New York University Journal of International Law and Politics**, Cilt: 8, 1975-1976, s. 343; Clark, *The Decolonization of East Timor*, s. 5; A Review of Peace Operations: A Case for Change East Timor Study Conflict, **Security and Development Group King's College London**, 10 March 2003, (A Review of Peace Operations), prg. 3, <http://www.jsmp.minihub.org/Reports/otherresources/Peace4Timor_10_3_03.pdf> (08.07.2012).

¹¹³⁸ Dianne M. Criswell, "Durable Consent and a Strong Transitional Peacekeeping Plan: The Success of UNTAET in Light of the Lessons Learned in Cambodia", **Pacific Rim Law & Policy Journal**, Cilt: 11, Sayı: 3, 2002, s. 582.

¹¹³⁹ Doğu Timor'da ortaya çıkan siyasî akımlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Franck ve Hoffman, s. 344; A Review of Peace Operations, prg. 4; Criswell, ss. 582-583; Benzing, *Midwifing a New State*, s. 301.

¹¹⁴⁰ Criswell, ss. 582-583.

¹¹⁴¹ Benvenisti, *The Law of Occupation*, s. 154; A Review of Peace Operations, prg. 4; Benzing, *Midwifing a New State*, s. 301.

ilanının hemen ardından UDT'nin çağrısıyla harekete geçen Endonezya, 7 Aralık 1975'te başlayan askerî müdahaleyle Doğu Timor'u işgal etmiştir¹¹⁴². BMÖ'nün işgali kınayan ve Doğu Timor halkının self determination hakkına vurgu yapan kararlarına¹¹⁴³ rağmen, Endonezya 17 Temmuz 1976 tarihinde ülkeyi ilhak ettiğini açıklamıştır¹¹⁴⁴. Endonezya'nın bu tutumu karşısında uluslararası toplumun olumsuz tepkisi başlangıçta kuvvetliken zaman içinde zayıflamıştır¹¹⁴⁵.

Uluslararası toplumun tepkisi tedricen zayıflamakla birlikte BM organları Endonezya'nın Doğu Timor'u ilhakını hiçbir zaman tanımamıştır¹¹⁴⁶. Ayrıca BM, yönetici güç (*administering power*) olarak Portekiz'in de rızasıyla muhtar olmayan ülkeler listesinde Doğu Timor'a yer vermeyi sürdürmüştür¹¹⁴⁷. Doğu Timor halkı ise bağımsızlık mücadelesini, 1980'li yılların ortalarından itibaren askerî yöntemleri büyük ölçüde terk ederek daha geniş tabanlı bir sivil direniş hareketine dönüştürmüştür¹¹⁴⁸. Bu dönemde Endonezya'nın Doğu Timor halkı üzerindeki baskıyı arttırması ve askerî yöntemleri de içeren birtakım önlemlere başvurması

---

¹¹⁴² Benzing, *Midwifing a New State*, s. 301.

¹¹⁴³ Endonezya'nın Doğu Timor'u işgali üzerine BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlar için bkz. UN Doc. A/RES/3485 (XXX), 12 December 1975, prg. 4-5; UN Doc. S/RES/384 (1975), 22 December 1975, prg. 2; UN Doc. S/RES/389 (1976), 22 April 1976.

¹¹⁴⁴ Mark Rothert, "U.N. Intervention in East Timor", **Columbia Journal of Transnational Law**, Cilt: 39, 2000, s. 258; Benvenisti, *The Law of Occupation*, s. 154; Benzing, *Midwifing a New State*, ss. 301-302. Endonezya'nın Doğu Timor'u ilhakının, bölgedeki Endonezya yanlısı siyasî partilerden oluşan bir geçici hükümet tarafından atanan "Bölgesel Halk Meclisinin" (*Regional Popular Assembly*) Doğu Timor'un Endonezya'ya katılması kararı alması ve bu karara binaen 17 Temmuz 1976'da Endonezya'nın bir yasayla Doğu Timor'u 27. Eyaleti olarak kabul etmesi üzerine olduğu yönünde bkz. Cassese, *Self-determination of Peoples*, s. 224.

¹¹⁴⁵ Rothert, s. 258. BM Genel Kurulunun 1982 yılına dek Doğu Timor sorununa ilişkin kararlar aldığı, ancak 1977 yılından itibaren alınan kararlarda Endonezya'dan ülkeyi terk etmesine dair herhangi bir talepte bulunulmadığı yönünde bkz. Rothert, s. 259. BM Güvenlik Konseyinin ise Endonezya'nın Doğu Timor'u ilhakının ardından 1999 yılına dek herhangi bir karar almadığı yönünde bkz. Benzing, *Midwifing a New State*, s. 302. Uluslararası toplumun tepkisinin zayıflamasının başlıca nedeninin Endonezya'nın stratejik önemiyle bağlantılı olduğu yönünde bkz. Benvenisti, *The Law of Occupation*, s. 157.

¹¹⁴⁶ BM Genel Kurulu tarafından 1976 ve 1977 yıllarında alınan iki ayrı kararda, bölge halkının self determination hakkını özgürce kullanmadığından bahsedilerek, Doğu Timor'un Endonezya'ya katıldığı iddiasının reddedildiği vurgulanmıştır. Bkz. UN Doc. A/RES/31/53, 1 December 1976, prg. 5; UN Doc. A/RES/32/34, 28 November 1977, prg. 3.

¹¹⁴⁷ Cassese, *Self-determination of Peoples*, dnp. 25, s. 223. Endonezya'nın Doğu Timor'u ilhakını tanıyan az sayıda ülkeden biri ise Avustralya'dır. Bkz. "Australian Practice in International Law 1978 – 1980, Recognition", **The Australian Yearbook of International Law 1978 - 1980**, Cilt: 8, 1983, s. 279 vd. Nitekim Avustralya ve Endonezya arasında 1991 yılında bağtlanan "*Timor Gap Treaty*" ile Timor adasının kıta sahanlığında bulunan petrol kaynaklarını iki devletin birlikte işletmesinin öngörülmesi, Portekiz'in durumu kınayarak bu konu hakkında UAD'ye başvurmasına yol açmıştır. Ancak Divan, dava konusunun Endonezya'nın temel hak ve çıkarlarını ilgilendirmesi ve bu devletin Divanın yargı yetkisini kabul etmemesi nedeniyle davanın esası hakkında bir karar vermemiştir. Bkz. *East Timor (Portugal v. Australia)*, Judgment, I. C.J. Reports 1995, s. 90 vd.

¹¹⁴⁸ Benzing, *Midwifing a New State*, ss. 302-303.

1990'lı yılların başından itibaren dünya kamuoyunda dikkatlerin yeniden Doğu Timor meselesine çevrilmesine neden olmuştur¹¹⁴⁹. 1997 yılında Doğu Timor'da Endonezya'yla birleşme fikrine karşı çıkan tüm örgütler Timor Direniş Konseyi (*Council for Timorese Resistance*) adı altında birleşmişlerdir¹¹⁵⁰. Yine aynı yıl, Doğu Asya'daki malî krizin etkilerini derinden hisseden Endonezya'nın ihtiyaç duyduğu ekonomik yardımı Uluslararası Para Fonundan alabilme çabaları, Doğu Timor meselesine ilişkin olarak başta ABD olmak üzere uluslararası toplumun Endonezya üzerindeki baskılarını arttırmasına yol açmıştır¹¹⁵¹.

ABD'nin Soğuk Savaş sonrası politika değişikliği, 1997 yılındaki Doğu Asya ekonomik krizi neticesinde Endonezya'da iktidarın el değiştirmesi ve uluslararası toplumun baskıları sonucu, BM'nin girişimiyle, 5 Mayıs 1999 tarihinde "Endonezya Cumhuriyeti ile Portekiz Cumhuriyeti Arasında Doğu Timor Meselesine İlişkin Andlaşma"¹¹⁵² akdedilmiştir¹¹⁵³. Söz konusu Andlaşmada, BM tarafından izlenecek bir plebisit vasıtasıyla Doğu Timor halkına self determination hakkını kullanma olanağı verilmesi öngörülmüştür. Bu bağlamda Doğu Timor halkına iki seçenek sunulmuştur¹¹⁵⁴: ya Endonezya içinde özel bir özerk statü (*special autonomy*) ya da bağımsızlık.

---

¹¹⁴⁹Nüfusunun %90'ı Katolik, %5'i Müslüman olan Doğu Timor'a uluslararası kamuoyunun ilgisinin çekilmesinde Roma Katolik Kilisesinin önemli rol üstlendiği ve bu bağlamda 1989 yılında Papa John Paul II'nin Doğu Timor'u ziyaret ettiği yönünde bkz. Köse, s. 521. Ayrıca uluslararası kamuoyunun ilgisinin artmasında önemli bir etken, 1996 yılında Dili'deki Roma Katolik Piskoposu *Carlos Filipe Ximenes Belo* ile Doğu Timor'daki direniş hareketinin temsilcisi *José Ramos-Horta*'ya, Doğu Timor meselesine adil ve barışçıl bir çözüm bulunmasına yönelik çalışmalarından ötürü Nobel Barış Ödülünün verilmesidir. Bkz. The Nobel Peace Prize 1996, Carlos Filipe Ximenes Belo, José Ramos-Horta, <http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1996/> (17.07.2012); Criswell, s. 585.

¹¹⁵⁰ Benzing, *Midwifing a New State*, s. 303.

¹¹⁵¹ Benzing, *Midwifing a New State*, s. 303; Köse, s. 522.

¹¹⁵² Söz konusu andlaşmanın tam metni için bkz. Agreement between the Republic of Indonesia and the Portuguese Republic on the Question of East Timor, Annex I of the Report of the Secretary-General, Question of East Timor, UN Doc. A/53/951 - S/1999/513, 5 May 1999.

¹¹⁵³ Criswell, s. 586; Chesterman, *You, The People*, ss. 61-62. Bu Andlaşmanın bağitlanmasında, BM Genel Sekreterinin meseleye kapsamlı bir çözüm bulunması için Endonezya ve Portekiz hükümetleriyle 1982 yılında başlattığı resmî olmayan görüşmelerin ve özellikle 1995-1998 yılları arasında sorunun farklı taraflarını bir araya getiren toplantıların da etkili olduğu yönünde bkz. Korhonen, Grass, Creutz, s. 154.

¹¹⁵⁴ Bkz. Agreement regarding the Modalities for the Popular Consultation of the East Timorese through a Direct Ballot, Annex II of the Report of the Secretary-General, Question of East Timor, UN Doc. A/53/951- S/1999/513, 5 May 1999.

(2) Doğu Timor'un Bağımsızlık Kararı ve UNTAET'in Kurulması

BM Güvenlik Konseyi tarafından 11 Haziran 1999 tarihinde alınan 1246 (1999) sayılı Kararla, Doğu Timor halkının self determination hakkını kullanması için öngörülen halk oylamasını düzenlemek ve denetlemek üzere BM Doğu Timor Misyonu (*The United Nations Mission in East Timor/ UNAMET*) kurulmuştur¹¹⁵⁵. Nihayetinde 30 Ağustos 1999 tarihinde yapılan oylama sonucunda, Doğu Timor halkı bağımsızlığa geçiş sürecinin başlaması konusundaki iradesini açıkça ortaya koymuştur¹¹⁵⁶. Ancak sonucun açıklanmasının ardından bölgede, Endonezya ordusunun bir kesimi tarafından da desteklendiği düşünülen¹¹⁵⁷ şiddet olayları ciddi bir artış göstermiştir¹¹⁵⁸. Bunun üzerine ülkede devam eden şiddeti durdurmak için, BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan birkararla¹¹⁵⁹, Endonezya hükümetinin de rızasıyla¹¹⁶⁰ Doğu Timor'da çok uluslu bir güç (*the International Force East Timor / INTERFET*) konuşlandırılması kararlaştırılmıştır¹¹⁶¹. Avustralya liderliğindeki birliklerin 20 Eylül 1999'da bölgeye konuşlanması ve 19 Ekim 1999'da Endonezya Halk Danışma Meclisinin plebisit sonuçlarını resmen tanınması, Doğu Timor'da sükûnetin sağlanmasına yol açmıştır¹¹⁶².

¹¹⁵⁵ UN Doc. S/RES/1246 (1999), 11 June 1999, özellikle bkz. prg.1. UNAMET'in görev yaptığı süre içindeki gelişmeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Benzing, *Midwifing a New State*, ss. 306-307.

¹¹⁵⁶ Jonathan Morrow ve Rachel White, "The United Nations in Transitional East Timor: International Standards and Reality of Governance", **Australian Year Book of International Law**, Cilt: 22, 2002, s. 4; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 40. Yapılan halk oylamasına katılımın % 98 düzeyinde olduğu ve kullanılan oyların % 78,5'unun bağımsızlık doğrultusunda olduğu yönünde bkz. Benzing, *Midwifing a New State*, s. 304.

¹¹⁵⁷ Chesterman, *You, The People*, s. 62.

¹¹⁵⁸ Bu olaylarda, yerleşim yerlerinin yakıldığı ve yağmalandığı, temel altyapı ile kamu binalarının ve özel binaların büyük zarar gördüğü, tüm kamu yönetimi faaliyetlerinin durma noktasına geldiği, Doğu Timor halkından çok sayıda kişinin yaşamını yitirdiği ve pek çoğunun da yerlerinden edildiği yönünde bkz. Benzing, *Midwifing a New State*, s. 304; Ian Martin ve Alexander Mayer-Rieckh, "The United Nations and East Timor: From Self-Determination to State-Building", **International Peacekeeping**, Cilt: 12, Sayı: 1, 2005, ss. 133-134.

¹¹⁵⁹ UN Doc. S/RES/1264 (1999), 15 September 1999, özellikle bkz. prg. 3.

¹¹⁶⁰ Bkz. UN Doc. S/RES/1264 (1999), 15 September 1999, giriş bölümü, prg. 10. *Chesterman'in* isabetli olarak belirttiği üzere, bu tür bir operasyon için Endonezya'nın rızasının alınması hukukî gereklilikten değil, uygulamaya yönelik endişelerden kaynaklanmıştır. Bkz. Chesterman, *You, The People*, ss. 62-63.

¹¹⁶¹ BM Güvenlik Konseyi 1264 (1999) sayılı Kararı, bölgedeki durumun barış ve güvenliğe karşı bir tehdit teşkil ettiğini saptayarak BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde almıştır. Bkz. UN Doc. S/RES/1264 (1999), 15 September 1999, giriş bölümü, prg. 14, 15. INTERFET hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Benzing, *Midwifing a New State*, s. 307 vd.; Marianne Jago, "InterFET: An Account of Intervention with Consent in East Timor", **International Peacekeeping**, Cilt: 17, Sayı: 3, 2010, ss. 377-394.

¹¹⁶² Benzing, *Midwifing a New State*, s. 305.

Doğu Timor'da yapılan halk oylamasının sonuçlarının açıklanmasının ardından Endonezyalı görevlilerin ülkeyi terk etmesi ciddi bir yönetim boşluğuna neden olmuştur. Zira Doğu Timor'un yüzlerce yıl sömürge yönetimi altında bulunması ve Endonezya'nın yıllarca süren işgali nedeniyle, ülkede idarî görevleri üstlenebilecek eğitilmiş ve tecrübeli yerel personel bulunmamaktaydı¹¹⁶³. Bu hususu da göz önünde bulunduran Güvenlik Konseyi INTERFET'i kuran 1264 sayılı Kararında, Genel Sekreterden, Doğu Timor'da barışı koruma operasyonunu da içerecek şekilde bir BM geçici yönetimi için planlama ve hazırlık yapmasını talep etmiştir¹¹⁶⁴. Bunun üzerine BM Genel Sekreteri tarafından hazırlanan raporla, Doğu Timor'da BM tarafından tıpkı Kosova'da görevlendirilen UNMIK'e¹¹⁶⁵ benzer yetki ve görevler üstlenecek geçici bir uluslararası yönetimi kurulması önerilmiştir¹¹⁶⁶.

BM Güvenlik Konseyi 25 Ekim 1999 tarihinde BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde aldığı 1272 (1999) sayılı Kararla, Doğu Timor'un yönetiminden sorumlu olacak BM Geçiş Yönetimini (*The Transitional Authority in East Timor/ UNTAET*) kurmuştur¹¹⁶⁷. Söz konusu Karar, özellikle misyonun yetkileri açısından, Kosova'da görevlendirilen UNMIK'i kuran 1244 (1999) sayılı Karara nazaran çok daha açık ve net ifadelerle kaleme alınmıştır. Kararın bu özelliğinde Doğu Timor meselesinin uzun yıllardır BM'nin gündeminde bulunmasının yanında, Güvenlik Konseyinin bahsedilen kararı almasından önce ülkenin nihaî statüsünün bağımsızlık olacağına tüm taraflarca açıkça kabul edilmiş olmasının da etkisi bulunduğu aşikârdır¹¹⁶⁸.

UNTAET'in kurulmasıyla Doğu Timor, 1999-2002 yılları arasında BM'nin doğrudan ve münhasır yönetimine tâbi kılınmıştır¹¹⁶⁹. *Traub'a göre*, Doğu Timor örneğine dek BM, daha önceden hiçbir kurumun mevcut olmadığı bir ülkenin yönetimini üstlenmemiş ve Doğu Timor'da kullandığı ölçüde tam yetkiye sahip

---

¹¹⁶³ Korhonen, Grass, Creutz, s. 157.

¹¹⁶⁴ Bkz. UN Doc. S/RES/1264 (1999), 15 September 1999, prg. 11.

¹¹⁶⁵ Kosova'da görevlendirilen UNMIK hakkında ayrıntılı bilgi için aşağıda bkz. Üçüncü Bölüm.

¹¹⁶⁶ Bkz. Report of the Secretary-General on the Situation in East Timor, prg. 25-78, UN Doc. S/1999/1024, 4 October 1999. Ayrıca bkz. Chesterman, You, The People, s. 63.

¹¹⁶⁷ UN Doc. S/RES/1272 (1999), 25 October 1999.

¹¹⁶⁸ Korhonen, Grass, Creutz, s. 152.

¹¹⁶⁹ Korhonen, Grass, Creutz, s. 151.

olmamıştır¹¹⁷⁰. Aslında BM UNTAET aracılığıyla, Endonezya ile Portekiz arasındaki 5 Mayıs 1999 tarihli Andlaşmada¹¹⁷¹ kendisi için öngörülen, bağımsızlığa geçiş sürecini başlatma sorumluluğunu üstlenmiştir.

b. UNTAET'in Görev ve Yetkileri

(1) Görev Tanımı

UNTAET, bağımsızlığa geçiş sürecinde Doğu Timor'un yönetiminden sorumlu bütünleşik/entegre bir çok boyutlu barışı koruma operasyonu olarak kurulmuştur¹¹⁷². 1272 (1999) sayılı Kararda, Doğu Timor'un yönetimi için genel sorumluluğun (*overall responsibility*) UNTAET'e verildiği ifade edilmiş ve ülkede yargının idaresi de dâhil tüm yasama ve yürütme yetkilerinin kullanılması konusunda UNTAET açıkça yetkilendirilmiştir¹¹⁷³. Bu bağlamda, UNTAET'in görev tanımının çok geniş kapsamlı olduğu dikkat çekmektedir. BM Güvenlik Konseyinin 1272 (1999) sayılı Kararında UNTAET'in görevinin şu hususları kapsadığı ifade edilmiştir¹¹⁷⁴:

“(a) Doğu Timor’da ülke çapında güvenliği sağlamak ve hukuk ve düzeni korumak;

(b) Etkin bir yönetim kurmak;

(c) Sivil ve soysal hizmetlerin geliştirilmesine yardımcı olmak;

(d) İnsanî yardımın koordinasyonunu ve dağıtımını, rehabilitasyonu ve kalkınma yardımını sağlamak;

(e) Kendi kendini yönetme (*self-government*) yeteneğinin inşasını desteklemek;

---

¹¹⁷⁰ James Traub, “Inventing East Timor”, **Foreign Affairs**, Cilt: 79, 2000, s. 75. *Chopra* ise daha da ileri giderek, BM'nin Doğu Timor'daki statüsünün egemen bir krallıktaki mutlak monarkla karşılaştırılabilir olduğu görüşündedir. Bkz. *Chopra*, *The UN's Kingdom of East Timor*, s. 29.

¹¹⁷¹ Agreement between the Republic of Indonesia and the Portuguese Republic on the Question of East Timor, özellikle bkz. m. 6, Annex I of the Report of the Secretary-General, Question of East Timor, UN Doc. A/53/951 - S/1999/513, 5 May 1999.

¹¹⁷² Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, s. 675. Ayrıca bkz. Report of the Secretary-General on the Situation in East Timor, prg. 25 vd., UN Doc. S/1999/1024, 4 October 1999.

¹¹⁷³ Bkz. UN Doc. S/RES/1272 (1999), 25 October 1999, prg. 1. Buna karşılık Kosova'da UNMIK'in başkanı olan BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisi için öngörülen aynı kapsamdaki yetkiler, açıkça, misyonu kuran 1244 (1999) sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararında değil, bizzat UNMIK'in kendisi tarafından kabul edilen 1999/1 No.'lu Tüzükte düzenlenmiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999; UNMIK/REG/1999/1, 25 July 1999, Section 1, <http://www.unmikonline.org/regulations/1999/re99_01.pdf> (02.08.2012).

¹¹⁷⁴ UN Doc. S/RES/1272 (1999), 25 October 1999, prg. 2.

(f) Sürdürülebilir kalkınma için gerekli koşulların oluşturulmasında yardımcı olmak.”

(2) Yetkileri

Doğu Timor'un yönetiminden sorumlu olan UNTAET ülkede yargının idaresi de dâhil tüm yasama ve yürütme yetkilerini üzerinde toplamıştır¹¹⁷⁵. BM Güvenlik Konseyinin 1272 (1999) sayılı Kararına göre, BM Genel Sekreteri tarafından atanacak Özel Temsilci, Geçici Yönetici sıfatıyla, BM'nin Doğu Timor'daki çalışmalarının tüm yönlerinden sorumlu olacak ve bu bağlamda yeni yasa ve tüzüklerin kabulü ile mevcut düzenlemelerin değiştirilmesi, askıya alınması veya yürürlükten kaldırılması konusunda tam yetkiyi haiz olacaktır¹¹⁷⁶. Yine Kararda, UNTAET'in görevini yerine getirebilmesi için gerekli tüm önlemleri almak konusunda yetkilendirildiği ayrıca belirtilmiştir¹¹⁷⁷. Tüm bu düzenlemeler BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisinin geçiş sürecinde çok geniş bir takdir yetkisini haiz olduğu anlamına geliyordu¹¹⁷⁸.

Geçici Yönetici tarafından kabul edilen ve 1272 (1999) sayılı Güvenlik Konseyi Kararıyla birlikte UNTAET'in yetkilerinin dayanağını oluşturan 1999/1 Tüzükte de, ülkede yasama ve yargının idaresi de dâhil yürütme yetkilerinin tamamının UNTAET'e verildiği ve Geçici Yönetici tarafından kullanılacağı ifade edilmiştir¹¹⁷⁹. Ayrıca UNTAET'e verilen yetkiler bağlamında kamu görevi ifa eden herkesin, bu görevin ifası sırasında uluslararası alanda tanınmış insan hakları standartlarıyla bağlı olacağı açıklanmıştır¹¹⁸⁰. UNTAET yasama ve yürütme yetkilerini, kabul ettiği tüzükler (*regulations*) ve yönergeler (*directives*) aracılığıyla kullanmıştır. Tüzükler daha ziyade yasama tasarrufu niteliğindeki¹¹⁸¹, yönergeler tüzüklerin uygulanmasına ilişkin idarî nitelikli işlemlerdir¹¹⁸². Geçici Yönetici bu yetkileri etkin bir şekilde kullanmış, görev süresi boyunca Doğu Timor için bir sınır

¹¹⁷⁵ Bkz. UN Doc. S/RES/1272 (1999), 25 October 1999, prg. 1.

¹¹⁷⁶ UN Doc. S/RES/1272 (1999), 25 October 1999, prg. 6.

¹¹⁷⁷ Bkz. UN Doc. S/RES/1272 (1999), 25 October 1999, prg. 4.

¹¹⁷⁸ Coelho, s. 185.

¹¹⁷⁹ Bkz. "On the Authority of the Transitional Administration in East Timor", UNTAET/REG/1999/1, 27 November 1999, Section 1, m. 1.1.

¹¹⁸⁰ Bkz. UNTAET/REG/1999/1, 27 November 1999, Section 2.

¹¹⁸¹ Bkz. UNTAET/REG/1999/1, 27 November 1999, Section 4. Tüm yasama tasarruflarının, kabul edilmeden önce onay için BM merkezine gönderildiği yönünde bkz. Morrow ve White, s. 27.

¹¹⁸² Bkz. UNTAET/REG/1999/1, 27 November 1999, Section 6, m. 6.1.

rejimi kurulmasından ülkede karayolları trafik düzeninin belirlenmesine kadar türlü alanlarda 77 farklı tüzük kabul etmiştir¹¹⁸³.

UNTAET'in kurulmasından hemen önce BM Genel Sekreteri tarafından hazırlanan Raporda, UNTAET'in, kendisine verilen görevleri yerine getirebilmesi için gerekli olabilecek anlaşmaları diğer devletlerle ve uluslararası örgütlerle bağtlayabilmesi öngörölmüştür¹¹⁸⁴. Ancak UNTAET'in bir yandan tarafsız bir misyon olması diğer yandan müstakbel bağımsız Doğu Timor devletinin gelecekteki çıkarlarını koruması gerekliliği bu görevin yerine getirilmesindeki güçlüğü ortaya koymaktadır¹¹⁸⁵. Bununla birlikte dış ilişkilerin yürütölmesi bağlamında UNTAET, Endonezya ve Avustralya ile anlaşma görüşmeleri yapmıřtır¹¹⁸⁶. Ayrıca UNTAET, diğer devletlerin Doğu Timor'da temsilcilikler açmasına olanak sağlayan ve bu temsilciliklerin yararlanacağı ayrıcalık ve bağışıklıkların belirlenmesine yönelik düzenlemeleri içeren bir tüzük de kabul etmiştir¹¹⁸⁷.

c. UNTAET'in Yapısı ve Yerel Kurumların Yönetime Katılması

(1) Genel Olarak

UNTAET göreve başladığında, BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisinin yani Geçici Yöneticinin (*transitional administrator*) sorumluluğunda üç bileşenden oluşan bir yapı olarak tasarlanmıştır¹¹⁸⁸. Bu çerçevede söz konusu bileşenlerden ilki

---

¹¹⁸³ UNTAET tarafından görev süresi boyunca kabul edilen tüm yasama ve yürütme işlemleri için bkz. <<http://www.unmit.org/legal/UNTAET-Law/index-e.htm>> (16.09.2012).

¹¹⁸⁴ Bkz. Report of the Secretary-General on the Situation in East Timor, prę. 35, UN Doc. S/1999/1024, 4 October 1999.

¹¹⁸⁵ Morrow/White, s. 25.

¹¹⁸⁶ Morrow/White, ss. 25-27; Benzing, *Midwifing a New State*, s. 322. Özellikle Avustralya ve UNTAET arasında gerçekleştirilen bir nota teatisiyle, 1991 yılında Avustralya ve Endonezya arasında bağtlanan ve Timor adasının kıta sahanlığında bulunan petrol kaynaklarını iki devletin birlikte işletmesini öngören "*Timor Gap Treaty*" ile Endonezya bakımından öngörölen tüm hak ve yükümlölükleri, *Doğu Timor'un bağımsız olduğu tarihe dek* UNTAET üstlenmiştir. Bkz. Exchange of Notes Constituting an Agreement between the Government of Australia and the United Nations Transitional Administration in East Timor (UNTAET) concerning the continued Operation of the Treaty between Australia and the Republic of Indonesia on the Zone of Cooperation in an Area between the Indonesian Province of East Timor and Northern Australia of 11 December 1989, <<http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/2000/9.html>> (16.09.2012).

¹¹⁸⁷ "On the Establishment of Representative Offices of Foreign Governments in East Timor", UNTAET/REG/2000/31, 27 September 2000.

¹¹⁸⁸ UN Doc. S/RES/1272 (1999), 25 October 1999, prę. 3. Ayrıca bkz. UN Doc. S/1999/1024, 4 October 1999, prę. 38 vd.; Howard, s.276; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 40.

yönetişim ve kamu yönetimi, ikincisi insanî yardım ve acil rehabilitasyon, sonuncusu da askerî unsurdu¹¹⁸⁹. Söz konusu bileşenlerin ilk ikisinden, Geçici Yönetici tarafından atanması öngörülen iki Geçici Yönetici Yardımcısından biri sorumluydu¹¹⁹⁰. UNTAET'in askerî unsuru azamî 8950 asker ve 200 askerî gözlemci olmak üzere 9150 kişiden müteşekkil olup, ayrıca misyon bünyesinde 1640 polis, 1670 uluslararası sivil personel ile özellikle idarî destek işlerinde istihdam edilen 1905 Doğu Timorlu görevli bulunmaktaydı¹¹⁹¹.

UNTAET'e verilen görev ve yetkiler, Kosova için görevlendirilen UNMIK'in görev ve yetkileriyle önemli ölçüde benzerlik teşkil ediyordu. Ancak oluşumları göz önünde bulundurulduğunda, UNTAET ve UNMIK arasında önemli bazı farklılıklar söz konusuydu¹¹⁹². Bu farklılıklardan biri UNMIK bağlamında NATO, AB ve AGİT'ten destek alan BM'nin, Doğu Timor'da UNTAET'in her üç bileşeninin sorumluluğunu da bizzat üstlenmesidir. Bir başka önemli fark ise, Doğu Timor bakımından askerî unsurun (*military component*) UNTAET'in ana bileşenlerinden birini oluşturmasıdır¹¹⁹³. Misyonun askerî ve sivil unsurları tek çatı altında birleştirildiğinden, askerî unsur da BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisinin doğrudan yetkisine tâbiydi¹¹⁹⁴. BM Güvenlik Konseyinin 1272 (1999) sayılı Kararına uygun olarak¹¹⁹⁵, 28 Şubat 2000 tarihinde askerî operasyonların komutası INTERFET tarafından UNTAET'e devredilmiştir¹¹⁹⁶. Misyonun askerî unsurunun yerine getirdiği görevler arasında, güvenliğin sağlanması, hukuk ve düzenin korunması, daha önceden çatışmalara katılmış olan kişilerin silahsızlandırılması ve yeniden sivil yaşama dâhil edilmesi, Doğu Timor Savunma Gücünün yapılandırılmasına yardımcı olunması sayılabilir¹¹⁹⁷.

---

¹¹⁸⁹ UN Doc. S/RES/1272 (1999), 25 October 1999, prg. 3.

¹¹⁹⁰ Korhonen, Grass, Creutz, s. 158.

¹¹⁹¹ Martin ve Mayer-Rieckh, s. 133.

¹¹⁹² Bothe ve Marauhn, Problems of a Trusteeship Administration, s. 153; De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 40.

¹¹⁹³ Bkz. UN Doc. S/RES/1272 (1999), 25 October 1999, prg. 3 (c).

¹¹⁹⁴ Smyrek, s. 126. Ancak Kosova bakımından durum farklıydı. Zira BM Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen 1244 (1999) sayılı Kararla yapılan yetkilendirmeler çerçevesinde, Kosova'da görev yapacak güvenlik birimi (*KFOR*), sivil birimin (*UNMIK*) aksine BM Genel Sekreteri tarafından oluşturulmamış; söz konusu birimin kurulması konusunda üye devletler ve ilgili uluslararası örgütler yetkilendirilmişlerdir. Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 7.

¹¹⁹⁵ Bkz. UN Doc. S/RES/1272 (1999), 25 October 1999, prg. 9.

¹¹⁹⁶ Suzannah Linton, "Rising from the Ashes: the Creation of a Viable Criminal Justice System in East Timor", *Melbourne University Law Review*, Cilt: 25, 2001, s. 133.

¹¹⁹⁷ Coelho, s. 184.

UNTAET'e verilen kapsamlı yetkilerin sebebi, Endonezyalı görevlilerin ülkeyi terk etmesinin ardından ortaya çıkan yönetim boşluğunun doldurulması ve yerel halkın kendi kendini idare edebilecek düzeye ulaşmasının sağlanması yani Doğu Timor'un bağımsızlığa hazırlanmasıdır. Dolayısıyla UNTAET'e verilen yetkiler aslında zaman bakımından sınırlıydı¹¹⁹⁸. Bu bağlamda BM Güvenlik Konseyi 1272 (1999) sayılı Kararda, yerel demokratik kurumların geliştirilmesi ve kamu hizmetleri ile yönetim işlevlerinin bu kurumlara devri amacıyla, UNTAET'in görevini Doğu Timor halkına danışarak ve onunla yakın işbirliği içinde yerine getirmesi gerektiğini vurgulamıştır¹¹⁹⁹. İşte bu gereklilik, yerel unsurların karar alma sürecine tedricen artan katılımının sağlandığı üç farklı aşamada UNTAET'in uygulamasına yansımış ve nihayetinde Doğu Timor halkının kendi kendini yönetebilmesi hedeflenmiştir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki BM Güvenlik Konseyinin 1272 (1999) sayılı Kararı gereği¹²⁰⁰ Geçici Yönetici, UNTAET tarafından oluşturulan yerel kurumların yasama ve yürütme yetkilerini belirli ölçüde kullanmasına olanak sağlamakla birlikte, bu yetkilere ilişkin nihaî otoritesini UNTAET'in görev süresince korumuştur¹²⁰¹.

(2) Birinci Aşama

(i) Ulusal Danışma Konseyinin Karar Alma Sürecine Katkısı

BM Güvenlik Konseyinin 1272 (1999) sayılı Kararıyla, ülkedeki yasama ve yürütme yetkileri münhasıran UNTAET'e verilmekle birlikte, aynı Kararda bağımsızlığa dek yerel unsurların da tedricen yönetime katılması gerektiği vurgulanmıştır. UNTAET de misyonun başından itibaren yerel halkın kendi kendini

---

¹¹⁹⁸ Doğu Timor'un bağımsızlığa geçiş sürecinde ülkeyi yönetmek üzere kurulan UNTAET, BM tarafından kurulan diğer tüm uluslararası yönetim misyonları gibi geçici süreyle görev yapmıştır. 1272 (1999) sayılı Kararda misyonun görev süresinin 31 Ocak 2001'de sona ermesi öngörülmüştür (Bkz. UN Doc. S/RES/1272 (1999), 25 October 1999, prg. 17). Sonradan UNTAET'in görev süresi iki kez uzatılmış (Bkz. UN Doc. S/RES/1338 (2001), 31 January 2001; S/RES/1392 (2002), 31 January 2002) ve misyon, Doğu Timor'un bağımsızlığını kazandığı 20 Mayıs 2002'ye dek devam etmiştir.

¹¹⁹⁹ Bkz. UN Doc. S/RES/1272 (1999), 25 October 1999, prg. 8. Ayrıca bkz. UNTAET/REG/1999/1, 27 November 1999, Section 1, m. 1.1.

¹²⁰⁰ Bkz. UN Doc. S/RES/1272 (1999), 25 October 1999, prg. 1, 6.

¹²⁰¹ Morrow ve White, s. 19.

yönetme yeteneğinin inşasını destekleme görevine¹²⁰² yönelik çalışmalara başlamıştır. UNTAET'in göreve başladığı Ekim 1999'dan Temmuz 2000'e kadar geçen ve birinci aşama olarak adlandırdığımız süreçte, tüm yetkiler esasen Geçici Yönetici tarafından kullanılmıştır¹²⁰³. Ancak yine bu aşamada Geçici Yönetici tarafından kabul edilen bir tüzükle Ulusal Danışma Konseyi (*National Consultative Council*) kurulmuştur¹²⁰⁴. Söz konusu tüzükte Ulusal Danışma Konseyi, BM Geçiş Yönetimi süresince Doğu Timor halkının temsilcileri aracılığıyla karar alma sürecine etkin bir şekilde katılabileceği birincil mekanizma olarak tanımlanmıştır¹²⁰⁵.

Ulusal Danışma Konseyi, Geçici Yönetici tarafından belirli usullere göre atanmış 15 üyeden oluşmaktaydı¹²⁰⁶. Bu üyelerin 10'u Doğu Timor'daki farklı siyasi grupların temsilcileri, 1'i Doğu Timor'daki Roma Katolik Kilisesinin temsilcisi olup, 3 üye ise UNTAET görevlileri arasından belirlenmekteydi. Kalan bir üyelik ise aynı zamanda Konseye başkanlık eden Geçici Yöneticiye aitti. Ulusal Danışma Konseyinin kararları konsensüs yöntemiyle alınmaktaydı¹²⁰⁷. Ayrıca Konsey tarafından görevlerinin ifası sırasında kendisine yardımcı olmak üzere, tarım, eğitim, sağlık gibi uzmanlık gerektiren alanlarda, uluslararası uzmanlardan ve Doğu Timorlulardan oluşacak ortak sektörel komiteler (*Joint Sectoral Committees*) kurulması öngörülmüştür¹²⁰⁸. Bu aşamada Ulusal Danışma Konseyinin de katılımıyla ülkede etkin bir yönetimin kurulması için gerekli bazı tüzükler kabul edilmiştir. Bu tüzüklerin düzenleme alanları arasında ülkede yargı organlarının yeniden kurulması, resmî para biriminin belirlenmesi, sınır kontrol birimlerinin kurulması, vergilendirmeye ilişkin esasların belirlenmesi ve bütçenin oluşturulması gibi hususlar yer almaktadır¹²⁰⁹.

---

¹²⁰² UN Doc. S/RES/1272 (1999), 25 October 1999, prg. 2/(e).

¹²⁰³ Morrow ve White, s. 5.

¹²⁰⁴ Bkz. "On the Establishment of a National Consultative Council", UNTAET/REG/1999/2, 2 December 1999. Ulusal Danışma Konseyinin kurulma sürecine ilişkin bkz. Chesterman, You, The People, s. 138.

¹²⁰⁵ UNTAET/REG/1999/2, 2 December 1999, Section 1, m. 1.2.

¹²⁰⁶ Ulusal Danışma Konseyinin oluşumu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. UNTAET/REG/1999/2, 2 December 1999, Section 2.

¹²⁰⁷ UNTAET/REG/1999/2, 2 December 1999, Section 3, m.3.2.

¹²⁰⁸ UNTAET/REG/1999/2, 2 December 1999, Section 5. Ayrıca bkz. Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration in East Timor, prg. 4, UN Doc. S/2000/53, 26 January 2000.

¹²⁰⁹ East Timor - UNTAET, Background, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/etimor/UntaetB.htm>> (28.08.2012).

Ulusal Danışma Konseyi, UNTAET'e verilen sorumlulukların yerine getirilmesinde Geçici Yöneticinin nihaî yetkisine hâlel getirmeyecek bir organ olarak tasarlanmıştır¹²¹⁰. Daha açık bir ifadeyle Konseyin görevi, UNTAET'e ve onun başkanı olan Geçici Yöneticiye yasama ve yürütme sorumlulukları kapsamındaki tüm meselelere ilişkin tavsiyelerde bulunmaktı¹²¹¹. Dolayısıyla bir yasama veya yürütme işlemine ilişkin nihaî karar yetkisi her hâlükârda Geçici Yöneticinin takdirindeydi¹²¹².

(ii) Diğer Gelişmeler

UNTAET'in göreve başladığı ilk dönemlerde yerel unsurların yönetime katkı sağlaması yalnızca merkezî düzeyde değil, ülke içinde yerel düzeyde de söz konusu olmuştur. Bu çerçevede ilgi çekici örneklerden biri, Güvenlik Konseyinin 1272 (1999) sayılı Kararının uygulanması amacıyla Dünya Bankası tarafından UNTAET'e verilen kalkınma fonlarının tahsisini için köy ve alt bölge kalkınma konseyleri (*village and sub-district development councils*) kurulmasıdır¹²¹³. Dünya Bankası çerçevesinde faaliyet gösteren Uluslararası Kalkınma Birliği¹²¹⁴ ile UNTAET arasında akdedilen 21 Şubat 2000 tarihli hibe andlaşmasında fonların ödenmesi, hem köy hem de alt bölge düzeyinde kalkınma konseyleri kurulmasının bir tüzükle kabul edilmesi koşuluna bağlanmıştı¹²¹⁵. Bu çerçevede Özel Temsilci 2000/13 sayılı UNTAET Tüzüğüyle, UNTAET Bölge Yöneticileriyle¹²¹⁶ işbirliği yapmakla da

¹²¹⁰ UNTAET/REG/1999/2, 2 December 1999, Section 1, m. 1.3.

¹²¹¹ UNTAET/REG/1999/2, 2 December 1999, Section 1, m. 1.1; Section 3, m.3.1.

¹²¹² Bu nedenledir ki *Chopra* Ulusal Danışma Konseyinin karar alma sürecine bahsedilen şekilde dâhil edilmesini, "bir nezaket (*courtesy*) ya da bir siyasal gerçeklik" olarak tanılamaktadır. Bkz. Jarat Chopra, "Introductory Note to UNTAET Regulation 13", **International Legal Materials**, Cilt: 39, 2000, s. 937.

¹²¹³ Stahn, *A First Analysis*, s. 154.

¹²¹⁴ Uluslararası Kalkınma Birliği (*International Development Association-IDA*) Andlaşmasının tam metni için bkz. IDA Articles of Agreement, <<http://www.worldbank.org/ida/articles-agreement/IDA-articles-of-agreement.pdf>> (16.09.2012).

¹²¹⁵ Bkz. "On the Establishment of Village and Sub-District Development Councils for the Disbursement of Funds for Development Activities", UNTAET/REG/2000/13, 10 March 2000, giriş bölümü, prg. 3.

¹²¹⁶ UNTAET tarafından yönetimde âdemimerkeziyetin sağlanması için kurulan Bölge Yönetimlerinin başkanı olan ve BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisi tarafından atanan bölge yöneticileri (*district administrator*), uluslararası yönetimin bölgesel düzeydeki temsilcileriydi. Bkz. Report of the Secretary-General on the Situation in East Timor, prg. 69, UN Doc. S/1999/1024, 4 October 1999. Uygulamada bölge yönetimlerine, başlangıçta planlandığı şekilde işlerlik kazandırılmadığı ve yetkinin merkezde toplanması eğilimin her zaman ağır bastığı yönünde bkz. Jarat Chopra, "Building

yükümlü Köy Kalkınma Konseyleri ile Alt Bölge Kalkınma Konseylerinin kurulmasını kararlaştırmıştır¹²¹⁷. Bahsedilen kalkınma konseyleri fonların tahsisi konusunda özerk karar alma yetkisine sahip özel yönetim organları şeklinde kurulmuş olup, bu Konseylerin yasama veya yürütme yetkileri bulunmadığı söz konusu Tüzükte açıkça düzenlenmiştir¹²¹⁸.

Doğu Timor'da uluslararası yönetim yapılanmasına yerel unsurların dâhil edilmesini yansıtan bir başka kurum, UNTAET'in 2000/3 sayılı Tüzüğüyle kurulan Kamu Hizmet Komisyonudur (*Public Service Commission*)¹²¹⁹. Kamu Hizmet Komisyonu, Doğu Timor yönetiminin düzgün işleyişinin gözetimi ile görevlendirilmiş bağımsız bir organ olarak kurulmuştur¹²²⁰. Geçici Yönetici tarafından atanan yedi üyeden müteşekkil komisyon, hem Doğu Timorlulardan hem de uluslararası uzmanlardan (en az iki üye) oluşmaktaydı¹²²¹. Söz konusu organın ana görevi memurların istihdamı, atanmasının önerilmesi ve denetimidir¹²²². Kamu Hizmet Komisyonu işlevlerini yerine getirirken bağımsız olmasına rağmen, hem BM Geçici Yöneticisine hem de Ulusal Konseye karşı sorumludur¹²²³.

(3) İkinci Aşama: Ulusal Konsey ve Geçiş Yönetimi Kabinesi

Doğu Timor'un durumu daha istikrarlı hâle geldikçe, yerel unsurların siyasi yaşama daha fazla ve doğrudan katılım yönündeki talepleri UNTAET üzerinde belirgin bir baskı oluşturmuştur¹²²⁴. Bunun üzerine BM Geçici Yöneticisi tarafından 14 Temmuz 2000 tarihinde kabul edilen iki ayrı tüzükle¹²²⁵, yasama ve yürütme süreçlerine katılacak kurumlar belirlenmiştir. Aslında bu kurumlardan yasama sürecine katılması öngörülen Ulusal Konsey, I. Aşamadaki Ulusal Danışma

---

State Failure in East Timor”, **Development and Change**, Cilt: 33, Sayı: 5, 2002, s. 985 vd.; Chesterman, You, The People, s. 137.

¹²¹⁷ Bkz. UNTAET/REG/2000/13, 10 March 2000, Section 1, m. 1.1.

¹²¹⁸ Bkz. UNTAET/REG/2000/13, 10 March 2000, Section 1, m. 1.2.

¹²¹⁹ “On the Establishment of a Public Service Commission”, UNTAET/REG/2000/3, 20 January 2000.

¹²²⁰ UNTAET/REG/2000/3, 20 January 2000, Section 1, m. 1.1.

¹²²¹ UNTAET/REG/2000/3, 20 January 2000, Section 2.

¹²²² UNTAET/REG/2000/3, 20 January 2000, Section 1, m. 1.2-1.4.

¹²²³ UNTAET/REG/2000/3, 20 January 2000, Section 4.

¹²²⁴ Chesterman, You, The People, s. 137.

¹²²⁵ “On the Establishment of a National Council”, UNTAET/REG/2000/24, 14 July 2000; “On the Establishment of the Cabinet of the Transitional Government in East Timor”, UNTAET/REG/2000/23, 14 July 2000.

Konseyinin yeniden yapılandırılmış ve görev ve yetkilerinin belirli ölçüde genişletilmiş halidir¹²²⁶. Yürütme sürecine katılımı öngörülen Kabine ise, geçiş yönetimi sürecine yeni dâhil edilen bir kurum olup, ülkede yasama ve yürütme erklerinin ayrışmaya başladığını göstermektedir.

Ulusal Konsey, Doğu Timor'daki siyasî partilerin, Katolik, Protestan ve Müslüman toplulukların, bazı sivil toplum örgütlerinin ve Doğu Timor'daki bölgelerin temsilcilerinden oluşan 33 üyenin yer aldığı¹²²⁷ ve Geçici Yöneticinin yasama yetkisini kullanacağı tüm meselelerde faaliyette bulunabilecek bir forum olarak tasarlanmıştır¹²²⁸. Eş zamanlı olarak Kabinede görev alması yasak olan Konsey üyeleri Geçici Yönetici tarafından atanmaktaydı¹²²⁹. Kararlarını basit çoğunlukla alan¹²³⁰ Konsey, yasama sürecinin başlatılması, tüzüklerin değiştirilmesi, tüzük taslakları konusunda tavsiyede bulunma ve Kabinedeki görevlilere kendi görev alanlarıyla ilgili soru sorma hususlarında yetkilendirilmiştir¹²³¹. Konsey tarafından kabul edilen tüzük veya değişiklik taslaklarının, Kabinenin önerisi üzerine Geçici Yönetici tarafından, BM Güvenlik Konseyinin 1272 (1999) sayılı Kararı göz önünde bulundurularak takdir yetkisi çerçevesinde onaylanması gerektiği öngörülmüş¹²³² ve ayrı bir maddeyle Geçici Yöneticinin nihaî yetkisi saklı tutulmuştur¹²³³. Tüm bu hususlardan anlaşılacağı üzere Ulusal Konsey yasama yetkisini tam anlamıyla haiz olmasa da geçiş yönetiminin bu aşamasında gelecekteki parlamentonun öncüsü olarak faaliyet göstermiştir¹²³⁴.

Doğu Timor Geçiş Yönetimi Kabinesi (*the Cabinet of the Transitional Government in East Timor*), UNTAET'in 14 Temmuz 2000 tarihli, 2000/23 sayılı Tüzüğüyle kurulmuştur¹²³⁵. Kabinenin kurulmasının amacı, bir yandan geçiş dönemi

---

¹²²⁶ UNTAET'in 2000/24 sayılı Tüzüğünde, bu değişimin amacının Doğu Timor halkının karar alma sürecine katılımının artırıldığı bir yasama mekanizmasının kurulması olduğu ifade edilmiştir. Bkz. UNTAET/REG/2000/24, 14 July 2000, giriş bölümü, prg. 4.

¹²²⁷ Ulusal Konseyin oluşumu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. UNTAET/REG/2000/24, 14 July 2000, Section 3. Ulusal Konseyin üye sayısının daha sonra 36'ya çıkarıldığı yönünde bkz. UNTAET/REG/2000/33, 26 October 2000.

¹²²⁸ UNTAET/REG/2000/24, 14 July 2000, Section 1.

¹²²⁹ UNTAET/REG/2000/24, 14 July 2000, Section 3.

¹²³⁰ UNTAET/REG/2000/24, 14 July 2000, Section 4, m. 4.2.

¹²³¹ UNTAET/REG/2000/24, 14 July 2000, Section 2, m. 2.1.

¹²³² UNTAET/REG/2000/24, 14 July 2000, Section 2, m. 2.3.

¹²³³ UNTAET/REG/2000/24, 14 July 2000, Section 10.

¹²³⁴ SMYREK, s. 128.

¹²³⁵ "On the Establishment of the Cabinet of the Transitional Government in East Timor", UNTAET/REG/2000/23, 14 July 2000.

süresince ülkenin etkin bir şekilde yönetiminin sağlanması diğer taraftan da Geçiş Yönetiminin politika ve programlarının belirlenmesinde Doğu Timorluların katılımının ve sorumluluğunun artırılmasıdır¹²³⁶. Kabine, aynı zamanda kendisine karşı sorumlu olduğu Geçici Yönetici tarafından Doğu Timorlu grupların temsilcilerine danışarak atanmaktaydı¹²³⁷. Başkanlığını bizzat Geçici Yöneticinin üstlendiği Kabinenin üyelerine kendi alanlarında¹²³⁸ yürütme yetkisi verildiği belirtilmesine¹²³⁹ rağmen, kabinenin birincil işlevi denetim ve tavsiye nitelikliydi¹²⁴⁰. Zira Kabinenin alacağı kararların etkili olabilmesi, ancak Geçici Yöneticinin ilgili kararı incelemesi ve onaylaması sonucu mümkündür¹²⁴¹.

(4) Üçüncü Aşama: Kurucu Meclisin ve Bakanlar Kurulunun Kurulması

Doğu Timor'un bağımsızlığıyla neticelenen geçici yönetim sürecinin üçüncü ve son aşamasında, Doğu Timor'un yönetimine daha fazla yetkiyle katılan ve demokratik yöntemlerle oluşturulmuş iki kurumdan söz etmek mümkündür¹²⁴². Bu kurumlardan ilki 30 Ağustos 2001 tarihinde yapılan seçimler sonucu Ulusal Konseyin yerini almak üzere kurulan Kurucu Meclis (*Constituent Assembly*), ikincisi ise 19 Eylül 2001 tarihli tüzükle Geçiş YönetimiKabinesinin yerini almak üzere kurulan Bakanlar Kuruludur (*Council of Ministers*). Geçici Yönetici teorik olarak bu evrede de yasama ve yürütme yetkilerini korumakla birlikte, gündelik yaşama dair

¹²³⁶ Bkz. UNTAET/REG/2000/23, 14 July 2000, giriş bölümü, prg. 5-6.

¹²³⁷ UNTAET/REG/2000/23, 14 July 2000, Section 2, m. 2.1, m. 2.2.

¹²³⁸ Kabinede bulunan bölümler, iç yönetim, altyapı, ekonomi, sosyal işler, polis ve acil durum hizmetleri, siyasî işler, adalet ve maliye idi. Bkz. UNTAET/REG/2000/23, 14 July 2000, Section 14. Söz konusu bölümlerden iç yönetim, altyapı, sosyal işler ve ekonominin başkanlığının Doğu Timorlu politikacılara, polis ve acil durum hizmetleri, siyasî işler, adalet ve maliyenin başkanlığının ise uluslararası görevlilere bırakıldığı yönünde bkz. Coelho, s. 188.

¹²³⁹ UNTAET/REG/2000/23, 14 July 2000, Section 1, m. 1.3.

¹²⁴⁰ Smyrek, s. 128. UNTAET'in 2000/23 sayılı Tüzüğünde Kabinenin işlevleri şöyle sıralanmıştır: “(a) Doğu Timor'un yönetimi için politika ve programların formülasyonu, (b) Doğu Timor Yönetiminin denetlenmesi, (c) ...Ulusal Konsey tarafından değerlendirilmek üzere tüzükler önermek, (d) Geçici Yöneticiye, Ulusal Konsey tarafından kabul edilen tüzüklerin onaylanmasının ve yürürlüğe konulmasının önerilmesi veya tüzük taslaklarının Kabinenin tavsiyeleriyle beraber tekrar görüşülmesi için Ulusal Konseye geri gönderilmesi, yönergelerin onaylanması ve yürürlüğe konulması için Geçici Yöneticiye tavsiyede bulunmak”. Bkz. UNTAET/REG/2000/23, 14 July 2000, Section 4, m. 4.1.

¹²⁴¹ UNTAET/REG/2000/23, 14 July 2000, Section 4, m. 4.3.

¹²⁴² Morrow ve White, ss. 6, 21.

yönetim sorumlulukları Doğu Timor halkının temsilcilerinden oluşan kurumlarca yerine getirilmiştir¹²⁴³.

UNTAET tarafından 16 Mart 2001 tarihinde kabul edilen 2001/2 sayılı Tüzükle, demokratik ve bağımsız bir Doğu Timor için anayasa hazırlamak üzere, yapılacak seçimlerle bir kurucu meclisin teşekkülü öngörülmüştür¹²⁴⁴. Bahsedilen tüzük çerçevesinde 30 Ağustos 2001 tarihinde yapılan seçimler sonucu, 13'ü bölgesel, 75'i ulusal düzeyde temsilcilerden oluşan¹²⁴⁵ 88 üyeli kurucu meclisin üyeleri doğrudan Doğu Timor halkı tarafından belirlenmiştir¹²⁴⁶. Kurucu Meclisin asıl görevi bağımsız ve demokratik bir Doğu Timor için anayasa hazırlanması ve kabulü olmakla birlikte, bu organ kendisine Geçici Yönetici tarafından gönderilen tüzük taslaklarının görüşülmesi ve onaylanması yetkisini de üzerinde barındırmaktaydı¹²⁴⁷.

BM Güvenlik Konseyi 31 Ocak 2001 tarihli 1338 (2001) sayılı Kararıyla, BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisinden, yönetim yetkilerinin tamamen devredileceği bağımsızlık gününe dek Doğu Timor halkına ülkenin geçici yönetiminde tedricen daha fazla yetki devrinde bulunulmasını istemiştir¹²⁴⁸. Bu çerçevede kurucu meclis seçimlerinin yapılmasının ardından UNTAET tarafından 19 Eylül 2001 tarihinde kabul edilen 2001/28 sayılı Tüzükle bir Bakanlar Kurulu kurulması öngörülmüştür¹²⁴⁹. Geçiş Yönetiminin temsil organı (*the representative body of the Transitional Government*) olarak kurulan¹²⁵⁰ Bakanlar Kurulu, Doğu Timor halkının seçilmiş temsilcilerine danıştıktan sonra Geçici Yönetici tarafından atanacak ve Geçici Yöneticiye karşı sorumlu olacaktı¹²⁵¹. Ancak selefi Kabineden farklı olarak, Geçici Yönetici Bakanlar Kurulunun üyesi değildi¹²⁵². Aynı Tüzükle bir de kamu tüzel kişiliğini haiz Doğu Timor Kamu Yönetimi birimi (*East Timor Public*

---

¹²⁴³ Morrow ve White, s. 7.

¹²⁴⁴ "On the Election of a Constituent Assembly to Prepare a Constitution for an Independent and Democratic East Timor", UNTAET/REG/2001/2, 16 March 2001.

¹²⁴⁵ Kurucu Meclisin oluşumu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. UNTAET/REG/2001/2, 16 March 2001, Section 3.

¹²⁴⁶ Kurucu Meclis seçimleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Morrow ve White, dpn. 95, s. 21; Benzing, *Midwifing a New State*, ss. 364-365.

¹²⁴⁷ Kurucu Meclisin görevleri için bkz. UNTAET/REG/2001/2, 16 March 2001, Section 2.

¹²⁴⁸ Bkz. UN Doc. S/RES/1338 (2001), 31 January 2001, prg. 3.

¹²⁴⁹ "On the Establishment of the Council of Ministers", UNTAET/REG/2001/28, 19 September 2001.

¹²⁵⁰ UNTAET/REG/2001/28, 19 September 2001, Section 1, m. 1.1.

¹²⁵¹ UNTAET/REG/2001/28, 19 September 2001, Section 1, m. 1.3 – m. 1.5.

¹²⁵² Morrow ve White, s. 21.

Administration) kurulmuş olup, bu organa Doğu Timor'da yasaların ve Bakanlar Kurulunun program ve politikalarının uygulanması görevi verilmiştir¹²⁵³.

Bakanlar Kurulunun görev ve yetkilerinin de selefi Kabinenin görev ve yetkilerine nazaran daha geniş olduğu dikkat çekmektedir¹²⁵⁴. UNTAET'in 2001/28 sayılı Tüzüğünde Bakanlar Kurulunun görevleri şu şekilde düzenlenmiştir¹²⁵⁵: Doğu Timor Kamu Yönetimi için program ve politikaların formülasyonu, Doğu Timor Kamu Yönetiminin denetlenmesi, Geçici Yöneticiye tüzük taslakları önermek, Geçici Yöneticiye yönergelerin yayımlanmasını önermek ve Geçici Yönetici tarafından kendisine sunulan hususlarda tavsiyelerde bulunmak. Bakanlar Kurulu bahsedilen görevleri yerine getirebilmek için gerekli yürütme yetkilerini haizdir¹²⁵⁶. Ayrıca Kurulun görevlerini yerine getirirken Geçici Yöneticiye danışması öngörülmüştür¹²⁵⁷. 2001/28 sayılı Tüzükte 18 Mayıs 2002 tarihinde yapılan değişikliklerle hem Bakanlar Kurulunun yönetimin karar alma organı olduğu belirtilmiş hem de bakanlıklar ve idarî yapılanma hakkında ayrıntılı hükümler getirilerek yerel unsurlara bağımsızlık öncesinde mümkün olan en geniş yetkiler tanınmıştır¹²⁵⁸.

(5) UNTAET Döneminde Doğu Timor'daki Yargı Düzeni

Yukarıda BM Güvenlik Konseyinin 1272 (1999) sayılı Kararıyla Geçici Yöneticiye verilen yasama ve yürütme yetkilerine yerel unsurların tedricen artan oranda katılımının sağlanması görevinin ne şekilde uygulandığı açıklandı. Bununla birlikte BM Güvenlik Konseyinin söz konusu Kararıyla UNTAET'e verdiği bir başka önemli yetki yargının idaresidir¹²⁵⁹. Bu bağlamda UNTAET göreve başladıktan hemen sonra, üçü Doğu Timorlu ikisi uluslararası uzmanlardan oluşan, yargıç ve savcıların atanmasında ya da görevden alınmasında Geçici Yöneticiye

¹²⁵³ Bkz. UNTAET/REG/2001/28, 19 September 2001, giriş bölümü son paragraf ve Section 2.

¹²⁵⁴ Bakanlar Kurulunun görev ve yetkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. UNTAET/REG/2001/28, 19 September 2001, Section 3, Section 4.

¹²⁵⁵ UNTAET/REG/2001/28, 19 September 2001, Section 3, m.3.1.

¹²⁵⁶ UNTAET/REG/2001/28, 19 September 2001, Section 3, m.3.2.

¹²⁵⁷ UNTAET/REG/2001/28, 19 September 2001, Section 4, m.4.4.

¹²⁵⁸ "On the Organic Structure of the Second Transitional Government of East Timor and to amend UNTAET Regulation No. 2001/28", UNTAET/REG/2002/07, 18 May 2002.

¹²⁵⁹ UN Doc. S/RES/1272 (1999), 25 October 1999, prg. 1.

tavsiyelerde bulunacak bir Geçici Adli Hizmet Komisyonu (*Transitional Judicial Service Commission*) kurmuştur¹²⁶⁰.

Yargının idaresi bağlamında UNTAET'e verilen sorumluluğa binaen Özel Temsilci tarafından kabul edilen "Doğu Timor'da Mahkemelerin Örgütlenmesine İlişkin Tüzük" ile geçiş döneminde mahkemelerin örgütlenmesi ve işleyişi düzenlenmiştir¹²⁶¹. Söz konusu Tüzüğe göre, ülkede yargı yetkisinin kullanılması münhasıran, kanunla kurulan ve bağımsız ve tarafsız yargıçlardan oluşan mahkemelere aittir¹²⁶². Bahsedilen Tüzükte Doğu Timor'da mahkemelerin ilk derece olarak görev yapacak sekiz bölge mahkemesi (*District Courts*) ile bir temyiz mahkemesinden (*Court of Appeal*) oluşacağı ifade edilmiştir¹²⁶³.

Başkent *Dili*'de kurulan bölge mahkemesine ayrıca soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar, işkence gibi önemli suçlar bakımından münhasır yargı yetkisi tanınmıştır¹²⁶⁴. Bahsedilen suçlara ilişkin yargılamalar için hem oluşumu hem de uygulanacak hukuk bakımından kısmen uluslararasılaştırılmış bir sistem öngörülmüştür. Şöyle ki, Dili Bölge Mahkemesine söz konusu suçlar bakımından verilen münhasır yargı yetkisini kullanmak üzere, Geçici Yönetici tarafından ikisi uluslararası, biri Doğu Timorlu olmak üzere üç yargıçtan oluşan özel daireler kurulmuştur¹²⁶⁵. Bu özel dairelerin yapacağı yargılamada uygulanacak hukuk, UNTAET'in 1999/1 sayılı Tüzüğüyle belirlenen Doğu Timor hukuku, UNTAET'in tüzük ve yönergeleri ile uluslararası hukukunuygulanabilir ilke ve kuralları olarak belirlenmiştir¹²⁶⁶. Yine bahsedilen davaların temyizi için Dili'deki Temyiz Mahkemesi dâhilinde ikisi uluslararası biri Doğu Timorlu yargıçlardan oluşan üç

---

¹²⁶⁰ "On the Establishment of a Transitional Judicial Service Commission", UNTAET/REG/1999/3, 3 December 1999.

¹²⁶¹ "On the Organization of Courts in East Timor", UNTAET/REG/2000/11, 6 March 2000. Ayrıca bkz. Linton, s. 138.

¹²⁶² Bkz. UNTAET/REG/2000/11, 6 March 2000, Section 1, Section 2.

¹²⁶³ UNTAET/REG/2000/11, 6 March 2000, Section 1, Section 4.

¹²⁶⁴ UNTAET/REG/2000/11, 6 March 2000, Section 1, Section 10, m. 10.1, 10.2.

¹²⁶⁵ "On the Establishment of Panels with Exclusive Jurisdiction over Serious Criminal Offences", UNTAET/REG/2000/15, 6 June 2000. Ulusal ve uluslararası yargıçlardan oluşan bu tür karma mahkemeler BM uygulamasında ilk olmayıp, daha önce Kamboçya'da Kızıl Khmer yöneticilerini yargılamak üzere uluslararasılaştırılmış bir daire kurulduğu yönünde bkz. Linton, s. 146. Ayrıca bkz. Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Oğuz Sancakdar, Murat Rifat Önok, **İnsan Hakları El Kitabı**, Seçkin, Ankara, 2010, s. 48 vd.

¹²⁶⁶ Bkz. UNTAET/REG/2000/15, 6 June 2000, Section 3. Ayrıntılı bilgi için bkz. Linton, s. 150 vd.

üyeli özel daireler kurulmuştur¹²⁶⁷. Ayrıca bir başka tüzükle de Savcılık Kurumu düzenlenmiş¹²⁶⁸ olup, Doğu Timor Başsavcısının yardımcılarında birinin burada bahsedilen özel suçlar bakımından yetkili olduğu düzenlenmiştir¹²⁶⁹.

Doğu Timor halkı UNTAET'in göreve başlamasından önce meydana gelen çatışmalar neticesinde derin yıkımlar yaşamış bir toplum olduğundan, ülkede ulusal uzlaşının sağlanabilmesi için UNTAET tarafından bir Kabul, Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu da (*Commission for Reception, Truth and Reconciliation*) kurulmuştur¹²⁷⁰. Komisyonun çalışmaları, önemli suçlar için münhasır yargı yetkisi verilmiş özel dairelerin faaliyetini tamamlayıcı niteliktedir¹²⁷¹. Zira Komisyon, Endonezya'nın işgalinin başladığı 25 Nisan 1974 ile BM Güvenlik Konseyinin UNTAET'i kuran 1272 (1999) sayılı Kararının alındığı 25 Ekim 1999 tarihleri arasında yaşanan siyasî çatışmalarda yukarıda sayılan önemli suçlardan olmayan suçları¹²⁷² ya da eylemleri işlediği iddia edilen kişilerin Doğu Timor'a dönüşüne imkân sağlamayı ve topluma yeniden entegrasyonunu amaçlamaktaydı¹²⁷³. Söz konusu Komisyonun bir diğer işlevinin ise, Endonezya işgali döneminde Doğu Timor'da meydana gelen insan hakları ihlallerine ilişkin hakikatlerin ortaya konulması olduğu ifade edilmiştir¹²⁷⁴.

---

¹²⁶⁷ UNTAET/REG/2000/15, 6 June 2000, Section 22, m.22. Ayrıca söz konusu Tüzüğün aynı maddesinde özel önemi haiz istisnâî durumlarda Temyiz Mahkemesindeki özel dairelerin üçü uluslararası, ikisi Doğu Timorlu olmak üzere beş yargıçlı olarak da kurulabilmesi öngörülmüştür.

¹²⁶⁸ "On the Organization of the Public Prosecution Service in East Timor", UNTAET/REG/2000/16, 6 June 2000.

¹²⁶⁹ Bkz. UNTAET/REG/2000/16, 6 June 2000, Section 12, m. 12.1; Section 14.

¹²⁷⁰ "On the Establishment of a Commission for Reception, Truth and Reconciliation in East Timor", UNTAET/REG/2001/10, 13 July 2001. Özellikle iç çatışmaların ardından çatışma sonrası toplumlarda süregelen bir barış sürecini desteklemek veya demokratik reformların gerçekleştirilmesini sağlamak için, uluslararası uygulamada 1974 yılından itibaren hakikat ve uzlaşma komisyonlarının kurulduğu yönünde bkz. Carsten Stahn, "Accommodating Individual Criminal Responsibility and National Reconciliation: The UN Truth Commission for East Timor", **American Journal of International Law**, Cilt: 95, 2001, (The UN Truth Commission for East Timor), s. 953.

¹²⁷¹ Stahn, The UN Truth Commission for East Timor, ss. 953, 958-960.

¹²⁷² Bu düzenlemeyde soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar gibi UNTAET'in 2000/15 Sayılı Tüzüğü m. 32.1 ve 33.1 ile önemli suçlar olarak nitelenen suçları işleyen kişilere bağışıklık tanınamayacağı öngörülmesi, Birleşmiş Milletlerin genel uygulamasıyla uyumludur. Zira BM Genel Sekreteri, Sierra Leone için özel bir mahkeme kurulmasına dair hazırladığı raporda, hukuken kabul edilen bir kavram olan affin, uluslararası suçlar bakımından söz konusu olamayacağı BM tarafından sürekli olarak benimsendiğini vurgulamıştır. Bkz. "Report of the Secretary-General on the Establishment of a Special Court for Sierra Leone", UN Doc. S/2000/915, 4 October 2000, prg. 22.

¹²⁷³ Bkz. UNTAET/REG/2001/10, 13 July 2001, Part IV. Ayrıca bkz. Stahn, The UN Truth Commission for East Timor, s. 957.

¹²⁷⁴ Bkz. UNTAET/REG/2001/10, 13 July 2001, Part III.

d. UNTAET'in Görevinin Sona Ermesi ve Sonrasında Doğu Timor'daki Gelişmeler

UNTAET'in danışmanlığı ile çalışmalarını sürdüren ve bağımsızlığın kazanılmasının ardından Doğu Timor'un ilk parlamentosuna dönüşecek olan¹²⁷⁵ Kurucu Meclis, 22 Mart 2002 tarihinde bağımsız Doğu Timor için Anayasayı kabul etmiş; hemen ardından 14 Nisan 2002'de yapılan seçimlerde de Doğu Timor'un devlet başkanı belirlenmiştir¹²⁷⁶. UNTAET'in Doğu Timor'da üstlendiği yetkiler tedricen, yerel kurumlara ve en nihayetinde demokratik olarak seçilmiş kurumlara devredilmiştir. Böylece BM tarafından üstlenilen ve yaklaşık üç yıl süren geçici yönetimin ardından, Doğu Timor 20 Mayıs 2002'de bağımsızlığını kazanmış ve 27 Eylül 2002'de BMÖ'nün 191. üyesi olmuştur¹²⁷⁷. Yeni kurulan devletin istikrarsızlaşması olasılığı karşısında, UNTAET'in çekilmesinden sonra da uluslararası desteğe devam edilmesi gerekli görülmüş ve sırasıyla bazı yeni misyonlar kurulmuştur¹²⁷⁸. Ancak aşağıda da görüleceği üzere UNTAET'ten sonra kurulan misyonlara yönetim değil, yeni kurulan devletin kurum ve kuruluşlarına çeşitli alanlarda yardım ve izleme görevleri verilmiştir.

Doğu Timor'da yönetim yapılanmasının tedricî gelişiminin, yani Kurucu Meclisin seçilmesinin, Bakanlar Kurulunun kurulmasının ve Başkanın seçiminin ardından¹²⁷⁹, BM Güvenlik Konseyi Doğu Timor için yeni bir misyon olarak Birleşmiş Milletler Doğu Timor Destek Misyonunun (*United Nations Mission of Support in East Timor/ UNMISSET*) kurulmasına karar vermiştir¹²⁸⁰. UNMISSET, uygulamada tüm sorumluluklar Doğu Timor makamlarına tamamen intikal edinceye dek bağımsızlığını yeni kazanan Doğu Timor'a yardımla görevlendirilmiştir¹²⁸¹. Güvenlik Konseyi tarafından 1410 (2002) sayılı Kararla *UNMISSET*'e verilen görevler arasında, "(a) Doğu Timor'un yaşamını devam ettirmesi ve siyasî istikrarı için kritik olan temel yönetim yapıları için destek sağlamak; (b) geçici kolluk (hizmeti) ve kamu güvenliğini sağlamak ve Doğu Timor'da, Doğu Timor Polis

¹²⁷⁵ Bkz. UNTAET/REG/2001/2, 16 March 2001, Section 2, m. 2.6.

¹²⁷⁶ Benzing, *Midwifing a New State*, ss. 365-366.

¹²⁷⁷ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 41.

¹²⁷⁸ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 41.

¹²⁷⁹ Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, s. 675.

¹²⁸⁰ UN Doc. S/RES/1410 (2002), 17 May 2002.

¹²⁸¹ <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmit/background.shtml>> (23.09.2011).

Teşkilatı [the East Timor Police Service (ETPS)] adı altında yeni bir kolluk kuvvetinin geliştirilmesine yardımcı olmak; (c) Doğu Timor'un dış ve iç güvenliğinin korunmasına katkıda bulunmak' yer almaktaydı¹²⁸².

20 Mayıs 2005'te görevini tamamlayan UNMISSET'in yerini, yeni bir Güvenlik Konseyi kararıyla kurulan özel bir siyasî misyon olan Doğu Timor Birleşmiş Milletler Ofisi (*the United Nations Office in Timor-Leste/ UNOTIL*) almıştır¹²⁸³. UNOTIL kritik önemi haiz devlet kurumları ile polis teşkilatının gelişiminin desteklenmesi, demokratik yönetim ve insan haklarının izlenmesi ile bu konularda eğitim verilmesi görevlerini icra etmiştir¹²⁸⁴. UNOTIL'in Mayıs 2006'da ülkeden ayrılmasından sonra, en az 37 kişinin hayatını kaybettiği ve 150.000'in üzerinde kişinin yerlerinden edildiği şiddet olaylarının tekrar yaşanması üzerine, BM Doğu Timor'a yardım için yeni bir misyon kurmuştur¹²⁸⁵. BM Güvenlik Konseyinin 1704 (2006) sayılı Kararıyla kurulan bu misyon Doğu Timor'da Birleşmiş Milletler Bütünleşik/Entegre Misyonudur¹²⁸⁶ (*the United Nations Integrated Mission in Timor-Leste/ UNMIT*). Söz konusu kararda BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisinin başkanlığında¹²⁸⁷ faaliyette bulunacak UNMIT için kapsamlı bir görev çerçevesi belirlenmiştir. BM Güvenlik Konseyi tarafından 1704 (2006) sayılı Kararla, UNMIT'e verilen görevler¹²⁸⁸ arasında, demokratik yönetim kültürünün güçlendirilmesi ve istikrarın sağlanlaştırılması amacıyla hükümetin ve ilgili kurumların desteklenmesi, ülkede siyasî diyalogun kolaylaştırılması, Timor'da kamu güvenliğinin yeniden tesisi ve korunmasının desteklenmesi, polis ve savunma alanlarında kapasitenin geliştirilmesine yardımcı olunması, insan haklarının korunması ve geliştirilmesinin izlenmesi için ulusal kapasitenin güçlendirilmesine yardımcı olmak sayılabilir¹²⁸⁹. Kendisine verilen görevleri başarılı bir şekilde yerine getirdiği ifade edilen UNMIT'in görevine 31 Aralık 2012 tarihi itibarıyla son

---

¹²⁸² UN Doc. S/RES/1410 (2002), 17 May 2002, prg. 2.

¹²⁸³ UN Doc. S/RES/1599 (2005), 28 April 2005.

¹²⁸⁴ UN Doc. S/RES/1599 (2005), 28 April 2005, prg. 2; <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmit/background.shtml>> (23.09.2011).

¹²⁸⁵ Coelho, ss. 189-190.

¹²⁸⁶ UN Doc. S/RES/1704 (2006), 25 August 2006.

¹²⁸⁷ UN Doc. S/RES/1704 (2006), 25 August 2006, prg. 3.

¹²⁸⁸ UNMIT'e verilen tüm görevler için bkz. UN Doc. S/RES/1704 (2006), 25 August 2006, prg. 4.

¹²⁸⁹ UNMIT'in görevlerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmit/mandate.shtml>> (23.09.2011).

verilmiş ve yerel kurumlara destek sağlayan bu misyon da Doğu Timor'dan ayrılmıştır¹²⁹⁰.

6. Afganistan'la Ortaya Çıkan Sınırlı Müdahale Yaklaşımı

a. Genel Olarak

11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleştirilen terör eylemlerinden sonra, El Kaide'ye yardım ettiği öne sürülen Afganistan yönetimi Taliban'a karşı, ABD'nin başını çektiği koalisyon tarafından askerî müdahalede (*Kalıcı Özgürlük Operasyonu/Operation Enduring Freedom*) bulunulmuştur¹²⁹¹. Yirmi yıldan uzun süren iç çatışmalardan muzdarip Afganistan'da, bahsedilen operasyonun ardından Taliban yönetimi iktidardan uzaklaştırılmıştır¹²⁹². Bunun üzerine Afganistan'ın yeniden yapılandırılmasında BM'nin ne tür bir rol üstleneceği meselesi ortaya çıkmıştır. Bu rolün belirlenmesinde, dönemin Genel Sekreteri *Kofi Annan*'ın 7 Mart 2000 tarihinde BM'nin önleyici ve barışı temin (*preventive and peacemaking*) çabalarını bir bütün olarak incelemek üzere görevlendirdiği ve başkanlığını *Lakhdar Brahimi*'nin yaptığı bağımsız panel tarafından hazırlanan rapor¹²⁹³ etkili olmuştur¹²⁹⁴.

¹²⁹⁰ Bkz. UN Doc. S/RES/2037 (2012), 23 February 2012, prg. 1. Ayrıca bkz. UN Doc. S/PRST/2012/27, 19 December 2012.

¹²⁹¹ Ebrahim Afsah ve Alexandra H. Guhr, "Afghanistan: Building a State to Keep the Peace", **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 9, 2005, s. 406; De Brabandere, Post-Conflict Administrations, ss. 41-42. Afganistan'a yapılan askerî müdahaleyle ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için, diğerleri yanında bkz. Jordan J. Paust, "Use of Armed Force against Terrorists in Afghanistan, Iraq and Beyond", **Cornell International Law Journal**, Cilt: 35, 2002, ss. 533-557; Christopher Greenwood, "International Law and Pre-emptive Use of Force: Afghanistan, Al-Qaida, and Iraq", **San Diego International Law Journal**, Cilt: 4, 2003, ss. 7-38; Rüdiger Wolfrum, "The Attack of September 11, 2001, the Wars Against the Taliban and Iraq: Is There a Need to Reconsider International Law on the Recourse to Force and the Rules in Armed Conflict?", **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 7, 2003, ss. 1-78; Ülkühalatçı, "11 Eylül Terörist Saldırıları Ve Afganistan Operasyonu'nun Bir Değerlendirmesi", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: 2, Sayı: 7, 2006, ss. 80-98.

¹²⁹² Stahn, *International Territorial Administration*, s. 352.

¹²⁹³ Genellikle Brahimi raporu olarak da anılan, "Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarına İlişkin Panel Raporunun" (Report of the Panel on United Nations Peace Operations) tam metni için bkz. UN Doc. A/55/305-S/2000/809, 21 August 2000.

¹²⁹⁴ Ebrahim Afsah, "Afghanistan, Conflict", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, s. 5, <<http://www.mpepil.com>> (25.11.2009).

BM'nin Afganistan'da üstlendiği rol Kosova ve Doğu Timor misyonlarından önemli ölçüde farklılık göstermiştir¹²⁹⁵. Aslında BM'nin yine bu ülkede de münhasıran yönetimi üstlenmesi bir çözüm olarak düşünülebilirdi¹²⁹⁶. Ancak bunun yerine, yerel aktörlerin en üst düzeyde katılımının sağlandığı ve uluslararası karışmanın düşük seviyede tutulduğu bir formül üzerinde yoğunlaşmıştır¹²⁹⁷. BM Güvenlik Konseyi, Genel Sekreterin 3 Ekim 2001 tarihinde Özel Temsilci olarak atadığı *Lakhdar Brahimi* tarafından açıklanan görüşleri¹²⁹⁸ de dikkate alarak, 1378 (2001) sayılı Kararı¹²⁹⁹ kabul etmiştir¹³⁰⁰. Söz konusu Kararda, “*BM'nin, Afgan halkının, yeni bir hükümetin oluşumuna yol açacak, yeni ve geçici bir yönetim kurma yönündeki çabalarını destekleyen merkezî bir rol oynaması gerektiği*” ifade edilmiştir¹³⁰¹.

Nihayet BM tarafından 27 Kasım-5 Aralık 2001 tarihleri arasında *Bonn'da* düzenlenen toplantıya Afganistan'daki çeşitli grupların ileri gelenleri ile farklı bölgelerin temsilcileri davet edilmiştir¹³⁰². Bu davetin amacı, ülkede geçiş yönetimini sağlayacak, farklı etnik kesimlerin varlığına ve geniş temsile dayalı bir Afgan geçici yönetiminin kurulmasının sağlanmasıydı¹³⁰³. Görüşmeler sonunda 5 Aralık 2001 tarihinde Bonn Andlaşması olarak da anılan, “Daimî Yönetim Kurumları Yeniden

---

¹²⁹⁵ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 352. *Stahn*, Afganistan'da BM tarafından kullanılan kamu otoritesinin kapsamının sınırlı tutulmasına ilişkin kararın, özellikle BM Genel Sekreterinin Afganistan Özel Temsilcisi olan ve Bonn sürecinin mimarı olarak kabul edilen *Lakhdar Brahimi* tarafından desteklenen bilinçli bir tercih olduğunu belirtmektedir. Bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 356. Aynı yönde bkz. De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 42.

¹²⁹⁶ SimonChesterman, “Tiptoeing Through Afghanistan: The Future of UN State-Building”, **An International Peace Academy Report** (2002), s. 3, <<http://www.ipinst.org/media/pdf/publications/afghanistan0902.pdf>> (11.02.2013).

¹²⁹⁷ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 42. Birleşmiş Milletlerin müdahalesinin türünün bizzat Afgan liderlerce belirlendiği yönünde bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 352. Ayrıca bkz. Afsah ve Guhr, ss. 408-409.

¹²⁹⁸ BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisi *Lakhdar Brahimi* tarafından 13 Kasım 2001 tarihinde BM Güvenlik Konseyine verilen brifingin tam metni için bkz. Check against Delivery, Briefing to the Security Council, Lakhdar Brahimi Special Representative of the Secretary-General for Afghanistan, Tuesday, 13 November 2001, <<http://www.un.org/News/dh/latest/afghan/brahimi-sc-briefing.htm>> (29.09.2011).

¹²⁹⁹ UN Doc. S/RES/1378 (2001), 14 November 2001.

¹³⁰⁰ Afsah ve Guhr, s. 409.

¹³⁰¹ Bkz. UN Doc. S/RES/ 1378 (2001), 14 November 2001, prg. 3.

¹³⁰² Stahn, *International Territorial Administration*, s. 353; Afsah, *Afghanistan, Conflict*, s. 5. Bonn sürecine davet edilenlerin Afganistan'daki grupların tamamını temsil etmediği yönünde bkz. AstriSuhrke, Kristian B.Harpviken, ArneStrand, **Conflictual Peacebuilding: Afghanistan Two Years after Bonn**, Chr. Michelsen Institute Report R 2004: 4, s. 63, <<http://www.cmi.no/publications/file/1763-conflictual-peacebuilding.pdf>> (12.01.2013).

¹³⁰³ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 353.

Kuruluncaya Dek Afganistan'da Geçici Düzenlemelere İlişkin Andlaşma” (*Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan pending the Re-Establishment of Permanent Government Institititons*) imzalanmıştır¹³⁰⁴. Söz konusu Andlaşmayla, siyasî uzlaşî ve yeniden yapılandırma sürecinin temeli ve takvimi belirlenmiştir¹³⁰⁵.

b. 5 Aralık 2001 Tarihli Bonn Andlaşmasıyla Öngörülen Yapı

Bonn Andlaşmasında, altı ay süreyle görev yapmak üzere bir Geçici Otorite (*Interim Authority*) kurulması kararlaştırılmıştır¹³⁰⁶. Geçici Otoritenin en önemli görevi Bonn Andlaşmasında öngörülen Olağanüstü Meclisin (*Emergency Loya Jirga*¹³⁰⁷) toplanmasının sağlanmasıydı. Zira söz konusu Meclisin, toplumun çeşitli kesimlerinin desteğini alabilecek geniş tabanlı bir geçiş yönetimini (*transitional administration*) de içerecek olan Geçiş Otoritesini (*Transitional Authority*) belirlemesi öngörülmüştür¹³⁰⁸. Geçiş Otoritesinin görevi ise, en geç Olağanüstü Loya Jirga'nın toplanmasından iki yıl sonra yapılacak serbest ve adil seçimler sonucu oluşacak temsili hükümetin kurulmasına dek ülkeyi yönetmek olarak belirlenmiştir¹³⁰⁹. Geçiş Otoritesinin kurulmasından sonra on sekiz ay içerisinde Kurucu Meclisin (*Constitutional Loya Jirga*) yeni Afgan Anayasasını kabul etmek üzere toplanması öngörülmüştür¹³¹⁰.

¹³⁰⁴ 5 Aralık 2001 tarihli Bonn Andlaşmasının tam metni için bkz. UN Doc. S/2001/1154, 5 December 2001.

¹³⁰⁵ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 353. Bonn Andlaşmasında Afganistan için öngörülen geçici kurumlar, anayasanın hazırlanması ve seçim süreçlerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Afsah ve Guhr, ss. 419-438.

¹³⁰⁶ Geçici Otorite (*Interim Authority*), bir Geçici Yönetim (*Interim Administration*) ile Olağanüstü Meclisin (*Loya Jirga*) toplanmasının sağlanması için özel bir bağımsız komisyon ve Afganistan Yüksek Mahkemesi ile Geçici Yönetim tarafından kurulabilecek diğer mahkemelerden oluşmaktaydı. Bkz. *Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan pending the Re-Establishment of Permanent Government Institititons*, 5 December 2001, m. I/2.

¹³⁰⁷ Peştunların dilinde “büyük meclis/ şura” anlamına gelen *Loya Jirga*'nın, Afgan toplumunda yer alan aşiret liderleri ile farklı siyasî, dinî ve etnik grupların temsilcilerinden oluşan geleneksel bir danışma meclisi olduğu yönünde bkz. “Loya Jirga nedir?”, **BBC**, <http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/01/040114_afgan_loyajirga.shtml> (01.10.2011); Afsah ve Guhr, dpn. 52, s. 389; Stahn, *International Territorial Administration*, dpn. 26, s. 353.

¹³⁰⁸ *Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan pending the Re-Establishment of Permanent Government Institititons*, 5 December 2001, m. I/4.

¹³⁰⁹ *Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan pending the Re-Establishment of Permanent Government Institititons*, 5 December 2001, m. I/4.

¹³¹⁰ *Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan pending the Re-Establishment of Permanent Government Institititons*, 5 December 2001, m. I/6. Bonn Andlaşmasında öngörülen bu

Bonn Andlaşmasında, BM'nin başlıca iki ayrı önlemle Afganistan'daki ulusal geçiş sürecini desteklemesi talep edilmiştir. Bunlardan ilki, başkent Kabil ile çevresinde hukuk ve düzenin korunması için bir uluslararası güvenlik gücü görevlendirilmesi¹³¹¹, ikincisi ise bir sivil destek misyonu kurulmasıydı¹³¹². BM Güvenlik Konseyi 1383 (2001) sayılı Kararıyla, 5 Aralık 2001 tarihli Bonn Andlaşmasını ve Andlaşmanın II. Ekiyle BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisi için öngörülen sivil misyonu onaylamıştır¹³¹³. Daha sonra yine BM Güvenlik Konseyi tarafından BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde alınan 1386 (2001) sayılı Kararla, Afgan Geçici Otoritesi ve BM personeli için güvenli bir ortam sağlanmasında Afgan Geçici Otoritesine yardımcı olmak üzere Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü (*International Security Assistance Force/ ISAF*) kurulması için üye devletlere yetki verilmiştir¹³¹⁴.

c. Sınırlı Müdahale Yaklaşımı ve Birleşmiş Milletler Afganistan Yardım Misyonu (*The United Nations Assistance Mission in Afghanistan/ UNAMA*)

Afganistan'da, Bonn Andlaşması çerçevesinde yaşanan barış inşası ve yeniden yapılandırma sürecinin en önemli özelliklerinden biri, kontrolün her aşamada bizzat Afgan makamlarında ya da daha geniş bir ifadeyle yerel aktörlerde bulunması ve BM için yalnızca destekleyici/yardımcı bir rol öngörülmesidir¹³¹⁵. Benimsenen bu yaklaşım Bonn Andlaşmasının dibacesine de yansıtılmıştır. Andlaşmanın giriş bölümünde, hem “*Afganistan'ın bağımsızlığı, ulusal egemenliği ve ülkesel bütünlüğü*” teyit edilmiş hem de “*İslam, demokrasi, çoğulculuk ve sosyal*

---

sürecin, uygulamada ne şekilde geliştiğine dair ayrıntılı bilgi için bkz. Report of the Secretary-General, The situation in Afghanistan and its implications for international peace and security, prg. 2 vd., UN Doc. A/60/224-S/2005/525, 12 August 2005.

¹³¹¹ Bkz. Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan pending the Re-Establishment of Permanent Government Institutions, 5 December 2001, Annex I.

¹³¹² Bkz. Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan pending the Re-Establishment of Permanent Government Institutions, 5 December 2001, Annex II.

¹³¹³ UN Doc. S/RES/1383 (2001), 6 December 2001, prg. 1 ve 3.

¹³¹⁴ UN Doc. S/RES/1386 (2001), 20 December 2001, prg. 1. BM Güvenlik Konseyinin 1386 (2001) sayılı Kararında ISAF'ın yetkisi Kabil ve çevresi ile sınırlıyken, daha sonra alınan 1510 (2003) sayılı Kararla Kabil dışına da teşmil edilmiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/1510 (2003), 13 October 2003, prg. 1. ISAF'ın yetkisinin Kabil dışına da teşmili, operasyonun komutasının NATO tarafından devralınmasından sonradır. Daha önce ISAF'ın komutası aralarında İngiltere, Türkiye, Almanya ve Hollanda'nın bulunduğu devletler tarafından üstlenilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Afsah ve Guhr, s. 414.

¹³¹⁵ Afsah ve Guhr, s. 415; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 354.

*adalet ilkelerine uygun olarak Afganistan halkının kendi siyasî geleceğini serbestçe belirleme hakkı” vurgulanmıştır*¹³¹⁶.

Geçiş dönemi dâhil yönetim sürecinde BM için öngörülen rol en başından itibaren sınırlıydı. Bonn Andlaşmasıyla BM’den yalnızca, Andlaşmanın uygulanmasında izleme ve yardım¹³¹⁷, siyasî olarak tarafsız bir ortam oluşturulmasında Geçici Otoriteye tavsiyelerde bulunma¹³¹⁸, Geçici Otorite için öngörülen kurumlarda uyuşmazlık çıkması durumunda bu uyuşmazlıkların giderilmesi için girişimlerde bulunma¹³¹⁹, insan hakları ihlallerini soruşturma ve insan haklarına ilişkin bir eğitim programı uygulama¹³²⁰ gibi hususlar talep edilmiştir.

BM Güvenlik Konseyi 28 Mart 2002 tarihinde aldığı 1401 (2002) sayılı Kararla, Birleşmiş Milletler Afganistan Yardım Misyonunu (United Nations Assistance Mission in Afghanistan/ UNAMA) kurmuştur¹³²¹. UNAMA, bir yandan Bonn Andlaşmasının uygulanmasını desteklemek¹³²² bir yandan da yardım, iyileştirme ve ülkenin yeniden yapılandırılması gibi alanlarda yardım sağlamak üzere kurulmuştur¹³²³. Misyonun görev tanımı ve yapısı, BM Genel Sekreteri tarafından hazırlanan 18 Mart 2002 tarihli raporla belirlenmiştir¹³²⁴.

UNAMA’nın temel görevleri şu şekildedir¹³²⁵:

“a) BM Güvenlik Konseyinin 1383 (2001) sayılı Kararıyla kabul edilen Bonn Andlaşmasında, insan haklarına, hukukun üstünlüğüne ve cinsiyet sorunlarına (kadın erkek eşitliği) ilişkin olanlar da dâhil BM’ye verilen görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi,

¹³¹⁶ Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan pending the Re-Establishment of Permanent Government Institutions, 5 December 2001, giriş bölümü, prg. 3 ve 4.

¹³¹⁷ Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan pending the Re-Establishment of Permanent Government Institutions, 5 December 2001, Annex II, m. 2.

¹³¹⁸ Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan pending the Re-Establishment of Permanent Government Institutions, 5 December 2001, Annex II, m. 3.

¹³¹⁹ Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan pending the Re-Establishment of Permanent Government Institutions, 5 December 2001, Annex II, m. 5.

¹³²⁰ Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan pending the Re-Establishment of Permanent Government Institutions, 5 December 2001, Annex II, m. 6.

¹³²¹ Bkz. UN Doc. S/RES/1401 (2002), 28 March 2002, prg. 1.

¹³²² Afganistan’daki geçiş sürecinde BM’nin üstleneceği rol esasen, Bonn Andlaşması Ek II ve Ek III’te belirlenmiştir.

¹³²³ Afsah ve Guhr, s. 416.

¹³²⁴ BM Genel Sekreteri tarafından hazırlanan, 18 Mart 2002 tarihli, “Afganistan’daki durum ve uluslararası barış ve güvenliğe etkileri” (*The situation in Afghanistan and its implications for international peace and security*) başlıklı Rapor için bkz. UN Doc. A/56/875–S/2002/278, 18 March 2002.

¹³²⁵ Bkz. UN Doc. A/56/875–S/2002/278, 18 March 2002, prg. 97.

b) *BM Genel Sekreterinin dostça girişim rolü (good offices role) aracılığıyla ulusal barış ve uzlaşmayı (national reconciliation and rapprochement) teşvik etmek,*
c) *BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisinin genel yetkisi altında ve Afganistan Geçici Yönetimi ve sonra kurulacak yönetimlerle koordinasyon içinde, BM'nin Afganistan'daki tüm yardım, iyileştirme ve yeniden yapılandırma faaliyetlerini yönetmek”.*

UNAMA, BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisinin otoritesinde faaliyette bulunacak, tam anlamıyla bütünleşik bir misyon olarak tasarlanmıştır¹³²⁶. Yani Afganistan'da BM tarafından girişilen tüm faaliyetlerin ve UNAMA'nın görevlerinin yerine getirilmesinin planlanması ve yürütülmesi Özel Temsilcinin yetkisindedir¹³²⁷. Misyon temelde, her ikisi de BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisinin sorumluluğunda iki sütuna dayanmaktaydı¹³²⁸. Söz konusu sütunlardan ilki siyâsî işler (*political affairs*), ikincisi ise yardım, ıslah ve yeniden yapılandırmayı (*relief, recovery and reconstruction*). Siyâsî işler sütunu, Bonn Andlaşmasıyla öngörülen siyâsî geçiş sürecinin uygulanması, insan hakları ihlallerinin soruşturulması ve yasadışı uyuşturucu ticareti ile ilgili konularda aktifken, ikinci sütun esasen BM yardım programlarının koordinasyonu ve kapasite geliştirilmesi hususlarından sorumluydu¹³²⁹.

UNAMA'nın yukarıda belirtilen sınırlı görev tanımı dikkate alındığında BM'nin Afganistan'da üstlendiği rolün, Doğu Slavonya, Kosova, Doğu Timor gibi bölgelerde üstlenilen münhasır yönetim yetkisinden ve hatta Kamboçya'da tecrübe edilen yönetim yetkisinin yerel kurumlarla birlikte kullanılması örneğinden tamamen farklı olduğu görülmektedir. Zira Afganistan örneğinde UNAMA herhangi bir bölgenin yönetimini değil, yalnızca Bonn Andlaşmasında öngörülen geçiş sürecinin uygulanması için destek vermeyi üstlenmiştir. Dolayısıyla Bonn Andlaşmasının uygulanmasında temel sorumluluğun Afgan makamlarında/yerel unsurlarda olduğu kabul edilmiştir¹³³⁰. Bu bağlamda Kosova ve Doğu Timor'da kurulan BM misyonları tarafından üstlenilen temel işlevlerin birçoğu, bizzat geçiş dönemi için Bonn Andlaşmasında görevlendirilen Afgan kurumları tarafından yerine getirilmiştir. Yeni

¹³²⁶ UNAMA'nın BM Barışı Koruma Operasyonları Bölümü (*DPKO*) tarafından desteklenen özel bir siyâsî misyon olduğu yönünde bkz. “UN Peacekeeping Operations Fact Sheet”, <<https://www.un.org/en/peacekeeping/documents/bnote010101.pdf>> (20.10.2012).

¹³²⁷ UN Doc. A/56/875-S/2002/278, 18 March 2002, prg. 98/a.

¹³²⁸ UNAMA'nın yapısı ve bahsedilen sütunlar konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. UN Doc. A/56/875-S/2002/278, 18 March 2002, prg. 99, 104-108.

¹³²⁹ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 44.

¹³³⁰ UN Doc. A/56/875-S/2002/278, 18 March 2002, prg. 98/b.

anayasanın kabulüne dek, yani geçiş döneminde ülkede uygulanacak hukuk kuralları Bonn Andlaşmasında bizzat Afgan liderlerce belirlenmiştir¹³³¹. Ayrıca yine Bonn Andlaşmasında, Geçici Otoritenin (*Interim Authority*) ve Olağanüstü Meclisin, (*Emergency Loya Jirga*) *Afganistan'ın taraf olduğu* insan haklarına ilişkin uluslararası belgelere ve uluslararası insancıl hukuk kurallarına uygun faaliyette bulunacağı düzenlenmiştir¹³³². Afgan geçici makamları tarafından, bir yargı reformu komisyonu, sivil hizmet komisyonu, insan hakları komisyonu, anayasa komisyonu ve bir ulusal polis gücü¹³³³ kurulmuştur¹³³⁴.

UNAMA'nın yeniden yapılandırma sürecindeki rolü yerel makamlara yardımıyla sınırlı kalmıştır. Misyona adalet alanındaki reform çalışmalarında, cinsiyet eşitsizliğine dair meselelerde ve insan haklarına ilişkin hususlarda izleme ve tavsiye niteliğindeki faaliyetleriyle Afgan geçici makamlarına yardımda bulunmuştur¹³³⁵. Buna karşılık serbest ve adil seçimlerin düzenlenebilmesi için gerekli koşulların sağlanmasında bir ölçüde daha fazla sorumluluk üstlenilmiştir¹³³⁶. Yeni Anayasanın hazırlanması sürecinde de UNAMA'nın üstlendiği rol, uluslararası teknik ve malî yardımın koordinasyonu ile sınırlıydı¹³³⁷.

UNAMA'nın kurulması ve faaliyetlerine ilişkin olarak BM Genel Sekreteri tarafından hazırlanan Raporda, yerel makamların önceliklerinin gözetilmesini sağlamak amacıyla misyonun yardım çabalarında Afgan Geçici Yönetimi ve diğer Afgan aktörlerle yakın koordinasyon ve istişare çerçevesinde faaliyet göstereceği belirtilmiştir¹³³⁸. BM Genel Sekreteri UNAMA'nın temel amacının, mümkün olduğunca çok sayıda Afgan görevliye ve sınırlı bir uluslararası mevcudiyete dayanarak ve mümkün olan durumlarda ortak destek hizmetini kullanarak Afganistan'daki yerel yeteneğin/kapasitenin güçlendirilmesi olduğunu belirtmiş ve

---

¹³³¹ Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan pending the Re-Establishment of Permanent Government Institutions, 5 December 2001, m. II/1.

¹³³² Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan pending the Re-Establishment of Permanent Government Institutions, 5 December 2001, m. V/2.

¹³³³ Bonn Andlaşmasında, bir yandan ülke çapında güvenliğin, hukuk ve düzenin sağlanması konusunda öncelikli sorumluluk bizzat Afganlara bırakılmış, diğer taraftan uluslararası toplumun, ulusal polis ve savunma gücünün yeniden yapılandırılmasında Afganistan makamlarına yardım etmesi talep edilmiştir. Bkz. Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan pending the Re-Establishment of Permanent Government Institutions, 5 December 2001, Annex I, m. 1, 2.

¹³³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 358.

¹³³⁵ Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 358-359.

¹³³⁶ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 359.

¹³³⁷ Afsah ve Guhr, s. 426.

¹³³⁸ UN Doc. A/56/875-S/2002/278, 18 March 2002, prg. 98/c.

böylece yalnızca “dışarıdan hafif bir ‘ayak izi’ bırakılacağını” (*leaving a light expatriate ‘footprint’*) vurgulamıştır¹³³⁹.

Afganistan’da BM tarafından benimsenen bu sınırlı müdahale yaklaşımının altında özellikle operasyonel bazı nedenler yattığı da belirtilmelidir¹³⁴⁰. Ülkenin güvenlik bakımından olumsuz koşulları ve özellikle Kabil dışında kalan alanlarda yönetim boşluğu bulunması, yönetim yetkilerinin BM tarafından üstlenilmesi olasılığını zayıflatmıştır. Ayrıca yönetim yetkilerinin münhasıran üstlenildiği nispeten küçük coğrafi sınırlara sahip Kosova ve Doğu Timor gibi örneklerde dahi ortaya çıkan çok sayıda uzman personel ve büyük ölçekli finansman ihtiyacı BM Sekretaryasının da Afganistan’da sınırlı müdahale anlayışına yakın durmasını gerektirmiştir. Yine Afganistan’ın geçmişte uzun yıllar dış müdahalelere maruz kalması ve bu durumun Afgan halkında yarattığı algı, dışarıdan dayatılan bir yeniden yapılandırma ve uzlaşma süreci yerine bizzat yerel unsurların bu hususlarda etkin olması düşüncesini ön plana çıkarmış olabilir.

Kurucu Meclis (*Constitutional Loya Jirga*) tarafından Ocak 2004’te yeni Anayasanın kabul edilmesinden sonra, Ekim 2004’te yapılan başkanlık seçimi¹³⁴¹, ardından Eylül 2005’te yapılan Ulusal Meclis ve Bölgesel Konsey (Provincial Councils) seçimleriyle birlikte Bonn Andlaşmasında öngörülen siyasî süreç tamamlanmıştır¹³⁴². Bu çerçevede geçiş döneminin sona ermesinin ardından BM Güvenlik Konseyinin 23 Mart 2006 tarihli, 1662 (2006) sayılı Kararıyla, UNAMA’nın gözden geçirilmiş görevleri kabul edilmiştir¹³⁴³. Misyona temelde, Afganistan’a yapılacak uluslararası yardımın koordinasyonu, seçim süreçlerinin ve insan haklarının izlenmesi gibi alanlar da dâhil olmak üzere belirli alanlarda teknik yardım ve destek sağlamayı sürdürme gibi görevler verilmiştir¹³⁴⁴.

---

¹³³⁹ UN Doc. A/56/875-S/2002/278, 18 March 2002, prg. 98/d.

¹³⁴⁰ Bkz. Chesterman, *You, The People*, s. 89; Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 356-357; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 42.

¹³⁴¹ Afganistan Anayasasının kabulü ve başkanlık seçimleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Report of the Secretary-General, *The situation in Afghanistan and its implications for international peace and security*, UN Doc. A/59/581-S/2004/925, 26 November 2004.

¹³⁴² Bkz. Report of the Secretary-General, *The situation in Afghanistan and its implications for international peace and security*, prg. 2, UN Doc. A/60/712-S/2006/145, 7 March 2006; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 44.

¹³⁴³ UN Doc. S/RES/1662 (2006), 23 March 2006, prg. 3. Ayrıca bkz. De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, ss. 44-45.

¹³⁴⁴ Afganistan için Bonn Andlaşmasıyla öngörülen siyasî geçiş sürecinin sona ermesinin ardından UNAMA için belirlenen görevlere ilişkin olarak bkz. Report of the Secretary-General, *The situation in*

III. UYGULAMALAR ÇERÇEVESİNDE ULUSLARARASI YÖNETİMLERİN SINIFLANDIRILMASI

A. Kuruluş Amaçları Bakımından Sınıflandırma

1. Genel Olarak

Çalışmamızın birinci bölümünde uluslararası yönetim kavramı tanımlanırken ifade edildiği üzere, BM tarafından bu kavrama özellikle Soğuk Savaş sonrasındaki kapsamlı bir çatışma yönetim/çözüm aracı olarak istisnaen başvurulmuştur. Bu bağlamda bir ülkede uluslararası yönetim tekniğine başvurulmasının temelinde, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi kaygısının yattığını söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim uluslararası yönetim örnekleri bakımından ortak paydanın, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması amacı olduğu ve asıl hedeflenenin de görev yapılan ülkede sürdürülebilir barışın tesisi olduğu ifade edilmiştir¹³⁴⁵. Özellikle Soğuk Savaş sonrası örnekler bakımından BMÖ'nün uluslararası yönetim faaliyetini barış operasyonları şemsiyesi altında yürüttüğü ve müdahâlenin genellikle BM Güvenlik Konseyinin bir kararına dayandığı düşünüldüğünde söz konusu amaç açıkça ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının ya da yeniden tesisinin söz konusu olduğu her durumda uluslararası yönetim tekniğine başvurulmuş mudur sorusuna verilecek yanıt elbette olumsuzdur. İşte bu nedenle bu başlık altında, BM uygulamasında istisnaî bir yöntem olarak ortaya çıkan uluslararası yönetim tekniğine hangi durumlarda başvurulduğu sorusuna cevap aranarak uluslararası yönetim kuruluş amaçlarına göre sınıflandırılmaya çalışılacaktır.

Farklı yönlerini ele alarak uluslararası yönetimleri kuruluş amaçları bakımından çeşitli şekillerde sınıflandırmak olanaklı görünmektedir. Örneğin, BM Barışı Koruma Operasyonları Bölümü tarafından hazırlanan bir çalışmada, barışı koruma operasyonları şemsiyesi altında girişilen uluslararası yönetim faaliyetinin

---

Afghanistan and its implications for international peace and security, prg. 51, 52, ayrıca bkz. prg. 71, UN Doc. A/60/712-S/2006/145, 7 March 2006.

¹³⁴⁵ Wolfrum, International Administration in Post-Conflict Situations, ss. 675-676.

temelde üç farklı amaca hizmet etmek üzere kurulduğu belirtilmiştir¹³⁴⁶. Bu amaçlar, bir ülke üzerindeki yetkilerin bir egemen birimden diğerine devrini desteklemek, ülkesel egemenliğe ilişkin sorunların tamamen çözülmesine dek yönetimin üstlenilmesi veya bir ülkede yönetim yapılarının kurulması için devlete yardım edilmesi olarak sayılmıştır¹³⁴⁷.

Chesterman, uluslararası yönetimleri faaliyette buldukları siyasî bağlama göre beş ayrı kategoride incelemektedir¹³⁴⁸. Bunlar sırasıyla, a) bağımsız bir devletin kurulmasına yol açacak şekilde sömürge durumundan kurtarılma (Namibya ve Doğu Timor) b) ülke üzerindeki denetimin mevcut bir hükümete barışçıl bir şekilde devrine dek ülkenin geçici yönetimi (Batı Yeni Gine ve Doğu Slavonya), c) bir devletin seçimlerin yapılmasına dek geçici yönetimi (Kamboçya), d) süregelen barış sürecinin bir parçası olarak ucu açık geçici yönetim (Kosova), e) yönetim makamının bulunmadığı durumlarda *de facto* yönetimdir (Kongo ve Somali).

Wilde ise, bir ülkede yönetim faaliyetlerini sürdüren yerel aktörlerin yerini uluslararası aktörlerin aldığı uluslararası yönetim tekniğinin iki ayrı bağlamda ortaya çıktığından söz etmektedir¹³⁴⁹. Yazara göre uluslararası yönetim tekniğine ya ülkede yönetimi elinde bulduran yerel aktörlerin kimliğinden kaynaklanan egemenlik sorununa (*sovereignty problem*) ya da yerel aktörlerin idare tarzından kaynaklanan yönetim sorununa (*governance problem*) cevap vermek üzere başvurulmaktadır. Ancak *Wilde*, bazı örneklerde uluslararası yönetimlerin bu kategorilerinden yalnızca birine değil, bazen her ikisine birlikte dâhil olabileceğini de kabul etmektedir¹³⁵⁰.

Wilde'a göre, egemenlik sorununa cevap vermek üzere kurulan uluslararası yönetimler, yerel aktörlerin yönetim yetkisini kısıtlayarak ya da tamamen onların yerine geçerek, tarafsız kimlikleriyle görev yaptıkları ülkenin statüsünün belirlenmesine, görev tanımlarına göre doğrudan ya da dolaylı katkıda bulunmaktadır¹³⁵¹. Bu katkı, görev yapılan ülkenin yönetiminin uyuşmazlık taraflarından izole edilmesi ve bu surette taraflara aralarındaki uyuşmazlığın

¹³⁴⁶ Bkz. United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines, s. 22.

¹³⁴⁷ United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines, s. 22.

¹³⁴⁸ Bkz. Chesterman, *You, The People*, s. 57.

¹³⁴⁹ Bkz. Wilde, *International Territorial Administration*, s. 191 vd.

¹³⁵⁰ Wilde, *International Territorial Administration*, s. 192.

¹³⁵¹ Wilde, *International Territorial Administration*, ss. 193-203.

çözümüne ilişkin kapsamlı görüşmeler yapma fırsatının verilmesi¹³⁵² şeklinde olabileceği gibi, daha önceden varılmış bir çözümün uygulanmasının sağlanması biçiminde de olabilir¹³⁵³. *Wilde*'in sınıflandırması çerçevesinde yönetim sorununa yönelik olarak uluslararası yönetimlerin kurulması ise ya yönetim boşluğunun ortaya çıktığı hallerde ya da yerel aktörlerin yönetim tarzından kaynaklanan problemlerin olduğu durumlarda söz konusu olmuştur¹³⁵⁴.

Çalışmamızda incelenen örnekler ve doktrindeki sınıflandırma¹³⁵⁵ göz önüne alındığında, uluslararası yönetim tekniğine tarihsel bağlamda başlıca üç farklı amaca hizmet etmek üzere başvurulduğundan söz etmek mümkündür. Bunlar sırasıyla, ülkesel uyuşmazlıkların çözümlenmesi, sömürge durumundan kurtulmanın sağlanması/kolaylaştırılması ve nihayet özellikle barış inşası misyonları bağlamında çatışmadan yeni çıkmış ülkelerde yönetim kurumlarının (yeniden) yapılandırılması olarak sayılabilir. Hemen belirtmek gerekir ki bu sınıflandırmada her bir işlevi birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün olmayıp, kurulan misyonlar eşzamanlı olarak birden fazla sınıfa dâhil olabilmekte yani çok işlevli olarak değerlendirilebilmektedir¹³⁵⁶.

2. Ülkesel Uyuşmazlıkların Çözümlemesi

Ülkesel uyuşmazlıkların çözümüne katkı sağlaması uluslararası yönetimlerin en eski işlevlerinden biridir¹³⁵⁷. Bu bağlamda uluslararası yönetimlerin, görev yaptıkları ülkenin statüsünün belirlenmesine katkı sağlamak, görev yapılan ülkenin birbiriyle rekabet hâlindeki devletler arasındaki uyuşmazlığın etkilerinden izole edilmesi veya görev yapılan bölgenin bir devletten diğerine devrini kolaylaştırmak

---

¹³⁵²Sırbistan ile yerel Arnavutlar arasında ülkenin statüsüne/egemenliğe ilişkin uyuşmazlığın bulunduğu Kosova örneğini de bu kapsamda değerlendiren *Wilde*, UNMIK'i kuran 1244 (1999) sayılı Güvenlik Konseyi Kararından aslında uyuşmazlık taraflarının eşit düzeyde etkilenmediğini, zira UNMIK'in otoritesi altında olsa da kapsamlı özerklik sağlanan Kosovalı Arnavutların Sırbistan karşısında daha "güçlü" konuma getirildiklerini ifade etmektedir. Bkz. *Wilde*, *International Territorial Administration*, s. 195.

¹³⁵³ *Wilde*, *International Territorial Administration*, s. 196.

¹³⁵⁴ Bkz. *Wilde*, *International Territorial Administration*, s. 203 vd.

¹³⁵⁵ Uluslararası yönetim kurumunun işlevlerine ilişkin sınıflandırma bakımından özellikle bkz. *Chesterman*, *You, The People*, s. 57 vd.; *Stahn*, *International Territorial Administration*, ss. 12-15, 401-410; *Wilde*, *International Territorial Administration*, ss. 191-235; *Zaum*, s. 52 vd.; *Benzing*, *International Administration of Territories*.

¹³⁵⁶ *Stahn*, *International Territorial Administration*, s. 15.

¹³⁵⁷ *Stahn*, *International Territorial Administration*, s. 13.

gibi amaçlarla kurulduğu söylenebilir¹³⁵⁸. Bahsedilen amaçlara yönelik olarak kurulan uluslararası yönetimlere hem MC hem de BM dönemindeki bazı örneklerde rastlamak mümkündür. Ancak BM döneminde uygulanan uluslararası yönetimler ile MC döneminde uygulananlar arasında önemli bir fark göze çarpmaktadır. MC döneminde uluslararası yönetime tâbi tutulan *Saar ve Danzig* örneklerinden farklı olarak, BM döneminde uluslararası yönetim altına konulan ülkelerin hiçbiri bakımından doğrudan *iki devlet arasında* süregelenülkesel egemenliğe ilişkin bir uyuşmazlık söz konusu değildir¹³⁵⁹.

BM döneminde ülkesel egemenliğin uyuşmazlık konusu olduğu örneklerde, uluslararası yönetim sonucunda ya bağımsız bir ülkesel birim (örn. yeni bir devlet) kurulmuş¹³⁶⁰ ya da ilgili ülkenin belirli bir devlete entegrasyonu sağlanmış olup (Batı Yeni Gine ve Doğu Slavonya), Kosova dışındaki örneklerde bu hedef en başından açıklanmıştır¹³⁶¹. Uluslararası yönetimlerin görev yaptıkları bölgelere ilişkin ülkesel uyuşmazlığın daha önceden çözülmesi önemlidir. Zira böylece uluslararası yönetim misyonu uyuşmazlık taraflarının önceden aldığı bir kararı uygulamak ya da bu tür bir kararın uygulanmasına yardımcı olmak için davet edilmektedir¹³⁶². Nitekim örneğin UNTAES bağlamında, Doğu Slavonya bölgesinin belirlenen süre sonunda Hırvatistan'a bırakılacağı misyonun başlangıcından itibaren belliydi¹³⁶³. Referandum yapıldıktan sonra Doğu Timor'un bağımsızlığını kazanacağı da aynı şekilde açıkta¹³⁶⁴.

MC döneminde Saar, BM döneminde Kosova örneklerinde, söz konusu ülkelerin statüsünün belirlenmesine katkı sağlamak ve bu süreci kolaylaştırmak uluslararası yönetim kurumuna başvurulmasının başlıca amaçlarındandır¹³⁶⁵. Almanya ile Fransa arasında uzun süreli bir uyuşmazlığa konu olan Saar Bölgesinin

¹³⁵⁸ Ratner, *Foreign Occupation*, s. 699; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 14.

¹³⁵⁹ Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, s. 676.

¹³⁶⁰ Bu durumun örnekleri arasında Doğu Timor ve Kosova gibi devletler yer almakla birlikte, BM'nin kurulduğu ilk yıllarda özellikle hayata geçirilemeyen Trieste ve Kudüs de bu bağlamda değerlendirilebilir. Ayrıca bkz. Ratner, *Foreign Occupation*, s. 699.

¹³⁶¹ Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, s. 676.

¹³⁶² Batı Yeni Gine (*West Irian*) halkına dış self determination hakkının kullanımı için adil bir şans verilmediği yönünde bkz. Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, dpn. 108, s. 676.

¹³⁶³ Bkz. UN Doc. S/RES/1037 (1996), 15 January 1996, giriş bölümü prg. 2.

¹³⁶⁴ Bkz. UN Doc. S/RES/1272 (1999), 25 October 1999, giriş bölümü, prg. 3.

¹³⁶⁵ Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 14, 401. *Chesterman'in* sınıflandırmasına göre Kosova örneği, süregelen ve açık uçlu barış sürecinin bir parçası olarak geçici yönetim sınıfına tâbidir. Bkz. Chesterman, *You, The People*, ss. 57, 75.

yönetiminin Versay Andlaşması sonucu 15 yıl süreyle MC tarafından üstlenilmesinin amacı bu bölgenin statüsünün barışçıl yollarla belirlenmesidir. Kosova’da da ülkenin nihaî statüsü konusunda Belgrad yönetimiyle Kosovalı Arnavutlar arasındaki farklı görüşler dikkate alınarak, 1244 (1999) sayılı Güvenlik Konseyi Kararıyla UNMIK için nihaî statüsünün belirlenmesini kolaylaştırma işlevi öngörülmüştür¹³⁶⁶. Dolayısıyla UNMIK’in amaçlarından birinin, taraflar arasında yapılacak nihaî statü görüşmeleriyle uyuşmazlığın çözülebilmesi için uygun ortamı yaratmak olduğu söylenebilir¹³⁶⁷. Ayrıca sömürge durumundan kurtulma bağlamında da değerlendirilebilecek Batı Yeni Gine ve Doğu Timor örneklerinde de sırasıyla UNTEA ve UNTAET’in söz konusu bölgelerin statüsünün belirlenmesine ve/veya statüye ilişkin çözümün uygulanmasına katkıda buldukları belirtilmelidir¹³⁶⁸. Özellikle statü sorunun önceden çözümlenmediği Saar ve Kosova gibi örneklerde, uluslararası yönetim organları uzun süre görev yapmak durumunda kalmakta ve statü sorunun çözümüne eşitlikçi ve tarafsız bir şekilde katkı sağlamak için rakip tarafların çıkarlarının korunması ve uzlaştırılması gerekliliği karşısında güçlükler yaşamaktadır¹³⁶⁹.

Bir ülkeye ilişkin olarak birbiriyle rekabet hâlindeki devletler arasındaki uyuşmazlığın etkilerinden o ülkenin izole edilmesi ve halkın bu tür çekişmelerden etkilenmemesi amacıyla da uluslararası yönetimler kurulabilmektedir. Bu sayede bir anlamda bölge tarafsızlaştırılarak, rakip aktörler arasındaki gerginliğin azaltılması amaçlanmaktadır¹³⁷⁰. Bu durumun örnekleri arasında Danzig ile BM’nin ilk kurulduğu yıllarda kararlaştırılan fakat uygulamaya geçirilemeyen Trieste ve Kudüs sayılabilir. Uzun vadeli uluslararasılaştırma planları yapılan bu bölgelerin hiçbirinde hedeflenen amaca ulaşamaması, özellikle devletler arasında ciddi çıkar çatışmalarına sahne olan stratejik önemi haiz bölgeleri daimî olarak uluslararasılaştırmanın bir çözüm olamayacağını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte gözden kaçırılmaması gereken husus uluslararası yönetimlerin görev

---

¹³⁶⁶ UNMIK, bir yandan kapsamlı özerkliği (*substantial autonomy*) ve özyönetimi teşvik etmekle diğer taraftan Yugoslavya’nın egemenliğine ve ülke bütünlüğüne zarar vermeden Kosova’nın gelecekteki statüsünün belirlenmesi için siyasî süreci kolaylaştırmakla görevlendirilmiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 11/e.

¹³⁶⁷ Wilde, *International Territorial Administration*, s. 196.

¹³⁶⁸ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 401.

¹³⁶⁹ *Handbook on UN Multidimensional Peacekeeping Operations*, s. 22.

¹³⁷⁰ Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 14, 402.

yaptıkları ülkeyi görev süresi boyunca bir ölçüde tarafsızlaştırmasının bu kurumun aslı unsuru haline geldiğidir.

Bir bölgenin bir devletten diğerine barışçıl bir şekilde devrinin sağlanması amacıyla da uluslararası yönetim kurumuna başvurulmuştur¹³⁷¹. Bu durumda uluslararası yönetim makamları tarafsız kimlikleriyle bir bakıma geçici bir tampon ya da köprü görevi¹³⁷² görmüşler, ilgili ülkenin daha önce tâbi olunan siyasî ve hukukî sistemden diğerine geçişini kolaylaştırmışlardır. Söz konusu amaçla kurulan uluslararası yönetim misyonları, üzerinde tarafların uzlaştığı bir çözüme dayanması, görev tanımlarının net ve görev sürelerinin kısa olması bakımından başarılı misyonlar olarak göze çarpmaktadır. Bu durumun ilk örneği Batı Yeni Gine'nin UNTEA yönetimi vasıtasıyla Hollanda'dan Endonezya'ya devri olup¹³⁷³, daha yakın zamanlı bir örnek de Doğu Slavonya bölgesinin UNTAES yönetimi aracılığıyla Hırvatistan'a yeniden entegrasyonun sağlanmasıdır¹³⁷⁴.

3. Görev Yapılan Ülkenin Sömürge Durumundan Kurtulmasının Sağlanması

Uluslararası yönetim misyonlarının bir kısmı daha önceden sömürge durumunda bulunan ülkelerde kurulmuş olup, sömürgeci güçlerin ülkenin statüsü konusunda uzlaşamadıkları hallerde BM'nin müdahalesi söz konusu olmuştur¹³⁷⁵. Bu tür misyonlar, genellikle self determination hakkının kullanılması çerçevesinde belirlenen sonuca göre, görev yaptıkları ülkenin bağımsızlık sürecine veya bir başka devletle bütünleşmesine katkıda bulunmuşlardır. Sömürge durumundan kurtarmaamacı çerçevesinde görev yapılan ülkenin kendi kendini yönetmesi veya bağımsızlığa ulaşması hedefiyle kurulan uluslararası yönetim misyonları, ulaşılmak istenen amacın net olması ve bu amacın uluslararası toplumun geneli tarafından kabul görmüş olması sebebiyle diğer işlevlerle kurulan misyonlara nazaran daha az sorunla karşılaşmışlardır¹³⁷⁶.

¹³⁷¹ Chesterman, You, The People, s. 64; Ratner, Foreign Occupation, s. 699.

¹³⁷² Wilde, International Territorial Administration, ss. 195, 196.

¹³⁷³ Chesterman, You, The People, s. 64

¹³⁷⁴ Stahn, International Territorial Administration, s. 14.

¹³⁷⁵ Stahn, International Territorial Administration, s. 403.

¹³⁷⁶ Chesterman, You, The People, s. 58.

Sömürge durumundan kurtarılma bağlamında kurulan uluslararası yönetim örnekleri arasında Batı Yeni Gine’de, Namibya’da ve Doğu Timor’da kurulan misyonlar sayılabilir. Her ne kadar BM Genel Kurulu tarafından kendisine verilen görevleri Güney Afrika’nın fiilî engellemeleri nedeniyle tam anlamıyla yerine getirememişse de BM Namibya Konseyi bu amaçla kurulan misyonlardan biridir. Yine Doğu Timor’un bağımsızlığa kavuşması öncesinde ülkede münhasır yönetim makamı olarak faaliyet gösteren UNTAET’in temel işlevi devlet inşasına yönelik olsa da yüz yıldan uzun süreyle sömürge durumunda bulunan ülkenin bu statüsünden kurtulmasına katkıda bulunduğu yadsınamaz. Keza Batı Yeni Gine’de görev yapan UNTEA da her ne kadar ülkenin barışçıl bir şekilde Endonezya’ya devrini amaçlasa da bu durum Batı Yeni Gine’nin sömürge durumundan kurtulma sürecinden bağımsız düşünülemez.

4. Barış İnşası Misyonları Bağlamında Yönetim Kurumlarının (Yeniden) Yapılandırılması

Uluslararası toplumun giderek daha müdahaleci bir hâl alan ve bir ülkede yasama ve yürütme yetkilerinin bizzat uluslararası örgütlerce üstlenilmesine yol açan uygulamalarının çeşitli sebepleri bulunmaktadır¹³⁷⁷. Bu sebeplerden özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemin özelliklerinden biri olarak en çok öne çıkanı, iç çatışmaların ve işlemez hâle gelen yönetim kurumlarının bulunduğu ülkelerin oluşturduğu zorlu uluslararası ortamdır. Aslında iç çatışmaların yarattığı koşullardan kaynaklanan sıkıntılarla boğuşan ülkelerin bu durumdan kurtulabilmesi için daha önceden de uluslararası örgütlerin yardımcı olması söz konusuydu¹³⁷⁸. Ancak özellikle sivil alana ilişkin yardım çabalarının koordine edilerek daha etkin bir hâl alması, birden fazla unsurdan oluşan çok boyutlu barışı koruma operasyonları sayesinde mümkün olmuştur¹³⁷⁹.

1960-1964 yıllarında Kongo’da sürdürülen ONU operasyonu sonunda, görev yapılan ülkede güvenliğin sağlanabilmesi için askerî müdahale yanında sivil

---

¹³⁷⁷ Bkz. Coelho, s. 50-53.

¹³⁷⁸ JaratChopra ve TanjaHohe, “Participatory Intervention”, **Global Governance**, Cilt: 10, 2004, s. 290.

¹³⁷⁹ Chopra ve Hohe, s. 290.

alandan yardım ve yönetim desteği de gerekebileceği ortaya çıkmıştır¹³⁸⁰. Genellikle yönetim yapılanmalarının kırılğan olduğu veya tamamen çökmüş olduğu ülkelerde, yalnızca askerî müdahâlenin ve/veya insanî yardımın çatışmaların altında yatan nedenleri ortadan kaldırmaya yetmeyeceğinin farkına varılmış; müdahâlenin, ulusal uzlaşımın sağlanması ve etkin bir yönetimin yeniden kurulması faaliyetlerini de içermesi gerektiği anlaşılmıştır¹³⁸¹. Fakat BM tarafından esaslı bir şekilde bu tür faaliyetlere girişilmesi, demokratik yönetim, insan haklarının uluslararası alanda korunması gibi kavramların uluslararası toplumda genel kabul görmeye başladığı 1990'lı yıllardan itibaren mümkün olmuştur¹³⁸². Neticede müdahalede bulunan ülkelerde artan oranlarda siyasî yetkiler üstlenilmeye başlanmış olup, yasama ve yürütme yetkilerinin tamamen uluslararası yönetim misyonları tarafından kullanılması ise bu tür karışmaların en ileri örneğini teşkil etmektedir¹³⁸³.

Soğuk Savaş sonrasında çatışmaların tür ve nitelik değiştirmesi ile bir devletin egemenlik alanında meydana gelen çatışmalar da uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit olarak algılanarak BM'nin müdahalesine konu olmuştur¹³⁸⁴. BM tarafından uluslararası yönetim tekniğine, Soğuk Savaş sonrasında kurulan barış inşası misyonları kapsamında özellikle devlet inşası bağlamında başvurulmuştur¹³⁸⁵. Bu çerçevede 1990'lı yıllardan itibaren çok işlevli ve karmaşık barışı koruma operasyonları arasında telakki edilen¹³⁸⁶ uluslararası yönetim kavramını, birçok yazar

---

¹³⁸⁰ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 404.

¹³⁸¹ Supplement to An Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary-General on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations, UN Doc. A/50/60-S/1995/1, 25 January 1995, prg. 13.

¹³⁸² Caplan, *International Governance*, ss. 5-6; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 404.

¹³⁸³ Chopra ve Hohe, s. 290.

¹³⁸⁴ Brahimi raporunda da uluslararası yönetimlerin tek bir devletin egemenlik alanında meydana gelen çatışmalar neticesinde ortaya çıkan istikrarsızlığa binaen kurulduğu ifade edilmektedir. Bkz. Report of the Panel on United Nations Peace Operations, UN Doc. A/55/305-S/2000/809, 21 August 2000, prg. 78.

¹³⁸⁵ Uluslararası yönetim kurumunu devlet inşası perspektifinden ele alan çalışmalar için diğerleri yanında bkz. Joel C. Beauvais, "Benevolent Despotism: A Critique of U.N. State-Building in East Timor", *New York University Journal of International Law & Policy*, Cilt: 33, 2000-2001, ss. 1101-1178; Simon Chesterman, "East Timor in Transition: Self-determination, State-building and the United Nations", *International Peacekeeping*, Cilt: 9, Sayı: 1, 2002, ss. 45-76; Richard Caplan, "International Authority and State Building: The Case of Bosnia and Herzegovina", *Global Governance*, Cilt: 10, 2004, ss. 53-65 ; Martin ve Mayer-Rieckh, ss. 125-145; Simon Chesterman, "State-Building and the United Nations: A Critical Overview", *Facets and Practices of State-Building*, (Ed. Julia Raue ve Patrick Sutter), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2009, ss. 107-125. Uluslararası yönetimleri tarihsel perspektiften değerlendiren Wilde ise, Kosova ve Doğu Timor örneklerinin ardından ortaya konulan literatürün uluslararası yönetimleri yalnızca devlet inşası bağlamında ele almasını eleştirmektedir. Bkz. Wilde Ralph, *Taxonomies of International Peacekeeping*, ss. 394-395.

¹³⁸⁶ Bkz. *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines*, s. 22.

da “etkin olmayan devletlerin” yeniden yapılandırılmasına olabilecek katkısı bakımından ele almıştır¹³⁸⁷. Gerçekten son dönemdeki örneklerde toplumsal kargaşa, ağır insan hakları ihlalleri, sınır aşan yoğun mülteci akınları, alt yapı ve kurumsal yapının çökmesi ile neticelenen iç çatışmaların yaşandığı ülkelerin uluslararası yönetime tâbi tutulabildiği göze çarpmaktadır¹³⁸⁸. İşte bu durumdaki ülkelerde kurulan uluslararası yönetim makamları bir yandan ortaya çıkan yönetim boşluğunu bizzat doldurarak gündelik yaşamın olağan akışında sürmesini sağlamış, diğer taraftan da yerel halkın kendi kendisini yönetebilmesi için gerekli kurumsal yapının ve kapasitenin oluşturulmasına katkıda bulunmuştur¹³⁸⁹. Böylece BM tarafından kurulan uluslararası yönetimlerin uluslararası barışa karşı tehditlerin ortadan kaldırılmasında olumlu bir rol oynadığı ifade edilmiştir¹³⁹⁰.

Çatışmadan yeni çıkmış ülkelerde genellikle ne etkin bir yönetim ne de bu tür bir yönetim için yerel kapasite mevcuttur. Devlet inşasının amacı da bu tür ülkelerde yönetim yapılanmasının ya ilk kez kurulması ya da daha önceden mevcut olan fakat çatışmalar sırasında yıprananların yeniden yapılandırılması veya yerlerine yenisinin kurulmasıdır¹³⁹¹. *Chesterman'in* de vurguladığı üzere devlet inşası, vatandaşlarına fizikî ve ekonomik güvenliği sağlama yeteneğini haiz yönetim kurumlarının ilk kez kurulmasına ya da yeniden inşasına yönelik olup, ekonomi, güvenlik ve siyaset alanlarındaki gelişmeyi destekleyici kapsamlı bir uluslararası müdahaleyi içermektedir¹³⁹².

---

¹³⁸⁷Uluslararası yönetimlerin “etkin olmayan devletlere” potansiyel katkısı ve genel olarak etkin olmayan devletlere ilişkin ayrıntılı bilgi için diğerleri yanında bkz. Gerald B.Helman ve Steven R.Ratner, “Saving Failed States”, **Foreign Policy**, Cilt: 89, Winter 1993, <http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/06/21/saving_failed_states> (06.08.2009); Gordon, Saving Failed States, ss. 903-974; DarrenLim, “United Nations Governance of Failed States: Proposing the Foundations of a Comprehensive Framework”, **Monash University Law Review**, Cilt: 32, 2006, ss. 296-334; PierreEnglebert ve Denis M.Tull, “Postconflict Reconstruction in Africa: Flawed Ideas about Failed States”, **International Security**, Cilt: 32, Sayı: 4, 2008, ss. 106-139. Etkin olmayan devlet kavramına ve bu devletlerde uluslararası yönetim mekanizmasının kullanılmasına eleştirel bir yaklaşım için bkz. NeyireAkpınarlı, **The Fragility of the 'Failed State' Paradigm: A Different International Law Perception of the Absence of Effective Government**, Martinus Nijhoff, Leiden, 2010.

¹³⁸⁸ Coelho, s. 49.

¹³⁸⁹*Beauvais* bu durumu “çifte görev” (*dual mandate*) olarak nitelendirmektedir. Bkz. Beauvais, s. 1107 vd.

¹³⁹⁰ DavidHarland, “Legitimacy and Effectiveness in International Administration”, **Global Governance**, Cilt: 10, 2004, s. 15.

¹³⁹¹ Caplan, *International Governance*, s. 3.

¹³⁹² Chesterman, *You, The People*, s. 5.

Barış inşasının ise gerektiğinde devlet kurumlarının (yeniden) inşasını da kapsayan daha üst bir kavram olduğu belirtilmektedir¹³⁹³. BM çerçevesinde çatışma sonrası barış inşası (*post-conflict peacebuilding*) kavramı ilk kez eski Genel Sekreterlerden *Boutros Boutros-Ghali* tarafından 1992 yılında hazırlanan “Barış İçin Gündem” (*An Agenda for Peace*) Raporuyla tanımlanmıştır¹³⁹⁴. *Boutros-Ghali*'nin ifadesiyle “çatışma sonrası barış inşası”, “çatışmanın tekrarını önlemek için barışı güçlendirmeye ve sağlamlaştırmaya hizmet edecek yapıları belirleme ve destekleme eylemidir”¹³⁹⁵. Genel Sekreter 1995 yılında hazırladığı “Barış İçin Gündeme Ek” (*Supplement to An Agenda for Peace*) başlıklı raporunda ise, barış inşasının sadece çatışma sonrası alınacak önlemleri değil, silahlı çatışmaların önlenmesi amacıyla alınacaklar da dâhil çatışmanın her aşamasında alınacak tedbirleri kapsadığını belirtmiştir¹³⁹⁶.

2000 tarihli BM Barış Operasyonlarına Dair Panel Raporunda ya da daha sık kullanılan adıyla *Brahimi* raporunda da barış inşası, “...barışın temellerinin yeniden atılması ve yalnızca çatışmasızlık hâlinde daha fazlasının bu temeller üzerine inşa edilmesi için araçlar sağlanması faaliyetleri” olarak tanımlanmaktadır¹³⁹⁷. BM Genel Sekreteri tarafından 2001 yılında hazırlanan bir başka raporda ise kapsamlı bir barış inşasının şu unsurları içermesi gerektiği belirtilmiştir¹³⁹⁸: iç ve dış güvenliğin pekiştirilmesi¹³⁹⁹, siyasî kurumların ve iyi yönetimin güçlendirilmesi¹⁴⁰⁰ ile ekonomik ve sosyal rehabilitasyon ve dönüşümün teşvik edilmesi¹⁴⁰¹.

---

¹³⁹³ Barış inşasının amacının çatışmanın sebeplerini ortadan kaldırmak ve kalıcı barışın temelini güvence altına almak olduğu, bu nedenle de barış inşasının devlet inşasından daha geniş bir kavram olduğu yönünde bkz. Coelho, s. 71.

¹³⁹⁴ *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking, and Peacekeeping*, Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992), UN Doc. A/47/277-S/24111, 17 June 1992.

¹³⁹⁵ Bkz. *An Agenda for Peace*, UN Doc. A/47/277-S/24111, 17 June 1992, prg. 21.

¹³⁹⁶ Bkz. *Supplement to An Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary-General on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations*, UN Doc. A/50/60-S/1995/1, 25 January 1995, prg. 47 vd.

¹³⁹⁷ Söz konusu ifade aynen şöyledir: “*Peace-building is a term of more recent origin that, as used in the present report, defines activities undertaken on the far side of conflict to reassemble the foundations of peace and provide the tools for building on those foundations something that is more than just the absence of war.*” Bkz. Report of the Panel on United Nations Peace Operations, UN Doc. A/55/305-S/2000/809, 21 August 2000, prg. 13.

¹³⁹⁸ Bkz. *No Exit Without Strategy: Security Council Decision-Making and the Closure or Transition of UN Peacekeeping Operations*, UN Doc. S/2001/394, 20 April 2001, prg. 20.

¹³⁹⁹ İç ve dış güvenliğin pekiştirilmesi, ülkede güvenliğin sağlanması, bir polis gücünün kurulması, çatışmalara katılan kişilerin silahsızlandırılması ve toplumsal yaşama yeniden dâhil edilmesi, mayınların temizlenmesi ile adli alanda reform gibi hususları içermektedir. Bkz. UN Doc. S/2001/394, 20 April 2001, prg. 20.

Yukarıda bahsedilen raporlar aslında çok boyutlu barışı koruma operasyonlarının barış inşası işlevinin yalnızca negatif barışı, yani silahlı çatışmaların sona erdirilmesini değil, buna ek olarak çatışmaların altında yatan sebeplere hitap ederek sona eren çatışmaların tekrarlanmasını önleyecek ve görev yapılan bölgede barışı sürekli kılacak faaliyetleri içermesi gerektiğini ortaya koymaktadır¹⁴⁰². Bu bağlamda barış inşası misyonlarının görevleri yönetim kurumlarının (yeniden) yapılandırılmasının yanında, insanî yardım, mültecilerin geri dönüşünün sağlanması, seçimlerin izlenmesi gibi o ülkede sürekli barışın sağlanmasına yönelik türlü hususları içerebilir¹⁴⁰³. Yukarıda açıklananlar göz önüne alındığında ve görev tanımları incelendiğinde özellikle Kamboçya’da¹⁴⁰⁴ UNTAC’ın, Doğu Slavonya’da UNTAES’in¹⁴⁰⁵, Kosova’da UNMIK’in ve Doğu Timor’da UNTAET’in, BM tarafından çok boyutlu barışı koruma operasyonları bağlamında

---

¹⁴⁰⁰ Siyasî kurumların ve iyi yönetimin güçlendirilmesi, ulusal demokratik kurumların, siyasî partilerin ve diğer katılım mekanizmalarının (yeniden) kurulması veya güçlendirilmesi, yönetim ve sivil toplum için kapasitenin inşası, insan haklarına ve seçime ilişkin teknik yardım gibi hususları içermektedir. Bkz. UN Doc. S/2001/394, 20 April 2001, prg. 20.

¹⁴⁰¹ Bu alan, ekonomik ve sosyal kalkınmanın (yeniden) başlaması için koşulların oluşturulması, mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin geri dönüşünün ve topluma yeniden entegrasyonunun sağlanması, ulusal uzlaşının sağlanabilmesi için güven inşası, sivil toplumun azamî düzeyde katılımının teşvik edilmesi, sosyal hizmetlerin sağlanması, çatışmalara katılmış ya da yurtlarına geri dönmüş kişilerin geçimlerini sağlayabilecekleri sürekli kaynakların oluşturulması, çatışmalardan etkilenmiş alanlarda yeniden iskânî ve tarımsal üretimi olanaklı kılabilmek için yolların, köprülerin ve demiryollarının onarılması veya yeniden inşası, çatışmalardan etkilenmiş kişiler için psikososyal travma danışmanlık desteği gibi pek çok hususu kapsamaktadır. Bkz. UN Doc. S/2001/394, 20 April 2001, prg. 20.

¹⁴⁰² Charles T.Call ve Elizabeth M.Cousens, “Ending Wars and Building Peace: International Responses to War-Torn Societies”, **International Studies Perspectives**, Cilt: 9, 2008, s. 3 vd.

¹⁴⁰³ Genel Sekretere göre barışı güçlendirmeye ve sağlamlaştırmaya hizmet edecek yapılar arasında, daha önce çatışan tarafların silahsızlandırılması, kamu düzeninin yeniden tesisi, silahların toplanması ve imhası, mültecilerin geri dönüşünün sağlanması, seçimlerin izlenmesi, insan haklarını koruma çabalarının geliştirilmesi, yönetim kurumlarının reformu ve güçlendirilmesi, siyasî katılımın sağlanması gibi hususlar sayılabilir. Bkz. An Agenda for Peace, UN Doc. A/47/277–S/24111, 17 June 1992, prg. 55.

¹⁴⁰⁴ Uluslararası yönetimleri işlevlerine göre sınıflandıran *Chesterman*, Kamboçya’nın seçimler yapıncaya dek bir devletin geçici yönetimi sınıfındaki tek örnek olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte yazar farklı sınıflandırmaların yapılabileceğini de kabul etmektedir. Bkz. Chesterman, *You, The People*, ss. 57, 72 vd. Uluslararası yönetimi bir ülkedeki yönetim yetkilerinin doğrudan ve münhasıran üstlenilmesi halleriyle sınırlı algılayan *Bothe* ve *Marauhn* da, “etkin olmayan devletlerdeki” (*failed states*) bazı BM operasyonlarının bazen uluslararası yönetime yakın bir hal aldığını belirterek, bunlar arasında UNTAC örneğinin de yer aldığını ifade etmiştir. Bkz. *Bothe* ve *Marauhn*, *Problems of a Trusteeship Administration*, s. 153.

¹⁴⁰⁵ UNTAES’in kurulmasındaki temel amaç Doğu Slavonya bölgesinin Hırvatistan’a barışçıl bir şekilde yeniden entegrasyonunu sağlamak olmakla birlikte, misyonun daha önceden Yugoslavya’nın dağılma sürecinde kurulmuş olan mevcut kurumları güçlendirdiği yönünde bkz. *Coelho*, dph. 98, s. 69.

kurulmuş, görev yaptıkları bölgede barışın inşasını hedefleyen birer misyon olduğunu ve (yeniden) yapılandırma faaliyeti icra ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

B. Üstlenilen Yönetim Yetkisinin Kapsamı Bakımından Sınıflandırma

1. Genel Olarak

Uluslararası yönetimleri kuruluş amaçları dışında da farklı açılardan sınıflandırmak mümkündür¹⁴⁰⁶. Ancak belirtmek gerekir ki, BM'nin özellikle çatışma sonrası durumlarda yönetim ya da yardım amacıyla müdahalesinin sınıflandırılması karmaşık ve hatta tartışmalı bir konudur¹⁴⁰⁷. Zira bazı ülkelerde yaşanan çatışmalardan sonra BM tarafından yönetim işlevlerinin üstlenilmesine ilişkin uygulamalar, her durum ayrı ayrı değerlendirilerek, ihtiyaçlara göre şekillendirilen *ad hoc* misyonlar aracılığıyla sürdürülmektedir¹⁴⁰⁸. Ancak yine de yukarıda incelediğimiz örneklerin bazı ortak özelliklerden yola çıkarak üstlenilen yetkilerin kapsamına göre BM'nin uluslararası yönetim misyonlarını ikiye ayırmak mümkündür¹⁴⁰⁹. Bu iki farklı modelden birincisi münhasır yönetim misyonları, ikincisi ise birlikte yönetim misyonlarıdır¹⁴¹⁰.

¹⁴⁰⁶ Benzing, International Administration of Territories, prg. 4.

¹⁴⁰⁷ Wolfrum, International Administration in Post-Conflict Situations, s. 656.

¹⁴⁰⁸ Korhonen, Grass, Creutz, s. 34.

¹⁴⁰⁹ *Stahn'a göre* uluslararası yönetimler, yönetim yetkisini üstlenen aktöre göre doğrudan ve dolaylı, üstlenilen yetkinin kapsamına göre yetkinin münhasır olduğu ve paylaşıldığı modeller, kuruluşlarına göre ülke devletinin rızasıyla ve/veya tek taraflı işleme kurulanlar olmak üzere üç farklı ölçüte göre sınıflandırılabilir. Bkz. Stahn, International Territorial Administration, ss. 395-400. *Stahn'ın* yönetim yetkisini üstlenen aktöre göre yaptığı sınıflandırmada, uluslararası yönetim faaliyetinin bizzat uluslararası örgütlerin organlarıncaya veya doğrudan o uluslararası örgüt tarafından atanan kurumlarca sürdürüldüğü durumların, isabetli olarak, "doğrudan yönetim" teşkil ettiği belirtilmektedir. Bununla birlikte yazara göre, bir uluslararası kurum veya çok uluslu yönetim gibi bir uluslararası hukuk kişisinin (*an international legal entity*) bir uluslararası örgütün yetkilendirmesi, görevlendirmesi veya onayıyla ve kurumsal açıdan bağımsızlığını koruyarak ülke üzerinde yönetim yetkilerini kullanması "dolaylı yönetimdir". *Stahn* bu durumun örnekleri arasında Bosna Hersek'teki Yüksek Temsilcilik Makamını ve Irak'taki Koalisyon Geçici Otoritesini saymaktadır. Bkz. Stahn, International Territorial Administration, ss. 395-397. Ancak *Stahn'ın* dolaylı uluslararası yönetim kategorisine dâhil ettiği örneklerden Irak'ta, Koalisyon Geçici Otoritesi bizzat ABD ve müttefikleri tarafından kurulmuştur (Bkz. UN Doc. S/2003/538, 8 May 2003). BM Güvenlik Konseyi de Irak'ın işgalinin ardından BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde aldığı 1483 (2003) sayılı Kararda, ABD ve İngiltere'nin birleşik komuta altında birer *işgalci güç* olduklarını ve uluslararası hukuk çerçevesinde spesifik yetki, sorumluluk ve yükümlülükleri bulunduğunu kabul etmiştir (giriş bölümü, prg. 13). Aynı Kararda ayrıca Koalisyon Geçici Otoritesinden, "*BM Andlaşmasına ve ilgili uluslararası hukuk kurallarına uygun olarak ülkenin etkin yönetimi yoluyla Irak halkının refahının sağlanması...*" istenmiştir (prg. 4). Yine Kararda "*tüm ilgililerden özellikle 1949 Cenevre ve 1907 La Haya Sözleşmeleri dâhil*

*Wolfrum'a göre, çatışmadan yeni çıkmış ülkelerde görev ifa eden misyonlar tarafından kullanılan yetkinin kapsamı dikkate alındığında farklı yaklaşımlardan söz edilebilir*¹⁴¹¹. Bu farklı yaklaşımlar arasında, seçimlerin izlenmesi ya da referandum düzenlenmesi gibi BM'nin teknik yardım sağladığı durumlar ile BM'nin bir ülkede yönetim sorumluluklarını doğrudan üstlendiği durumlar da yer almaktadır. *Chopra da*, BM'nin bir bölgede sorumluluğu münhasıran üstlenerek o bölgeyi yönetebileceği haller ile Örgütün geçiş aşamasında sorumluluklar üstlendiği fakat bizzat tüm yönetim görevlerini fiilen sürdürmediği durumları birbirinden ayırmaktadır¹⁴¹².

---

uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerine tam olarak uyması" istenmiştir (prg. 5). BM için öngörülen görev ise daha ziyade yardım ve destekle sınırlı olup (prg. 8), daha sonra 1500 (2003) sayılı Kararla bu görevlerin yerine getirilmesinde BM Genel Sekreterine yardımcı olmak üzere Irak için bir BM Yardım Misyonu (*United Nations Assistance Mission for Iraq*) kurulmuştur. Bkz. UN Doc. S/RES/1483 (2003), 22 May 2003; S/RES/1500 (2003), 14 August 2003. Tüm bu hususlar göz önüne alındığında BM Güvenlik Konseyinin Irak'ta Koalisyon Geçici Otoritesini bir uluslararası yönetim makamı olarak yetkilendirdiğini söylemek kanımızca güçtür. Konseyin yalnızca, Irak'ta o dönemde mevcut durumu dikkate alarak ve 1949 Cenevre ve 1907 La Haye Sözleşmelerini hatırlatarak işgal güçlerinin görev alanını ülke halkı lehine bir ölçüde genişlettiği kabul edilebilir. Ancak BM Güvenlik Konseyinin bu konuda yetkili olup olmadığı ayrı bir çalışma konusudur. Uluslararası yönetimin tanımını dikkate alındığında, Irak'ta hukuka aykırı bir müdahale sonucu kurulan ve temelde ABD'nin kendi ulusal çıkarlarına hizmet eden işgal yönetiminin BM'nin "dolaylı" bir uluslararası yönetim makamı olarak kabul edilmesi kanımızca çok güçtür. (Ayrıca bkz. Caplan, *International Governance*, ss. 3-4, 10-11.) *Stahn'in* Bosna Hersek'te kurulan Yüksek Temsilcilik Makamını, yaptığı dolaylı yönetim sınıflandırmasına dâhil etmesi ise makul görünmektedir. Zira BM Güvenlik Konseyi 1031 (1995) sayılı Kararında, Dayton Andlaşmasına göre Bosna'da Yüksek Temsilcilik kurulmasını onaylamış (*endorses*) ve Yüksek Temsilci olarak *Carl Bildt*'in atanmasını kabul etmiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/1031 (1995), 15 December 1995, prg. 26, 27, 28. Ancak bizim çalışmamız BM'nin doğrudan yönetim faaliyetini üstlendiği durumlara hasredildiğinden Bosna Hersek örneği ayrıntılı olarak incelenmemiştir. *De Wet'e* göre isedogrudan yönetim, bir ülkenin BM Güvenlik Konseyinin yetkilendirmesiyle bir dış birim (*external entity*) tarafından yönetilmesini ifade etmektedir. *De Wet*, bir uluslararası yönetimin "doğrudanlığının" ise özellikle, uluslararası yönetim makamınca alınan kararların ilgili ülkenin ulusal hukuk düzeninde doğrudan uygulanabilir nitelikte olmasını ifade ettiğini belirtmektedir. Bkz. *De Wet*, *The Direct Administration of Territories*, s. 292. *Benzing ise*, uluslararası yönetimlerin farklı türlerinin şu ölçütlere göre sınıflandırılabilirliğini ifade etmektedir: 1. Uluslararasılaştırmanın süresine göre (geçici, sürekli veya ucu açık), 2. Yöneten birimin niteliğine göre (uluslararası veya bölgesel örgüt ya da devletler grubu gibi...), 3. Uluslararasılaştırmada kullanılan hukukî gerekçeye göre (Andlaşma, BM organının kararı veya askerî işgal gibi...), 4. Yöneten birim tarafından kullanılan yönetim yetkisinin kapsamına/derecesine göre (tüm yönetim yetkileri, sınırlı yetkiler ya da yalnızca yönetim yardımı veya izleme gibi...), 5. Uluslararası yönetimin amacına göre (ülkenin nihai statüsünün belirlenmesi, yönetim boşluğunun doldurulması, insan haklarının ve azınlıkların korunması, iç çatışmaların çözümü gibi...). Bkz. *Benzing*, *International Administration of Territories*, prg.4. Biz uluslararası yönetimlerin kurulma amaçlarını ayrı bir başlık altında ele aldığımızdan ve esasen BM tarafından girişilen uluslararası yönetim faaliyetini inceleme amacı güttüğümüzden, *Benzing'in* işgal ve sürekli uluslararasılaştırma gibi daha geniş uygulamaları ele alan sınıflandırmasından bir ölçüde ayrılmaktayız.

¹⁴¹⁰ *Caplan* da üstlenilen yetkilerin kapsamı bakımından ikili bir ayrıma gidilebileceğini belirtmekte, ancak bu ayrımı gözetim (*supervision*) ve doğrudan yönetim (*direct governance*) olarak yapmaktadır. Bkz. *Caplan*, *International Governance*, s. 17 vd.

¹⁴¹¹ *Wolfrum*, *International Administration in Post-Conflict Situations*, s. 656.

¹⁴¹² *Chopra*, yönetim işlevlerinin sürdürülmesinde BM'nin tam sorumluluk üstlendiği durumları "yöneticilik" (*governorship*) olarak adlandırmaktadır. Bu modelin, bir ülkedeki devlet yapısının

Burada hatırlatılması gereken önemli bir husus, BM tarafından kurulan pek çok komisyonun herhangi bir yönetim yetkisi üstlenmediği ve yalnızca görev yapılan ülkenin mevcut ya da yeni kurulmakta olan yönetim kurumlarına teknik veya sair yardım sağladığıdır¹⁴¹³. Söz konusu yardım misyonlarının işlevleri bizim çalışma konumuz bağlamında bir uluslararası yönetim faaliyeti teşkil etmemektedir¹⁴¹⁴ ve dolayısıyla bu tür örnekler bizim çalışmamızın kapsamı dışındadır.

Çalışma konumuzu oluşturan uluslararası yönetim misyonları ile daha sınırlı bir müdahaleyi içeren yardım misyonlarını, kendilerini kuran kararlardaki görev tanımları ve yetkileri çerçevesinde birbirinden ayırmak mümkündür. Bununla birlikte uygulamada bu ayrımı yapmak ve teknik yardım sınırının aşıldığı ve uluslararası yönetimin başladığı noktayı tespit etmek her zaman çok kolay değildir. Ayrıca bazı örneklerde bir sınıflandırmadan diğerine geçiş de söz konusu olabilmektedir¹⁴¹⁵. Örneğin Kongo'ya ilişkin olarak, Belçika'nın askerî gücünün ülkeyi terk etmesini sağlamak amacıyla alınan BM Güvenlik Konseyi kararında, yalnızca BM'nin teknik yardımı öngörülmüştür¹⁴¹⁶. Ancak her ne kadar teknik yardım olarak adlandırılırsa da, uygulamada ortaya çıkan yönetim boşluğu nedeniyle Kongo'daki BM müdahalesinin yardım sınırını aşarak uluslararası yönetime çok yaklaştığı söylenebilir.

2. Münhasır Yönetim Misyonları - Birlikte Yönetim Misyonları

Çalışmamızda incelediğimiz örnekler bakımından Milletler Cemiyeti veya Birleşmiş Milletler tarafından kurulan ve bizzat söz konusu örgütlerin organlarına

---

tamamen çöktüğü veya yönetim yapısının o ülkede sömürgeci ya da işgalci olarak bulunan fakat ülkeyi henüz terk etmiş güç tarafından oluşturulduğu hallerde uygulandığını belirtmektedir. Yazar, BM'nin bizzat tüm yönetim görevlerini fiilen sürdürmediği ikinci modeli ise kendi içinde üç başlık altında incelemektedir. Bunlardan ilki denetim (*control*), ikincisi ortaklık (*partnership*), üçüncüsü ise yardımdır (*assistance*). Bkz. Chopra, *Introducing Peace-Maintenance*, ss. 13-14.

¹⁴¹³ Nitekim Afganistan'la başlayan sınırlı müdahale yaklaşımı ve sonrasındaki örnekler, BM'nin kapasitesi ve güvenilirliği düşünüldüğünde, Örgütün bir ülkeye ilişkin müdahalesinin yardımla sınırlı olmasının daha uygun düşeceği yönündeki eğilimin ağır bastığını ortaya koymaktadır.

¹⁴¹⁴ Uluslararası örgütlerin ya da üçüncü devletlerin yalnızca teknik yardım sağlama veya danışmanlık gibi faaliyetlerinin uluslararası yönetim kapsamında değerlendirilemeyeceği yönünde bkz. Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, s. 656; Benzing, *International Administration of Territories*, prg. 4.

¹⁴¹⁵ Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, s. 656.

¹⁴¹⁶ Bkz. UN Doc. S/RES/143 (1960), 14 July 1960, prg. 2.

icra edilen uluslararası yönetim faaliyeti iki kategoriden birine girer¹⁴¹⁷. Uluslararası yönetim misyonunun görev yaptığı ülkede yönetim yetkilerinin tamamını üstlenmesi ve o ülkedeki tek yönetim makamı olması durumunda münhasır yönetimden söz edilir. Buna karşılık, kurulan misyonun yalnızca görev tanımında yer alan belirli alanlardaki yönetim yetkilerini nihaî otorite olarak kullanmakta olduğu ve kalan yetkilerin bizzat ve bağımsız olarak ulusal kurumlar tarafından kullanıldığı durumlar birlikte yönetim sınıfında yer alır. Daha açık bir ifadeyle, şayet bir uluslararası yönetim misyonun yanında bazı ulusal yönetim organları da faaliyetlerini sürdürüyorsa bu durumda birlikte yönetim söz konusudur. Görüldüğü üzere bir uluslararası yönetim misyonunun faaliyetinin münhasır mı yoksa birlikte yönetim mi olduğu, söz konusu misyonun üstlendiği yetkilerin kapsamına göre belirlenmektedir¹⁴¹⁸.

Bir uluslararası yönetim misyonu kurulurken bu modellerden hangisinin benimseneceği ise, büyük ölçüde, ilgili ülkenin hâlen mevcut birtakım yönetim kurumlarına sahip olup olmadığına göre değişiklik göstermektedir¹⁴¹⁹. *De Wet*'in vurguladığı üzere, münhasır yönetim ve birlikte yönetim modelleri yalnızca uluslararası yönetim misyonlarının yetkilerinin kapsamındaki kademeli farklılığı ifade etmekte olup, bu sınıflandırmada amaç uluslararası yönetimler tarafından alınan kararların niteliğini (yasama, yürütme veya yargı) belirlemek değildir. Zira bu nitelikteki kararlar, münhasır yetkili bir uluslararası yönetim makamı tarafından alınabileceği gibi yönetim yetkisini yerel makamlarla paylaşan bir uluslararası yönetim makamı tarafından da (görev tanımı çerçevesinde) alınabilir¹⁴²⁰.

BM'nin yönetim yetkilerini kısmen üstlendiği ve kurulan misyonun belirli alanlarda nihaî otorite olarak hareket ettiği birlikte yönetim örnekleri arasında, örgütün ilk yıllarında kabul edilip uygulamaya konulamayan Trieste ve Kudüs örnekleriyle, Kongo'daki ONUK, Kamboçya'daki UNTAC ve Somali'deki UNOSOM II misyonları sayılabilir¹⁴²¹. Yine MC dönemindeki Danzig örneği de birlikte yönetim kapsamında değerlendirilebilir. Birlikte yönetimin en açık

---

¹⁴¹⁷ De Wet, *The Direct Administration of Territories*, s. 297; Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, s. 673.

¹⁴¹⁸ De Wet, *The Direct Administration of Territories*, s. 292.

¹⁴¹⁹ Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, s. 673.

¹⁴²⁰ De Wet, *The Direct Administration of Territories*, s. 292.

¹⁴²¹ De Wet, *The Direct Administration of Territories*, s. 297 vd.; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 398.

örneklerinden biri Kamboçya’da görev yapan UNTAC’tır. Kamboçya’da çatışan tarafların 23 Ekim 1991 tarihinde Paris’te imzaladığı “Kamboçya’daki Çatışmanın Kapsamlı Siyasî Çözümüne İlişkin Anlaşma¹⁴²²” (*Agreements on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict*) ve bu anlaşma neticesinde Güvenlik Konseyi tarafından alınan 745 (1992) sayılı Kararla¹⁴²³ UNTAC kurulmuştur. Söz konusu belgelerdeki görev tanımı çerçevesinde UNTAC, ülkede serbest ve adil seçimlerin yapılmasına olanak sağlayacak tarafsız bir siyasî ortamın tesisi amacıyla, dışişleri, savunma, maliye, kamu güvenliği gibi konularda doğrudan yetkili kılınmıştır. Bahsedilenler dışındaki alanlar ise esasen Kamboçya makamlarının yetkisindeydi.

Bir ülkedeki yönetim yetkilerinin tamamen üstlenildiği münhasır yönetim modelinin örnekleri ise, Batı Yeni Gine’de UNTEA, Namibya’da BM Namibya Konseyi, Doğu Slavonya’da UNTAES, Kosova’da UNMIK ve Doğu Timor’da UNTAET olarak sayılabilir¹⁴²⁴. BM’nin uluslararası yönetim faaliyetine giriştiği bu örnekler bakımından, kurumsal (yeniden) yapılandırma süreci sonunda ulusal kurumlar kendi işlevlerini (yeniden) yerine getirmeye başlayınca dek, yönetim işlevlerinin geçici olarak fakat tamamen üstlenilmesi söz konusudur¹⁴²⁵. MC döneminde Saar bölgesinin yönetimini de münhasır yönetim modelinin benimsendiği örnekler arasında saymak mümkündür. Zira Saar için kurulan Uluslararası Yönetim Komisyonu yasama ve yürütme yetkilerini münhasıran üzerinde toplamıştır. BM Namibya Konseyi ise hukuken tüm yönetim yetkilerini haiz olmakla birlikte, bu yetkileri Güney Afrika’nın engellemeleri nedeniyle fiilen tam manasıyla hiçbir zaman kullanamamıştır. UNMIK ve UNTAET ise sırasıyla Kosova ve Doğu Timor’da yasama ve yargının idaresi de dâhil yürütme yetkilerini münhasıran üstlenen uluslararası yönetimlerdir.

---

¹⁴²² Söz konusu anlaşmanın tam metni için bkz. UN Doc. A/46/608-S/23177, 30 October 1991.

¹⁴²³ UN Doc. S/RES/745 (1992), 28 February 1992.

¹⁴²⁴ De Wet, *The Direct Administration of Territories*, s. 301 vd.; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 398.

¹⁴²⁵ Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, s. 673.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KOSOVA ÖRNEĞİ

I. KOSOVA'NIN GEÇİRDİĞİ TARİHSEL SÜREÇ VE YUGOSLAVYA FEDERAL CUMHURİYETİ'NDEKİ STATÜSÜ

A. Prizren Birliğine (1878) Kadar Olan Süreç

Kosova sorunu ve bu sorunu tarafların uzlaşma yoluyla çözememesinin nedeni, hem Arnavutların hem de Sırpaların bölgeyle olan kuvvetli tarihsel ve duygusal bağları dikkate alınarak anlaşılabilir¹⁴²⁶. Sırpaların “*Kosovo*”, Arnavutların ise “*Kosova*” olarak adlandırdıkları bölgenin, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti¹⁴²⁷ ve Sırbistan idaresindeki resmî adı “*Kosovo – Methoija*” (*Kosova-Metohiya*) idi¹⁴²⁸. Kosova, önceleri Yugoslavya Federasyonunu daha sonra ise Sırbistan Karadağ Devletini oluşturan federe birimlerden biri olan Sırbistan Cumhuriyeti içerisindeki özerk bir bölgeydi (*autonomous province*). Kosovalı Arnavutlar bağımsızlık iddialarını, Sırp da Kosova üzerindeki tarihsel hak iddialarını desteklemek üzere Kosova'nın geçirdiği tarihsel sürece sıklıkla atıf yapmaktadır. Büyük ölçüde siyasî olarak niteleyebileceğimiz bu tartışmaları bir kenara bırakacak olsak dahi, çalışma konumuz olan Birleşmiş Milletler Örgütünün Kosova'da yönetimi üstlenmesi olgusunun nedenlerini ve daha genel bağlamda Kosova sorununu bir bütün olarak kavrayabilmek için bölgenin geçirdiği tarihsel sürecin ana hatlarıyla açıklanması önem arz etmektedir.

Kosova, 6. yüzyıldan itibaren hem Arnavutların ataları olduğu ileri sürülen İliiryalıların hem de Sırpaların yerleştikleri bir alandır¹⁴²⁹. Arnavutlar da Sırp da bu

---

¹⁴²⁶ JürgenFriedrich, “UNMIK in Kosovo: Struggling with Uncertainty”, **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 9, 2005, s. 229.

¹⁴²⁷ Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin dağılmasından sonra, Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan devlet, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti adını almış; 2003 yılında da Yugoslavya Federal Cumhuriyeti yerini konfederasyona yakın bir modelde yeniden örgütlenen Sırbistan ve Karadağ'a bırakmıştır. Nihayetinde 2006 yılında Karadağ'ın bağımsızlığını kazanmasıyla, Karadağ Cumhuriyeti ve Sırbistan Cumhuriyeti olarak iki ayrı devlet ortaya çıkmıştır. Bkz. De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, dpn. 114, s. 38.

¹⁴²⁸ Smyrek, s. 172.

¹⁴²⁹ Smyrek, s. 172.

bölgeyi kendi kültürlerinin beşiği olarak görmekte-dirler¹⁴³⁰. Arnavutlar, ataları olarak gördükleri İliiryalıların Kosova'ya Slavlardan önce yerleştiğine ve dolayısıyla bölgenin kendi anavatanları olduğuna inanmaktadır. Ayrıca Arnavut ulusal hareketinin 1878 yılında Prizren'de, yani ulusal ve kültürel bir merkez olarak gördükleri Kosova topraklarında başlaması¹⁴³¹ ve Kosova'nın, tarihleri boyunca Arnavut halkının haksızlıklara uğradığı bir bölge olarak düşünülmesi¹⁴³² Arnavutlar için bu bölgenin önemini daha da arttırmıştır. Sırp-lar ise Kosova'yı, altın çağını *Stefan Dusan* zamanında yaşayan Ortaçağ Sırp Krallığının stratejik, tarihî ve kültürel merkezi olarak algılamaktadır¹⁴³³. Bu nedenle Sırp-lar, Kosova'nın Ortaçağdan itibaren Sırp medeniyetinin “beşiği” olduğunu ve Sırp halkının kolektif kimliğini yansıttığını düşünmektedir¹⁴³⁴.

Kosova'nın tarihinde dönüm noktası olarak nitelendirilebilecek gelişme, 14. yüzyılın ikinci yarısında Balkanların ve özellikle bölgenin Osmanlılar tarafından fethidir. 1389 yılında Kosova'nın başkenti Priştine yakınlarındaki *Kosovo Polje* adı verilen bölgede yapılan meydan savaşında, Prens *Lazar* komutasındaki Sırp kuvvetleri Sultan I. Murad tarafından yönetilen Osmanlı ordusuna yenilmiş¹⁴³⁵; böylece Balkanlarda beş yüz yıldan uzun sürecek Osmanlı hâkimiyeti başlamıştır¹⁴³⁶. Nitekim bu savaşta alınan yenilgi ve ardından gelen Osmanlı egemenliği, Sırp-ların bölgeye olan duygusal bağlılığının önemli nedenlerinden ve 19. yüzyılda ortaya

---

¹⁴³⁰Bkz. PaulLatawskive MartinSmith, **The Kosovo Crisis and the Evolution of Post-Cold War European Security**, Manchester University Press, Manchester, 2003, s. 4; JülideKarakoç, “ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Hegemonya Çabaları Etkisinde NATO'nun Kosova Müdahalesi”, **Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2006, s. 228.

¹⁴³¹NoelMalcolm, **Kosovo: A Short History**, Macmillan, Great Britain, 1998, s. 217 vd.

¹⁴³²Marie-JanineCalic, “Kosovo in the Twentieth Century: A Historical Account”, **Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention: Selective Indignation, Collective Action, and International Citizenship**,(Ed. Schnabel Albrecht ve Thakur Ramesh), United Nations Univesity Press, USA, 2000, s. 24.

¹⁴³³Calic, s. 22; Latawski ve Smith, ss. 4-5.

¹⁴³⁴Calic, s. 23; OSCE Kosovo Verification Mission, “Historical and Political Background to the Conflict”, **New Approaches in International Criminal Justice: Kosovo, East Timor, Sierra Leone & Cambodia**, (Ed. Kai Ambos ve MohamedOthman), Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law, Freiburg im Breisgau, 2003, s. 9.

¹⁴³⁵OSCE Kosovo Verification Mission, s. 9.

¹⁴³⁶Weller, *Contested Statehood*, s. 25. 1150 yılında Balkanlar'da kurulan Sırp Krallığı'nın içerisinde hem Sırp-ları hem de Arnavutları barındırdığı ve I. Kosova Savaşında Sırp-lar ile Arnavutların Osmanlı ordusuna karşı birlikte mücadele ettiği yönünde bkz. Weller, *Contested Statehood*, s. 24. Kosova'nın tam anlamıyla Osmanlı hâkimiyetine girmesinin 1455-1460'lı yıllara denk geldiği yönünde bkz. Malcolm, s. 91.

çıkan modern Sırp milliyetçiliğinin altında yatan esaslı faktörlerden biridir¹⁴³⁷. Ancak içinde barındırdığı farklı etnik ve dilsel özellik gösteren unsurlarıyla bir kültür mozaiği oluşturan Kosova'nın en huzurlu dönemini Osmanlı hâkimiyetinde bulunduğu yıllarda yaşadığı da bir gerçektir.

Osmanlıların 1683 Viyana kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, geçici bir süre *Habsburg* hanedanlığındaki Avusturya tarafından işgal edilen Kosova, Osmanlıların yeniden giriştikleri mücadele sonucunda tekrar Osmanlı egemenliğine girmiştir. Avusturyalılar *Tuna* ve *Sava* nehirlerinin kuzeyine doğru çekilmiş ve bu çizgi Osmanlılarla aralarındaki sınırı oluşturmuştur. Avusturya'nın Kosova'yı işgaline özellikle dinsel nedenlerle olumlu yaklaşan Kosovalı Sırpların oluşturduğu önemli bir nüfus, bölgenin yeniden Osmanlı hâkimiyetine girmesiyle birlikte, artık Avusturya denetiminde bulunan Voyvodina'ya göç etmiştir. Bazı tahminlere göre otuz bin aile civarındaki Sırp nüfusun 1690 yılında gerçekleştirdiği göç dalgasıyla beraber, bölgenin etnik yapısında da önemli bir değişim olmuştur¹⁴³⁸. Bundan sonra da Kosova'da çoğunluğu teşkil eden etnik grup daha önceden ekseriyeti İslâmiyet'i kabul eden Arnavutlar olmuştur¹⁴³⁹.

Zaman içinde ortaya çıkan gelişmeler ve Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme ve dağılma süreci, Balkanlarda tüm Arnavutların yaşadığı toprakların tek bir yönetim birimine dönüştürülmesi talebiyle, 1878 yılında *Prizren Birliği* adı altında bir siyasî oluşuma yol açmıştır¹⁴⁴⁰. Söz konusu siyasî hareketin önemi, aslında tüm Arnavut nüfusu içinde barındıran bir devlet kurulması düşüncesini,

---

¹⁴³⁷ Malcolm, s. 58 vd.; Calic, ss. 23-24; Friedrich, s. 230. Sırpların dinî ve kültürel kimlikleri bakımından Kosova'daki manastırların ve özellikle bir dönem Sırp Patrikliğinin merkezi olan Kosova'daki İpek şehrinin önemli olduğu yönünde bkz. OSCE Kosovo Verification Mission, s. 9.

¹⁴³⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Barbara Jelavich, **History of the Balkans**, Cilt: I, Cambridge University Press, New York, 1983, ss. 92-93; Miranda Vickers, **The Albanians: A Modern History**, I. B. Tauris Publishers, London - New York, 1999, (The Albanians), s. 13.

¹⁴³⁹ Yaklaşık iki milyon nüfusa sahip Kosova'da Sırpların toplam nüfus içinde oranı 1950'li yıllarda %27 iken 1990'lı yılların başında bu oran % 7 – 8 civarına düşmüş, Arnavutların oranı ise % 90'ları bulmuştur. Ayrıca Kosova'nın özerkliğine son verilen 1988 yılından itibaren ekonomik durumları ve Sırp hükümetinin baskıları nedeniyle 350.000 civarında Arnavut'un bölgeyi terk ettiği ileri sürülmektedir. Bkz. Weller, *Contested Statehood*, ss. 10-11. Kosova İstatistik Kurumu tarafından 2011 yılında yapılan nüfus sayımı verilerine göre ülkenin toplam nüfusu 1.739.825 olup, bu nüfusun etnik yapı çerçevesindeki dağılımı sırasıyla şöyledir: 1.616.869 Arnavut, 27.533 Boşnak, 25.532 Sırp, 18.738 Türk, 15.436 Askali, 11.524 Mısırlı, 10.265 Gorani, 8.824 Roman, 2352 diğerleri ve 912 bu soruya cevap veremeyenlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kosovo Agency of Statistics, *Kosovo Population and Housing Census 2011 Final Results Main Data*, <http://esk.rks.gov.net/rekos2011/repository/docs/Final%20Results_ENG.pdf> (20.01.2013)

¹⁴⁴⁰ Jelavich, s. 361 vd.; Vickers, *The Albanians*, s. 30.

Arnavutların ulusal kahramanı *İskender Bey*'den (*Skanderbeg, 1405 – 1486*) sonra ilk kez hayata geçirmeyi hedeflemesinden kaynaklanmaktadır¹⁴⁴¹.

B. Balkan Savaşlarından NATO'nun Yugoslavya Bombardımanına Kadar Geçen Süreç (1912-1999)

1. Kosova'nın Sırbistan Yönetiminde Kalması ve 1974 Tarihli Yugoslav Anayasası Çerçevesinde Statüsü

Birinci Balkan Savaşının (1912) ardından Balkanların siyasî haritası yeniden çizilirken, Arnavutların bir devlet kurma hayali gerçekleşiyordu. Bununla birlikte yeni kurulan Arnavutluk'un sınırları Balkanlardaki tüm Arnavut nüfusu kapsayacak şekilde çizilmemişti. Osmanlı döneminden itibaren çoğunluğunu Müslüman Arnavutların oluşturduğu Kosova, 1912 yılında bağımsızlığını ilan eden Arnavutluk devletinin sınırları dışında kalmıştır¹⁴⁴². Osmanlı-Rus Savaşı sonunda 1878'de bağımsızlık kazanan Sırlar, I. Balkan Savaşı (1912) sonunda Kosova'nın yönetimini ele geçirmişlerdir¹⁴⁴³. I. Dünya Savaşı sonunda da Kosova'nın egemenliği, 1918'de kurulan ve 1929'da Yugoslavya adını alan, Sırp Hırvat Sloven Krallığındaydı¹⁴⁴⁴.

I. ve II. Dünya Savaşı arasındaki dönemde Kosova'da Arnavutlara yapılan baskıların arttığı görülmektedir¹⁴⁴⁵. Bununla birlikte II. Dünya Savaşının başlamasıyla İtalya'nın işgaline uğrayan Kosova 1941-1943 yılları arasında İtalya tarafından desteklenen Arnavutluk'un denetimine geçmiştir¹⁴⁴⁶. Bu dönemde Kosovalı Arnavutlar işgal güçlerine destek vermiş, pek çok Kosovalı Sırp, Arnavutların saldırıları sonucu hayatını kaybetmiş ve binlercesi de Kosova'yı terk etmek zorunda kalmıştır¹⁴⁴⁷. 1943'te İtalya'nın teslim olmasının ardından

¹⁴⁴¹ OSCE Kosovo Verification Mission, s. 9.

¹⁴⁴² OSCE Kosovo Verification Mission, s. 9.

¹⁴⁴³ The Independent International Commission on Kosovo, **The Kosovo Report**, Oxford University Press, New York, 2000, s. 33; Friedrich, s. 230. Sırların ve Karadağlıların daha Balkan Savaşı sırasında (1912-1913) bölgedeki Müslüman nüfusa ve özellikle Arnavutlara yönelik temizlik hareketine giriştikleri yönünde bkz. Malcolm, s. 253 vd.

¹⁴⁴⁴ Malcolm, s. 264; Calic, s. 20.

¹⁴⁴⁵ Weller, *Contested Statehood*, s. 27.

¹⁴⁴⁶ Viktor Meier, **Yugoslavia: A History of Its Demise**, Routledge, London, 1999, s. 24; Vickers, *The Albanians*, s. 144.

¹⁴⁴⁷ Jelavich, s. 268; Vickers, *The Albanians*, s. 144.

Almanya'nın işgaline giren Kosova, II. Dünya Savaşı'nın ardından kendisini tekrar Sırbistan'ın hâkimiyetinde bulmuştur¹⁴⁴⁸.

II. Dünya Savaşı sonrasında Yugoslavya Tito liderliğinde, Bosna Hersek, Sırbistan, Hırvatistan, Makedonya, Slovenya ve Karadağ cumhuriyetlerinden oluşan sosyalist bir federasyon şeklinde örgütlenmiştir¹⁴⁴⁹. Kuruluş aşamasından itibaren Sırbistan'ın sınırları içerisinde kabul edilen Kosova, Voyvodina ile birlikte bu federe birim içerisinde bir çeşit özerk statüden yararlanmaktaydı¹⁴⁵⁰. Sonraki yıllarda, özellikle 1968'de Kosovalı Arnavutların kalkışması sonucunda, Yugoslav Anayasasında yapılan çeşitli değişikliklerle Kosova'nın özerk yetkileri genişletilmiştir¹⁴⁵¹. Nihayetinde 1974 tarihli Yugoslav Anayasası, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'ni oluşturan altı cumhuriyetten biri olan Sırbistan'a bağlı "özerk eyalet" ("*autonomous province*") olarak Voyvodina ve Kosova'yı, tanınan yetkiler bakımından diğer federe birimlerle benzer bir konuma getirmiştir¹⁴⁵². Kosova'nın özerkliğinin kapsamının 1974 tarihli Anayasa neticesinde en geniş boyuta ulaşması Yugoslavya genelindeki Sırp nüfus tarafından tepkiyle karşılanmıştır.

---

¹⁴⁴⁸ II. Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın işgalinde olduğu dönemde Kosovalı Arnavutların bir kısmı komünist kadro modelini benimsemiş ve Josip Broz Tito liderliğinde örgütlenmiş Yugoslavya Halk Kurtuluş Ordusuna (*People's Liberation Army/ Partizan Hareketi*) katılarak mücadele etmiştir. Yugoslavya Antifaşist Ulusal Kurtuluş Konseyinde (*The Anti-Fascist Council for the People's Liberation of Yugoslavia*) Kasım 1943'te alınan kararlar, Kosova'nın savaş sonunda özerklik statüsünü haiz olması benimsenmiştir. Buna karşılık çoğunluğunu Arnavutların oluşturduğu ve Alman işgaline karşı yine Partizanlarla birlikte hareket etmeyi esas alan Kosova Ulusal Kurtuluş Konseyi Konferansında (*National Liberation Council for Kosovo*) Kosova'nın II. Dünya Savaşı sonrasında Arnavutluk'la bütünleşmesi yönünde karar alınmıştır. Bkz. Armend R. Bekaj, **The KLA and the Kosovo War: From Intra-State Conflict to Independent Country**, Berghof Transition Series 8, Berlin, 2010, s. 10. Ayrıca bkz. Hüseyin Emiroğlu, **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu (1989-2000)**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2010, ss. 103-106. II. Dünya Savaşı'nın sonunda aralarında Arnavutların da bulunduğu Kosova'daki Komünist kadro Kosova-Metohiya (*Kosovo – Metohija*) bölgesinin Federasyon içinde Sırbistan'a bağlı olmasına ilişkin rızalarını açıklamış, Sırbistan Halk Meclisi de 3 Eylül 1945 tarihinde aldığı kararlar Sırbistan'ın bir parçası olarak Kosova-Metohiya Özerk Bölgesini kurmuştur. Ayrıca 31 Ocak 1946 tarihli Federal Anayasada da Kosova için öngörülen statü Sırbistan tarafından kabul edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Weller, *Contested Statehood*, s. 32.

¹⁴⁴⁹ OSCE Kosovo Verification Mission, s. 10; Weller, *Contested Statehood*, s. 28.

¹⁴⁵⁰ Ancak bu statüsüne rağmen Kosovalı Müslüman toplum birtakım baskılara maruz kalmıştır. Söz konusu baskılar sonucunda, 1953 - 1966 yılları arasında aralarında Kosovalı Türklerin de bulunduğu 231.000 kişinin Yugoslavya'dan Türkiye'ye göç ettiği ve bunlar arasında 80.000 civarında Arnavut kökenli nüfusun da yer aldığı yönünde bkz. Meier, ss. 25-26.

¹⁴⁵¹ Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin 1946, 1953, 1963 ve 1974 tarihli Anayasaları çerçevesinde Kosova'nın statüsünün tedrici gelişimi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Weller, *Contested Statehood*, ss. 32-35.

¹⁴⁵² The Kosovo Report, s. 35; Weller, *Contested Statehood*, ss. 11, 28. 1974 tarihli olanı da dâhil Yugoslavya Anayasaları çerçevesinde cumhuriyetlerle özerk bölgeler arasındaki temel fark, cumhuriyetlerin aksine özerk bölgelere federasyondan ayrılma hakkı tanınmamasıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. The Kosovo Report, s. 36; Weller, *Contested Statehood*, s. 35.

1974 tarihli Anayasayla Kosova'daki Arnavutların kendi kendilerini yönetmesini sağlayacak düzenlemeler benimsenmiş ve bu düzenlemeler federal düzeyde güvenceye alınmıştır. Bu bağlamda özerk bölge olarak Kosova'nın kendi anayasası, yasama, yürütme ve yargı organları bulunmakta ve Kosova, hem Sırbistan kurumlarında hem de Parlamento, Başkanlık Konseyi, Federal Anayasa Mahkemesi gibi federal kurumlarda temsil edilmekteydi¹⁴⁵³. 1974 Anayasasıyla Kosova'ya tanınan kapsamlı özerkliğin, bir yandan bölgeyi “*de facto*” federe birim statüsüne kavuşturduğu, diğer yandan da yönetimi elinde bulunduran Arnavutlar tarafından izlenen bölgenin “Arnavutlaştırılması” politikasına zemin hazırladığı ifade edilmektedir¹⁴⁵⁴.

2. Kosova'nın Özerkliğine Son Verilmesi ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

a. Kosovalı Arnavutların “Gölge Devlet” Yapılanması ve Kosova Kurtuluş Ordusunun Devreye Girmesi

1974 Anayasasıyla Kosova'ya tanınan geniş özerklik yetkileri, ilerleyen yıllarda Arnavutlar tarafından yeterli görülmemiştir. Özellikle Yugoslavya'nın kuzeyi ile güneyi arasında refah düzeyi bakımından büyüyen uçurum, Arnavutlar arasında Yugoslav sistemine getirilen eleştirileri yoğunlaştırmıştır¹⁴⁵⁵. 1980 yılında *Tito*'nun ölümünün ardından, Priştine Üniversitesinde öğrenci protestolarıyla başlayan olaylar, muhaliflerin Kosova'ya da cumhuriyet (federe birim) statüsü tanınması yönündeki taleplerini içeren ve pek çok şehirde düzenlenen geniş çaplı

¹⁴⁵³ Kosova'nın 1974 Yugoslavya Anayasası çerçevesindeki statüsüne ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. BlerimReka, **UNMIK as an International Governance in Post-War Kosova: NATO's Intervention, UN Administration and Kosovar Aspirations**, LogosA, Üsküp, 2003, ss. 49-53. Ayrıca bkz. Zimmermann ve Stahn, s. 425; Weller, *Contested Statehood*, ss. 11, 29, 34-35.

¹⁴⁵⁴ Calic, s. 21. Bölgedeki Sırp nüfusun sayısının giderek azalmasının Kosova'daki Arnavut makamları tarafından Sırlara karşı yapılan ayrımcılığın bir göstergesi olarak algılandığı yönünde bkz. WELLER, *Contested Statehood*, s. 11, 29. 1948, 1953 ve 1961 nüfus sayımlarında Kosova'daki Sırların toplam nüfusa oranı % 20'nin üzerindeyken, bu oran 1971'de %18'e, 1981'de %13'e, 1991'de ise % 9.9'a düşmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Weller, *Contested Statehood*, s. 29; HelgeBrunborg, **Report on the size and ethnic composition of the population of Kosova**, Oslo, 2002, ICTY, *Prosecutor v. Slobodan Milosevic*, Case No: IT-02-54-T, <http://hague.bard.edu/reports/Helge_Brunborg.pdf> (20.01.2013).

¹⁴⁵⁵ Calic, s. 21.

kitlesel eylemlere dönüşmüştür¹⁴⁵⁶. Bu gösteriler bastırılmışsa da 1980'ler hem Arnavutlar hem de Sırlar arasında aşırı milliyetçiliğin yayıldığı ve bu iki toplum arasındaki kutuplaşmanın daha da arttığı bir dönem olmuştur¹⁴⁵⁷. Kosova'daki Sırp nüfusun baskı, şiddet ve ayrımcılık sonucunda göçe zorlandığına olan inanç ve yüksek doğum oranı sebebiyle Kosova'nın demografik yapısının Arnavutlar lehine değişmesi, bu dönemde yükselen Sırp milliyetçiliğinin nedenleri arasında yer almaktadır¹⁴⁵⁸. Diğer yandan özellikle genç yaşta Kosovalı Arnavutlar arasında millî bilincin yeniden uyanışa geçtiği de bir vakıydı. Söz konusu ulus bilincinin yeniden canlanmasındaki en önemli nedenlerden biri, Kosova'dan daha az sayıda nüfusu barındıran Slovenya ve Karadağ gibi birimlere cumhuriyet statüsü tanınmışken, Kosova'nın ise Sırp Cumhuriyeti içinde yalnızca bir özerk bölge olmasının adaletsizlik olduğuna inanılmasıydı¹⁴⁵⁹.

Miloseviç Mayıs 1987'de iktidara gelirken¹⁴⁶⁰, Yugoslavya'da ve özellikle Kosova'da yaşayan Sırp nüfus arasında yaygın olan milliyetçi duyguları kullanmıştı. Zaten Kosova'da yaşayan Sırlar genellikle Arnavut nüfus karşısında azınlık konumuna düşmelerinden ötürü yakınmaktaydılar. Ayrıca Arnavutların Avrupa'nın en yüksek doğum oranına sahip olmaları ve bölgedeki Sırların hem ekonomik nedenler hem de yaygınlaşan Arnavut milliyetçiliği karşısında giderek artan göç oranı, Kosova'da Arnavut nüfusun baskınlık oranını gittikçe arttırıyordu. Bu aşamada Miloseviç yönetimi Sırp milliyetçiliğini etkin bir şekilde kullanmakta ve Arnavutların Kosova'daki Sırlara sistematik olarak kötü muamele ettikleri yönündeki söylentiler Sırlar arasında yayılmaktaydı. Slobodan Miloseviç de bu olumsuzlukları gidereceği vaadiyle Sırbistan'da iktidara gelmiştir¹⁴⁶¹.

1980'li yılların sonuna geldiğinde Mareşal Tito'nun Yugoslavya'daki tüm etnik gruplar arasında kardeşlik ve birlik doktrininin yerini, birbiriyle çatışma hâlindeki milliyetçi akımlar ve özellikle Büyük Sırbistan'ı yeniden hayata geçirme

---

¹⁴⁵⁶ Weller, *Contested Statehood*, s. 29. Kosovalı Arnavutlar tarafından yapılan bu eylemlerin nedenleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Malcolm, s. 334 vd.

¹⁴⁵⁷ *The Kosovo Report*, s. 37.

¹⁴⁵⁸ 1980'li yıllarda yükselen Sırp milliyetçiliğinin nedenleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *The Kosovo Report*, ss. 38-40.

¹⁴⁵⁹ Smyrek, s. 174.

¹⁴⁶⁰ Miloseviç'i iktidara taşıyan süreçte, Kosova sorunu bağlamında tırmanan aşırı milliyetçiliğin önemli etkisi olduğu yönünde bkz. Malcolm, ss. 341-342; Weller, *Contested Statehood*, s. 36.

¹⁴⁶¹ Weller, *Contested Statehood*, ss. 11, 29.

çabaları almıştır¹⁴⁶². Bu politika çerçevesinde Sırbistan bir yandan Kosova'nın kapsamlı özerklik yetkilerini azaltarak bölgenin yönetimini doğrudan ele geçirmeye çalışırken, diğer yandan Federasyonun önemli organlarında denetimi ele geçirmiştir¹⁴⁶³. Federasyon organlarına yönelik bu politika karşısında başta Slovenya ve Hırvatistan olmak üzere diğer cumhuriyetler (federe birimler) direniş göstermişlerse de başarılı olamamışlardır. Nihayetinde hem Slovenya hem de Hırvatistan Haziran 1991'de bağımsızlıklarını ilan ederek, Sosyalist Yugoslavya'nın kanlı çatışmalara sahne olan dağılma sürecini başlatmışlar¹⁴⁶⁴, Makedonya ve Bosna Hersek'e de bağımsızlık yolunu açmışlardır¹⁴⁶⁵.

23 Mart 1989'da Priştine'deki Bölge Parlamentosunda, 28 Mart 1989'da ise Sırbistan Meclisinde kabul edilen Anayasa değişiklikleri ile Kosova'nın özerkliğine son verilmiştir¹⁴⁶⁶. Yugoslav iç hukuku çerçevesinde, anayasa değişikliği için Priştine Bölge Parlamentosunun alınması zorunlu olan rızasının elde edilebilmesi, çok ağır baskılar altında mümkün olmuştur. Bu olayların hemen ardından, 28 Haziran 1989'da Priştine yakınlarındaki Gazimestan'da 1389 Kosova Savaşının anılması amacıyla düzenlenen bir toplantı, burada bir araya gelen bir milyondan fazla Kosovalı Sırp için Arnavut karşıtı duyguların doruğa çıktığı noktaydı¹⁴⁶⁷. Buanma töreni sırasında toplanan kitlelere hitap eden Miloseviç, Sırp halkını birleştirme ve koruma sözü vermek suretiyle, adeta yeni bir savaşın gelmekte olduğunu duyuruyordu.

Kosovalı Arnavutlar, bu yeni duruma, kimileri şiddet ölçüsüne varan büyük gösteriler düzenleyerek tepki gösterdiler. Bunun üzerine 26 Haziran 1990'dan

¹⁴⁶² Weller, Contested Statehood, s. 11.

¹⁴⁶³ Weller, Contested Statehood, s. 30.

¹⁴⁶⁴ Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin dağılma sürecinde yaşanan çatışmaların temel nedeninin, Sırbistan'ın diğer cumhuriyetlerde çoğunluğunu Sırpların oluşturduğu bölgelerin, o devletten ayrılarak bağımsızlığını sağlama girişimi olduğu yönünde bkz. Weller, Contested Statehood, ss. 11, 41 vd.; Emiroğlu, s. 126. Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin dağılma süreci hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İrfan KayaÜlger, **Yugoslavya Neden Parçalandı? Balkan Dramının Perde Arkası**, Seçkin, Ankara, 2003. Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin dağılma sürecinin başlangıcında uluslararası toplumun takındığı tutum hakkında ayrıntılı bir inceleme için bkz. MarcWeller, "The International Response to the Dissolution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia", **American Journal of International Law**, Cilt: 86, 1992, (The International Response), ss. 569-607.

¹⁴⁶⁵ Bahsedilen süreç hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Weller, Contested Statehood, s. 11.

¹⁴⁶⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Weller, Contested Statehood, s. 37. Ayrıca bkz. ICTY, The Prosecutor of the Tribunal against Slobodan Milosevic/ Milan Milutinovic/ Nikola Sainovic/ Dragoljub Ojdanic/ Vlado Stojiljkovic, Indictment, 22 May 1999, Case No. IT-99-37, prg. 11. Kosova'nın özerkliğinin kaldırılması öncesinde yaşanan gelişmelere ilişkin olarak bkz. Meier, s. 69 vd.

¹⁴⁶⁷ Bkz. Weller, Contested Statehood, s. 38.

itibaren Kosova'da bir tür Olağanüstü Hâl Kanunu (*Law on Special Circumstances*) uygulanmaya başlanarak, yönetim işlevlerinin bir kısmı doğrudan Sırbistan'ın memurlarına bırakılmış ve gerilimi yatıştırmak için Belgrad'daki merkezî hükümet tarafından 25.000 dolayında ek polis gücü Kosova'ya yerleştirilmiştir¹⁴⁶⁸. Bu dönemden itibaren Kosova'da özellikle Arnavutlara yönelik insan hakları ihlalleri giderek yoğunlaşmıştır¹⁴⁶⁹. Bu bağlamda Sırbistan ve Yugoslavya tarafından kabul edilen etnik ayrımcılık içeren yasalara¹⁴⁷⁰ dayanarak, Arnavutların mülkiyet hakkının ayrımcı bir şekilde kısıtlanması, bölgede Sırp'ların ve Karadağlıların yerleşimini desteklemek amacıyla birtakım önlemler alınması, yargıçlar ve savcılar da dâhil çok sayıda etnik Arnavut'un kamu görevinden ve o dönemde hâlen devlet tarafından işletilen endüstri sektöründeki görevlerinden uzaklaştırılması söz konusu olmuştur. Yine aynı süreçte bölgede eğitim alanında, basın özgürlüğü alanında pek çok sıkıntı ile mahkeme kararı olmaksızın tutuklamalar ve bu süreçte yaşam hakkı, işkence ve kötü muamele gibi farklı şekillerde yoğun insan hakları ihlalleri yaşanmıştır¹⁴⁷¹.

2 Temmuz 1990'da Kosova Bölge Parlamentosunun, Kosova'nın Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti içinde eşit ve bağımsız bir cumhuriyet (federe birim) olduğunu ilan eden bir karar alması üzerine, Belgrad yönetimi 5 Temmuz 1990'da Kosova Meclisini feshetmiş ve bölgesel hükümetin varlığına da son vermiştir¹⁴⁷². Meclis feshedildikten sonra 7 Eylül 1990'da da Kaçanik kentinde, bu kez illegal olarak faaliyet gösteren Kosova Meclisi yeni bir Anayasa kabul ederek Kosova Yugoslav Cumhuriyetini ilan etmiş ve geçici cumhurbaşkanı olarak da *Rugova*'yı seçmiştir¹⁴⁷³. Slovenya ve Hırvatistan'ın Haziran 1991'deki bağımsızlık ilanlarıyla Sosyalist Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesi, Kosovalı Arnavutların federasyon içinde bir cumhuriyet olma taleplerini bağımsız bir devlet kurma isteğine

---

¹⁴⁶⁸ Weller, *Contested Statehood*, s. 38.

¹⁴⁶⁹ Nitekim BM Genel Kurulu tarafından 20 Aralık 1993 tarihinde alınan 48/153 sayılı Kararda, Kosova'daki Arnavutlara karşı girişilen ayrımcı politikalar ile şiddet eylemleri nedeniyle giderek kötüleşen insan hakları durumundan kaygı duyulduğu ifade edilerek, bölgede vuku bulan insan hakları ihlalleri kınanmış ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nden durumun düzeltilmesi için gerekli adımların atılması istenmiştir. Bkz. UN Doc. A/RES/48/153, 7 February 1994, prg.17-20.

¹⁴⁷⁰ Sırbistan yönetimi tarafından bu dönemde Kosova'da uygulanmak üzere kabul edilen yasalar hakkında bkz. Reka, s. 52.

¹⁴⁷¹ Bu dönemde yaşanan gelişmelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Weller, *Contested Statehood*, ss. 30-31, 60-65.

¹⁴⁷² The Kosovo Report, s. 41; Reka, s. 53; Friedrich, s. 230; Jure Vidmar, "International Legal Responses to Kosovo's Declaration of Independence", *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Cilt: 42, 2009, ss. 788-789.

¹⁴⁷³ The Kosovo, Report, ss. 43- 44; Reka, s. 53. Ayrıca bkz. Vidmar, s. 789.

dönüştürmüştür¹⁴⁷⁴. Bu çerçevede Kosova Meclisinin 22 Eylül 1991’de aldığı bağımsızlık kararına binaen Kosova’da 26-30 Eylül 1991 tarihleri arasında bağımsızlığa ilişkin neticesi olumlu olan bir referandum düzenlenmiştir¹⁴⁷⁵. Nihayetinde 19 Ekim 1991’de Kosova Meclisi, referandum sonuçlarını da zikrederek Kosova’yı egemen ve bağımsız bir devlet olarak ilan etmiştir¹⁴⁷⁶. Daha sonra Kosovalı Arnavutların 24 Mayıs 1992’de düzenlediği seçimleri, Kosova Demokratik Birliği (League for a Democratic Kosovo) kazanmış ve bu hareketin lideri *İbrahim Rugova* “Kosova Cumhuriyeti’nin” başkanı ilan edilmiştir¹⁴⁷⁷. Bahsedilen referandum ve seçimlerin gizlice yapıldığı belirtilse de, bu süreçte Sırp makamlarınca genellikle müsamahalı davranıldığı ifade edilmiştir¹⁴⁷⁸.

Aslında bu süreçte Kosovalı Arnavutlar farklı bir direniş stratejisine başvurmuşlardır. Bölgede Yugoslavya’nın hâkimiyeti sürerken, Kosovalı Arnavutlar *İbrahim Rugova* ve başkanlığını yürüttüğü Kosova Demokratik Birliği (*Democratic League of Kosovo*) öncülüğünde pasif bir direniş başlatmış ve resmî devlet yapılanmasına paralel olarak hareket eden bir “gölge devlet” kurmuşlardır¹⁴⁷⁹. Kosovalı Arnavutlar bu yapılanmada kendi okullarını ve üniversitelerini kurmuşlar, bağımsız bir kayıt dışı ekonomiye, ayrı bir sağlık sistemine ve hatta kendi içlerinde siyâsî temsil yeteneğine sahip olmuşlardır¹⁴⁸⁰.

Kosovalı Arnavutlar tarafından kurulan bu “gölge devletin” finansmanı, hem Kosova’daki hem de yurtdışındaki Kosovalı Arnavutlardan alınan %3’lük gelir vergisi ile sağlanmıştır¹⁴⁸¹. Kosova’da her ne kadar mevcut devlet yapılanmasına paralel olarak, Arnavutlar tarafından kurulmuş bir “gölge devlet” söz konusu olsa da Yugoslavya ve Sırbistan Cumhuriyetleri hiçbir zaman bölgedeki fiilî otoritesini tam

---

¹⁴⁷⁴ Vidmar, s. 789.

¹⁴⁷⁵ Düzenlenen bu referandumda katılımın % 87 düzeyinde olduğu ve katılanların % 99’unun oyunun bağımsızlık lehinde olduğu yönünde bkz. Miranda Vickers, **Between Serb and Albanian: A History of Kosovo**, Columbia University Press, New York, 1998, (A History of Kosovo), s. 251; The Kosovo Report, s. 44; Friedrich, s. 230.

¹⁴⁷⁶ Vickers, A History of Kosovo, s. 252; Tim Judah, **Kosovo: What Everyone Needs to Know**, Oxford University Press, New York, 2008, s. 69.

¹⁴⁷⁷ Friedrich, s. 230; Murphy, UN Peacekeeping, ss. 70-71; Weller, Contested Statehood, s. 39.

¹⁴⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Judah, s. 70 vd.

¹⁴⁷⁹ Kosovalı Arnavutlar tarafından 1990’lı yılların ilk yarısında kurulan devlet yapılanmasına paralel kurumlar ve bu sistemin işleyişi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Howard Clark, **Civil Resistance in Kosovo**, Pluto Press, London, 2000, ss. 95-121.

¹⁴⁸⁰ Karakoç, s. 229; Burak Tangör, **Avrupa Güvenlik Yönetişi: Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri**, Seçkin, Ankara, 2008, s. 118.

¹⁴⁸¹ Clark, Civil Resistance in Kosovo, s. 103.

anlamıyla kaybetmemiştir. Nihayet, Kosova’da Arnavutlar tarafından 19 Ekim 1991’de kurulduğu ilan edilen “Kosova Cumhuriyeti” uluslararası camiada kabul görmemiş ve Arnavutluk dışında hiçbir devlet bu dönemde Kosova’yı tanımamıştır¹⁴⁸².

Sosyalist Yugoslavya’nın dağılma sürecinde yaşanan vahim olaylara ilişkin diplomatik çözüm arayışlarının bir parçası olarak Ağustos 1992’de Londra’da Yugoslavya’ya ilişkin bir konferans toplanmıştır¹⁴⁸³. Belgrad yönetimi bu toplantıda tamamen kendi iç meselesi olarak gördüğü Kosova sorununun görüşülmesine karşı çıkmakla birlikte, Konferansın hemen öncesinde Yugoslavya Başbakanı *Panic* tarafından BM Güvenlik Konseyi üyelerine hitaben yazılan 17 Ağustos 1992 tarihli bir mektupta Kosova’ya ilişkin bir paragrafta da yer verilmiştir¹⁴⁸⁴. Söz konusu paragrafta bölgedeki insan hakları ihlallerinin ortadan kaldırılmasına yönelik çabalardan bahsedilmekle birlikte, Kosova’nın statüsü konusuna hiç

---

¹⁴⁸² Crawford, s. 408. O dönemki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve bu Örgüte üye devletlerin girişimiyle Yugoslavya’daki krize çözüm aranması bağlamında 7 Eylül 1991’de, La Haye’de bir barış konferansı toplanmıştır. Bu görüşmeler neticesinde AET ve üye devletler, insan haklarının ve azınlıkların korunması hususlarında taahhütte bulunma dâhil belirli koşulları yerine getiren ve 23 Aralık 1991 tarihine dek tanınma başvurusunda bulunan Yugoslav Cumhuriyetlerini tanıyacağını kararlaştırmıştır (Bkz. Declaration of the Extraordinary European Political Cooperation Ministerial Meeting on the “Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet Union”, Brussels, 16 December 1991; Declaration on Yugoslavia, Extraordinary European Political Cooperation Ministerial Meeting, Brussels, 16 December 1991 in Hill Christopher/ Smith Karen E., European Foreign Policy: Key Documents, Routledge, New York 2000, s. 282, 375). Söz konusu Konferans çerçevesinde, tanınma başvurularını değerlendirmek ve tavsiyelerde bulunmak üzere başkanlığını Fransız hukukçu *Robert Badinter’in* yaptığı bir AT Tahkim Komisyonu (*EC Arbitration Commission*) kurulmuştur. Hırvatistan, Slovenya, Bosna Hersek ve Makedonya’nın yanında Kosova da tanınma başvurusunda bulunmuşsa da Badinter Komisyonu, Yugoslavya’nın dağılma sürecinde yalnızca cumhuriyetlerin bağımsız birer devlet olma hakkına sahip olduğu yönünde sınırlayıcı bir yaklaşım benimseyerek, diğer Cumhuriyetlerin aksine Yugoslavya Sosyalist Federasyonu içerisinde cumhuriyet sıfatını haiz olmayan Kosova’nın durumunu ele almamıştır. Komisyonun dönemin koşullarına uygun ve gerçekçi olan bu yaklaşımı, AT ve üye devletler tarafından da kabul görmüş ve Kosova o dönemde bağımsız bir devlet olarak tanınmamıştır. Bahsedilen süreç hakkında geniş bilgi için bkz. Weller, *Contested Statehood*, ss. 41-47.

¹⁴⁸³ Weller, *Contested Statehood*, ss. 47- 48.

¹⁴⁸⁴ Söz konusu paragraf şu şekildedir: “Yugoslavya Hükümeti, özellikle Kosova, Voyvodina ve Sancak’ta, kendi vatandaşlarına yönelik insan hakları ihlalleriyle ilgili kendi soruşturmasını yürütmektedir. Bütün yasalar, düzenlemeler ve idarî uygulamalar dikkatle incelenecek ve herhangi bir Yugoslavya vatandaşının insan haklarının ihlali veya sınırlandırılması için hiçbir yasal veya idarî dayanak bulunmamasını sağlamak amacıyla gerektiğinde uygun değişiklikler yapılacaktır. Kosova’daki durum, tüm insan hakları ihlallerini derhal ortadan kaldırmak amacıyla, özel bir aciliyet bilinciyle ele alınacaktır.” Bkz. Letter dated 17 August 1992 from the Prime Minister of the Federal Republic of Yugoslavia to the President of the Security Council, prg. i, UN Doc. S/24454, 17 August 1992.

değnilmemektedir. Dolayısıyla Kosovalı Arnavutların Londra Konferansında bölgenin statüsünün ele alınacağı yönündeki beklentileri boşa çıkmıştır¹⁴⁸⁵.

Kosovalı Arnavutların tüm çabalarına rağmen Bosna Hersek'e ilişkin 1995 Dayton barış sürecine de Kosova sorunu dâhil edilmemiştir. Bunun üzerine Kosovalı Arnavutların bir kısmında barışçıl direniş stratejisinin ve dolayısıyla *Rugova*'nın ılımlı siyasetinin sonuç vermeyeceği kanaati uyanmıştır¹⁴⁸⁶. İşte bu noktada Kosova Kurtuluş Ordusu¹⁴⁸⁷ [*Kosovo Liberation Army, Ushtria Çlirimtare es Kosoves (UÇK)*] sahneye çıkmış ve 1996 yılından itibaren Kosova'nın bağımsızlığı için silahlı eylemlere başlamıştır¹⁴⁸⁸. UÇK'nın başlangıçtaki eylemleri Sırp polis noktalarına ve güvenlik personeline yönelik saldırılar şeklinde düzensiz eylemler olmakla birlikte, ilerleyen süreçte özellikle 1997 sonbaharından itibaren Örgüt bölgedeki Sırp sivilleri de hedef alan geniş çaplı eylemlere girişmiş ve hatta bazı bölgelerde gece devriyelerine başlamıştır¹⁴⁸⁹. UÇK ilk kez 17 Temmuz 1998 tarihinde Kosova'da Urohovaç (*Orahovac/Rahovec*) adlı bir kentte ardından da bölgenin bir kısmında denetimi ele geçirmiştir¹⁴⁹⁰.

UÇK'nın bağımsızlık için giriştiği silahlı direniş ve şiddet eylemleri, Sırp güvenlik güçlerinin daha da baskıcı önlemler almasına yol açmış ve şiddeti arttırmıştır¹⁴⁹¹. Bu gelişmeler üzerine Sırp güvenlik güçleri tarafından, UÇK'nın faaliyetlerine tamamen son verilmesini sağlamak üzere özellikle 1998 yılında temelde saldırıya dayalı geniş çaplı bir operasyon başlatılmıştır¹⁴⁹². Esasen UÇK'ya yönelik olan ancak orantısız güç kullanımını içeren bu operasyon sivil nüfusun yerlerinden edilmesine yol açmış ve bir etnik temizlik hareketine

¹⁴⁸⁵ Konferansa başkanlık eden *Lord Carrington* tarafından yayımlanan bir başkanlık açıklamasında, "Kosova halkının tüm sivil ve anayasal haklarının yeniden tesisi konusunda Sırbistan ve Karadağ'ın taahhütte bulunduğu" belirtilmiştir. Bkz. Co-Chairman's Paper on Serbia and Montenegro, 27 August 1992, prg. 4, <<http://sca.lib.liv.ac.uk/collections/owen/boda/lcserb.pdf>> (12.01.2013). Bununla birlikte sivil ve anayasal hakların yeniden tesisine ilişkin herhangi bir yöntem belirlenmemiştir. Görüşmeler sonunda Kosova sorunu üzerinde çalışmak üzere özel bir grup kurulmuşsa da bu grubun çalışmaları, Kosova'nın statüsünden ziyade özellikle eğitim gibi alanlarda bölgedeki günlük yaşantının iyileştirilmesine odaklanmıştır. Krizin çözümüne yönelik esaslı bir etkisi olmayan bu özel grubun faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Weller, *Contested Statehood*, ss. 49-51.

¹⁴⁸⁶ Judah, ss. 79-80.

¹⁴⁸⁷ Kosova Kurtuluş Ordusu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Judah, s. 77 vd.

¹⁴⁸⁸ Calic, s. 28; Murphy, *UN Peacekeeping*, s. 71.

¹⁴⁸⁹ Judah, s. 79 vd.; Weller, *Contested Statehood*, ss. 67- 68, 77.

¹⁴⁹⁰ Bkz. UN Doc. S/1998/834/Add.1, 21 September 1998, prg. 2. UÇK tarafından denetim altına alınan bölgelerde etnik bakımdan Arnavut olmayan nüfusun göç etmek zorunda kaldığı ve bir kısmının öldürüldüğü yönünde bkz. Judah, s. 82.

¹⁴⁹¹ Friedrich, s. 231; Judah, s. 82.

¹⁴⁹² Bkz. UN Doc. S/1998/834/Add.1, 21 September 1998, prg. 1, 2.

dönüşmüştür¹⁴⁹³. Yugoslav ve Sırp birliklerince Kosova’da girişilen ve vahşete varan bu eylemler, uluslararası toplumda müdahale taleplerinin daha sık dillendirilmesine neden olmuştur.

b. Miloseviç Yönetiminin Giriştiği Harekât Sonrasında Uluslararası Toplumun Müdahalesi

(1) BM Güvenlik Konseyinin 1160 (1998), 1199 (1998) ve 1203 (1998) Sayılı Kararları

Kosova’daki insanî kriz görmezden gelinemeyecek boyuta ulaştıkça dikkatler Kosova’ya yönelmiştir. Söz konusu kriz geniş anlamda bölgenin, yani Balkanların istikrarı için aktif bir tehdit halini almaya başlayınca uluslararası toplum soruna daha fazla sessiz kalamamıştır. Aslında Kosova’da şiddeti durdurma girişimini başlatan ilk aktör Temas Grubudur¹⁴⁹⁴. Temas Grubu tarafından 24 Eylül 1997 tarihinde yapılan açıklamada, “*Kosova’nın statüsüne ilişkin uyuşmazlıkta Temas Grubu devletlerinin tutumu nettir: bağımsızlığı ve status quo’nun devamını desteklemiyoruz. Kosova için Yugoslavya Federal Cumhuriyeti içinde güçlendirilmiş bir statüyü destekliyoruz. Böyle bir statü BM Andlaşması ve AGİT standartlarına uygun olarak Arnavut nüfusun haklarını tam olarak korumalıdır. Gerilimin azaltılmasının ilk adımı olarak görüşmelerin başlaması esastır*” ifadelerine yer verilmiştir¹⁴⁹⁵. Yine 1998 yılı içerisinde Temas Grubu tarafından yapılan toplantılarda, Kosova’daki durumdan kaygı duyulduğu açıklanmıştır. Taraflardan şiddete son vermelerini isteyen Temas Grubu, Belgrad hükümetinden, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

¹⁴⁹³ Bu dönemde, sayıları yüz binlerle ifade edilen Kosovalı Arnavutun yerlerinden edilerek, başta Makedonya ve Arnavutluk gibi komşu devletlere sığınmak zorunda kaldığı ve aynı zamanda ağır insan hakları ihlalleri yaşandığı yönünde bkz. Murphy, UN Peacekeeping, ss. 71-72; Calic, s. 28.

¹⁴⁹⁴ Temas Grubunun (Contact Group), Fransa, Almanya, Rusya Federasyonu, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’nden oluşan, Balkanların durumuyla ilgilenmek üzere 1994 yılında kurulan, 1996 yılında İtalya’nın da katıldığı ve özellikle 1997 yılından itibaren Kosova’da şiddetin artmasıyla yeniden devreye giren gayriresmî bir oluşum teşkil ettiği yönünde bkz. QerimQerimi, “An Informal World: The Role and Status of ‘Contact Group’ under International Law”, **The Chicago-Kent Journal of International and Comparative Law**, Cilt: 7, 2007, s. 118; Christoph Schwegmann, “The Contact Group and its Impact on the European Institutional Structure”, **The Institute for Security Studies Western European Union**, Occasional Papers 16, Paris 2000.

¹⁴⁹⁵ Statement on Kosovo of the Contact Group Foreign Ministers, 24 September 1997, <http://www.ohr.int/other-doc/contact-g/default.asp?content_id=3543> (11.12.2012).

tarafından yönetilen bir gözlem misyonuna izin vermesini, uluslararası arabuluculuğu ve Kosova'ya özel statü vermeyi kabul etmesini, ayrıca sorunun çözümüne ilişkin olarak Priştine ile barışçıl bir diyaloga başlamasını talep etmiştir¹⁴⁹⁶.

Temas Grubunun taleplerine Miloseviç yönetiminin olumlu yanıt vermemesi ve durumun daha da kötüleşmesi üzerine¹⁴⁹⁷, BM Güvenlik Konseyi tarafından, tamamı BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde bir dizi karar alınmıştır. Bunlardan ilki 31 Mart 1998 tarihinde alınan 1160 (1998) sayılı Karardır¹⁴⁹⁸. Söz konusu Kararda Sırp polisinin sivillere yönelik aşırı güç kullanımı ile Kosova Kurtuluş Ordusunun terör eylemleri kınanmış (giriş bölümü, prg. 3), Kosova Arnavutlarının amaçlarına yalnızca barışçıl yöntemlerle ulaşmaları gerektiği vurgulanmıştır (prg.4). Bu bağlamda Yugoslavya'ya da, Kosova sorununda diyalog yoluyla siyasî bir çözüme varılabilmesi için gerekli tüm adımları atması ve Temas Grubunun taleplerinin¹⁴⁹⁹ uygulanması çağrısında bulunulmuştur (prg.1). Güvenlik Konseyi Kararda, Kosova için büyük ölçüde esaslı bir özerkliği ve anlamlı bir özyönetimi içerecek güçlendirilmiş bir statüyü desteklediğini ifade etmiştir (prg. 5). Konsey ayrıca Kosova dâhil olmak üzere Yugoslavya Federal Cumhuriyetine silah ambargosu uygulanmasına karar vermiştir (prg. 8). Yine 1160 (1998) sayılı Kararda Yugoslavya'dan talep edilen hususlar arasında, bir çözüme varılması amacıyla taraflarca uluslararası katılımla görüşmeler yapılması, özel polis birimlerinin bölgeden çekilmesi ve güvenlik güçlerinin sivilleri etkileyen eylemlerine son verilmesi, insanî yardımın ülkeye girişine izin verilmesi ile bir AGİT misyonunun kabulü bulunmaktadır (prg. 16). Güvenlik Konseyi bu Kararda ayrıca Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin egemenliğine ve ülkesel bütünlüğüne ilişkin olarak tüm üye devletlerin bağlılığını da vurgulamıştır (giriş bölümü, prg. 7).

BM Güvenlik Konseyinin 1160 (1998) sayılı Kararının ardından, Sırbistan Makamları Kosovalı Arnavutlarla uluslararası katılım olmaksızın ve daha ziyade eğitim meselesine odaklı bazı görüşmeler yapmışsa da bu görüşmelerden herhangi

---

¹⁴⁹⁶ Temas Grubunun Kosova'ya ilişkin taleplerine dair ayrıntılı bilgi için bkz. 9 Mart 1998 tarihli (Londra) açıklama, UN Doc. S/1998/223; 25 Mart 1998 tarihli (Bonn) açıklama, UN Doc. S/1998/272; 12 Haziran 1998 tarihli (Londra) açıklama, UN Doc. S/1998/567; 8 Temmuz 1998 tarihli (Bonn) açıklama, UN Doc. S/1998/657.

¹⁴⁹⁷ Calic, ss. 28-29.

¹⁴⁹⁸ Kararda Kosova'daki durumun barışçıl çözümüne yönelik yapıcı bir ilerleme sağlanamamasının, ek önlemlerin düşünülmesine yol açacağı vurgulanmıştır. UN Doc. S/RES/1160 (1998), 31 March 1998, özellikle bkz. prg. 1, 4, 8, 19.

¹⁴⁹⁹ Bkz. UN Doc. S/1998/223, 9 March 1998; UN Doc. S/1998/272, 25 March 1998.

bir sonuç alınamamıştır¹⁵⁰⁰. Bahsedilen görüşmelerin yapıldığı dönem de dâhil olmak üzere Sırbistan'ın Güvenlik Konseyi kararına uymayarak saldırıları yoğunlaştırması neticesinde, yalnızca dört ay içerisinde iki yüz binden fazla kişinin evlerini terk etmek zorunda kaldığı ifade edilmektedir¹⁵⁰¹. Bu dönemde başta Temas Grubu olmak üzere uluslararası toplum Kosova sorunun taraflarını müzakereye ikna etmek için ciddi bir çaba göstermiştir¹⁵⁰². Hatta özellikle ABD'nin girişimleri neticesinde, NATO Genel Sekreteri tarafından uluslararası toplumun sorunun çözümü için görüşmelerin başlatılmasına yönelik çabalarını destekleyen ve askerî müdahale seçeneğinin de gündemde olduğunu belirten bir açıklama da yapılmıştır¹⁵⁰³. Ancak tüm bu çabalardan herhangi bir sonuç alınamamıştır. Nitekim BM Genel Sekreteri tarafından Güvenlik Konseyine sunulan 4 ve 21 Eylül 1998 tarihli raporlarda da Kosova'daki durumun daha da kötüleştiğine ve krizin başta Arnavutluk ve Makedonya gibi bölge ülkeleri olmak üzere Balkanların istikrarına zarar verme olasılığı bulunduğu dikkat çekilmiştir¹⁵⁰⁴.

Kosova krizinde herhangi bir gelişme sağlanamaması ve BM Genel Sekreterinin ilgili raporları üzerine, Güvenlik Konseyi 23 Eylül 1998 tarihinde meseleye ilişkin yine BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde yeni bir karar almıştır. Güvenlik Konseyi 1199 (1998) sayılı bu yeni Kararında, Kosova'da durumun kötüleşmesinin bölgede uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğunu açıkça ifade ederek¹⁵⁰⁵, tüm taraflardan, gruplardan ve bireylerden düşmanlığa son verilmesini ve ateşkesin sağlanmasını talep etmiştir (prg. 1). Konsey ayrıca, hem Yugoslavya makamlarından hem de Kosova Arnavut liderliğinden bölgedeki insanî durumun iyileştirilmesi ve pek yakın insanî felaketin engellenmesi için acilen gerekli adımların atılmasını istemiştir (prg. 2). Aynı Kararda taraflara, krizin sona erdirilmesi için derhal, önkoşulsuz ve uluslararası katılım ile anlamlı bir diyalog çağrısında bulunulmuş, sivillere baskı için kullanılan güvenlik güçlerinin geri çekilmesi ve insanî yardım kuruluşlarının ve gözlem misyonlarının

---

¹⁵⁰⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Weller, *Contested Statehood*, s. 84.

¹⁵⁰¹ UN Doc. S/1998/834, 4 September 1998, prg. 7.

¹⁵⁰² Bu dönemde yaşanan gelişmelerle ilgili olarak bkz. Weller, *Contested Statehood*, ss. 85-89.

¹⁵⁰³ Bkz. Statement by the Secretary General of NATO, Press Release (98) 94, 12 August 1998, <<http://www.nato.int/docu/pr/1998/p98-094e.htm>>, (11.11.2012).

¹⁵⁰⁴ Bkz. Report of the Secretary-General Prepared pursuant to Resolution 1160 (1998) of the Security Council, UN Doc. S/1998/834, 4 September 1998; UN Doc. S/1998/834/Add.1, 21 September 1998.

¹⁵⁰⁵ UN Doc. S/RES/1199 (1998), 23 September 1998, giriş bölümü, prg. 14.

engellenmeksizin bölgeye girişine izin verilmesi talep edilmiştir (prg. 3, 4). Konsey ayrıca, 1160 (1998) ve 1199 (1998) sayılı Kararlarındaki taleplerin yerine getirilmemesi hâlinde, bölgede barış ve güvenliğin korunması veya yeniden tesisi için daha ileri tedbirlerin ve ek önlemlerin görüşüleceğini belirtmiştir¹⁵⁰⁶(prg. 16).

Bölgedeki durumun 1998 yaz aylarında kötüleşmesi üzerine Temas Grubunun da desteğiyle ABD tarafından mekik diplomasisi yoluyla dolaylı görüşmelerin yapılmasına girişilmiş, ancak Makedonya'daki ABD Büyükelçisi *Chris Hill* tarafından yürütülen bu süreçten de sonuç alınamamıştır¹⁵⁰⁷. BM Güvenlik Konseyinin 1199 (1998) sayılı Kararına rağmen, hem Yugoslav askerî ve polis kuvvetleri hem de Kosovalı Arnavut paramiliter unsurlar tarafından bölgede özellikle sivillere yönelik saldırılar devam etmiştir¹⁵⁰⁸. Başta Yugoslavya olmak üzere çatışmanın taraflarının 1199 (1998) sayılı Güvenlik Konseyi Kararının gereklerini yerine getirmemesi neticesinde, 13 Ekim 1998 tarihinde Kuzey Atlantik Andlaşması Örgütü (NATO) Konseyi hava harekâtının icrası emrini vermiş ve NATO Genel Sekreteri saldırının doksan altı saat sonra başlayacağını duyurmuştur¹⁵⁰⁹. NATO tarafından izlenen bu strateji siyaseten başarılı olmuştur. Zira aynı günlerde Belgrad'da görüşmelerde bulunan ABD Özel Elçisi *Holbrooke* ile *Miloseviç* arasında, 1199 (1998) sayılı Güvenlik Konseyi Kararı temelinde, Sırp askerî gücünün kısmî olarak geri çekilmesi ve AGİT'in Kosova Denetim Misyonu personelinin bölgede görev yapmasına izin verilmesi konularında anlaşmaya varılmıştır¹⁵¹⁰. Bunun üzerine NATO hava harekâtının icrasından vazgeçmiştir¹⁵¹¹.

Holbrooke ile varılan mutabakat çerçevesinde 15-16 Ekim 1998 tarihlerinde AGİT ve NATO ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti arasında, NATO'nun AGİT'i tamamlayıcı olarak havadan denetim görevi icra edeceği, Kosova Denetim

---

¹⁵⁰⁶ Bu ifadelerin BM terminolojisinde, kuvvet kullanımını içeren olası tedbirler için izin/yetki verilebileceği anlamı taşıdığı yönünde bkz. Weller, *Contested Statehood*, s. 89.

¹⁵⁰⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. MarcWeller, "The Rambouillet Conference on Kosovo", **International Affairs**, Cilt: 75, Sayı: 2, 1999, (The Rambouillet Conference), ss. 219-221.

¹⁵⁰⁸ Bkz. UN Doc. S/1998/912, 3 October 1998, prg. 5-10, 28.

¹⁵⁰⁹ Statement to the Press by the Secretary General Following Decision on the ACTORD, <<http://www.nato.int/docu/speech/1998/s981013a.htm>> (13.01.2011). Ayrıca bkz. Berat LaleHacıoğlu, "NATO's Intervention in Kosovo: Historical, Political and Legal Aspects", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: XI, Sayı: 1-2, 2007, s. 785.

¹⁵¹⁰ The Kosovo Report, s. 76; Calic, s. 29; Latawski ve Smith, s. 7. 14 Ekim 1998'de Sırbistan hükümeti tarafından onaylandığı bildirilen, Miloseviç ile Holbrooke arasındaki anlaşmayla ilgili olarak ayrıca bkz. UN Doc. S/1998/953, 14 October 1998.

¹⁵¹¹ The Kosovo Air Campaign, <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49602.htm> (14.01.2011).

Misyonuna (*Kosovo Verification Mission*) ilişkin birer anlaşma imzalanmıştır¹⁵¹². Güvenlik Konseyi de 24 Ekim 1998 tarihinde aldığı 1203 (1998) sayılı Kararla, *Holbrooke* ile Miloseviç'in vardığı anlaşmayı desteklediğini, AGİT ve NATO ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti arasında yapılan denetim misyonlarına ilişkin anlaşmaları kabul ettiğini ve bu misyonların, Yugoslavya'nın ve Kosova'daki tüm ilgililerin 1199 (1998) sayılı Kararın gereklerine uymalarını denetleyeceklerini belirtmiştir¹⁵¹³. Kararda ayrıca sivillere karşı girişilen tüm zalimce eylemlerin derhal ve eksiksiz bir şekilde soruşturulması ve Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesiyle (EYUCM) işbirliği yapılması çağrısında bulunulmuştur¹⁵¹⁴.

Sırbistan başlangıçta anlaşmaya uygun davranarak askerî birliklerini geri çekmeye başlamışsa da¹⁵¹⁵ Kosova Kurtuluş Ordusu askerî eylemlerine devam etmiş ve Sırp birliklerinin boşalttığı alanlara yerleşmeye çalışmıştır¹⁵¹⁶. Sonrasında, AGİT'in denetim misyonu tarafından izlenen ateşkes fazla uzun sürmemiş, Aralık 1998'den itibaren Sırp ordusu askerî birliklerini yeniden bölgeye yönlendirmiş ve sivil nüfusa yönelik saldırılar engellenememiştir¹⁵¹⁷. Bu gelişmeler üzerine diplomatik çabalar arttırılmış¹⁵¹⁸ ve Temas Grubu 29 Ocak 1999 tarihli toplantısında aldığı kararla, tarafları meseleye siyasî bir çözüm bulunabilmesi için düzenlenecek konferansa katılmaya çağırmıştır¹⁵¹⁹.

---

¹⁵¹² AGİT ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti arasında bağitlanan Anlaşmanın tam metni için bkz. "Agreement on the Kosovo Verification Mission of the Organization for Security and Cooperation in Europe", UN Doc. S/1998/978, 20 October 1998. NATO ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti arasında bağitlanan Anlaşmanın tam metni için bkz. "Kosovo Verification Mission Agreement between the North Atlantic Treaty Organization and the Federal Republic of Yugoslavia", UN Doc. S/1998/991, 23 October 1998.

¹⁵¹³ UN Doc. S/RES/1203 (1998), 24 October 1998, özellikle bkz. prg. 1, 3, 4.

¹⁵¹⁴ Bkz. UN Doc. S/RES/1203 (1998), 24 October 1998, özellikle bkz. prg. 14.

¹⁵¹⁵ Statement to the Press by NATO Secretary General Dr. Javier Solana, <<http://www.nato.int/docu/speech/1998/s981027a.htm>> (14.01.2012).

¹⁵¹⁶ The Kosovo Report, ss. 78-79; Judah, s. 84.

¹⁵¹⁷ Friedrich, s. 232; Weller, Contested Statehood, s. 104. Sivillere yönelik saldırılar arasında en çok zikredilene, 15 Ocak 1999 tarihinde Racak köyünde aralarında yaşlıların ve çocukların da bulunduğu 45 Arnavut'un katledilmesidir. Bkz. The Kosovo Report, ss. 80- 81; Murphy, UN Peacekeeping, s. 72.

¹⁵¹⁸ Bkz. Weller, The Rambouillet Conference, s. 221.

¹⁵¹⁹ Temas Grubunun 29 Ocak 1999 tarihinde Londra'da yaptığı toplantıda alınan kararlar için bkz. UN Doc. S/1999/96, 29 January 1999.

(2) Rambouillet Görüşmeleri ve Sonrasında NATO'nun Müdahalesi

Uluslararası toplumun artan baskıları ve özellikle NATO'nun kuvvet kullanma tehdidi¹⁵²⁰ neticesinde, hem Miloseviç hem de Kosovalı Arnavutlar, 6 Şubat 1999'da başlayan ve Paris yakınlarındaki *Rambouillet*'de yapılan barış konferansına katılmayı kabul etmişlerdir¹⁵²¹. Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Konferansa tamamen Sırbistan Cumhuriyeti'ni temsil eden bir delegasyonla katılmış ve böylece Kosova sorununun Sırbistan'ın bir iç meselesi olduğu vurgulanmak istenmiştir¹⁵²². Kosovalı Arnavutlar ise aralarında Kosova Kurtuluş Ordusunun da bulunduğu çeşitli kesimlerden oluşan bir delegasyon tarafından temsil edilmiştir¹⁵²³. Fransa ve İngiltere'nin eş başkanlığında çalışan Konferansta dolaylı görüşmeler Temas Grubu tarafından hazırlanan bir taslak çerçevesinde yürütülmüş ve bu taslağın taraflarca kabulünü sağlamak üzere söz konusu metinde önemli birtakım değişiklikler yapılmıştır¹⁵²⁴. Nihayetinde "Kosova'da Barış ve Özyönetim İçin Geçici Anlaşma"¹⁵²⁵ (*Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo*) başlıklı bir metin ortaya konulmuştur¹⁵²⁶.

Üç yıllık geçici bir dönemi düzenleyen Kosova'da Barış ve Özyönetim İçin Geçici Anlaşmada, Kosovalı Arnavutlar için polis gücü, yargı örgütü ve meclis gibi demokratik özyönetim kurumlarının da dâhil olduğu kapsamlı bir özerklik öngörülmüştür¹⁵²⁷. Üç yıllık geçici dönemin sonunda ise Kosova'nın statüsüne ilişkin nihaî siyasî çözüme ulaşılabilmesi amacına hizmet edecek mekanizmanın belirlenmesi için bir uluslararası konferansın toplanacağı ifade edilmiştir¹⁵²⁸. Andlaşmada ayrıca Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin egemenliği ve ülkesel bütünlüğü teyit edilmiş ve Anlaşma hükümlerinin uygulanması için, bir AGİT

¹⁵²⁰ Özellikle bkz. Statement by the North Atlantic Council on Kosovo, 30 January 1999, prg. 4, 5, <<http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-012e.htm>> (14.01.2011).

¹⁵²¹ Weller, *Contested Statehood*, ss. 119-121.

¹⁵²² Weller, *Contested Statehood*, s. 124.

¹⁵²³ JamesKer-Lindsay, **Kosovo: The Path to Contested Statehood in the Balkans**, I.B. Tauris, New York, 2009, s. 14.

¹⁵²⁴ Weller, *Contested Statehood*, s. 123.

¹⁵²⁵ Rambouillet Andlaşması olarak da anılan bu belgenin tam metni için bkz. <http://www.state.gov/www/regions/eur/ksvo_rambouillet_text.html>(15.01.2011).

¹⁵²⁶ Rambouillet süreci ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Weller, *The Rambouillet Conference*, ss. 211-251.

¹⁵²⁷ Nicholas J.Wheeler, **Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society**, Oxford Univeristy Press, New York, 2000, (*Saving Strangers*), s. 264.

¹⁵²⁸ Bkz. Rambouillet Andlaşması, 8. Bölüm, m. I/3.

misyonunun ve NATO'nun öncülüğünde bir uluslararası askerî gücün bölgede konuşlandırılması gerektiğine yer verilmiştir¹⁵²⁹. Başlangıçta Rambouillet'de tamamlanması planlanan bu Anlaşmayı, Miloseviç yönetimi Kosova'da NATO birliklerini istemediğinden ve özellikle NATO birliklerine Yugoslavya'nın tamamında hareket serbestisi tanındığından Yugoslavya kabul etmemiş¹⁵³⁰, Kosovalı Arnavutlar ise bağımsızlığı öngörmediğinden metne itiraz etmişlerdir¹⁵³¹. Tarafların Rambouillet'de sunulan metni imzalamayacağı netleşince, 15 Mart 1999'da Paris'te ikinci tur görüşmelerin yapılması kararlaştırılmış ve Rambouillet Konferansı 23 Şubat 1999'da sona ermiştir. Paris'te yapılacak toplantıda Anlaşmanın sivil ve askerî açıdan uygulanmasına ilişkin esasların belirleneceği eklerinin görüşülmesi ve Anlaşmanın taraflarca imzalanması hedeflenmiştir¹⁵³².

Rambouillet'de düzenlenen konferansın sona ermesinin ardından Kosovalı Arnavutların Paris'te metni imzalamaları için özellikle ABD tarafından yoğun çaba sarf edilmiştir¹⁵³³. Temas Grubu ile Kosova ve Yugoslavya delegasyonları 15 Mart 1999'da Paris'te yeniden biraraya gelmişlerdir. Paris'te Kosova tarafı ile siyasî çözümün uygulanmasına ilişkin teknik ayrıntılar görüşülürken, Yugoslavya delegasyonu bu meselelerde müzakereyi kabul etmemiştir. Zira Yugoslavya tarafı, Rambouillet de prensip olarak üzerinde uzlaşmaya varılan metin yerine kendi hazırladığı yeni bir siyasî çözüm önerisini sunmuş ve görüşmeleri ilk başladığı noktaya geri döndürmek istemiştir¹⁵³⁴. Yugoslavya'nın çözüm yönündeki tüm umutların tükenmesine yol açan bu hamlesine karşılık olarak Temas Grubu oybirliğiyle yalnızca teknik meselelerin görüşülebileceğini kararlaştırmış ve neticede Anlaşma metnini Rambouillet Konferansı sonundaki haliyle 18 Mart 1999'da imzaya açmıştır¹⁵³⁵. Kosova delegasyonu tarafından 18 Mart'ta imzalanan Anlaşma, Yugoslavya tarafından kabul edilmemiş ve neticede iki tur süren müzakereler 19

---

¹⁵²⁹ Bkz. Rambouillet Andlaşması, 1. Bölüm, 5. Bölüm, 7. Bölüm.

¹⁵³⁰ Miloseviç'in NATO öncülüğündeki bir çok uluslu gücü ülkesinde kabul etmektense, NATO tarafından girişilecek bir hava saldırısını tercih ettiği yönünde bkz. Emiroğlu, s. 228.

¹⁵³¹ Judah, s. 85.

¹⁵³² Bkz. Rambouillet Accords: Co-Chairmen's Conclusions, Contact Group Statement, Rambouillet, 23 February 1999, prg. 4, <http://www.ohr.int/other-doc/contact-g/default.asp?content_id=3560> (20.01.2013).

¹⁵³³ ABD'nin çabaları hakkında ve bu çabaların ardından Kosova delegasyonundan Rambouillet'de metnin imzalanmasına karşı çıkan tek kişi olan *Haşim Taçi'nin* Anlaşmanın kabul edilmesi için nasıl gayret gösterdiği yönünde ayrıntılı bilgi için bkz. Weller, *Contested Statehood*, s. 150.

¹⁵³⁴ Judah, s. 86; Weller, *The Rambouillet Conference*, s. 234.

¹⁵³⁵ Weller, *Contested Statehood*, ss. 151- 152.

Mart 1999'da başarısızlıkla sonuçlanmıştır¹⁵³⁶. *Rambouillet* Konferansı sonunda ortaya çıkan metin, NATO'nun hava harekâtından sonra uluslararası toplumun Kosova'da giriştiği faaliyetler için hukukî temeli teşkil etmemesine rağmen bu belgenin önemi, BM Güvenlik Konseyinin 1244 sayılı Kararında özellikle Kosova'nın nihaî statüsü ve bir özerk geçici yönetim kurulması bağlamında bu belgeye atıfta bulunmasından kaynaklanmaktadır¹⁵³⁷.

Diplomatik çabaların ardından Sırp askerî güçleri bölgede giriştikleri operasyonun şiddetini arttırmıştır¹⁵³⁸. AGİT Denetim Misyonu üyeleri de Sırp kuvvetlerinin engellemeleri nedeniyle görevlerini yapamadıklarından bölgeden çekilmiştir¹⁵³⁹. 22 Mart 1999'da Temas Grubundan *Richard Holbrooke* başkanlığında bir heyet Belgrad yönetimini operasyonların durdurulması ve *Rambouillet* Andlaşmasının kabul edilmesi konusunda ikna etmeye çalışmışsa da bu müzakerelerden de herhangi bir sonuç alınamamıştır¹⁵⁴⁰. Bunun üzerine, 24 Mart 1999'da NATO'nun Yugoslavya'ya yönelik hava harekâtı¹⁵⁴¹ başlamıştır¹⁵⁴².

---

¹⁵³⁶ Weller, *The Rambouillet Conference*, ss. 235- 236.

¹⁵³⁷ Paul R. Williams, "The Norm of Justice and the Negotiation of the Rambouillet/Paris Accords", *Leiden Journal of International Law*, Cilt: 13, 2000, s. 208. Ayrıca bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 11/a, m. 11/e, Annex I, Annex II prg. 8.

¹⁵³⁸ Bkz. "Secretary-General Gravely Concerned at Escalation of Violence in Kosovo", Press Release, UN Doc. SG/SM/6936, 22 March 1999.

¹⁵³⁹ NATO Handbook, *NATO Office of Information and Press*, Brussels, 2001, s. 126; Latawski ve Smith, s. 8.

¹⁵⁴⁰ Weller, *The Rambouillet Conference*, s. 236; Wheeler, *Saving Strangers*, s. 265.

¹⁵⁴¹ BM Güvenlik Konseyinin herhangi bir açık yetkilendirmesi bulunmadığından hukukî tartışmaları beraberinde getiren NATO'nun kuvvet kullanma eyleminin meşruiyeti, özellikle "insanî müdahale" (*humanitarian intervention*) kavramı esas alınarak temellendirilmeye çalışılmıştır. Nitekim NATO Genel Sekreteri de bu operasyonun "bir insanî faciayı önleme" amaçlı olduğunu ifade etmiştir (Bkz. Press Statement by Dr. Javier Solana, Secretary General of NATO, Press Release (1999) 040, 23 March 1999). NATO'nun tek taraflı kuvvet kullanma eylemi üzerine Rusya'nın talebiyle toplanan BM Güvenlik Konseyinde, özellikle Rusya ve Çin bu operasyonu ciddi biçimde eleştirmiştir. Rusya insanî müdahale gerekçesinin savunulamaz olduğunu, zira BM Andlaşmasına veya uluslararası hukukun diğer kurallarına dayanmadığını belirtmiştir. (Bkz. UN Doc. S/PV.3988, 24 March 1999). 26 Mart 1999 tarihinde Belarus, Rusya ve Hindistan tarafından BM Güvenlik Konseyine sunulan Karar tasarısında, NATO'nun BM Güvenlik Konseyinin izni olmadan kuvvet kullanmasından derin kaygı duyulduğu, bu eylemin özellikle m. 2/4, 24 ve 53 olmak üzere BM Andlaşmasının ihlali olduğu ifade edilmişse de bu tasarı 3'e karşı 12 oyla reddedilmiştir (Bkz. UN Doc. S/1999/328, 26 March 1999; Security Council Rejects Demand for Cessation of Use of Force Against Federal Republic of Yugoslavia, Press Release, UN Doc. SC/6659, 26 March 1999; ayrıca çeşitli devletlerin NATO'nun kuvvet kullanma eylemi karşısında benimsedikleri tutum hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Weller, *Contested Statehood*, ss. 155-159). Yine Sırbistan - Karadağ Cumhuriyeti tarafından NATO'nun kuvvet kullanma eyleminin hukuka aykırı olduğu iddiasıyla operasyona katılan NATO üyeleri aleyhine UAD'na 29 Mart 1999'da başvurulmuşsa da UAD yargı yetkisi bulunmadığını kararlaştırarak davanın esasına girmemiştir. [Bkz. *Legality of Use of Force (Serbia and Montenegro v. United Kingdom)*, (*Serbia and Montenegro v. Belgium*) (*Serbia and Montenegro v. Canada*) (*Serbia and Montenegro v. France*) (*Serbia and Montenegro v. Germany*) (*Serbia and Montenegro v. Italy*) (*Serbia and Montenegro v. Netherlands*) (*Serbia and Montenegro v. Portugal*) (*Yugoslavia v. Spain*)

NATO operasyonu başladığında, hem NATO genel merkezinde hem de operasyona katılan üye devletlerde birkaç gün içerisinde olumlu sonuç alınabileceği hesaplanmaktaydı¹⁵⁴³. Ancak NATO'nun daha en başından karadan müdahaleyi dışlayan ve personelin güvenliği gerekçesiyle yüksek irtifalı uçuşlarla yapılan hava harekâtıyla sınırlı operasyonu¹⁵⁴⁴, Miloseviç yönetiminin gösterdiği dirençle 78 gün sürmüştür¹⁵⁴⁵. NATO müttefiklerinin göz ardı ettiği bir diğer husus da hava operasyonunun Sırp güvenlik güçlerinin Kosovalı Arnavutlara yönelik daha sert tedbirlere başvurmasına yol açacağıydı¹⁵⁴⁶.

Aslında daha NATO bombardımanı başlamadan planlanan “At Nalı Operasyonu” (*Operation Horseshoe*) çerçevesinde Sırp tarafından, başta bölgenin kuzeyinde yaşayanlar olmak üzere Kosovalı Arnavutların bölgeden daimî olarak çıkarılmasını hedefleyen etnik temizlik harekâtı uygulamaya konulmuştur¹⁵⁴⁷. Nitekim BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından hazırlanan 30 Nisan 1999 tarihli raporda, Sırp güvenlik güçlerinin zorlamaları ve bölgedeki koşullar nedeniyle 500.000’den fazla insanın komşu ülkelere sığındığı ve yerlerinden edilmiş binlerce kişinin hâlen ülke sınırları içerisinde hayatta kalmaya çalıştığı, komşu devletlerin topraklarına geçen mültecilerin geri dönüşünü engellemek için pasaport ve kimlik belgeleri ile araç plakalarına el konularak bunların imha edildiği, mültecilerin geride bıraktıkları malvarlıklarının ağır şekilde tahrip edildiği ifade edilmiştir¹⁵⁴⁸.

(Yugoslavia v. United States of America), Preliminary Objections, Judgement, I.C.J. Reports 2004.]Bu konudaki hukukî tartışmalar için diğerleri yanında bkz. Bruno Simma, “NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects”, **European Journal of International Law**, Cilt: 10, 1999, ss. 1-22; Antonio Cassese, “Ex iniuria ius oritur: Are We Moving towards International Legitimation of Forcible Humanitarian Countermeasures in the World Community?”, **European Journal of International Law**, Cilt: 10, 1999, ss. 23-30; Nicholas J. Wheeler, “Reflections on the Legality and Legitimacy of NATO’s Intervention in Kosovo”, **The International Journal of Human Rights**, Cilt: 4, 2000, ss. 145-163; Erdem Denk, “NATO’nun Kosova Müdahalesi ve Uluslararası Hukuk”, **Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Vecdi Aral’a Armağan**, Kocaeli, 2001, ss. 97-116; Hacıoğlu, ss. 777-813.

¹⁵⁴² Press Statement by Dr. Javier Solana, NATO Secretary General following the Commencement of Air Operations, Press Release (1999) 041, 24 March 1999, <<http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-041e.htm>> (17.01.2011).

¹⁵⁴³ Latawski ve Smith, s. 8.

¹⁵⁴⁴ NATO’nun yalnızca hava harekâtıyla sınırlı bir operasyonu tercih etmesinin nedenleri hakkında bkz. Adam Roberts, “NATO’s Humanitarian War over Kosovo”, **Survival**, Cilt: 41, Sayı: 3, 1999, (NATO’s Humanitarian War), ss.110-111.

¹⁵⁴⁵ Wheeler, *Saving Strangers*, s. 268.

¹⁵⁴⁶ Wheeler, *Saving Strangers*, s. 268.

¹⁵⁴⁷ Bkz. Weller, *Contested Statehood*, s. 166. Ayrıca bkz. “NATO’nun Aymazlığı”, **Radikal Online**, 13 Nisan 1999, <<http://www.radikal.com.tr/1999/04/13/dis/nat.html>> (25.01.2013).

¹⁵⁴⁸ Bkz. “Report on the Human Rights Situation Involving Kosovo, Submitted by Mary Robinson, High Commissioner for Human Rights, 30 April 1999,

Kosova'da yaşanan sivil kayıplar bakımından, şüphesiz NATO'nun hatalı bombalamaları da zikredilmelidir. Bu hatalar arasında belki de en çok ses getireni Belgrad'daki Çin Temsilciliği'nin vurulmasıdır¹⁵⁴⁹.

NATO'nun askerî müdahalesi sürerken, bir yandan da diplomasi kanalları açık tutulmuş ve aralarında AGİT ve AB'nin yer aldığı örgütlerle, Rusya, Almanya, İtalya gibi meseleyle daha yakından ilgilenen bazı devletler, sorunun çözümüne ve NATO operasyonlarının durdurulmasına yönelik çeşitli girişimlerde bulunmuştur¹⁵⁵⁰. Bu arada 23-25 Nisan 1999 tarihleri arasında NATO'nun kuruluşunun 50. Yıldönümü nedeniyle biraraya gelen NATO üyesi devletlerin devlet ve hükümet başkanları, Yugoslavya'ya yönelik askerî operasyonun son bulması için Miloseviç yönetiminin yerine getirmesi gereken şartları tekrarlamışlardır¹⁵⁵¹. Bu şartlar, 1) tüm askerî eylemlerin durdurulmasının ve Kosova'da baskı ve şiddete derhal son verilmesinin sağlanması; 2) askerî, paramiliter ve polis güçlerinin Kosova'dan çekilmesi; 3) Kosova'da uluslararası bir askerî varlığın konuşlandırılmasının kabulü; 4) tüm mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin koşulsuz olarak ve güvenli bir şekilde geri dönüşü ile insanî yardım kuruluşlarının bu kişilere engellenmeksizin ulaşmasının kabulü; 5) Rambouillet Andlaşmasına dayanan siyasî bir çerçeve anlaşmanın hazırlanması için çalışmaya istekli olduğuna dair inandırıcı güvenceler verilmesi olarak sıralanmıştır.

NATO operasyonunun sürdürülmesine yönelik kararlılık, Mayıs 1999'da diplomatik temas ve girişimlerin hızlanmasını beraberinde getirmiştir¹⁵⁵². Bu kapsamda G 8 dışişleri bakanları 6 Mayıs 1999 tarihinde Almanya'nın Bonn kenti yakınlarındaki *Petersberg Center*'de biraraya gelmiş ve Kosova krizinin siyasî çözümüne dair genel ilkeleri belirlemişlerdir¹⁵⁵³. Bu arada NATO'nun hava operasyonu yanında karadan da bir müdahaleye girişebileceğine yönelik söylentiler ile Rusya'nın da artan baskıları sonucu, uzun süreli bombardımanla ülkesi harabeye

---

<[http://www.unhcr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/TestFrame/7962d58d1002318680256783004728d8?](http://www.unhcr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/TestFrame/7962d58d1002318680256783004728d8?Opendocument)
Opendocument> (20.01.2013).

¹⁵⁴⁹ NATO'nun hava operasyonunda yapılan hatalı saldırılarla ilgili olarak bkz. Emiroğlu, ss. 265-269, 302-314.

¹⁵⁵⁰ Bkz. Weller, *Contested Statehood*, ss. 175-177; Emiroğlu, s. 274 vd.

¹⁵⁵¹ Statement on Kosovo, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. on 23rd and 24th April 1999, Press Release S-1(99)62, 23 April 1999, <<http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-062e.htm>> (21.01.2013).

¹⁵⁵² Emiroğlu, s. 322 vd.

¹⁵⁵³ G 8 dışişleri bakanları tarafından belirlenen genel ilkelerin tam metni için bkz. UN Doc. S/1999/516, 6 May 1999.

dönüşen Miloseviç tutum değiştirmek zorunda kalmıştır¹⁵⁵⁴. Avrupa Birliği (AB) temsilcisi Finlandiya Başkanı *Martti Ahtisaari* ve Rusya Federasyonu devlet başkanının özel elçisi *Viktor Chernomyrdin*, temelde G 8 dışişleri bakanları tarafından 6 Mayıs 1999 tarihli toplantıda belirlenen genel ilkeler üzerine kurulu bir barış planını 2-3 Haziran 1999 tarihlerinde Yugoslavya Federal Cumhuriyetine sunmuşlardır¹⁵⁵⁵. Söz konusu barış planı, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Hükümeti ile Sırbistan Meclisi tarafından 3 Haziran 1999'da kabul edilmiştir¹⁵⁵⁶.

Nihayetinde 9 Haziran 1999'da Makedonya'nın *Kumanova* şehrinde imzalanan ve Yugoslavya'nın askerî gücünün Kosova'dan çekilmesine ilişkin ayrıntılı bir plan içeren Askerî Teknik Anlaşma¹⁵⁵⁷ (*Military Technical Agreement*) ile NATO'nun operasyonu fiilen son bulmuştur¹⁵⁵⁸. BM Genel Sekreterinin 12 Temmuz 1999 tarihli raporuna göre NATO operasyonu son bulduğunda, Kosova'nın 1.700.000 olan toplam nüfusunun yaklaşık yarısı (800.000 kişi) komşu ülkelere sığınmış, 500.000'i ise yerlerinden edilmiş olarak Kosova'nın farklı bölgelerinde bulunmaktaydı¹⁵⁵⁹. Ancak NATO operasyonunun son bulmasıyla Kosovalı Arnavutların Sırlara yönelik cinayet, yağma, kundaklama gibi şiddet eylemleri

---

¹⁵⁵⁴ Emiroğlu, s. 346. Ayrıca bkz. ValeriCretu, **Soğuk Savaş Sonrasında Rusya Federasyonu'nun Yugoslavya Krizleri'ne Yönelik Politikası**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 98.

¹⁵⁵⁵ Emiroğlu, s. 346.

¹⁵⁵⁶ Bkz. UN Doc. S/1999/649, 7 June 1999. Yugoslavya tarafından kabul edilen barış planı Kosova krizinin çözümüne yönelik şu ilkeleri içermekteydi: Kosova'da baskı ve şiddete derhal son verilmesi, Kosova'daki tüm askerî, polis ve paramiliter güçlerin hızlıca ve kanıtlanabilir şekilde geri çekilmesi; Kosova'da BM'nin gözetimi altında etkili uluslararası sivil ve güvenlik birimlerinin konuşlandırılması, NATO'nun esaslı katılımı ile oluşturulacak uluslararası güvenlik biriminin birleşik komuta ve kontrol altında bulunması ve bu gücün Kosova'nın tüm halkı için güvenli bir ortam oluşturmak üzere yetkilendirilmesi... Aynı metinde ayrıca, BM Güvenlik Konseyi tarafından kararlaştırılacak uluslararası sivil birim çerçevesinde, Kosova halkının Yugoslavya Federal Cumhuriyeti içinde kapsamlı özerklikten yararlanacağı geçici bir yönetim kurulması, BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinin denetiminde tüm mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin güvenli bir şekilde ve serbestçe dönüşünün sağlanması, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ile bölgedeki diğer devletlerin egemenlik ve toprak bütünlüğü ilkeleri ve KKO'nun silahsızlandırılması ve Rambouillet Andlaşması dikkate alınarak, Kosova için kapsamlı özyönetim sağlayan geçici bir siyasî çerçeve anlaşma teşkiline yönelik bir siyasî süreç ve bir askerî teknik anlaşma bağlanması öngörülmüştür. Bkz. UN Doc. S/1999/649, Annex, 7 June 1999.

¹⁵⁵⁷ Askerî ve Teknik Anlaşmanın tam metni için bkz. UN Doc. S/1999/682, 15 June 1999, Annex. Bahsedilen anlaşmada düzenlenen hükümler daha sonra BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararıyla Kosova'da görev yapmak üzere kurulan uluslararası güvenlik biriminin (KFOR) görev tanımının temelini oluşturmuştur. Askerî Teknik Anlaşma m.5'e göre KFOR Komutanlığı Anlaşmanın yorumlanmasında tüm taraflar için bağlayıcı kararlar alabilecek şekilde nihaî yetkiyi haizdi. Ayrıca söz konusu Anlaşmada (EK B, m.4) KFOR'un gerektiği durumlarda kuvvet kullanabileceği Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nce kabul edilmiştir.

¹⁵⁵⁸ Vidmar, ss. 794-795.

¹⁵⁵⁹ UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 8.

nedeniyle bu kez büyük ölçüde Sırp toplumu bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır¹⁵⁶⁰. Çatışmalar ve NATO operasyonu neticesinde Bölgedeki temel altyapı çökmüş, özellikle eğitilmiş personel bulunamaması nedeniyle kamu hizmetleri sürdürülemez duruma gelmiş, hatta su ve elektrik gibi temel ihtiyaçlar bile çok zor bulunabilir bir hâl almıştır¹⁵⁶¹. Bu koşullar altında elbette Bölgeye yatırımın sıfırlanması ve ödemeler sistemiyle malî hizmetlerin işlemez hâle gelmesi neticesinde ekonomi de tamamen durma noktasına gelmiştir¹⁵⁶². İşte bu noktada uluslararası toplum, BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararında somutlaşan iradesiyle Kosova'nın yönetimi ve yeniden yapılandırılması faaliyetine girişmiştir.

II. BM GÜVENLİK KONSEYİNİN 1244 (1999) SAYILI KARARI VE KOSOVA'DA ULUSLARARASI YÖNETİM

A. BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) Sayılı Kararı

1. Genel Olarak Kararın İçeriği ve Amaçları

NATO'nun tek taraflı kuvvet kullanımına dayalı müdahalesiyle bir anlamda devre dışı bırakılan BM¹⁵⁶³, Askerî Teknik Anlaşmanın akdedilmesinin ardından yeniden devreye sokulmuştur. BM Güvenlik Konseyi 10 Haziran 1999 tarihinde, Kosova'ya ilişkin olarak çatışma sonrasında uluslararası toplumun müdahalesinin temel esaslarını belirleyen ve bölgedeki durumun uluslararası barış ve güvenlik için tehdit teşkil etmeye devam ettiğini saptayan 1244 (1999) sayılı Kararı almıştır¹⁵⁶⁴. Hem *Ahtisaari-Chernomyrdin* tarafından sunulan planın hem de Askerî ve Teknik Anlaşmanın kabulüyle Yugoslavya Federal Cumhuriyeti 1244 (1999) sayılı Kararın içeriğine önceden rıza göstermiş olsa da BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı

¹⁵⁶⁰ UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 5.

¹⁵⁶¹ UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 13.

¹⁵⁶² UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 16.

¹⁵⁶³ NATO'nun hava operasyonunun başlamasından sonra BM Güvenlik Konseyi Kosova konusunda yalnızca tek bir karar alabilmiştir. 14 Mayıs 1999 tarihli bu kararında Güvenlik Konseyi, bölgedeki insanî durumun iyileştirilmesini istemiş ve G-8 tarafından 6 Mayıs 1999'da kabul edilen ilkelerin hayata geçirilmesine yönelik desteğini açıklamıştır. Bkz. UN Doc. S/RES/1239 (1999), 14 May 1999.

¹⁵⁶⁴ Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999. BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararı için yapılan oylamada Çin'in çekimser kalmış, diğer 14 üye kabul oyu kullanmıştır. Bkz. UN Doc. SC/6686, 10 June 1999.

Kararı esasen BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde kabul edilmiş bağlayıcı bir karardır¹⁵⁶⁵. Aşağıda açıklanacağı üzere, uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda Güvenlik Konseyine kapsamlı yetkiler tanıyan BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde alınan kararlar, bir ülkedeki yönetim yetkilerinin kısmen ya da tamamen BM tarafından üstlenilebilmesi için gerekli ve yeterli hukukî dayanağı sağlamaktadır.

1244 (1999) sayılı Kararda Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nden Kosova'daki baskı ve şiddete derhal son verilmesi ve kısa sürede tüm askerî, polis ve paramiliter güçlerin Kosova'dan kademeli olarak çekilmesi istenmiştir (prg. 3, Ek 2 prg.2). Güvenlik Konseyi ayrıca, BM'nin himayesinde uluslararası sivil ve güvenlik birimlerinin Kosova'da konuşlandırılmasına karar vermiş ve bu birimler için Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin mutabakatını memnuniyetle karşılamıştır (prg. 5). 1244 (1999) sayılı Karar prg. 19 çerçevesinde, söz konusu uluslararası sivil ve güvenlik birimleri 12 aylık geçici bir süre için kurulmuş olup, Güvenlik Konseyi aksine karar vermedikçe görevlerine devam edecekleri kabul edilmiştir¹⁵⁶⁶. BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararında Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin egemenliği ve ülkesel bütünlüğü teyit edilmekle (giriş bölümü, prg. 10) birlikte, egemenlikten kaynaklanan yetkilerin kullanımı konusunda Yugoslavya'nın bölgedeki otoritesi neredeyse tamamen, kurulacak geçici yönetime devredilmiştir¹⁵⁶⁷. Bu bağlamda BM Genel Sekreteri, Kosova'nın gelecekteki statüsüne ilişkin nihai çözüm sağlanana kadar UNMIK'in "Kosova'daki tek meşru otorite" olduğunu ifade etmiştir¹⁵⁶⁸.

---

¹⁵⁶⁵Michael J.Matheson, "United Nations Governance of Postconflict Societies", **American Journal of International Law**, Cilt: 95, 2001, s. 79; De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 38. UAD'ye göre "1244 (1999) sayılı Karar, Güvenlik Konseyi tarafından açıkça BM Andlaşmasının VII. Bölümü temelinde kabul edilmiştir ve bu nedenle net bir şekilde uluslararası hukukî yükümlülükler getirmektedir." Bkz. Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, prg. 85, s. 439.

¹⁵⁶⁶ Kosova'nın 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etmesinin ardından da BM Güvenlik Konseyi aksine bir karar alamadığından, söz konusu misyonların görevi hâlen devam etmektedir.

¹⁵⁶⁷ Kosova'daki geçici yönetimin, Sırbistan'ın bölgede süregelen egemenliğinden kaynaklanan otoritesini kullanmasının geçici olarak askıya alınması için tasarlandığı yönünde bkz. Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, prg. 98, s. 444. Ayrıca bkz. Bothe ve Maruhn, Problems of a Trusteeship Administration, s. 156; Stahn, A First Analysis, s. 120; Débora GarciaOrrico, "Kosovo", **Security Council Resolutions under Chapter VII: Design, Implementation and Accountabilities**, (Ed.Blanca Antonini), Fride, Madrid, 2009, s. 127.

¹⁵⁶⁸ Bkz. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, prg. 35, UN Doc. S/1999/1250, 23 December 1999.

BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararı çerçevesinde kurulan uluslararası sivil ve güvenlik birimleri, Doğu Timor'daki UNTAET örneğinden farklı olarak, ayrı kurumsal yapılar hâlinde faaliyetlerini sürdürmüştür. Daha açık bir ifadeyle UNMIK'e başkanlık eden BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisinin (BMGSÖT) KFOR üzerinde herhangi bir yetkisi bulunmamaktaydı¹⁵⁶⁹. Nitekim UNMIK ile KFOR arasındaki ilişki, bir ast üst ilişkisinden ziyade bir işbirliği ilişkisi olarak nitelendirilmiştir¹⁵⁷⁰. 1244 (1999) sayılı Kararın ifadesiyle, BMGSÖT her iki birimin *“aynı hedefler doğrultusunda ve karşılıklı olarak birbirini destekleyici biçimde faaliyette bulunmasını sağlamak için uluslararası güvenlik birimiyle yakın eşgüdüm sağlamalıdır”*¹⁵⁷¹.

Aslında Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararında belirlenen önlemler, sorunun çözümünden ziyade dondurulmasına ve artan güvensizlik ortamının düzeltilmesine yöneliktir¹⁵⁷². UAD de Kosova'ya ilişkin danışma görüşünde BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararının, Kosova'da bozulan kamu düzeninin yeniden tesisi yoluyla istikrarı sağlamaya yönelik geçici ve istisnaî nitelikte bir hukukî rejim öngördüğünü ve bu geçici dönemde Kosova'nın uluslararası yönetime tabi tutulduğunu vurgulamıştır¹⁵⁷³. Karar neticesinde kurulan uluslararası güvenlik birimince icra edilecek görevler, daha önceden kurulan güçlü yetkilerle donatılmış barış gücü misyonlarının görevlerine benzemekteyken, uluslararası sivil birimin misyonu, üstlenilen yetkilerin kapsamı ve karmaşıklığı ile uygulama bakımından barışı koruma operasyonları bağlamında eşine daha önceden pek rastlanmamış türdendi¹⁵⁷⁴.

---

¹⁵⁶⁹ FabrizioHochschild, “‘It’s Better to Leave, We Can’t Protect You’: Flight in the First Months of United Nations Transitional Administrations in Kosovo and East Timor”, **Journal of Refugee Studies**, Cilt: 17, Sayı: 3, 2004, s. 290.

¹⁵⁷⁰ Bothe ve Marauhn, Problems of a Trusteeship Administration, s.154.

¹⁵⁷¹ S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 6.

¹⁵⁷² Bernhard Knoll, “Fuzzy Statehood: An International Legal Perspective on Kosovo’s Declaration of Independence”, **Review of Central and Eastern European Law**, Cilt: 34, 2009, (Fuzzy Statehood), s. 362.

¹⁵⁷³ Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, prg. 100, s. 444.

¹⁵⁷⁴ Matheson, s. 79; Stahn, A First Analysis, s. 107; Friedrich, s. 237; De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 38.

2. Kosova’da Uluslararası Güvenlik Birimi (KFOR)

BM Güvenlik Konseyi 1244 (1999) sayılı Kararla, Kosova’da kendisine verilen sorumlulukları yerine getirmek için gerekli tüm yollara (*with all necessary means*) başvurabilecek uluslararası güvenlik biriminin (KFOR) kurulması için üye devletleri ve ilgili uluslararası örgütleri yetkilendirmiştir (prg. 7). NATO’nun esaslı katılımı ile oluşturulacak uluslararası güvenlik biriminin bölgede birleşik komuta ve kontrol altında konuşlandırılacağı ve Kosova’daki herkes için güvenli bir ortam oluşturma konusunda yetkilendirildiği ifade edilmiştir¹⁵⁷⁵. Esasen NATO’nun genel yetkisindeki KFOR’un, sivil birimin (UNMIK) kurumsal çerçevesinden ayrı olması, yani bağımsız çalışması öngörülmüş¹⁵⁷⁶ olup, her iki birim arasında bir eşgüdüm bulunması gerektiğine yer verilmiştir (prg. 6).

BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararının 9. paragrafında, Kosova’da konuşlandırılacak KFOR’un sorumlulukları şöyle sayılmıştır:

a) Düşmanlıkların yeniden ortaya çıkmasını engellemek, ateşkesi korumak ve gerekli olduğu durumlarda zorla uygulamak, Yugoslav askerî, polis ve paramiliter güçlerinin, öngörülen istisnalar dışında¹⁵⁷⁷, bölgeden çekilmesini sağlamak ve bölgeye yeniden girişini engellenmesi;

b) Kosova Kurtuluş Ordusu ve diğer silahlı Arnavut grupların askerden ve silahtan arındırılması¹⁵⁷⁸;

c) Mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin emniyetli bir şekilde evlerine geri dönebileceği, uluslararası sivil birimin faaliyette bulunabileceği, bir geçiş

---

¹⁵⁷⁵ Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, Annex 2, prg. 4. Nitekim BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararı almasından önce 9 Haziran 1999’da Uluslararası Güvenlik Gücü (“KFOR”) ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ve Sırbistan Cumhuriyeti hükümetleri arasında bağtlanan Askerî Teknik Anlaşma ile Yugoslav tarafı “KFOR”un kurulmasına açıkça rıza göstermiştir (m. 1 ve 2). Bu Anlaşmada KFOR’a, Kosova’da engellenmeksizin faaliyette bulunma, bütün Kosova vatandaşları için güvenli bir ortam kurulması ve sürdürülmesi amacıyla gerekli tüm önlemleri alma ve sair surette görevlerini yerine getirme yetkisi veren hükümlere yer verilmiştir (özellikle bkz. m. 2). Askerî Teknik Anlaşma ayrıca, “kararlaştırılan sayıda Yugoslav ve Sırp askerî ve polis personeli” istisna olmak üzere, Yugoslavya’nın kara ve hava kuvvetlerinin Kosova’dan çekilmesini de öngörmekteydi. Söz konusu Anlaşmanın tam metni için bkz. UN Doc. S/1999/682, 15 June 1999, Annex.

¹⁵⁷⁶ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 38.

¹⁵⁷⁷ Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, Annex 2, prg. 6.

¹⁵⁷⁸ 1244 (1999) sayılı Kararda ayrıca, Kosova Kurtuluş Ordusundan ve Kosova’daki diğer silahlı Arnavut gruplardan tüm saldırgan eylemlerine derhal son vermeleri ve askerden ve silahtan arındırma (demilitarization) gereklerine uymaları istenmiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 15.

yönetiminin kurulabileceği ve insanî yardımın dağıtılabileceği güvenli bir ortam oluşturulması;

d) Uluslararası sivil birim bu sorumluluğu üstlenebilecek hâle gelinceye kadar kamu güvenliği ve düzeninin sağlanması;

e) Uluslararası sivil birim bu sorumluluğu uygun bir şekilde üstlenebilinceye dek mayınların temizlenmesinin denetlenmesi;

f) Uluslararası sivil birimin çalışmalarının desteklenmesi ve bu çalışmalarla yakın bir eşgüdüm sağlanması;

g) Gerektiğinde sınır izleme görevinin icrası;

h) Kendisinin, uluslararası sivil birimin ve diğer uluslararası örgütlerin korunmasının ve hareket serbestîsinin sağlanması.

KFOR'un NATO'nun esaslı katılımı ile birleşik komuta ve kontrol altında çok uluslu bir güç¹⁵⁷⁹ olarak 50.000 personelden oluşması planlanmıştır¹⁵⁸⁰. KFOR 12 Haziran 1999'da Kosova'da konuşlanmaya başlamış¹⁵⁸¹, aynı gün Bosna Hersek'te görev yapan Rus askerleri de Priştine Havalimanına ulaşmıştır¹⁵⁸². Bunun üzerine Rusya'nın KFOR'a katılımı ile ilgili temel prensipler 18 Haziran 1999'da Helsinki'de ABD ve Rusya savunma bakanlarınca belirlenmiştir¹⁵⁸³. KFOR'un bölgede göreve başlamasının hemen ardından, daha önceden Yugoslavya ile NATO'nun askerî makamları arasında akdedilen Askerî ve Teknik Anlaşmaya uygun olarak, 20 Haziran 1999 tarihi itibarıyla Yugoslav ordusu ile Sırp güvenlik güçleri Kosova'dan çekilmeyi tamamlamıştır¹⁵⁸⁴. 21 Haziran 1999'da da Kosova Kurtuluş Ordusunun, kendisinin askerden ve silahtan arındırılması için yöntem ve takvim

¹⁵⁷⁹KFOR'a NATO üyelerinden Belçika, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İzlanda, İtalya, Macaristan, Portekiz, İspanya, Türkiye, İngiltere ve ABD ile NATO üyesi olmayan Arjantin, Avusturya, Azerbaycan, Bulgaristan, Estonya, Finlandiya, Ermenistan, Rusya, Slovakya, İrlanda, Slovenya, Ürdün devletlerinin katkı sağladığı yönünde bkz. Tevfik M.Odman, **Uluslararası Uyuşmazlıkların Yargı Dışı Barışçıl Yöntemlerle Çözülmesi ve Barışı Destekleme Operasyonları**, Güney Matbaası, Adana, 2002, s. 312. 6 Eylül 2013 tarihi itibarıyla aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 31 devletin katkılarıyla 4.936 KFOR personeli hâlen bölgede görev yapmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. NATO Mission in Kosovo (KFOR), <<https://aco.nato.int/resources/site7423/General/Facts%20and%20Figures/2013-0906%20KFOR%20Placemat-final.pdf>> (10.09.2013).

¹⁵⁸⁰ LarryWentz, **Lessons from Kosovo: The KFOR Experience**, CCRP Publication Series, Washington D.C., 2002, s. 24. Zaman içinde personel sayılarındaki değişim için bkz. "NATO's Role in Kosovo", <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm> (10.09.2013).

¹⁵⁸¹ UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 4.

¹⁵⁸² Bkz. Wentz, s. 24.

¹⁵⁸³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Agreed Points on Russian Participation in KFOR, Helsinki, 18 June 1999, <<http://www.nato.int/kosovo/docu/a990618a.htm>> (15.09.2013).

¹⁵⁸⁴ UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 4.

içeren belgeyi imzalaması¹⁵⁸⁵ sonrasında, KFOR bu örgütün askerden ve silahtan arındırılması görevini yerine getirmiştir.

KFOR Kosova’da görev yapmaya başladığında, Priştine merkez olmak ve her bölgenin sorumluluğu bir NATO üyesi devlette (İtalya, Almanya, Fransa, ABD ve İngiltere) bulunmak üzere beş ayrı bölgede çok uluslu tugaylar şeklinde örgütlenmiştir¹⁵⁸⁶. Bu dönemde KFOR komutanı, Napoli’deki Müşterek Kuvvetler Komutanlığı Komutanına ve nihayetinde NATO’nun en yüksek karar organı Kuzey Atlantik Konseyine (*North Atlantic Council*) bağlı olup, BM Güvenlik Konseyi ile arasındaki tek ilişki yalnızca Güvenlik Konseyine düzenli raporlar sunmaktan ibaretti¹⁵⁸⁷. Zaman içinde sahadaki yapısını değiştiren KFOR, 2006 yılında çok uluslu görev güçleri (*multinational task forces*), 2010 yılından itibaren de çok uluslu muharebe grupları (*multinational battle groups*) şeklinde örgütlenmiştir¹⁵⁸⁸. Kosova’nın bağımsızlık ilanının ardından 1244 (1999) sayılı Karar gereğince görev süresi devam eden KFOR, 12 Haziran 2008’de Kosova’da ek görevlerde üstlenmeye başlamıştır. Bu görevler, Kosova’da bir Güvenlik Gücünün (*Kosovo Security Force*) ve bu gücü denetlemek üzere bir sivil yapının oluşturulmasına odaklanmıştır¹⁵⁸⁹.

B. Kosova’da BM Geçici Yönetim Misyonu (UNMIK) (1999-...)

1. UNMIK’in Görev Tanımı, Oluşumu ve Yetkileri

a. Görev Tanımı

Güvenlik Konseyi 1244 (1999) sayılı Kararında BM Genel Sekreterini, ilgili uluslararası örgütlerin yardımıyla, “...*demokratik özyönetim geçici kurumlarını kurarken ve bunların geliştirilmesine nezaret ederken Kosova için geçiş yönetimi sağlayacak ve Kosova halkının Yugoslavya Federal Cumhuriyeti içinde kapsamlı*

¹⁵⁸⁵ “Undertaking of demilitarisation and transformation by the UCK”, <<http://www.nato.int/kosovo/docu/a990620a.htm>> (19.09.2013). Ayrıca bkz. UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 4.

¹⁵⁸⁶ Smyrek, s. 184; Orrico, s. 132. NATO’nun bölgede konuşlanması sırasında yaşanan gelişmeler için bkz. Emiroğlu, ss. 367-373.

¹⁵⁸⁷ Bkz. Smyrek, ss. 185, 186; Orrico, s. 132.

¹⁵⁸⁸ KFOR’un komuta ve yapısı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. NATO’s role in Kosovo, <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm> (16.09.2013).

¹⁵⁸⁹ NATO’s role in Kosovo, <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm> (15.09.2013).

özerklikten (*substantial autonomy*) yararlanabileceği bir geçici yönetim” sağlamak amacıyla Kosova’da uluslararası sivil bir yönetim birimi kurmak üzere yetkilendirmiştir (prg. 10). Bu çerçevede BM Genel Sekreterinden uluslararası sivil birimin uygulamalarını yönetmek üzere bir Özel Temsilci ataması talep edilmiştir (prg. 6). Kararda, sivil ve güvenlik birimlerinin aynı hedefler doğrultusunda ve karşılıklı olarak birbirlerini destekleyici şekilde çalışmasını temin için KFOR’la yakın bir eşgüdüm sağlama görevinin de Özel Temsilciye ait olduğu belirtilmektedir (prg. 6).

Kosova’da kurulması kararlaştırılan uluslararası sivil yönetim birimin (UNMIK) temel yetki ve sorumlulukları, 1244(1999) sayılı Kararın 11. paragrafında şu şekilde tanımlanmıştır:

- “(a) *Ek 2 ve Rambouillet uzlaşmaları (S/1999/648) tam olarak dikkate alınarak, nihaî çözüme varılincaya dek, Kosova’da kapsamlı özerklik (substantial autonomy) ve özyönetimin kurulmasını teşvik etmek;*
- (b) *Gerekli olduğu durumlarda ve sürece, temel sivil yönetim işlevlerinin yerine getirilmesi;*
- (c) *Siyasî bir çözüme varılincaya dek, seçimlerin yapılması dâhil, demokratik ve özerk (autonomous) özyönetim için geçici kurumların örgütlenmesi ve gelişiminin denetimi;*
- (d) *Kosova’nın yerel geçici kurumlarının ve diğer barışın inşası faaliyetlerinin birleştirilmesini desteklerken ve denetlerken, bu kurumlar kurulduğunda yönetim sorumluluklarının devri;*
- (e) *Rambouillet uzlaşmalarını (S/1999/648) dikkate alarak, Kosova’nın gelecekteki statüsünü belirlemek için tasarlanmış bir siyasî sürecin kolaylaştırılması;*
- (f) *Son aşamada, bir siyasî çözüm çerçevesinde kurulacak kurumlara Kosova’nın geçici kurumlarından yetki devrinin denetimi;*
- (g) *Kilit önemi haiz altyapının yeniden yapılandırılmasının ve diğer ekonomik yeniden yapılandırmanın desteklenmesi;*
- (h) *Uluslararası insanî yardım kuruluşları ile işbirliği içinde, insanî yardımın ve afet yardımının desteklenmesi;*
- (i) *Yerel polis gücü kurulmasını içerecek şekilde ve aynı anda Kosova’da hizmet vermek üzere uluslararası polis personelinin konuşlandırılması aracılığıyla sivil hukuk ve düzenin korunması;*
- (j) *İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi;*
- (k) *Tüm mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin Kosova’daki evlerine güvenli ve engelsiz bir şekilde dönüşünün güvence altına alınması.”*

b. Oluşumu ve Yetkileri

Kosova’da görev yapacak sivil birimin ne şekilde örgütleneceği BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararındaki (prg. 10) yetkilendirme sonrasında BM Genel Sekreterince hazırlanan bir raporla belirlenmiştir¹⁵⁹⁰. Bu rapora göre, Kosova’da Birleşmiş Milletler Geçici Yönetim Misyonu (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo/UNMIK) olarak adlandırılan¹⁵⁹¹ sivil birime (*civilian presence*), BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisi başkanlık edecekti (prg. 3). Bahsedilen rapor çerçevesinde bir üst çatı olarak düşünülen UNMIK dört sütunlu/bileşenli bir kurumsal yapı olarak tasarlanmıştır. Bu dört bileşenden her birinin sorumluluğu, UNMIK’in başkanı olan BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisinin genel yetkisi ve eşgüdümü altında, yeterliliklerine ve uzmanlık alanlarına göre BM ile birlikte çalışacak olan bazı uluslararası örgütlere verilmiştir (prg. 5). Bu bağlamda başlangıçta, UNMIK çatısı altında sorumluluklar şu şekilde paylaştırılmıştır:

a) I. Sütun: BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK) sorumluluğundaki insanî yardım ve mayınların temizlenmesi faaliyetlerini yürütecek insanî işler (*humanitarian affairs*);

b) II. Sütun: doğrudan BM'nin sorumluluğundaki, ülkenin yönetimiyle görevli sivil yönetim (*civil administration*) (kamu yönetimi/sivil işler ile polis ve adli işler bölümleri bu sütunda yer almaktaydı¹⁵⁹²);

c) III. Sütun: AGİT'in sorumluluğunda demokratikleşme, seçimler ve insan hakları alanlarındaki görevleri yerine getirecek kurumların inşası (*institution building*);

---

¹⁵⁹⁰ Bkz. Report of the Secretary-General pursuant to Paragraph 10 of Security Council Resolution 1244 (1999), UN Doc. S/1999/672, 12 June 1999.

¹⁵⁹¹ BM barışı koruma operasyonları genellikle baş harflerden oluşan bir kısaltmayla adlandırılmaktayken, United Nations Interim Administration Mission in Kosovo adının kısaltması baş harflerden oluşturulduğunda İngilizcede başka bazı anlamlara çekilebileceği düşüncesiyle UNMIK kısaltması belirlenmiştir. Bu kısaltma İngilizce bakımından sorun teşkil etmese de misyon göreve başladıktan sonra Arnavutçada “*anmik*” sözcüğünün “*düşman*” anlamında kullanıldığı öğrenilmiş ve farklı bir telaffuzla “*oon-mik*” şeklinde seslendirilmeye başlanmıştır. Bkz. Simon Chesterman, “Virtual Trusteeship”, **The UN Security Council: From the Cold War to the 21st Century**, (Ed. David M. Malone), Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2004, s. 221.

¹⁵⁹² Bkz. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 54 vd.

d) IV. Sütun: başlıca rolü AB'nin üstlendiği ekonomik ve malî yeniden yapılandırma ile kalkınmadan sorumlu, yeniden yapılandırma (*reconstruction*).

Raporda ayrıca BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisinin dört yardımcısı olacağı ve Özel Temsilci yardımcılarının ayrı ayrı bu dört büyük bileşenin birinden sorumlu olacağı düzenlenmekteydi (prg.5). Misyonun oluşumunda zaman içerisinde bazı değişikliklere gidilmiştir. Bu bağlamda UNMIK kurulduktan bir yıl sonra, Kosova'dan ayrılıp mülteci durumuna düşenlerin geri dönüşünün büyük ölçüde sağlanmasıyla birlikte insanî meseleler sütununa Haziran 2000'de son verilmiştir¹⁵⁹³. Mayıs 2001'de ise yine doğrudan BM'nin sorumluluğunda olmak üzere, daha önceden sivil yönetim sütununda bulunan "polis ve adalet" (*police and justice*) yeni I. Sütun olarak belirlenmiştir¹⁵⁹⁴. Polis ve adalet sütununun yerini ise 2009 yılında bölgede konuşlanmasını tamamlayan AB Hukukun Üstünlüğü Misyonu (*European Union Rule of Law Mission in Kosovo/ EULEX Kosovo*) almıştır¹⁵⁹⁵.

BM Güvenlik Konseyince 1244 (1999) sayılı Kararda yapılan görev tanımından da anlaşılacağı üzere, bu Kararla, Kosova'da ülke ve halk üzerindeki otorite, kurulacak uluslararası geçici sivil yönetime bırakılmıştır¹⁵⁹⁶. BM Genel Sekreteri tarafından 12 Temmuz 1999 tarihinde BM Güvenlik Konseyine sunulan Raporda, UNMIK'in Kosova'da haiz olacağı yetkilerin kapsamı ayrıntılarıyla açıklanmıştır¹⁵⁹⁷. Söz konusu Rapora uygun olarak BM Genel Sekreterinin 15 Temmuz 1999 tarihinde göreve başlayan ilk Özel Temsilcisi¹⁵⁹⁸ tarafından yayımlanan Geçici Yönetimin Yetkisine İlişkin 25 Temmuz 1999 tarihli Tüzük, UNMIK'e Kosova'da geniş yetkiler bahşetmekteydi¹⁵⁹⁹.

Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararının kabul edildiği tarih olan 10 Haziran 1999 tarihinde yürürlüğe girmiş sayılan 1999/1 sayılı UNMIK Tüzüğüne göre, Kosova'da "*yargının idaresi de dâhil, tüm yasama ve yürütme yetkisi UNMIK'e verilmiştir ve bu yetkiler Genel Sekreterin Özel Temsilcisi tarafından*

¹⁵⁹³UNMIK Background, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/background.shtml>> (20.06.2013).

¹⁵⁹⁴ Regional Surveys of the World: Central and South-Eastern Europe 2004, Europa Publications, United Kingdom, 2003, s. 706.

¹⁵⁹⁵ Orrico, s. 132.

¹⁵⁹⁶ UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 35.

¹⁵⁹⁷ UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 35 vd.

¹⁵⁹⁸ Genel Sekreter Özel Temsilcisinin atanmasına ilişkin bkz. UN Doc. S/1999/748, 6 July 1999 ve S/1999/749, 6 July 1999.

¹⁵⁹⁹ Bkz. Regulation No. 1999/1, "On the Authority of the Interim Administration in Kosovo", UNMIK/REG/1999/1, 25 July 1999.

*kullanılacaktır*¹⁶⁰⁰. Bu bağlamda Özel Temsilci, 1244 (1999) sayılı Kararla kendisine tevdi edilen sorumluluk alanlarında düzenlemeler yapabilecekti¹⁶⁰¹. BMGSÖT bölgede yürürlükte bulunan mevzuatı, hem görevlerini yerine getirebilmesi için gerekli olduğu ölçüde hem de bu kuralların UNMIK'in görevleri, amaçları veya 1244 (1999) sayılı Kararla bağdaşmaması hâlinde, yürürlükten kaldırma, değiştirme veya askıya alma yetkilerini haizdi¹⁶⁰². Özel Temsilci ayrıca, yargı dâhil Kosova'nın sivil yönetiminde görev alacak kişileri atama ve görevden alma¹⁶⁰³ ve UNMIK'e verilen görevlerin yerine getirilmesi için gerekli olduğunda tüzük (*regulation*) adı altında Kosova'da doğrudan uygulanabilir yeni yasama tasarruflarını kabul yetkilerine de sahipti¹⁶⁰⁴. Özellikle bu son husus uluslararası yönetimleri, uluslararası örgütlerin tasarruflarının bireyler için doğrudan hukukî etkiler yaratabildiği nadir örneklerden biri haline getirmektedir¹⁶⁰⁵.

BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararı ve UNMIK tarafından kabul edilen 1999/1 sayılı Tüzük birlikte değerlendirildiğinde, Kosova'da yönetimin tek sorumlusu olan UNMIK'in tüm sivil ve siyasî yetkiyi haiz olduğu görülmektedir. Bu çerçevede Kosova'nın uluslararası yönetime tâbi tutulması, o dönemde ülkede mevcut krize tüm yönleriyle hitap etmeyi, yani bölgede kamu düzeninin yeniden tesisini ve yeniden yapılandırma yoluyla istikrarın sağlanmasını amaçlayan istisnaî bir önlem olarak değerlendirilebilir¹⁶⁰⁶. Kendisine verilen görev ve yetkiler bağlamında BMGSÖT, işleyen bir yönetim sisteminin yeniden inşası için gerekli gördüğü konularda yasama faaliyetinde bulunmuş, Kosova'da uygulanacak hukuku belirlemiş ve misyona verilen görevlerin gerektirdiği ölçüde Kosova'nın dış

¹⁶⁰⁰ Bkz. UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 35; UNMIK/REG/1999/1, 25 July 1999, Section 1.1.

¹⁶⁰¹ Bkz. UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 39.

¹⁶⁰² Bkz. UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 39.

¹⁶⁰³ Bkz. UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 40; UNMIK/REG/1999/1, 25 July 1999, Section 1.2.

¹⁶⁰⁴ Bkz. UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 41; UNMIK/REG/1999/1, 25 July 1999, Section 4. UNMIK bahsedilen yetkisi bağlamında 1999 yılında 27, 2000'de 69, 2001'de 41, 2002'de 23, 2003'te 41, 2004'te 56, 2005'te 48, 2006'da 61, 2007'de 35 ve 2008'de 34 tüzük kabul etmiş olup, söz konusu tüzüklerin tam metnine <<http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/02english/Econtents.htm>> adresinden erişilebilmektedir. BMGSÖT tarafından tüzüklerin kabul edilmesi, bağımsızlık ilanın ardından hazırlanan Kosova Anayasasının 15 Haziran 2008'de yürürlüğe girmesine dek sürmüştür. Söz konusu Anayasanın, UNMIK'in yetkilerini etkili bir biçimde engellediği yönünde bkz. UN Doc. S/2008/354, 12 June 2008, prg. 7.

¹⁶⁰⁵ Benzing, International Administration of Territories, prg. 25.

¹⁶⁰⁶ Bkz. Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, prg. 97, s. 443.

ilişkilerini yürütmüştür. Bu hususlar göz önüne alındığında, UNMIK yönetimi süresince Kosova’da uygulanan hukuk sisteminin kendisine has bazı özellikler gösterdiği söylenebilir. Aşağıda ana hatlarıyla, uluslararası yönetime tâbi tutulan Kosova’nın hukuk sisteminin özelliklerini ve UNMIK tarafından dış ilişkilerin ne şekilde yürütüldüğünü inceleyeceğiz.

c. UNMIK Döneminde Kosova’da Kurulan Hukuk Düzeninin Özellikleri

(1) UNMIK Düzenlemelerinin Hukukî Niteliği

BM tarafından kurulan uluslararası yönetim makamları, görev yaptıkları ülkelerde kapsamlı bir barışçı çözüme olanak sağlayacak hukukî ve sosyal ortamın yeniden sağlanması için önemli yetkilerle donatılmıştır¹⁶⁰⁷. Bu bağlamda uluslararası yönetimler tarafından üstlenilen yetkilerden biri ve belki de en önemlisi, görev yaptıkları ülkede haiz oldukları düzenleme yapma yetkisidir. Düzenleyici yetki, hem yasama hem de yürütme yetkilerini içeren kapsamlı bir yetki olup, bu sayede uluslararası yönetimler görev yaptıkları ülkenin mevzuatında değişiklikler yapabilmekte, gerektiğinde tamamen yeni düzenlemeler getirebilmekte, mevcut düzenlemeleri askıya alabilmekte veya iptal edebilmektedir¹⁶⁰⁸. Uluslararası yönetim makamları tarafından kabul edilen hukukî tasarruflar ise, ya bizzat kendisi tarafından iptal edilinceye veya nihaî çözüm çerçevesinde kurulacak kurumlar tarafından yapılan düzenlemelerle değiştirilinceye kadar yürürlükte kalır¹⁶⁰⁹.

BM’nin doğrudan ve münhasır yönetimine tâbi tutulan Kosova’da BMGSÖT tarafından “tüzük” (*regulation*) adı altında günlük hayatın çok çeşitli alanlarını düzenleyen yasama tasarrufları çıkarılmıştır. Söz konusu tasarruflar, özellikle 6., 10. ve 11. paragrafları olmak üzere 1244 (1999) sayılı Güvenlik Konseyi Kararından kaynaklanan yetkiye dayanarak kabul edilmiştir¹⁶¹⁰. BMGSÖT’nin yasama

¹⁶⁰⁷ Stahn, A First Analysis, s. 145.

¹⁶⁰⁸ İsmail Pamuk, “The Limits of the Regulatory Authority of U.N. Administrations”, **Annales de la Faculté de Droit d’Istanbul**, Cilt: 42, Sayı: 59, 2010, s. 293.

¹⁶⁰⁹ Kosova bakımından bkz. Regulation No. 1999/1, “On the Authority of the Interim Administration in Kosovo”, UNMIK/REG/1999/1, 25 July 1999, Section 4. Ayrıca bkz. De Wet, The Direct Administration of Territories, s. 334.

¹⁶¹⁰ Bkz. Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, prg. 88, s. 440.

tasarruflarının iç hukuktaki “yasa (*law*)” teriminden farklı olarak “tüzük (*regulation*)” şeklinde adlandırılması da UNMIK’in işlemlerinin Kosova’yu geçici olarak BM hukuk düzenine dâhil eden spesifik bir hukuk kaynağı oluşturduğunu gösterir¹⁶¹¹. Söz konusu tasarrufların ilgili ülkede doğrudan uygulanabilir, doğrudan etkili ve bağlayıcı hukuk kuralları olduğu göz önüne alındığında, bu tasarrufların hukuken nasıl değerlendirilebileceği ve bağlayıcılıklarının hangi normlardan kaynaklandığı sorusu ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası yönetim makamları tarafından kabul edilen yasama tasarruflarının hangi hukuk düzeninde yer aldığı ve o ülkede nasıl doğrudan uygulanabilir olduğu konusunda, *Bothe ve Marauhn* iki olasılıktan söz etmektedir¹⁶¹². Söz konusu olasılıklardan ilki, uluslararası yönetimler tarafından kabul edilen tasarrufların Birleşmiş Milletler hukuk düzenine ait olduğudur. Bu durumda BM Güvenlik Konseyinin uluslararası yönetimi kuran kararı ilgili devlet tarafından verilen rızayla birlikte değerlendirilerek, o ülkenin hukuk düzeninin BM hukukunun doğrudan uygulanmasına açıldığı şeklinde yorumlanabilecektir¹⁶¹³. *Bothe ve Marauhn*’a göre ikinci olasılık ise, yine BM Güvenlik Konseyi kararı ile birlikte ilgili devletin rızasının, o devletin uluslararası yönetime bırakılan bölge üzerindeki egemenlik yetkilerinin sınırlı şekilde devri, yani o bölgedeki egemenliğin tamamen devrine varmayan bir işlem olarak düşünülebileceğidir¹⁶¹⁴.

Aslında yukarıda bahsedilen her iki olasılık da aynı sonucu, yani BM yönetim makamlarının yasama tasarruflarının ilgili ülkede doğrudan uygulanabilir olmasını doğurmaktadır. Uluslararası yönetim makamlarının tasarruflarının doğrudan uygulanmasının, sınırlı da olsa bir egemenlik devrinden kaynaklandığı görüşü pek isabetli görünmemektedir¹⁶¹⁵. Zira kanımızca bu değerlendirme yapılırken, hem 1244 (1999) sayılı Kararda Yugoslavya’nın Kosova üzerindeki egemenliğinin açıkça tanındığı hem de bir uluslararası örgüt olarak BM’nin, kurucu andlaşması çerçevesinde, bir ülke üzerinde egemenliği haiz olmasının mümkün olmadığı göz

¹⁶¹¹ Ruffert, s. 622; Stahn, *A First Analysis*, s. 146.

¹⁶¹² Bkz. *Bothe ve Marauhn, Problems of a Trusteeship Administration*, s. 155. Ayrıca bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 652.

¹⁶¹³ *Bothe ve Marauhn, Problems of a Trusteeship Administration*, s. 155. Özellikle Kosova örneği bakımından bu durumun söz konusu olduğu yönünde bkz. Stahn, *A First Analysis*, ss. 146- 147.

¹⁶¹⁴ *Bothe ve Marauhn, Problems of a Trusteeship Administration*, s. 155.

¹⁶¹⁵ Bkz. *Benzing, Midwifing a New State*, s. 321. Örneğin 1244 (1999) sayılı Kararda Yugoslavya Federal Cumhuriyeti’nin Kosova üzerindeki egemenliğinin korunduğuna dair yapılan vurgu da dikkate alındığında sınırlı da olsa bir egemenlik devrinden söz etmek mümkün görünmemektedir.

önüne alınmalıdır. Buna karşılık BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde alınan bağlayıcı nitelikteki 1244 (1999) sayılı Karar ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin bu Kararın I. Ek'inde uluslararası yönetim konusunda gösterdiği rıza, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin resmî olarak egemenliğini sürdürdüğü Kosova'da UNMIK düzenlemelerinin doğrudan uygulanabilirliği için yeterli hukukî dayanağı sağlamaktadır¹⁶¹⁶.

Öğretide de genellikle kabul edildiği üzere, BM yönetimlerince kabul edilen yasama tasarruflarının geçerliliği ve bağlayıcılığı, Örgüte kurucu andlaşmayla verilen yetkilerden, dolayısıyla uluslararası hukuktan kaynaklanmaktadır¹⁶¹⁷. Ayrıca, BM tarafından kurulan uluslararası yönetim makamları genel anlamda BM'nin ve spesifik olarak Güvenlik Konseyinin yardımcı organı statüsünde olduğundan¹⁶¹⁸, bunların tasarrufları da bir yardımcı organın tasarrufu olup BM hukuk düzenine dâhildir ve *sui generis* birer uluslararası hukuk işlemi niteliğindedir¹⁶¹⁹.

Nitekim UAD de Kosova'ya ilişkin danışma görüşünde, UNMIK'in yasama tasarruflarının Özel Temsilci tarafından, BM Güvenlik Konseyi kararından, dolayısıyla BM Andlaşmasından kaynaklanan yetkiyle kabul edildiğini ve bu tasarrufların bağlayıcı gücünün Güvenlik Konseyi Kararının bağlayıcı niteliğinden yani uluslararası hukuktan kaynaklandığını ifade etmiştir¹⁶²⁰. Bununla birlikte Divan, söz konusu yasama tasarruflarının, olağan koşullarda uluslararası hukuktan ziyade iç hukuka tâbi olması gereken meseleleri düzenlediğini kabul ederek, BM Güvenlik Konseyi kararıyla ilgili ülkede geçici bir süre için spesifik bir hukuk düzeni yaratıldığını belirtmiştir¹⁶²¹. Dolayısıyla BM'nin doğrudan ve münhasır yönetimine

---

¹⁶¹⁶ Stahn, A First Analysis, s. 146; De Wet, The Direct Administration of Territories, s. 331; Stahn, International Territorial Administration, ss. 652- 653.

¹⁶¹⁷ Ruffert, s. 622; Bothe ve Marauhn, UN Administration of Kosovo and East Timor, s. 228; Benzing, Midwifing a New State, s. 321.

¹⁶¹⁸ Ruffert, s. 622; Bothe ve Marauhn, UN Administration of Kosovo and East Timor, s. 228; Stahn, International Territorial Administration, s. 650; Anthony Miller, "The Privileges and Immunities of the United Nations", **International Organizations Law Review**, Cilt: 6, 2009, s. 28. BM Andlaşması m. 7/2'de, "gerekli görülebilecek tâli uzuvlar işbu Andlaşmaya uygun olarak ihdas edilebilecektir" ve m. 29'da "Güvenlik Konseyi, görevlerinin yapılabilmesi için gerekli gördüğü tâli uzuvları vücuda getirebilir" hükümlerine yer verilmiştir.

¹⁶¹⁹ Bkz. Stahn, A First Analysis, s. 146; Aleksander Momirov, "Local Impact of 'UN Accountability' Under International Law: The Rise and Fall of UNMIK's Human Rights Advisory Panel", **International Peacekeeping**, Cilt: 19, Sayı: 1, 2012, s. 4.

¹⁶²⁰ Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, prg. 88, ss. 439- 440.

¹⁶²¹ Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, prg. 89, s. 440. Divana göre, 1244 (1999) sayılı

tâbi tutulan ülkelerde, uluslararası yönetim makamları tarafından kurulan hukuk sisteminin, temelinde BM Andlaşması ve ilgili Güvenlik Konseyi Kararı olan, *sui generis* bir hukuk sistemi olduğu ifade edilmektedir¹⁶²².

(2) UNMIK Düzenlemelerinin İkili Karakteri

Yukarıda da ifade edildiği üzere BM tarafından kurulan ve yardımcı organ statüsündeki uluslararası yönetim makamlarının yetkilerinin kaynağı, BM Andlaşması ve kendisini kuran organın kararıdır. Yönetimin BM tarafından doğrudan ve münhasıran üstlenildiği Kosova’da, aynı zamanda misyonun başkanı olan BMGSÖT tarafından Kosova’nın yönetimine dair temel esasları düzenleyen tüzükler kabul edilmiştir¹⁶²³. *Ruffert* tarafından “anayasal kurallar” olarak adlandırılan¹⁶²⁴ bu düzenlemelere göre, yargının idaresi de dâhil yasama ve yürütme yetkilerinin uluslararası yönetim makamlarına verildiği ve Özel Temsilci tarafından kullanılacağı ifade edilmiştir¹⁶²⁵. Söz konusu Tüzükte, BM tarafından kurulan yönetim makamında (UNMIK’te) görev alanların insan haklarına dair uluslararası düzenlemelere uygun davranacağı taahhüdünde bulunmuş¹⁶²⁶, daha sonraki yasama tasarruflarına ilişkin usuller öngörülmüştür. Ayrıca 1999/1 sayılı UNMIK Tüzüğü dışında da, yerel halkın belirli ölçüde yönetime katılmasına olanak tanıyan kurumların oluşturulması, resmî gazete kurulması gibi çeşitli alanlarda temel düzenlemeleri içeren farklı tüzüklerin ve bunların yanında söz konusu tüzüklerle belirlenen esasların uygulanmasına yönelik pek çok yasama tasarrufu ve idarî nitelikli tasarruf kabul edilmiştir¹⁶²⁷.

BM tarafından yönetilen Kosova’da, en üstte BM Andlaşmasının ve BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararının bulunduğu ve ardından yönetime ilişkin temel esasları düzenleyen tüzüklerin, spesifik konulara ilişkin tüzüklerin ve

---

Kararın amacı ve hedefi kural olarak Sırp hukuk düzeninin yerine geçen ve Kosova’nın istikrarını amaçlayan geçici, istisnâ bir hukukî rejim kurmaktır. Bkz. *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, prg. 100, s. 444.

¹⁶²² Bothe ve Marauhn, *UN Administration of Kosovo and East Timor*, s. 228; Momirov, s. 4.

¹⁶²³ Bkz. Geçici Yönetimin Yetkisine İlişkin 25 Temmuz 1999 tarihli, 1999/1 sayılı UNMIK Tüzüğü, UNMIK/REG/1999/1, 25 July 1999.

¹⁶²⁴ Bkz. *Ruffert*, s. 622.

¹⁶²⁵ UNMIK/REG/1999/1, 25 July 1999, Section 1.

¹⁶²⁶ Bkz. UNMIK/REG/1999/1, 25 July 1999, Section 2.

¹⁶²⁷ *Ruffert*, s. 623.

tüzüklerin uygulanmasına dair idarî tasarrufların geldiği bir normlar hiyerarşisi oluşturulduğu söylenebilir¹⁶²⁸. Bu açıdan bakıldığında en üstte BM Andlaşmasının yer aldığı ve BMÖ'nün yardımcı organı tarafından kurulan bu hukuk sistemi, bir yönüyle BM hukuk sisteminin bir parçasıdır¹⁶²⁹. Ancak amaç ve hedefleri göz önünde bulundurulduğunda aslında UNMIK tüzüklerinin, münhasıran BM'nin iç hukuk düzenine ilişkin işlemlerden farklı olduğu da dikkate alınmalıdır¹⁶³⁰. Zira bahsedilen tüzükler spesifik olarak yönetilen ülke ve onun halkıyla bağlantılıdır¹⁶³¹.

Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde UNMIK tasarruflarının BM hukuk sisteminin bir parçası olmasının yanında, eş zamanlı olarak ilgili ülkenin iç hukuk düzenini de oluşturduğu söylenebilir¹⁶³². Özellikle UNMIK'in göreve başlamasından önce Kosova'da yürürlükte bulunan mevzuatın bazı istisnalara tâbi olarak uygulanmaya devam edileceğinin öngörülmesi, bu konuyu daha net bir şekilde ortaya koymaktadır¹⁶³³. Bu hususlar göz önüne alındığında, uluslararası yönetim makamlarının yasama tasarrufları ile ilgili ülkede daha önceden uygulanmakta olan iç hukuk kurallarının birbirini tamamladığı görülmekte ve bu surette söz konusu kaynaklar bir bütün olarak yönetilen ülkenin iç hukuk düzenini oluşturmaktadır¹⁶³⁴.

¹⁶²⁸ Ruffert, s. 623; Bothe ve Marauhn, UN Administration of Kosovo and East Timor, ss. 228- 229.

¹⁶²⁹ Ruffert, s. 623; De Wet, The Direct Administration of Territories, s. 331.

¹⁶³⁰ Stahn, A First Analysis, s. 148.

¹⁶³¹ Stahn, A First Analysis, s. 148.

¹⁶³² Ruffert, s. 623; Bothe ve Marauhn, UN Administration of Kosovo and East Timor, s. 229; Stahn, A First Analysis, s. 147; De Wet, The Direct Administration of Territories, s. 331.

¹⁶³³ Ruffert, s. 623. UNMIK tarafından kabul edilen 1999/1 sayılı Tüzükte, NATO bombardımanın başladığı gün olan 24 Mart 1999'dan önce ülkede yürürlükte olan kanunların, uluslararası alanda tanınmış insan hakları standartları ve ayrımcılık yasağıyla veya 1244 (1999) sayılı Kararın amaç ve hedefleriyle ve UNMIK tarafından kabul edilen Tüzüklerle çatışmadığı ölçüde uygulanmaya devam edeceği düzenlenmiştir. Bkz. UNMIK/REG/1999/1, 25 July 1999, Section 3. Daha sonra Genel Sekreterin Özel Temsilcisi tarafından 12 Aralık 1999 tarihinde yayımlanan 1999/25 sayılı UNMIK Tüzüğüyle, bahsedilen 3. bölüm, 10 Haziran 1999 tarihine kadar geçmişe etkili şekilde yürürlükten kaldırılmıştır. Bkz. UNMIK/REG/1999/25, 12 December 1999. Bunun yerine Kosova'da uygulanacak hukuk kurallarının: "a) Genel Sekreterin Özel Temsilcisi tarafından yayımlanacak tüzükler ve bunlara dayanarak çıkarılan türev kurallar (subsidiary instruments); ve b) 22 Mart 1989 tarihinde Kosova'da yürürlükte olan kanunlar" olduğu ifade edilmiş; çatışma hâlinde, UNMIK düzenlemelerinin üstünlüğü kabul edilmiştir. 1989-1999 yılları arasındaki kanunların ise, belirli koşulları taşıması şartıyla ve ancak 1989'dan önceki yasalarda hukukî boşluk olan bir konu ya da durum için, istisnaî olarak uygulanabileceği düzenlenmiştir. Bkz. UNMIK/REG/1999/24, 12 December 1999, Section 1. 22 Mart 1989 tarihinde yürürlükte bulunan kanunların uygulanacağını ifade edilmesinin, Sırbistan Cumhuriyeti Anayasasında 23 Mart 1989 tarihinde yapılan ve Kosova'nın özerkliğini ortadan kaldıran değişikliklerden önceki düzenlemelerin yeniden hayata geçirilmesi amacıyla yönelik olduğu yönünde bkz. Wolfrum, International Administration in Post-Conflict Situations, dnp. 151, s. 691.

¹⁶³⁴ Ruffert, ss. 623- 624; Stahn, A First Analysis, s. 148; Momirov, s. 4.

d. Kosova'nın Dış İlişkilerinin Yürütülmesi

Devletin, egemenliğinin doğal sonucu olarak kendi ülkesinde kullandığı tam, genel ve münhasır yetkilere ülkesel yetkiler denir¹⁶³⁵. Egemen bir devletin, gerek taraf olduğu andlaşmalarla gerekse göstereceği rızayla ülkesel yetkilerine sınırlamalar getirilmesini kabul etmesi yine egemenlik hakkının kullanılması bağlamında mümkündür. BM tarafından bir devletin ülkesinde girişilen uluslararası yönetim faaliyeti de devletin ülkesel yetkilerinin münhasır niteliğine getirilen istisnalardan biri olup¹⁶³⁶, Kosova'daki uygulamada, hem BM Güvenlik Konseyinin VII. Bölüm çerçevesinde aldığı karara hem de Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin rızasına dayanılarak, egemenlik ile o ülke üzerinde yönetim yetkilerinin kullanımı birbirinden ayrıştırılmıştır¹⁶³⁷. Dolayısıyla bir devletin ülkesinin bir kısmındaki münhasır yetkilerinin geçici olarak BM lehine sınırlanması, söz konusu ülke bakımından egemenliğin BM'ye devredildiği anlamına gelmemektedir¹⁶³⁸. Nitekim BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararıyla Kosova üzerinde Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin egemenliği teyit edilmiş fakat aynı zamanda uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla yönelik olarak bölgede yönetim yetkilerinin doğrudan ve münhasıran BM tarafından kullanılması sağlanmıştır¹⁶³⁹.

Kosova'nın durumunda olduğu gibi, bir devletin ülkesinin belirli bir kısmı uluslararası yönetim altına konulduğunda, uluslararası yönetime tâbi tutulan ülkesel birime ayrı bir kişilik tanınıp tanınmayacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu meseleye ilişkin olarak doktrindeki tartışmalar başlıca iki görüş etrafında birleşmektedir. *Zimmermann* ve *Stahn* tarafindansavunulan birinci görüşe göre, BM tarafından yönetilen ülkelere, uluslararası yönetim misyonunun görev tanımıyla doğrudan

¹⁶³⁵ Sur, *Uluslararası Hukukun*, s. 115; Mehmet EminÇağırın, **Uluslararası Örgütler**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013, s. 293.

¹⁶³⁶ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 84; Sur, *Uluslararası Hukukun*, ss. 116-117.

¹⁶³⁷ Shaw, ss. 233, 489-492.

¹⁶³⁸ Zimmermann ve Stahn, ss. 428- 429; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 83; Çağırın, s. 294. Aksi yönde bir değerlendirme için bkz. Chopra, *The UN's Kingdom of East Timor*, ss. 29-30; Marcus G.Brand, "Instituiton-Building and Human Rights Protection in Kosovo in the Light of UNMIK Legislation", **Nordic Journal of International Law**, Cilt: 70, 2001, s. 463.

¹⁶³⁹ Bkz. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, giriş bölümü, prg. 10; prg. 4. Ayrıca bkz. Momirov, s. 5. UAD de Kosova'nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşünde "Kosova'daki geçici yönetim, Sırbistan'ın Kosova ülkesi üzerinde devam eden egemenliğinden kaynaklanan otoritesini kullanmasının geçici olarak askıya alınması için tasarlanmıştır" ifadesiyle bu durumu teyit etmiştir. Bkz. *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, prg. 98, s. 444.

bağlantılı işlerle sınırlı bir uluslararası hukuk kişiliği tanınması bu ülkelerin uluslararasılaştırılmasının bir sonucudur. Bu sınırlı uluslararası hukuk kişiliği üçüncü devletlerin tanınmasına değil, doğrudan BM Güvenlik Konseyinin VII. Bölüm çerçevesinde aldığı ve BM üyesi tüm devletleri bağlayan karara dayanmaktadır¹⁶⁴⁰.

De Brabandere tarafından *Danzig* örneğinden yola çıkılarak öne sürülen ikinci görüşe göre ise, ilgili ülke için yalnızca spesifik bir statü oluşturulması hâlinde ayrı bir hukuk kişiliğinden bahsedilebileceğinden uluslararası yönetimin kapsamı ve amaçları ölçüt alınarak incelenmelidir. Bu çerçevede BM'nin bir kararıyla uluslararası yönetim altına konulan ülke için özel bir statü oluşturulduysa ve bu özel statü yeterli ölçüde bağımsızlığı ve uluslararası hukukî ehliyeti içeriyorsa bu durumda ayrı bir hukuk kişiliğinden söz edilebilir¹⁶⁴¹. Yazara göre, Kosova için böyle bir durum söz konusu olmadığından, UNMIK'in uygulamada komşu devletlerle akdettiği andlaşmalar, tıpkı federal devlette federe birimlerin yaptığı uluslararası andlaşmalar gibi değerlendirilmeli ve Kosova'nın sınırlı da olsa bir hukuk kişiliği olmadığı kabul edilmelidir¹⁶⁴². Ancak bu görüş, federal devletlerde federe birimlerin genellikle o devletin anayasasından aldığı açık yetkiyle andlaşma akdedebildiğini, oysa UNMIK'in faaliyeti bakımından 1244 (1999) sayılı Karar dışında başka bir hukukî temel bulunmadığını göz ardı etmektedir.

Uluslararası hukuk kişisi, uluslararası hukuktan kaynaklanan haklara ve yükümlülüklerle sahip olma ve söz konusu haklarını uluslararası alanda doğrudan koruyabilme yeteneğine sahip birim olarak tanımlanmaktadır¹⁶⁴³. Günümüzde uluslararası hukuk kişiliği tartışmasız olarak kabul edilen birimler, devletler ve uluslararası örgütlerdir. UAD, BM Hizmetinde Uğranılan Zararların Tazmini danışma görüşünde Örgütün hukuk kişisi olduğunu belirlerken, bu kişiliğin devletlerinkinden farklı olduğunu ifade etmiştir¹⁶⁴⁴. Devletlerin uluslararası hukuk kişiliği tam iken, uluslararası örgütlerin kişiliği kurucu andlaşmadaki amaçları ve

---

¹⁶⁴⁰ Zimmermann ve Stahn, ss. 448-450. Ayrıca bkz. ChristianWalter, "Subjects of International Law", prg. 11, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (15.10.2009).

¹⁶⁴¹ Bkz. *De Brabandere*, *Post-Conflict Administrations*, ss. 85-87.

¹⁶⁴² Bkz. *De Brabandere*, *Post-Conflict Administrations*, s. 88. Ayrıca bkz. Ruffert, s. 630.

¹⁶⁴³ Bkz. HüseyinPazarıcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri** (2. Kitap), Turhan Kitabevi, Ankara, 2013, (2. Kitap), s. 1; Sur, *Uluslararası Hukukun*, s. 103.

¹⁶⁴⁴ Bkz. *Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations*, *Advisory Opinion*, I.C.J. Reports 1949, s. 179.

yetkileriyle sınırlı olarak işlevseldir¹⁶⁴⁵. Günümüzde devletler ve uluslararası örgütler dışında kalan ve uluslararası alanda önemli rol oynayan başka birimlere de sınırlı ölçüde de olsa uluslararası hukuk kişiliği tanıma eğilimi görülmektedir¹⁶⁴⁶.

UNMIK'i kuran 1244 (1999) sayılı Kararda, Misyonun Kosova'nın dış ilişkilerini yürüteceğine ya da Kosova'da uygulanacak anlaşmalar akdedebileceğine ilişkin herhangi bir açık görevlendirme bulunmamaktadır. Fakat Misyon, zımnî yetkiler kuramı çerçevesinde, söz konusu Kararla kendisine verilen görevlerin yerine getirilmesi için dış ilişki kurulması işlevini üstlenmeyi gerekli gördüğü durumlarda bu yola başvurmuştur¹⁶⁴⁷. Bu bağlamda 2001/9 sayılı UNMIK Tüzüğüyle kabul edilen Kosova'da Geçici Özyönetim İçin Anayasal Çerçeve BMGSÖT'nin uluslararası ilişkilerin yürütülmesi konusundaki yetki ve sorumlulukları şöyle sayılmıştır¹⁶⁴⁸: "BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararı kapsamında kalan tüm konularda devletler ve uluslararası örgütlerle anlaşmaların bağlanması; UNMIK adına akdedilen uluslararası anlaşmalarda yer alan taahhütlerin yerine getirilmesini denetlemek; devletlerle ve uluslararası örgütlerle sürdürülenler de dâhil olmak üzere dış ilişkiler...".

Uygulamada da UNMIK, kendisine verilen görevleri yerine getirmek amacıyla devletlerle ve uluslararası örgütlerle yapacağı işbirliğinin hukukî çerçevesini belirlemek üzere çeşitli vesilelerle anlaşma akdetme yetkisini Kosova adına kullanmıştır¹⁶⁴⁹. Bu çerçevede UNMIK, Dünya Bankası bünyesindeki Uluslararası Kalkınma Birliği tarafından verilen hibelerin alıcısı olarak faaliyette bulunmuş, Arnavutluk ve Makedonya ile geçici serbest ticaret anlaşmaları akdetmiştir¹⁶⁵⁰. UNMIK ayrıca Kosovalılar için pasaport yerine geçen seyahat

---

¹⁶⁴⁵ Pazarcı, 2. Kitap, s. 3; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 554; Çağırın, s. 243.

¹⁶⁴⁶ Sur, *Uluslararası Hukukun*, s. 103. Ayrıca bkz. Shaw, ss. 195-197.

¹⁶⁴⁷ Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 558, 559. Nitekim UNMIK'in Makedonya ile akdettiği Serbest Ticaret Anlaşması konusunda BMGSÖT tarafından yazılan bir mektupta, "UNMIK görevini yerine getirmek için uygun ve gerekli olan durumlarda, ilgili devletler ve uluslararası örgütlerle düzenlemeler yapabilir. (may develop arrangements)" ifadesine yer verilmiştir. Söz konusu mektup için bkz. <http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/02english/IAE/IAE2005_01.pdf> (18.10.2013).

¹⁶⁴⁸ Regulation No. 2001/9, "On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo", UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001, Chapter 8.1/m, n, o.

¹⁶⁴⁹ Memorandum on UNMIK's Authority to Conclude Agreements, 17 February 2004, Rapporteur Group for Democratic Stability, GR-EDS(2004)14, 19 April 2004, <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=141817&Site=COE>> (20.10.2013).

¹⁶⁵⁰ Makedonya ile akdedilen anlaşmanın 40. maddesinde UNMIK'in görevinin sona erdiği tarihte anlaşmanın da sona ereceği açıkça düzenlenmiştir. Söz konusu Anlaşmaların tam metni için bkz.

belgeleri vermiş¹⁶⁵¹ ve diğer devletlerin bölgede irtibat ofisleri açmasına olanak sağlamıştır¹⁶⁵². Kanımızca tüm bu hususlar göz önüne alındığında UNMIK yönetimindeki Kosova'nın, yalnızca bu geçici dönemle sınırlı olarak ve UNMIK'e 1244 (1999) sayılı Kararla verilen görevlerin yerine getirilmesini sağlayacak ölçüde işlevsel bir hukuk kişiliğinden yararlandığını söylemek yanlış olmayabilir¹⁶⁵³. Ancak her hâlükârda akdedilen anlaşmalarda misyonun görev süresini aşan uzun vadeli taahhütlerden kaçınılması gerekmektedir ki bu BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararıyla Kosova'da Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin egemenliğinin kabul edilmesiyle ortaya çıkan sınırlamanın doğal sonucudur.

2. Özyönetim Geçici Kurumlarının Kurulması ve Yetki Devri

a. Genel Olarak

1244 (1999) sayılı Kararla UNMIK'e verilen en önemli görevlerden biri, üstlendiği yetkilerin oluşturulacak yerel kurumlara kademeli bir şekilde devriydi (prg. 11/c, d). BM Güvenlik Konseyi 1244 (1999) sayılı Kararıyla UNMIK'in görev ve yetkileri bakımından herhangi bir zaman sınırlaması getirmeksizin¹⁶⁵⁴ üç aşamalı bir süreç öngörmüştür¹⁶⁵⁵. Birinci aşamada UNMIK'e "gerekli olduğu durumlarda ve

---

<http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/02english/IAE/IAE2005_01.pdf> (18.10.2013). Ayrıca UNMIK tarafından akdedilen anlaşmaların diğer örnekleri olarak, UNMIK ve İtalya arasında 18 Eylül 2003 tarihli Yerlerinden Edilmiş Kişilerin Geri Dönüşünün Desteklenmesi İçin Hibe Hakkında Mutabakat Zaptı, UNMIK ile ABD arasında 17 Mayıs 2002 tarihli Kosova'daki Projeler İçin Yatırım Desteğine İlişkin Anlaşma, UNMIK ile Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) arasında 24 Şubat 2003 tarihli Yönetim Servisleri Anlaşması sayılabilir. Bkz. Memorandum on UNMIK's Authority to Conclude Agreements, 17 February 2004, Rapporteur Group for Democratic Stability, GR-EDS(2004)14, 19 April 2004, <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=141817&Site=COE>> (20.10.2013).

¹⁶⁵¹ Regulation No. 2000/18, "On Travel Documents", UNMIK/REG/2000/18, 29 March 2000.

¹⁶⁵² Regulation No. 2000/42, "On the Establishment and Functioning of Liaison Offices in Kosovo", UNMIK/REG/2000/42, 10 July 2000.

¹⁶⁵³ Nitekim BM Hukuk İşleri Ofisi de, "BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararı çerçevesinde UNMIK'in sorumluluklarının kapsamına giren konularda ve ülkenin yönetimi için gerekli olduğu ölçüde" misyonun anlaşma akdetme ehliyetini haiz olduğunu vurgulamıştır. Bkz. Note verbale to a Permanent Mission to the United Nations regarding the legal personality and treaty-making power of the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK), 12 March 2004, United Nations Juridical Yearbook 2004, ss. 351, 352.

¹⁶⁵⁴ Friedrich, s. 255.

¹⁶⁵⁵ Henry H.Perritt, "Economic Sustainability and Final Status for Kosovo", University of Pennsylvania Journal of International Economic Law, Cilt: 25, 2004, (Economic Sustainability), ss. 267-268.

sürece temel sivil yönetim işlevlerinin” yerine getirilmesi görevi verilmiştir (prg. 11/b). İkinci aşamada, UNMIK’ten öncelikle demokratik ve özerk özyönetim için geçici kurumların kurulması ve bunların gelişiminin izlenmesi (prg. 11/c) ile yönetim sorumluluklarının bu kurumlara tedricen devri istenmiştir (prg. 11/d). Ve nihayet son aşamada UNMIK, Kosova’nın statüsünün bir siyasî çözüm çerçevesinde belirlenmesinin ardından kurulacak kurumlara, geçici kurumlardan yetki devrinin denetimi ile görevlendirilmiştir (prg. 11/f).

UNMIK göreve başlar başlamaz tüm yönetim yetkilerini kendisinde toplamıştır¹⁶⁵⁶. Bu dönemde, yasama tasarrufları, ekonomi politikası, sağlık ve eğitim gibi farklı alanlar için, tam anlamıyla kurumsal bir çerçeveye oturtulmamış çeşitli danışma mekanizmaları yoluyla karar alma sürecinde yerel unsurların görüşleri alınmaya çalışılmıştır¹⁶⁵⁷. Daha sonra UNMIK öncelikle, yerel unsurların karar alma sürecinde yalnızca istişarî bir rol üstlendiği ortak geçici yönetim yapısını oluşturmuştur. Bir sonraki aşamada, “Kosova’da Geçici Özyönetim İçin Anayasal Çerçeve” başlıklı 2001/9 sayılı Tüzüğün¹⁶⁵⁸ kabulü ve bölgede seçimlerin yapılmasının ardından, yönetim yetkileri önemli ölçüde özyönetim geçici kurumlarına devredilmiştir. Bununla birlikte Kosova’nın nihaî statüsü siyasî bir çözüm çerçevesinde belirlenmediğinden üçüncü aşama BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararında öngörüldüğü şekliyle hayata geçirilememiştir.

b. Yönetime İlişkin Kararlara Yerel Katılımın Sağlandığı Geçiş Aşaması (Ocak 2000-Kasım 2001)

UNMIK’in ilk hedeflerinden biri, misyon görevlilerinin ve yerel temsilcilerin birlikte yer aldığı yönetim kurumlarının oluşturulmasıydı. Bu hedef, bir yandan BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararıyla kendisine verilen görevleri yerine getirmeye diğer yandan da fiilî güçlükleri aşmaya yönelikti. Zira uzun süren çatışmalar neticesinde Kosova’da gerek yönetici gerekse memur düzeyindeki tüm

¹⁶⁵⁶ Bkz. Regulation No. 1999/1, “On the Authority of the Interim Administration in Kosovo”, UNMIK/REG/1999/1, 25 July 1999.

¹⁶⁵⁷ Bkz. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Mission in Kosovo, S/1999/1250, 23 December 1999, prg. 4.

¹⁶⁵⁸ Regulation No. 2001/9, “On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo”, UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001

Yugoslav/Sırp kamu görevlileri bölgeden ayrıldığından, UNMIK göreve başladığında bölgedeki sivil yönetim tamamen çökmüş durumdaydı¹⁶⁵⁹. Dolayısıyla çalışmalarına başlar başlamaz, başta Kosovalı Arnavutlar olmak üzere yerel unsurları sivil yönetim alanındaki faaliyetlerine dâhil etmek bir bakıma UNMIK için fiilî bir zorunluluk da teşkil etmekteydi.

UNMIK göreve başladığında bölgede mevcudiyetini sürdüren ve kendisini “Kosova Geçici Hükümeti” olarak niteleyen merkezî yapılanma ile yerel düzeydeki paralel yönetim yapılanmaları misyonun Kosova’daki otoritesine gölge düşürmekteydi¹⁶⁶⁰. Hem merkezî hem de yerel düzeydeki bu paralel yönetim yapılanmalarına son verilmesi konusunda, Kosova’daki siyasî partilerle UNMIK arasında 15 Aralık 1999’da uzlaşmaya varılmıştır¹⁶⁶¹. Bu uzlaşma neticesinde UNMIK otoritesinde, Kosovalı yerel unsurların da bölgenin yönetimine daha ileri düzeyde katılmasını sağlamak üzere, “Ortak Geçici Yönetim Yapısı” (*Joint Interim Administrative Structure*) adı altında yerel yönetimleri de kapsayan yeni bir kurumsal çerçeve oluşturulmuştur¹⁶⁶².

Ortak Geçici Yönetim Yapısının kurulmasına karar verilince, Kosovalı Arnavutların yasama, yürütme ve yargı alanlarında on yıldan uzun süredir devam ettirdiği paralel yapılanmaların faaliyetine 31 Ocak 2000 tarihi itibarıyla son verilmiştir¹⁶⁶³. Ancak buna rağmen Kosova’nın paralel yapılardan kurtulması yine tam anlamıyla mümkün olmamıştır. Zira Kosovalı Arnavutların Ortak Geçici Yönetim Yapısının kurulmasıyla vazgeçtiği paralel yönetim yapılanmaları, bu sefer Kosova’nın kuzeyinde Sırpların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde ortaya çıkmış ve UNMIK’in fiilen yönetimi elinde bulundurduğu dönem boyunca yani Kosova’nın bağımsızlığına dek süregelmiştir¹⁶⁶⁴.

---

¹⁶⁵⁹ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 136.

¹⁶⁶⁰ Bkz. Alexandros Yannis, “The UN as Government in Kosovo”, *Global Governance*, Cilt: 10, 2004, s. 77.

¹⁶⁶¹ Roger F. M. Lorenz, “The Rule of Law in Kosovo: Problems and Prospects”, *Criminal Law Forum*, Cilt: 11, Sayı: 2, 2000, s. 131; Stahn, *A First Analysis*, s. 149. Ayrıca bkz. UN Doc. S/1999/1250, 23 December 1999, prg. 5.

¹⁶⁶² Murphy, *UN Peacekeeping*, s. 81.

¹⁶⁶³ Lorenz, s. 131; Stahn, *A First Analysis*, s. 149. Ayrıca bkz. UN Doc. S/2000/177, 3 March 2000, prg. 12.

¹⁶⁶⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. OSCE Mission in Kosovo, Department of Human Rights and Rule of Law, “Parallel Structures in Kosovo”, October 2003, <<http://www.osce.org/kosovo/42584>> (20.07.2012); OSCE Mission in Kosovo, Department of Human Rights, Decentralization and Communities, “Parallel Structures in Kosovo 2006-2007”, <<http://www.osce.org/kosovo/24618>> (20.07.2012).

UNMIK'in Ortak Geçici Yönetim Yapısının kurulmasına ilişkin 2000/1 sayılı Tüzüğüyle, Kosova'daki karar alma süreçlerinde yerel unsurların ne şekilde rol oynayacağı belirlenmiştir¹⁶⁶⁵. BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisinin yasama ve yürütme yetkileri saklı tutularak, Kosova'daki siyasî güçlerin temsilcilerinin bu Tüzükle belirlenen esas ve usuller dairesinde yönetime katılması öngörülmüştür¹⁶⁶⁶.

UNMIK'in 2000/1 sayılı Tüzüğüne göre Ortak Geçici Yönetim Yapısı şu ana organlardan oluşmaktaydı: Kosova Geçici Konseyi (*Kosovo Transitional Council*), Geçici Yönetim Konseyi (*Interim Administrative Council*), İdarî Birimler (*Administrative Departments*). Bu organlardan Kosova Geçici Konseyi, aslında UNMIK göreve başladıktan hemen sonra Temmuz 1999'da kurulmuş olup, UNMIK'in karar alma sürecinde tavsiyelerde bulunma görevini sürdürmekteydi¹⁶⁶⁷. Bu organ için aynı rolün devamını öngören 2000/1 sayılı Tüzük, daha önceden bölgedeki siyasî partilerden ve etnik gruplardan on iki temsilciyi içeren Kosova Geçici Konseyinin, Kosova'nın çoğulcu yapısını daha iyi yansıtmak üzere daha fazla üyeden oluşacağını ifade etmiştir (m. 2.1). Geçici Yönetim Konseyi üyelerinin doğal üyesi olduğu Kosova Geçici Konseyinin iki haftada bir toplanacağı ve bu toplantılarda İdarî Birimlerin çalışmaları hakkında bilgilendirileceği de düzenlenen hususlar arasındadır (m. 2.2, 2.3, 2.4).

Ortak Geçici Yönetim yapısını düzenleyen Tüzükle kurulan Geçici Yönetim Konseyi, Kosova Geçici Konseyine nazaran karar alma süreçlerinde daha etkin bir rol üstlenmiştir. Dördü Kosovalı dördü de BMGSÖT'nin yardımcıları olmak üzere, BMGSÖT tarafından atanan sekiz üyeden oluşan Geçici Yönetim Konseyine (m. 4.1, 4.2), bir yandan yeni tüzüklerin kabulünde ve yürürlükteki mevzuatta yapılacak değişikliklerde BMGSÖT'ne tavsiyelerde bulunma diğer yandan da yürürlükteki mevzuatı uygulayacak İdarî Birimler için siyasî ilkeler (*policy guidelines*) önerme görevleri verilmiştir (m. 3.1.). Ayrıca hem UNMIK bünyesindeki hem de Kosovalı uzmanlardan oluşan güvenliğe ilişkin özel bir ihtisas komitesinin de Geçici Yönetim Konseyine bağlı olarak görev yapması öngörülmüş, bu ihtisas komitesinin KFOR ve polis birimleriyle irtibatı sağlayacağı ifade edilmiştir (m. 3.2.).

¹⁶⁶⁵ Bkz. Regulation No. 2000/1, On the Kosovo Joint Interim Administrative Structure, UNMIK/REG/2000/1, 14 January 2000.

¹⁶⁶⁶ Bkz. Regulation No. 2000/1, On the Kosovo Joint Interim Administrative Structure, UNMIK/REG/2000/1, 14 January 2000, Section 1/(a).

¹⁶⁶⁷ Friedrich, s. 256.

Geçici Yönetim Konseyi kararlarını ya konsensüsle ya da 3/4 çoğunlukla alabilecek, aksi takdire BMGSÖT dilediği yönde karar verebilecektir (m. 6.1, m.6.3). Ancak kararların konsensüsle ya da 3/4 çoğunlukla alındığı hallerde dahi, BMGSÖT'ün gerekçelerini 7 gün içinde yazılı olarak Geçici Yönetim Konseyine bildirmek şartıyla kendisine önerilenden farklı bir karar alması mümkündür (m.6.2). Yine aynı Tüzük m. 2.5'e göre, Geçici Yönetim Konseyi tarafından alınan bir kararın ya da benimsenen tutumun Kosova Geçici Konseyince kabul edilmemesi hâlinde, Kosova Geçici Konseyinin nihai karar yetkisini haiz BMGSÖT'e farklı bir çözüm önerbilmesi mümkündür. Tüm bu hususlar göz önüne alındığında hem Kosova Geçici Konseyinin hem de Geçici Yönetim Konseyinin, Kosova'da yasama ve yürütme süreçlerinde yetkiyi elinde bulunduran BMGSÖT için oluşturulmuş yerel unsurları da içeren sınırlı yetkileri haiz birer danışma kurulu olduğu söylenebilir¹⁶⁶⁸. Ancak Kosovalıların bu kurullar aracılığıyla UNMIK tarafından alınacak kararlar hakkında görüşlerini açıklama fırsatı yakaladığı dikkate alındığında, söz konusu Konseylerin önemi anlaşılabilir.

Ortak Geçici Yönetim yapısını düzenleyen Tüzüğün getirdiği en önemli yeniliklerden biri hiç şüphesiz İdarî Birimlerin (*Administrative Departments*) kurulmasıdır¹⁶⁶⁹. Zira bu Tüzükle, eğitimden adalete, ekonomik kalkınmadan sağlığa farklı alanlarda kurulan 20 yeni İdarî Birimin başkanlığının UNMIK görevlileri yanında BMGSÖT tarafından atanacak Kosovalılarca yürütülmesi, yani yerel toplumun temsilcilerine de eş başkanlık rolü verilmesi öngörülmüştür¹⁶⁷⁰ (Kısım 7, m.7.5.). Söz konusu Tüzüğün ekinde sayılan ve polis hariç (m.7.1) yönetimin tüm farklı alanlarını kapsayan bu İdari Birimlerde kararların eş başkanlarca birlikte alınacağı, bunun mümkün olmadığı hallerde ise kararın ilgili birimin bağlı bulunduğu

---

¹⁶⁶⁸Friedrich, ss. 256- 257.

¹⁶⁶⁹ Kosova'da Geçici Özyönetim İçin Anayasal Çerçeveye İlişkin 2001/9 sayılı Tüzüğün 15 Mayıs 2001 tarihinde yürürlüğe girmesinden sonra, sivil yönetim görevleri Anayasal Çerçeveyle kurulan Özyönetim Geçici Kurumlarına verilmiştir. Bkz. Regulation No. 2001/9, "On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo", UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001; Regulation No. 2001/19, "On the Executive Branch of the Provisional Institutions of Self-Government in Kosovo", UNMIK/REG/2001/19, 13 September 2001.

¹⁶⁷⁰ Daha önceden sağlık, eğitim, enerji ile posta ve telekomünikasyon olmak üzere yalnızca dört alanda ortak sivil komisyonlar kurulmuş ve Kosovalı Sırlar bunlardan sadece ikisinde bulunmayı kabul etmiştir. Ayrıca Kosova Geçici Konseyi bünyesinde iskân, eğitim, sağlık ve kamu hizmet kuruluşları alanlarında görev yapacak direktörlükler oluşturulmuş ve bu direktörlüklerin, biri UNMIK görevlisi diğeri yerel toplumun temsilcilerinden olan iki kişinin eş başkanlığında çalışacağı açıklanmıştır. Bkz. UN Doc. S/1999/987, 16 September 1999, prg. 3.

BMGSÖT yardımcısınca alınacağı düzenlenmiştir (m. 7.9). Söz konusu İdarî Birimler, Geçici Yönetim Konseyinin önerisiyle belirlenen siyasî ilkeler doğrultusunda ve bu Konseye yeni siyasî ilkelerin kabulüne yönelik tavsiyelerde de bulunarak, geçici yönetim görevlerini yerine getirmekle görevlendirilmişlerdir (m. 7.2, 7.3).

UNMIK Kosova'da yerel yönetimlere kapsamlı yetkiler veren, belediyelerin özyönetimine ilişkin bir Tüzük de kabul etmiştir¹⁶⁷¹. Bu Tüzük çerçevesinde yerel yönetimler faaliyetlerini UNMIK'in tam denetimi altında sürdürmüşlerse¹⁶⁷² de kendi sorumluluk alanlarındaki kamu işlerinin önemli bir kısmını düzenleme ve yönetme konusunda yetkilendirilmişlerdir¹⁶⁷³. Kentsel ve kırsal planlama, ilk ve orta eğitim, sağlık, tüketicinin korunması veya turizm gibi alanlar yerel yönetimlerin yetkisine bırakılmıştır¹⁶⁷⁴. Tüzükte ayrıca yerel yöneticilerin aldıkları kararların, BM Güvenlik Konseyinin 1244 sayılı Kararına ve UNMIK tarafından belirlenen uygulanacak hukuka uygun olması zorunluluğu öngörülmüş olup, BMGSÖT'nin bu ve benzeri durumlarda söz konusu kararları iptal edebileceği düzenlenmiştir¹⁶⁷⁵.

Bilindiği üzere, Kosova halkının çoğunluğunu Arnavutlar oluşturmakla birlikte, ülke halkının önemli bir kesimi de farklı etnik kökenlere mensuptur. UNMIK tarafından yerel halkın karar alma süreçlerine katılabilmesine olanak sağlayacak şekilde kurulan geçici kurumlarda, başta Sırpolar olmak üzere Bölgede yaşayan farklı etnik unsurların temsilcilerinin bulunmasına özen gösterilmiştir¹⁶⁷⁶. Bu hususa özel önem atfedilmesi alınan kararlarda meşruiyeti güçlendirmek yanında, UNMIK'e 1244 (1999) sayılı Kararla verilen en önemli görevlerden biri olan demokratik ve özerk özyönetim için geçici kurumların kurulması¹⁶⁷⁷ amacına da yönelikti. Zira bu surette barış inşasına hizmet edecek şekilde, yıllar süren çatışmalar içinde yaşayan bölge halkının bir bütün olarak kendi kendini yönetme konusundaki

---

¹⁶⁷¹ Regulation No. 2000/45, "On Self-Government of Municipalities in Kosovo", UNMIK/REG/2000/45, 11 August 2000.

¹⁶⁷² Stahn, A First Analysis, s. 150.

¹⁶⁷³ Bkz. UNMIK/REG/2000/45, 11 August 2000, Section 2.

¹⁶⁷⁴ Bkz. UNMIK/REG/2000/45, 11 August 2000, Section 3.

¹⁶⁷⁵ Bkz. UNMIK/REG/2000/45, 11 August 2000, Section 47, 48.

¹⁶⁷⁶ Bkz. UN Doc. S/2002/1126, 9 October 2002, prg. 10. Bununla birlikte Kosovalı Sırpolar bu geçici kurumların çalışmalarına katılma konusunda daima isteksiz davranmışlar ve UNMIK göreve başladıktan hemen sonra, Temmuz 1999'da kurulan Kosova Geçici Konseyinden çeşitli gerekçeler göstererek Eylül 1999'da çekilmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. UN Doc. S/1999/1250, 23 December 1999, prg. 3.

¹⁶⁷⁷ Özellikle bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 10/a, c, d.

yeteneği de artırılabilir. Bu amaçla UNMIK tarafından kabul edilen 2001/36 sayılı Tüzükle, kamu görevlilerinin istihdamında gözetilecek usul ve temel ilkeler ile kamu görevlilerinin sahip olacağı bazı haklar düzenlenmiştir¹⁶⁷⁸.

2001/36 sayılı Tüzükle ayrıca, kamu görevlisi atamalarının bu Tüzüğe uygunluğunu denetlemek üzere Kosova Bağımsız Denetleme Kurulu¹⁶⁷⁹ (*Independent Oversight Board for Kosovo*) ve üst düzey kamu görevlerine yapılacak atamalarda adayların seçimini yapmak üzere Üst Düzey Kamu Atamaları Komitesi¹⁶⁸⁰ (*Senior Public Appointments Committee*) kurulmuş ve tüm kamu görevlileri için davranış ilkeleri¹⁶⁸¹ (*The Civil Service Code of Conduct*) belirlenmiştir. Aynı dönemde UNMIK'in demokratikleşme ve kurumların inşası bileşeninden sorumlu olan AGİT tarafından, yerel kamu görevlilerinin eğitimi ve kendi görev alanlarında yeteneklerinin geliştirilmesi için bir "Sivil Yönetim Enstitüsü" (*Institute for Civil Administration*) kurulmuştur¹⁶⁸².

c. Kosova'da Seçimler ve Özyönetim Geçici Kurumlarının Bazı Yetkileri Devralması (Kasım 2001 ve sonrası)

UNMIK tarafından oluşturulan Ortak Geçici Yönetim Yapısı, yetkilerin esaslı bir şekilde özyönetim kurumlarına devrine dek yerel unsurların karar alma sürecine katkıda bulunabileceği bir ara çözüm ya da ön aşama olarak değerlendirilebilir. Bu geçici çözüme, UNMIK tarafından 15 Mayıs 2001 tarihinde kabul edilen "Kosova'da Geçici Özyönetim İçin Anayasal Çerçeve" başlıklı 2001/9 sayılı UNMIK Tüzüğüyle¹⁶⁸³ son verilmiştir¹⁶⁸⁴. Anayasal Çerçeve, yine bu belge ile kurulan Kosova Özyönetim Geçici Kurumları ile BMGSÖT arasında Kosova'nın yönetimine

¹⁶⁷⁸ Bkz. "Regulation No. 2001/36 on the Kosovo Civil Service", UNMIK/REG/2001/36, 22 December 2001. 2001/36 sayılı Tüzüğün uygulanmasına ilişkin Yönetmelik için bkz. "Administrative Direction No. 2, Implementing UNMIK Regulation No. 2001/36 on the Kosovo Civil Service", UNMIK/DIR/2003/2, 25 January 2003.

¹⁶⁷⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. UNMIK/REG/2001/36, 22 December 2001, Chapter III.

¹⁶⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. UNMIK/REG/2001/19, 13 September 2001, Annex 1, prg. E; UNMIK/REG/2001/36, 22 December 2001, Chapter IV.

¹⁶⁸¹ Bkz. UNMIK/REG/2001/36, 22 December 2001, Annex.

¹⁶⁸² Yearbook of the United Nations, 2000, s. 377; Yearbook of the United Nations, 2002, s. 369, <<http://unyearbook.un.org>> (23.02.2013).

¹⁶⁸³ Bundan sonra "Anayasal Çerçeve" olarak anılacaktır.

¹⁶⁸⁴ Regulation No. 2001/9, "On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo", UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001.

ilişkin sorumlulukların ne şekilde paylaşılacağını ayrıntılı bir şekilde belirlemiş, ayrıca söz konusu kurumlara yasama ve yürütme yetkilerinin önemli ölçüde devrini öngörmüştür¹⁶⁸⁵. Anayasal Çerçeve de Kosova, “uluslararası geçici yönetim altında bulunan, halkı ile birlikte kendine özgü tarihî, hukukî, kültürel ve dil özelliklerine sahip bir varlık (*entity*)” olarak tanımlanmıştır (m. 1.1).

Anayasal Çerçeveyle, Kosova’da serbest ve adil seçimler yoluyla belirlenecek özyönetim geçici kurumları olarak Meclis, Hükümet ve Kosova Başkanlığı ihdas edilmiştir¹⁶⁸⁶ (m. 1.5). Söz konusu kurumların kendilerine tanınan yetkileri, BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararı ile Anayasal Çerçeveye uygun bir şekilde ve hukukun üstünlüğü, insan hak ve özgürlükleri ile erkler ayrılığı ilkelerine uygun olarak kullanacakları ifade edilmiştir (Bölüm 2). Anayasal Çerçeve m. 3.2’de, İnsan Hakları Evrensel Beyanname, AİHS, Medeni ve Siyasî Haklar Sözleşmesi gibi uluslararası insan hakları belgeleri zikredilerek, bu belgelerde düzenlenen hak ve özgürlüklere ilişkin hükümlerin Anayasal Çerçevenin bir parçası olarak Kosova’da doğrudan uygulanacağı ifade edilmiştir (m. 3.3).

Anayasal Çerçeveyle kurulan Özyönetim Geçici Kurumları, 17 Kasım 2001’de yapılan genel seçimler sonucu Meclis üyelerinin belirlenmesiyle çalışmaya başlamıştır¹⁶⁸⁷. Özyönetim Geçici Kurumlarının UNMIK tarafından devredilecek yasama ve yürütme yetkilerini kullanabileceği kapsamlı sorumluluk alanları, Anayasal Çerçevenin 5. Bölümünde sınırlayıcı sayımla bir katalog hâlinde belirlenmiştir¹⁶⁸⁸. Bu çerçevede söz konusu alanlarda yasama yetkisi Meclis tarafından, yürütme yetkisi ise Hükümet tarafından kullanılabilirdi (m. 9.1.26).

---

¹⁶⁸⁵ 2001/9 sayılı Tüzüğün giriş bölümünde, Anayasal Çerçevenin “nihai bir çözüme varılıncaya dek Kosova’da anlamlı bir özyönetimin gelişmesi ve serbest ve adil seçimlerde Kosova halkının katılımı aracılığıyla yasama, yürütme ve yargı alanlarında özyönetim geçici kurumlarının kurulması amacıyla” kabul edildiği ifade edilmiştir. Bkz. UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001, giriş bölümü prg. 2.

¹⁶⁸⁶ Söz konusu kurumlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Carsten Stahn, “Constitution Without a State? Kosovo under the United Nations Constitutional Framework for Self-Government”, **Leiden Journal of International Law**, Cilt: 14, 2001, (Constitution Without a State), ss. 558-560.

¹⁶⁸⁷ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 245.

¹⁶⁸⁸ Stahn, A First Analysis, s. 151. Anayasal Çerçeve m. 5.1.’de bu sorumluluk alanları şu şekilde belirlenmiştir: “(a) Ekonomi ve finans politikası; (b) Malî konular ve bütçeye ilişkin meseleler; (c) Yönetim ve yürütülen gümrük çalışmaları; (d) iç ve dış ticaret, endüstri ve yatırımlar; (e) Eğitim, bilim ve teknoloji; (f) Gençlik ve spor; (g) Kültür; (h) Sağlık; (i) Çevre koruma; (j) Çalışma ve sosyal refah; (k) Aile, cinsiyet ve küçükler; (l) Ulaşım, posta, telekomünikasyon ve bilgi teknolojileri; (m) Kamu yönetimi ve hizmetleri; (n) Ziraat, ormancılık ve kırsal gelişim; (o) İstatistik; (p) Saha planlama; (q) Turizm; (r) İyi yönetim, insan hakları ve fırsat eşitliği; (s) Yabancılarla ilgili işler”. Bkz. Regulation No. 2001/9, “On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo”, UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001, Chapter 5.1.

Meclis tarafından kabul edilen yasama tasarruflarının yürürlüğe girebilmesi, bu tasarrufların BMGSÖT tarafından yayımlanmasına bağlı kılındığından (m.9.1.44), BMGSÖT veto yetkisini haizdi¹⁶⁸⁹. Ancak BMGSÖT tarafından bu yetkinin, Anayasal Çerçevenin 12. Bölümünde Özel Temsilciye verilen, Özyönetim Geçici Kurumlarının neylemlerinin BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararına da Anayasal Çerçeveye uygun olmasını sağlama yetkisi¹⁶⁹⁰ çerçevesinde kullanılması gerekmektedir¹⁶⁹¹.

Anayasal Çerçevenin 8. Bölümünde, Kosova'da BMGSÖT'ne hasredilen yetki ve sorumluluklara yer verilmiştir. BMGSÖT'nin münhasır sorumluluk alanları ve yetkileri arasında, Özyönetim Geçici Kurumlarının 1244 (1999) sayılı Karara uygun hareket etmemesi veya BMGSÖT'nin sorumluluklarını yerine getirmesini engelleyecek şekilde hareket etmesi hallerinde Meclisi feshetmek ve seçimleri yenilemek de bulunmaktadır. Ayrıca, konsolide bütçenin onayı, gerek yerel gerek uluslararası hâkim ve savcıların atanması ve görevden alınması, para politikası, kolluk kuvvetleri ve Kosova Koruma Gücü üzerinde denetim ve belirli alanlarda KFOR'la işbirliği gibi hususlar da BMGSÖT'nin münhasır yetkili olduğu alanlardır¹⁶⁹².

Anayasal Çerçeve Özel Temsilciye, Özyönetim Geçici Kurumlarının tasarruflarını denetleme ve belirli durumlarda iptal etme yetkisi vermiştir¹⁶⁹³. Söz

---

¹⁶⁸⁹ Nitekim BM Genel Sekreteri tarafından Güvenlik Konseyine sunulan raporda, Anayasal Çerçevenin “Öz-Yönetim Geçici Kurumlarının Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararına aykırı herhangi bir tasarrufuna karşı Özel Temsilci için, gerekli olan durumlarda Meclisin yasama işlemlerine karşı veto yetkisi dâhil, müdahale ve düzeltme gibi geniş yetkiler” içerdiği ifade edilmiştir. Bkz. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo, UN Doc. S/2001/565, 7 June 2001, prg. 23.

¹⁶⁹⁰ Anayasal Çerçevenin 12. Bölümünde, “İşbu Anayasal Çerçeveye göre Geçici Özyönetim Kurumlarının sorumluluklarını yerine getirmesi, Genel Sekreter Özel Temsilcisinin Özyönetim Geçici Kurumlarının, onların görevlilerinin ve memurlarının denetlenmesi ve bahsedilenlerin tasarruflarının BM Güvenlik Konseyinin 1244(1999) sayılı Kararına veya işbu Anayasal Çerçeveye aykırı olması durumunda uygun önlemlerin alınması da dâhil, BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararının tam olarak uygulanmasını sağlama yetkisini etkilemez veya azaltmaz” hükmüne yer verilmiştir. Bkz. Regulation No. 2001/9, “On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo”, UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001, Chapter 12.

¹⁶⁹¹ Stahn, *Constitution Without a State*, s. 558.

¹⁶⁹² Regulation No. 2001/9, “On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo”, UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001, Chapter 8.

¹⁶⁹³ Nitekim uygulamada BMGSÖT'nin, Özyönetim Geçici Kurumlarının 1244 (1999) sayılı Güvenlik Konseyi Kararına ya da Anayasal Çerçeveye aykırı olarak gördüğü bazı kararları iptal ettiği yönünde bkz. Friedrich, s. 259; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 552; Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, prg. 108, s. 447.

konusu belge BMGSÖT tarafından kabul edilen bir Tüzük olup, bu Tüzük de 1244 (1999) sayılı Karar bağlamında Kosova’da oluşturulan spesifik hukuk düzeninin bir parçasıdır. Yani Anayasal Çerçeve, UNMIK’in görev yaptığı geçici süreçte, Kosova’nın yönetimi için kabul edilen hukuk kuralları bütünüdür. Dolayısıyla Anayasal Çerçeveyle oluşturulan kurumlar, ancak kendilerine bu belgeyle devredilen yetki sınırları içerisinde faaliyette bulunabileceğinden her zaman BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisinin üstün otoritesine tâbiydiler¹⁶⁹⁴. Nitekim Anayasal Çerçevenin giriş bölümünde, “Kosova Özyönetim Geçici Kurumlarının sorumluluklarını yerine getirmesi, BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararının uygulanması bakımından Genel Sekreter Özel Temsilcisinin nihaî otoritesini herhangi bir şekilde etkilemez veya azaltmaz” açıklamasına yer verilmiştir¹⁶⁹⁵. BMGSÖT’nin özyönetim geçici kurumları üzerindeki denetim yetkisi aynı zamanda 1244 (1999) sayılı Kararın da bir gereğidir¹⁶⁹⁶.

3. Nihâî Statü Süreci (2005-2007) ve UNMIK’in Durumu

a. Kosova’nın Nihâî Statüsünün Belirlenmesine İlişkin Müzakere Süreci

BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararıyla UNMIK’e verilen görevlerden biri, “*Rambouillet uzlaşlarını (S/1999/648) dikkate alarak, Kosova’nın gelecekteki statüsünü belirlemek için tasarlanmış bir siyasî sürecin kolaylaştırılması*” idi¹⁶⁹⁷. BM Güvenlik Konseyi bir taraftan Kosova’da Yugoslavya Federal Cumhuriyeti’nin egemenliğini teyit ederken, diğer yandan bağımsızlık seçeneğini dışlamaksızın¹⁶⁹⁸ nihâî statünün belirlenmesini siyasî sürecin sonucuna

¹⁶⁹⁴ Ayrıca bkz. Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, prg. 89, s. 440.

¹⁶⁹⁵ Regulation No. 2001/9, “On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo”, UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001, giriş bölümü, prg. 9.

¹⁶⁹⁶ Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararında, “demokratik özyönetim geçici kurumlarını kurarken ve bu kurumların gelişimini denetlerken, Kosova için geçiş yönetimini sağlayacak bir geçici yönetim” öngörülmektedir. Yine Kararda, “uluslararası sivil birimin temel sorumluluklarının, seçimlerin yapılması da dâhil siyasî bir çözüme varılincaya dek demokratik ve özerk özyönetim için geçici kurumların kurulmasını ve bu kurumların gelişiminin denetlenmesini içereceği” de ifade edilmiştir. Sırasıyla bkz. UN Doc. S/RES/1244/1999, 10 June 1999, prg. 10, prg. 11/c.

¹⁶⁹⁷ UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 11/e.

¹⁶⁹⁸ Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, prg. 104, s. 445.

endekslemiştir¹⁶⁹⁹. Nitekim UNMIK tarafından kabul edilen Anayasal Çerçeve de, BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararı uyarınca gelecekte uygun bir aşamada başlayacak nihaî statünün belirlenmesi sürecinde “*halkın iradesi dedâhil ilgili tüm faktörlerin tam olarak dikkate alınacağı*” ifade edilmiştir¹⁷⁰⁰. Bir yandan Arnavutların diğer yandan Belgrad yönetiminin çatışan talepleri karşısında UNMIK, nihaî statü meselesine ilişkin görüşmelerin başlaması için Kosova’da kurulan yerel kurumların yönetimde belli standartları sağlaması gerektiğini belirtmiştir¹⁷⁰¹.

UNMIK başlangıçta Kosovalı Arnavutlar ile Belgrad arasında yapılacak görüşmeler için aracılık yapmayı denemişse de, bunun hem Kosova’da yönetim yetkilerinin doğrudan üstlenilmesi nedeniyle hem de misyonun tarafsızlığının korunması bakımından uygun olmadığı düşünülmüştür¹⁷⁰². Nihayetinde statü görüşmelerinin BM Genel Sekreteri tarafından atanacak bir özel temsilcinin başkanlığında yürütülmesi kararlaştırılmıştır. BM Genel Sekreteri Haziran 2005’te, Norveç’in NATO daimî temsilcisi *Kai Eide*’yi, Kosova konusunda kapsamlı bir inceleme yapmak üzere kendisinin Özel Elçisi (*Special Envoy*) olarak atamıştır¹⁷⁰³. *Kai Eide* tarafından sunulan kapsamlı inceleme raporu¹⁷⁰⁴ sonucunda, Güvenlik

---

¹⁶⁹⁹ Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 310-311.

¹⁷⁰⁰ Regulation No. 2001/9, “On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo”, UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001, giriş bölümü prg. 6. Bu belirleme UNMIK’in görev tanımına uygundur; zira 1244 (1999) sayılı Kararda dikkate alınması gerektiği ifade edilen Rambouillet Anlaşmasında da nihaî statü sürecine ilişkin olarak halkın iradesine atıf yapılmıştır. Bkz. *Interim Agreement for Peace and Self-Government In Kosovo*, 23 February 1999, Chapter 8, m. 1/3, UN Doc. S/1999/648, 7 June 1999.

¹⁷⁰¹ UNMIK tarafından nihaî statü görüşmelerine başlanabilmesi için karşılanması gerektiği kabul edilen sekiz standart (*standards before status*) şunlardır: işleyen demokratik kurumlar, hukukun üstünlüğü, serbest dolaşım, geri dönüşlerin sürdürülebilir olması için toplulukların ve üyelerinin hakları, ekonomi alanında sağlanması gereken ilerleme, mülkiyet hakkına saygı, Özyönetim Geçici Kurumları ile Belgrad yönetimi arasında diyalog, Kosova Koruma Gücü ile ilgili standartlar. Bkz. *Standards for Kosovo*, UNMIK/PR/1078, 10 December 2003. Bu politika, BM Güvenlik Konseyi Başkanlığı tarafından yapılan açıklamayla da kabul edilmiştir. Bkz. UN Doc. S/PRST/2003/26, 12 December 2003. Daha sonra kabul edilen Kosova Standartları Uygulama Planıyla Kosova’nın söz konusu standartlar bakımından durumunun izlenmesi için bir mekanizma öngörülmüştür. Bkz. *Kosovo Standards Implementation Plan*, 31 March 2004, <<http://operationkosovo.kentlaw.edu/symposium/resources/KSIP%20final%20draft%2031%20March%202004b.htm>> (27.10.2010).

¹⁷⁰² Stahn, *International Territorial Administration*, s. 314.

¹⁷⁰³ Press Release, UN Doc. SG/A/927, Secretary-General Appoints Ambassador Kai Eide of Norway as His Special Envoy to undertake Comprehensive Review of Kosovo, <<http://www.un.org/News/Press/docs/2005/sga927.doc.htm>> (27.10.2010).

¹⁷⁰⁴ Raporun tam metni için bkz. S/2005/635, 7 October 2005.

Konseyinde Kosova için nihaî statü sürecinin başlatılması yönünde konsensüs oluşmuştur¹⁷⁰⁵.

Güvenlik Konseyinin nihaî statü sürecine geçişi kabulünden sonra, Kasım 2005'te BM Genel Sekreteri, Kosova'nın gelecekteki statüsüne ilişkin müzakere süreci için Finlandiya eski devlet başkanı *Martti Ahtisaari*'yi özel elçisi olarak atamıştır¹⁷⁰⁶. Güvenlik Konseyi üyeleri bu atamayı onaylarken, Genel Sekreter ve dolayısıyla özel elçisi için çalışmaları sırasında referans teşkil edebilecek olan Temas Grubunun Rehber İlkelerini (*the Guiding Principles of the Contact Group*) atama onayına eklemiştir¹⁷⁰⁷. Bu ilkeler arasında şu hususlara yer verilmiştir:

“Görüşmeler sonucu varılmış bir çözüm, uluslararası öncelik olmalıdır. Süreç bir kez başladıktan sonra, bloke edilmemeli ve bir neticeye vardırılmalıdır. Temas Grubu, tarafları, iyi niyetli ve yapıcı davranmaya, tek taraflı adımlardan kaçınmaya ve şiddetin her türlüünü reddetmeye çağırmaktadır (prg.3). Güvenlik Konseyi, meseleyi aktif olarak gündeminde bulundurmaya devam edecektir. Kosova'nın statüsü hakkında nihaî karar, Güvenlik Konseyi tarafından onaylanmalıdır (prg.8). Tek taraflı veya kuvvet kullanımından kaynaklanan herhangi bir çözüm kabul edilemez (m. 6)”.

20 Şubat - 8 Eylül 2006 tarihleri aralığında Sırbistan ve Kosova heyetleri arasında, özellikle Kosova'nın devlet fonksiyonlarının ve yönetsel işlevlerinin yerinden yönetimi, kültürel miras ve dinî mekânlar, ekonomik meseleler ve toplumların hakları konularının görüşüldüğü müzakere turları yapılmış, tarafların görüşleri birçok konuda birbirlerinden uzak kalmıştır¹⁷⁰⁸. Durum böyle olunca, BM Genel Sekreterinin Özel Elçisi 2 Şubat 2007 tarihinde taraflara, Kosova'nın

---

¹⁷⁰⁵ Bu husus, 24 Ekim 2005 tarihli Güvenlik Konseyi Başkanlık Açıklamasında şu şekilde ifade edilmiştir: “Güvenlik Konseyi, Büyükelçi Eide'nin, Kosova'nın ve geniş anlamda bölgenin hâlen karşı karşıya bulunduğu zorluklara rağmen, siyasî süreci bir sonraki aşamaya taşıma zamanının geldiği yönündeki genel değerlendirmesiyle aynı fikirdedir. Bu nedenle Güvenlik Konseyi, Genel Sekreterin, 1244 (1999) sayılı Kararda da öngörüldüğü üzere, Kosova'nın gelecekteki statüsünü belirlemek için bir siyasî sürecin başlatılması niyetini desteklemektedir” (prg. 3). Ayrıntılı bilgi için bkz. UN Doc. S/PRST/2005/51, 24 October 2005.

¹⁷⁰⁶ BM Genel Sekreteri tarafından Martti Ahtisaari'ye gönderilen atama mektubunun ekinde yer alan “Görev Tanımı” (*Terms of Reference*) çerçevesinde, gelecekteki statünün belirlenmesi sürecinin ilerleyiş hızının ve süresinin, tarafların işbirliği ve ortaya konulan mesele dikkate alınarak, Genel Sekreterle yapılacak istişareler temelinde Özel Elçi tarafından belirleneceği ifade edilmiştir. Bkz. Letter of the Secretary General to Mr. Martti Ahtisaari of 14 November 2005, United Nations dossier No. 198, <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15040.pdf>> (28.10.2010). Nihaî statü sürecine ve bu süreçte Temas Grubu devletleri ile tarafların tutumlarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Knoll, Fuzzy Statehood, ss. 363-373.

¹⁷⁰⁷ Bkz. Letter dated 10 November 2005 from the President of the Security Council Addressed to the Secretary General, Annex Guiding Principles of the Contact Group for a Settlement of the Status of Kosovo, UN Doc. S/2005/709, 10 November 2005.

¹⁷⁰⁸ Bkz. UN Doc. S/2006/361, 5 June 2006; UN Doc. S/2006/707, 1 September 2006; UN Doc. S/2006/906, 20 November 2006.

statüsünün belirlenmesine yönelik kapsamlı bir öneri taslağı sunmuş ve tarafları bu öneri çerçevesinde yapılacak görüşmelere katılmaya davet etmiştir¹⁷⁰⁹. Bu öneri 10 Mart 2007’de Viyana’da yapılan son turda görüşülmüş, fakat bu görüşmelerde de taraflar herhangi bir ilerleme kaydedememiştir¹⁷¹⁰.

b. Kosova’nın Statüsünün Çözümü Önerisi ve Çözüm Çabaları

Müzakere süreci sonunda Güvenlik Konseyine sunulan raporda Özel Elçi, nihaî statüye ilişkin görüşmelerin bir yıldan fazla sürmesine rağmen tarafların Kosova’nın gelecekteki statüsü üzerinde bir anlaşmaya varmalarının mümkün olmadığını kendisi bakımından netleştğini ifade etmiştir¹⁷¹¹. Söz konusu raporun ekinde *Ahtisaari planı* olarak da bilinen “Kosova’nın Statüsünün Çözümü için Kapsamlı Öneri¹⁷¹²” yer almıştır. Bu öneride Kosova için bir çeşit şartlı/denetimli bağımsızlık öngörülmekteydi¹⁷¹³. Ahtisaari Planında, çözümün uygulanmasını izlemek üzere bir Uluslararası Sivil Temsilci atanması ve bir Avrupa Birliği

¹⁷⁰⁹ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UN Doc. S/2007/134, 9 March 2007, s. 1.

¹⁷¹⁰ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UN Doc. S/2007/395, 29 June 2007, s. 1.

¹⁷¹¹ Söz konusu Raporun sonunda Özel Elçi vardığı sonucu şu ifadelerle açıklamaktaydı: “Kesin görüşüm şudur ki müzakerelerin, Kosova’nın statüsüne ilişkin karşılıklı olarak kabul edilebilir herhangi bir sonuç üretme potansiyeli tükenmiştir. Şekli ne olursa olsun, ek müzakereler de bu çıkmazın üstesinden gelemeyecektir” (prg. 3). “Kosova’nın statüsüne karar verme zamanı gelmiştir. Kosova’nın yakın tarihi ve bugünkü gerçekleri iyice gözden geçirildikten sonra ve taraflarla yapılan müzakereler dikkate alındığında, ben, Kosova için tek uygun seçeneğin, bir başlangıç dönemi için uluslararası toplum tarafından denetlenerek, bağımsızlık olduğu sonucuna vardım” (prg. 5). Bkz. Genel Sekreterin Özel Elçisinin Kosova’nın Gelecekteki Statüsüne Dair Raporunun ekli olduğu, BM Genel Sekreteri tarafından Güvenlik Konseyi Başkanına hitaben gönderilen 26 Mart 2007 tarihli mektup, UN Doc. S/2007/168, 26 March 2007.

¹⁷¹² BM Genel Sekreteri tarafından da desteklenen bu Öneride, Kosova için Anayasa taslağı hazırlamak üzere bir Anayasa Komisyonunun acilen toplanması çağrısında bulunulmakta (m.10/1), hazırlanacak Anayasada yer alacak ilke ve hükümlere ilişkin birtakım şartlar belirlenmekte (m. 1/3 ve Ek I) ve Kosova Meclisinin 120 gün içinde 2/3 çoğunlukla Anayasayı onaylaması öngörülmekteydi (m.10/4). Ayrıca, 120 günlük bir geçiş dönemi sonunda UNMIK’in görevinin sona erdirilmesi talep ediliyor ve sürenin bitiminde “bu Çözümde aksine bir hüküm bulunmadığı takdirde, UNMIK’e verilmiş tüm yasama ve yürütme yetkisinin blok hâlinde Kosova’nın yönetim makamlarına devredileceği” belirtiliyordu (m.15/1(g)). Tam metin için bkz. Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement, UN Doc. S/2007/168/Add.1, 26 March 2007.

¹⁷¹³ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 39; HylkeDijkstra, “The Planning and Implementation of the Rule of Law Mission of the European Union in Kosovo”, **Journal of Intervention and Statebuilding**, Cilt: 5, Sayı: 2, 2011, s. 200.

misyununun kurulması da talep edilmiştir¹⁷¹⁴. Ancak bu plan ne Sırbistan tarafından ne de Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilmiştir¹⁷¹⁵.

Taraflar arasında uzlaşa sağlanamayacağını netleşmesi üzerine Güvenlik Konseyi de kendi adına Kosova'ya ilişkin bir misyon oluşturmaya karar vermiş, bu misyonun raporunda da Kosova'nın nihaî statüsü hakkında tarafların görüş ayrılığına vurgu yapılmıştır¹⁷¹⁶. *Ahtisaari* tarafından sunulan Kapsamlı Önerinin kabulü yönünde Haziran ve Temmuz 2007'de Güvenlik Konseyi önüne getirilen karar taslaklarını Rusya'nın veto edeceği anlaşılınca bu tasarılar geri çekilmiş ve Güvenlik Konseyi bu konuya dair herhangi bir karar alamamıştır¹⁷¹⁷.

Fransa, İtalya, Almanya, Rusya Federasyonu, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nden oluşan Temas Grubunda (*Contact Group*) varılan uzlaşa neticesinde 9 Ağustos - 3 Aralık 2007 tarihleri arasında, AB, Rusya Federasyonu ve ABD temsilcilerinden oluşan bir troykanın nezaretinde, Kosova'nın gelecekteki statüsüne dair yeni müzakereler yapılmıştır¹⁷¹⁸. Troyka, yoğun görüşmelere rağmen tarafların Kosova'nın statüsü konusunda bir anlaşmaya varamadıklarını ve taraflardan hiçbirinin egemenlik temel meselesinde taviz vermeye istekli olmadığını bildirdiği raporunu 4 Aralık 2007'de BM Genel Sekreterine sunmuştur¹⁷¹⁹.

---

¹⁷¹⁴ Kosova'da Çözümün yorumlanması konusunda nihaî otoriteyi haiz bir Uluslararası Sivil Temsilci (*International Civilian Representative/ICR*) atanması da (m.12) Öneride yer alan hususlardan biriydi. Buna göre AB Özel Temsilciliği ve Uluslararası Sivil Temsilcilik sıfatları tek kişide birleşip, bu kişi AB ile yapılacak istişarelerden sonra Uluslararası Yönlendirme Grubu (*International Steering Group*: Fransa, Almanya, İtalya, Rusya Federasyonu, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği, Avrupa Komisyonu ve NATO'dan oluşan bir organ) tarafından atanacaktı (EK IX, m. 4). Uluslararası Sivil Temsilci diğerleri yanında uluslararası andlaşmaların akdedilmesi, uluslararası örgütlere üyelik amacıyla çalışmalar yapılması, Kosova makamlarınca kabul edilen yasama veya yürütme tasarruflarının Kapsamlı Çözüme aykırı olması hâlinde iptali ve Çözümün tüm sivil yönlerinin uygulanmasının izlenmesi gibi çok çeşitli görev ve yetkileri haiz olacaktı (Bkz. EK IX). Kosova'nın Çözümün şartlarını gerçekleştirdiğine Uluslararası Yönlendirme Grubu tarafından karar verildiğinde Uluslararası Sivil Temsilcinin görevine son verilecekti (EK IX, m. 5/2). Bkz. *Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement*, UN Doc. S/2007/168/Add.1, 26 March 2007

¹⁷¹⁵ Dijkstra, s. 201.

¹⁷¹⁶ Bkz. Report of the Security Council Mission on the Kosovo Issue, UN Doc. S/2007/256, 4 May 2007, prg. 59.

¹⁷¹⁷ International Crisis Group, "Breaking the Kosovo Stalemate: Europe's Responsibility", Europe Report No: 18 (21 August 2007), ss. 2-3; Knoll, *Fuzzy Statehood*, s. 373; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 39.

¹⁷¹⁸ Dijkstra, s. 201. Troyka'nın çalışmaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Knoll, *Fuzzy Statehood*, s. 373 vd.

¹⁷¹⁹ Report of the European Union/United States/Russian Federation Troika on Kosovo, 4 December 2007, S/2007/723, 10 December 2007, özellikle bkz. prg. 11 vd.

c. 17 Şubat 2008 Tarihli Bağımsızlık İlanı Sonrası UNMIK'in Durumu

Kosova'nın statüsünün belirlenmesine ilişkin tüm çabaların sonuçsuz kalmasının ardından, AB Konseyinin Birliğin ortak dış ve güvenlik politikası bağlamında 4 Şubat 2008'de kabul ettiği ortak eylemle, Kosova'nın statüsünün belirlenmesine ilişkin kapsamlı öneride de öngörülen AB Hukukun Üstünlüğü Misyonu (*The European Union Rule of Law Mission in Kosovo/EULEX*) kurulmuştur¹⁷²⁰. Buna paralel olarak *Pieter Feith*, AB'nin Kosova Özel Temsilcisi olarak atanmış, böylece ne Sırbistan ne de Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen *Ahtisaari Planında* öngörülen Uluslararası Sivil Temsilci de bulunmuştur¹⁷²¹. Nihayetinde EULEX'in kurulmasına ilişkin Konsey Kararının 16 Şubat 2008 tarihli AB resmi gazetesinde yayınlanmasından bir gün sonra, yani 17 Şubat 2008'de Kosova Meclisi tarafından kabul edilen bildiriyle¹⁷²², Kosova tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Söz konusu bildiri de, bağımsızlık ilanının *Ahtisaari Planıyla* tamamen uyumlu olduğu ve bu planda Kosova için öngörülen yükümlülüklerin hepsinin kabul edildiği vurgulanmıştır¹⁷²³. Bağımsızlık ilanının ardından BM Genel Kurulunun talebi üzerine UAD tarafından verilen Kosova'nın Tek Taraflı Bağımsızlık İlanının Uluslararası Hukuka Uygunluğu Danışma Görüşünde, 4'e karşı 10 oyla Kosova'nın bağımsızlık ilanının uluslararası hukuku ihlal etmediği sonucuna varılmıştır¹⁷²⁴. Ekim 2013 itibarıyla BM üyesi 105 devlet Kosova'nın bağımsızlığını tanımıştır¹⁷²⁵. *Ahtisaari Planında* öngörülen ve aralarında Türkiye'nin de bulunduğu Uluslararası Yönlendirme Grubu tarafından Eylül 2012'de yapılan toplantıyla Uluslararası Sivil Temsilciliğe ve bağımsızlığa ilişkin denetime son verilmiştir¹⁷²⁶.

¹⁷²⁰ Söz konusu Kararın tam metni için bkz. Council Joint Action 2008/124/CFSP, 4 February 2008, "On the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX KOSOVO", OJEU, L 42, 16.02.2008, s. 92-98.

¹⁷²¹ Dijkstra, s. 201.

¹⁷²² Bildirinin tam metni için bkz. Kosovo Declaration of Independence, <<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,128,1635>> (21.01.2010).

¹⁷²³ Bkz. Kosovo Declaration of Independence, prg. 1, 3, 5, 8, 12.

¹⁷²⁴ Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, prg. 123, s. 453.

¹⁷²⁵ Kosova Cumhuriyeti'ni tanıyan devletlerin listesi için bkz. Who Recognized Kosovo as an Independent State?, <<http://www.kosovothanksyou.com/>> (05.10.2013).

¹⁷²⁶ Bkz. "Kosova'nın Siyasi Görünümü", <<http://www.mfa.gov.tr/kosova-siyasi-gorunumu.tr.mfa>> (05.10.2013); "International Support for Kosovo", <<http://www.state.gov/p/eur/ci/kv/c27789.htm>> (05.10.2013).

BM Güvenlik Konseyi UNMIK’i, kendisi aksi yönde bir karar alıncaya dek görevlendirdiğinden UNMIK’in Kosova’daki mevcudiyeti hâlen devam etmektedir. Bununla birlikte 15 Haziran 2008’de Kosova Cumhuriyeti Anayasası¹⁷²⁷ yürürlüğe girmiş ve UNMIK’in görevleri ve yapısında fiilî durumdan kaynaklanan değişiklikler yapılmıştır¹⁷²⁸. Bu çerçevede UNMIK’in sivil yönetim bölümüne son verilmiştir¹⁷²⁹. Ayrıca yaşanan bazı sorunların ardından *EULEX*, BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararı çerçevesinde BM şemsiyesi altında faaliyetine fiilen ancak Aralık 2008’de başlayabilmiştir¹⁷³⁰. *EULEX*’in göreve başlamasıyla UNMIK’in hukukun üstünlüğü bileşeni de nihayete erdirilmiştir¹⁷³¹. Bu aşamada UNMIK’in temel stratejik hedefleri, AGİT, *EULEX* ve KFOR’un da katkısıyla Kosova’da güvenliğin, istikrarın ve insan haklarına saygının sağlanmasıdır¹⁷³². Nihayet belirtmek gerekir ki her iki devlet bakımından da bir AB perspektifi sunularak Kosova meselesinin çözümü konusunda tarafların ortak paydada buluşması için AB’nin girişimleri devam etmektedir¹⁷³³.

¹⁷²⁷ Kosova Cumhuriyeti Anayasasının Türkçe metni için bkz. <<http://www.kushtetutakosoves.info/repository/docs/Kosova.Cumhuriyeti.Anayasasi.pdf>> (05.10.2013).

¹⁷²⁸ Bkz. UN Doc. S/2008/354, 12 June 2008, prg. 14. Bu değişiklikler, Sırbistan’ın da rızası üzerine Kasım 2008’de BM Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen bir başkanlık açıklamasıyla onaylanmıştır. Bkz. UN Doc. S/PRST/2008/44, 26 November 2008. Ayrıca bkz. “Kosovo: The Untold Story of a Diplomatic Breakthrough”, <<http://www.un.org/en/events/tenstories/08/kosovo.shtml>> (20.11.2013). BM Güvenlik Konseyinin başkanlık açıklamalarına ne BM Andlaşmasında ne de BM Güvenlik Konseyi içtüzüğünde yer verilmiştir. Bununla birlikte uygulamada genellikle resmî olmayan görüşmelerde şekillendirilen başkanlık açıklamalarının metni Konseyin resmî toplantılarında oylama yapılmaksızın konsensüsle kabul edilmektedir. Güvenlik Konseyinin örgüt içi konularda yapacağı bir başkanlık açıklamasının bağlayıcı etkisi olabileceği belirtilmekle birlikte, hem Güvenlik Konseyinin uygulaması hem de üye devletlerin görüşleri BM üyesi devletlere yönelik bu tür açıklamaların ancak tavsiye niteliği taşıyabileceği yönündedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Stefan Talmon, “The Statements by the President of the Security Council”, **Chinese Journal of International Law**, Cilt: 2, Sayı: 2, 2003, s. 447-453.

¹⁷²⁹ Bkz. UN Doc. S/2008/692, 24 November 2008, prg. 21, 22. Misyonun 491 kişilik personel sayısının 507 kişiye düşürüldüğü yönünde bkz. UN Doc. S/2009/300, 10 June 2009, prg. 18.

¹⁷³⁰ *EULEX* hakkında ayrıntılı bilgi için ve Kosova’nın statüsü konusunda AB’nin üstleneceği rolü belirleme çalışmalarının 2004 yılında bölgede yaşanan ciddi iç karışıklıktan sonra başladığı yönünde bkz. Erika De Wet, “The Governance of Kosovo: Security Council Resolution 1244 and the Establishment and Functioning of *EULEX*”, **American Journal of International Law**, Cilt: 103, 2009, (The Governance of Kosovo), ss. 83-96; Dijkstra, ss. 193-210.

¹⁷³¹ UN Doc. S/2009/300, 10 June 2009, prg. 18. Ayrıca bkz. UN Doc. S/PRST/2008/44, 26 November 2008.

¹⁷³² Ayrıntılı bilgi için bkz. UNMIK Background, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/background.shtml>> (28.08.2013). Ayrıca bkz. UN Doc. S/2013/254, 30 April 2013, prg. 2.

¹⁷³³ Bu bağlamda özellikle Kosova’nın kuzeyinde Sırların yoğun olarak yaşadığı Mitrovica bölgesindeki meselelere ilişkin olarak taraflar arasında 19 Nisan 2013 tarihinde anlaşmaya varılmış, ardından 22 Mayıs 2013’te bu anlaşma konusunda bir uygulama planı kabul edilmiştir. AB’nin girişimiyle yapılan bu müzakerelerde yaşanan olumlu gelişmelerin ardından 27-28 Haziran 2013’te toplanan Avrupa Konseyi de Sırbistan’ın AB’ye katılım müzakerelerine başlamasını kabul etmiştir.

C. Uygulamada UNMIK

1. Sivil Yönetim Alanında Yeniden Yapılandırma Faaliyeti

a. Temel Sivil Yönetim Alanındaki İşlevleri

Çatışmadan yeni çıkmış ülkeler için görevlendirilen uluslararası yönetim misyonlarının en önemli işlevlerinden biri, görev yaptıkları ülkenin halkına belli başlı kamu hizmetlerinin yeniden verilmesinin sağlanması, yani ilgili ülkede temel sivil yönetimin yeniden kurulmasıdır¹⁷³⁴. BM Güvenlik Konseyi de 1244 (1999) sayılı Kararıyla UNMIK'ten Kosova'da "*gerekli olduğu durumlarda ve sürece, temel sivil yönetim işlevlerinin yerine getirilmesini*" istemiştir¹⁷³⁵. Nitekim bu çerçevede, UNMIK'in doğrudan BM'nin sorumluluğundaki sivil yönetim bileşenine Kosova'nın sivil yönetiminin sağlanması görevi verilmiştir¹⁷³⁶. Bu birim göreve başlar başlamaz bir yandan geçici yönetim için hazırlık yaparken diğer yandan zorunlu/temel kamu hizmetlerinin yeniden sağlanması için acil önlemlerin alınması konusunda çalışmaya başlamıştır¹⁷³⁷.

UNMIK'in göreve başlamasının hemen ardından su ve ayrıca ısınma ile üretim bakımından önemli olan elektrik enerjisi bazı aksaklıklarla da olsa bölgeye yeniden verilmeye başlanmış, posta ve telekomünikasyon ofisleri yeniden açılmış¹⁷³⁸, çatışmalardan zarar gören okullarda binaların onarımı ve fizikî koşulların iyileştirilmesi çalışmaları yapılarak pek çok okul tekrar eğitim öğretim faaliyetine başlamış, bölgedeki tüm hastaneler yeniden sağlık hizmeti verir hâle getirilmiş, çöplerin toplanması ile atıkların bertaraf edilmesi gibi ihtiyaçlar da karşılanmaya başlanmıştır¹⁷³⁹. Yine aynı dönemde kamu hizmetlerinin sürdürülebilirliğinin

---

Ayrıntılı bilgi için bkz. UN Doc. S/2013/254, 30 April 2013, prg. 4; S/2013/444, 26 July 2013, prg. 4 vd.

¹⁷³⁴ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 133.

¹⁷³⁵ Bkz. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 11 (b).

¹⁷³⁶ UN Doc. S/1999/672, 12 June 1999, prg. 5, 8-11.

¹⁷³⁷ UN Doc. S/1999/987, 16 September 1999, prg. 15.

¹⁷³⁸ UNMIK tarafından 14 Ekim 1999 tarihinde kabul edilen 1999/12 sayılı Tüzükle, Kosova'da posta ve telekomünikasyon alanındaki hizmetlerin sağlanması için yeni bir Posta ve Telekomünikasyon Kurumu kurulmuştur. Bkz. "On the Provision of Postal and Telecommunications Services in Kosovo", UNMIK/REG/1999/12, 14 October 1999.

¹⁷³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. UN Doc. S/1999/987, 16 September 1999, prg. 15-22; UN Doc. S/1999/1250, 23 December 1999, prg. 34 vd.

sağlanması ve kamu görevlilerinin asgarî yaşam standartlarına kavuşması amacıyla, sağlık, eğitim ve adalet alanlarında çalışanlara maaş ödenmesine başlanmıştır¹⁷⁴⁰.

BM tarafından barış inşası misyonları bağlamında son dönemde girilen en önemli uluslararası yönetim misyonu olan UNMIK, BM Sekreteryası için hem geleneksel hem de pek çok yeni kuşak barışı koruma operasyonlarından farklıydı. BM'nin liderliğindeki sivil yönetim bileşeninin ihtiyaç duyduğu uzman sivil personel, askerî ve polis misyonlarının aksine kural olarak üye devletlerin katkılarıyla sağlanmamakta, sahadaki ihtiyaçlar gözetilerek doğrudan BM Sekreteryası tarafından istihdam edilmekteydi¹⁷⁴¹. Ancak sahada görev alacak uzman personel bulmak nispeten zordu ve 29 Mayıs 2000 tarihi itibarıyla yani UNMIK'in kurulmasından bir yıl sonra, başlangıçta istihdam edilmesi planlanan 435 personelden yalnızca 292'si göreve başlamıştı¹⁷⁴². Bu personelin büyük kısmı da merkezdeki pozisyonlarda ihtiyaçları karşıladığından, özellikle yerel/belediyeler düzeyindeki boşluk daha önceki paralel yönetim yapılanmalarının süregelmesine yol açmıştır¹⁷⁴³.

b. Ekonomi Alanında Yeniden Yapılandırma İşlevi

(1) Genel Olarak

Çalışmamızın birinci bölümünde açıklandığı üzere, Soğuk Savaş sonrasında uluslararası alanda mevcut koşulların değişmesi, BM'nin de barışı koruma misyonlarının görev tanımında ve işlevlerinde değişikliğe gitmesini beraberinde getirmiştir¹⁷⁴⁴. 1992 yılında BM Genel Sekreteri tarafından yayımlanan “Barış İçin Gündem” (*An Agenda for Peace*) başlıklı raporda öngörülen çatışma sonrası barış inşası kavramı çerçevesinde, çatışmaların tekrarının önlenmesi amacıyla sorunların altında yatan ekonomik, sosyal, kültürel ve insanî meselelerle de ilgilenilmeye

¹⁷⁴⁰ UN Doc. S/1999/987, 16 September 1999, prg. 18.

¹⁷⁴¹ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 135.

¹⁷⁴² UN Doc. S/2000/538, 6 June 2000, prg. 28.

¹⁷⁴³ UN Doc. S/1999/1250, 23 December 1999, prg. 35.

¹⁷⁴⁴ Ayrıca bkz. Laurence BoissonDe Chazournes, **Taking the International Rule of Law Seriously: Economic Instruments and Collective Security**, International Peace Academy, Policy Paper (October 2005), s. 8.

başlanmıştır¹⁷⁴⁵. Yine BM Genel Sekreteri tarafından hazırlanan 2001 tarihli bir başka raporda da barış inşasında amacın, sosyal, ekonomik ve siyasal kurumların (yeniden) inşası olduğu vurgulanmıştır. Aynı raporda sürdürülebilir bir iç barış için sürdürülebilir kalkınmanın zarurî olduğu ve BM'nin de sürekli barış ve sürdürülebilir kalkınmaya olanak sağlayan koşulların yaratılması rolünü üstleneceği ifade edilmiştir¹⁷⁴⁶. Bahsedilen gelişmeler BM sisteminde uluslararası barış ve güvenliğin bir ekonomi boyutunun da bulunduğu kabul edilmesi eğilimini yansıtmaktadır¹⁷⁴⁷.

Özellikle çatışmadan yeni çıkmış ülkelerde görevlendirilen uluslararası yönetim misyonlarının, ilgili ülkede sürekli barışın sağlanması için görev tanımları çerçevesinde ekonomik iyileştirme de dâhil yeniden yapılandırma faaliyetine girişmeleri gerekmektedir¹⁷⁴⁸. Ekonomik yeniden yapılandırma gerekliliğinin sebepleri ise çeşitlidir¹⁷⁴⁹. Öncelikle, ekonomik iyileştirme, aktif olarak çatışmalara katılmış kişilerin sosyal yaşama yeniden katılması, mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin evlerine geri dönüşü, görev yapılan ülkede (yeniden) inşa edilecek etkin siyasî kurumlar ve iyi işleyen bir sivil yönetimin kurulması gibi barış inşasının diğer yönleriyle yakından ilgilidir. İkinci olarak yeniden yapılandırma sürecinde sağlanacak bir ekonomik canlanma, yerel halka özellikle yaşam kalitesi bakımından

---

¹⁷⁴⁵ Jelena Smoljan, "Socio-economic Aspects of Peacebuilding: UNTAES and the Organisation of Employment in Eastern Slavonia", **International Peacekeeping**, Cilt: 10, Sayı: 2, 2003, s. 28. Ayrıca bkz. "An Agenda for Peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping", UN Doc. A/47/277-S/24111, 17 June 1992, prg. 57. Özellikle ekonomik eşitsizliğin, etnik, dinî veya başka tür toplumsal ayrışmayla birleştiği durumlarda iç karışıklıklara neden olabileceği ve bu durumlarda çıkan çatışmalardan sonra ekonomik kalkınmayı sağlayacak önlemlerin alınmasıyla şiddetin ekonomik temellerinin zayıflayacağı yönünde bkz. Caplan, *International Governance*, s. 136.

¹⁷⁴⁶ Report of the Secretary-General, "No exit without strategy: Security Council decision-making and the closure or transition of United Nations peacekeeping operations", UN Doc. S/2001/394, 20 April 2001, prg. 11, 12. Bahsedilen Raporda kapsamlı barış inşasının başarılı olmasında üç temel hedefin bulunduğu, bunların da iç ve dış güvenliğin sağlanması, siyasî kurumların ve iyi yönetimin güçlendirilmesi, ekonomik ve sosyal rehabilitasyonun ve dönüşümün desteklenmesi olduğu ifade edilmiştir. Bkz. UN Doc. S/2001/394, 20 April 2001, prg. 20.

¹⁷⁴⁷ De Chazournes, s. 8; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 148. Güvenlik ile ekonomik ve sosyal koşullar arasında tam anlamıyla bir nedensellik bağı kurulamayacağı iddiasıyla, özellikle BM Güvenlik Konseyinde ekonomi boyutunu da içeren kapsamlı bir güvenlik kavramının kabul edilmesinin eleştirisi için bkz. Martti Koskenniemi, "The Police in the Temple, Order, Justice and the UN: A Dialectical View", **European Journal of International Law**, Cilt: 6, 1995, s. 341 vd.

¹⁷⁴⁸ De Chazournes, s. 8; Caplan, *International Governance*, s. 136. Ayrıca bkz. Issues Paper for the Session on Socio-economic and Institutional Challenges of Post-conflict Peacebuilding and Development: A Long-term Perspective, United Nations Department of Economic and Social Affairs, New York, 2004, prg. 6, <http://www.un.org/esa/peacebuilding/Action/DesaTaskForce/papers_egm20041115/egm_sessionIIa_issues_paper.pdf> (20.06.2013).

¹⁷⁴⁹ Bkz. Caplan, *International Governance*, ss. 135, 136.

somut avantajlar sunabileceğinden uluslararası yönetim misyonlarına desteğin artırmasına da yardımcı olabilir¹⁷⁵⁰. Ve nihayet ekonomik canlanmanın sağlanması, (yeniden) kurulan kurumların finansmanı için gerekli kaynakların yaratılmasında da önemli bir etkiye sahiptir.

Uzun süren çatışmalardan çıkan ve ekonominin neredeyse tamamen çökmüş olduğu ülkelerde, ekonomik durumun düzeltilebilmesi için uluslararası yardımın yanı sıra hem kısa vadeli acil önlemler hem de uzun vadeli önlemler alınabilmektedir¹⁷⁵¹. Bu bağlamda vergi ve gümrük sistemi ile mali kurumların kurulması, işletmelerin ekonomik faaliyetlerine yeniden başlayabilmeleri için gerekli olanakların sağlanması ve yabancı yatırımların teşviki gibi işleyen bir ekonominin yeniden oluşturulmasına yönelik tedbirler kısa vadeli ya da acil önlemler olarak değerlendirilebilir. Uzun vadeli önlemler arasında ise ekonomik hususlarda yetkinin yerel kurumlara devrinden önce yeterli kaynakların güvenceye alınması, kamu harcamalarında etkinliğin sağlanması yer almakta¹⁷⁵² ve neticede genellikle piyasa ekonomisine geçişin sağlanması¹⁷⁵³ hedeflenmektedir¹⁷⁵⁴.

(2) UNMIK'in Ekonomi Alanındaki Yeniden Yapılandırma Faaliyeti

Kosova, hem Sosyalist Yugoslavya döneminde hem de sonrasında endüstriyel alandaki yatırımlar ve ekonomik gelişmişlik düzeyi bakımından ülkenin en geri kalmış bölgelerinden birisiydi¹⁷⁵⁵. Sonradan yaşanan çatışmalar ve NATO'nun gerçekleştirdiği askerî müdahale bölge ekonomisinin tamamen çöküşüne yol

---

¹⁷⁵⁰ Bkz. Caplan, International Governance, ss. 141-142.

¹⁷⁵¹ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 148.

¹⁷⁵² Caplan, International Governance, s. 144.

¹⁷⁵³ *Caplan'a göre*, pazar odaklı yeniden yapılandırma, kalkınma için bir teşvik olsa da bu yeniden yapılandırmanın gerektirdiği neoliberal önlemler savaştan yeni çıkan bir ülkenin ihtiyaçlarına her zaman uygun değildir. Bu nedenle piyasa temelli yaklaşımlar benimsenirken, söz konusu yaklaşımların özellikle yoksulluk, işsizlik ve eşitsizlik gibi yeni çatışmalara yol açabilecek olumsuz sosyal etkileri azaltılmaya çalışılmalıdır. Bkz. Caplan, International Governance, s. 141.

¹⁷⁵⁴ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 149.

¹⁷⁵⁵ The European Commission and the World Bank, Towards Stability and Prosperity: A Program for Reconstruction and Recovery in Kosovo, Pristina, 3 November 1999, s. 6, <http://ec.europa.eu/enlargement/archives/seerecon/kosovo/documents/kosovo_toward_stability_and_prosperity_1999.pdf> (10.06.2013). Ayrıca bkz. Caplan, International Governance, s. 148.

açmıştır¹⁷⁵⁶. UNMIK göreve başladığında bölge bir yandan kötü ekonomik koşullarla boğuşmaktayken, diğer yandan çatışmalardan önce genellikle yönetici ve uzman kadrolarında görev alan Sırp'ların bölgeyi terk etmesiyle Kosova'da işleyen bir mali sistem de kalmamıştır¹⁷⁵⁷.

BM Güvenlik Konseyi Kosova'da uluslararası geçici yönetim kurduğu 1244 (1999) sayılı Kararında, misyonun ekonomik yönüne de yer vermiş ve UNMIK'i özellikle ekonomik yeniden yapılandırmanın desteklenmesi konusunda açıkça görevlendirmiştir¹⁷⁵⁸. Bu görevlendirme Kararda, "*kilit önemi haiz altyapının yeniden yapılandırılmasının ve diğer ekonomik yeniden yapılandırmaların desteklenmesi*" şeklinde ifade edilmiştir¹⁷⁵⁹. Ayrıca 1244 (1999) sayılı Karar prg. 13'te de BM Güvenlik Konseyi "*tüm üye devletlerin ve uluslararası örgütlerin ekonomik ve sosyal yeniden yapılandırmaya ve mülteciler ile yerlerinden edilmiş kişilerin güvenli bir şekilde geri dönüşüne katkıda bulunmasını teşvik ederek, bu bağlamda mümkün olan en erken tarihte bir uluslararası bağışçılar konferansı toplanmasının önemini vurgulamaktadır.*"

UNMIK'in dördüncü sütununu teşkil eden yeniden yapılandırma ve ekonomik kalkınma alanındaki başlıca sorumluluk Avrupa Birliğine (AB) verilmişti¹⁷⁶⁰. AB bu sorumluluğu yerine getirirken Dünya Bankası ve ilgili diğer örgütlerle işbirliği içinde çalışmaktaydı¹⁷⁶¹. AB, BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararı Ek 2'de düzenlendiği üzere, kriz bölgesinin ekonomik kalkınması ve istikrarı için kapsamlı bir yaklaşım benimsemiştir¹⁷⁶². Bu yaklaşım, demokrasinin, ekonomik refahın, istikrarın ve bölgesel işbirliğinin daha da geliştirilmesi amacıyla geniş bir uluslararası katılım ile Güneydoğu Avrupa İçin İstikrar Paktının uygulanmasını da içermekteydi¹⁷⁶³. BM Genel Sekreteri de

---

¹⁷⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Dimitri G. Demekas, Johannes Herderschee, Davina Jacobs, **Kosovo: Institutions and Policies for Reconstruction and Growth**, International Monetary Fund, Washington D.C., 2002, s. 5.

¹⁷⁵⁷ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 16.

¹⁷⁵⁸ De Chazournes, s. 8.

¹⁷⁵⁹ UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 11 (g).

¹⁷⁶⁰ Bkz. Report of the Secretary-General pursuant to Paragraph 10 of Security Council Resolution 1244 (1999), UN Doc. S/1999/672, 12 June 1999, prg. 5.

¹⁷⁶¹ Bkz. De Chazournes, s. 9.

¹⁷⁶² De Chazournes, s. 9.

¹⁷⁶³ Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, Annex 2, prg. 9. BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararında ayrıca, Kosova krizinden etkilenen bölgenin ekonomik kalkınması ve istikrarı için Güneydoğu Avrupa İçin İstikrar Paktının uygulanması da dâhil kapsamlı bir yaklaşım

hazırladığı bir raporda, BMGSÖT'nin uygulanabilir bir piyasa ekonomisi kurmak ve Güneydoğu Avrupa İçin İstikrar Paktını dikkate alarak Kosova'nın ekonomik ve sosyal kalkınmasına yönelik kapsamlı bir yaklaşım geliştirmek için çalışacağını ifade etmiştir¹⁷⁶⁴.

BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararıyla kendisine verilen görevler çerçevesinde UNMIK, Kosova'da işlerliğe sahip bir ekonominin ve genel bir ekonomik istikrar programının oluşturulması işine girişmiştir¹⁷⁶⁵. Bu amaçla UNMIK tarafından alınan kısa vadeli acil önlemlere ilişkin çeşitli düzenlemeler dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki, 31 Ağustos 1999 tarihli 1999/3 sayılı Tüzükle, UNMIK'in gümrük yönetimi ve vergi toplama sistemini yeniden kurmasıdır¹⁷⁶⁶. Söz konusu Tüzükle gümrük, tüketim ve satış vergilerinden elde edilen gelirler Kosova bütçesine tahsis edilmiş¹⁷⁶⁷, böylece UNMIK göreve başlar başlamaz gelirlerine uluslararası yardımların yanında yeni bir kalem eklemiştir¹⁷⁶⁸.

Temel ekonomik kurumların bulunmadığı Kosova gibi örneklerde, bu kurumların en baştan oluşturulması gerekmektedir¹⁷⁶⁹. Bu bağlamda malî sektörün rehabilitasyonunu, ekonomik yeniden yapılandırmanın güçlendirilmesi için bir öncelik olarak değerlendiren UNMIK, 1999/16 sayılı Tüzükle Kosova Merkezî Malî Otoritesini (*Central Fiscal Authority of Kosovo*) kurmuştur¹⁷⁷⁰. BMGSÖT'nin denetimine tâbi olan Merkezî Malî Otorite Kosova bütçesinin genel yönetiminden sorumluydu¹⁷⁷¹. Ayrıca etkin bir ödemeler ve sağlam bankacılık sistemleri sağlanması yoluyla Kosova'da ekonominin güçlendirilmesi amacıyla Ödeme İşlemleri Denetim Kurulu¹⁷⁷² (*Supervisory Board for Payment Operations*) ile

---

geliştirmek amacıyla AB ve diğer uluslararası örgütlerle işbirliği içinde çalışılmasının memnuniyetle karşılandığı ifade edilmiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 17.

¹⁷⁶⁴ Bkz. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 103 vd.

¹⁷⁶⁵ De Chazournes, s. 9.

¹⁷⁶⁶ Regulation No. 1999/3, "On the Establishment of the Customs and other related Services in Kosovo", UNMIK/REG/1999/3, 31 August 1999.

¹⁷⁶⁷ UNMIK/REG/1999/3, 31 August 1999, Section 3.

¹⁷⁶⁸ Demekas, Herderschee, Jacobs, s. 8. Zayıf ekonomilerde en önemli yerel gelir kaynağının gümrük yönetimi aracılığıyla sınırda toplanan vergiler olabileceği yönünde bkz. Caplan, *International Governance*, s. 142.

¹⁷⁶⁹ Caplan, *International Governance*, s. 142.

¹⁷⁷⁰ Regulation No. 1999/16, "On the Establishment of the Central Fiscal Authority of Kosovo and other related Matters", UNMIK/REG/1999/16, 6 November 1999.

¹⁷⁷¹ UNMIK/REG/1999/16, 6 November 1999, Section 1.

¹⁷⁷² Bkz. Regulation No. 1999/11, "On Exercising Control over Payments Facilities and Services", UNMIK/REG/1999/11, 13 October 1999.

Bankacılık ve Ödemeler Kurumu¹⁷⁷³ (*Banking and Payments Authority of Kosovo*) kurulmuştur. UNMIK ayrıca Kosova’da şirketlerin hukukî rejimini, mal satımına ilişkin sözleşmeleri, taşınır mallar üzerinde rehin tesisini ve yabancıların yatırımlarını düzenleyen tüzükler de kabul etmiştir¹⁷⁷⁴. Böylelikle UNMIK Mart 2001 itibariyle Kosova’nın ihtiyaç duyduğu acil ekonomik yeniden yapılandırma önlemlerini büyük ölçüde tamamlayarak, uzun vadeli önlemlerle ilgilenmeye başlamıştır¹⁷⁷⁵.

Aslında Kosova’nın ekonomik açıdan içinde bulunduğu olumsuz koşullar, özellikle uzun vadeli önlemler bakımından, UNMIK’in ekonomik yeniden yapılandırma faaliyetinin oldukça müdahaleci bir hal almasına yol açmıştır. BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararında Yugoslavya Federal Cumhuriyeti’nin egemenliği ve ülkesel bütünlüğü teyit edilmesine¹⁷⁷⁶ rağmen, UNMIK’in bu süreçte benimsediği müdahaleci yaklaşım neticesinde ekonomi alanında kabul edilen bazı düzenlemeler Yugoslavya Federal Cumhuriyeti’nin parasal, ekonomik ve malî bütünlüğünü zedelediği yönünden eleştirilmiştir¹⁷⁷⁷.

Yugoslavya Federal Cumhuriyeti’nin parasal, ekonomik ve malî bütünlüğünü zedelediği yönünden yoğun şekilde eleştirilen, biri bölgede kullanılacak para biriminin belirlenmesine diğeri ise kamuya ait işletmelerin özelleştirilmesine yönelik başlıca iki tasarruftan söz edilebilir. İlk olarak, UNMIK tarafından kabul edilen “Kosova’da Kullanılmasına İzin Verilen Para Birimine İlişkin 1999/4 sayılı Tüzüğe”¹⁷⁷⁸ dayanılarak BMGSÖT tarafından çıkarılan Yönetmelik¹⁷⁷⁹ dikkati çekmektedir. BMGSÖT bu düzenlemelerle, ödeme ve bankacılık hizmetleri sektöründe Yugoslav Dinarına paralel para birimlerinin serbestçe kullanılmasına izin

---

¹⁷⁷³ Regulation No. 1999/20, “On the Banking and Payments Authority of Kosovo”, UNMIK/REG/1999/20, 15 November 1999.

¹⁷⁷⁴ Bkz. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UN Doc. S/2001/218, 13 March 2001, prg. 51.

¹⁷⁷⁵ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UN Doc. S/2001/218, 13 March 2001, prg. 52.

¹⁷⁷⁶ Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, giriş bölümü, prg.10.

¹⁷⁷⁷ De Chazournes, s. 9. Ayrıca bkz. Smyrek, ss. 198-202.

¹⁷⁷⁸ Regulation No. 1999/4, “On the Currency Permitted to be Used in Kosovo”, UNMIK/REG/1999/4, 2 September 1999.

¹⁷⁷⁹ Bkz. Administrative Direction No. 1999/2, “Implementing UNMIK Regulation No. 1999/4 of 2 September 1999 on the Currency Permitted to be Used in Kosovo”, UNMIK/DIR/1999/2, 4 October 1999; Administrative Direction No. 2001/24, “Amending Administrative Direction No. 1999/2 Implementing UNMIK Regulation No. 1999/4 on the Currency Permitted to be Used in Kosovo”, UNMIK/DIR/2001/24, 21 December 2001.

vermiş ve önce Alman Mark'ını, 2001 yılından itibaren de Euro'yu Kosova'nın resmî para birimi olarak belirlemiştir¹⁷⁸⁰.

UNMIK ayrıca, serbest pazar ekonomisine geçiş için önceki sosyalist sistemden kalma, devlete ve topluma ait¹⁷⁸¹ (socially-owned) işletmelerin özelleştirilmesini de ekonomik yeniden yapılandırma aşamasında alınması gereken acil önlemlerden biri olarak değerlendirmiştir¹⁷⁸². Bununla birlikte UNMIK hukuk ofisindeki bazı hukukçular, 1244 (1999) sayılı Kararda Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin egemenliğinin ve ülkesel bütünlüğünün teyit edilmesinin¹⁷⁸³, misyonun geniş kapsamlı ekonomik reformlara girişme yeteneğini sınırlandırdığı görüşündeydi¹⁷⁸⁴. Yine New York'taki BM hukuk danışmanları da mülkiyet haklarında özelleştirmenin gerektirdiği kalıcı değişimin, UNMIK'in 1244 (1999) sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararıyla belirlenen görev tanımının dışında kaldığını belirtmişlerdir¹⁷⁸⁵.

---

¹⁷⁸⁰ BMGSÖT'nin bu kararını, Alman Markının bölgedeki ticarî ilişkilerde hâlihazırda kullanılan başlıca para birimi olmasına ve Yugoslav Dinarının yabancı yatırımcılar için cazip olmadığına dayandırdığı yönünde bkz. De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 150. Kosova'da Alman Markının resmî para birimi olarak kabul edilmesinin Kosova'nın bağımsızlığının önünü açacak bir gelişme olarak değerlendirildiği; ancak Yugoslav Dinarının korunması hâlinde bölgenin Belgrad'ın ekonomi politikalarına ve ekonomik dalgalanmalarına maruz kalacağı yönünde bkz. Caplan, *International Governance*, s. 143.

¹⁷⁸¹ Türkçeye "topluma ait işletme" olarak tercüme ettiğimiz "socially owned enterprise"ın, yalnızca Tito Yugoslavya'sında uygulanan bir ekonomik örgütlenme modeli olduğu ve bu modelin, üretim varlıklarının mülkiyetini devletten çalışanların oluşturduğu topluluğa ya da onların yaşadıkları belediyelere aktaran bir sistemi ifade ettiği yönünde bkz. Perritt, *Economic Sustainability*, dpn. 11, s. 265. Zaum ise, toplumsal mülkiyetin (socially ownership), toplumsal üretim araçları üzerinde belirli bir bireyin ya da kurumun değil, bir bütün olarak toplumun mülkiyet hakkını ifade ettiğini ve mülkiyet hakkının kullanımının toplum adına devlet ve özellikle ilgili belediyeler tarafından icra edildiğini belirtmektedir. Bkz. Zaum, s. 154.

¹⁷⁸² Demekas, Herderschee, Jacobs, s. 19; Zaum, s. 155. Ayrıca bkz. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UN Doc. S/1999/1250, 23 December 1999, prg. 104.

¹⁷⁸³ Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, giriş bölümü, prg.10.

¹⁷⁸⁴ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 151. Bu görüşün eleştirisi için bkz. Perritt, *Economic Sustainability*, s. 271 vd.

¹⁷⁸⁵ Zaum, s. 156; Caplan, *International Governance*, s. 149. Kosova'da Geçici Yönetimin Yetkisine İlişkin 1999/1 sayılı UNMIK Tüzüğü m.6'da, misyonun bölgedeki, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne, Sırbistan Cumhuriyeti'ne ya da onların organlarına ait tüm taşınır ve taşınmaz malları yöneteceğini düzenlemiş fakat bu düzenlemede mülkiyet haklarının dönüştürülmesine ilişkin bir hükme yer verilmemiştir. Bkz. Regulation No. 1999/1, "On the Authority of the Interim Administration in Kosovo", UNMIK/REG/1999/1, 25 July 1999, Section 6. Özelleştirme konusundaki tartışmalar sırasında, 27 Eylül 2000 tarihinde söz konusu hükümde yapılan değişiklikle UNMIK'in yöneteceği taşınır ve taşınmaz mallar arasında toplumsal mülkiyetteki mallar da açıkça sayılmıştır. Bkz. Regulation No. 2000/54, "Amending UNMIK Regulation No. 1999/1, as Amended, on the Authority of the Interim Administration in Kosovo", UNMIK/REG/2000/54, 27 September 2000, Section 6.1/(b).

Uzun süren tartışmalardan sonra BM merkezindeki hukuk işleri ofisinin de onayıyla¹⁷⁸⁶ UNMIK, Kosova’da devlete ve topluma ait işletmelerin özelleştirilmesi için kapsamlı bir özelleştirme programı başlatmıştır¹⁷⁸⁷. Bu çerçevede Kosova’da bulunan devlete ve topluma ait işletmeleri hem yönetme ve yeniden yapılandırma görevini yerine getirecek hem de bu işletmelerin özelleştirme sürecinden sorumlu olacak Kosova Özelleştirme Kurumu (*Kosovo Trust Agency*) kurulmuştur¹⁷⁸⁸. Ayrıca 2002/13 sayılı UNMIK Tüzüğüyle, özelleştirmelerden doğan mülkiyet uyuşmazlıklarının çözümü için Kosova Yüksek Mahkemesinde bir özel daire de tesis edilmiştir¹⁷⁸⁹. Ancak toplumsal işletmelerin üzerinde faaliyetlerini sürdürdüğü binaların ve arazilerin mülkiyeti ile ilgili tartışmalar da özelleştirme sürecine sekte vurmuş ve nihayet bu da 2003/13 sayılı “Toplumsal Mülkiyetteki Taşınmazların Kullanım Hakkının Değiştirilmesine İlişkin Tüzükle” çözümlenmiştir¹⁷⁹⁰. Dolayısıyla Kosova’da özelleştirme süreci Kosova Özelleştirme Kurumunun görevinin yeniden tanımlandığı 2004 yılına dek ertelenmiştir¹⁷⁹¹. Sonuç olarak Kosova’da özelleştirme sürecinde yaşanan bu güçlükler BM organlarının uluslararası yönetim misyonlarını kuran kararlarında, bu misyonların görev tanımının açık, kesin ve net yapılması gerektiğini ortaya koymuştur¹⁷⁹².

---

¹⁷⁸⁶ Bkz. Zaum, ss. 158-161.

¹⁷⁸⁷ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UN Doc. S/2004/71, 26 January 2004, prg. 35. Kosova’da UNMIK tarafından yürütülen özelleştirme faaliyeti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Perritt, *Economic Sustainability*, ss. 287-294; Zaum, ss. 153-166.

¹⁷⁸⁸ Dördü uluslararası dördü Kosovalı sekiz direktörden oluşan Kosova Özelleştirme Kurumunun (Kosovo Trust Agency) görev, yetki ve sorumlulukları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Regulation No. 2002/12, “On the Establishment of the Kosovo Trust Agency”, UNMIK/REG/2002/12, 13 June 2002; Regulation No. 2005/18, “Amending UNMIK Regulation No. 2002/12 on the Establishment of the Kosovo Trust Agency”, UNMIK/REG/2005/18, 22 April 2005.

¹⁷⁸⁹ Bkz. Regulation No. 2002/13, “On the Establishment of a Special Chamber of the Supreme Court of Kosovo on Kosovo Trust Agency related Matters”, UNMIK/REG/2002/13, 13 June 2002.

¹⁷⁹⁰ Regulation No. 2003/13, “On the Transformation of the Right of Use to Socially Owned Immovable Property”, UNMIK/REG/2003/13, 9 May 2003.

¹⁷⁹¹ Zaum, s. 165; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 151.

¹⁷⁹² De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, ss. 151-152.

c. Asayişin Sağlanması İşlevi

(1) Genel Olarak

Görev yapılan ülkede yaşanan güvenlik sorunu, çatışma sonrası yeniden yapılandırma faaliyetlerinde karşılaşılan güçlükler bakımından ortak paydayı teşkil etmektedir¹⁷⁹³. Bu nedenle uluslararası yönetimlerin görev yaptıkları ülkelerde asayişin yeniden sağlanması, diğer yeniden yapılandırma faaliyetlerinin başarılı ve sürdürülebilir olabilmesi için adeta bir önkoşuldur. Zira çatışmadan yeni çıkmış ve güvenlik durumunun istikrarsız olduğu bir ülkede ancak hukuk ve düzenin tekrar tesisinden sonra yeniden yapılandırma faaliyetine girişilebilir¹⁷⁹⁴. Bu bağlamda çatışma sonrası toplumlarda güvenliğin ve kamu düzeninin yeniden tesisinde, uluslararası polis ve savunma güçlerinin görev ve işlevleri, yerel kolluk gücünün oluşturulması ve savunma kapasitesinin geliştirilmesi ile daha önceden çatışmalara katılmış kişilerin silahsızlandırılması, terhisi ve sivil yaşama yeniden entegrasyonu önem taşımaktadır¹⁷⁹⁵.

Çatışma sonrası sürecin hemen başında sahada ilk varlık gösteren barış gücü misyonunun askerî unsurları olup, bu unsurlar ilgili ülkede hukuk ve düzenin sağlanmasında genellikle *de facto* görev üstlenmektedirler¹⁷⁹⁶. Askerî bileşenlerin bu görevi genellikle uluslararası yönetim misyonunun sivil birimi bünyesindeki uluslararası polis ülkede konuşlanınca son bulur. BM Barışı Koruma Operasyonları Bölümü bünyesindeki BM Polis Birimi¹⁷⁹⁷ geçmişte, görevlendirildikleri ülkede gözlem ya da yerel polis birimlerinin eğitimi gibi alanlarda sınırlı ölçüde görev üstlenmekteydi¹⁷⁹⁸. Bununla birlikte BM polis misyonları Kosova ve Doğu Timor

¹⁷⁹³ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 161.

¹⁷⁹⁴ Seth G. Jones, Jeremy M. Wilson, Andrew Rathmell, K. Jack Riley, **Establishing Law and Order After Conflict**, Rand Corporation, USA 2005, s. 7; Albrecht Schnabel and Hans-Georg Ehrhart, "Post-Conflict Societies and the Military: Challenges and Problems of Security Sector Reform", **Security Sector Reform and Post-Conflict Peacebuilding**, (Ed. Albrecht Schnabel ve Hans-Georg Ehrhart), United Nations University Press, Tokyo, 2005, ss. 1-3.

¹⁷⁹⁵ Bkz. Schnabel ve Ehrhart, ss. 6-8.

¹⁷⁹⁶ Stahn, "Justice under Transitional Administration", ss. 316, 317.

¹⁷⁹⁷ BM Polis Birimi hakkında bkz. UNPOL resmî internet sitesi, UNPOL, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/sites/police/index.shtml>> (19.08.2013).

¹⁷⁹⁸ B.K. Greener, "UNPOL: UN Police as Peacekeepers", **Policing and Society: An International Journal of Research and Policy**, Cilt: 19, Sayı: 2, 2009, ss. 113-114; Victoria K. Holt ve Alix J. Boucher, "Framing the Issue: UN Responses to Corruption and Criminal Networks in Post-Conflict Settings", **International Peacekeeping**, Cilt: 16, Sayı: 1, 2009, ss. 23-24.

gibi çatışma sonrası barış inşası amacıyla kurulmuş uluslararası yönetim misyonlarında, ilgili ülkede hukuk ve düzenin yeniden tesisinde, kolluk gücü olarak aktif görev üstlenmişlerdir¹⁷⁹⁹. Elbette bu görev de geçici olup, yerel kolluk kurumlarının (yeniden) kurulması ve işler hâle gelmesine dek sürmektedir¹⁸⁰⁰.

(2) Kosova’da Kamu Düzeninin ve Kolluk Kuvvetlerinin Yeniden Tesisi

Kosova’da yaşanan çatışmalar sonucunda bölgede işler durumda bir polis teşkilatı kalmamıştır¹⁸⁰¹. BM Güvenlik Konseyi de 1244 (1999) sayılı Kararında UNMIK’e “*yerel polis gücünün kurulmasını içerecek şekilde ve aynı anda Kosova’da hizmet vermek üzere uluslararası polis personelinin konuşlandırılması yoluyla sivil hukuk ve düzenin korunması*” görevini vermiştir¹⁸⁰². Kararda ayrıca, UNMIK bu görevi üstlenebilecek duruma gelinceye dek kamu düzeninin ve güvenliğin sağlanması görevinin uluslararası güvenlik birimine, yani KFOR’a ait olduğu düzenlenmiştir¹⁸⁰³.

KFOR ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti arasında 9 Haziran 1999’da akdedilen Askerî ve Teknik Andlaşmaya¹⁸⁰⁴ uygun olarak 12 Haziran 1999’da, Yugoslav birlikleri ve polisi 20 Haziran 1999’da tamamlanacak şekilde bölgeden çekilmeye, NATO askerleri de bölgeye konuşlanmaya başlamıştır¹⁸⁰⁵. Yugoslav birliklerinin çekilmesiyle birlikte Kosova’da meşru yerel bir güvenlik gücü kalmamış¹⁸⁰⁶, KKO da bölgedeki en büyük fiilî yerel güç halini almıştır. Nitekim KKO’nun bazı üyelerinin bölgedeki illegal yapılanmalar çerçevesinde çeşitli alanlarda polis vazifelerini gördüğü belirtilmekteydi¹⁸⁰⁷. Keza Sırların yoğun olduğu kuzeydeki Mitrovica bölgesinde de polis faaliyeti yine illegal olan ve

¹⁷⁹⁹ Caplan, *International Governance*, s. 46, 51.

¹⁸⁰⁰ Holt ve Boucher, s. 24.

¹⁸⁰¹ William G.O’neill, **Kosovo: An Unfinished Peace**, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2002, s. 99; Michael E.Hartmann, “International Judges and Prosecutors in Kosovo: A New Model for Post-Conflict Peacekeeping”, **United States Institute of Peace**, Special Report 112, October 2003, s. 3.

¹⁸⁰² UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 11/i.

¹⁸⁰³ UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 9/e.

¹⁸⁰⁴ Söz konusu anlaşmanın tam metni için bkz. UN Doc. S/1999/682, 15 June 1999, Annex.

¹⁸⁰⁵ CorneliusFriesendorf, **The Military and Law Enforcement in Peace Operations: Lessons from Bosnia-Herzegovina and Kosovo**, LIT, Vienna, Geneva, 2010, s. 90. Ayrıca bkz. UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 4.

¹⁸⁰⁶ Chesterman, *You, The People*, s. 116.

¹⁸⁰⁷ Lorenz, s. 131.

kendilerini “köprü gözlemcileri” (“*bridge-watchers*”) olarak tanımlayan grup tarafından sürdürülmekteydi¹⁸⁰⁸. Çatışmaların sona ermesinden hemen sonraki bu dönemde yaygın silahlanma, kundaklama, yağma ve intikam cinayetleri¹⁸⁰⁹ bağlamında, bölgedeki güvenlik durumunun son derece kötü olduğu ifade edilmiştir¹⁸¹⁰.

KFOR’un görevinin başında Kosova’da güvenliği tam anlamıyla sağlayamaması, misyon bünyesindeki farklı ulusal birliklerin, görev tanımını farklı yorumlaması ve misyonun daha ziyade askerî faaliyetlere odaklanarak polis işlevleri bakımından yeterli hazırlığı olmaması gibi gerekçelere dayandırılmaktaydı¹⁸¹¹. Ayrıca hem KFOR hem de sorumluluk üstlendiği bölgelerde BM polis misyonu tarafından yakalanan şüphelilerin, etnik mülahazalarla hareket eden ve o dönemde çoğunlukla Kosovalı Arnavutlardan oluşan yargısal makamlar tarafından serbest bırakılması da bölgede güvenlik durumunun bir türlü iyileştirilememesine neden olmuştur¹⁸¹².

Tüm bu gelişmeler neticesinde BM Güvenlik Konseyi Kararıyla kendisine bölgede güvenli bir ortam oluşturma görevi verildiğini¹⁸¹³ dikkate alan ve UNMIK’ten ayrı bir komuta yapılanmasını haiz olan KFOR, uygulama yoluyla kendi gözaltı sistemini¹⁸¹⁴ ve bu uygulamalarını inceleme sistemini¹⁸¹⁵ oluşturmuştur¹⁸¹⁶.

---

¹⁸⁰⁸ Friesendorf, s. 90.

¹⁸⁰⁹ Haziran 1999’daki istatistiklerin bölgede haftada ortalama 50 kişinin öldürüldüğünü gösterdiği yönünde bkz. Jones, Wilson, Rathmell, Riley, s. 49.

¹⁸¹⁰ Bkz. UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 5. NATO operasyonu öncesinde şiddetin kurbanları genellikle Arnavutlarken bu defa kurbanlar daha ziyade Kosovalı Sırp başta olmak üzere Arnavutlar dışındaki etnik azınlıklardı. Uluslararası güçler Kosova’da bir yandan intikam cinayetlerini engellemeye çalışırken diğer yandan da savaş suçu zanlılarının yakalanmasındaki güçlüklerle karşı karşıyaydı. Yine çatışma sonrası dönemde Kosova’da, uyuşturucu, silah ve insan ticaretinden kaçakçılığa örgütlü suçlar da gittikçe artmaktaydı. Bkz. Friesendorf, s. 90. Bahsedilen örgütlü suçların zanlılarının bir kısmının, aynı zamanda Kosova’daki en etkili siyasî partilerle bağlantılı savaş suçu zanlıları olduğunun iddia edildiği yönünde bkz. RadoslavaStefanova, “Fighting Organized Crime in a UN Protectorate: Difficult, Possible, Necessary”, **Southeast European and Black Sea Studies**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2004, dph.11, ss. 271-272, 275.

¹⁸¹¹ Caplan, *International Governance*, s. 49; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 162.

¹⁸¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. Hartmann, ss. 4-5.

¹⁸¹³ UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 9/c, d.

¹⁸¹⁴ Aslında Kosova’da o dönemde yürürlükte bulunan mevzuata göre, soruşturma aşamasında gözaltı süresi 6 ay iken, güvenlik durumuna ilişkin bahsedilen olumsuzluklar göz önüne alınarak, BMGSÖT tarafından 22 Aralık 1999 tarihinde kabul edilen 1999/26 sayılı Tüzükle bu sürenin 1 yıla kadar uzatılabilmesine imkân tanınmıştır. Bkz. Regulation No. 1999/26, “On the Extension of Periods of Pretrial Detention”, UNMIK/REG/1999/26, 22 December 1999. Ayrıca bkz. OSCE Mission in Kosovo, Department of Human Rights and Rule of Law, *Observations and Recommendations of the OSCE Legal System Monitoring Section*, Report No. 6, Extension of Custody Time Limits and the

KFOR'un yargı kararı olmaksızın ve hatta serbest bırakılmalarına yönelik yargı kararı bulunanlar dâhil kamu güvenliğine karşı tehdit olarak algıladığı kişileri gözaltında tutmaya yönelik bu uygulamaları, açıkça insan hakları ihlali teşkil etmesine rağmen, etkin bir sorumluluk ve denetim mekanizması bulunmaması misyonun son derece müdahaleci bir şekilde hareket etmesine zemin hazırlamıştır¹⁸¹⁷.

Aynı dönemde BMGSÖT de idarî kararlarla, yargısal makamlar tarafından salıverilen bazı şüphelilerin gözaltına alınmasını (*executive detentions*) kabul etmiştir¹⁸¹⁸. Söz konusu idarî tasarruflar, özellikle bu tasarruflara dayalı olarak yargı kararı olmaksızın girişilen gözaltı işlemlerini (*extrajudicial detentions*) denetleyecek bir mekanizma olmaması nedeniyle, insan haklarına aykırılığı yönünden haklı eleştirilere maruz kalmıştır¹⁸¹⁹. Bu eleştiriler üzerine BMGSÖT tarafından İdarî Kararlara Dayanan Yargı Dışı Gözaltılar İçin Gözaltı İnceleme Komisyonu (*Review Commission for Extra-judicial Detentions Based on Executive Orders*)

Rights of Detainees: The Unlawfulness of Regulation 1999/26, <<http://www.osce.org/kosovo/13034?download=true>> (21.09.2013).

¹⁸¹⁵ Bkz. OSCE Mission in Kosovo, Department of Human Rights and Rule of Law, Kosovo Review of the Criminal Justice System: September 2001 - February 2002, s. 46, <<http://www.osce.org/kosovo/13043>> (21.09.2013).

¹⁸¹⁶ Bu sistemde KFOR tarafından gözaltına alınan ve güvenlik için bir tehdit oluşturduğuna inanılan şüphelilerin, herhangi bir yargı kararı göz önünde bulundurulmaksızın, misyon tarafından belirlenen süre içinde KFOR'un gözaltı tesislerinde tutulabileceği yönünde bkz. Hartmann, s. 5. Ayrıca bkz. DavidMarshall ve ShelleyInglis, "The Disempowerment of Human Rights-Based Justice in the United Nations Mission in Kosovo", **Harvard Human Rights Journal**, Cilt: 16, 2003, s. 110; Stahn, International Territorial Administration, ss. 695-696; De Brabandere, Post-Conflict Administrations, dpn. 665, s. 163.

¹⁸¹⁷ Bkz. Marshall veInglis, ss. 110-112; Pamuk, s. 303 vd. *De Brabandere*, KFOR'un keyfi gözaltı uygulamaları bakımından işgal rejimini düzenleyen kuralların uygun hukukî çerçeveyi sağlayacağını öne sürmektedir. Bkz. De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 163. Bununla birlikte çalışmamızın birinci bölümünde açıklandığı üzere, ilgili devletin rızasıyla ve BM Güvenlik Konseyinin görevlendirmesiyle görev yapan misyonları uluslararası insancıl hukuk çerçevesinde düzenlenen işgal rejimi dâhilinde düşünmek ve bu surette insan haklarına, dolayısıyla BM amaçlarına aykırı uygulamaları temellendirmeye çalışmak kanımızca mümkün görünmemektedir.

¹⁸¹⁸ Marshall veInglis, s. 113.

¹⁸¹⁹ Hem KFOR'un hem de BMGSÖT'nin keyfi gözaltı uygulamalarının, gözaltına alınanların derhal hâkim önüne çıkarılmasını ve gözaltı veya tutuklamanın yasaya uygunluğuna itiraz için kendisine mahkemeye başvuru fırsatı verilmesini öngören, özellikle AİHS m. 5 ile Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi m. 9'a aykırı olduğu yönündeki eleştiriler için bkz. OSCE Mission in Kosovo, Department of Human Rights and Rule of Law, Observations and Recommendations of the OSCE Legal System Monitoring Section, Report No. 6, Extension of Custody Time Limits and the Rights of Detainees: The Unlawfulness of Regulation 1999/26, <<http://www.osce.org/kosovo/13034>> (10.09.2013). Ayrıca bkz. Ombudsperson Institution in Kosovo, Special Report No. 3, The Conformity of Deprivations of Liberty under 'Executive Orders' with Recognised International Standards, <<http://ombudspersonkosovo.org/repository/docs/E4010629a.pdf>> (15.09.2013).

kurulmuşsa¹⁸²⁰ da, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme gerekliliklerini karşılamayan¹⁸²¹ bu Komisyon, kısa süre sonra lağvedilmiş ve görevi Kosova Yüksek Mahkemesince yerine getirilmeye başlanmıştır¹⁸²².

UNMIK'in göreve başladığı ilk dönemlerde güvenliğin ve kamu düzeninin sağlanmasında karşılaşılan güçlüklerin en önemli nedenlerinden biri, BM Güvenlik Konseyi Kararı çerçevesinde bölgede konuşlandırılacak uluslararası polis personelinin¹⁸²³, KFOR'dan kamu düzeninin ve güvenliğin sağlanması görevini devralacak duruma gelmesinin uzunca bir süre almasıdır¹⁸²⁴. Hem bu durumun hem de genel olarak BM polisinin görev yaptığı ülkede tam anlamıyla etkin bir şekilde faaliyet gösterememesinin nedenleri arasında BM'nin başlangıçta bir polis misyonu için hazırlıklı olmaması, polis misyonuna personel katkısı sağlayan devletlerin, askerî birliklerin aksine bu türden uluslararası misyonlar için hazır personelinin bulunmaması¹⁸²⁵ ve bu misyonlara katılacak nitelikli personel temininde güçlük çekilmesi sayılmaktadır¹⁸²⁶. Nitekim beş sorumluluk bölgesine ayrılan Kosova'da ihtiyaç duyulan yaklaşık 4700 uluslararası polis personelinin konuşlanması ancak 15 Şubat 2002 tarihinde, yani misyonun göreve başlamasından 2,5 yıl sonra tamamlanabilmiştir¹⁸²⁷.

UNMIK'in Kosova'da hukuk ve düzenin yeniden sağlanması konusundaki stratejisinin iki temel amacı bulunmaktaydı. Bunlar geçici kolluk hizmeti verilmesi ile güvenilir, tarafsız ve profesyonel bir polis teşkilatının hızla kurulmasıydı¹⁸²⁸.

---

¹⁸²⁰ Söz konusu Komisyon ikisi kendi ülkesinde yargıçlık yapan toplam üç uluslararası üyeden oluşmakta ve bu üyeler yine BMGSÖT tarafından atanmaktaydı. Bkz. Regulation No. 2001/18, "On the Establishment of a Detention Review Commission for Extra-Judicial Detentions based on Executive Orders", UNMIK/REG/2001/18, 25 August 2001.

¹⁸²¹ Bkz. Ombudsperson Institution in Kosovo, Special Report No. 4, Certain Aspects of UNMIK Regulation No. 2001/18 on the Establishment of a Detention Review Commission for Extra-judicial Detentions Based on Executive Orders (25 August 2001), <<http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/E4010912a.pdf>> (16.09.2013).

¹⁸²² De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 163.

¹⁸²³ UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 11/i.

¹⁸²⁴ Jones, Wilson, Rathmell, Riley, s. 33; Hochschild, s. 292.

¹⁸²⁵ Nitekim Brahimi raporunda da üye devletlerin ihtiyaç hâlinde kısa sürede konuşlandırmaya hazır birer ulusal sivil polis memurları havuzu oluşturması tavsiye edilmiştir. Bkz. Report of the Panel on United Nations Peace Operations, prg. 122, UN Doc. A/55/305-S/2000/809, 21 August 2000.

¹⁸²⁶ Caplan, International Governance, ss. 55-56. Ayrıca bkz. Greener, s. 111 vd.; Jones, Wilson, Rathmell, Riley, s. 33; Hochschild, s. 293.

¹⁸²⁷ UNMIK bünyesinde görev alan uluslararası polis personeline katkıda bulunan devletler arasında Hırvatistan, Almanya, Macaristan, İtalya, Rusya, Pakistan, Türkiye ve Ukrayna sayılabilir. Bkz. UNMIK Facts and Figures, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/facts.shtml>> (16.09.2013).

¹⁸²⁸ Bkz. UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 60.

UNMIK bünyesinde görev yapan uluslararası polis personeli sınır ve gümrük denetimi, kaçakçılığın önlenmesi ve illegal kontrol noktalarının kaldırılmasına yardım, kolluk görevi ve şüphelileri yakalama gibi çeşitli görevler üstlenmişlerdir¹⁸²⁹. Kosova Polis Teşkilatının oluşturulması ve bu teşkilatta görev alacak memurların eğitimi çalışmaları ise UNMIK ve AGİT tarafından birlikte yürütülmüştür¹⁸³⁰. AGİT tarafından Eylül 1999'da başlanan eğitimler üç yıllık bir çabanın ardından sonuç vermeye başlamış ve Kosova Polis Teşkilatı memurlarının sahada görev almasıyla bölgedeki uluslararası polisin sayısı tedricen azaltılmaya başlanmıştır¹⁸³¹. Kolluk sorumluluğunun BM polisinden Kosova Polis Teşkilatına devrinde, devriye görevinden başlayarak orta ve üst yönetim görevlerine doğru tedricî bir aktarım söz konusu olmuş¹⁸³² ve bu süreç ancak 2006 yılında tamamlanmıştır¹⁸³³.

Kosova'da güvenlik açısından bir başka sorun ise KKO'nun mevcudiyetiydi. BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararında, KFOR'un görev tanımı içerisinde KKO'nun askerden ve silahtan arındırılması da sayılmıştı¹⁸³⁴. Bu bağlamda KFOR'un girişimiyle, 20 Haziran 1999'da KKO ve KFOR tarafından imzalanan bir anlaşma ile KKO askerden ve silahtan arındırılmayı kabul etmiştir¹⁸³⁵. UNMIK de bu süreci kolaylaştırmak için eski KKO üyelerinin görev alacağı¹⁸³⁶ Kosova Koruma Gücü (Kosovo Protection Corps) adlı özel bir birlik kurmuştur¹⁸³⁷. Ancak bu birlik ne bir polis gücüydü ne de kolluk yetkilerini haizdi¹⁸³⁸. UNMIK'in 1999/8 sayılı Tüzüğüne göre, Kosova Koruma Gücü esasen bir sivil savunma teşkilatı olarak kurulmuş olup, arama-kurtarma, afet yardımı ve insanî yardım ile altyapının yeniden yapılandırılmasına katkıda bulunma gibi hususlarda görevlendirilmiştir¹⁸³⁹. Bu dönemde pek çok KKO mensubu, saldırı veya savunma

---

¹⁸²⁹ Holt ve Boucher, s. 24.

¹⁸³⁰ Bkz. UN Doc. S/1999/987, 16 September 1999, prg. 30.

¹⁸³¹ Caplan, International Governance, s. 59.

¹⁸³² UN Doc. S/2001/218, 13 March 2001, prg. 35.

¹⁸³³ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 164.

¹⁸³⁴ Bkz. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 9/b, 15.

¹⁸³⁵ Söz konusu belge için bkz. "Undertaking of demilitarisation and transformation by the UCK", <<http://www.nato.int/kosovo/docu/a990620a.htm>> (19.09.2013).

¹⁸³⁶ Jones, Wilson, Rathmell, Riley, s. 47; Bekaj, s. 28.

¹⁸³⁷ Regulation No. 1999/8, "On the Establishment of the Kosovo Protection Corps", UNMIK/REG/1999/8, 20 September 1999.

¹⁸³⁸ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 165.

¹⁸³⁹ Regulation No. 1999/8, "On the Establishment of the Kosovo Protection Corps", Section 1, UNMIK/REG/ 1999/8, 20 September 1999.

işlevi bulunmayan Kosova Koruma Gücünü gelecekteki bağımsız Kosova'nın askerî unsurunun nüvesi olarak görmekteydi¹⁸⁴⁰. Gerçekten de Kosova'nın 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Kosova Koruma Gücünün görevine son verilmiş ve bunun yerine 2009 yılında, Ahtisaari Planında da öngörüldüğü şekliyle hafif silahlarla donatılmış bir Kosova Güvenlik Gücü (*Kosovo Security Force*) kurulmuştur¹⁸⁴¹.

d. Acil Yardım, Mültecilerin ve Yerlerinden Edilmiş Kişilerin Geri Dönüşü Alanındaki İşlevleri

(1) Genel Olarak

Bir ülkede yaşanan çatışmalar ve ciddi iç karışıklıklar, genellikle hem diğer devletlere yönelik kitle akınlarını hem de o ülke içerisinde pek çok kişinin yerlerinden edilmesini beraberinde getirmektedir¹⁸⁴². Bu durumdaki ülkelere yapılan uluslararası askerî müdahaleler, insanî amaçlı da olsa, mültecilerinve yerlerinden edilmiş kişilerin sayısının artmasına yol açmaktadır. Söz konusu iç karışıklık ve askerî müdahalelerin sona ermesinden sonra diğer devletler ülkelerine kitle akınlarıyla gelen mültecileri çoğunlukla geri dönmeye zorlamaktadır¹⁸⁴³. Dolayısıyla çatışmadan yeni çıkmış ülkelerde görevlendirilen uluslararası yönetim makamları bakımından, mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin geri dönüşünün sağlanması yeniden yapılandırma sürecinin önemli bir parçasını teşkil etmektedir¹⁸⁴⁴.

Mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin yurtlarına geri dönüşü, diğer yeniden yapılandırma faaliyetleriyle de yakından ilgilidir. Zira bahsedilen durumdaki kişilerin geri dönüşü, uluslararası ve ulusal aktörler tarafından kendileri için fizikî,

---

¹⁸⁴⁰ Bekaj, s. 27 vd.

¹⁸⁴¹ Bkz. Bekaj, ss. 34-35.

¹⁸⁴² Kitle akınları ve yerlerinden edilmiş kişilerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Özkan, Göç, İltica ve Sığınma Hukuku, ss. 371-383.

¹⁸⁴³ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 179.

¹⁸⁴⁴ Mülteci durumundakilerin yurtlarına geri dönüşünün sağlanması konusunda BMMYK'nın çalışmaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Peter Van Der Vaart, "The Role of UNHCR in Helping Refugees Return to Post-Conflict States", **Post-Conflict Reconstruction: Nation-and/or State-Building**, (Ed. Horst Fischer ve Noëlle Quéniwet), Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin, 2005, ss.127-140.

maddî ve hukukî anlamda güvenlik sağlanmasına bağlıdır¹⁸⁴⁵. Ayrıca yurtlarına geri dönenlerin oradaki yaşama yeniden entegrasyonu amacıyla, gerek barınma ihtiyacının karşılanmasına yönelik acil/kısa vadeli gerekse bahsedilen kişilerin yaşamlarını idame ettirebilmesi için iş imkânları sağlanması gibi uzun vadeli birtakım önlemler de alınması gerekmektedir¹⁸⁴⁶.

(2) Kosova'da Durum

Kosova'da 1998 yılından itibaren şiddetlenen çatışmalar ve ardından yapılan NATO müdahalesi neticesinde, 860.000 civarında Kosovalı Arnavut sınırı geçerek başta Arnavutluk ve Makedonya olmak üzere çeşitli ülkelere gitmiş, binlerce kişi de evlerini terk ederek ülke içinde farklı bölgelere sığınmak zorunda kalmıştır¹⁸⁴⁷. Bu insanî trajediyi göz önüne alan BM Güvenlik Konseyi, 1244 (1999) sayılı Kararda tüm mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin evlerine güvenli bir şekilde ve serbestçe dönüş hakkını teyit ederek bunu sağlama yönündeki kararlılığını vurgulamıştır¹⁸⁴⁸. Güvenlik Konseyi bu bağlamda KFOR'a, "*mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin evlerine geri dönüşünü sağlayacak güvenli bir ortam oluşturma*¹⁸⁴⁹", UNMIK'e de "*tüm mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin Kosova'daki evlerine güvenli ve engelsiz bir şekilde dönüşünün güvence altına alınması*¹⁸⁵⁰" ve "*uluslararası insanî yardım kuruluşları ile işbirliği içinde, insanî yardımın ve afet yardımının desteklenmesi*¹⁸⁵¹" görevlerini vermiştir.

---

¹⁸⁴⁵ Van Der Vaart, fizikî güvenlikle, başta mayınların temizlenmesi olmak üzere güvenli bir ortamın sağlanmasını; maddî güvenlikle içme suyu, yiyecek, sağlık ve eğitim hizmetleri gibi yaşamsal önemi haiz maddelerin ve temel hizmetlerin sunulmasını; hukukî güvenlikle de vatandaşlık, doğum, ölüm vs. durumların tescili ve mülkiyet hakkı gibi hususlarda işleyen bir yargı mekanizmasının kurulmasını kastetmektedir. Bkz. Van Der Vaart, ss.131-134.

¹⁸⁴⁶ Bkz. Van Der Vaart, s. 134 vd.

¹⁸⁴⁷ AstriSuhrke, MichaelBarutciski, PetaSandison, RickGarlock, **The Kosovo Refugee Crisis: An Independent Evaluation of UNHCR's Emergency Preparedness and Response**, UNHCR Evaluation and Policy Analysis Unit, Geneva, 2000, s. 6; Hochschild, s. 287. Bazı tahminlere göre Kosova'da gerek mülteci durumuna düşmüş gerekse ülke içinde yerlerinden edilmiş durumda bulunan kişi sayısının yaklaşık iki milyonluk Kosova nüfusunun % 90'ını teşkil ettiği yönünde bkz. JimWhitman, "The Kosovo Refugee Crisis: NATO's Humanitarianism versus Human Rights", **The International Journal of Human Rights**, Cilt: 4, 2000, s. 171.

¹⁸⁴⁸ Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, giriş bölümü prg. 4, 7.

¹⁸⁴⁹ UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 9/c.

¹⁸⁵⁰ UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 11/k.

¹⁸⁵¹ UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 11/h.

Kendisine verilen görevleri etkin bir şekilde yerine getirebilmek için farklı uluslararası örgütlerin sorumluluğuna bırakılmış dört sütun şeklinde örgütlenen UNMIK'in birinci sütunu, Haziran 2000'e dek, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından yürütülecek insanî işlerdi¹⁸⁵². Bu bağlamda mültecilerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin evlerine geri dönüşünün sağlanması, azınlık gruplarının korunması ve bu gruplara yardım ile acil insanî yardımın temininde koordinasyon görevleri I. Sütunun görev alanında, dolayısıyla BMMYK'nın sorumluluğundaydı¹⁸⁵³.

UNMIK acil insanî yardımın sağlanması ve dağıtılmasında nispeten başarılı olmuş ve elektrik enerjisi, su gibi ihtiyaç maddeleriyle sağlık, eğitim gibi temel hizmetlerin sunulması da kısa zamanda iyileştirilmiştir¹⁸⁵⁴. NATO bombardmanı sona erdikten sonra BM Güvenlik Konseyince Kosova'da görevlendirilen KFOR'un ve UNMIK'in göreve başlamasının ardından, Eylül 1999 itibarıyla 770.000'den fazla Kosovalı Arnavut evlerine geri dönmüştür¹⁸⁵⁵. Kosova'ya geri dönenlerin barınma ve gıda ihtiyaçları çeşitli güçlüklerle de olsa başarıyla sağlanmış ve Haziran 2000'de UNMIK'in insanî işler konulu I. Sütunu sona erdirilmiştir¹⁸⁵⁶.

Arnavutların geri dönüşüne rağmen Kosova'da yaşanan mülteci krizi tam anlamıyla bitmemiş, aksine Yugoslav güvenlik güçlerinin bölgeden çekilmesiyle başta Sırpolar olmak üzere bölgedeki diğer azınlıklar özellikle güvenliğin istikrarsız olduğu çatışma sonrası ilk aşamada, çoğunluğu oluşturan Arnavutların intikam duygularıyla karşı karşıya kalmıştır¹⁸⁵⁷. KFOR'un ve UNMIK'in Haziran 1999'da göreve başlaması da Kosova'da yaşayan azınlıklara yönelik şiddet eylemlerini

---

¹⁸⁵² UN Doc. S/1999/672, 12 June 1999, prg. 5.

¹⁸⁵³ UN Doc. S/1999/672, 12 June 1999, prg. 12. BMMYK'nın kendisine verilen sorumlulukları yerine getirirken, Dünya Gıda Programı (WFP), BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC), Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) ve 250'den fazla uluslararası, 45 yerel hükümet dışı örgüt ile işbirliği içinde çalıştığı yönünde bkz. UN Doc. S/1999/1250, 23 December 1999, prg. 21.

¹⁸⁵⁴ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 180.

¹⁸⁵⁵ Bkz. UN Doc. S/1999/987, 16 September 1999, prg. 9; Whitman, s. 175, Hochschild, s. 287. Aralık 1999'da evlerine dönen mülteci sayısının 810.000'e ulaştığı yönünde bkz. UN Doc. S/1999/1250, 23 December 1999, prg. 22.

¹⁸⁵⁶ İnsanî işler sütununun Haziran 2000 sona ermesinden sonra BMMYK tarafından önerilen bir "insanî koordinatörün" (humanitarian coordinator) BMGSÖT ile birlikte çalışacağı yönünde bkz. S/2000/538, 6 June 2000, prg. 66.

¹⁸⁵⁷ Whitman, s. 176; Hochschild, s. 288.

engelleyememiştir¹⁸⁵⁸. Hukuk ve düzenin sağlanmasındaki güçlükler neticesinde, bölgedeki azınlıkların kitlesel göçü önlenememiş ve yaklaşık 200.000 kişi başta Sırbistan olmak üzere çeşitli ülkelere gitmiştir¹⁸⁵⁹. Daha sonra başta Kosovalı Sırlar olmak üzere bölgedeki azınlıkların güvenli bir şekilde evlerine dönmelerinin sağlanması amacıyla UNMIK tarafından 2000 ve 2001 yıllarında çeşitli komiteler kurulmuş ve planlar yapılmıştır¹⁸⁶⁰. UNMIK'e ve BMMYK'ya göre, Kosova'daki nüfus hareketliliği ancak 2002 yılı ortalarında belirli ölçüde bir istikrara kavuşmuş ve özellikle Sırlar olmak üzere bölgeden ayrılan ve bölgeye dönen azınlıkların sayısı birbirine yaklaşmıştır¹⁸⁶¹. Bununla birlikte tüm çabalara rağmen farklı etnik unsurlarla Arnavutlar arasındaki gerilimin azaltılamaması, nihai statünün belirsizliği, bölgenin ekonomik koşulları ve kitlesel nüfus hareketleri sonucu yaşanan mülkiyet sorunları nedeniyle Kosovalı azınlıkların geri dönüşünün kalıcı olması tam anlamıyla sağlanamamıştır¹⁸⁶².

2. Hukukun Üstünlüğü ve Adalet Alanındaki Yeniden Yapılandırma Faaliyeti

a. Yargı Sisteminin Yeniden Oluşturulması

(1) Genel Olarak

Çatışmadan yeni çıkmış toplumlarda hukukun üstünlüğüne saygının sağlanması amacıyla yargı reformuna girişilmesi yeniden yapılandırma sürecinin temel unsurlarından biridir¹⁸⁶³. Bu bağlamda ilgili ülkede hukuk düzeninin yeniden

---

¹⁸⁵⁸ Özellikle misyonların göreve başlamasının hemen sonrasındaki ilk aşamada, başta Sırlar olmak üzere Kosova'da azınlıklara yönelik şiddet eylemlerinin tam anlamıyla engellenememesinin nedenleri ve örnekleri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Hochschild, s. 290 vd.

¹⁸⁵⁹ Whitman, s. 176; Hochschild, ss. 287, 294.

¹⁸⁶⁰ UN Doc. S/2000/538, 6 June 2000, prg. 72-74; Hochschild, s. 298.

¹⁸⁶¹ Hochschild, s. 289.

¹⁸⁶² Bkz. De Brabandere, Post-Conflict Administrations, ss. 181- 182.

¹⁸⁶³ BM Genel Sekreteri tarafından 2004 yılında hazırlanan "Çatışma Hâlindeki ve Çatışma Sonrası Toplumlarında Hukukun Üstünlüğü ve Geçiş Adaleti" başlıklı Raporda, hukukun üstünlüğü şu şekilde tanımlanmıştır: "Tüm kişilerin, devletin kendisi de dâhil olmak üzere kamusal ve özel kurumların ve birimlerin, kamuya açık şekilde yayımlanan, eşit şekilde uygulanan, bağımsız şekilde değerlendirilen ve uluslararası insan hakları normları ve standartlarına uygun yasalar karşısında sorumlu olduğu bir yönetim ilkesidir. Bu ilke ayrıca, kanunların üstünlüğü, kanun önünde eşitlik, kanun karşısında sorumluluk, kanunun uygulanmasında dürüstlük, erkler ayrılığı, karar alma sürecine katılım, hukukî

tesisi ve yargının iyileştirilmesi ile güçlendirilmesi çalışmaları, BM tarafından kurulan ve çatışma sonrası barış inşası amacı üstlenen misyonların en önemli amaç ve faaliyetlerindedir¹⁸⁶⁴. Nitekim bu faaliyetin uluslararası yönetim misyonları bakımından son derece önemli olduğu, Brahimi Raporunda uluslararası yönetimler konusundaki tavsiyelerin çoğunluğunu hukuk düzenine ilişkin meselelerin oluşturmasından da anlaşılmaktadır¹⁸⁶⁵.

Bir ülkede yargı alanında girişilecek yeniden yapılandırma faaliyetinde o ülkenin spesifik ihtiyaçlarıyla, kültürü ve gelenekleri göz önünde bulundurulmalıdır. Çatışma sonrası durumlarda görevlendirilen barış inşası misyonlarınca girişilen yargı reformunun başarıya ulaşabilmesi, ancak o ülkenin yargı organlarının yapısının, yasalarının ve kültürünün ciddi bir şekilde dikkate alınmasına bağlıdır. Bu bağlamda uluslararası insan hakları standartlarının görev yapılan ülkenin hukuk sistemine dâhil edilmesi zorunlu unsur olmakla birlikte, o ülkedeki mevcut hukukî yapıların iyileştirilerek korunmasının, tamamen yabancı ve yeni hukuk sistemlerinin o ülkenin hukuk sistemine aktarılmasına tercih edilmesi gerektiği isabetli olarak belirtilmektedir¹⁸⁶⁶.

UNMIK göreve başladığında Sırp makamlarının ve hukukçuların bölgeyi terk etmesi ve fizikî altyapının büyük zarar görmesi nedeniyle Kosova'da işleyen bir yargı sistemi bulunmamaktaydı¹⁸⁶⁷. Bölgede güvenlik durumunun kötüleşmesi ile suç oranının artması ve geçmişte işlenen suçlar bakımından adaletin sağlanması gerekliliği, UNMIK'in bölgedeki yargı sistemini derhal yeniden oluşturması

---

güvenlik, keyfilikten kaçınma, ve usulî ve hukukî şeffaflık ilkelerine bağlılığı sağlamak için önlemler alınmasını da gerektirir." Bkz. Report of the Secretary-General, "The Rule of Law and Transitional Justice in Conflict and Post-Conflict Societies", UN Doc. S/2004/616, 23 August 2004, prg. 6. BMÖ ulusal ve uluslararası alanda hukukun üstünlüğüne saygının sağlanması konusunda son yıllarda giderek artan biçimde daha etkin bir rol üstlenme eğilimindedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Report of the Secretary-General, "The Rule of Law and Transitional Justice in Conflict and Post-Conflict Societies", UN Doc. S/2011/634, 12 October 2011; Hakkı HakanErkiner, "Yirmi Birinci Yüzyılda, Birleşmiş Milletler'in "Hukuk Devleti" Ve "Hukukun Üstünlüğü" Yaklaşımı Ve Bunun Uluslararası Hukuk Bakımından Yeri Ve Değeri", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 71, Sayı: 1, 2013, ss. 353-380.

¹⁸⁶⁴ Zaum, s. 144.

¹⁸⁶⁵ Bkz. "Report of the Panel on United Nations Peace Operations", UN Doc. A/55/305-S/2000/809, 21 August 2000, prg. 79-83.

¹⁸⁶⁶ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 191.

¹⁸⁶⁷ Reka, s. 279; HansjörgStrohmeyer, "Collapse and Reconstruction of a Judicial System: The United Nations Mission in Kosovo and East Timor", **American Journal of InternationalLaw**, Cilt: 95, 2001, ss. 48-50.

gerektiğini ortaya koymaktaydı¹⁸⁶⁸. BM Güvenlik Konseyi 1244 (1999) sayılı Kararında yargı alanında bir yeniden yapılandırmadan açıkça bahsetmeksizin, UNMIK'e bölgede "temel sivil yönetim işlevlerinin görülmesi" ve "kilit önemi haiz altyapının yeniden yapılandırılmasının desteklenmesi" sorumluluklarını vermiştir¹⁸⁶⁹. Bölgenin yönetimine ilişkin olarak UNMIK'e verilen bu genel göreve paralel olarak BMGSÖT tarafından kabul edilen ilk Tüzükle UNMIK, Kosova'da yargının idaresi de dâhil tüm yasama ve yürütme yetkilerini üstlenmiştir¹⁸⁷⁰.

Şüphesiz yargı alanındaki reformların başlangıç noktası, işleyen bir yargı mekanizmasının oluşturulmasıdır. Kosova'daki reform çabalarında UNMIK temelde iki yolla işleyen bir yargı sistemi kurmayı amaçlamıştır¹⁸⁷¹. Bunlardan birincisi, UNMIK'in Kosova'da uygulanacak hukukun belirlenmesi ve bunun uluslararası insan hakları standartlarına uygun olmasının sağlanması yönündeki çabasıdır. İkincisi ise, UNMIK'in Kosova'da gerçek anlamda hukukun üstünlüğünü sağlamak üzere bağımsız, tarafsız, çok etnili ve iyi eğitilmiş personelin görev aldığı bir yargı sistemi kurmak amacıyla yargının yeniden inşasına girişmesidir¹⁸⁷².

(2) Uygulanacak Hukuk Meselesi

Daha önce de belirtildiği üzere BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararında Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin egemenliği ve ülkesel bütünlüğü açıkça vurgulanmıştır¹⁸⁷³. Bu çerçevede, UNMIK tarafından 25 Temmuz 1999 tarihinde kabul edilen 1999/1 sayılı Tüzükte, NATO Operasyonunun başladığı 24 Mart 1999'dan önce ülkede yürürlükte bulunan hukuk kurallarının, (1) uluslararası insan hakları standartlarıyla; (2) 1244 (1999) sayılı Kararla UNMIK'e verilen görevlerin yerine getirilmesiyle ve (3) UNMIK tarafından kabul edilen herhangi bir

---

¹⁸⁶⁸ Strohmeyer, s. 49.

¹⁸⁶⁹ Ayrıca 1244 (1999) sayılı Kararda BM Güvenlik Konseyi, UNMIK'in "Kosova halkının ... kapsamlı bir özerklikten yararlanabileceği bir geçici yönetim sağlamak üzere" kurulduğunu ifade etmiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 10, 11/b, g.

¹⁸⁷⁰ Regulation No. 1999/1, "On the Authority of the Interim Administration in Kosovo", UNMIK/REG/1999/1, 25 July 1999, Section 1.1.

¹⁸⁷¹ Zaum, s. 144.

¹⁸⁷² UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 66.

¹⁸⁷³ UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, giriş bölümü, prg. 10.

tüzükle çatışmaması koşullarıyla uygulanmaya devam edeceği düzenlenmiştir¹⁸⁷⁴. Bu düzenleme hem güvenlik durumunu daha da tehlikeye atabilecek bir hukukî boşluktan kaçınılmasını sağlaması hem de derhal ve kapsamlı bir eğitim programına ihtiyaç duyulmasına yol açacak tamamen yeni bir hukuk sistemini gerektirmemesi bakımından tercih edilmiştir¹⁸⁷⁵.

UNMIK'in 1999/1 sayılı Tüzükle uygulanacak hukuk konusunda yaptığı düzenleme, 1990'lı yıllarda yürürlükte bulunan kuralları birer baskı ve ayrımcılık aracı olarak gören Kosovalı Arnavut hâkim ve savcılarının itirazlarıyla karşılanmıştır¹⁸⁷⁶. Kosova'da görev yapan Arnavut hâkim ve savcılar, özellikle ceza hukukuna ilişkin olarak önlerine gelen somut olaylara bu düzenlemede öngörülen mevzuatı değil, Kosova'nın özerkliğinin kaldırılmasından önce, yani 1989 yılında yürürlükte olan mevzuatı uygulamışlardır¹⁸⁷⁷. Dolayısıyla bu dönemde 1989'da yürürlükte bulunan mevzuata dayanarak verilen kararlar, UNMIK'in 1999/1 sayılı Tüzüğüne açıkça aykırı olup, söz konusu kararların hukuka uygunluğu son derece tartışmalıdır¹⁸⁷⁸.

Kosova'da uygulanacak hukuk konusunda yaşanan sorunları dikkate alan UNMIK, 12 Aralık 1999 tarihinde kabul ettiği 1999/25 sayılı Tüzükle, 1999/1 sayılı Tüzüğün Kosova'da uygulanacak hukuku düzenleyen 3. Kısmını yürürlükten kaldırmıştır¹⁸⁷⁹. Aynı tarihte kabul edilen 1999/24 sayılı Tüzük m. 1.1'e göre, Kosova'da geçmişe etkili olarak 10 Haziran 1999'dan itibaren uygulanacak hukuk, (1) BMGSÖT tarafından kabul edilen tüzükler ve bu kapsamda kabul edilen ikincil mevzuat ile (2) Kosova'da, özerkliğin kaldırılmasından önce, 22 Mart 1989 tarihinde yürürlükte olan mevzuat olarak belirlenmiştir¹⁸⁸⁰. Bahsedilen kaynaklar arasında bir

---

¹⁸⁷⁴ Bkz. Regulation No. 1999/1, "On the Authority of the Interim Administration in Kosovo", UNMIK/REG/1999/1, 25 July 1999, Section 3.

¹⁸⁷⁵ Strohmeyer, s. 58.

¹⁸⁷⁶ Hartmann, s. 4.

¹⁸⁷⁷ Reka, ss. 188- 189; Jones, Wilson, Rathmell, Riley, s. 40.

¹⁸⁷⁸ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 194.

¹⁸⁷⁹ Bkz. Regulation No. 1999/25, "Amending UNMIK Regulation No. 1999/1 on the Authority of the Interim Administration in Kosovo", UNMIK/REG/1999/25, 12 December 1999.

¹⁸⁸⁰ UNMIK'in Kosova'da uygulanacak hukuku, kendisine yönelik baskılar ve birtakım siyasî pazarlıklar sonucu yeniden belirlemesine yönelik eleştiriler ve bu belirlemenin sonuçları için bkz. Irene Bernabéu, "Laying the Foundations of Democracy? Reconsidering Security Sector Reform Under UN Auspices in Kosovo", *Security Dialogue*, Cilt: 38, Sayı: 1, 2007, s. 84 vd.

çatışma söz konusu olduğunda UNMIK tarafından kabul edilen düzenlemelere üstünlük tanınacağı açıkça ifade edilmiştir¹⁸⁸¹.

Herhangi bir somut olay bakımından yukarıda bahsedilen kaynaklarda boşluk bulunması ve o olaya ilişkin olarak ülkede 22 Mart 1989 tarihinden sonra yürürlükte olan mevzuatta bir düzenleme mevcut olması durumunda ise, bu hükmün ayrımcılık teşkil etmemek ve uluslararası alanda tanınmış insan hakları standartlarına¹⁸⁸² uygun olmak şartlarıyla, istisnaen o somut olaya uygulanabileceği ifade edilmiştir¹⁸⁸³. Kosova mahkemeleri bakmakta oldukları davalarda uygulanacak hukuku belirleme konusunda tereddüt yaşarlarsa BMGSÖT’nden görüş isteyebileceklerdi¹⁸⁸⁴. Tüm bu düzenlemelere rağmen, özellikle Kosova’da uygulanacak ceza kanunlarının uluslararası insan hakları standartlarına uygunluğunun sağlanmasındaki güçlüğü göz önüne alan UNMIK, tamamen yeni bir ceza yasası ile ceza usul yasası hazırlamış ve 2004 yılından itibaren Bölgede bu Tüzükler uygulanmaya başlamıştır¹⁸⁸⁵.

Görüldüğü üzere Kosova’da uygulanacak hukuk meselesi UNMIK tarafından kabul edilen tüzüklerde oldukça karmaşık bir şekilde belirlenmiştir¹⁸⁸⁶. Bu karmaşıklığın asıl nedeni UNMIK’in, farklı hukuk kaynaklarının özellikle uluslararası insan hakları normları karşısındaki hiyerarşik konumunu net olarak ortaya koyamamasıdır¹⁸⁸⁷. UNMIK’in 1999/24 sayılı Tüzüğünde, aralarında bir

---

¹⁸⁸¹ Bkz. Regulation No. 1999/24, “On the Law Applicable in Kosovo”, UNMIK/REG/1999/24, 12 December 1999, Section 1.1.

¹⁸⁸² UNMIK’in 1999/24 sayılı Tüzüğünde, Kosova’da kamu görevi üstlenen herkesin görevlerini yerine getirirken uluslararası alanda tanınmış insan hakları standartlarına uyacağı belirtilmiş ve söz konusu standartları düzenleyen uluslararası belgeler arasında sınırlayıcı olmayan bir sayımla şunlara yer verilmiştir: “10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, 4 Kasım 1950 tarihli İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (AIHS) ve Ek Protokolleri, 16 Aralık 1966 tarihli Medenî ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve Protokolleri, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, 21 Aralık 1965 tarihli Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme, 17 Aralık 1979 tarihli Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme, 17 Aralık 1984 tarihli İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme, 20 Kasım 1989 tarihli Çocuk Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşme”. Bkz. Bkz. Regulation No. 1999/24, “On the Law Applicable in Kosovo”, UNMIK/REG/1999/24, 12 December 1999, Section 1.3.

¹⁸⁸³ UNMIK/REG/1999/24, 12 December 1999, Section 1.2.

¹⁸⁸⁴ UNMIK/REG/1999/24, 12 December 1999, Section 2.

¹⁸⁸⁵ Bkz. Regulation No. 2003/25, “Provisional Criminal Code of Kosovo”, UNMIK/REG/2003/25, 6 July 2003, Regulation No. 2003/26, “Provisional Criminal Procedure Code of Kosovo”, UNMIK/REG/2003/26, 6 July 2003. Söz konusu yasaların kabul sürecine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Reka, ss. 191-192.

¹⁸⁸⁶ Momirov, s. 4.

¹⁸⁸⁷ Stahn, A First Analysis, s. 156; DiderPacqué ve StevenDewulf, “International Territorial Administrations and the Rule of Law: The Case of Kosovo”, **Essex Human Rights Review**, Cilt: 4, Sayı: 1, 2007, s. 4.

çatışma olması hâlinde tüzüklerin 1989 tarihli mevzuata göre öncelikle uygulanacağı belirtilmiştir (m.1.1). Ayrıca 22 Mart 1989 tarihinden sonra Kosova’da yürürlükte bulunan mevzuatın uygulanması gereken durumlarda, ilgili hükümlerin Tüzüğün 1.3. kısmında sayılan uluslararası alanda tanınmış insan hakları standartlarına uygun olması gerektiğine işaret edilmiştir (m.1.2). Dolayısıyla insan haklarına ilişkin uluslararası normların gerek UNMIK tüzüklerinden gerekse 22 Mart 1989’dan önce Kosova’da yürürlükte olan mevzuattan üstün olup olmadığı açıkça düzenlenmemiştir.

Nitekim UNMIK’in 2000/38 sayılı Tüzüğüyle kurulan “Ombudsmanlık” kurumunca hazırlanan Raporda da, yalnızca 22 Mart 1989’dan sonrayürürlükte bulunan yasaların uluslararası insan hakları standartları yönünden inceleneceğinin düzenlenmesi eleştirilmiştir¹⁸⁸⁸. Ombudsman ayrıca,1999/24 sayılı Tüzük m. 1.3’te, uluslararası insan hakları standartlarına uyma yükümlülüğünün yalnızca Kosova’da kamu görevi üstlenen kişiler bakımından öngörülmesini de eleştirerek, UNMIK’in bölgede yalnızca insan haklarını izlemekle değil kurumsal olarak bizzat bu standartlara uymakla yükümlü olduğunu da ifade etmiştir¹⁸⁸⁹.

Bahsedilen gelişmelerden ve insan hakları normlarının uygulanması konusunda yaşanan tereddütlerden sonra, BMGSÖT tarafından Belgrad Barosuna yazılan bir mektupta, yargıçların da kamu görevi üstlenen kişiler olduğundan hareketle, 1999/24 sayılı Tüzük m.1.3 çerçevesinde insan hakları kurallarına uygun olmayan iç hukuk hükümlerinin somut olayda uygulanmaması gerektiğini belirtilmiş¹⁸⁹⁰, bir diğer ifadeyle uluslararası insan hakları normlarının iç hukuk kurallarına nazaran üstün olduğunu teyit etmiştir. Nihayetinde söz konusu belirsizlik ancak 2001 yılında 2001/9 sayılı UNMIK Tüzüğüyle kabul edilen Anayasal Çerçeveyle ortadan kaldırılmıştır. Anayasal Çerçeve m. 3.2’de “*Özyönetim Geçici Kurumları, ... uluslararası alanda tanınan insan hakları ve temel özgürlüklerine uyar ve bunları teminat altına alır*” hükmüne yer verilerek, insan hakları alanında

---

¹⁸⁸⁸ Ombudsperson Institution in Kosovo, Special Report No. 2, “On Certain Aspects of UNMIK Regulation No. 2000/59 Amending UNMIK Regulation No. 1999/24 on the Law Applicable in Kosovo”, 27 October 2000, prg. 9-10, <<http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/E4010530a.pdf>> (18.09.2013).

¹⁸⁸⁹ Ombudsperson Institution in Kosovo, Special Report No. 2, “On Certain Aspects of UNMIK Regulation No. 2000/59 Amending UNMIK Regulation No. 1999/24 on the Law Applicable in Kosovo”, 27 October 2000, prg. 11.

¹⁸⁹⁰ OSCE; “The Criminal Justice System in Kosovo”, s. 15, <<http://www.osce.org/kosovo/13053>> (16.09.2013).

kabul edilen çeşitli uluslararası belgeler sayılmıştır¹⁸⁹¹. Anayasal çerçeve m. 3.3'de ise, zikredilen uluslararası belgelerde düzenlenen hak ve özgürlüklere ilişkin hükümlerin Anayasal Çerçevenin bir parçası olarak Kosova'da doğrudan uygulanacağı düzenlenmiştir¹⁸⁹².

Ancak bahsedilen düzenlemelere rağmen UNMIK tüzüklerinin uluslararası insan hakları standartlarına uygunluğunu denetleyecek bir mekanizma sağlanamamıştır¹⁸⁹³. Kosova'da Ombudsmanlık Kurumunu kuran 2000/38 sayılı Tüzük m. 4.3. çerçevesinde, söz konusu tüzüklerin uluslararası insan hakları standartlarına uygun olması gerektiği açıktır. Zira bahsedilen maddede Ombudsmanın, herhangi bir iç hukuk kuralının veya *tüzüğün* uluslararası alanda tanınmış insan hakları standartlarına uygunluğu konusunda, herhangi bir kişi ya da kuruma tavsiyelerde bulunabileceği düzenlenmiştir¹⁸⁹⁴. Ancak UNMIK'in yasama tasarruflarını insan hakları standartlarına uygun olmadığı gerekçesiyle iptal edebilecek bir yargısal makam bulunmamaktaydı¹⁸⁹⁵.

Hemen belirtmek gerekir ki Anayasal Çerçevenin 9.4.11. maddesinde, Yüksek Mahkemenin Özel Dairesinin (*the Special Chamber of the Supreme Court on Constitutional Framework Matters*), Özyönetim Geçici Kurumlarından Meclisin kabul ettiği yasama tasarruflarının m. 3'de düzenlenen insan hakları standartları da dâhil Anayasal Çerçeveye uygunluğunu denetleyebileceği ifade edilmiştir¹⁸⁹⁶. Meclis tarafından kabul edilen yasama tasarruflarının yürürlüğe girebilmesi ancak bu tasarrufların BMGSÖT tarafından yayımlanmasıyla mümkün olduğundan¹⁸⁹⁷, bu tasarruflar bakımından yargısal denetimin söz konusu olabileceği kabul edilebilir.

¹⁸⁹¹ Regulation No. 2001/9, "On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo", UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001, Section 3.2.

¹⁸⁹² UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001, Section 3.3. Anayasal Çerçeve m. 9.4.11. ile Yüksek Mahkemenin Özel Dairesi (Special Chamber of the Supreme Court), Meclis tarafından kabul edilen herhangi bir yasanın Anayasal Çerçeveye uygun olup olmadığını inceleme konusunda yetkilendirilmiştir. Anayasal Çerçevenin üçüncü bölümünde insan haklarına ilişkin uluslararası belgeler de sayıldığından, söz konusu denetimde bu belgelere uygunluğun da gözetileceği yönünde bkz. Stahn, A First Analysis, s. 157.

¹⁸⁹³ Ayrıca bkz. Momirov, s. 4 vd.

¹⁸⁹⁴ Bkz. Regulation No. 2000/38, "On the Establishment of the Ombudsperson Institution in Kosovo", UNMIK/REG/2000/38, 30 June 2000, Section 4.3.

¹⁸⁹⁵ Stahn, A First Analysis, s. 157; RemzijeIstrefi, "Should the United Nations Create an Independent Human Rights Body in a Transitional Administration?: The Case of the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK)", **Accountability for Human Rights Violations by International Organisations**, (Ed. JanWouters, EvaBrems, StefanSmis, PierreSchmitt),Intersentia, Antwerp, 2010, s. 362.

¹⁸⁹⁶ Bkz. UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001, Section 9.4.11.

¹⁸⁹⁷ Bkz. UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001, Section 9.1.44; Momirov, s. 4.

Ancak Anayasal Çerçevenin 8. Bölümüyle BMGSÖT'nin münhasır sorumluluğunda bırakılan alanlardaki yasama tasarrufları, yine bu tür bir yargı denetiminin dışında kalmıştır.

(3) Olağanüstü Yargı Sistemi Ve Uluslararasılaştırılmış Mahkemeler

UNMIK göreve başlar başlamaz “olağanüstü yargı sistemini” (*emergency judicial system*) kurmuş¹⁸⁹⁸ ve bu sistem Haziran - Aralık 1999 döneminde uygulanmıştır. Bu dönemde bölgede yargı sisteminin yeniden kurulması amacıyla çeşitli kurumlar oluşturulmuş ve özellikle UNMIK ve KFOR'un hukuk ve düzenin yeniden sağlanması çabalarını desteklemek üzere cezaî meselelere odaklanılmıştır¹⁸⁹⁹. Öncelikle BMGSÖT tarafından alınan ilk olağanüstü kararlar (*emergency decree*), yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlamak amacıyla hâkim ve savcı olarak atanacak adayları önermek üzere, üç uluslararası dört Kosovalı üyeden oluşan bir Yargısal Atamalara İlişkin Karma Danışma Konseyi¹⁹⁰⁰ (*Joint Advisory Council for Judicial Appointments*) kurulmuştur¹⁹⁰¹.

UNMIK tarafından, özellikle KFOR'un gözetimine aldığı kişilerin sorgulamalarını yapmak üzere Kosova genelinde yargı yetkisini haiz gezici bir yargı birimi kurularak, bu birimde görev yapmak üzere dokuz hâkim ve savcı atanmıştır¹⁹⁰². Haziran – Aralık 1999 döneminde BMGSÖT Kosova'da olağanüstü yargı sisteminde hizmet etmek üzere 55 hâkim ve savcı atamış, ancak Sırp kökenli

---

¹⁸⁹⁸ Olağanüstü yargı sisteminin, sınırlı sayıda yerel hâkim ve savcılardan oluştuğu, Ocak 2000'de olağan bir yargı sistemi kuruluncaya dek işlevini sürdürdüğü yönünde bkz. The Human Rights Advisory Panel, Opinion, 6 December 2012, Case No. 02/09, S.C. against UNMIK, prg. 18, s. 4, <http://www.unmikonline.org/hrap/Eng/Cases%20Eng/02_09%20SC%20Opinion%20FINAL%20for%20WebPage.pdf> (18.09.2013).

¹⁸⁹⁹ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 194.

¹⁹⁰⁰ 7 Eylül 1999'da kabul edilen 1999/7 sayılı UNMIK Tüzüğüyle, Kosova'da görev yapacak hâkim ve savcıların atanması ile görevden alınması usulleri düzenlenmiş ve bu Tüzükle Yargısal Atamalara İlişkin Karma Danışma Konseyinin yerini almak üzere Yargısal Danışma Komisyonu (The Advisory Judicial Commission) kurulmuştur. Bkz. Regulation No. 1999/7, “On Appointment and Removal from Office of Judges and Prosecutors”, UNMIK/REG/1999/7, 7 September 1999. Daha sonra 6 Nisan 2001'de kabul edilen bir başka Tüzükle Yargısal Danışma Komisyonu yerini Kosova Hâkimler ve Savcılar Konseyine bırakmıştır. Bkz. Regulation No. 2001/8, “On the Establishment of the Kosovo Judicial and Prosecutorial Council”, UNMIK/REG/2001/8, 6 April 2001.

¹⁹⁰¹ UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 18. Yargısal Atamalara İlişkin Karma Danışma Konseyinin oluşumu ve işlevleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Strohmeyer, ss. 51-53.

¹⁹⁰² Strohmeyer, s. 53.

hâkim ve savcılarının istifasıyla bu sayı 47'ye düşmüştür¹⁹⁰³. Belli bölgelerde geçici bölge mahkemeleri ve savcılıkları kurulmuş, yer bakımından bu mahkemelerin yetkisi dışında kalan alanlar ise Priştine Bölge Mahkemesinin gezici birimlerinin yetkisine bırakılmıştır¹⁹⁰⁴. UNMIK'in 4 Eylül 1999 tarihinde kabul ettiği 1999/5 sayılı Tüzükle, bölge mahkemelerinin ceza hukuku alanındaki kararlarına karşı temyiz incelemesi yapmak üzere *ad hoc* bir Nihâi Temyiz Mahkemesi (*Ad Hoc Court of Final Appeal*) ve Savcılığı (*Ad Hoc Office of the Public Prosecutor*) kurulmuştur¹⁹⁰⁵.

Tüm bu süreçlerde atanan hâkim ve savcılarının çoğunluğunu, 1989 yılında Kosova'nın özerkliğinin kaldırılmasından önce görev yapan ve uzun yıllar meslekî faaliyetlerinden uzak kalan Arnavutlar oluşturmaktaydı¹⁹⁰⁶. UNMIK'in göreve başlamasından önce meydana gelen çatışmalarda işlenen soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları niteliğindeki fiillerin cezalandırılması yoluyla geçiş adaletinin¹⁹⁰⁷ sağlanması da UNMIK'in karşı kaşıya kaldığı gerekliliklerden biriydi ve bu görevin icrasında yerel hâkim ve savcılara güvenmek UNMIK için imkânsızdı. Bu konuda UNMIK'in elini rahatlatan bir husus Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza

---

¹⁹⁰³ OSCE Mission in Kosovo, Department of Human Rights and Rule of Law, Observations and Recommendations of the OSCE Legal System Monitoring Section: Report 2: The Development of the Kosovo Judicial System (10 June through 15 December 1999), Pristina, 1999, s. 2, <<http://www.osce.org/kosovo/13041>> (16.09.2013).

¹⁹⁰⁴ Bkz. Stahn, A First Analysis, s. 150; Reka, s. 284.

¹⁹⁰⁵ Regulation No. 1999/5, "On the Establishment of an Ad Hoc Court of Final Appeal and an Ad Hoc Office of the Public Prosecutor", UNMIK/REG/1999/5, 4 September 1999.

¹⁹⁰⁶ Melissa AnnHarder, **No Law but Order: Justice and Security Sector Reform in Kosovo**, Simon Fraser University, Vancouver, 2008, ss. 36-38.

¹⁹⁰⁷ Geçiş adaleti (*transitional justice*) aslında muğlak bir kavram olup, bu kavram çerçevesinde genellikle bir toplumun geçmişte yaşadığı çatışmaların ve/veya büyük ölçekli/ağır insan hakları ihlallerinin sonuçlarının ortadan kaldırılması/giderilmesi yoluyla o toplumda kalıcı barışın ve uzlaşmanın sağlanmasının amaçlandığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda geçiş adaletinin ulusal, uluslararası veya farklı düzeyde uluslararası katılımın sağlandığı karma mahkemeler çerçevesinde yargısal yollarla sağlanabileceği gibi, hakikat komisyonları (*truth commissions*) gibi yargı dışı alternatif yöntemlerle de sağlanabileceği ileri sürülmektedir. Yöntemlerin belirlenmesinde önemli olan, geçiş adaleti sağlanacak toplumun özellikleri ve ihtiyaçları olduğu kabul edilmektedir. Geçiş adaleti hakkında ayrıntılı bilgi için diğerleri yanında bkz. Laura A. Dickinson, "Transitional Justice in Afghanistan: The Promise of Mixed Tribunals", **Denver Journal of International Law**, Cilt: 31, Sayı: 1, 2002, ss. 23-42; EricaHarper, "Delivering Justice in the Wake of Mass Violence: New Approaches to Transitional Justice", **Journal of Conflict and Security Law**, Cilt: 10, 2005, ss. 149-185; WendyLambourne, "Transitional Justice and Peacebuilding after Mass Violence", **The International Journal of Transitional Justice**, Cilt: 3, 2009, ss. 28-48; SerdarGülener, "Çatışmacı Bir Geçmişten Uzlaşmacı Bir Geleceğe Geçişte Adalet Arayışı: Geçiş Dönemi Adaleti ve Mekanizmalarına Genel Bir Bakış", **Uluslararası hukuk ve Politika**, Cilt: 8, Sayı: 32, 2012, ss. 43-76.

Mahkemesinin (EYUCM) varlığıydı¹⁹⁰⁸. Aslında 1991 yılından sonra Eski Yugoslavya’da işlenen uluslararası suçlar bakımından, ulusal mahkemeler yanında yetkili olan EYUCM¹⁹⁰⁹ de Kosova’da işlenen suçlar bakımından sınırlı sayıda kovuşturma başlatmış, bunlar dışındakileri Kosova mahkeme sistemine bırakmıştır¹⁹¹⁰. Bölgedeki Kosovalı hâkimlerin tecrübe eksikliği ve özellikle uluslararası insan hakları standartları konusunda derhal giderilmesi olanaklı olmayan bilgi eksikliği ile karar alırken ortaya çıkan etnik önyargıları¹⁹¹¹, hem geçiş adaletini hem de UNMIK göreve başladıktan sonra ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözülmesini sağlayacak bir yargı mekanizması konusunda UNMIK’i farklı arayışlara itmiştir.

Aslında öncelikle, 1998 yılından itibaren Kosova’da işlenen savaş suçları, insancıl hukuk ihlalleri ve etnik saikle işlenen suçlar bakımından yargı yetkisini haiz olacak ve Kosovalı ve yabancı yargıçlardan oluşacak bir Savaş ve Etnik Suçlar

---

¹⁹⁰⁸ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 227.

¹⁹⁰⁹ Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi, BM Güvenlik Konseyinin BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde aldığı 25 Mayıs 1993 tarihli 827 (1993) sayılı Kararıyla kurulmuş olup, BM Güvenlik Konseyinin yardımcı organı statüsündedir. Bkz. UN Doc. S/RES/827 (1993), 25 May 1993. Mahkeme hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. GökçenAlpkaya, **Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002; Durmuş Tezcan, Mustafa RuhanErdem, Murat R.Önok, **Uluslararası Ceza Hukuku**, Seçkin, Ankara 2009, ss. 340-358. EYUCM’nin Kosova’daki olayları incelemeye başlaması ise BM Güvenlik Konseyinin 1160 (1998) sayılı Kararında, EYUCM Savcılığında, Kosova’da meydana gelen ve Mahkemenin yargı yetkisine girebilecek şiddet eylemleriyle ilgili bilgi toplamasını istemesiyle olmuştur. BM Güvenlik Konseyinin Kosova’daki eylemlere ilişkin EYUCM’den soruşturma yapmasını ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ile Kosovalı Arnavutlardan bu konuda Mahkeme ile işbirliği yapmasını talep eden kararları için bkz. UN Doc. S/RES/1160 (1998), 31 March 1998, prg. 17. Ayrıca bkz. UN Doc. S/RES/1199 (1998), 23 September 1998, giriş bölümü, prg. 5; UN Doc. S/RES/1203 (1998), 24 October 1998, prg. 14; UN Doc. S/RES/1207 (1998), 17 November 1998, prg. 4. Nihayet BM Güvenlik Konseyi Kosova’da geçici uluslararası yönetimi kurduğu 1244 (1999) sayılı Kararında EYUCM’nin yargı yetkisini ve görevlerini hatırlatmıştır. Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, giriş bölümü, prg. 8. EYUCM’nin Kosova’daki şiddet eylemleri bakımından yargı yetkisi konusunda ayrıntılı bir inceleme için bkz. SoniaBoelaert-Suominen, “The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia and the Kosovo Conflict”, **International Review of the Red Cross**, Cilt: 837, 2000, <<http://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jqd2.htm>> (18.09.2013).

¹⁹¹⁰ Bkz. Statement by Carla Del Ponte Prosecutor of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia on the investigation and Prosecution of crimes committed in Kosovo, prg. 6-7, <<http://www.icty.org/sid/7733>> (18.09.2013). Kosova’da işlenen suçlara ilişkin olarak EYUCM tarafından görülen davalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. OSCE Mission in Kosovo, Department of Human Rights and Communities, “Kosovo’s War Crimes Trials: An Assessment Ten Years on 1999 – 2009”, May 2010, ss. 13, 14, <<http://www.osce.org/kosovo/68569>> (20.10.2013).

¹⁹¹¹ UNMIK yönetimi döneminde demokratikleştirme ve kurumların inşası alanında görevli olan AGİT, adalet alanındaki personelin eğitimi, yargılamaların ve diğer adli işlemlerin izlenmesi, hukuk fakülteleri ile baro gibi diğer kurumların geliştirilmesi amaçlarıyla, önemli çeşitli programlar düzenlemişse de bu çabanın kısa vadede sonuç vermeyeceği açıktı. AGİT’in Kosova’da yargı personelinin eğitimi konusunda üstlendiği kapsamlı görevler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. De Brabandere, Post-Conflict Administrations, ss. 196-199.

Mahkemesi (*Kosovo War and Ethnic Crimes Court*) kurulması planlanmıştır¹⁹¹². Fakat böyle bir mahkemenin maliyeti ve güvenliğinin sağlanmasındaki zorluk gibi hususlar dikkate alınarak, bu mahkeme hayata geçirilememiştir¹⁹¹³. Şubat 2000'de Sırların yoğun olarak yaşadığı Mitrovica bölgesinde şiddet olaylarının artması üzerine¹⁹¹⁴ BMGSÖT, başlangıçta bu bölgedeki mahkemelerle sınırlı olarak, uluslararası hâkim ve savcılarının mevcut yerel yargı organlarında yeni açılacak veya görülmekte olan ceza davalarında Kosovalı meslektaşlarıyla birlikte görev yapmasını kabul etmiştir¹⁹¹⁵.

Söz konusu düzenlemenin ardından, başta Sırlar olmak üzere azınlıklardan gözüktünde bulunanların, gözaltı sürelerinin uzunluğu nedeniyle yaptığı açlık grevleri ve Kosovalı Arnavut yargıçların tarafsızlığına ilişkin getirilen eleştiriler neticesinde¹⁹¹⁶ BMGSÖT, uluslararası hâkim ve savcılarının Kosova genelindeki tüm mahkemelerde ceza davalarına ilişkin olarak görev yapabilmesine olanak tanıyan düzenlemeyi kabul etmiştir¹⁹¹⁷. Ancak bahsedilen düzenlemeler, hem AGİT hem de sivil toplum kuruluşları tarafından, uluslararası yargıçların sayısının azlığından dolayı bazı davaların uluslararası yargıç bulunmayan mahkemelerde görülmesi veya toplu mahkemelerde uluslararası yargıçların oyunun çoğunluğu oluşturan yerel yargıçlarca etnik mülahazalarla verilen kararları engellemeye yeterli olmaması gibi hususlar nedeniyle, tarafsızlığın tam olarak sağlanamadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir¹⁹¹⁸.

Bahsedilen eleştiriler UNMIK tarafından dikkate alınarak, 15 Aralık 2000'de Uluslararası Hâkim ve Savcılarının Atanması ve/veya Davanın Bir Başka Yer

---

¹⁹¹² Tezcan, Erdem, Önok, s. 438; UğurBayıllıoğlu, "Uluslararasılaşmış Kosova Mahkeme Sistemi", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 62, Sayı: 2, 2013, ss. 412-414.

¹⁹¹³ TomPerriello ve MariekeWierda, "Lessons from the Deployment of International Judges and Prosecutors in Kosovo", **International Center for Transitional Justice**, New York, 2006, s. 12. Ayrıca bkz. JohnCerone ve Clive Baldwin, "Explaining and Evaluating the UNMIK Court System", 28 January 2003, s. 36, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1647211> (18.09.2013).

¹⁹¹⁴ Mitrovica'daki bir kafenin bombalanmasının ve BMMYK'nın Sırları taşıyan otobüsüne roketli bir saldırı düzenlenmesinin ardından üzerlerinde silahlarıyla yakalanan Arnavut şüphelilerin Arnavut bir yargıç tarafından salıverilmesinin BMGSÖT'ni yargının durumunu yeniden değerlendirmeye ittiği yönünde bkz. Perriello ve Wierda, ss. 12-13.

¹⁹¹⁵ Regulation No. 2000/6, "On the Appointment and Removal from Office of International Judges and International Prosecutors", UNMIK/REG/2000/6, 15 February 2000.

¹⁹¹⁶ Perriello ve Wierda, s. 13; Bayıllıoğlu, ss. 415-416.

¹⁹¹⁷ Regulation No. 2000/34, "Amending UNMIK Regulation No. 2000/6 on the Appointment and Removal from Office of International Judges and International Prosecutors", UNMIK/REG/2000/34, 27 May 2000.

¹⁹¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hartmann, s. 10; Perriello ve Wierda, ss. 13- 14.

Mahkemesine Nakli Hakkında 2000/64 sayılı yeni bir Tüzük kabul edilmiştir¹⁹¹⁹. Bu Tüzük, görülmekte olan bir davada BMGSÖT'nin uluslararası yargıçların çoğunluk oyunu sağlamasını olanaklı kılan bir yöntem içermekteydi¹⁹²⁰. Söz konusu Tüzüğe göre, bir ceza yargılamasının her aşamasında savcı, sanık veya müdafî, yargının bağımsızlığının ve tarafsızlığının sağlanması veya adaletin düzgün yönetimi amacıyla UNMIK Adli İşler Bölümüne bir dilekçeyle başvurarak, ilgili dava için uluslararası yargıçların/savcılarının atanmasını ve/veya davanın bir başka yer mahkemesine naklini isteyebilecekti¹⁹²¹. UNMIK Adli İşler Bölümü ya talep üzerine ya da re'sen BMGSÖT'ne bu yönde bir öneride bulunabilecek, nihai kararı ise BMGSÖT verecekti¹⁹²². BMGSÖT'nin öneriyi kabul etmesi hâlinde, Adli İşler Bölümü söz konusu ceza davası için derhal bir uluslararası savcı, bir uluslararası sorgu hâkimi ve/veya ikisi uluslararası olmak üzere üç hâkimden oluşan ve uluslararası yargıçlardan birinin başkanlık ettiği bir panel atayacaktı¹⁹²³.

Görüldüğü üzere Kosova'da ulusal mahkeme teşkilatında, Doğu Timor örneğinden farklı olarak, geçmişte işlenen ciddi suçlar üzerinde münhasır yargı yetkisini haiz spesifik bir mahkeme öngörülmemiştir. Bu nedenle ciddi suçlara ilişkin davalar beş olağan Bölge Mahkemesinde görülmüş olup, bu mahkemelerin kararlarına karşı Kosova Yüksek Mahkemesinde temyiz yolu açıktı¹⁹²⁴. Nitekim Kosova'da görülen önemli davaların çoğu ve 2004 yılında yaşanan etnik gerilim sırasında işlenen suçlara ilişkin yargılamalar, 2000/64 sayılı UNMIK Tüzüğü çerçevesinde kurulan panellerce yürütülmüştür¹⁹²⁵.

Nihayetinde olağan yargı sistemine geçiş amacıyla, Kosova'da yargının yapısı ve yönetimi hakkında BMGSÖT'ne tavsiyelerde bulunmak üzere, 10 Kosovalı, 5 uluslararası üyeden oluşan bir Yargı ve Savcılık Hizmetlerine İlişkin Teknik Danışma Komisyonu (*Technical Advisory Commission on Judiciary and Prosecution Service*) kurulmuştur¹⁹²⁶. Bu Komisyonun önerileri de dikkate

---

¹⁹¹⁹ Regulation No. 2000/64, "On Assignment of International Judges/Prosecutors and/or Change of Venue", UNMIK/REG/2000/64, 15 December 2000.

¹⁹²⁰ Hartmann, s. 11.

¹⁹²¹ UNMIK/REG/2000/64, 15 December 2000, Section 1.1.

¹⁹²² Bkz. UNMIK/REG/2000/64, 15 December 2000, Section 1.2, 1.3.

¹⁹²³ Bkz. UNMIK/REG/2000/64, 15 December 2000, Section 2.1.

¹⁹²⁴ De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 228.

¹⁹²⁵ Perriello ve Wierda, s. 27.

¹⁹²⁶ Regulation No. 1999/6, "On Recommendations for the Structure and Administration of the Judiciary and Prosecution Service", UNMIK/REG/1999/6, 7 September 1999.

alınarak¹⁹²⁷, UNMIK tarafından 15 Mayıs 2001 tarihinde kabul edilen Anayasal Çerçeveyle bölgedeki mahkeme yapısı, Kosova Yüksek Mahkemesi (*Supreme Court of Kosovo*), Bölge Mahkemeleri (*District Courts*), Yerel Mahkemeler (*Municipal Courts*) ve Basit Suçlar Mahkemeleri (*Minor Offense Courts*) olarak belirlenmiştir¹⁹²⁸.

Anayasal Çerçevenin kabulü sonrasında Kosova’da tesis edilen mahkeme sistemi şöyledir¹⁹²⁹: 24 Basit Suçlar Mahkemesi, para veya 60 güne kadar hürriyeti bağlayıcı ceza gerektiren suçlar konusunda yetkili kılınmıştır. Her bir belediyenin sınırları içerisinde yetkili olan Yerel Mahkemeler (*Municipal Courts*) hem hukuk hem de 5 yıla kadar hapis cezası gerektiren suçlar bakımından ceza yargılaması görevi icra etmektedir. Beş Bölge Mahkemesi ise hem yerel mahkemelerin kararlarının temyiz merciidir hem de 5 yıldan fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlar ile bazı önemli hukuk davalarında ilk derece mahkemesidir. Ekonomik ve malî uyuşmazlıklardan kaynaklanan davalar için ise ayrı bir Bölge Ticaret Mahkemesi bulunmaktadır. Kosova mahkeme sisteminin en üstünde bulunan Yüksek Mahkeme içerisinde Anayasal Çerçeveyle kurulan Özel Daire ise “3. Bölümde belirtilen insan haklarına ilişkin uluslararası anlaşmalar da dâhil olmak üzere, Meclis tarafından kabul edilen kanunların bu Anayasal Çerçeveye aykırı olup olmadığına” karar verme konusunda yetkilendirilmiştir¹⁹³⁰.

Bu başlık altında değinilmesi gereken son bir husus ise, Kosova’da yargı da dâhil çeşitli alanlarda 2008 yılından itibaren AB’nin kapsamlı sorumluluk üstlenmesidir. Kosova’nın bağımsızlık ilanından kısa bir süre önce 4 Şubat 2008 tarihinde AB Konseyi tarafından kabul edilen bir Ortak Eylemle Kosova’da EULEX kurulmuştur¹⁹³¹. BM Genel Sekreteri de 12 Haziran 2008 tarihli

---

¹⁹²⁷ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 195.

¹⁹²⁸ Regulation No. 2001/9, “On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo”, UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001, m. 9.4.4.

¹⁹²⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Cerone ve Baldwin, s. 35.

¹⁹³⁰ Regulation No. 2001/9, “On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo”, UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001, m. 9.4.11/a.

¹⁹³¹ Söz konusu Kararın tam metni için bkz. Council Joint Action 2008/124/CFSP, 4 February 2008, “On the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX KOSOVO”, OJEU, L 42, 16.02.2008, s. 92-98. Başlangıçta 14 Haziran 2010’da dolması öngörülen görev süresi (Bkz. Council Joint Action 2009/445/CFSP, 9 June 2009, OJEU, L 148, 11.06.2009, s. 33), daha sonra sırasıyla 14 Haziran 2012 ve 14 Haziran 2014’e dek uzatılmıştır. Bkz. Council Joint Action 2010/322/CFSP, 8 June 2010, OJEU, L 145, 11.06.2010, s. 13,14; Council Decision 2012/291/CFSP, 5 June 2012, OJEU, L 146, 06.06.2012, s. 46, 47. EULEX’in AB’nin ortak dış ve güvenlik politikası bağlamında o

raporunda, Kosova'daki sivil birimin yapısının yeniden düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir¹⁹³². Bu bağlamda BM Genel Sekreteri tarafından belirtildiği üzere EULEX, polis, adalet ve gümrük alanlarında BM'nin genel yetkisine tâbi olarak ve 1244 (1999) sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararına uygun bir şekilde BMGSÖT'nin başkanlığındaki BM şemsiyesi altında sorumluluk üstlenmiştir¹⁹³³. Kosova'nın 17 Şubat 2008'deki bağımsızlık ilanının sonrasında görev üstlenen EULEX, savaş suçlarına ilişkin meseleler istisna olmak üzere sorumluluklarını tedricen yerel yargı makamlarına devretmiştir¹⁹³⁴.

b. Kosova'da İnsan Hakları

(1) UNMIK'in Uluslararası İnsan Hakları Standartlarıyla Bağlı Olup Olmadığı Meselesi

Kosova'da hukukun üstünlüğünün sağlanmasında en önemli hususlardan biri insan haklarına saygının geliştirilmesiydi. Uluslararası insan hakları normları esasen kamu otoritesinin kullanılmasını, yani devletin davranışlarını düzenlemeyi amaçlar¹⁹³⁵. Bu çerçevede bir devletin davranışları, yasama, yürütme ve yargı yetkilerini kullanan makamların eylem, işlem ve ihmalleri çerçevesinde şekillenmektedir. Dolayısıyla devletler taraf oldukları uluslararası andlaşmalara aykırı olarak herhangi bir organı aracılığıyla gerçekleşen insan hakları ihlallerinden

---

döneme dek üstlenilen en geniş ve en önemli misyon olduğu yönünde bkz. De Wet, *The Governance of Kosovo*, s. 83.

¹⁹³² Bkz. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UN Doc. S/2008/354, 12 June 2008, prg. 15- 16.

¹⁹³³ Bkz. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UN Doc. S/2008/692, 24 November 2008, prg. 23. BM Genel Sekreteri bahsedilen raporunda ayrıca, EULEX'in çalışmalarına ilişkin olarak BM'ye düzenli bir şekilde rapor sunacağını da belirtmiştir. Bkz. UN Doc. S/2008/692, 24 November 2008, prg. 50. BM Güvenlik Konseyi de BM Genel Sekreterinin 24 Kasım 2008 tarihinde sunduğu raporun ardından bir başkanlık açıklamasıyla, BM ile diğer uluslararası aktörler arasında 1244 (1999) sayılı Karar çerçevesindeki işbirliğini memnuniyetle karşıladığını ifade etmiştir. Bkz. Statement by the President of the Security Council, UN Doc. S/PRST/2008/44, 26 November 2008.

¹⁹³⁴ OSCE Mission in Kosovo, Department of Human Rights and Communities, "Kosovo's War Crimes Trials: An Assessment Ten Years on 1999 – 2009", May 2010, s. 5, 6, <<http://www.osce.org/kosovo/68569>> (20.10.2013). EULEX'in Kosova yargı sistemi bakımından üstlendiği görevlerle ilgili bilgi için bkz. Bayıllıoğlu, ss. 423-430.

¹⁹³⁵ Irmscher, s. 370; Eric De Brabandere, "Human Rights Accountability of International Administrations: Theory and Practice in East Timor", **Accountability for Human Rights Violations by International Organisations**, (Ed. Jan Wouters, Eva Brems, Stefan Smis, Pierre Schmitt), Intersentia, Antwerp, 2010, (Human Rights), s. 338.

sorumlu tutulabilmektedir¹⁹³⁶. Olağan koşullarda ülke devletine ait yasama ve yürütme yetkilerinin, Kosova’da, BM Güvenlik Konseyinin yardımcı organı olan UNMIK’in başkanı BMGSÖT tarafından bizzat kullanıldığı hatırlanmalıdır. Ancak bir uluslararası örgüt olarak BM uluslararası alanda akdedilmiş insan haklarını düzenleyen sözleşmelere taraf değildir¹⁹³⁷. İşte bu noktada BM’nin bir yardımcı organı olarak UNMIK’in uluslararası insan hakları standartlarına uyma yükümlülüğü bulunup bulunmadığını açıklamak gerekir.

BM Andlaşmasının giriş bölümünde temel insan haklarına olan inanç teyit edilmiştir. Ayrıca Andlaşmanın 1/3. maddesinde “*Ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözümede ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamanın*” Örgütün amaçlarından biri olduğu ifade edilmiştir. Yine 55. maddede BM’nin “*...herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine bütün dünyada etkin bir biçimde saygı gösterilmesini*” kolaylaştıracağı belirtilmiştir. BM Andlaşmasında yer verilen bu düzenlemeler, BM’nin kendi operasyonlarında insan hakları standartlarına uyması gerektiği yönünde önemli birer emaredir¹⁹³⁸. Bununla birlikte BM Andlaşmasının burada değindiğimiz maddelerinin bir bakıma program hüküm niteliğinde olduğu vebu hükümlerin hukuken BM’nin uluslararası insan hakları standartlarıyla bizzat ve doğrudan bağlı olduğunu göstermeyebileceği de ifadeedilmektedir¹⁹³⁹.

UAD, BM Hizmetinde Uğranılan Zararların Tazmini danışma görüşünde, BM’nin üye devletlerden ayrı bir uluslararası hukuk kişiliği bulunduğunu tespit etmiş ve Örgütün, kendisine verilen işlevleri etkin bir şekilde yerine getirmesini sağlayacak şekilde uluslararası alanda haklara ve borçlara sahip olabileceğini belirtmiştir¹⁹⁴⁰. Divan bir başka danışma görüşünde de “*Uluslararası örgütler uluslararası hukukun*

¹⁹³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tezcan, Erdem, Sancakdar, Önok, ss. 78- 79.

¹⁹³⁷ Mégret ve Hoffmann, s. 316; Stahn, International Territorial Administration, s. 480.

¹⁹³⁸ Mégret ve Hoffmann, ss. 317- 318; Erika De Wet, **The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council**, Hart Publishing, Oxford, 2004,(The Chapter VII Powers), ss. 198 vd., 320. Ayrıca bkz. ZenonStavrinides, “Human Rights Obligations under the United Nations Charter”, **The International Journal of Human Rights**, Cilt: 3, Sayı: 2, 1999, s. 40 vd.; Pamuk, s. 315 vd.

¹⁹³⁹ Bkz. Mégret ve Hoffmann, s. 319; De Brabandere, “Human Rights”, ss. 334- 335.

¹⁹⁴⁰ Divana göre “*Devletler uluslararası hukuk tarafından tanınan uluslararası hak ve yükümlülüklerin tamamına sahipken, uluslararası örgütlerin hakları ve yükümlülükleri kurucu belgelerinde açıkça veya zımnen belirlenen ve uygulamada geliştirilen amaçları ve işlevlerine bağlıdır.*” Bkz. Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1949, ss. 179- 180.

süjesidirler ve bu itibarla uluslararası hukukun genel kuralları, kendi anayasaları veya taraf oldukları uluslararası anlaşmalar çerçevesinde üzerlerine düşen yükümlülüklerle bağlıdırlar” hükmüne varmıştır¹⁹⁴¹. Tüm bu hususlar birlikte göz önüne alındığında, uluslararası örgütlerin işlevleriyle örtüştüğü ölçüde uluslararası örf ve âdet kuralları ve hukukun genel ilkeleriyle bağlı olduğunu söylemek mümkündür¹⁹⁴². Dolayısıyla BM’nin yardımcı organı olan ve Kosova’da tüm yönetim yetkilerini üstlenerek kamu otoritesini bizzat kullanan UNMIK’in de insan hakları alanındaki örf ve âdet kurallarına ve hukukun genel ilkelerine uymakla yükümlü olduğu kabul edilebilir¹⁹⁴³.

Medenî ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin denetim organı olan İnsan Hakları Komitesi¹⁹⁴⁴ tarafından Kosova’da insan haklarının durumuna ilişkin istenen Rapor, bölgede kamu otoritesini kullanan UNMIK tarafından 2006 yılında Komiteye sunulmuştur¹⁹⁴⁵. Bu Raporda UNMIK, 1999/24 sayılı Tüzük çerçevesinde insan haklarına ilişkin çeşitli uluslararası belgelerin Kosova’da uygulanacak hukukun bir parçasını teşkil ettiğini belirttikten sonra, bu durumun, UNMIK’in herhangi bir şekilde söz konusu anlaşmalarla bağlı olduğu anlamına gelmediğini belirtmiştir¹⁹⁴⁶. Bu tespitin ardından UNMIK şu ifadelere yer vermiştir:

“UNMIK'in geçici yönetimi altındaki Kosova'nın durumunun sui generis olduğu unutulmamalıdır. Bu bağlamda UNMIK'in tutarlı tutumuna göre, Sırbistan ve Karadağ devletinin taraf olduğu anlaşmalar UNMIK'i otomatik olarak bağlamamaktadır. Her durumda ilke ve hükümlerin uygulanabilirliği spesifik olarak belirlenmelidir. Gerekli ve uygun olduğunda, karşılıklı çıkarların sağlanması için uygun bir yasal zemin oluşturulması amacıyla UNMIK ilgili devletler ve uluslararası örgütlerle düzenlemeler yapabilir.”

Görüldüğü üzere UNMIK uluslararası insan hakları sözleşmeleri bağlamında anlaşmadan doğan bir yükümlülüğü bulunmadığını belirtmesine rağmen, ilgili ilke

---

¹⁹⁴¹ Bkz. Interpretation of the Agreement of 25 March 1951 between the WHO and Egypt, Advisory Opinion, I. C.J. Reports 1980, prg. 37, ss. 89- 90.

¹⁹⁴² De Brabandere, Human Rights, s. 336. Ayrıca bkz. Henry G.Schermers ve Niels M.Blokker, **International Institutional Law**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2011, s. 996 vd.

¹⁹⁴³ Diğerleri yanında bkz. Irmischer, ss. 366-374; LindseyCameron, **Accountability of International Organisations Engaged in the Administration of Territory**, University Centre for International Humanitarian Law, Genève, 2006, ss. 36-42; De Brabandere, Human Rights, ss. 338- 339.

¹⁹⁴⁴ Söz konusu Komite hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Human Rights Committee, <<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/CCPRIndex.aspx>> (28.10.2013).

¹⁹⁴⁵ Report submitted by the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo to the Human Rights Committee on the Human Rights Situation in Kosovo since June 1999, UN Doc. CCPR/C/UNK/1, 13 March 2006.

¹⁹⁴⁶ Bkz. UN Doc. CCPR/C/UNK/1, 13 March 2006, prg. 123, s. 28. Bkz. UN Doc. CCPR/C/UNK/1, 13 March 2006, prg. 124, s. 128.

ve hükümlerin uygulanabilirliğinin her durumda spesifik olarak belirlenmesi gerektiği iddiasıyla uluslararası örf ve âdet niteliği kazanmış kuralları ve hukukun genel ilkelerini ayrı tutmuştur.

Ayrıca BM Güvenlik Konseyi de 1244 (1999) sayılı Kararında UNMIK'e, Kosova'da "insan haklarının korunması ve geliştirilmesi" görevini vermiştir¹⁹⁴⁷. UNMIK 1999/1 sayılı Tüzükte, Kosova'da kamu görevi üstlenen herkesin görevlerini yerine getirirken, insan hakları standartlarına uygun davranması ve hiç kimseye karşı ayrımcılık yapmaması gerektiğini düzenlemiştir¹⁹⁴⁸. Yine Kosova'da uygulanacak hukuku düzenleyen 1999/24 sayılı Tüzükte de Kosova'da kamu görevi üstlenenlerin görevlerini yerine getirirken uymaları gereken insan hakları standartlarını düzenleyen çeşitli uluslararası belgeler sayılmıştır¹⁹⁴⁹. Daha sonra 2001/9 sayılı UNMIK Tüzüğüyle kabul edilen Anayasal Çerçeve de uluslararası insan hakları standartlarının bu düzenlemenin bir parçası olduğu ve Kosova'da doğrudan uygulanacağı hükme bağlanmıştır¹⁹⁵⁰. Ve nihayet UNMIK ve KFOR ile bunların görevlilerinin Kosova'da yararlanacakları ayrıcalık ve bağışıklıkları düzenleyen 2000/47 sayılı Tüzükte de, UNMIK personelinin görevlerini yerine getirirken UNMIK tarafından kabul edilen tüzükler de dahil olmak üzere iç hukuka uygun davranma yükümlülüğü bulunduğu düzenlenmiştir¹⁹⁵¹. Aynı düzenleme, "*BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararıyla KFOR'a verilen görevlerin yerine*

---

¹⁹⁴⁷ UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 11/j.

¹⁹⁴⁸ Söz konusu düzenleme şu şekildedir: "Kosova'da kamu görevlileri veya kamu görevi üstlenen herkes görevlerini yerine getirirken, uluslararası alanda kabul görmüş insan hakları standartlarına uymalı ve hiç kimseye karşı cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasî ya da başka görüş, ulusal, etnik veya sosyal kökeni, ulusal bir topluluğa dâhil olması, serveti, doğum ya da diğer statüleri gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapmamalıdır." Bkz. UNMIK/REG/1999/1, 25 July 1999, Section 2.

¹⁹⁴⁹ UNMIK'in 1999/24 sayılı Tüzük m. 1.3'e göre insan haklarına ilişkin uyulması gereken uluslararası belgeler şöyle sayılmıştır: "10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, 4 Kasım 1950 tarihli İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (AİHS) ve Ek Protokolleri, 16 Aralık 1966 tarihli Medenî ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve Protokolleri, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, 21 Aralık 1965 tarihli Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme, 17 Aralık 1979 tarihli Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme, 17 Aralık 1984 tarihli İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme, 20 Kasım 1989 tarihli Çocuk Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşme". Bkz. Bkz. Regulation No. 1999/24, "On the Law Applicable in Kosovo", UNMIK/REG/1999/24, 12 December 1999, Section 1.3.

¹⁹⁵⁰ Regulation No. 2001/9, "On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo", UNMIK/REG/2001/9, 15 May 2001, Chapter 3.

¹⁹⁵¹ Bkz. Regulation 2000/47, On the Status, Privileges and Immunities of KFOR and UNMIK and their Personnel, UNMIK/REG/2000/47, 18 August 2000, Section 3.5.

getirilmesiyle çatışmadıkça” kaydıyla KFOR personeli bakımından da kabul edilmiştir¹⁹⁵².

(2) Kosova’da İşlenen İnsan Hakları İhlalleri Konusunda Başvurulabilecek Ulusal ve Uluslararası Mekanizmalar

(i) UNMIK ve KFOR’un Ayrıcalık ve Bağışıklıkları Karşısında Kosova Mahkemelerinin Yargı Yetkisi

UNMIK Kosova’da tüm yönetim yetkilerini üstlenerek, olağan koşullarda bir ülkede devlet organlarının yerine getirdiği görevleri ifa etmiş, yani kamu otoritesini bizzat kullanmış ve insan haklarını ihlal edebilecek bir makam konumuna gelmiştir¹⁹⁵³. BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararıyla kendisine Kosova’da insan haklarının korunması ve geliştirilmesi görevini vermesine¹⁹⁵⁴ rağmen UNMIK, hem kendisinin hem de NATO liderliğindeki KFOR’un personelinin eylem, işlem veya ihmallerinin insan hakları ihlali teşkil edip etmediğini inceleyecek bir yargısal mekanizma öngörmemiştir. UNMIK ve KFOR ile bunların personeline tanınan ayrıcalık ve bağışıklıklar da Kosova mahkemeleri önünde söz konusu makamlar aleyhine yapılan başvuruların karara bağlanmasını, yargı bağışıklığının kaldırılması gibi istisnaî durumlar dışında imkânsız kılmıştır¹⁹⁵⁵.

UNMIK, BM Güvenlik Konseyinin yardımcı organı statüsünde olması nedeniyle BMÖ’nün yararlandığı ayrıcalık ve bağışıklıklardan faydalanmaktadır¹⁹⁵⁶. BM’nin ayrıcalık ve bağışıklıklarına ilişkin olarak, BM Andlaşması m. 105’de örgütün ve örgüt görevlilerinin sahip olması gereken ayrıcalık ve bağışıklıklar konusunda genel bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre BM, her üye devletin ülkesinde amaçlarına ulaşması için gerekli ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanacaktır (m. 105/1). Yine BM memurları da kendilerine verilen görevleri tam bir bağımsızlık içinde yerine getirebilmek için gerekli ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanmaktadır (m. 105/2). Görüldüğü üzere BM’ye tanınan yargı bağışıklığının

¹⁹⁵² UNMIK/REG/2000/47, 18 August 2000, Section 2.2.

¹⁹⁵³ Istrefi, ss. 359- 360.

¹⁹⁵⁴ Bkz. UN Doc. S/RES/11244 (1999), 10 June 1999, prg. 11/j.

¹⁹⁵⁵ Ayrıca bkz. Momirov, ss. 5- 6.

¹⁹⁵⁶ Öncü, s. 423.

nedeni, Örgütün üye devletlerin ülkesinde kendisine verilen görevleri yerine getirirken yapılabilecek müdahalelerden korunması ve bu suretle işlevsel bağımsızlığının sağlanmasıdır¹⁹⁵⁷.

BM Andlaşması m. 105’de yer verilen ayrıcalık ve bağışıklık konusu daha sonra 13 Şubat 1946 tarihli Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Bağışıklıklarına Dair Sözleşme¹⁹⁵⁸ ile ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Bahsedilen Sözleşme m. 2/2’de, Birleşmiş Milletlerin açıkça vazgeçilmedikçe her türlü adlî süreçten (*legal process*) muaf olduğu ifade edilerek, Örgüte mutlak bir yargı bağışıklığı tanınmıştır¹⁹⁵⁹. Bu hüküm, 1244 (1999) sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararıyla kurulan ve dolayısıyla BM’nin yardımcı organı statüsündeki UNMIK için de geçerlidir. UNMIK ve KFOR ile bunların görevlilerinin Kosova’da yararlanacakları ayrıcalık ve bağışıklıklar, UNMIK tarafından kabul edilen 2000/47 sayılı Tüzükte ayrıca düzenlenmiştir¹⁹⁶⁰.

Söz konusu Tüzüğe göre, hem UNMIK hem de KFOR, malları, fonları ve varlıklarıyla yargı bağışıklığından yararlanmaktadır (m. 2.1, 3.1). UNMIK personelinin, görevlerini yerine getirirken UNMIK tarafından kabul edilen tüzükler de dahil olmak üzere iç hukuka uygun davranma yükümlülüğü bulunduğu düzenlenmiştir (m. 3.5). Aynı düzenleme, “*BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararıyla KFOR’a verilen görevlerin yerine getirilmesiyle çatışmadıkça*” kaydıyla KFOR personeli bakımından da kabul edilmiştir (m. 2. 2). Söz konusu düzenlemeye göre, BMGSÖT, yardımcıları, BM polis komiseri ve diğer üst düzey UNMIK personeli Kosova’da gerçekleştirdikleri medenî ve cezaî her türlü eylem ve işlemleri bakımından yargı bağışıklığından yararlanmaktadır (m. 3.2). Ayrıca UNMIK personelinin gözaltına alınması veya tutuklanması yasaklanmış (m. 3.4) ve Kosovalı olanlar dâhil bu personelin resmî sıfatlarıyla yaptıkları eylemler ve söyledikleri sözler bakımından yargı bağışıklığından yararlanacakları ifade edilmiştir (m. 3.3).

---

¹⁹⁵⁷ Momirov, s. 6; Çağırın, ss. 268- 269.

¹⁹⁵⁸ BMÖ’nün tâbi olduğu ayrıcalık ve bağışıklıklar rejimi, 13 Şubat 1946 tarihli Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Bağışıklıklarına Dair Sözleşmeyle belirlenmiştir. Bu sözleşmenin tam metni için bkz. Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations, 13 February 1946, <<http://www.un.org/en/ethics/pdf/convention.pdf>> (19.10.2013).

¹⁹⁵⁹ Çağırın, s. 270.

¹⁹⁶⁰ Regulation 2000/47, On the Status, Privileges and Immunities of KFOR and UNMIK and their Personnel, UNMIK/REG/2000/47, 18 August 2000.

KFOR'un Kosovalı personelinin, münhasıran KFOR hizmetleri ile ilgili olarak görevlerini yerine getirirken gerçekleştirdikleri eylemler ile yazılı veya sözlü beyanları bakımından yargı bağımsızlığını haiz olduğu düzenlenmiştir (m. 2.3). KFOR'un uluslararası personeli ise Kosova'da işlediği eylemler bakımından tam bir yargı bağımsızlığından ve şahsî dokunulmazlıktan yararlanır ve münhasıran gönderen devletin yargı yetkisine tâbidir (m. 2.4). 2000/47 sayılı Tüzükte, KFOR ve UNMIK personeline tanınan ayrıcalık ve bağımsızlıkların şahsî menfaatler için değil misyonların menfaatleri için olduğu vurgulanmıştır. (m. 6.1).

2000/47 sayılı Tüzükte BM Genel Sekreterinin, bağımsızlığın adaletin tecellisine engel olacağı ve bu bağımsızlıktan UNMIK'in çıkarlarına hâlel getirmeden vazgeçilebileceği görüşünde olması hâlinde, UNMIK personelinin bağımsızlığından vazgeçme hakkı ve ödevi bulunduğu ifade edilmiştir (m.6.1). KFOR personelinin yargı bağımsızlığından vazgeçilmesi yönündeki talepler ise, ilgili personelin dâhil olduğu ulusal unsurun komutanına yönlendirilecektir (m. 6.2). Üçüncü kişilerin, operasyonel gereklilik dışında UNMIK ve KFOR ile bunların personeline yönelik bedenî ve maddî zarar iddiaları için, söz konusu misyonlar tarafından iddialar komisyonları kurulması gerektiği düzenlenmiştir (m. 7). Ancak Ombudsmanlık kurumunca hazırlanan bir Raporda, söz konusu komisyonların bağımsız ve etkin bir soruşturmanın yürütülmesi için yeterli mekanizmalar içermediği ve uygulamada iyi işlemediği belirtilmiştir¹⁹⁶¹.

UNMIK ve KFOR ile bunların personellerinin Kosova'da yararlanacağı ayrıcalık ve bağımsızlıklara ilişkin 2000/47 sayılı Tüzüğün uluslararası insan hakları standartlarına uygunluğuna ilişkin olarak Ombudsman tarafından bir Rapor hazırlanmıştır. Söz konusu Raporda öncelikle, uluslararası örgütlere ayrıcalık ve bağımsızlık tanınmasının temel amacının etkin işleyişi sağlamak üzere örgütleri görev yapılan ülke devletinin müdahalesine karşı korumak olduğu ifade edilmiştir¹⁹⁶². Ancak Ombudsmana göre, Kosova'da UNMIK devletin yerine geçtiğinden

---

¹⁹⁶¹ Bkz. Ombudsperson Institution in Kosovo, Fourth Annual Report 2003-2004, 12 July 2004, ss. 15-16, <<http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/E6040712a.pdf>> (17.09.2013). Ayrıca bkz. Momirov, ss. 7- 8.

¹⁹⁶² Ombudsperson Institution in Kosovo, Special Report No. 1, "On the Compatibility with Recognized International Standards of UNMIK Regulation No. 2000/47 on the Status, Privileges and Immunities of KFOR and UNMIK and Their Personnel in Kosovo (18 August 2000) and on the Implementation of the above Regulation", prg. 23, s. 8, <<http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/E4010426a.pdf>> (19.10.2013).

(“*surrogate state*”), UNMIK’in kendisini koruyacağı bir hükümet de bulunmamaktadır ve bu nedenle uluslararası örgütlere bağımsızlık tanınmasının altında yatan gerekçe UNMIK bakımından geçerli değildir¹⁹⁶³. Benzer eleştiriler çok çeşitli çevrelerce dile getirilmişse de durum değişmemiş ve söz konusu Tüzük aynen varlığını korumuştur¹⁹⁶⁴.

(ii) Yargı Dışı Mekanizmalar

Kosova’da işleyen bir yargı sistemi kurulmasına rağmen, UNMIK ve KFOR’un ve bunların personelinin yararlandığı kapsamlı ayrıcalık ve bağımsızlıklar karşısında söz konusu mahkemelerin yargı yetkisini kullanması mümkün olmamıştır¹⁹⁶⁵. Ancak yine de UNMIK’in Kosova’da insan haklarına ilişkin sorumluluğu bakımından birtakım mekanizmaların hayata geçirildiğini vurgulamak gerekir¹⁹⁶⁶.

UNMIK 30 Haziran 2000 tarihinde kabul ettiği 2000/38 sayılı Tüzükle, Kosova’da insan hakları ihlallerine ilişkin şikâyetleri incelemek üzere “Ombudsmanlık” Kurumunu kurmuştur¹⁹⁶⁷. UNMIK’in yargı bağımsızlığı bulunduğundan, Ombudsmanlık UNMIK’i denetleyebilecek tek kurumdu¹⁹⁶⁸. Ombudsman, gerçek ve tüzel kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunmasıyla ve Kosova’da herkesin başta AIHS ile Medenî ve Siyasal Haklar Sözleşmesi olmak üzere, uluslararası insan hakları standartlarıyla güvenceye alınan insan hakları ve temel özgürlüklerden etkin bir şekilde yararlanmasını sağlamakla görevlendirilmiştir (m. 1.1). Söz konusu Tüzüğe göre Ombudsman, UNMIK’e veya yerel kurumlara yönelik olarak insan hakları ihlali veya bu kurumlar tarafından yetkinin kötüye

---

¹⁹⁶³ Ombudsperson Institution in Kosovo, Special Report No. 1, prg. 23, s. 8, <<http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/E4010426a.pdf>> (19.10.2013). Aksi yönde bkz. Schermers ve Blokker, ss. 1036- 1037.

¹⁹⁶⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Pacqué ve Dewulf, s. 7; Momirov, ss. 5- 6.

¹⁹⁶⁵ Istrefi, s. 362.

¹⁹⁶⁶ KristenBoon, “Legislative Reform in Post-conflict Zones: Jus Post Bellum and the Contemporary Occupant’s Law-Making Powers”, **McGill Law Journal**, Cilt: 50, 2005, s. 320.

¹⁹⁶⁷ Bkz. Regulation No. 2000/38, “On the Establishment of the Ombudsperson Institution in Kosovo”, UNMIK/REG/2000/38, 30 June 2000.

¹⁹⁶⁸ Boon, s. 320; Gjylbehare BellaMurati, “The Ombudsperson Institution vs the United Nations Mission in Kosovo (UNMIK)”, **Accountability for Human Rights Violations by International Organisations**, (Ed. JanWouters, EvaBrems, StefanSmis, PierreSchmitt),Intersentia, Antwerp, 2010, s. 373.

kullanıldığı iddiasıyla yapılacak şikâyetleri inceleme ve soruşturma konusunda yetkiliydi (m. 3.1). Ayrıca Ombudsmana kendi inisiyatifiyle de inceleme ve soruşturma başlatma yetkisi verilmiştir (m. 4.4). Ancak Ombudsmanın KFOR konusunda doğrudan herhangi bir yetkisi bulunmamaktaydı¹⁹⁶⁹.

Ombudsmanın yapacağı inceleme üzerine vereceği kararlar ise yalnızca tavsiye niteliğindedir¹⁹⁷⁰. Ombudsmanın bu tavsiyeleri yalnızca, incelediği konuya BMGSÖT'nin dikkatini çekme ve bunu kamuoyuna duyurarak UNMIK üzerinde bir kamuoyu baskısı oluşturma işlevi görmekteydi¹⁹⁷¹. Ombudsmanlık Kurumunda 2006/6 sayılı UNMIK Tüzüğüyle yapılan değişiklikle, UNMIK hakkındaki şikâyetler Ombudsmanın doğrudan yetkisi dışında bırakılmış¹⁹⁷² ve Ombudsman yalnızca yerel kurumlara ilişkin inceleme yapabilen bir Kosova kurumu haline getirilmiştir¹⁹⁷³.

UNMIK yönetimindeki Kosova'da insan haklarının korunmasının ve geliştirilmesinin sağlanmasına yönelik ilgi giderek arttıkça, Kosova'da insan hakları bakımından ne tür bir denetim mekanizması geliştirilebileceği konusunda çeşitli öneriler ileri sürülmüştür¹⁹⁷⁴. Bu çerçevede uzun vadede hayata geçirilmesi istenen önerilerden biri, UNMIK ve/veya KFOR'un eylem ve işlemlerinin uluslararası insan hakları standartlarına uygunluğunu denetleyecek bir insan hakları mahkemesi kurulması iken, geçici ve kısa vadeli öneri ise, UNMIK tarafından işlendiği iddia edilen insan hakları ihlallerini incelemek üzere bir danışma paneli kurulmasıydı¹⁹⁷⁵.

---

¹⁹⁶⁹ Boon, s. 320; Istrefi, s. 363.

¹⁹⁷⁰ Bkz. Regulation No. 2000/38, "On the Establishment of the Ombudsperson Institution in Kosovo", UNMIK/REG/2000/38, 30 June 2000, Section 4.

¹⁹⁷¹ UNMIK/REG/2000/38, 30 June 2000, Section 4.11.

¹⁹⁷² Regulation No. 2006/6, "On the Ombudsperson Institution in Kosovo", UNMIK/REG/2006/6, 16 February 2006.

¹⁹⁷³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Istrefi, ss.363-364; Murati, ss. 382-384.

¹⁹⁷⁴ Bu konuda özellikle Avrupa Konseyi bünyesindeki Hukuk Yoluyla Demokrasi İçin Avrupa Komisyonu (European Commission for Democracy through Law/ Venice Commission) ya da daha sık kullanılan adıyla Venedik Komisyonunun önemli önerileri söz konusudur. Bu öneriler hakkında kapsamlı bilgi için bkz. European Commission for Democracy through Law, Opinion on Human Rights in Kosovo: Possible Establishment of Review Mechanisms, Opinion no. 280/2004, Strasbourg, 11 October 2004, CDL-AD (2004)033. Ayrıca Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından kabul edilen bir kararda, Kosova'daki hem yerel hem de uluslararası tüm kamu otoritelerinin, insan hakları ihlalleri konusunda bir yargı mekanizmasının yetkisine dâhil olması için her türlü çabanın sarf edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bkz. Council of Europe Parliamentary Assembly, Resolution 1375 (2004), prg. 4, <<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=17217&lang=en>> (24.10.2013).

¹⁹⁷⁵ Bkz. European Commission for Democracy through Law, Opinion on Human Rights in Kosovo: Possible Establishment of Review Mechanisms, Opinion no. 280/2004, Strasbourg, 11 October 2004, CDL-AD (2004)033, s. 22 vd.

UNMIK tarafından kabul edilen 2006/12 sayılı Tüzükle, Kosova’da bir İnsan Hakları Danışma Paneli (*Human Rights Advisory Panel*) kurulmuş¹⁹⁷⁶, iki yıl sonra da bu Panel faaliyetine başlamıştır¹⁹⁷⁷. Söz konusu Tüzüğe göre, UNMIK tarafından temel haklarının ihlal edildiğini iddia eden kişiler ve gruplar, diğer tüm başvuru yollarını tükettikten sonra bu Panele başvuruda bulunabilecektir (m. 1.2, 3.1). Danışma Paneli başvuruyu değerlendirerek UNMIK’in insan hakları ihlalinde bulunup bulunmadığına ilişkin görüşünü açıklayacaktır. Bununla birlikte Panelin kararları hukuken bağlayıcı değildir. 2006/12 sayılı UNMIK Tüzüğü, İnsan Hakları Danışma Panelinin yetkisini zaman bakımından sınırlandırarak, 23 Nisan 2005 tarihinden sonra UNMIK’in eylemi ya da ihmali nedeniyle yapılan şikâyetleri Panelin yetkisi kapsamına almıştır (m. 2).

Üç uluslararası hukukçudan oluşacak İnsan Hakları Panelinin üyeleri, AİHM Başkanının önerisi üzerine BMGSÖT tarafından iki yıl için atanmaktadır (m. 4, 5). Aslında söz konusu Panel bir bakıma daha önceden UNMIK hakkındaki insan haklarına ilişkin şikâyetleri inceleme yetkisini haiz olan Ombudsmanın yerini almıştır¹⁹⁷⁸. UNMIK tarafından işlendiği iddia edilen ya da UNMIK’e isnad edilebilecek insan hakları ihlallerinin incelenmesi konusunda tek spesifik mekanizma olan İnsan Hakları Danışma Paneline yapılabilecek başvurular için son tarih 31 Mart 2010 olarak belirlenmiştir¹⁹⁷⁹.

(iii)Uluslararası Mekanizmaların Etkisizliği

Chesterman, uluslararası yönetim makamlarının sorumluluğu bakımından BM vesayet sistemi çerçevesinde öngörülen denetim ve sorumluluk mekanizmalarının dahi, günümüz uluslararası yönetim misyonlarınınkinden daha ileri düzeyde olduğunu vurgulamaktadır¹⁹⁸⁰. Gerçekten mevcut durumda Kosova’da başvurulabilecek yargı dışı mekanizmalar dışında, UNMIK yalnızca, BM Genel

¹⁹⁷⁶ Bkz. Regulation No. 2006/12, “On the Establishment of the Human Rights Advisory Panel”, UNMIK/REG/2006/12, 23 March 2006.

¹⁹⁷⁷ İnsan Hakları Danışma Paneli hakkında ayrıntılı bilgi kurumun kendi web sayfasından edinilebilir. Bkz. The Human Rights Advisory Panel, <<http://www.unmikonline.org/hrap/Eng/Pages/default.aspx>> (18.10.2013). Ayrıca bkz. Pacqué ve Dewulf, ss. 12-14; Momirov, ss. 9-13.

¹⁹⁷⁸ Istrefi, s. 359.

¹⁹⁷⁹ The Human Rights Advisory Panel, <<http://www.unmikonline.org/hrap/Eng/Pages/default.aspx>> (18.10.2013).

¹⁹⁸⁰ Chesterman, You, The People, s. 45.

Sekreteri tarafından misyonun faaliyetlerine ilişkin düzenli raporlar sunulan¹⁹⁸¹ BM Güvenlik Konseyine karşı sorumludur¹⁹⁸². Dolayısıyla UNMIK'in faaliyetleri üzerinde denetim, söz konusu raporlar aracılığıyla bizzat BM Güvenlik Konseyi tarafından sağlanmaktadır¹⁹⁸³. Ayrıca UNMIK/Kosova Özyönetim Geçici Kurumları ile Avrupa Konseyi arasında akdedilen iki andlaşmayla Kosova belirli ölçüde, Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi ile İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşmede öngörülen uluslararası insan hakları izleme mekanizmalarının denetimine alınmıştır¹⁹⁸⁴. Ulusal Azınlıklar Çerçeve Sözleşmesinin izleme mekanizması çerçevesinde UNMIK tarafından gerekli raporlar sunulmuşsa da diğer Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin aksaklıklar söz konusu olmuştur¹⁹⁸⁵. Yine Medenî ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin izleme organları tarafından Kosova'da insan haklarının durumuyla ilgili istenen raporlar UNMIK tarafından söz konusu organlara sunulmuştur¹⁹⁸⁶.

Yukarıda bahsedilen spesifik ve oldukça sınırlı izleme mekanizmaları bir kenara bırakılacak olursa, UNMIK ve KFOR'un Kosova'daki eylemleriyle uluslararası insan hakları standartlarını ihlal ettiği iddialarını inceleyebilecek uluslararası bir yargısal mekanizma da bulunmamaktadır¹⁹⁸⁷. Bazı Kosovalılar bu bağlamda AİHM'ne başvurmuşsa da bu başvurular hakkında Mahkeme, kişi bakımından yargı yetkisi bulunmadığı gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı vermiştir¹⁹⁸⁸.

---

¹⁹⁸¹ UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 20.

¹⁹⁸² Istrefi, s. 365.

¹⁹⁸³ Momirov, s. 7.

¹⁹⁸⁴ Agreement between the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo and the Council of Europe on technical arrangements related to the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 23 August 2004, <<http://www.cpt.coe.int/documents/srb/2004-08-23-eng.pdf>> (21.10.2013); Agreement between the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK) and the Council of Europe on technical arrangements related to the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 30 June 2004, <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/6_Resources/PDF_Agreement_UNMIK_en.pdf> (21.10.2013).

¹⁹⁸⁵ Bkz. Istrefi, s. 365.

¹⁹⁸⁶ Momirov, s. 9; Istrefi, s. 365.

¹⁹⁸⁷ Bkz. European Commission for Democracy through Law, Opinion on Human Rights in Kosovo: Possible Establishment of Review Mechanisms, Opinion no. 280/2004, Strasbourg, 11 October 2004, CDL-AD (2004)033, prg. 75, s. 17. Ayrıca bkz. Istrefi, s. 364.

¹⁹⁸⁸ ECHR Grand Chamber Decision, 31 May 2007, Behrami & Behrami v. France, Application No. 71412/01; Saramati v. France, Germany and Norway, Application No. 78116,

Dava konusu ilk olayda, *Gadaf* ve *Bekim Behrami* kardeşler 11 Mart 2000 tarihinde Kosova'nın Mitrovica bölgesindeki dağlık alanda 1999 tarihli NATO operasyonundan kalan patlamamış bir bombayla oynarken, bombanın infilakı sonucu *Gadaf Behrami* ölmüş, *Bekim Behrami* ise ağır yaralanarak görme yetisini kaybetmiştir. Çocukların babası *Agim Behrami* ile olayda yaralanan *Bekim Behrami*, patlamanın KFOR'daki Fransız birliklerin ihmali nedeniyle meydana geldiği iddiasıyla AİHS m.2'de düzenlenen yaşam hakkına dayanarak Fransa aleyhine AİHM'ne başvurmuşlardır¹⁹⁸⁹. İkinci başvuru *Saramati* ise, KFOR'un önce Norveçli sonra Fransız Komutanlarının emriyle, Temmuz 2001-Ocak 2002 tarihleri arasında hukuka aykırı olarak özgürlüğünden yoksun bırakıldığı iddiasıyla AİHS m. 5, 6 ve 13 çerçevesindeki haklarının ihlal edildiğini belirterek Norveç ve Fransa aleyhine AİHM'ne başvurmuştur¹⁹⁹⁰.

AİHM, taraf devletlerin argümanlarının, başvuru sahiplerinin söz konusu devletlerin ülke dışı yetkisinde (*extra-territorial jurisdiction*) olup olmadığı konusunda düğümlendiğini belirlemiştir (prg. 68). AİHM, Kosova'nın, BM Güvenlik Konseyinin 1244 (1999) sayılı Kararıyla kurulan ve normal koşullarda Yugoslavya Federal Cumhuriyeti tarafından kullanılan kamusal yetkileri birlikte kullanan uluslararası sivil ve güvenlik birimlerinin "etkin denetiminde" (*effective control*) bulunduğunu tespit etmiştir (prg. 70). Bu çerçevede Mahkeme söz konusu davalarda asıl meselenin, davalı devletlerin Kosova'da ülke dışı yetki kullanıp kullanmadıklarından ziyade, kendisinin davalı devletlerin Kosova'da etkin denetimi kullanan uluslararası sivil ve güvenlik birimlerine katkısını AİHS çerçevesinde incelemeye yetkili olup olmadığı konusunda düğümlendiğini ifade etmiştir (prg. 71). Dolayısıyla Mahkeme başvuru sahiplerinin şikâyetlerinin Sözleşme hükümlerine kişi bakımından (*ratione personae*) uygun olup olmadığını, incelemesi gereken ilk sorun olarak belirlemiştir (prg 72).

Mahkeme tarafların argümanlarını üç aşamada değerlendirmiştir. Öncelikle ilgili belgeleri inceleyerek, *Saramati* ile ilgili yakalama ve gözaltına alınmanın

---

<[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-80830#{%22itemid%22:\[%22001-80830%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-80830#{%22itemid%22:[%22001-80830%22]})> (18.09.2013).

¹⁹⁸⁹ Bkz. ECHR Grand Chamber Decision, 31 May 2007, *Behrami & Behrami v. France*, Application No. 71412/01; *Saramati v. France, Germany and Norway*, Application No. 78116, prg. 5-7.

¹⁹⁹⁰ Bkz. ECHR Grand Chamber Decision, 31 May 2007, *Behrami & Behrami v. France*, Application No. 71412/01; *Saramati v. France, Germany and Norway*, Application No. 78116, prg. 8-17.

KFOR'un güvenlik görevi, *Behrami* ile ilgili olarak mayınların temizlenmesi faaliyetinin denetlenmesinin UNMIK'in görevi kapsamında kaldığını belirlemiştir (prg. 127).

Mahkeme ikinci olarak, başvuruçuların şikâyetine konu eylem ve ihmallerin kural olarak BM'ye isnat edilebilir olup olmadığını incelemiştir. Mahkemeye göre, hem UNMIK hem de KFOR görevlerini yerine getirirken, BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde Güvenlik Konseyi tarafından kendilerine devredilen (*delegated*) yetkileri kullanmaktaydı. Mahkeme KFOR bakımından, Güvenlik Konseyinin üye devletleri ve ilgili uluslararası örgütleri Kosova'da bir uluslararası güvenlik biriminin kurulması için yetkilendirerek, devletlere ve ilgili uluslararası örgütlere "*bir uluslararası güvenlik biriminin yanı sıra onun operasyonel komutasını (operational command) kurma yetkisini*" devrettiği görüşündedir. Dolayısıyla KFOR, BM'nin doğrudan komutası altında değil, fakat BM tarafından devredilen komuta temelinde faaliyette bulunmaktaydı (prg. 129). Bu yetki devrinin, BM Andlaşmasına uygun kalması ve KFOR'un davranışının BM'ye isnad edilebilmesi için yeterince sınırlı olması gereklidir(prg. 132).

AIHM'ne göre, KFOR bakımından BM Güvenlik Konseyi, 1244 (1999) sayılı Kararda devrettiği yetkilerin kullanılması konusunda açık sınırlamalar öngörerek ve KFOR'un kendisine raporlar sunmasını isteyerek, nihai otorite ve denetimini (*ultimate authority and control*) korumuş ve NATO'ya yalnızca operasyonel komuta yetkisini devretmiştir (prg.135, 140). Bu nedenle KFOR'un dava konusu eylemi BM'ye isnad edilebilir (prg.141). UNMIK ise BM'nin bir yardımcı organıdır ve dolayısıyla UNMIK'in dava konusu olaydaki ihmali BM'ye isnad edilebilir (prg. 143).

Gerek UNMIK'in gerekse KFOR'un eylem ve ihmallerinin BM'ye isnad edilebileceğini tespit eden Mahkeme üçüncü olarak, bu durumda kişi bakımından yetkili olup olmadığını incelemiştir. AIHM'ne göre, "*Güvenlik Konseyinin VII. Bölüm çerçevesindeki kararlarıyla kurulan operasyonlar, BM'nin uluslararası barış ve güvenliği sağlama görevi için temel olduğundan ve bu operasyonların etkinlikleri üye devletlerin desteğine bağlı olduğundan, Sözleşme, sözleşmeciler devletlerin Güvenlik Konseyi kararları kapsamında olup, bu misyonlar sırasında ...meydana gelen eylem ve ihmalleri konusunda Mahkemenin denetimine izin verecek şekilde*

yorumlanamaz” (prg. 149). Aksi yorum, hem BM’nin, operasyonların etkin şekilde yürütülmesi dâhil barış ve güvenlik alanındaki misyonunun yerine getirilmesine müdahale hem de Güvenlik Konseyi kararının uygulanması bakımından Kararda öngörülmeven bazı şartları yükleme anlamına gelecektir (prg. 149). Sonuç olarak Mahkeme hem UNMIK’in hem de KFOR’un eyleminin, Sözleşmeye taraf olmayan BM’ye isnad edilebilir olması nedeniyle başvuruyu kabul edilemez bulmuş ve bir bakıma başvurucuları herhangi bir yargı yoluna başvuru olanağından mahrum bırakmıştır¹⁹⁹¹.

Mahkemenin Kararı UNMIK bakımından genellikle haklı bulunmaktadır. Zira Kosova’da sivil yönetimi üstlenen UNMIK, BM’nin bir yardımcı organı olup, kural olarak doğrudan Örgüt tarafından istihdam edilen bireylerden oluşmaktadır¹⁹⁹². Uluslararası Hukuk Komisyonunun uluslararası örgütlerin sorumluluğuna ilişkin hazırladığı Andlaşma Taslağı¹⁹⁹³ (*draft articles on the responsibility of international organizations*) m. 6’da, “*Bir uluslararası örgütün organ veya ajanının işlevlerini yerine getirirken sergilediği davranışı, o organ veya ajanın örgütteki konumu ne olursa olsun, o örgütün bir eylemi olarak değerlendirilir*” düzenlemesine yer verilmiş; m.8’de de bu davranışın yetki aşımıyla (*ultra vires*) gerçekleştirilmiş olmasının sonucu değiştirmeyeceği ifade edilmiştir¹⁹⁹⁴. Bu düzenlemeler çerçevesinde UNMIK’in eylem, işlem ve ihmallerinin BM’ye isnad edilebileceği kabul edilebilir.

Ancak KFOR bakımından durum farklıdır; zira KFOR BM’nin bir yardımcı organı statüsünde değildir. Uluslararası Hukuk Komisyonunun uluslararası örgütlerin sorumluluğuna ilişkin hazırladığı Andlaşma Taslağı m. 7’ye göre, bir devletin veya uluslararası örgütün bir başka uluslararası örgütün emrine verilmiş organlarının veya ajanlarının davranışı, şayet emrine verildiği örgüt o davranış üzerinde etkin denetim (*effective control*) uygulamaktaysa, uluslararası hukuka göre bu uluslararası örgütün eylemi olarak kabul edilir¹⁹⁹⁵. İşte AIHM, KFOR’un eylemlerinin BM’ye isnad

---

¹⁹⁹¹ Tezcan, Erdem, Sancakdar, Önok, s. 84.

¹⁹⁹² Bkz. Cameron, s. 74.

¹⁹⁹³ Bkz. Report of the International Law Commission Sixty-third session (26 April–3 June and 4 July–12 August 2011), General Assembly Official Records Sixty-sixth session Supplement No. 10, UN Doc. A/66/10, s. 52-173.

¹⁹⁹⁴ Ayrıca bkz. Çağırın, s. 259.

¹⁹⁹⁵ Uluslararası örgütlerin sorumluluğuna ilişkin Andlaşma Taslağı m. 7’nin orijinali şu şekildedir: “*The conduct of an organ of a State or an organ or agent of an international organization that is*

edilebilirliğini bu hüküm doğrultusunda yorumlarken, etkin denetim ölçütünü (*effective control*), nihaî otorite ve denetim (*ultimate authority and control*) şeklinde geniş yorumlayarak eleştirilerin odağında kalmıştır¹⁹⁹⁶. AİHM, bahsedilen m. 7 hükmünü kendi çerçevesi içinde yorumlasaydı, KFOR bünyesindeki ulusal birliklerin eyleminin BM'ye değil, gönderen devletlere ya da NATO'ya isnad edilebileceği sonucuna varabilirdi¹⁹⁹⁷.

Gerçekten AİHM'nin, KFOR'a ilişkin olarak operasyonel konularda NATO komutasının etkinliğini kabul etmesine rağmen, BM Güvenlik Konseyinin operasyonel komutayı devredip nihaî otorite ve kontrolünü koruduğu gerekçesine dayanarak, söz konusu eylemleri BM'ye isnad edilebilir bulması eleştirilebilecek bir husustur. Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından hazırlanan m. 7 şerhinde de belirtildiği üzere, isnad edilebilirliğe ilişkin olarak etkin denetim ölçütü uygulanırken, nihaî denetimin (*ultimate control*) ilgili eylemde bir rol üstlenilmesini gerektirmesinin güç olması nedeniyle, operasyonel kontrol nihaî denetimden daha önemlidir¹⁹⁹⁸. Bu bağlamda Uluslararası Hukuk Komisyonu raportörlerinden Gaja da, AİHM tarafından benimsenen ölçütün ikna edicilikten uzak ve kabul edilmesinin zor olduğunu vurgulamıştır¹⁹⁹⁹. Nitekim BM Genel Sekreteri tarafından hazırlanan UNMIK'in faaliyetlerine ilişkin Haziran 2008 tarihli Raporda da "BM'nin uluslararası sorumluluğunun, etkin operasyonel denetimi ölçüsüyle sınırlı olacağını" belirterek, AİHM tarafından benimsenen ölçütün kabul edilmediğini vurgulamıştır²⁰⁰⁰.

---

placed at the disposal of another international organization shall be considered under international law an act of the latter organization if the organization exercises effective control over that conduct."

¹⁹⁹⁶ Diğerleri yanında bkz. Aurel Sari, "Jurisdiction and International Responsibility in Peace Support Operations: The Behrami and Saramati Cases", **Human Rights Law Review**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2008, ss. 158-170; Marko Milanović ve Tatjana Papić, "As Bad As It Gets: The European Court of Human Rights's Behrami and Saramati Decision and General International Law", **International and Comparative Law Quarterly**, Cilt: 58, 2009, s. 283 vd.; De Wet, *The Governance of Kosovo*, ss. 94-95; Schermers ve Blokker, s.1014 vd.

¹⁹⁹⁷ Giorgio Gaja, *Seventh Report on Responsibility of International Organizations*, UN Doc. A/CN.4/610, 27 March 2009, prg. 26, ss. 9, 10.

¹⁹⁹⁸ Bkz. Report of the International Law Commission Sixty-third session (26 April–3 June and 4 July–12 August 2011), General Assembly Official Records Sixty-sixth session Supplement No. 10, UN Doc. A/66/10, ss. 90- 91.

¹⁹⁹⁹ Giorgio Gaja, *Seventh Report on Responsibility of International Organizations*, UN Doc. A/CN.4/610, 27 March 2009, prg. 30, s. 12. Benzer bir görüş için bkz. Dapo Akande, "International Organizations", **International Law**, (Ed. Malcolm D.Evans), Oxford University Press, New York, 2010, s. 270.

²⁰⁰⁰ Bkz. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UN Doc. S/2008/354, 12 June 2008, prg. 16. Ayrıca bkz. De Wet, *The Governance of Kosovo*, s. 94.

3. UNMIK'in Yeniden Yapılandırma Faaliyetleri Hakkında Değerlendirme

BM'nin münhasıran doğrudan yönetim yetkilerini üstlendiği durumlarda ve özellikle UNMIK örneğinde, uluslararası yönetim makamlarının üstlendikleri yetkileri esaslı sınırlamalara tâbi olmaksızın aşırı müdahaleci olarak kullanmaları ciddi eleştirileri beraberinde getirmiştir²⁰⁰¹. BM Güvenlik Konseyi tarafından kurulan uluslararası yönetimlerin ve bu makamların giriştiği yeniden yapılandırma faaliyetinin hukukî dayanakları, BM Andlaşması, bu misyonların kurulması konusunda devletlerle akdedilen andlaşmalar, ilgili Güvenlik Konseyi kararları, bu kararlarla yetkilendirilen uluslararası yönetim makamları tarafından kabul edilen hukukî belgeler ile o ülkede uygulanacak hukuk kurallarıdır²⁰⁰². Bu bağlamda BM Güvenlik Konseyinin yardımcı organı statüsündeki uluslararası yönetim makamlarının yetkilerini kullanırken, her şeyden önce kendisini kuran organın tâbi olduğu sınırlamalara yani BM Andlaşmasında öngörülen sınırlamalara uyması gerekmektedir²⁰⁰³.

Güvenlik Konseyi bakımından BM Andlaşması m. 24/2 önem arz etmektedir. Bu hükümde BM Güvenlik Konseyinin kendisine verilen görevleri yerine getirirken Örgütün amaç ve ilkelerine uygun hareket edeceği düzenlenmiştir. Dolayısıyla BM Güvenlik Konseyi tarafından kurulan uluslararası yönetim makamları da BM Andlaşması m. 1 ve 2'de ifade edilen amaç ve ilkelerle bağlı olmalıdır²⁰⁰⁴. Bunların yanında söz konusu misyonları kuran BM Güvenlik Konseyi kararları da uluslararası yönetim makamlarının görev tanımı ve yetkilerinin sınırları hakkında değerlendirilmesi gereken öncelikli belgelerdendir. Kosova ve Doğu Timor'da kurulan uluslararası yönetim misyonlarına hukukî destek ve danışmanlık hizmeti veren Hukuk İşleri Ofisine (*The Office of Legal Affairs*), BM Genel Sekreteri tarafından görev yaptıkları ülkelerde yasama ve yürütme yetkileri kullanan bu misyonlar için yasama mekanizmaları geliştirme sorumluluğu verilmiştir²⁰⁰⁵. 1994 ila

²⁰⁰¹ Diğerleri yanında bkz. Chopra, *The UN's Kingdom of East Timor*, ss. 27-36; Beauvais, s. 1177 vd.

²⁰⁰² De Chazournes, s. 9.

²⁰⁰³ Irmscher, ss. 362-363; Boon, s. 315.

²⁰⁰⁴ Bkz. Pamuk, ss. 312-314.

²⁰⁰⁵ Report of the Secretary-General on the work of the Organization, General Assembly Official Records, Fifty-fifth session, Supplement No. 1, UN Doc. A/55/1, New York 2000, prg. 325, s. 43.

2004 yılları arasında BM’de hukuk müşavirliği görevini yürüten *Corell* de BMGSÖT tarafından kabul edilen yasama tasarruflarını yerindelikten ziyade anayasal bir bakış açısıyla, BM Andlaşmasına, ilgili Güvenlik Konseyi kararlarına, uluslararası insan hakları standartlarına vs. uygunluk bakımından incelediklerini ifade etmiştir²⁰⁰⁶.

Uluslararası yönetim misyonlarının giriştiği yeniden yapılandırma faaliyetinin yukarıda sayılan kaynaklara uygun olması gerekmele birlikte, özellikle BM Güvenlik Konseyi kararlarında kullanılan muğlak ifadeler, tam anlamıyla net bir hukukî çerçevenin çizilmesini güçleştirmektedir. Kanımızca bundan sonra ortaya çıkabilecek deneyimler bakımından özellikle BM Güvenlik Konseyinin, ilgili misyonların yetkilerinin sınırlarını daha net çizmesi faydalı olacaktır. Yine misyonların göreve başlamasının ardından ilgili ülkede güvenliğin sağlanması sırasında gözetilmesi gereken insan haklarına ilişkin ilke ve normlar daha ayrıntılı şekilde belirlenmelidir²⁰⁰⁷. Böylece Kosova’da KFOR ve UNMIK’in insan haklarına aykırı gözaltı uygulamalarının başka örneklerde tekrarlanmasından kaçınılabilir. Nitekim bu konuda başkanlığını *Lakhdar Brahimi*’nin yaptığı BM Barış Operasyonları Panelinin 2000 yılında hazırladığı Raporda, uluslararası yönetim misyonlarının göreve başlamasının hemen ardından kullanabileceği geçici bir “model ceza yasası” hazırlanması konusunda tavsiyede bulunulmuştur²⁰⁰⁸. Söz konusu tavsiye üzerine BM Sekreteryasından herhangi bir ciddi girişim gelmemişse de, Birleşik Devletler Barış Enstitüsü (*United States Institute of Peace*) ve İrlanda İnsan Hakları Merkezi (*Irish Centre for Human Rights*), BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ve BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi ile işbirliği içinde çatışma sonrası ceza adaleti için model yasalar (*model codes for post-conflict criminal justice*) hazırlamışlardır²⁰⁰⁹. Uluslararası yönetim makamları da dâhil, çatışma sonrası tüm

---

²⁰⁰⁶ HansCorell, “A Challenge to the United Nations and the World: Developing the Rule of Law”, **Temple International & Comparative Law Journal**, Cilt: 18, Sayı: 2, 2004, ss. 396-397.

²⁰⁰⁷ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 166.

²⁰⁰⁸ Bkz. “Report of the Panel on United Nations Peace Operations”, UN Doc. A/55/305–S/2000/809, 21 August 2000, prg. 81-83, s. 14.

²⁰⁰⁹ Söz konusu çalışma hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. United States Institute of Peace, *Model Codes for Post-Conflict Criminal Justice*, <<http://www.usip.org/model-codes-post-conflict-justice-publication-the-model-codes>> (18.09.2013). Ayrıca bkz. VivienneO’connor, ColetteRausch, Hans-JoergAlbrecht, GoranKlemencic, **Model Codes for Post-Conflict Criminal Justice**, Cilt: I: Model Criminal Code, United States Institute of Peace Press, Washington D.C., 2007; VivienneO’connor, ColetteRausch, Hans-JoergAlbrecht, GoranKlemencic, **Model Codes for Post-Conflict Criminal Justice**, Cilt: II: Model Code of Criminal Procedure, United States Institute of Peace Press, Washington D.C, 2008.

toplumlara hizmet etmeyi hedefleyen bu tür çalışmalar şüphesiz faydalı görülmekle birlikte, hukuk kuralları toplumların kendi koşulları, kültürleri ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillendiğinden ve bu kuralların hayata geçirilmesinde uygulayıcıların önemi dikkate alınarak söz konusu çalışmalara ihtiyatlı yaklaşmak gerektiği kanısındayız.

Uluslararası yönetimlerin yeniden yapılandırma konusundaki yetkilerinin sınırları belirlenirken kanımızca bazı noktaların özellikle dikkate alınmasında fayda vardır. Öncelikle günümüzde uygulamada uluslararası yönetim misyonları genellikle BM Güvenlik Konseyi tarafından Andlaşmanın VII. Bölümü çerçevesinde alınan kararlarla kurulduğundan, bu noktada amacın uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi olduğu açıktır²⁰¹⁰. BM Güvenlik Konseyinin uluslararası barışın korunmasına yönelik birincil görevi aslında kendi sınırlarını da içinde barındırmaktadır²⁰¹¹. Bu husus dikkate alındığında, uluslararası yönetim makamlarınca girişilen her tür faaliyetin esasen uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden tesisi amacına hizmet etmesi gerektiği aşikârdır.

İkinci olarak yeniden yapılandırma faaliyetlerinde misyonun geçici niteliği de dikkate alınmalıdır. Bu çerçevede, uluslararası yönetim makamlarınca alınan önlemlerin, misyonun görevinin hitamından sonra iş başına gelecek olan yönetim organlarının ilgili alanlardaki hareket serbestisini kısıtlamaması gerekir²⁰¹². Bu noktayla bağlantılı bir başka husus da BM Andlaşmasında²⁰¹³ örgütün amaçları arasında yer verilen ve dolayısıyla BM Güvenlik Konseyinin ve onun kurduğu uluslararası yönetim makamlarının dikkate almak zorunda olduğu halkların kendi geleceğini belirlemesi anlamındaki self determination hakkıdır²⁰¹⁴. Self determination kavramı bir yönüyle (iç self determination/internal self-determination), ilgili halkın, kendi yönetim biçimini serbestçe belirleme ve ekonomik, sosyal ve siyasal gelişimini serbestçe sürdürme hakkını ifade etmektedir²⁰¹⁵. Kanımızca bu noktada uluslararası

---

²⁰¹⁰ KristenDaglish ve HitoshiNasu, "Towards a True Incarnation of the Rule of Law in War-Torn Territories: Centring Peacebuilding in the Will of the People", **Netherlands International Law Review**, Cilt: 54, Sayı: 1, 2007, s. 110; Stahn, *International Territorial Administration*, ss. 454- 455.

²⁰¹¹ Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, s. 680.

²⁰¹² Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, s. 680.

²⁰¹³ Bkz. BM Andlaşması, m. 1/2, 55.

²⁰¹⁴ Bkz. Daglish ve Nasu, ss. 103-104.

²⁰¹⁵ AntonioCassese, **International Law**, Oxford University Press, New York, 2005, (*International Law*), ss. 61- 62. Ayrıca bkz. Reference re Secession of Quebec, [1998] 2 S.C.R. 217, prg. 126, s. 71, <<http://csc.lexum.org/en/1998/1998scr2-217/1998scr2-217.pdf>> (10.10.2010).

yönetim makamları tarafından, özellikle karar alma sürecinde yerel halkın katılımının söz konusu olmadığı ilk aşamada, daha sonradan ilgili ülkenin halkının kendi siyasal ve ekonomik sistemini serbestçe belirlemesini zorlaştırabilecek önlemler konusunda ihtiyatlı bir yaklaşım benimsenmesinde yarar bulunmaktadır²⁰¹⁶. Nitekim *Wolfrum*, Kosova’da yeniden yapılandırmaya ilişkin olarak kabul ettiği bazı yasama tasarruflarıyla UNMIK’in, hem barışın korunması için bu tür tasarrufların gerekliliği hem de karar alma sürecinde yerel katılımın asgarî düzeyde olduğu durumlar bakımından görev tanımını aşmış olabileceğini belirtmektedir²⁰¹⁷.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜNÜN ULUSLARARASI YÖNETİM FAALİYETİNİN HUKUKÎ TEMELLERİ

---

²⁰¹⁶ Ayrıca bkz. Boon, s. 322; Daghish ve Nasu, s. 107; Pamuk, s. 286.

²⁰¹⁷ *Wolfrum* bu noktada Kosova’da uluslararası yönetim tarafından kabul edilen, Mal Satımına İlişkin Sözleşmelere Dair 2000/68 sayılı UNMIK Tüzüğünü ve Kosova’da Yabancı Yatırımlara Dair 2001/3 sayılı UNMIK Tüzüğünü örnek göstermektedir. Bkz. *Wolfrum*, *International Administration in Post-Conflict Situations*, dpn. 120, s. 680. Ayrıca bkz. Leopold VonCarlowitz, “UNMIK Lawmaking between Effective Peace Support and Internal Self-determination”, *Archiv des Völkerrechts*, Cilt: 41, 2003, s. 390; Boon, s. 325.

I. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜNÜN BİR ÜLKEYİ/BÖLGEYİ YÖNETME YETKİSİNİN VARLIĞI SORUNU

A. BM Andlaşmasının Hazırlık Çalışmalarında Durum

Bir uluslararası örgüt olarak BM'nin kurucu andlaşmasında, Andlaşmanın XII. Bölümünde düzenlenen vesayet sistemi dışında²⁰¹⁸ Örgütün münhasıran ve doğrudan ülkesel yetkiler kullanabilmesine olanak sağlayacak açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak BM Andlaşmasının XII. Bölümündeki m. 81 hükmü, BM'nin uluslararası hukuk kişiliğinin, Örgütün amaçları ve işlevleri doğrultusunda bir ülke üzerinde ülkesel yetki kullanabilecek ölçüde geniş yorumlanabileceğini göstermesi bakımından önemlidir²⁰¹⁹. Bu çerçevede Andlaşmanın hazırlık çalışmaları sırasında yapılan görüşmelerin ve BM'nin istikrarlı uygulaması ile üye devletlerin bu uygulamayı kabulünün, vesayet sistemi dışında da BM'nin bir ülkeyi geçici olarak, doğrudan yönetebileceğini ortaya koyduğu büyük ölçüde kabul edilmektedir²⁰²⁰.

MC dönemindeki Saar ve Danzig örneklerinden yola çıkılarak BM Andlaşmasının hazırlık çalışmalarında, Örgüte ülkesel yetki kullanabilme konusunda açık bir yetkinin verilmesine gerek olup olmadığı meselesi de gündeme gelmiştir²⁰²¹. 1945 yılında düzenlenen *San Francisco Konferansında*, Güvenlik Konseyinin BM Andlaşmasının VII. Bölümü bağlamında sahip olacağı zorlama tedbirlerine ilişkin yetkileri arasında, bir ülkenin yönetimine de açıkça yer verilmesi, Norveç tarafından önerilmiştir²⁰²². Bu önerisinde Norveç, “*bir ülkenin yönetiminin ülke devleti*

---

²⁰¹⁸ BM Andlaşması m. 81: “Vesayet andlaşması herhalde, vesayet altındaki ülkenin hangi şartlarla idare edileceğini ihtiva eder ve idareyi üzerine alacak makamı gösterir. Aşağıda ‘idare ile görevlendirilmiş makam’ tâbiri ile anılacak olan işbu makam bir veya birkaç devlet veya *bizzat Örgüt* olabilir.”

²⁰¹⁹ Elihu Lauterpacht, “The Contemporary Practice of the United Kingdom in the Field of International Law: Survey and Comment”, **The International and Comparative Law Quarterly**, Cilt: 5, Sayı: 3, 1956, (Contemporary Practice), s. 411.

²⁰²⁰ John W. Halderman, “United Nations Territorial Administration and the Development of the Character”, **Duke Law Journal**, Cilt: 1964, Sayı: 1, 1964, s. 99; Sarooshi, *The United Nations*, ss. 59-60; Finn Seyersted, **Common Law of International Organizations**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2008, (International Organizations), s. 185; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 415.

²⁰²¹ Chesterman, *You, The People*, s. 50; Benzing, *Midwifing a New State*, s. 314; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 416.

²⁰²² Chesterman, *Virtual Trusteeship*, s. 221.

*tarafından sürdürülmesinin barışa karşı tehdit oluşturduğunun belirlenmesi hâlinde Güvenlik Konseyinin, özel durumlarda ve gerekli gördüğü süre boyunca, Örgüt adına o ülkenin yönetimini üstlenebileceği” hükmüne Andlaşmada yer verilmesini istemiştir*²⁰²³.

Norveç’in önerisine karşılık, BM Andlaşmasında yukarıda bahsedilen şekilde belirli bir usule atıf yapılmasının sınırlayıcı olarak yorumlanabileceği ve Konseyin takdir yetkisini ve tasarrufundaki tedbirlerin uygulama alanını daraltabileceği yönünde eleştiriler yapılmış ve bu eleştiriler üzerine söz konusu öneri geri çekilmiştir²⁰²⁴. *Seyersted*’in vurguladığı üzere, Güvenlik Konseyine bağlayıcı kararlar alma ve askerî yaptırımlar uygulama olanağı veren genel bir düzenleme, Konseyin ülkesel yetkinin üstlenilmesine karar verebilmesi için yeterli yetkiyi sağlamaktadır²⁰²⁵. Dolayısıyla, Andlaşmayı hazırlayanlar, Örgütün bu tür yetkiler üstlenebilmesini sağlamak için açıkça ülkesel yetkiden bahsedilmesine gerek olmadığı konusunda uzlaşmaya varmışlardır.

B. Uluslararası Yönetim Faaliyetinin BMÖ’nün Bazı İlkeleri Bakımından Değerlendirilmesi ve Uygulamanın İncelenmesi

1. Uluslararası Yönetim Faaliyetinin Egemen Eşitlik ve Ulusal Yetki Alanına Müdahale Yasağı İlkeleri Bakımından Değerlendirilmesi

Öncelikle belirtmek gerekir ki, BM’nin kurulduğu ilk yıllarda Örgütün bir ülkenin yönetimini üstlenme yetkisi üzerine çeşitli tartışmalar yapılmışsa da günümüzde artık bu yetkinin varlığı genel kabul görmektedir²⁰²⁶. Zira BM Andlaşmasının XII. Bölümünde düzenlenen vesayet sistemi dışında Örgütün bir ülkede yönetimi üstlenebilmesi, kurucu andlaşmayla belirlenen ilkelere aykırı

---

²⁰²³ The United Nations Conference on International Organization, San Francisco, California April 25 to June 26, 1945: Selected Documents, United States Government Printing Office, Washington 1946, s. 187.

²⁰²⁴ The United Nations Conference on International Organization, San Francisco, California April 25 to June 26, 1945: Selected Documents, United States Government Printing Office, Washington 1946, s. 765. Ayrıca bkz. Chesterman, *You, The People*, s.50.

²⁰²⁵ Seyersted, *International Organizations*, dpn.12, ss. 187-188.

²⁰²⁶ De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, ss. 55-56.

olmadığı gibi, BM uygulamasıyla da somutlaşmıştır²⁰²⁷. BM'nin vesayet sistemi dışında bir ülkede yönetim yetkisi üstlenmesine karşı çıkan en önemli isim *Kelsen* olmuştur. *Kelsen*'e göre, BM Andlaşması Örgütü bir ülke üzerinde egemenliği kullanma konusunda yetkilendirmediğinden, vesayet altındaki ülkeler dışındaki bir bölgede yönetim yetkilerinin üstlenilmesi mümkün görünmemektedir²⁰²⁸.

Kelsen tarafından ileri sürülen, kurucu andlaşmasına göre BM'nin bir ülkenin egemenliğini üstlenemeyeceği görüşü hâlen tartışmasız olarak kabul gören bir husustur²⁰²⁹. Bununla birlikte, BM'nin bir ülkede yönetim yetkilerini geçici olarak kullanması, onun o ülke üzerinde egemenliği haiz olduğu anlamına gelmez²⁰³⁰. BM Andlaşmasında ilkelerin belirlendiği 2. maddede, Örgütün bu hükümde sayılan prensiplere uygun hareket edeceği belirtilmiş ve ilk ilke olarak da Örgütün, bütün üyelerinin egemen eşitliği ilkesi üzerine kurulduğu ifade edilmiştir (m.2/1). Bu hüküm göz önüne alındığında BM'nin bir devletin ülkesinin tamamında veya bir kısmında yönetim yetkilerini üstlenmesi nasıl mümkün olmaktadır sorusu şöyle yanıtlanabilir: USAD, 1923 yılında verdiği *Wimbledon Kararında*, devletlerin egemen haklarını belirli yönde kullanmalarını gerektirecek şekilde yükümlülükler yaratan bir sözleşmenin, egemen hakların kullanımına sınırlama getirdiğini kabul etmiş, fakat bu uluslararası yükümlülükleri üstlenme hakkının devlet egemenliğinin bir göstergesi olduğunu belirtmiştir²⁰³¹. Dolayısıyla ülke devletinin ülkesel yetkileri kullanma konusunda BM lehine göstereceği rıza, Örgütün kendi amaçlarına ulaşmak için girişebileceği uluslararası yönetim faaliyetinin devlet egemenliğine yani BM Andlaşması m. 2/1'e aykırı olmaması sonucunu doğurmaktadır²⁰³².

Ayrıca BM tarafından bir ülkede yönetim yetkilerinin üstlenilmesinin uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi bağlamında VII. Bölüm çerçevesinde alınacak bağlayıcı bir kararla kabulü hâlinde, hukuken ülke devletinin rızasına da gerek duyulmayabileceği kabul edilmektedir²⁰³³. Bu durumun

---

²⁰²⁷ BernhardKnoll, **The Legal Status of Territories Subject to Administration by International Organizations**, Cambridge University Press, New York, 2008, (Legal Status of Territories), s. 37.

²⁰²⁸ Bkz. Kelsen, *The Law of the United Nations*, ss. 651, 833-834.

²⁰²⁹ Brownlie, s. 167.

²⁰³⁰ Lauterpacht, "Contemporary Practice", s. 411.

²⁰³¹ Bkz. P.C.I.J., CASE OF THE S.S. "WIMBLEDON", Series A01, Judgement of 17 August 1923, s. 25.

²⁰³² Sarooshi, *The United Nations*, s. 62; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 421.

²⁰³³ Bkz. Sarooshi, *The United Nations*, s. 62; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 421; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 63; Benzing, *International Administration of*

ise BM Andlaşmasının kabulü esnasında üye devletlerin, Güvenlik Konseyinin BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde aldığı bağlayıcı kararları, Andlaşmanın özellikle 25. maddesi ile 2/5, 48 ve 49. maddeleri çerçevesinde uygulamayı yükümlenmesinin bir sonucu olduğu ifade edilmektedir²⁰³⁴.

BM Andlaşması m. 2/7 ile Örgütün, Andlaşmanın VII. Bölümünde düzenlenen zorlama tedbirleri istisna olmak üzere, özü itibariyle bir devletin ulusal yetkisi içinde kalan işlere müdahalesi yasaklanmıştır²⁰³⁵. BM Andlaşmasının, Örgütün kurulduğu yıllardaki şartlar itibariyle klasik devletler arası uyumsuzluklara/çatışmalara göre tasarlanmış bir sistem getirdiği²⁰³⁶ dikkate alındığında, Örgütün uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacı bakımından devletlerin iç işlerine karışmaması ilkesinin daha kolay uygulanabilir olduğu söylenebilir. Fakat özellikle Soğuk Savaş sonrasında durum değişmiş ve devletler arası çatışmalar yerini giderek artan bir şekilde iç çatışmalara bırakmıştır. Dolayısıyla Örgüt bir yandan devletlerin ulusal yetki alanlarında kalan işlere müdahale etmeme yükümlülüğü diğer yandan uluslararası barış ve güvenliği de etkileyebilecek şekilde yaşanan iç çatışmalara ve bu ortamlardan kaynaklanan derin insanî krizlere cevap verme ihtiyacı arasında kalmıştır²⁰³⁷. Bu çerçevede BM'nin bir ülkede yaşanan iç çatışmaların ardından o ülkede yönetim yetkilerini üstlenmesi, BM Andlaşması m. 2/7 hükmü karşısında nasıl değerlendirilebilir?

Öncelikle belirtmek gerekir ki, USAD tarafından belirtildiği üzere, “...*bir konunun bir devletin münhasır yetkisinde olup olmadığı meselesi, göreceli bir sorundur ve uluslararası ilişkiler alanındaki gelişmelere bağlıdır...*”²⁰³⁸. Dolayısıyla hangi konuların özü itibariyle devletlerin ulusal yetkilerinde olduğu, uluslararası

Territories, prg. 21. Ayrıca bkz. Jochen A.Frowein ve NicoKrisch, “Article 41”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, (Ed. Bruno Simma), Oxford University Press, New York, 2002, s. 744.

²⁰³⁴ Bkz. Bowett, ss. 413- 415; Bothe ve Marauhn, UN Administration of Kosovo and East Timor, s. 235.

²⁰³⁵ BM Andlaşması m. 2/7 şu şekildedir: “*İşbu Andlaşmanın hiçbir hükmü, ne özü itibariyle bir devletin millî yetkisi içinde bulunan işlere, Birleşmiş Milletlerin karışmasına cevaz verir ve ne de üyeleri, bu gibi işleri, bu Andlaşma gereğince bir çözüme tarzına bağlamaya icbar eder; bununla beraber, VII nci bölümde derpiş edilen zorlama tedbirlerinin uygulanmasına bu prensip hiçbir suretle haleb getirmez.*”

²⁰³⁶ IngerÖsterdahl, **Threat to Peace: The Interpretation by the Security Council of Article 39 of the UN Charter**, Iustus Förlag, Uppsala, 1998, s. 18.

²⁰³⁷ Sur, Birleşmiş Milletler, s. 2540.

²⁰³⁸ Bkz. AnthonyD’amato, “Domestic Jurisdiction”, **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: I, (Ed.Rudolf Bernhardt), North-Holland, Amsterdam, 1992, s. 1091; BenedettoConforti, **The Law and Practice of the United Nations**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2005, s. 133.

hukukta yaşanan gelişmelere ve spesifik olarak, değerlendirmenin yapıldığı zamanda ilgili devletin uluslararası yükümlülüklerine göre belirlenecektir²⁰³⁹. Devletin uluslararası yükümlülüklerini belirleyen ise, başta taraf olduğu anlaşmalar ve bunun yanında uluslararası hukukun emredici normları²⁰⁴⁰ ile örf ve âdet kuralları gibi genel uluslararası hukuk kuralları olabilir²⁰⁴¹. Bu bağlamda II. Dünya Savaşından bu yana uluslararası alanda işbirliğinin giderek yoğunlaşması sonucu uluslararası hukuk kurallarının düzenleme alanının genişlemesi ve özellikle insan hakları hukuku alanında yaşanan gelişmeler, devletlerin ulusal yetki alanlarında önemli ölçüde daralmaya yol açmıştır²⁰⁴².

Bahsedilen gelişmeler neticesinde artık BM karşısında, özellikle soykırım, işkence, ırka dayalı ayrımcılık, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları, etnik temizlik ve insan haklarının sistematik, ağır ve geniş kapsamlı ihlali gibi konularda/durumlarda, devletlerin kendi vatandaşlarına/halkına karşı tutum ve eylemlerinin o devletin ulusal yetki alanında kaldığını ileri sürmek güç görünmektedir²⁰⁴³. Nitekim BM uygulamasında da barış ve güvenliğin korunmasına ve insan haklarına atıfta bulunularak devletlerin ulusal yetkisinin kapsamını sınırlama yönünde sürekli bir eğilim göze çarpmaktadır²⁰⁴⁴. Ayrıca bu tür durumlar olmasa bile, ilgili devletin ulusal yetkisi dâhilindeki bir konuya ilişkin olarak rızasının veya talebinin bulunduğu hallerde, Örgütün tasarrufu hukuka aykırı bir müdahale teşkil etmeyeceğinden, Anlaşmada belirlenen amaç ve ilkelere uygun olmak kaydıyla bu durumda girişilecek eylem m. 2/7'ye aykırılık teşkil etmeyecektir²⁰⁴⁵.

²⁰³⁹ Sur, *Uluslararası Hukukun*, s. 119.

²⁰⁴⁰ *Uluslararası hukukta emredici normlar (jus cogens)*, 1969 tarihli Anlaşmalar Hukukuna Dair Viyana Sözleşmesi m. 53'de şöyle tanımlanmıştır: “...Bir bütün olarak devletlerin, milletlerarası toplumun kendisinden hiçbir surette sapmaya müsait olmayan ve ancak aynı nitelikte olan daha sonraki bir milletlerarası genel hukuk normu ile değiştirilebilecek olan bir norm olarak kabul ettiği ve tanıdığı hukuksal normdur.” Bir uluslararası hukuk normunun emredici nitelik taşıyabilmesi için, bir bütün olarak devletler toplumu tarafından kabul edilmesi ve bu kabulün ondan hiçbir şekilde sapılmayacağı kaydıyla yapılması gerektiği yönünde bkz. Gündüz, ss. 35-36.

²⁰⁴¹ Conforti, s. 133; Katja S.Ziegler, “Domaine Réserve”, prg. 2, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (09.09.2009).

²⁰⁴² Ziegler, prg. 6 vd.

²⁰⁴³ Bkz. Felix Ermacora, “Aticle 2 (7)”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, (Ed. Bruno Simma), Oxford University Press, New York, 1995, s. 146; Cassese, *International Law*, ss. 383- 384; Öncü, s. 284 vd.; Conforti, ss. 141-142.

²⁰⁴⁴ Shaw, s. 649; Philip Kunig, “Intervention, Prohibition of”, prg. 11, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (09.09.2009).

²⁰⁴⁵ Bkz. Bowett, ss. 422- 423; Ali L.Karaoğlu, “Birleşmiş Milletler Anlaşmasının 2 nci Madde 7 nci Fıkrasının İç Savaşlar Bakımından Yorumu”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler

BM Andlaşması m. 2/7’de Örgütün eylemi bakımından, Andlaşmanın VII. Bölümünde düzenlenen zorlama tedbirlerinin iç işlere karışmama ilkesinin istisnası olduğu açıkça düzenlenmiştir²⁰⁴⁶. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında BM Güvenlik Konseyinin, spesifik olarak bölge devletlerine ve genel olarak uluslararası barış ve güvenliğe etkisini de gözeterek, yalnızca bir devletin ülkesinde meydana gelen olayların da uluslararası barış ve güvenliğe tehdit teşkil ettiğini saptadığı bilinmektedir²⁰⁴⁷. Dolayısıyla BM Güvenlik Konseyinin uluslararası barış ve güvenliğin tehdit altında olduğunu, bozulduğunu ya da bir saldırı fiilinin vuku bulunduğunu saptamasından sonra, BM Andlaşması m. 41 ve/veya 42 çerçevesinde alacağı bağlayıcı kararlar bakımından m. 2/7’ye aykırılık ileri sürülemez²⁰⁴⁸. Bu bağlamda BM tarafından bir ülkede yönetim yetkilerinin üstlenilmesinin, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi bağlamında VII. Bölüm çerçevesinde alınacak bağlayıcı bir kararla kabulünün, BM Andlaşması m. 2/7’de düzenlenen istisna kapsamında kalacağı söylenebilir²⁰⁴⁹.

Neticede BM Andlaşmasının gerek m. 2/1 gerekse m. 2/7 hükümlerinin BM’nin, Kurucu Andlaşmasında öngörülen amaçları doğrultusunda, bir ülkede yönetim yetkileri üstlenmesini engellemediği kabul edilebilir. Zira yukarıda incelenen tüm örneklerde BM bu faaliyete ya ülke devletinin rızasını yansıtan bir andlaşma sonucunda ya da ülke devletinin rızası yanında BM Güvenlik Konseyinin Andlaşmanın VII. Bölümü çerçevesinde aldığı bir kararla girişmiştir.

2. Uygulama

Fakültesi Dergisi, Cilt: XXVII, No. 3, 1972, **Doç. Dr. Cem Sar’a Armağan**, ss. 195-196; De Brabandre, Post-Conflict Administrations, s. 68.

²⁰⁴⁶ Ayrıca bkz. Kondoch, s. 254.

²⁰⁴⁷ Österdahl, s. 19; Shaw, s. 1237. Ayrıca bkz. Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change, A More Secure World: Our Shared Responsibility, UN Doc. A/59/565, 2 December 2004, prg. 199-200. Güvenlik Konseyi tarafından, 31 Ocak 1992’de uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında Güvenlik Konseyinin sorumluluğu konulu zirve toplantısı sonrasında yapılan açıklamada yer verilen, “Devletler arasında savaş ve askerî çatışmalar olmaması, bizzat uluslararası barış ve güvenliği sağlamaz. Ekonomik, sosyal, insanî ve ekolojik alanlardaki ...istikrarsızlık kaynakları, barış ve güvenliğe tehdit haline gelmiştir.” ifadeleri Konseyin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin sonraki uygulamalarının da işaretini vermiştir. Bkz. UN Doc. S/23500, 31 January 1992, s. 3.

²⁰⁴⁸ Conforti, s. 145 vd.

²⁰⁴⁹ Bkz. Stahn, International Territorial Administration, s. 421; De Brabandere, Post-Conflict Administrations, ss. 68- 69.

BM'nin uluslararası yönetime tâbi tutulan ülkelerde yönetim işlevlerini üstlenebileceği yolundaki görüşü güçlendiren en önemli husus, daha Örgütün kurulduğu ilk yıllarda gündeme gelen Trieste ve Kudüs ile daha sonra Namibya örneklerinde somutlaşan kurumsal uygulama ve BM'ye üye devletlerin bu uygulamaları kabulüdür²⁰⁵⁰. Özellikle Trieste örneği bakımından, BM Andlaşmasının vesayet rejimini düzenleyen hükümleri dışında Örgütün ülkesel yetkiler kullanma yetkisi bulunup bulunmadığı tartışmaların odak noktasını oluşturmuştur²⁰⁵¹.

BM Güvenlik Konseyinin Trieste'ye ilişkin olarak, II. Dünya Savaşı sonunda İtalya ile akdedilen Barış Andlaşmasının²⁰⁵² VI, VII ve VIII. Bölümlerinde öngörülen işlevleri üstlenmesinin hukuken mümkün olmadığı *Kelsen* tarafından öne sürülmüştür. Barış Andlaşmasının VI. Bölümünde düzenlenen Trieste Serbest Bölgesinin Daimî Statüsünde, BM Güvenlik Konseyi için yönetim işlevleri öngörüldüğünü belirten *Kelsen*, “devlet benzeri bir oluşumun ya da bir devletin başkanlık işlevlerini” yerine getirme konusunda BM Andlaşmasında Güvenlik Konseyini yetkilendiren herhangi bir hüküm bulunmadığını ifade etmiştir²⁰⁵³. Trieste'nin statüsü Güvenlik Konseyinde görüşülürken Suriye temsilcisi, vesayet sistemine ilişkin XII. Bölümü hariç Andlaşmanın hiçbir bölümünde herhangi bir devletin veya ülkenin doğrudan yönetim sorumluluğunun üstlenilmesi konusunda Güvenlik Konseyine yetki veren bir hüküm bulunmadığını belirtmiştir²⁰⁵⁴.

Yine Trieste Serbest Bölgesi Daimî Statüsünün Güvenlik Konseyince onaylanması kararı²⁰⁵⁵ alınırken çekimser kalan tek devlet olan²⁰⁵⁶ Avustralya'nın temsilcisi de, öncelikle BM Andlaşmasının V. Bölümünün Güvenlik Konseyinin genel yetkilerini ve görevlerini içerdiğini belirtmiştir. Temsilci BM Andlaşması m. 24/2'ye atıfta bulunarak, Konseye uluslararası barış ve güvenliğin korunması görevini yerine getirmesi için verilen spesifik yetkilerin Andlaşmanın VI, VII, VIII. ve XII. Bölümlerinde düzenlendiğini vurgulamıştır. Bu çerçevede Avustralya

²⁰⁵⁰ Lauterpacht, *Contemporary Practice*, s. 412; Seyersted, *International Organizations*, s. 185 vd.; Sarooshi, *The United Nations*, ss. 60-61; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 416.

²⁰⁵¹ Halderman, s. 96; Knoll, *Legal Status of Territories*, s. 39.

²⁰⁵² Andlaşmanın tam metni için bkz. *Treaty of Peace with Italy*, signed at Paris on 10 February 1947, UN Treaty Series, Cilt: 49, 1950, s. 126 vd.

²⁰⁵³ Kelsen, *The Law of the United Nations*, s. 834.

²⁰⁵⁴ Bkz. *Repertoire of the Practice of the Security Council 1946-1951*, United Nations, New York 1954, s. 482.

²⁰⁵⁵ Bkz. UN Doc. S/RES/16 (1947), 10 January 1947.

²⁰⁵⁶ Ydit, s. 242.

temsilcisi tarafından, BM Andlaşmasının VI. ve VII. Bölümlerinin Konseye, Trieste Statüsüyle kendisine verilen bölgenin bütünlüğünü ve bağımsızlığını koruma işlevini yerine getirme konusunda yetki verip vermediğinin şüpheli olduğu dile getirilmiştir²⁰⁵⁷.

Bahsedilen itirazlara karşılık, Konseyde yer alan diğer devletlerin temsilcileri BM'nin Trieste'de ülkesel yetkiler kullanabileceğini savunarak, bir ülkede yönetim sorumluluklarının üstlenilmesinin BM Andlaşmasının ruhuna uygun olarak Güvenlik Konseyinin zımnî yetkileri çerçevesinde mümkün olabileceğini belirtmişlerdir²⁰⁵⁸. BM Genel Sekreteri de BM Andlaşması m. 24'de²⁰⁵⁹ Güvenlik Konseyine verilen yetkilerden yola çıkarak, Konseyin Trieste'de yönetim sorumluluklarını üstlenebileceğini ifade etmiştir. Genel Sekretere göre, BM Andlaşması m. 24'deki "uluslararası barış ve güvenliğin korunması için başlıca/birincil sorumluluk" ile "kendi adlarına hareket ettiğini kabul ederler" ifadeleri birarada değerlendirildiğinde, bu hükmün Güvenlik Konseyine yönetim sorumluluklarını üstlenme konusunda yeterince geniş bir yetki verdiği ortaya çıkmaktadır. Genel Sekreter ayrıca, BM üyelerinin Güvenlik Konseyine uluslararası barış ve güvenliğin korunması sorumluluğuyla orantılı yetkiler de verdiğini ve bu yetkilerin tek sınırının BM Andlaşmasının I. Bölümünde düzenlenen amaçlar ve temel ilkeler olduğunu, hazırlık çalışmalarına da atıfta bulunarak vurgulamıştır²⁰⁶⁰. Nihayetinde BM Andlaşmasında Güvenlik Konseyinin bir ülkede yönetim sorumluluklarını üstlenmesini öngören spesifik bir hüküm bulunmadığı, fakat gerekli yetkinin Andlaşmanın 24. maddesinde

²⁰⁵⁷ Avustralya temsilcisinin açıklamaları hakkında bkz. Repertoire of the Practice of the Security Council 1946-1951, ss. 482- 484.

²⁰⁵⁸ Görüşmelerde konuya katkı sunan Polonya temsilcisinin ifadeleri, yukarıda belirtilen görüşü açıkça ortaya koymaktadır. Polonya temsilcisine göre, "Güvenlik Konseyinin kabul etmesi istenen sorumlulukları üstlenmesi konusunda hukuken bir sakınca yoktur. BM Andlaşmasında söz konusu işlevlerin üstlenilmesini haklı çıkaracak spesifik bir ifade bulunabilmesi güçtür. Fakat uluslararası yönetime tâbi bir Serbest Bölge oluşturulmasına karar verilirse bu BM Andlaşmasının genel ruhuna tamamen uygundur. Trieste yönetimi üzerinde denetim sorumluluğunun bir örgüt olarak BM'ye verilmesinin doğru olduğu kanaatindeyiz. Ve bu, uluslararası barış ve güvenliği ilgilendiren bir sorun olduğundan Güvenlik Konseyinin bu işlevleri yürütecek makul organ olduğu inancındayız." Polonya temsilcisinin ve diğer devletlerin konuyla ilgili görüşleri için bkz. Repertoire of the Practice of the Security Council 1946-1951, ss. 483- 484.

²⁰⁵⁹ BM Andlaşması m. 24/1 şöyledir: "Teşkilatın çabuk ve tesirli hareketinin temini için, Üyeleri, milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasının başlıca sorumunu Güvenlik Konseyine verirler ve Güvenlik Konseyinin, bu sorunun kendisine yüklediği görevleri yerine getirirken, kendi adlarına hareket ettiğini kabul ederler."

²⁰⁶⁰ BM Genel Sekreterinin konuyla ilgili görüşleri için bkz. Repertoire of the Practice of the Security Council 1946-1951, s. 483. Ayrıca bkz. Goodrich, Hambro, Simons, ss. 204, 205.

bulunabileceği sonucuna varılarak²⁰⁶¹, Trieste Serbest Bölgesinin daimî statüsü Güvenlik Konseyince kabul edilmiştir²⁰⁶².

Yukarıda açıklanan hususlar ve çalışmamızda incelediğimiz örnekler bağlamında BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacına binaen, vesayet sistemi dışında da bir ülkede yönetim yetkilerini üstlenebileceğini savunmak mümkündür²⁰⁶³. Yine incelediğimiz örneklerden yola çıkarak uluslararası yönetim misyonlarının temelde BM Güvenlik Konseyi istisnaen de BM Genel Kurulu tarafından alınan kararlara binaen kurulduğunu görmekteyiz. Ancak BM Andlaşmasının Güvenlik Konseyinin ve Genel Kurulun yetkilerini düzenleyen ilgili maddeleri incelendiğinde, bu organların uluslararası yönetim misyonları kurmasına dayanak teşkil edecek açık bir hüküm bulmak güçtür²⁰⁶⁴. Bu nedenle şimdi BM Andlaşmasının hangi hükümlerinin Güvenlik Konseyinin ve Genel Kurulunun bu uygulamalarına dayanak teşkil edebileceğini araştıracağız.

II. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ANDLAŞMASINDAKİ HUKUKÎ DAYANAKLAR

A. Genel Olarak

BM Andlaşmasında Örgütün bir ülkede yönetim yetkisi üstlenmesine açıkça olanak tanıyan tek hüküm vesayet sistemini düzenleyen XII. Bölümde yer alan m. 81 olup, günümüzdeki uluslararası yönetim misyonlarıise bu hükme dayanılarak kurulmamıştır. Zira Andlaşmada vesayet sistemine tâbi tutulabilecek ülke türleri sınırlayıcı sayımla belirlenmiş (m. 77) ve BM üyesi olan ülkelere vesayet sisteminin uygulanamayacağına ilişkin açık düzenlemeye (m. 78) yer verilmiştir. Bunun dışında, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi amacıyla icra edilen uluslararası yönetim faaliyetine ne uyuşmazlıkların barışçı çözümünü düzenleyen VI. Bölümde ne de uluslararası barış ve güvenliğin tehdit altında olduğu

²⁰⁶¹ Halderman, s. 96; Knoll, Legal Status of Territories, s. 39.

²⁰⁶² Knoll, Legal Status of Territories, ss. 39- 40; Stahn, International Territorial Administration, ss. 417- 418.

²⁰⁶³ Brownlie, s.167.

²⁰⁶⁴ Seyersted, International Organizations, ss. 189-190.

veya bozulduğu durumlarda alınabilecek tedbirleri düzenleyen VII. Bölümde açıkça yer verilmiştir.

BM Andlaşmasında uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi amacıyla bir ülkede yönetim yetkilerinin üstlenilmesinden açıkça bahsedilmemesi, BM Güvenlik Konseyi veya istisnaen Genel Kurul tarafından kurulan bu misyonların hukukî dayanağı sorununu beraberinde getirmiştir. Fakat BM Andlaşmasıyla Örgüte verilen ilk amacın uluslararası barış ve güvenliğin korunması olduğu (m.1/1) ve bu amaca ulaşılabilmesi için Örgüt organlarına kapsamlı yetkiler tanıdığı göz önüne alındığında, Andlaşmanın çeşitli hükümlerinin bahsedilen türde misyonların kurulmasına hukukî dayanak teşkil edebileceği söylenebilir.

Güvenlik Konseyi veya istisnaen Genel Kurul tarafından kurulan uluslararası yönetim misyonlarının hukuka uygun olduğu, doktrindenere de yse oybirliğiyle kabul edilmekle birlikte²⁰⁶⁵, kurulan misyonların hukukî dayanağı belirlenirken bazı ayrımlara gitmek gerekmektedir. Öncelikle misyonu kuran organa göre ayırım yapılarak, BM Andlaşmasının Güvenlik Konseyinin ve Genel Kurulun yetkilerini düzenleyen hükümleri incelenmelidir. Ayrıca özellikle günümüz uygulamasında Güvenlik Konseyi tarafından BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde kurulan misyonların hukukî dayanakları bakımından temelde iki farklı görüş etrafında toplandığı söylenebilir. Bu görüşlerden ilki özetle, söz konusu sivil yönetim misyonlarının hukukî dayanağının, kuvvet kullanımı içermeyen tedbirleri sınırlayıcı olmayan sayımla düzenleyen BM Andlaşmasının 41. maddesi olduğunu ileri sürmektedir²⁰⁶⁶. İkinci görüşe göre ise Güvenlik Konseyinin yetkilerini düzenleyen hiçbir hükümde bu tür misyonların kurulabilmesi açıkça öngörülmediğinden ya zımnî yetkiler kuramı çerçevesinde değerlendirilecek Andlaşma maddeleri ya da Örgütün teamülî yetkileri (*customary powers*) bu misyonlara hukukî dayanak teşkil edebilir²⁰⁶⁷.

---

²⁰⁶⁵ Enrico Milano, **Unlawful Territorial Situations in International Law**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2006, (Unlawful Territorial Situations), s. 227. BM'nin uygulamalarının ve üye devletlerin bu uygulamaları kabulünün uluslararası yönetim misyonlarının hukuka uygunluğu konusunda herhangi bir şüpheye yer bırakmadığı yönünde bkz. Ratner, *Foreign Occupation*, s. 698. Ayrıca bkz. Bothe ve Marauhn, *UN Administration of Kosovo and East Timor*, ss. 230-235.

²⁰⁶⁶ Diğerleri yanında bkz. Matheson, s. 83; Frowein ve Krisch, *Article 41*, s. 744; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 424 vd.; Knoll, *Legal Status of Territories*, s. 47; De Brabandere, *Post-Conflict Administrations*, s. 61 vd.

²⁰⁶⁷ Diğerleri yanında bkz. Brownlie, s. 167; Ruffert, s. 620; De Wet, *The Direct Administration of Territories*, s. 308 vd.; Conforti, s. 215.

Biz de BM Andlaşmasında açık düzenleme bulunmaması nedeniyle, söz konusu misyonların hukukî dayanakları konusunda öncelikle zımnî yetkiler kuramına ve Örgütün teamülî yetkileri konusuna değineceğiz. Daha sonra, özellikle zımnî yetkiler kuramı da göz önüne alındığında BM Güvenlik Konseyinin ve Genel Kurulunun uluslararası yönetim misyonları kurma konusundaki yetkisine temel teşkil edebilecek Andlaşma maddelerini inceleyeceğiz. Ardından da ülke devletinin rızasının bu misyonların kurulmasına etkisi konusunu ele alacağız.

B. Zımnî Yetkiler Kuramı ve Teamülî Yetkiler Görüşü

1. BM Andlaşması Hükümleri ve Zımnî Yetkiler Kuramı

Uluslararası hukuka göre, türemiş sùjeler olan uluslararası örgütler, egemenliğı gereğı genel ve tam yetkiyi haiz olan devletlerden farklı olarak, ancak kurucu andlaşmalarıyla kendilerine verilen yetkileri kullanabilirler²⁰⁶⁸. Uluslararası örgütleri düzenleyen normlar bakımından temel teşkil eden bu ilke genellikle yetkilerin özelliğı prensibi (*principle of speciality*) veya bazen atfedilmiş/ verilmiş yetkiler prensibi (*principle of attributed/ conferred powers*) olarak adlandırılmaktadır²⁰⁶⁹. Yetkilerin özelliğı ilkesine yargı kararlarında da vurgu yapılmıştır. Tuna Avrupa Komisyonunun yetkisi konusunda verdiği Danışma Görüşünde USAD tarafından bu ilke şu şekilde ifade edilmiştir²⁰⁷⁰: “*Avrupa Komisyonu bir devlet değil fakat özel amaçlı bir uluslararası kurum olarak, amacını gerçekleştirmek için yalnızca Nihâi Statüsüyle kendisine verilen işlevleri haizdir. Ama Statüsü sınırlamalar öngörmediğı ölçüde bu işlevlerini tam olarak yerine getirecek yetkiye de sahiptir.*” UAD de *Bir Devlet Tarafından Silahlı Çatışmada Nükleer Silah Kullanılmasının Hukuka Uygunluğu Danışma Görüşünde*, uluslararası örgütlerin, devletlerin aksine genel yetkiye sahip olmayan uluslararası hukuk sùjeleri

²⁰⁶⁸ Schermers ve Blokker, s. 157.

²⁰⁶⁹ Bkz. JanKlabbers, **An Introduction to International Institutional Law**, Cambridge University Press, New York, 2002, s. 63 vd.; Sur, Uluslararası Hukukun, s. 163; Schermers ve Blokker, ss. 158-159; Çağıran, s. 287.

²⁰⁷⁰ Bkz. Jurisdiction of the European Commission of the Danube, Advisory Opinion, P.C.I.J., Series B, No. 14, s. 64.

olduğunu belirtmiş ve uluslararası örgütlerin yetkilerin özelliği ilkesine tâbi olduğunu vurgulamıştır²⁰⁷¹.

Uluslararası örgütlerin yetkileri, öncelikle kurucu andlaşmalarındaki açık hükümlerde düzenlenmektedir. Bu açık hükümler, Örgütün işlevlerini yerine getirebilmesi için kendisine kurucuları tarafından verilen yetkileri ve bu yetkilerin sınırlarını gösterir²⁰⁷². Bununla birlikte kurucu andlaşmalarda uluslararası örgütlerin görevlerini yerine getirirken kullanabileceği tüm spesifik yetkileri açıkça düzenlemek her zaman mümkün değildir²⁰⁷³. Ayrıca örgütlerin kendilerine verilen işlevleri gelecekte ortaya çıkacak yeni ve farklı koşullarda da etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için, örgütlere yetkileri bakımından belirli bir esneklik tanımak gerekmektedir²⁰⁷⁴. Bu nedenle uluslararası örgütlerin kurucu andlaşmalarında öngörülen açık yetkilerinin dışında, birtakım zımnî/örtülü yetkileri de haiz olduğu kabul edilmektedir²⁰⁷⁵.

UAD, *BM Hizmetinde Uğranılan Zararların Tazmini Danışma Görüşünde*, kurucu andlaşmada açıkça öngörülme de BM Örgütünün işlevlerini yerine getirmek için gerekli olan örtülü yetkileri haiz olduğunun kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir²⁰⁷⁶. Yine UAD tarafından Namibya'ya ilişkin verilen danışma görüşünde, BM Güvenlik Konseyinin Güney Afrika'nın Namibya'daki varlığının hukuka aykırı olduğunu kabul ettiği 276 (1970) sayılı Kararının hukukî dayanağı konusundaki ifadeleri zımnî yetkiler kuramının anlaşılmasında yol göstericidir. Divana göre,

“...BM Andlaşmasının 24. maddesi Güvenlik Konseyine mevcut durumdaki gibi bir tasarrufta bulunma konusunda gerekli yetkiyi vermektedir. Bu maddenin 2. fıkrasında Güvenlik Konseyinin Andlaşmanın belirli bölümlerindeki spesifik yetkilerine yapılan atıf, 1. paragrafta verilen sorumlulukları yerine getirmek için Konseyin genel yetkilerinin mevcudiyetini dışlamaz. Bu bakımdan 10 Ocak 1947'de

²⁰⁷¹ Divana göre yetkilerin özelliği ilkesi, uluslararası örgütlerin kendisini kuran devletlerce verilen ve sınırları kurucu devletlerin onları geliştirmekle görevlendirdiği ortak çıkarlara göre belirlenen yetkileri haiz olmasını ifade eder. Bkz. *Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1996, prg. 25, s. 78.

²⁰⁷² Niels M.Blokker, “International Organizations or Institutions, Implied Powers”, prg. 2, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (09.12.2009); Klabbbers, ss. 64- 65.

²⁰⁷³ Bkz. Schermers ve Blokker, ss. 180- 181.

²⁰⁷⁴ Blokker, prg. 5- 6; Çağırın, s. 290.

²⁰⁷⁵ Bkz. HilaireMcCoubrey ve Nigel D.White, **The Blue Helmets: Legal Regulation of United Nations Military Operations**, Dartmouth, Aldershot, 1996, s. 40; Klabbbers, s. 66.

²⁰⁷⁶ UAD'nin orijinal ifadesi şu şekildedir: “*Under international law, the Organization must be deemed to have those powers, which, though not expressly provided in the Charter, are conferred on it by necessary implication as being essential to the performance of its duties*”. Bkz. *Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1949, s. 182.

Genel Sekreterin Güvenlik Konseyine sunduğu açıklamaya atıfta bulunulabilir: ‘Güvenlik Konseyinin 24. madde çerçevesindeki yetkileri, VI, VII, VIII ve XII. Bölümlerde spesifik olarak verilen yetkilerle sınırlı değildir. ...Birleşmiş Milletler üyeleri Güvenlik Konseyine barış ve güvenliğin korunması sorumluluğuyla orantılı yetkiler vermişlerdir. Sınırlamaları yalnızca BM Andlaşmasının I. Bölümünde bulunan temel ilkeler ve amaçlardır²⁰⁷⁷’.

Dolayısıyla Divana göre, uluslararası barış ve güvenliğin korunması öncelikle BM Güvenlik Konseyinin görevi olduğundan, Konseyin bu konuda alacağı kararlar, BM Andlaşmasında açık hukukî dayanağı bulunmasa bile, Andlaşmada öngörülen amaç ve ilkelerle sınırlı olmak kaydıyla en azından BM Andlaşması m. 24 ve 25 çerçevesinde hukukî etki doğurmaya elverişlidir²⁰⁷⁸.

Divan 1996 tarihli *Bir Devlet Tarafından Silahlı Çatışmada Nükleer Silahların Kullanılmasının Hukuka Uygunluğu* Danışma Görüşünde de zımnî yetkiler kuramına değinmiştir. Divana göre, uluslararası örgütlere verilen yetkiler esasen kurucu andlaşmalarındaki açık bir ifadeden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte “uluslararası yaşamın gereği olarak örgütler, faaliyetlerini düzenleyen temel belgelerde açıkça öngörülmemiş olan fakat amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli ikincil yetkileri (subsidiary powers) de haizdir. Genellikle kabul edildiği üzere uluslararası örgütler, ‘zımnî yetkiler’ olarak bilinen bu tür yetkileri kullanabilir²⁰⁷⁹”.

Uluslararası örgütlerin zımnî yetkilerinin kapsamı bakımından tam bir görüş birliğinden söz etmek mümkün değildir²⁰⁸⁰. Bir görüşe göre zımnî yetkiler yalnızca kurucu andlaşmadaki açık yetkilerden kaynaklanan ve açıkça verilmiş yetkilerin kullanılması için gerekli olanlarla sınırlıdır²⁰⁸¹. Diğer görüşe göre zımnî yetkiler, yalnızca açıkça verilmiş yetkilerin kullanılması için gerekli olanlarla sınırlı olmayıp,

---

²⁰⁷⁷ Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1971, s. 52, prg. 110.

²⁰⁷⁸ Milano, Unlawful Territorial Situations, s. 214.

²⁰⁷⁹ Divanın görüşleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict, Advisory Opinion, I. C. J. Reports 1996, prg. 25, ss. 78-79. Zımnî yetkiler konusunda ayrıca bkz. Effect of Awards of Compensation made by the U.N. Administrative Tribunal, Advisory Opinion, 13 July 1954, I.C.J. Reports 1954, s. 56 vd.

²⁰⁸⁰ Bkz. Klabbbers, s. 67 vd.

²⁰⁸¹ UAD'nin BM Hizmetinde Uğranılan Zararların Tazmini Danışma Görüşüne muhalefet şerhi koyan Yargıç *Hackworth*, zımnî yetkiler kuramının dar yorumlanması gerektiğini şu ifadelerle savunmuştur: “Örgütün yetkilerinin devredilmiş ve sayılmış (delegated and enumerated) yetkiler olduğu inkâr edilemez. Üye devletlerin Örgüte vermek istediği bu yetkilerin, Şartta veya aralarında bağladıkları tamamlayıcı anlaşmalarda açıklandığı farz edilmelidir. ..Zımnî yetkiler, açıkça verilmiş yetkilerden kaynaklanır ve açıkça verilen yetkilerin kullanılması için ‘gerekli’ olanlarla sınırlıdır.” Bkz. Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1949, s. 198.

ilgili örgütün amaç ve işlevlerinden de kaynaklanabilir²⁰⁸². Hatta doğal yetkiler (*inherent powers*)²⁰⁸³ olarak adlandırılan ve aslında genellikle zımnî yetkiler kuramının en geniş haliyle anlaşıldığını söyleyebileceğimiz²⁰⁸⁴ bir başka kurama göre, uluslararası örgütler amaçlarından birini gerçekleştirmek için kurucu andlaşmalarında açıkça yasaklanmamış her türlü tasarrufta bulunabilirler ve bu tasarruflar için ne gereklilik koşuluna ne de kurucu andlaşmada spesifik bir hüküm aramaya gerek vardır²⁰⁸⁵.

Doktrinde zımnî yetkilerin kapsamı konusundaki görüş farklılıkları bir yana bırakılacak olursa, UAD kararları dikkate alındığında zımnî yetkiler kuramı çerçevesinde bir uluslararası örgütün, kurucu andlaşmada kendisine verilen işlevleri yerine getirmesi veya andlaşmada belirlenen amaçlara ulaşması için gerekli olan, fakat andlaşmada açıkça öngörülmemiş bulunan yetkilere sahip olduğu söylenebilir²⁰⁸⁶. Zira önemli olan örgütün, kurucu andlaşmada açıklanan amaçlarının gerçekleştirilmesi için etkinliğinin sağlanmasıdır²⁰⁸⁷. Ancak yine de zımnî yetki kullanılacak alana ilişkin olarak andlaşmada en azından belirli ölçüde açık yetkilerin de bulunması gerektiğinin kabulü, örgütlerin bu kurama dayanarak kurucu devletler tarafından hiç öngörülmemiş tamamen yeni yetkiler kazanmasının önüne geçecek ihtiyatlı yaklaşıma uygun düşecektir²⁰⁸⁸.

BM Andlaşmasının vesayet sistemine dair XII. Bölümü bir kenara bırakıldığında, Güvenlik Konseyinin veya Genel Kurulun yetkilerini düzenleyen hükümlerde bir ülkede yönetim yetkilerinin üstlenilebilmesine olanak tanıyan açık bir yetki öngörülmüş değildir. Dolayısıyla aşağıda incelenecek BM Andlaşması

---

²⁰⁸² Akande, *International Organizations*, s. 265. UAD de BM'nin Bazı Harcamaları Danışma Görüşündeki şu ifadeleriyle bu iddiayı destekler görünmektedir: “*Örgüt, BM'nin belirtilen amaçlarından birinin yerine getirilmesi için uygun olduğu iddiasını haklı gösteren bir tasarrufta bulunduğu, karine olarak Örgütün bu eylemi ultra vires değildir.*” Bkz. *Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2, of the Charter)*, Advisory Opinion, 20 July 1962, I.C.J. Reports 1962, s. 168.

²⁰⁸³ “*Inherent Powers*” ifadesi *Öncü* tarafından “andlaşmanın özünde var olan yetkiler”, *Çağırın* tarafından “yapısal yetkiler” olarak tercüme edilmiştir. Sırasıyla bkz. *Öncü*, dph. 15, s. 258; *Çağırın*, s. 286.

²⁰⁸⁴ Bkz. NielsBlokker, “*Beyond 'Dili': On the Powers and Practice of International Organizations*”, **State, Sovereignty, and International Governance**, (Ed. GerardKreijen), Oxford Univeristy Press, New York, 2002, (“*Beyond Dili*”), ss. 304-305.

²⁰⁸⁵ Bkz. McCoubrey ve White, ss. 44- 45. Ayrıca bkz. Milano, *Unlawful Territorial Situations*, s. 226.

²⁰⁸⁶ Ayrıca bkz. Malanczuk, s.367; Schermers ve Blokker, s. 182; Akande, *International Organizations*, s. 265.

²⁰⁸⁷ Akande, *International Organizations*, s. 265.

²⁰⁸⁸ Bkz. *Çağırın*, s. 292.

hükümlerinin zımnî yetkiler kuramı da dikkate alınarak değerlendirilmesi, hem Güvenlik Konseyinin hem de Genel Kurulun uluslararası yönetim misyonu kurma yetkisinin hukukî dayanağının belirlenmesinde yararlı olacaktır²⁰⁸⁹.

2. Teamülî Yetkiler Görüşü

Doktrinde bazı yazarlar tarafından uluslararası örgütlerin açık ve zımnî yetkilerinden farklı olarak teamülî yetkilere de sahip olabileceği vurgulanmaktadır²⁰⁹⁰. Bu görüşe göre, üye devletler örgütün yaşamı boyunca, uygulamaya rıza göstermek suretiyle bazı yeni yetkiler kazanmasını kabul edebilirler²⁰⁹¹. Dolayısıyla bu görüş çerçevesinde, zımnî yetkiler zaten kurucu andlaşmada başlangıçtan itibaren mevcut fakat örtülü olarak bulunan yetkiler iken, teamülî yetkiler andlaşmanın açık hükümleriyle doğrudan bağlantısına bakılmaksızın örgütün sonraki uygulamasının üye devletlerin geniş kesimince kabulünden doğmaktadır²⁰⁹². Bununla birlikte başka bazı yazarlar, örgüt organlarının istikrarlı uygulamasına esasen kurucu andlaşmanın yorumlanmasında değer atfedebileceğini, ancak kurucu andlaşmanın sessiz kaldığı konulara ilişkin bir uygulamanın, andlaşmanın ruhuna ve genel eğilimine aykırı olmaması ve üye devletlerin genelinin mutabakatını yansıtması kaydıyla birtakım yetkilere temel teşkil edebileceği sonucuna varmaktadırlar²⁰⁹³. Aslında her iki grup yazarın da üye devletlerce geniş

²⁰⁸⁹ Bkz. De Wet, *The Direct Administration of Territories*, 308; Milano, *Unlawful Territorial Situations*, s. 226.

²⁰⁹⁰ Bkz. Schermers ve Blokker, ss. 180-181; Blokker, *Beyond Dili*, s. 307 vd.; Conforti, ss. 10-11; De Wet, *The Direct Administration of Territories*, s. 308.

²⁰⁹¹ Schermers ve Blokker, s. 181. *Pollux'a göre*, "...BM Şartı yaşayan bir belgedir. ...Şartın her uygulanması, bir maddenin her kullanımı, bir yorum gerektirir. Çeşitli vesilelerle alınan kararlar mevcut hukuku değiştirebilir ve yeni bir anayasal gelişmeye yol açabilir. ...bir teamülî hukuk gelişecek ve Şartın kendisi çeşitli organların uygulamasıyla doldurulacak şekilde yalnızca Örgütün çerçevesini oluşturacaktır." Bkz. Pollux, "The Interpretation of the Charter", **British Yearbook of International Law**, Cilt: 23, 1946, s. 54. Ayrıca *Lauterpacht* da uluslararası örgütlerin uygulamalarının bahsedilen şekilde etkileri olabileceğini şöyle ifade etmektedir: "*Muhtemelen uluslararası örgütlerin uygulamasına başvurmanın artık bağımsız bir hukukî temele dayandığının kabulü gerekmektedir; şöyle ki uluslararası örgütler hukukunun, bu tür uygulamaya başvurulmasının kabul edilebilir olduğu ve uluslararası örgütlere katılarak devletlerin bu şekilde anayasal gelişmeleri örtülü olarak caiz kabul ettiği yönünde, spesifik bir kuralı bulunmaktadır.*" Bkz. Lauterpacht Elihu, "The Development of the Law of International Organization by the Decisions of International Tribunals", **Recueil des Cours**, Cilt: 152, 1976, (The Development of the Law), s. 460.

²⁰⁹² Bkz. Schermers ve Blokker, ss. 181-182; Blokker, *Beyond Dili*, ss. 307-308.

²⁰⁹³ Sonraki uygulamaya kurucu andlaşmanın yorumunda bir nevi destek ölçü norm değeri verilmesi gerektiğini ileri süren görüşler için bkz. Lauterpacht, *The Development of the Law*, s. 465; C.

ölçüde desteklenen bir uygulamayla, andlaşma metnin geliştirilmesinin ya da andlaşmadaki boşlukların doldurulmasının mümkün olabileceğini kabul ettiği söylenebilir²⁰⁹⁴.

Uygulamada zımnî yetkiler ile teamülî yetkilerin birbirinden ayrıştırılması kolay bir husus değildir; zira zımnî yetkilerin de varlığını kanıtlamak üzere ilgili örgütün uygulamasına bakılmaktadır²⁰⁹⁵. Örneğin UAD, *Bir Devlet Tarafından Silahlı Çatışmada Nükleer Silah Kullanılmasının Hukuka Uygunluğu Danışma Görüşünde*, bu meselenin Dünya Sağlık Örgütünün faaliyet alanında olup olmadığını araştırmıştır. Bu çerçevede Divan, söz konusu meseleyle ilgilenme konusunda bir yetkinin Dünya Sağlık Örgütünün kurucu andlaşmasında ne açıkça ne de örtülü olarak öngörüldüğünü belirtmiştir²⁰⁹⁶. Divan Örgütün bu alanda açık ya da zımnî bir yetkisi bulunup bulunmadığını incelemek amacıyla, 1969 tarihli Andlaşmalar Hukukuna Dair Viyana Sözleşmesi m. 31/3 (b) hükmü²⁰⁹⁷ çerçevesinde, Dünya Sağlık Örgütünün uygulamasını da andlaşmanın yorumlanmasında bir unsur olarak değerlendirmiştir²⁰⁹⁸.

BM gibi, her organın andlaşmada öngörülen yetkilerini en azından öncelikle kendisinin belirleyebileceği²⁰⁹⁹ bir örgütün uygulamasının üye devletlerin geniş kesimince genel kabulü önemlidir. Genel kabul gerekliliği, Güvenlik Konseyi gibi sınırlı sayıda üye devletin temsilcisinden oluşan bir organın uygulamaları için aşılması zor bir engel gibi görünse de uygulamada konsensüse varıldığının tespiti çok

---

Felix Amerasinghe, **Principles of the Institutional Law of International Organizations**, Cambridge University Press, New York, 2005, ss. 49 - 55; Akande, *International Organizations*, s. 264.

²⁰⁹⁴ Amerasinghe, s. 55.

²⁰⁹⁵ Bkz. Blokker, *Beyond Dili*, ss. 308-309.

²⁰⁹⁶ Divan'a göre üye devletler tarafından kendisine verilen amaçlar ışığında, bu tür bir yetki Dünya Sağlık Örgütü Anayasasından örtülü olarak da çıkmamaktadır. Bkz. *Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict*, Advisory Opinion, I. C. J. Reports 1996, prg. 25, ss. 78- 79.

²⁰⁹⁷ 1969 tarihli Andlaşmalar Hukukuna Dair Viyana Sözleşmesinin genel yorum kuralı başlıklı 31. maddesinin ilgili kısmı şu şekildedir: “1. Bir andlaşma, hükümlerine andlaşmanın bütünü içinde ve konu ve amacının ışığında verilecek olağan anlama uygun şekilde iyi niyetle yorumlanır. ... 3. Andlaşmanın bütünü ile birlikte aşağıdakiler de dikkate alınır: ...

b) *Andlaşmanın yorumu konusunda tarafların mutabakatını tespit eden andlaşmanın uygulanması ile ilgili daha sonraki herhangi bir uygulama...*”

²⁰⁹⁸ Bkz. *Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict*, Advisory Opinion, I. C. J. Reports 1996, prg. 19, ss. 74- 75. Ayrıca Blokker tarafından belirtildiği üzere, Divan Dünya Sağlık Örgütünün uygulamasını, Örgütün bu alanda herhangi bir teamülî yetkisinin bulunup bulunmadığını tespit amacıyla incelememiştir. Bkz. Blokker, *Beyond Dili*, ss. 308-309.

²⁰⁹⁹ *Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2, of the Charter)*, Advisory Opinion, 20 July 1962, I.C.J. Reports 1962, s. 168.

da zor olmamıştır²¹⁰⁰. Örneğin, BM Andlaşması m. 27/3 gereğince Güvenlik Konseyininesasa ilişkin kararlarını sürekli üyelerinin tümünün olumlu oyuyla alması gerekirken, Örgütün üye devletler tarafından genel olarak kabul edilen genel uygulaması sonucu sürekli üyelerden bazılarının çekimser kalması, veto yetkisinin kullanıldığı anlamına gelmemekte ve Güvenlik Konseyinde karar alınmasını engellemektedir²¹⁰¹. Nitekim doktrinde bu husus, bir uluslararası örgütün kurucu andlaşmasının teamül yoluyla tâdilinin en önemli örneği olarak gösterilmektedir²¹⁰².

De Wet'e göre, BM Andlaşması m. 25²¹⁰³ gereği Güvenlik Konseyinin spesifik kararlarına üye devletlerin rızasının bulunduğu varsayımı nedeniyle, Güvenlik Konseyinin belirli bir uygulaması karşısında üye devletler gecikmeden itirazlarını dile getirmelidir²¹⁰⁴. Yazara göre belirli bir uygulamaya itirazın yapıldığı önemli örnek, Fransa ve SSCB başta olmak üzere bazı üye devletlerin, Güvenlik Konseyinin veto nedeniyle karar alamadığı durumlarda, Genel Kurulun barışı koruma operasyonları kurma yetkisini sürekli olarak sorgulamalarıdır. Yazar, UAD'nin, BM Andlaşması m. 11/2 ve 14'den kaynaklanan yetkileri çerçevesinde Genel Kurulun barışı koruma misyonları kurma yetkisini kabulünden sonra dahi meselenin tartışmalı olmaya devam ettiğini ve Genel Kurulun o dönemden sonra barışı koruma misyonları kurmadığını ifade etmektedir. Buna karşılık *De Wet*, Güvenlik Konseyinin barışı koruma operasyonları kurma yetkisinin artık genel kabul görmüş yerleşik bir uygulama olduğunu ve bu tür bir yetkinin zımnî bir yetki olarak kabul edilmese bile teamülî olarak geliştiğini vurgulamaktadır²¹⁰⁵.

BM tarafından uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi için özellikle çatışmadan yeni çıkmış ülkelerde uluslararası yönetim faaliyetine girişilmesinin gerekli olabileceğinin BM'ye üye devletlerin genelince kabul edildiği ve bu konuda önemli bir itirazla karşılaşmadığı söylenebilir²¹⁰⁶. Zira uluslararası yönetim misyonları uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi

²¹⁰⁰ De Wet, *The Direct Administration of Territories*, s. 310; Conforti, s. 11.

²¹⁰¹ Bkz. *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1971, prg. 22, s. 22.

²¹⁰² Sur, *Uluslararası Hukukun*, s. 162. Ayrıca bkz. Conforti, ss. 10-11. Ayrıca bkz. Amerasinghe, ss. 54-55.

²¹⁰³ BM Andlaşması m. 25: “*Birleşmiş Milletler üyeleri, işbu andlaşma uyarınca, Güvenlik Konseyinin Kararlarını kabul etme ve uygulama konusunda görüş birliğine varmışlardır.*”

²¹⁰⁴ De Wet, *The Direct Administration of Territories*, s. 311. Ayrıca bkz. Amerasinghe, s. 54.

²¹⁰⁵ De Wet, *The Direct Administration of Territories*, ss. 311-312.

²¹⁰⁶ Conforti, s. 215.

amacına binaen çatışma sonrası ağır kriz yaşanan ülkelerde temel kamu düzeninin sağlanması ve bu ülkelerin belirli ölçüde istikrara kavuşması için tasarlanmış istisnâî önlemler olarak değerlendirilmektedir²¹⁰⁷. Nitekim gerek BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde Güvenlik Konseyi tarafından alınan bağlayıcı kararlarla (UNTAES, UNMIK, UNTAET) gerekse esasen ilgili devletin rızası temelinde tavsiye niteliğinde kararlarla (UNTAC) kurulan ve görev yaptıkları ülkelerde geçici olarak yönetim yetkilerini üstlenen misyonların tamamı, üye devletlerin tamamının temsil edildiği BM Genel Kurulu tarafından ya açıkça ya da giderlerinin Örgütün harcaması olarak kabulü suretiyle dolaylı yoldan onaylanmıştır²¹⁰⁸. Tüm bu hususlar göz önüne alındığında, özellikle uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden tesisi amacıyla BM'nin uluslararası yönetim misyonları kurma yetkisinin, teamülî bir yetki niteliğini kazandığı bazı yazarlarca kabul edilmektedir²¹⁰⁹.

C. Güvenlik Konseyinin Yetkileri Bakımından Konunun Değerlendirilmesi

1. Genel Olarak

BM Andlaşması m.1/1'den anlaşıldığı üzere, Örgütün en önemli amaçlarından biri uluslararası barış ve güvenliğin korunmasıdır²¹¹⁰. Özellikle bu amaca yönelik olarak Örgüt içinde BM Güvenlik Konseyinin özel bir konumu olduğu söylenebilir. BM Güvenlik Konseyinin genel olarak görev ve yetkileri BM Andlaşması m. 24 ve 25'te düzenlenmiştir. BM Andlaşması m. 24/1 ile uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluk (*primary responsibility*), Örgütün hızlı ve etkili hareketinin temini için, Güvenlik Konseyine verilmiştir. Aynı maddede BM üyeleri, Güvenlik Konseyinin bu sorumluluk çerçevesinde kendisine

²¹⁰⁷ Bkz. Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, prg. 97-100, ss. 443- 444.

²¹⁰⁸ Kamboçya'da görev yapan UNTAC için bkz. UN Doc. A/RES/46/18, 20 November 1991; Doğu Slavonya'da görev yapan UNTAES için bkz. UN Doc. A/RES/50/242, 2 August 1996; Kosova'da görev yapan UNMIK için bkz. A/RES/53/241, 19 August 1999; Doğu Timor'da görev yapan UNTAET için bkz. UN Doc. A/RES/54/246, 2 February 2002.

²¹⁰⁹ Bkz. De Wet, *The Direct Administration of Territories*, ss. 314-318; Conforti, s. 215. Ayrıca bkz. Ruffert, s. 620.

²¹¹⁰ Jochen A.Frowein ve NicoKrisch, "Article 39", **The Charter of the United Nations: A Commentary**, (Ed. Bruno Simma), Oxford University Press, New York, 2002, s. 719.

verilen görevleri yerine getirirken kendi adlarına hareket ettiğini kabul etmişlerdir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin görevlerini yerine getirirken Örgütün amaç ve ilkeleriyle bağlı olup, bu görevin yerine getirilmesi için Konseye verilen spesifik yetkiler Andlaşmanın VI, VII, VIII ve XII. Bölümlerinde düzenlenmiştir (m. 24/2). Kurucu Andlaşma m. 25 çerçevesinde BM üyeleri, Güvenlik Konseyinin kararlarını kabul etme ve uygulama hususuna rıza göstererek Konseye kendileri için bağlayıcı kararlar alabilme yetkisi tanımışlardır²¹¹¹.

Güvenlik Konseyinin uygulaması bakımından yakın geçmişteki uluslararası yönetim misyonlarının, yani Doğu Slavonya'da UNTAES'in, Kosova'da UNMIK'in ve Doğu Timor'da UNTAET'in açıkça VII. Bölüm çerçevesinde alınan kararlarla kurulduğu görülmektedir. Soğuk Savaşın sona ermesiyle etkisizliğinden kurtulan Güvenlik Konseyinin bu kararları, Konseyin BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde sahip olduğu kapsamlı ve zorlayıcı yetkileri kullanarak kabul ettiği yenilikçi ve yaratıcı önlemler çizgisinde değerlendirilebilir²¹¹².

Her şeyden önce belirtmek gerekir ki BM Andlaşmasının VII. Bölümü ancak uluslararası barış ve güvenliğin tehdit altında olduğu, bozulduğu ya da bir saldırı fiilinin vuku bulduğu durumlarda uygulanabilmektedir. Dolayısıyla Konsey bu tür misyonların kurulmasını kararlaştırarak, uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden tesisi görevini yerine getirmektedir²¹¹³. Bununla birlikte söz konusu bölümde yer alan hangi maddenin uluslararası yönetim misyonlarının kurulması için hukukî dayanak olarak kabul edildiğine ilişkin herhangi bir netlik söz konusu değildir. Bu noktada uluslararası yönetim misyonlarının kurulmasında Güvenlik Konseyinin VII. Bölüm çerçevesindeki yetkileri bakımından farklı olasılıklardan söz etmek mümkündür²¹¹⁴. Bu bağlamda Güvenlik Konseyinin BM Andlaşması m. 39'dan kaynaklanan tavsiyelerde bulunma da dâhil genel yetkisi, BM Andlaşması m. 41 çerçevesinde silahlı kuvvet kullanılmasını içermeyen tedbirlere karar verme yetkisi ve nihayet uluslararası yönetim misyonlarının askerî unsurları bakımından BM Andlaşması m. 42 çerçevesindeki yetkisi önem teşkil etmektedir. Bazı yazarlar

---

²¹¹¹ PeterMalanczuk, *Akehurst's Modern Introduction to International Law*, Routledge, New York, 1997, s. 374.

²¹¹² Alpkaya, ss. 41- 42.

²¹¹³ Dapo Akande, TimMurithi, TarcisioGazzini, NikolaosTsagourias, EnricoMilano, "Old Questions and New Challenges for the U.N. Security System: The Role of the Security Council in the Light of the Charter's Reform", *Journal of International Law and Policy*, Cilt: 5, 2007, s. 31.

²¹¹⁴ Bothe ve Maruhn, *Problems of a Trusteeship Administration*, s. 154.

ise bahsedilen misyonların karmaşıklığı da göz önüne alındığında, spesifik maddelerde dayanak aramaktansa uygulamada genel kabul gören bu misyonlar için Güvenlik Konseyinin VII. Bölüm çerçevesindeki yetkilerinin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir²¹¹⁵.

Güvenlik Konseyi tarafından kurulan uluslararası yönetim misyonlarının tamamının Andlaşmanın VII. Bölümüne dayanarak kurulmadığı da dikkate alınmalıdır. Bazı misyonlar bakımından VI. Bölüm hükümleri gerekli ve yeterli hukukî dayanağı sağlamaya elverişli görünmektedir. Örneğin Kamboçya’da sınırlı yönetim işlevleri üstlenen UNTAC’ı kuran 745 (1992) sayılı Güvenlik Konseyi Kararında ne uluslararası barış ve güvenliğin tehdit altında olduğundan söz edilmiş ne de açıkça BM Andlaşmasının VII. Bölümüne atıfta bulunulmuştur²¹¹⁶. Bu Kararda atıfta bulunulan tek husus 23 Ekim 1991 tarihinde Kamboçya’daki Çatışmanın Kapsamlı Siyasî Çözümüne İlişkin Andlaşma²¹¹⁷ olup, bu Andlaşma da UNTAC’ın kurulması için ilgili tarafların rızasını göstermektedir. Görüldüğü üzere BM Güvenlik Konseyi tarafından bir ülkede yönetim yetkileri kullanmak üzere kurulan misyonların hepsi aynı hukukî dayanak çerçevesinde kurulmamıştır.

2. BM Andlaşmasının VII. Bölümü Çerçevesinde

a.Genel Olarak BM Andlaşmasının VII. Bölümünün Uygulanabileceği Durumlar

“Barışın tehdidi, bozulması ve saldırı fiili hâlinde yapılacak hareket” başlığını taşıyan BM Andlaşmasının VII. Bölümü, Örgütün uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacına hasredilmiş olup, bu bölümle Güvenlik Konseyine kapsamlı yetkiler verilmiştir. BM Andlaşmasının 39. maddesine göre, “*Güvenlik Konseyi barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu veya bir saldırı fiilinin vuku bulduğunu saptarsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden tesisi için tavsiyelerde bulunur ya da 41 ve 42. maddeler gereğince hangi tedbirlerin alınacağına karar verir*”.

²¹¹⁵ Bkz. Porretto ve Vité, ss. 13-14.

²¹¹⁶ Bkz. UN Doc. S/RES/745 (1992), 28 February 1992.

²¹¹⁷ Söz konusu andlaşmanın tam metni için bkz. UN Doc. A/46/608-S/23177, 30 October 1991.

39. maddenin metninden anlaşılacağı üzere, Andlaşmanın VII. Bölümü çerçevesinde alınan kararlar için iki koşulun sağlanması gerekir²¹¹⁸. Güvenlik Konseyinin öncelikle “barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu veya bir saldırı fiilinin vuku bulduğunu” tespit etmesi gerekir. İkinci olarak da tavsiye edilecek veya alınacak önlemlerin uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi amacına hizmet etmesi gerekmektedir²¹¹⁹. BM Andlaşması m. 39’da öngörülen tespiti yapma konusunda Güvenlik Konseyinin geniş bir takdir yetkisi bulunduğu kabul edilmektedir²¹²⁰. Ancak Güvenlik Konseyinin barışın tehdidi, bozulması veya saldırı durumlarını belirlerken bu kavramları geniş yorumlaması ve Andlaşmada Konsey kararları için kural olarak bir yargısal denetim öngörülmemiş olması haklı bazı endişeleri beraberinde getirmektedir²¹²¹.

BM Andlaşmasında “barışa karşı tehdit”, “barışın bozulması” veya “saldırı” kavramlarına ilişkin olarak herhangi bir tanıma yer verilmemiştir²¹²². Bahsedilen kavramlardan “saldırı”, BM Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1974 tarihinde alınan 3314 (XXIX) sayılı “Saldırının Tanımı” başlıklı Kararda tanımlanmış ve Kararın 3. maddesinde saldırı teşkil edebilecek fiiller sınırlayıcı olmayan sayımla gösterilmiştir²¹²³. Söz konusu Karara göre saldırı, “*bir devletin, başka bir devletin*

²¹¹⁸Kondoch, s. 255. Ayrıca bkz. Terry D.Gill, “Legal and Some Political Limitations on the Power of the UN Security Council to Exercise Its Enforcement Powers Under Chapter VII of the Charter”, **Netherlands Yearbook of International Law**, Cilt: 26, 1995, s. 39; De Wet, The Chapter VII Powers, s. 133.

²¹¹⁹ Kondoch, s. 255.

²¹²⁰Conforti, ss. 171-172; Kondoch, s. 255. Ayrıca bkz. Milano, Unlawful Territorial Situations, s. 230.

²¹²¹ Bkz. Alp kaya, ss. 42-44; Sur, Birleşmiş Milletler, s. 2544. BM Güvenlik Konseyi kararlarının yargısal denetimi hakkında çeşitli tartışmalar için bkz. Gill, ss. 116-126; Dapo Akande, “The International Court of Justice and the Security Council: Is there Room for Judicial Control of Decisions of the Political Organs of the United Nations?”, **International and Comparative Law Quarterly**, Cilt: 46, 1997, ss. 309-343; De Wet, The Chapter VII Powers, ss. 25-129; Mahmut Göçer, “Uluslararası Adalet Divanı İle Güvenlik Konseyi Arasında Yetki Çatışması”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: XI/1-2 (2007), ss. 703-705.

²¹²² BM Andlaşmasında söz konusu kavramlar bakımından herhangi bir tanıma yer verilmemesinin, Andlaşmanın hazırlık çalışmaları incelendiğinde, Güvenlik Konseyine BM amaç ve ilkelerine uygun olarak hareket etmek üzere ihtiyaç duyacağı esnekliği sağlamak üzere bilinçli bir tercih olduğu yönünde bkz. Erika De Wet ve Michael Wood, “Peace, Threat to”, prg. 5, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (09.12.2009).

²¹²³ Bkz. UN Doc. A/RES/3314 (XXIX), 14 December 1974, Annex. Saldırının tanımı kararının Türkçe tam metni için bkz. Gündüz, ss. 121-122. Uluslararası ceza hukuku bağlamında bir suç tipi olarak öngörülen saldırı, soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları ile beraber Uluslararası Ceza Divanının (UCD) yargı yetkisi kapsamındadır (m. 5). Haziran 2010’da Kampala/Uganda’da yapılan Konferans sonucu kabul edilen saldırı suçu tanımı, Divanın Statüsüne m. 8 bis ile eklenmiştir. UCD Statüsü m. 8bis’e göre saldırı suçu, bir devletin siyasî veya askerî eylemlerini etkili biçimde kontrol etme veya yönetme konumunda bulunan bir kişi tarafından, niteliği, ağırlığı ve ölçüğü

egemenliğine, ülke bütünlüğüne veya siyasî bağımsızlığına karşı veya Birleşmiş Milletler Andlaşmasıyla bağdaşmayan diğer herhangi bir biçimde silahlı kuvvet kullanılmasıdır” (m.1). Ancak BM Genel Kurulu tarafından yapılan bu tanım ve saldırı olarak sayılan fiiller, bir olay veya durumla ilgili olarak Andlaşmanın 39. maddesi bağlamında tespit edilmiş bulunurken BM Güvenlik Konseyi için yol gösterici olabilirse de hiçbir şekilde bağlayıcı değildir²¹²⁴.

Barışın bozulması kavramı ise daha muğlak olup, muhtemelen silahlı kuvvet kullanımını içeren ve Güvenlik Konseyinin m. 39’a göre saptama yapmasını gerektirecek düzeyde olan herhangi bir durumu içerebilir²¹²⁵. Barışa karşı tehdit ise, Güvenlik Konseyinin en çok başvurduğu ve aslında Örgütün kuruluşundan bu yana içeriğini kendi uygulamasıyla şekillendirdiği, net tanımdan uzak bir kavramdır. Bununla birlikte bazı yazarlar tarafından haklı olarak vurgulandığı üzere, Güvenlik Konseyinin VII. Bölüm çerçevesinde karar alabilmesi için tehdit altında olması gereken, esasen uluslararası barış ve güvenlidir²¹²⁶.

Siyasî bir organ olarak BM Güvenlik Konseyinin karşı karşıya kaldığı somut olaylarda BM Andlaşmasının VII. Bölümü uyarınca hareket edip etmeyeceğini ve edecekse ne tür tedbirler alacağını belirlerken geniş bir takdir yetkisi kullandığı ve hukukî mülahazalardan ziyade siyasal değerlendirmelere ağırlık verdiği söylenebilir²¹²⁷. Uygulamada Güvenlik Konseyi BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde karar alırken, açıkça Andlaşmanın VII. Bölümünü zikretmekte veya somut olayın uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini belirtmekte, fakat genellikle kararın hangi maddeye dayanarak alındığını açıkça göstermemektedir²¹²⁸.

---

itibariyle Birleşmiş Milletler Şartını açıkça ihlal eden bir saldırı fiilinin planlanması, hazırlanması, başlatılması veya icrasısıdır (m. 8bis/1). Roma Statüsü bakımından saldırı fiili ise, bir devlet tarafından bir başka devletin egemenliğine, ülkesel bütünlüğüne veya siyasî bağımsızlığına karşı ya da BM Şartına aykırı başka herhangi bir şekilde silahlı kuvvet kullanılmasıdır (m. 8bis/2). UCD Statüsünde Kampala Konferansı sonucu kabul edilen değişiklikler sonrasında Divanın saldırı suçu konusunda yargı yetkisini kullanabilmesi, Statü m. 15bis ve 15ter’de öngörülen bazı şartların sağlanmasına bağlıdır. Bkz. Rome Statute of the International Criminal Court, <<http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283503/RomeStatutEng1.pdf>> (18.12.2013).

²¹²⁴ Gill, s. 44; Shaw, ss. 1240-1241.

²¹²⁵ Gill, s. 43; Michael Wood, “Peace, Breach of”, prg. 4, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (09.12.2009).

²¹²⁶ Bkz. De Wet, The Chapter VII Powers, s. 138 vd.

²¹²⁷ Gill, s. 40; J. G. Merrills, **International Dispute Settlement**, Cambridge University Press, New York, 2005, s. 264.

²¹²⁸ Gray, International Law, ss. 257-258. Bununla birlikte Güvenlik Konseyinin son dönemde aldığı bazı kararlarda, kuvvet kullanma yetkisi verilmemiş açıkça göstermesi bakımından alınan kararın

Konsey VII. Bölüm çerçevesinde karar alırken, nadiren bazı devletleri “saldırgan” olarak nitelmiş ya da barışın bozulduğunu tespit etmiş²¹²⁹; kararlarını daha ziyade barışa karşı tehdit saptamasına dayandırmıştır²¹³⁰. Zira saldırı fiili veya barışın bozulması kavramları daha ziyade devletler arasında kuvvet kullanılan durumlara özgüdür²¹³¹. Buna karşılık barışa karşı tehdit oldukça esnek bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

BM Andlaşması hazırlanırken barışa karşı tehdit oluşturabileceği düşünülen hususlar, aslında devletler arasında yaşanan olaylarda ortaya çıkan askerî tehditlerdi. Buna karşılık II. Dünya Savaşı sonrasında ve özellikle Soğuk Savaşın bitmesinin ardından silahlı çatışmaların en yaygın türünü devletler arasındaki çatışmalardan ziyade iç çatışmalar olduğunun görülmektedir. Bu değişimle birlikte BM Andlaşması m. 24 ile uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluk kendisine verilen Güvenlik Konseyinin hangi durumların uluslararası barışa karşı tehdit oluşturduğu anlayışında önemli bir dönüşüm yaşanmıştır. Güvenlik Konseyinin BM üyelerince de kabul edilmiş yerleşik uygulamasından, mutlaka iki ya da daha fazla devlet arasında yaşanan olayların değil, yalnızca bir devletin ülkesinde meydana gelen olayların da uluslararası barışa karşı tehdit teşkil edebileceği anlaşılmaktadır²¹³². BM Güvenlik Konseyi özellikle iç çatışmalar ile insan haklarının

---

yalnızca VII. Bölümüne değil doğrudan BM Andlaşması m.40 veya 41'e dayandığını da belirtmiştir. Bu Kararların örnekleri arasında İran'ın nükleer faaliyetlerine ilişkin 1696 (2006), 1737 (2006), 1747 (2007) sayılı Kararlar [Bkz. UN Doc. S/RES/1696 (2006), 31 July 2006; S/RES/1737 (2006), 23 December 2006; S/RES/1747 (2007), 24 March 2007] ve Kuzey Kore'nin nükleer denemeleri konusunda alınan 1718 (2006), 2094 (2013) sayılı Kararlar [Bkz. UN Doc. S/RES/1718 (2006), 14 October 2006; S/RES/2094 (2013), 7 March 2013] gösterilebilir. Ayrıca bkz. “Security Council Action Under Chapter VII: Myths and Realities”, **Security Council Report**, Special Research Report, 2008 No. 1, 23 June 2008, s. 4, <<http://www.securitycouncilreport.org/special-research-report/lookup-c-glKWLLeMTIsG-b-4202671.php>> (11.09.2013).

²¹²⁹ Bu bağlamda saldırgan olarak nitelenen devletler arasında İsrail [UN Doc. S/RES/573 (1985), 4 October 1985; S/RES/611 (1988), 25 April 1988], Güney Afrika [UN Doc. S/RES/387 (1976), 31 March 1976; S/RES/567 (1985), 20 June 1985; S/RES/568 (1985), 21 June 1985, S/RES/574 (1985), 7 October 1985, S/RES/577 (1985), 6 December 1985] ve Güney Rodezya [UN Doc. S/RES/455 (1979), 23 November 1979] bulunmaktadır. Güvenlik Konseyinin barışın bozulduğunu tespit ettiği durumlar ise, Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırısı [UN Doc. S/RES/82 (1950), 25 June 1950], Arjantin'in Falkland Adalarına müdahalesi [UN Doc. S/RES/502 (1982), 3 April 1982], İran Irak savaşı [UN Doc. S/RES/598 (1987), 20 July 1987] ve Irak'ın Kuveyt'i işgalidir [UN Doc. S/RES/660 (1990), 2 August 1990]. Ayrıca bkz. Gray, International Law, s. 256; Shaw, s. 1241; Wood, Peace, Breach of, prg. 11.

²¹³⁰ Frowein ve Krisch, Article 39, s. 722.

²¹³¹ Merrills, s. 264.

²¹³² Conforti, s. 172; Merrills, s. 264; Shaw, s. 1237 vd. EYUCM de Tadic Kararında bu hususu şöyle vurgulamıştır: “BM Güvenlik Konseyinin uygulaması barışa karşı tehdit olarak sınıflandırılan ve VII. Bölüm çerçevesinde ele alınan iç savaş veya iç karışıklık örnekleri bakımından zengindir... Bu

ağır ihlali ve insanî felaket gibi uluslararası yansımaları da bulunan durumlarda uluslararası barışın tehdit altında olduğunu tespit edebilmektedir²¹³³.

Bu noktada özellikle Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra, BM Güvenlik Konseyinin BM Andlaşması m. 39 çerçevesinde uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olarak saptadığı bazı örneklere değinmek faydalı olabilir²¹³⁴. Güvenlik Konseyi 688 (1991) sayılı Kararında, Birinci Körfez Savaşının ardından Irak hükümetinin ülkedeki bazı sivil nüfuslara uyguladığı baskı ve şiddeti, sınır aşan mülteci akınları çerçevesinde yarattığı etkiyi de göz önünde bulundurarak bölgedeki uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit olarak belirlemiştir²¹³⁵. Konsey, Somali'ye ilişkin aldığı 794 (1992) sayılı Kararında ise, ülkede yaşanan çatışmaların yol açtığı ve insanî yardımın dağıtılmasının engellenmesiyle daha da kötüleşen insanlık trajedisinin büyüklüğünün uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olduğunu tespit etmiştir²¹³⁶. BM Güvenlik Konseyi 955 (1994) sayılı Kararında da Ruanda'da işlenen soykırım ve insancıl hukukun diğer sistematik, yaygın ve açık ihlallerinin uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğunu tespit etmiştir²¹³⁷.

Bir başka örnek, genel olarak Eski Yugoslavya'nın dağılma sürecinde ve sonrasında Kosova'da yaşanan çatışmalara ilişkindir. Bu çatışmalar bağlamında aldığı çok sayıda kararda Konsey, ağır ve sistematik insan hakları ihlallerini, insancıl hukuk ihlallerini, etnik temizlik hareketini ve sivil halka yönelik insanî yardım malzemelerinin dağıtımının kasıtlı olarak engellenmesini, yine mülteci akınlarını ve çatışmaların komşu devletlere ve bölgeye olan etkilerini dikkate alarak, uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit olarak nitelemiştir²¹³⁸. Yine Konsey 2011 yılında Libya'da yaşanan ayaklanma ile ilgili olarak aldığı 1973 (2011) sayılı

---

nedenle, m. 39 bağlamında barışın tehdidinin silahlı iç çatışmaları da içerebileceği yönünde BM üyelerinin geniş kesiminin sonraki uygulaması ile ortaya konulan ortak bir anlayışın var olduğu söylenebilir." Bkz. Prosecutor v. Dusko Tadić/k/ a "Dule", Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, Decision of 2 October 1995, (bundan sonra EYUCM, Tadić Kararı olarak anılacaktır), prg. 30, <<http://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm>> (26.04.2011).

²¹³³ Matheson, s. 83; Frowein ve Krisch, Article 39, ss. 722-725; Kondoch, s. 255; Merrills, s. 264.

²¹³⁴ Bahsedilen örneklerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. De Wet, The Chapter VII Powers, ss. 150-174; Shaw, ss. 123-1240.

²¹³⁵ Bkz. UN Doc. S/RES/688 (1991), 5 April 1991, prg. 1, giriş bölümü, prg. 3.

²¹³⁶ Bkz. UN Doc. S/RES/794 (1992), 3 December 1992, giriş bölümü, prg. 3.

²¹³⁷ Bkz. UN Doc. S/RES/955 (1994), 6 November 1994, giriş bölümü, prg. 4, 5.

²¹³⁸ Örneğin Bosna'da yaşanan olaylara ilişkin bkz. UN Doc. S/RES/713 (1991), 25 September 1991, giriş bölümü prg. 3, 4; UN Doc. S/RES/824 (1993), 6 May 1993. Kosova'da yaşanan olaylara ilişkin bkz. S/RES/1199 (1998), 23 September 1998.

Kararda, insancıl hukukun ve insan haklarının ağır ve sistematik ihlalini, sivil nüfusa karşı girişilen yaygın ve sistematik saldırıların insanlığa karşı suç boyutuna varabileceğini ve mültecilerin içinde bulunduğu kötü durumu dikkate alarak, ülkedeki durumun uluslararası barış ve güvenliğe tehdit teşkil ettiğini saptamıştır²¹³⁹.

Güvenlik Konseyi insan haklarının ve insancıl hukukun ağır, sistematik ve yaygın ihlalinin yaşandığı iç savaş durumları dışında, *Lockerbie* olayı nedeniyle Libya'ya²¹⁴⁰ ve ABD'nin Kenya ve Tanzanya'daki temsilciliklerinin bombalanmasının ardından Afganistan'daki Taliban rejimine²¹⁴¹ ilişkin olarak aldığı kararlarda, uluslararası terörizme doğrudan veya dolaylı olarak destek verilmesini de uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olarak tespit etmiştir. Haiti ile ilgili olarak ise 841 (1993) sayılı Kararında, seçilmiş devlet başkanı *Aristide'nin* bir darbeyle devrilmesinin ardından çeşitli girişimlere rağmen göreve iade edilmemesinin uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehdit oluşturduğunu saptamıştır. Ancak Konsey bu saptamayı yaparken ülkedeki koşullar nedeniyle bir insanî krizin meydana gelmesini ve bu durumun bölge üzerinde olumsuz etkileri olabileceğini dikkate almıştır²¹⁴².

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, BM Andlaşması m.39'a göre, Andlaşmanın VII. Bölümü çerçevesindeki yetkilerin kullanılmasına yol açacak durumlardan birinin varlığı bizzat Güvenlik Konseyi tarafından saptanır²¹⁴³. Bu saptama yapıldıktan sonra bu tür bir duruma verilecek yanıt da yine Güvenlik Konseyi tarafından belirlenir. Uluslararası barış ve güvenliğin tehdit altında olduğu,

²¹³⁹ Bkz. UN Doc. S/RES/1973 (2011), 17 March 2011.

²¹⁴⁰ 21 Eylül 1988'de Londra – New York seferini yapan bir yolcu uçağının bombalanması sonucu, uçağın *Lockerbie/İskoçya'da* düşürülmesinden sorumlu tutulan iki Libyalının teslim edilmemesi, Libya tarafından uluslararası terörizme verildiği iddia edilen doğrudan veya dolaylı destek de göz önünde bulundurularak uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olarak belirlenmiştir. Bu husus 748 (1992) ve 883 (1993) sayılı Güvenlik Konseyi Kararlarında şu şekilde ifade edilmiştir: “*Libya hükümetinin somut adımlarla terörizmle bağlantısını kestiğini göstermedeki ihmalinin ve özellikle 731 (1992) sayılı Karadaki taleplerin tamamen ve etkin bir şekilde karşılanması konusunda süregelen ihmalinin uluslararası barış ve güvenliğe bir tehdit oluşturduğu belirlenmiştir.*” Bkz. UN Doc. S/RES/748 (1992), 31 March 1992, giriş bölümü, prg. 7; UN Doc. S/RES/883 (1993), 11 November 1993, giriş bölümü, prg. 6.

²¹⁴¹ 7 Ağustos 1998'de ABD'nin Kenya ve Tanzanya'daki elçiliklerine yapılan eş zamanlı bombalı saldırıların ardından Afganistan'a ilişkin olarak açıkça BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde alınan 1333 (2000) sayılı Kararda BM Güvenlik Konseyi, Taliban'ın uluslararası teröristlere ve onların örgütlerine sığınak ve eğitim sağlamaya son vermemesinin ve Usame Bin Ladin'i teslim etmemesinin uluslararası barış ve güvenliğe tehdit teşkil ettiğini belirlemiştir. Bkz. UN Doc. S/RES/1333 (2000), 19 December 2000, giriş bölümü, prg. 14.

²¹⁴² Bkz. UN Doc. S/RES/841 (1993), 16 June 1993, giriş bölümü, prg. 9, 10, 11, 14. Ayrıca bkz. UN Doc. S/RES/940 (1994), 31 July 1994.

²¹⁴³ Merrills, s. 264.

bozulduğu ya da bir saldırı fiilinin vuku bulduğu durumlarda Güvenlik Konseyi Andlaşmanın 39. maddesi uyarınca tavsiyelerde bulunmayı seçebileceği gibi, m. 41 ve 42 uyarınca alınabilecek önlemleri kararlaştırarak olağanüstü yetkilerini kullanabilir²¹⁴⁴. Konsey ayrıca BM Andlaşması m. 40 uyarınca geçici tedbirler de kararlaştırabilir²¹⁴⁵. Tüm bu hususların belirlenmesinde, somut olayın özellikleri ve BM Güvenlik Konseyinin özellikle veto yetkisini haiz daimî üyelerinin konuya ilişkin değerlendirmeleri önem taşır; zira sürekli üyelerden birinin olumsuz oy kullanması usul dışındaki meselelerde Güvenlik Konseyinde karar alınamamasına neden olmaktadır²¹⁴⁶.

b. BM Andlaşması m. 40 Bakımından

BM Andlaşması m. 40 ile uluslararası barış ve güvenliğin tehdit altında olduğu, bozulduğu veya bir saldırı fiilinin vuku bulduğu hallerde BM Güvenlik Konseyine geçici tedbirler kararlaştırma yetkisi verilmiştir. Söz konusu maddeye göre,

“Durumun kötüleşmesini önlemek üzere Güvenlik Konseyi, m. 39 gereğince tavsiyelerde bulunmazdan veya alınacak tedbirleri kararlaştırmazdan evvel ilgili tarafları, gerekli veya temenniye değer gördüğü geçici tedbirlere uymaya davet edebilir. Bu geçici tedbirler herhangi bir şekilde, ilgili tarafların haklarına, iddialarına veya durumlarına hâlel getirmez. İşbu geçici tedbirlerin yerine getirilmemesi hâlinde, Güvenlik Konseyi bu noksanı gereği gibi dikkate alacaktır.”

Doktrinde, genel olarak barış koruma operasyonlarının dayanağını BM Andlaşmasının VII. Bölümünde arayanlar, BM Andlaşması m. 40’ın bu operasyonlar için yeterli hukukî dayanağı sağlayabileceği görüşünü ileri sürmüşlerdir²¹⁴⁷. Özellikle Soğuk Savaşın sona ermesine dek süregelen barışı koruma operasyonları bakımından bu görüşün önemli olduğu söylenebilir. Zira söz konusu görüşe göre, barışı koruma operasyonları Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen ateşkes, ya da askerî unsurların geri çekilmesi gibi bazı geçici tedbirlere uyulup uyulmadığının

²¹⁴⁴ Alp kaya, s. 43. Ayrıca bkz. EYUCM, Tadic Kararı, prg. 29.

²¹⁴⁵ Malanczuk, Akehurst’s Modern Introduction to International Law, s. 388; De Wet, The Chapter VII Powers, s. 133.

²¹⁴⁶ Bkz. BM Andlaşması m. 27. Ayrıca bkz. Shaw, s. 1237.

²¹⁴⁷ McCoubrey ve White, s. 51; Alexander Orakhelashvili, “The Legal Basis of the United Nations Peace-Keeping Operations”, **Virginia Journal of International Law**, Cilt: 43, Sayı: 2, 2003, ss. 495-496. Ateşkes izleme/gözlem misyonları istisna olmak üzere aksi yönde bkz. Jochen A. Frowein ve Nico Krisch, “Article 40”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, (Ed. Bruno Simma), Oxford University Press, New York, 2002, s. 732.

izlenmesini sağlayan bir mekanizma olarak deęerlendirilmekteydi²¹⁴⁸. Uluslararası yönetimlerin geçici niteliğini dikkate alan *Nasu'ya göre*, bu tür yönetim misyonlarının temel hedefi barışa zorlama ya da barışın dayatılmasından ziyade ilgili ülkede silahlı çatışmanın yeniden başlamasını engellemek ve barışçıl bir dönüşümü kolaylaştırmak olduğundan, BM Andlaşması m. 40 uluslararası yönetim misyonları bakımından da hukukî dayanak teşkil edebilir²¹⁴⁹. Bununla birlikte yazara göre, BM tarafından üstlenilen yönetim işlevlerinin kapsamı göz önüne alındığında tek başına BM Andlaşması m. 40'ın yeterli hukukî dayanağı sağladığının şüpheli görüldüğü durumlarda, BM Andlaşması m. 40 Güvenlik Konseyinin genel yetkisini düzenleyen BM Andlaşması m. 24/1 ile birlikte deęerlendirilmelidir²¹⁵⁰.

BM Andlaşmasının sistematığı dikkate alındığında, m. 40 uyarınca kararlaştırılacak geçici tedbirlerin, m. 39 çerçevesinde yapılacak saptamanın ardından ve Güvenlik Konseyince m. 39'a göre tavsiyelerde bulunmadan veya m. 41 ve 42'ye göre zorlama tedbirlerine girişmeden önceki aşamaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır²¹⁵¹. BM Andlaşması m. 40 uyarınca, BM Güvenlik Konseyi tarafından kararlaştırılacak geçici tedbirlerin, ilgili tarafların haklarına, iddialarına veya durumlarına hanel getirmeksizin, *status quo*'nun korunmasına ve durumun kötüleşmesini engellemeye yardımcı nitelikte olacağı da açıktır. Oysa uluslararası yönetim misyonlarının görev tanımlarının kapsamı ve bu misyonların genellikle, görevlendirildiği ülkede sorunun hukukî, ekonomik, sosyal ve siyasî yönlerine hitap ederek, sürekli barışın inşası amacıyla kurulduğu dikkate alındığında, uluslararası yönetim faaliyetinin BM Andlaşması m. 40'da düzenlenen geçici önlemlerin sınırlarını aştığı ifade edilebilir²¹⁵². Yine Kosova, Doğu Timor gibi ülkelerde görev yapan uluslararası yönetim misyonlarının görev sürelerinin uzunluğu da bu misyonların BM Andlaşması m. 40 bağlamında alınan birer geçici tedbir olarak düşünülmesini güçleştirebilecektir.

²¹⁴⁸ Bkz. Ratner, *The New UN Peacekeeping*, ss. 56- 57.

²¹⁴⁹ Hitoshi Nasu, **International Law on Peacekeeping: A Study of Article 40 of the UN Charter**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2009, s. 100.

²¹⁵⁰ Bkz. Nasu, ss. 100-102.

²¹⁵¹ Orakhelashvili, s. 495.

²¹⁵² Ayrıca bkz. De Wet, *The Direct Administration of Territories*, dpn.132, s. 317; Stahn, *International Territorial Administration*, s. 432.

c. BM Andlaşması m. 41 Bakımından

BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde alınan kararlarla kurulan uluslararası yönetim misyonlarının sivil bileşenlerinin hukukî dayanağı bakımından doktrinde üzerinde en çok durulan hüküm BM Andlaşmasının 41. maddesidir. Silahlı kuvvet kullanılmasını içermeyen zorlama tedbirleri konusunun düzenlendiği m. 41 şu şekilde kaleme alınmıştır:

“Güvenlik Konseyi, kararlarını uygulamak/yürütmek için silahlı kuvvet kullanılmasını içermeyen hangi önlemlerin alınması gerektiğini kararlaştırabilir ve BM üyelerini bu tür önlemleri uygulamaya çağırabilir. Bu önlemler, ekonomik ilişkilerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer iletişim/ulaştırma araçlarının tamamen veya kısmen kesilmesini ve diplomatik ilişkilerin kesilmesini içerebilir.”

Görüldüğü üzere BM Andlaşmasının 41. maddesinde silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen zorlama tedbirleri arasında, BM'nin bir ülkede yönetim yetkilerini üstlenmesi açıkça sayılmamıştır. Fakat bu durum, uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla BM Andlaşması m. 41 çerçevesinde uluslararası yönetim misyonları kurulabilmesi olanağının dışlandığı anlamına da gelmemektedir²¹⁵³. BM Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin tehdit altında olduğunu saptadıktan sonra, kabul edebileceği önlemlerin seçimi bakımından geniş bir takdir yetkisini haiz olup, bazı yazarlara göre m. 41 çerçevesinde uluslararası yönetim misyonlarının kurulması gibi atipik önlemlerin alınabilmesi de mümkün görünmektedir²¹⁵⁴.

Uluslararası yönetim misyonlarının (özellikle sivil unsurlarının) BM Andlaşması m. 41'e dayandığını kabul eden yazarlar, bu görüşü bazı argümanlarla desteklemektedir²¹⁵⁵. Öncelikle BM Andlaşması m. 39 Konseye, uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden tesisi için m. 41 ve 42'ye göre hangi önlemlerin alınacağına karar verme konusunda genel bir yetki bahşetmektedir²¹⁵⁶. Bu genel yetki sayesinde Konsey m. 41 çerçevesinde gerekli ve uygun önlemlerin kapsamını

²¹⁵³ Bkz. ECHR Grand Chamber Decision, 31 May 2007, Behrami & Behrami v. France, Application No. 71412/01; Saramati v. France, Germany and Norway, Application No. 78116, prg. 130.

²¹⁵⁴ Frowein ve Krisch, Article 41, ss. 738, 744; Kondoch, s. 256; Stahn, International Territorial Administration, s. 424; Knoll, Legal Status of Territories, s. 47.

²¹⁵⁵ Matheson, ss. 83-84; Stahn, International Territorial Administration, s. 425.

²¹⁵⁶ Knoll, Legal Status of Territories, s. 47.

belirleyebilir²¹⁵⁷. İkinci olarak, BM Andlaşması m. 41’de sayılan tedbirler sınırlayıcı sayımla belirtilmediğinden²¹⁵⁸, Konsey bir uluslararası yönetim misyonu kurulması gibi silahlı kuvvet kullanılmasını içermeyen bir önlemi de bu kapsamda kararlaştırabilir.

BM Güvenlik Konseyi BM Andlaşmasının VII. Bölümünde kendisine verilen yetkilere dayanarak, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi amacıyla silahlı kuvvet kullanılmasını içermeyen ancak BM Andlaşması m. 41’de de açıkça zikredilmeyen başka bazı önlemlere de başvurmuştur²¹⁵⁹. Bunlar arasında özellikle, Eski Yugoslavya ve Ruanda da yaşanan olaylara ilişkin uluslararası ceza mahkemelerinin²¹⁶⁰, Irak’ın Kuveyt’i işgalinin ardından savaştan zarar görenlerin zararlarının karşılanmasını sağlamak üzere bir Tazmin Komisyonunun²¹⁶¹ (*The United Nations Compensation Commission*) kurulması gibi önlemler dikkat çekmektedir²¹⁶².

---

²¹⁵⁷ *Wolfrum’a göre*, Güvenlik Konseyi bir ülkede yönetim yetkilerinin üstlenilmesini öngördüğünde, bunu, çatışmayı sona erdirmek, ateşkesi izlemek, çatışan tarafları silahsızlandırmak veya oradaki nüfusa yardım etmek için yapmaktadır ki bu tür faaliyetler açıkça BM Andlaşmasının 41. maddesi kapsamındadır. Yazara göre, Güvenlik Konseyi yalnızca bu tür kısa vadeli hedeflerle sınırlı olmayıp, ilgili ülkede sürdürülebilir barışın gerçekleştirilmesini sağlamak da Güvenlik Konseyinin uluslararası barış ve güvenliğin korunması görevi kapsamındadır. *Wolfrum*, her ne kadar BM Andlaşmasının 41. maddesinde bu olasılıktan açıkça bahsedilmese de, sürdürülebilir barışı sağlamaya yönelik gerekli koşulların tesisi için altyapıyı değiştirmek amacıyla bir ülkede yönetim yetkilerinin üstlenilmesinin BM Andlaşması m. 41’deki yetkilerin kapsamına girdiğini belirtmektedir. Zira söz konusu maddede sınırlayıcı sayım yapılmadığından, uluslararası barış ve güvenliğin korunması görevinin ne şekilde yerine getirileceği konusunda BM Güvenlik Konseyinin geniş birtakdir yetkisi bulunmaktadır. Bkz. *Wolfrum, International Administration in Post-Conflict Situations*, ss. 668- 669.

²¹⁵⁸ Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi de *Tadic davasında*, BM Andlaşmasının 41. maddesi hükmü çerçevesinde alınabilecek kuvvet kullanılmasını içermeyen tedbirlerin, hiçbir şekilde metinde açıkça sayılan önlemlerle sınırlı olmadığını vurgulamıştır. Mahkemeye göre “41. maddede belirtilen önlemler, açıkça diğer tedbirleri dışlamayan, yalnızca açıklayıcı örneklerdir. Maddenin gerektirdiği tek husus, bu önlemlerin ‘kuvvet kullanımı’ içermemesidir. Bu olumsuz bir tanımlamadır.” Bkz. EYUCM, *Tadic Kararı*, prg. 35.

²¹⁵⁹ Bkz. Matheson, s. 84; Bothe ve Marauhn, *Problems of a Trusteeship Administration*, s.154. André J. J. De Hoogh, “Attribution or Delegation of (Legislative) Power by the Security Council? The Case of the United Nations Transitional Administration in East Timor (UNTAET)”, **International Peacekeeping: The Yearbook of International Peace Operations**, Cilt: 7, 2001, s. 20 vd.

²¹⁶⁰ Sırasıyla bkz. UN Doc. S/RES/827 (1993), 25 May 1993; UN Doc. S/RES/955 (1994), 8 November 1994.

²¹⁶¹ Bkz. UN Doc. S/RES/687 (1991), 8 April 1991, prg. 16-19; UN Doc. S/RES/692 (1991), 20 May 1991. Güvenlik Konseyinin yardımcı organı olan bu Komisyonun, Irak’ın Kuveyt’i işgali nedeniyle meydana gelen zararların tazmini için oluşturulan fonu yönetmek ve tazminat talepleri konusunda karar vermek üzere kurulmuş siyasî bir organ olduğu yönünde bkz. UN Doc. S/22559, 2 May 1991, prg. 4vd.; United Nations Compensation Commission, <<http://www.uncc.ch/introduc.htm>> (15.11.2013)

²¹⁶² Bothe ve Marauhn, *UN Administration of Kosovo and East Timor*, s. 232.

EYUCM *Tadic* davasında, uluslararası mahkemelerin kurulmasının Güvenlik Konseyinin BM Andlaşması m. 41 çerçevesindeki yetkileri kapsamında bulunduğu hükmetmiştir²¹⁶³. Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi de *Kanyabashi* kararında,

“...BM Andlaşması m. 41’de barışın korunması ve yeniden tesisi için başvurulabilecek bir önlem olarak yargısal organların kurulmasından doğrudan bahsedilmemekle birlikte, bu önlemin bahsedilen amacı gerçekleştirmeye yönelik tedbirlerin kapsamında kaldığı açıktır. 41. maddede yer alan eylemlerin listesinin sınırlayıcı olmadığı açık olup, bu eylemler Güvenlik Konseyinin bir çatışmanın veya uluslararası barış ve güvenliğe pek yakın bir tehdidin giderilmesi için devletleri zorlamaya (to impose on states) karar verebileceği önlemlerin bazı örneklerini göstermektedir...”

ifadeleriyle BM Güvenlik Konseyinin BM Andlaşması m. 41 bağlamında atipik önlemler alabileceğini kabul etmiştir²¹⁶⁴.

Bununla birlikte, barışı koruma operasyonları bağlamında kurulan uluslararası yönetim misyonlarının doğrudan BM Andlaşması m. 41’e dayandırılması, bu misyonların VII. Bölüm çerçevesinde bir zorlama tedbiri olup olmadığı sorusunu beraberinde getirmektedir. *De Hoogh’a* göre, BM Andlaşması m. 41 yalnızca, bir devleti spesifik önlemleri almaya veya kabul etmeye zorlamak amacıyla bu devlete karşı alınan tedbirleri ya da girişilen eylemleri kapsamaktadır²¹⁶⁵. *Frowein ve Krisch* ise, zorlama tedbirlerinin genellikle bir devlete karşı o devletin iradesini kırmaya yönelik olarak tasarlandığını kabul etmekle birlikte, VII. Bölüm çerçevesindeki önlemlerin bu amaçla sınırlı olmadığını vurgulamaktadır²¹⁶⁶. *Frowein ve Krisch*’e göre, uygulamada ilgili devletin rıza göstermesine ya da bizzat talep etmesine rağmen Güvenlik Konseyi BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde birtakım ekonomik ve askerî önlemler

---

²¹⁶³ Bkz. EYUCM, *Tadic* Kararı, prg. 35- 36. Aksi yönde bkz. Tefik Odman, “Eski Yugoslavya ile İlgili Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu ve Yasal Dayanağı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 40, 1996, s. 145 vd. EYUCM’de görülen *Tadic* davasında savunma, Güvenlik Konseyinin bu mahkemeyi kurarak yetkisini aştığını, dolayısıyla yasayla kurulmamış bu mahkemenin sanığı yargılayamayacağı itirazında bulunmuş olup, Yargılama Dairesi kendisinin Güvenlik Konseyi kararlarının hukuka uygunluğu hakkında karar vermeye yetkili olmadığını bildirmiş ve itirazı reddetmiştir. Ardından konu Üstyargılama Dairesinin önüne taşınmış ve bu daire savunmanın itirazlarını inceleyerek, EYUCM’nin kurulmasının Güvenlik Konseyinin yetkisi dâhilinde bulunduğu hükmetmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Alpkaya, ss. 45-47.

²¹⁶⁴ The Prosecutor v. Joseph Kanyabashi, Case No. ICTR-96-15-T, Decision on the Defence Motion on Jurisdiction, Decision of 18 June 1997, prg. 27.

²¹⁶⁵ De Hoogh, ss. 23- 24.

²¹⁶⁶ Jochen A. Frowein ve Nico Krisch, “Introduction to Chapter VII”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, (Ed. Bruno Simma), Oxford University Press, New York, 2002, s.706.

olarak, bu önlemlerin meşruiyetini güçlendirmiş ve söz konusu önlemleri rızanın devam etmesi gerekliliğinden bağımsız hâle getirmiştir²¹⁶⁷.

Stahn da BM Andlaşması m. 41 çerçevesinde alınabilecek önlemlerin, bir devletin iradesi hilafına veya o devleti belirli bir davranış biçimini benimsemeye zorlamak üzere tasarlanmış olmasının mutlak bir gereklilik olmadığı görüşündedir²¹⁶⁸. Zira BM Andlaşması m. 41'in lafzından, yalnızca bu hükme göre alınacak önlemlerin kuvvet kullanılmasını içermeme ve daha önceden Konsey tarafından alınan bir kararın uygulanmasını sağlama koşullarını bir arada barındırması gerektiği anlaşılmaktadır²¹⁶⁹. Dolayısıyla bir uluslararası yönetim misyonu kurulması, Konseyin bir kararının ya da tespitinin uygulanmasını sağlamak amacıyla tasarlandığı sürece BM Andlaşması m. 41 çerçevesindeki bir önlemdir²¹⁷⁰.

BM Andlaşması m. 41'de Güvenlik Konseyinin, bu madde çerçevesinde alabileceği önlemleri belirledikten sonra, BM üyelerini bu tedbirleri uygulamaya davet edebileceği düzenlenmiştir. Ancak uluslararası yönetim misyonlarının kurulduğu durumlarda alınan önlemin üye devletlerce uygulanmasından ziyade doğrudan Örgüt tarafından uygulanması söz konusu olmaktadır. Bu hususta EYUCM *Tadic davasında*, m. 41'deki "Güvenlik Konseyi kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanılmasını içermeyen hangi önlemlerin alınması gerektiğini kararlaştırabilir" şeklindeki oldukça genel ifadenin, hem üye devletlerin hem de kurumsal olarak Örgütün eylemlerini kapsayabilecek şekilde belirlendiğini açıklamıştır²¹⁷¹. Mahkemenin konuya ilişkin şu ifadeleri önemlidir²¹⁷²:

"Mantiken Örgüt, üyeleri aracılığıyla uygulanması gereken önlemler alabilmekteyse, gerekli kaynaklara sahip olması durumunda doğrudan kendi organları aracılığıyla uygulayabileceği önlemleri evleviyetle alabilir/üstlenebilir. BM yalnızca bu tür kaynakları bulunmadığında üyeleri aracılığıyla faaliyette bulunmaktadır....Örgüt adına üye devletler tarafından eyleme girişilmesi...Örgüt eylemde bulunmadığında ikinci en iyi seçenektir."

Yukarıda açıklanan hususlar birarada değerlendirildiğinde, bir ülkede yönetim yetkilerinin üstlenilmesinin uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da

²¹⁶⁷ Frowein ve Krisch, Introduction to Chapter VII, s. 706.

²¹⁶⁸ Stahn, International Territorial Administration, s. 429.

²¹⁶⁹ Bkz. Frowein ve Krisch, Article 41, s. 739.

²¹⁷⁰ Stahn, International Territorial Administration, s. 429.

²¹⁷¹ Bkz. EYUCM, Tadic Kararı, prg. 35.

²¹⁷² Bkz. EYUCM, Tadic Kararı, prg. 36.

yeniden tesisi için gerekli bir yöntem olduğu kabul edildiğinde²¹⁷³, BM Güvenlik Konseyinin BM Andlaşması m. 41'deki açık yetkilerinden kaynaklanan zımnî yetkisiyle bir uluslararası yönetim misyonu kurulmasına karar verebileceği söylenebilir²¹⁷⁴. Üstelik böyle bir durumda Güvenlik Konseyinin alacağı bağlayıcı bir kararla kurulan uluslararası yönetim misyonları hukuken ilgili devletin rızasından bağımsız hâle gelebilecektir²¹⁷⁵. Uluslararası yönetimler *ad hoc* uygulamalar olduğundan, her örneğe ilişkin olay ve olguların bu tür bir önleme başvurulmasını gerektirip gerektirmediği ise ayrıca incelenmesi gereken, tartışmaya açık bir husustur.

d. Uluslararası Yönetim Misyonlarının Askerî Bileşenlerinin Dayanağı Bakımından BM Andlaşması m. 42 ve 48

Uluslararası yönetim misyonlarının genellikle askerî bileşenleri de bulunmaktadır. Örneğin Kosova'da 1244 (1999) sayılı Kararla yetkilendirilen KFOR'a, KKO'nun askerden ve silahtan arındırılması, Yugoslav askerî, polis ve paramiliter güçlerinin bölgeden çekilmesini sağlamak ve bu güçlerin bölgeye yeniden girişinin engellenmesi, uluslararası sivil birimin hareket serbestisinin sağlanması, kamu düzeninin ve güvenliğin sivil birim bu sorumluluğu üstleninceye dek korunması²¹⁷⁶ gibi güvenlik alanında görevler verilmiş ve bu görevlerin UNMIK ile koordinasyon hâlinde yerine getirilmesi istenmiştir²¹⁷⁷. BM Güvenlik Konseyinin 1272 (1999) sayılı Kararında Doğu Timor bakımından da benzer görevleri haiz bir askerî unsurun doğrudan UNTAET'in bir bileşeni olarak faaliyet göstermesi benimsenmiştir²¹⁷⁸. Dolayısıyla askerî unsurlar, UNTAET (Doğu Timor) örneğinde olduğu gibi sivil bileşenle aynı kurumsal çerçeveye tâbi olabileceği gibi, Kosova

---

²¹⁷³ UAD de BM'nin Bazı Harcamaları Danışma Görüşünde, Güvenlik Konseyinin kendi seçtiği araçlarla/yöntemlerle faaliyette bulunmasının BM Andlaşmasında yasaklanmadığını belirtmiştir. Yine Divana göre, bu bağlamda Konsey işlevlerini yerine getirmek için gerekli gördüğü yardımcı organları BM Andlaşması m. 29 çerçevesinde kurabileceği gibi, m. 98 çerçevesinde Genel Sekretere diğer görevleri de verebilir. Bkz. *Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2, of the Charter)*, Advisory Opinion, 20 July 1962, I.C.J. Reports 1962, s. 177.

²¹⁷⁴ Ayrıca bkz. Ruffert, s. 620; De Wet, *The Direct Administration of Territories*, s. 316.

²¹⁷⁵ Knoll, *Legal Status of Territories*, s. 47.

²¹⁷⁶ Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 9.

²¹⁷⁷ Bkz. UN Doc. S/RES/ 1244 (1999), 10 June 1999, prg. 6.

²¹⁷⁸ Bkz. UN Doc. S/RES/1272 (1999), 25 October 1999, prg. 3/c, 9.

örneğinde görüldüğü üzere sivil unsurdan (UNMIK) ayrı bir askerî varlık (KFOR) şeklinde de yetkilendirilebilmektedir.

Uluslararası yönetimlerin askerî unsurları bakımından hukukî dayanağın, silahlı kuvvet kullanılmasını içermeyen tedbirleri düzenleyen BM Andlaşmasının 41. maddesi olamayacağı açıktır. Bu bakımdan BM Andlaşmasının VII. Bölümüne dayanarak askerî bir gücü de bünyesinde barındıracak bir uluslararası yönetim misyonu kurulmasına yönelik karar, ek bir hukukî temele daha ihtiyaç göstermektedir. Bu ek hukukî temel de elbette Güvenlik Konseyine silahlı kuvvet kullanılmasını içeren tedbirler alma konusunda yetki veren BM Andlaşmasının 42. maddesinde bulunabilir²¹⁷⁹.

BM Andlaşması m. 42'ye göre, Güvenlik Konseyi, m. 41'de öngörülen tedbirlerin yetersiz olacağı veya yeterli sonuç vermediği düşüncesindeyse, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi için hava, deniz veya kara kuvvetleri aracılığıyla gerekli olabilecek her türlü eyleme girişebilir. Söz konusu maddeye göre bu tür eylemler BM üyelerinin hava, deniz veya kara kuvvetleri aracılığıyla kuvvet gösterilerini, ablukayı veya diğer operasyonları içerebilir. Bu çerçevede BM Andlaşmasının 42. maddesi, Doğu Timor örneğinde olduğu gibi askerî bileşenin uluslararası yönetim misyonunun doğrudan bir parçası olduğu durumlarda gerekli hukukî dayanağı sağlayabilir.

Kosova örneğinde olduğu gibi, uluslararası yönetim misyonundan ayrı bir kurumsal yapı çerçevesinde güvenliği sağlamak üzere ayrı bir uluslararası örgütün ve/veya BM'ye üye devletlerin yetkilendirilmesi hâlinde, gerekli hukukî dayanağın BM Andlaşması m. 48 ile bağlantılı olarak m. 42 çerçevesinde sağlandığı ifade edilmektedir²¹⁸⁰. Zira BM Andlaşması m. 48'de, Güvenlik Konseyinin uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusundaki kararlarının yürütülmesi için gerekli tedbirlerin, Güvenlik Konseyinin belirleyebileceği şekilde BM'nin bütün üyeleri veya bazıları tarafından alınacağı ifade edilmiştir (m. 48/1). Yine aynı maddeye göre, bu tür kararlar BM üyeleri tarafından doğrudan ve üyesi buldukları uygun

²¹⁷⁹ Bkz. Orakhelashvili, ss. 502- 503; Stahn, International Territorial Administration, s. 431; Porretto ve Vité, s. 13.

²¹⁸⁰ Bothe ve Marauhn, UN Administration of Kosovo and East Timor, s. 232; De Wet, The Chapter VII Powers, ss. 262- 263. Ayrıca bkz. ECHR Grand Chamber Decision, 31 May 2007, Behrami & Behrami v. France, Application No. 71412/01; Saramati v. France, Germany and Norway, Application No. 78116, prg. 130.

uluslararası kuruluşlardaki eylemleri aracılığıyla yürütülecektir (m. 48/2). Ayrıca BM Andlaşmasının bölge anlaşmalarını düzenleyen VIII. Bölümünde yer verilen m. 53 hükmü de Konsey tarafından alınan zorlama tedbirlerinin, Konseyce verilen izin dâhilinde bölgesel örgütlerce uygulanmasına dayanak teşkil edebilir²¹⁸¹.

e. BM Andlaşması m. 24 ve/veya m. 39 Bakımından

BM Güvenlik Konseyi tarafından kurulan bazı misyonlar tam anlamıyla ne BM Andlaşmasının uyuşmazlıkların barışçıl çözümüne ilişkin VI. Bölümünün ne de uluslararası barış ve güvenliğin tehdidi, bozulması ve saldırı durumlarında girişilecek eylemi düzenleyen VII. Bölümünün kapsamında kalmaktadır²¹⁸². Nitekim barışın korunmasına yönelik bu tür operasyonlar, rızaya dayalı müdahale ile BM Andlaşmasının VII. Bölümü arasında kaldığından VI ½. Bölüm olarak da nitelendirilmiştir²¹⁸³. Özellikle çok boyutlu barışı koruma misyonlarını kapsayan bu tür operasyonlar, tarafların rızasına dayandığından ve barışın zorla uygulanmasından (*peace enforcement*) ziyade barışın uygulanmasını (*peace implementation*) içerdiğinden BM Andlaşmasının VII. Bölümünün klasik kapsamına girmemektedir²¹⁸⁴.

Çalışmamızın ikinci bölümünde incelediğimiz bazı misyonların bu kapsamda kaldığı söylenebilir. Örneğin Kongo'daki operasyonda ONUÇ, hem geleneksel barışı koruma operasyonlarının hem de zorlama tedbirlerinin bazı unsurlarını içererek BM Andlaşmasının VI. Bölümünün sınırlarını aşmış, fakat tam olarak VII. Bölüm içerisinde klasik bir zorlama operasyonu olarak değerlendirilmesi de güç bir operasyon olarak görünmektedir²¹⁸⁵. Kongo operasyonu özellikle bir devletin

---

²¹⁸¹ BM Andlaşması m. 53: “Güvenlik Konseyi, icabederse, kendi yetkisi altında alınan zorlayıcı tedbirlerin uygulanması için bölge anlaşmalarını ve teşkillerini kullanır. Bununla beraber, Güvenlik Konseyinin müsaadesi olmaksızın, bölge anlaşmaları gereğince veya bölge teşkilleri tarafından hiçbir zorlayıcı harekete teşebbüs edilmeyecektir...”

²¹⁸² Bkz. McCoubrey ve White, s. 50.

²¹⁸³ Bkz. ElginClemons, “No Peace to Keep: Six and Three-Quarters Peacekeepers”, **New York University Journal of International Law and Politics**, Cilt: 26, 1993, s. 109; Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 58.

²¹⁸⁴ Stahn, *International Territorial Administration*, s. 433.

²¹⁸⁵ Nitekim UAD de *BM'nin Bazı Harcamaları Danışma Görüşünde*, ONUÇ'un faaliyetlerinin Güvenlik Konseyinin m. 39 uyarınca, saldırıda bulunduğunu veya barışı ihlal ettiğini tespit ettiği bir devlete karşı silahlı kuvvet kullanımını içermediğini ifade etmiştir. Divan, ONUÇ operasyonunun BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde bir devlete karşı “önleyici veya zorlayıcı tedbirler”

egemenlik alanında meydana gelen çatışmalara cevap vermek üzere kurulan barışı koruma operasyonlarının kimi durumlarda BM Andlaşmasının VII. Bölümünde düzenlenen zorlama tedbirlerine yaklaşabildiğini ortaya koymaktadır²¹⁸⁶.

BM Andlaşması m. 39 çerçevesinde uluslararası barış ve güvenliğin tehdit altında olduğu, bozulduğu ya da bir saldırı fiilinin vuku bulduğu saptandıktan sonra, BM Güvenlik Konseyi “uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden tesisi için tavsiyelerde bulunur veya m. 41 ve 42 uyarınca hangi tedbirlerin alınacağını kararlaştırır.” Dolayısıyla uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden durumlarda ilgili devletin rızasının da bulunması hâlinde BM tarafından bir ülkede yönetim yetkilerinin üstlenilmesi, BM Güvenlik Konseyinin m. 39 çerçevesinde tavsiyede bulunma yetkisi sayesinde de mümkün görünmektedir²¹⁸⁷. Zira yukarıda da belirtildiği üzere, BM Andlaşmasının VII. Bölümünün uygulanabilmesinin koşulları oluştuğundan sonra, tavsiye edilebilecek ya da alınabilecek tedbirlerin belirlenmesinde Güvenlik Konseyinin takdir yetkisi oldukça geniştir. Konsey uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla uygulanmasını gerekli gördüğü tedbirleri kendi takdirine göre tavsiye niteliğindeki veya bağlayıcı bir kararla belirleyebilir ve bu tedbirlerin muhakkak zorlama niteliğinde olması gerekli değildir²¹⁸⁸.

Yukarıda açıklananlar çerçevesinde, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluğu BM Güvenlik Konseyine veren ve Konseyin bu alandaki genel yetkisinin dayanağını teşkil eden m. 24 ile BM Andlaşması m. 39 birarada değerlendirildiğinde, BM'nin zorlama tedbiri niteliğinde olmayacak şekilde de bir ülkede yönetim yetkisini üstlenmesi olanaklı görünmektedir. Yine Güvenlik Konseyinin yardımcı organ kurma (m.29) ile Genel Sekretere görevler verme (m. 98) yetkileri göz önüne alındığında, Konseyin bu tür bir kararın uygulanması için Genel Sekretere uluslararası yönetim misyonunu kurma yetkisi vermesi mümkündür.

---

içermediği görüşündedir. Bkz. Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion, 20 July 1962, I.C.J. Reports 1962, s. 177.

²¹⁸⁶ Bkz. McCoubrey veWhite, s. 50 vd.

²¹⁸⁷ Orakhelashvili, ss. 492- 493; Stahn, International Territorial Administration, s. 434.

²¹⁸⁸ Orakhelashvili, ss. 492- 493.

3. BM Andlaşmasının VI. Bölümü Çerçevesinde

BM Andlaşmasının “*uyuşmazlıkların barışçı çözümü*” başlıklı VI. Bölümünde, uzaması uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecek nitelikteki uyuşmazlıkların çözümü ve durumların düzeltilmesi konusunda düzenlemelere yer verilmiştir. BM Güvenlik Konseyini uluslararası yönetim misyonu kurma konusunda bu bölüm çerçevesinde yetkili kılacak hüküm olarak özellikle m. 36 dikkate alınabilir²¹⁸⁹. Zira bu hükümde Güvenlik Konseyine, uzaması uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye atabilecek nitelikteki bir uyuşmazlık veya durum hakkında taraflara “*uygun düşen düzeltme usul ve yöntemlerini önerme*” yetkisi verilmiştir (m. 36/1). Aynı maddede Güvenlik Konseyinin uyuşmazlığın çözümüne ilişkin olarak taraflarca daha önceden kabul edilen yöntemleri de dikkate alacağı düzenlenmiştir (m. 36/2).

BM Andlaşması m. 36/1’in, özellikle taraflarca kararlaştırılan bir ateşkesin uygulanmasını gözlemle görevlendirilen BM misyonları için hukukî dayanak oluşturabileceği ileri sürülmüş ve bu bağlamda zorlama niteliğinde olmayan rızaya dayalı tedbirler Güvenlik Konseyinin bir uyuşmazlığın çözümünü kolaylaştırma girişimi olarak yorumlanabilmiştir²¹⁹⁰. Yine özellikle Soğuk Savaş sonrasında görülen ve tarafların rızasına dayanan çok boyutlu barışı koruma operasyonlarının kurulmasının hukukî temelleri arasında BM Andlaşması m. 36 ve m. 38’in bulunabileceği ileri sürülmüştür²¹⁹¹.

Özellikle bir uyuşmazlığın taraflarınca benimsenen çözümle BMÖ’den bir ülkede yönetimi tamamen veya kısmen üstlenmesinin talep edildiği durumlarda, Güvenlik Konseyi BM Andlaşması m. 39’a göre bir tespit yapmadığı sürece, Güvenlik Konseyinin BM Andlaşması m. 36 veya 38 çerçevesinde yetkili olduğu söylenebilir. Çalışmamızın ikinci bölümünde incelediğimiz uluslararası yönetim misyonlarından özellikle Kamboçya’da görev yapan UNTAC’ın, tıpkı rızaya dayanan klasik barışı koruma operasyonları gibi BM Andlaşmasının VI. Bölümü çerçevesinde kurulduğu söylenebilir²¹⁹². Zira 23 Ekim 1991 tarihli

²¹⁸⁹ Bothe, *Peace-keeping*, s. 685.

²¹⁹⁰ Bkz. McCoubrey ve White, ss. 50- 51.

²¹⁹¹ Bkz. Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 58.

²¹⁹² Bkz. Hisako Shimura, “Perspective from the Department of Peace-Keeping Operations (DPKO)”, **The United Nations Transitional Authority in Cambodia (UNTAC): Debriefing and Lessons**,

Kamboçya'daki Çatışmanın Kapsamlı Siyasî Çözümüne İlişkin Andlaşma (*Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict*) ile BM'nin ülkede kısmî de olsa yönetim sorumluluklarını geçici olarak üstlenmesi öngörülmüştür²¹⁹³. Bahsedilen Andlaşmada, Kamboçya'da çatışan tarafların temsilcilerinden oluşan ve egemenliğin kendisinde somutlaştığı Ulusal Yüksek Konseyin (*Supreme National Council*), bu andlaşmanın uygulanmasını sağlamak için gerekli tüm yetkileri Birleşmiş Milletlere devredeceği açıkça hüküm altına alınmıştır²¹⁹⁴. BM Güvenlik Konseyi de ne uluslararası barış ve güvenliğin tehdit altında olduğuna vurgu yaparak ne de açıkça BM Andlaşmasının VII. Bölümüne atıfta bulunarak aldığı 745 (1992) sayılı Kararla UNTAC'ın kurulmasına karar vermiştir²¹⁹⁵. Tüm bu hususlar dikkate alındığında BM Güvenlik Konseyinin UNTAC'ı, Kamboçya tarafından açıklanan rızaya dayanarak BM Andlaşmasının VI. Bölümü çerçevesinde kurduğu ifade edilebilir²¹⁹⁶. Ayrıca belirtmek gerekir ki Kamboçya'da BM'nin üstlenmesi öngörülen görev BM Genel Kurulu tarafından da kabul edilmiş²¹⁹⁷, yani Örgütün bütünü tarafından da desteklenmiştir²¹⁹⁸.

Güvenlik Konseyinin BM Andlaşmasının VI. Bölümü çerçevesindeki yetkisinin dayanağı olarak m. 36/1 hükmünü esas alan *Stahn*'a göre, bu hükmün spesifik olarak uluslararası yönetim misyonlarının kurulması konusunda yeterli hukukî dayanağı sağlayıp sağlamadığı şüphelidir²¹⁹⁹. *Stahn* bu konuda argümanlarını şöyle sıralamaktadır²²⁰⁰: BM Andlaşması m. 36/1'de, BM Güvenlik Konseyinin bu hüküm çerçevesinde bir misyonun kurulmasına ilişkin kararının yalnızca taraflara yönelik tavsiye niteliğinde olacağı düzenlendiğinden, taraflar bu kararı kabul ya da reddedebilir. Ancak bu durum, genellikle yerel aktörlerin rızasını geri alma olasılığını dışlayan belirli süreli operasyonlar olarak kurulan BM yönetim misyonlarının bu niteliğine uygun değildir. Yine bahsedilen hüküm, BM'nin bir uyuşmazlığın çözümünde aktif rol üstlenmeksizin tarafsız bir üçüncü kişi olarak

---

Kluwer Law International,(Ed. NassrineAzimi), London, 1995, ss. 211- 212; De Wet, *The Direct Administration of Territories*, s. 314.

²¹⁹³ Söz konusu andlaşmanın tam metni için bkz. UN Doc. A/46/608-S/23177, 30 October 1991.

²¹⁹⁴ *Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict*, 23 October 1991, m. 6.

²¹⁹⁵ UN Doc. S/RES/745 (1992), 28 February 1992.

²¹⁹⁶ Ayrıca bkz. De Wet, *The Direct Administration of Territories*, ss. 313- 314.

²¹⁹⁷ Bkz. UN Doc. A/RES/46/18, 20 November 1991, prg. 1, 2.

²¹⁹⁸ De Wet, *The Direct Administration of Territories*, s. 314.

²¹⁹⁹ *Stahn*, *International Territorial Administration*, s. 435.

²²⁰⁰ *Stahn*, *International Territorial Administration*, s. 435.

yalnızca yardımcı olmasını öngördüğünden, yönetim sorumluluklarının aktif olarak üstlenildiği uluslararası yönetim misyonlarına uygun değildir.

Kanımızca *Stahn*'ın görüşü isabetli değildir. Zira BM Güvenlik Konseyi BM Andlaşmasının VI. Bölümü çerçevesinde alacağı tavsiye niteliğinde bir kararla, ilgili devletin rızasının alınması koşuluyla o devletin ülkesinin bir kısmında ya da tamamında yönetim yetkilerini geçici olarak üstlenecek bir misyonun kurulmasına karar verebilir. Kurulan misyonun aktif olarak yeniden yapılandırma faaliyetine girişmesi de uzaması uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye atabilecek nitelikteki bir uyuşmazlığın giderilmesi veya durumun düzeltilmesi için gerekli olabilir²²⁰¹. Bu noktada tarafların rızasının misyonun kurulması ve devamı için gerekli koşul olduğu aşikârdır; zira BM Güvenlik Konseyinin VI. Bölüm çerçevesinde aldığı karar kural olarak tavsiye niteliğindedir. Misyonun göreve başlamasından sonra ilgili devletin rızasını geri alması durumundaysa, BM için iki seçenek söz konusu olacaktır. Ya misyonun ilgili ülkedeki varlığına son verilecek ya da BM Güvenlik Konseyi BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde alacağı bağlayıcı bir kararla misyonun ilgili ülkedeki varlığını sürdürmesine olanak sağlayabilecektir. Yani BM Güvenlik Konseyi söz konusu ülkedeki durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği görüşündeyse, BM Andlaşması m. 39 bağlamında gerekli tespiti yaparak misyonun hukukî dayanağını Andlaşmanın VII. Bölümü çerçevesinde alacağı bağlayıcı bir kararla değiştirebilir ve misyonun devamını tarafların rızasından bağımsız bir hâle getirebilir. Nitekim uygulamada özellikle askerî misyonlar bakımından barışı koruma operasyonundan (peacekeeping) barışı zorla uygulama operasyonuna (peace enforcement) dönüştürülen misyonlar görülebilmektedir.

D. Genel Kurulun Yetkileri Bakımından Konunun Değerlendirilmesi

1. Genel Olarak

BM Andlaşmasının XII. Bölümünde düzenlenen vesayet sistemi dışında BM tarafından bir ülkede yönetim yetkilerinin üstlenilmesi uluslararası barış ve

---

²²⁰¹ Bkz. BM Andlaşması m. 33/1 ve 36.

güvenliğin korunması amacına yönelik bir yöntem olarak değerlendirildiğinden²²⁰², tıpkı diğer barışı koruma operasyonlarında olduğu gibi uluslararası yönetim misyonları da genellikle BM Güvenlik Konseyi kararlarına dayanarak kurulmuştur. Bununla birlikte çalışmamızın ikinci bölümünde incelediğimiz örneklerden hatırlanacağı üzere, Birleşmiş Milletler Batı Yeni Gine Geçici Yönetim Makamı (UNTEA) BM Genel Kurulu tarafından kurulup fiilen görevlerini icra etmiş tek uluslararası yönetim misyonudur. BM Andlaşmasında uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda BM Genel Kurulunun Güvenlik Konseyine nazaran ikinci planda kaldığı²²⁰³ da göz önüne alındığında, Genel Kurulun uluslararası yönetim misyonu kurma yetkisinin BM Andlaşmasındaki dayanaklarını tespit kolay değildir. Bununla birlikte BM Andlaşması m. 11/2, 14 ve 22 ile zımnî yetkiler kuramı Genel Kurulun bu konudaki yetkisine temel teşkil edebilecek niteliktedir²²⁰⁴.

UAD tarafından da kabul edildiği üzere, BM Andlaşması m. 24 ile Güvenlik Konseyinin uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusundaki yetkisi, birincil bir yetkiyi ifade etmekte fakat münhasır yetki anlamına gelmemektedir²²⁰⁵. Genel Kurul Örgütün en önemli amaçlarından biri olan uluslararası barış ve güvenliğin korunması (m.1/1) konusunda da Andlaşmada öngörülen sınırlamalar çerçevesinde önemli bazı yetkileri haizdir²²⁰⁶. Zira BM Genel Kurulu Örgütün faaliyet alanına giren tüm konularda yetkili olup, genel yetkiye sahip organdır²²⁰⁷. Bu husus BM Andlaşması m. 10'da şu şekilde belirtilmiştir:

“Genel Kurul işbu Andlaşma çerçevesine giren veya işbu Andlaşmada derpiş edilen uzuvlardan herhangi birinin yetki ve görevlerini ilgilendiren her türlü mesele veya işleri görüşebilir ve 12. madde hükmü istisna olmak üzere söz konusu mesele veya işler hakkında, Birleşmiş Milletler üyelerine veya Güvenlik Konseyine ya da her ikisine tavsiyelerde bulunabilir.”

Bütçe gibi örgütün iç meselelerine ilişkin kararlar dışında Genel Kurulun üyelere yönelik alacağı kararlar kural olarak tavsiye niteliğinde olup, uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda da Güvenlik Konseyinin aksine bağlayıcı

²²⁰² De Wet, The Direct Administration of Territories, s. 314.

²²⁰³ Sur, Uluslararası Hukukun, s. 185.

²²⁰⁴ Ratner, The New UN Peacekeeping, s. 63; Stahn, International Territorial Administration, s. 436.

²²⁰⁵ “Article 24 refers to a primary, but not necessarily exclusive, competence.” Bkz. I.C.J. Reports 2004, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, prg. 26, s. 145.

²²⁰⁶ Orakhelashvili, s. 504.

²²⁰⁷ Sur, Uluslararası Hukukun, s. 185.

karar alma yetkisi bulunmamaktadır²²⁰⁸. BM Andlaşması m. 10'da Genel Kurulun yetkisi için belirtilen en önemli istisna BM Andlaşmasının 12. maddesinde öngörülmüş olup, söz konusu istisnaya Genel Kurulun uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin yetkilerine temel teşkil edebileceğini belirttiğimiz m. 11/2 ve m. 14 hükümlerinde de yer verilmiştir. BM Andlaşması m. 12/1'e göre, "*Güvenlik Konseyi bir uyuşmazlık veya herhangi bir durum karşısında işbu Andlaşmanın kendisine yüklediği görevleri yerine getirdiği sürece, Genel Kurul Güvenlik Konseyi bunu kendisinden istemedikçe söz konusu uyuşmazlık veya durum hakkında hiçbir tavsiyede bulunmamalıdır.*" Dolayısıyla Genel Kurul, Güvenlik Konseyi tarafından ele alınan bir uyuşmazlık veya durum hakkında görüşme yapabilecek, ancak Konsey kendisinden istemedikçe herhangi bir tavsiyede bulunamayacaktır²²⁰⁹.

BM Andlaşması m. 12/1 ve m. 24/1 hükümleri de dikkate alındığında Andlaşmayla uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda Genel Kurula ikincil nitelikte bir sorumluluk verildiği söylenebilir²²¹⁰. Genel Kurulun bu alandaki sorumluluğu, Örgütün hızlı ve etkili hareketinin sağlanması için²²¹¹ Güvenlik Konseyine verilen öncelikli sorumluluğun tamamlayıcısı olarak görülebilir²²¹². Genel Kurulun uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına dair işlevleri bakımından özellikle BM Andlaşması m. 11 ve 14 önem teşkil etmektedir. İlgili devletin rızasının veya talebinin varlığı hâlinde, bahsedilen hükümlerin ve Genel Kurula yardımcı organ kurma yetkisi veren m. 22'nin BM Genel Kuruluna barışı koruma operasyonu kurma yetkisi için yeterli hukukî dayanağı sağladığı hem uygulamada üye devletler tarafından hem de *BM'nin Bazı Harcamaları Danışma Görüşünde* UAD tarafından kabul edilmiş görünmektedir²²¹³.

---

²²⁰⁸ Shaw, s. 1212; Bothe, Peace-keeping, s. 685. Bununla birlikte BM Andlaşmasının XII. Bölümü çerçevesinde Genel Kurulun da bağlayıcı nitelikte kararlar alabileceği yönünde bkz. Amerasinghe, ss. 171, 174.

²²⁰⁹ Bkz. Shaw, s. 1222; Orakhelashvili, s. 504.

²²¹⁰ Shaw, s. 1272. Ayrıca bkz. Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion, 20 July 1962, I.C.J. Reports 1962, s. 163.

²²¹¹ Bkz. BM Andlaşması, m. 24/1.

²²¹² Bkz. Orakhelashvili, s. 504; Stahn, International Territorial Administration, s. 436.

²²¹³ Stahn, International Territorial Administration, s. 436. Ayrıca bkz. Bkz. Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion, 20 July 1962, I.C.J. Reports 1962, ss. 163-165.

BM Andlaşması m. 11/2²²¹⁴ çerçevesinde Genel Kurul uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını ilgilendiren her türlü meseleyi görüşebilecek ve m. 12 hükmü istisna olmak üzere, önüne getirilen bu tür meseleler hakkında ilgili devlet(ler)e ve/veya Güvenlik Konseyine tavsiyelerde bulunabilecektir. Bununla birlikte BM Andlaşması m. 11/2 son cümlede eylem gerektiren meseleler ayrı tutulmuş ve bu tür meselelerin Güvenlik Konseyine havalesi öngörülmüştür. *Bothe'ye göre*, bu hüküm nedeniyle askerî unsurlar içeren kapsamlı barışı koruma operasyonlarının kurulması Güvenlik Konseyine havaleyi gerektiren bir eylem teşkil eder. Yazara göre BM'nin sonraki uygulaması da dikkate alındığında Genel Kurulun askerî unsurlar içeren barışı koruma operasyonları kurma yetkisi bulunmayıp, yalnızca insan haklarının ve seçimlerin izlenmesi gibi bünyesinde sınırlı güvenlik bileşenleri barındıran ve temelde askerî olmayan misyonları kurması mümkündür²²¹⁵.

Bothe'nin görüşü, BM'nin sonraki uygulamaları yani barışı koruma operasyonlarının kurulması konusunda Güvenlik Konseyinin etkinliği dikkate alındığında yerinde gibi görünse de, BM Andlaşmasının metni ve UAD kararları göz önünde bulundurulduğunda aksi yorum da mümkün görünmektedir. Teorik olarak BM Genel Kurulunun istisnaî hallerde ilgili devletin rızasıyla askerî unsurlar içeren uluslararası yönetim misyonları kurabilmesini mümkün kılan argümanlar ise, "eylem" sözcüğünün dar yorumlanması ve BM Andlaşmasındaki tek hukukî dayanağın m. 11/2 hükmü olmaması şeklinde sıralanabilir²²¹⁶.

Öncelikle belirtmek gerekir ki UAD tarafından *BM'nin Bazı Harcamaları Danışma Görüşünde*, BM Andlaşması m. 11/2 son cümlede bahsedilen "eylemin", BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde münhasıran Güvenlik Konseyi tarafından kararlaştırılabilecek bir zorlama tedbiri olarak anlaşılması gerektiği belirtilmiştir²²¹⁷. Daha açık bir ifadeyle BM Genel Kurulu önüne getirilen

---

²²¹⁴BM Andlaşması m. 11/2: "Genel Kurul, BM üyelerinden biri veya BM Güvenlik Konseyi ya da m. 35/2'ye uygun olarak BM üyesi olmayan bir devlet tarafından kendisine sunulan ve uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını ilgilendiren her türlü meseleleri görüşebilir ve m. 12 hükmü istisna olmak üzere, bu tür meseleler hakkında ilgili devlete veya devletlere veya Güvenlik Konseyine ya da her ikisine tavsiyelerde bulunabilir. Eylem (action) gerektiren bu tür bir mesele Genel Kurul tarafından görüşülmezden önce veya görüşüldükten sonra Güvenlik Konseyine havale edilir."

²²¹⁵ Bkz. Bothe, Peace-keeping, ss. 685- 686

²²¹⁶ Bkz. Stahn, International Territorial Administration, ss. 437- 438.

²²¹⁷ Divana göre, Genel Kurula barış ve güvenliği etkileyen spesifik durumlara değil genel nitelikli meselelere ilişkin tavsiyelerde bulunma yetkisi verilseydi, m. 11/2'de Genel Kurulun devletler veya Güvenlik Konseyince önüne getirilen sorunlara ilişkin olarak tavsiyede bulunabilmesi öngörülmeydi. Dolayısıyla gerekli eylemin zorlama eylemi olmadığı durumlarda m. 11/2 son cümleinin

spesifik mesele, VII. Bölüm çerçevesinde alınacak bir zorlama tedbiri gerektirmekteyse bu durumda sorun Güvenlik Konseyine havale edilmelidir.

Ayrıca BM Genel Kurulunun barışı koruma operasyonu kurmasına dayanak teşkil edebilecek tek hüküm BM Andlaşması m. 11/2 olmayıp, bu konuda m. 11/2 son cümledeki sınırlamaya yer vermeyen m. 14 de dikkate alınabilir. BM Andlaşması m. 14'te, yine 12. madde hükmü saklı kalmak kaydıyla, BM'nin amaç ve ilkelerinin düzenlendiği hükümlerin ihlalinden doğan haller de dâhil olmak üzere, BM Genel Kurulunun umumun iyiliğine zarar vereceğini veya uluslar arasındaki dostça ilişkileri tehlikeye atacağını düşündüğü herhangi bir durumun barışçıl şekilde düzeltilmesini sağlayacak tedbirleri tavsiye edebileceği düzenlenmiştir. Bu noktada özellikle uluslar arasındaki dostça ilişkileri tehlikeye atabilecek durumlar arasında uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına dair hususların da bulunabileceği açıktır²²¹⁸. UAD tarafından vurgulandığı üzere, BM Genel Kurulunun m. 14 bağlamında tavsiye edebileceği “tedbirler”, m. 12 hükmü saklı kalmak üzere ve BM Güvenlik Konseyinin münhasır yetkisindeki zorlama tedbiri niteliğinde olmamak kaydıyla, eylem gerektirebilir²²¹⁹. UAD ayrıca 1971 tarihli *Namibya Danışma Görüşünde de*, kural olarak tavsiyede bulunma yetkisi verilmesinin Genel Kurulun yetkisi dâhilinde spesifik durumlarda tespit edilmiş bulunan veya operasyonel nitelikte olan kararlar almasını engellemeyeceğini vurgulamıştır²²²⁰.

Çalışmamızın ikinci bölümünde incelenen Batı Yeni Gine örneğinde BM Genel Kurulunun 21 Eylül 1962 tarihli 1752 (XVII) sayılı Kararıyla²²²¹ kurulan BM Geçici Yönetim Makamının (*UNTEA*) hukukî dayanağı da yukarıda açıkladığımız hükümler çerçevesinde değerlendirilebilir²²²². Hollanda ile Endonezya arasında

---

uygulanabilirliği yoktur. Divan BM'nin uygulamalarının da “eylem” sözcüğünün bahsedilen şekilde yorumlanmasını desteklediğini ifade etmiştir. Zira gerek m. 11 gerekse m. 14 çerçevesinde Genel Kurulun komisyonlar veya diğer organların kurulmasına ilişkin tavsiyelerinin uygulanması, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasıyla bağlantılı bir örgütsel faaliyet/eylem içermektedir. Bkz. *Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2, of the Charter)*, Advisory Opinion, 20 July 1962, I.C.J. Reports 1962, ss. 164-165.

²²¹⁸ Bkz. *Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2, of the Charter)*, Advisory Opinion, 20 July 1962, I.C.J. Reports 1962, s. 172.

²²¹⁹ Bkz. *Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2, of the Charter)*, Advisory Opinion, 20 July 1962, I.C.J. Reports 1962, ss. 163, 165, 172.

²²²⁰ *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1971, prg. 105, s. 50.

²²²¹ UN Doc. A/RES/1752 (XVII), 21 September 1962.

²²²² Ayrıca bkz. Bowett, s. 256 vd.

uyuşmazlık konusu olan Batı Yeni Gine'nin geçici süre için BM yönetimine bırakılması taraflar arasında 15 Ağustos 1962 tarihinde akdedilen Batı Yeni Gine Hakkında Andlaşma²²²³ ile kabul edilmiştir. Tarafların talebi üzerine BM Genel Kurulu 1752 (XVII) sayılı Kararında, Hollanda ve Endonezya arasındaki andlaşmayla kendisine verilen görevleri yerine getirmek üzere Genel Sekreteri yetkilendirmiş; bunun üzerine Andlaşmada öngörüldüğü üzere, BM Genel Sekreteri tarafından, Batı Yeni Gine'de BM Geçici Yönetim Makamı (*the United Nations Temporary Executive Authority/UNTEA*) kurulmuştur²²²⁴. BM Andlaşması m. 14 çerçevesinde Genel Kurulun, menşei ne olursa olsun herhangi bir durumun barışçıl şekilde düzeltilmesini sağlayacak tedbirleri tavsiye etme yetkisi bulunmaktadır. Ayrıca BM Andlaşması m. 22'de Genel Kurula, görevlerinin ifası için gerekli gördüğü yardımcı organlar kurma yetkisi verilmiştir. BM Genel Sekreterinin Genel Kurul tarafından 1752 (XVII) sayılı Kararla yetkilendirilmesi de BM Andlaşması m. 98²²²⁵ çerçevesinde mümkün olmuştur²²²⁶.

2. Barış İçin Birlik Kararı Çerçevesinde

Genel Kurulun uluslararası yönetim misyonları kurma bakımından yetkisinin kabul edilebileceği bir başka hukukî dayanak da 3 Kasım 1950 tarihli 377 (V) sayılı Barış İçin Birlik Kararı²²²⁷ olabilir. BM Andlaşmasıyla daha ziyade bir tartışma ve müzakere organı olarak öngörülen Genel Kurul²²²⁸, Barış İçin Birlik Kararıyla uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusundaki yetkilerini genişletmiştir²²²⁹.

²²²³ Endonezya ve Hollanda arasında 15 Ağustos 1962 tarihinde akdedilen bu andlaşmanın İngilizce tam metni için bkz. Agreement (with annex) Concerning West New Guinea (West Irian), 15.08.1962, United Nations Treaty Series, Cilt: 437, 1962, ss. 273-290.

²²²⁴ Franck, s. 80; De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 23.

²²²⁵ BM Andlaşması m. 98: “Genel Sekreter, Genel Kurulun, Güvenlik Konseyinin, Ekonomik ve Sosyal Konseyin ve Vesayet Konseyinin bütün toplantılarında işbu sıfatla hareket eder. Bu organlar tarafından kendisine verilen görevleri yapar. Teşkilatın çalışması hakkında Genel Kurula bir yıllık rapor sunar.”

²²²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kelly, ss. 100- 101.

²²²⁷ UN Doc. A/RES/377 (V), 3 November 1950. BM Genel Kurulunca 52 kabul, 5 ret ve 2 çekimser oyla kabul edilen bu Kararın, hazırlanması ve kabulü süreci hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Uniting for Peace: General Assembly Resolution 377 (V), United Nations Audiovisual Library of International Law, United Nations 2008, <http://legal.un.org/avl/pdf/ha/ufp/ufp_ph_e.pdf> (09.11.2013).

²²²⁸ Gündüz, s. 116; Shaw, 1271.

²²²⁹ Malanczuk, Akehurst's Modern Introduction to International Law, s. 392; Christina Binder, “Uniting for Peace Resolution (1950)”, prg. 1, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (09.12.2009).

Zira BM Andlaşması m. 12 çerçevesinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda Andlaşmada kendisine verilen görevleri yerine getirdiği sürece, Genel Kurulun aynı konuya ilişkin olarak tavsiyede bulunması olanaklı değildir. Ayrıca m. 11/2 son cümle gereği eylem gerektiren sorunların Güvenlik Konseyine havalesi gerekmektedir. UAD tarafından belirtildiği üzere²²³⁰ aslında VII. Bölüm çerçevesinde kararlaştırılacak zorlama tedbirleri konusunda Güvenlik Konseyinin yetkisi BM Andlaşması çerçevesinde münhasırdır.

Çalışmamızın birinci bölümünde de açıklandığı üzere, 1950 yılında Kore olayı sırasında Güvenlik Konseyi SSCB'nin vetosu nedeniyle karar alamaz hâle gelmiştir²²³¹. Bunun üzerine ABD Dışişleri Bakanı *Dean Acheson*'ın girişimiyle BM Genel Kurulu, 377A (V) sayılı “Barış İçin Birlik” (Uniting for Peace) başlıklı Kararı almıştır. Söz konusu Karara²²³² göre,

“Güvenlik Konseyi daimî üyeleri arasında oybirliği olmadığından dolayı, barışın tehdit edilmesi, barışın ihlali veya saldırı fiilinin mevcut görüldüğü herhangi bir durumda, milletlerarası barış ve güvenliği muhafaza etmek hususundaki aslı sorumluluğunu yerine getiremezse, Genel Kurul milletlerarası barış ve güvenliği muhafaza etmek veya eski haline iade etmek için, barışın ihlali veya saldırı fiilinin mevcudiyeti durumunda, gerekirse silahlı kuvvetlerin kullanılması da dâhil, üye devletlere kolektif tedbirlerin alınması için uygun tavsiyeleri yapmak amacıyla derhal konuyu ele alacağını kararlaştırır. Eğer toplantı hâlinde değilse, Genel Kurul konu ile ilgili talebin yapılmasından itibaren 24 saat içinde olağanüstü toplantı yapabilir. Böyle bir toplantı Güvenlik Konseyi tarafından herhangi 7 üyenin (şimdi 9) oyu ile veya BM üyelerinin çoğunluğu tarafından talep edilirse yapılacaktır.”

Özellikle SSCB ve diğer komünist devletlerin itirazlarına rağmen kabul edilen bu Karar, BM Genel Kurulunun Soğuk Savaş döneminde yaşanan bazı krizlere müdahil olabilmesine olanak sağlamıştır²²³³. Aslında bahsedilen kararın BM Andlaşmasının m. 11 ve 12 hükümleriyle ve genel olarak Andlaşma ile Güvenlik Konseyine uluslararası barış ve güvenlik alanında verilen rolle tam bir uyum içinde

²²³⁰ Bkz. Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion, 20 July 1962, I.C.J. Reports 1962, ss. 164- 165.

²²³¹ Malanczuk, Akehurst's Modern Introduction to International Law, s. 392; Tomuschat, Uniting for Peace, s. 1; Binder, prg. 7- 8.

²²³² BM Genel Kurulunun 3 Kasım 1950 tarihli 377 (V) sayılı Kararının Türkçe tercümesi için bkz. Gündüz, ss. 116-120.

²²³³ Hill ve Malik, s. 9; Öncü, s. 93. Genel Kurulun olağanüstü oturumları 377 (V) sayılı Kararın kabulünden günümüze dek yalnızca 10 kez yapılmış [General Assembly of the United Nations, Emergency Special Sessions, <<http://www.un.org/en/ga/sessions/emergency.shtml>> (19.12.2013)] olsa da bu yöntemin artık BM hukuk düzeninin ayrılmaz bir parçası haline geldiği yönünde bkz. Tomuschat, Uniting for Peace, s. 3.

olmadığı ifade edilmektedir²²³⁴. Ancak kuruluşunun temel amaçlarından biri uluslararası barış ve güvenliğin korunması olan Örgütün, Güvenlik Konseyinde veto yetkisinin kötüye kullanılması nedeniyle uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden ya da bozan durumlarda etkisiz kalması ve bu bağlamda uluslararası barışının bozulması olasılığı Genel Kurulun bu yönde bir karar almasına neden olmuştur²²³⁵.

Belirtmek gerekir ki BM Genel Kurulunun Kore krizi dışında Barış İçin Birlik Kararı çerçevesinde kuvvet kullanımı içeren kolektif güvenlik tedbiri tavsiyesinde bulunduğu bir başka örnek olmamıştır²²³⁶. Esasında Kore krizi bakımından da, BM Andlaşması m. 51’de düzenlenen meşru müdafaa hakkının kolektif olarak kullanıldığı göz önünde bulundurulmalıdır²²³⁷. Ayrıca, Genel Kurul tarafından Namibya meselesine ilişkin olarak 1981 yılında olağanüstü oturumda alınan ES/8-2 sayılı Kararda tüm devletler, “uluslararası barış ve güvenliğe tehdit teşkil eden Güney Afrika’ya karşı Andlaşma hükümlerine uygun olarak kapsamlı yaptırımlar uygulamaya” ve Güney Afrika’nın tamamen izole edilmesi için bu devletle ilişkilerini kesmeye davet edilmiştir²²³⁸. Belirtilen Kararda Barış İçin Birlik Kararına doğrudan bir atıf olmamakla birlikte, üye devletlere yapılan tavsiyelerin BM Güvenlik Konseyi tarafından BM Andlaşması m. 41 bağlamında kararlaştırılabileceği kuvvet kullanımı içermeyen zorlama tedbirleriyle benzeştiği dikkat çekmektedir²²³⁹.

Söz konusu Kararda öngörülen olağanüstü özel toplantı usulü daha sonra nadiren de olsa kullanılmış, ancak Kararda öngörülen temel sistemin, yani Genel Kurulun kolektif tedbirlerin alınması tavsiyesinde bulunabilmesinin uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda uygulamada büyük bir etkisi olmamıştır²²⁴⁰. Başarısı sorgulanabilir olsa da Kararla öngörülen mekanizma uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda hâlen mevcut hukukî bir seçenek ya da yedek

---

²²³⁴ Bkz. Malanczuk, Akehurst’s Modern Introduction to International Law, s. 393; Tomuschat, Uniting for Peace, ss. 2- 3.

²²³⁵ Ayrıca bkz. Binder, prg. 17- 18.

²²³⁶ Bkz. Binder, prg. 10- 11.

²²³⁷ Nitekim *Binder’a göre*, bağlayıcı olmayan Genel Kurul kararıyla kuvvet kullanımının tavsiye edilmesi ancak BM Andlaşması m. 51 çerçevesinde müşterek meşru müdafaa hakkının varlığı hâlinde hukuka uygun kabul edilebilir. Bkz. Binder, prg. 27-30. Ancak BM Andlaşması m. 51 de dikkate alındığında, elbette meşru müdafaa hakkının kullanılması konusunda BM’nin bir tasarrufuna gereksinim yoktur.

²²³⁸ UN Doc. A/RES/ES-8/2, 14 September 1981, özellikle bkz. prg. 13, 14.

²²³⁹ Binder, prg. 11.

²²⁴⁰ Ratner, The New UN Peacekeeping, s. 64.

yöntem olarak yerini muhafaza etmektedir²²⁴¹. *Stahn*, Barış için Birlik Kararının kıyasen uygulanması suretiyle Genel Kurulun, askerî unsurun kontrolü de dâhil bir ülkede yönetim yetkilerinin üstlenilmesine karar verebileceğini belirtmektedir. Yazara göre, BM Andlaşmasının barışı koruma sisteminin temel amaçlarından biri, acil/olağanüstü durumlarda halkların haklarının korunması olup, özellikle yönetim yapısı çökmüş devletler bakımından, Güvenlik Konseyinin harekete geçemediği durumlarda Genel Kurulun ülkesel yetki üstlenmesinin kabul edilmesi makuldür²²⁴².

Uluslararası barış ve güvenliğin tehdit altında olduğu, bozulduğu ya da bir saldırının vuku bulduğu hallerde, Güvenlik Konseyi sürekli üyelerinden bazılarının veto yetkisini kullanması nedeniyle karar alamıyorsa ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi ilgili bölgede/ülkede bir uluslararası yönetim misyonunun kurulmasını gerektiriyorsa, Barış İçin Birlik Kararı ruhuyla hareket eden Genel Kurulun bu tür bir misyonun kurulmasına karar verebileceği en azından teorik olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte uygulamada bu tür bir yönetime başvurulup başvurulamayacağı kanımızca önemli bir soru işaretidir. Zira Barış İçin Birlik Kararının alındığı dönem ile özellikle sömürge durumundan bağımsızlığa kavuşan devletlerin BM'ye katılmasından sonraki dönem arasında BM Genel Kurulundaki üye sayısı ve Batılı devletlerin etkinliği bakımından ciddi bir farklılık oluşmuştur. Ayrıca Güvenlik Konseyinin oluşumu ve burada büyük güçlere tanınan veto yetkisi, uluslararası alandaki güç dengelerini önemli ölçüde yansıtır ve siyasî, ekonomik ve askerî açıdan gerçeğe uygundur²²⁴³. Dolayısıyla Soğuk Savaş sonrasında ve hâlihazırda uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumlu organ olarak faaliyetini sürdüren Güvenlik Konseyi yerine, sürekli üyelere birinin (ABD - İngiltere - Fransa, Rusya - Çin) ya da birkaçının rızası hilafına Genel Kurulda alınacak bir kararın uygulamaya geçirilmesi olasılığı pek net görünmemektedir.

---

²²⁴¹ Bkz. Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 64; Binder, prg. 31-33; Shaw, s. 1273.

²²⁴² Bkz. *Stahn*, *International Territorial Administration*, s. 439. Ayrıca bkz. Bowett, s. 416.

²²⁴³ Ayrıca bkz. BardoFassbender, "Reforming the United Nations", *Die Friedens Warte*, Cilt: 73, Sayı: 1, 1998, ss. 433, 434.

E. BM Genel Sekreterinin Etkinliği Bakımından Konunun Değerlendirilmesi

BM Andlaşması m. 7’de Sekretarya Örgütün aslı organlarından biri olarak öngörölmüş, Andlaşmanın XV. Bölümünde de (m. 97-101) bu organa ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Sekretarya, BM Genel Sekreteri ile Örgütün gerek duyduğu uluslararası memurlardan oluşup, Güvenlik Konseyinin (veto yetkisiyle) tavsiyesi üzerine Genel Kurul tarafından atanan²²⁴⁴ Genel Sekreter Örgütün en yüksek düzeydeki memurudur (m. 97). Hem Genel Sekreter hem de Sekretarya personeli görevlerini yerine getirirken üye devletlerden bağımsızdır ve sadece Örgüte karşı sorumludur (m. 100).

BM Andlaşmasıyla Genel Sekreter için hem idarî işlevler hem de önemli siyasî işlevler öngörölmüştür. Genel Sekreterin idarî görevleri arasında, Örgüt personelinin atanması, Genel Kurula Örgütün faaliyeti hakkında her yıl rapor sunulması, Örgütün en üst düzeyli memuru olarak diğer organların toplantılarına katılması, bütçenin hazırlanması ve uygulanmasındaki sorumlulukları sayılabilir²²⁴⁵. Siyasî işlevler konusunda ise Genel Sekreterin uluslararası barış ve güvenliğin korunması alanındaki etkinliğine de dayanak teşkil eden iki hüküm önemlidir: BM Andlaşması m. 98 ve 99.

BM Andlaşması m. 98 çerçevesinde Genel Sekreter, Örgütün aslı siyasî organları tarafından kendisine verilen işlevleri yerine getirmek için gerekli yetkiyi haizdir. BM Andlaşması m. 99’da ise Genel Sekreterin, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye atabileceğini düşündüğu her hususa Güvenlik Konseyinin dikkatini çekme yetkisi bulunduğu düzenlenmiştir. Genel Sekreter, m. 98 uyarınca görevlendirilmesi hâlinde ya da m. 99 uyarınca kendi inisiyatifiyle, uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin kriz durumlarında sorunlara barışçı çözüm bulunabilmesi amacıyla önemli işlevler üstlenmiş²²⁴⁶ ve bu siyasî rol büyük ölçüde

²²⁴⁴ BM Genel Sekreterinin atanma süreci ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Bkz. HelmutVolger, **A Concise Encyclopedia of the United Nations**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2010, ss. 637-638; Sur, *Uluslararası Hukukun*, s. 191.

²²⁴⁵ Bkz. Simma, *The Charter of the United Nations*, 1995, s. 1037 vd.; Sur, *Uluslararası Hukukun*, ss. 192-193; Volger, s. 638 vd.

²²⁴⁶ Bkz. Bothe, *Peace-keeping*, s. 686.

hem Genel Kurul hem de Güvenlik Konseyi tarafından açık ya da örtülü bir şekilde kabul edilmiştir²²⁴⁷.

Üstlendiği önemli işlemlere rağmen Genel Sekreterin doğrudan kendi tasarrufuyla ne spesifik olarak bir uluslararası yönetim misyonu ne de genel olarak bir barışı koruma operasyonu kurabileceği genellikle kabul edilmektedir²²⁴⁸. Dolayısıyla bu tür bir misyonun kurulabilmesi için gerekli hukukî dayanağı ancak Güvenlik Konseyi veya Genel Kurul tarafından alınacak bir karar sağlayabilir²²⁴⁹. Bununla birlikte Genel Sekreterin söz konusu misyonların tasarlanması, görev tanımlarının ve kurumsal çerçevelerinin belirlenmesi ile bu misyonların uygulamaları üzerindeki etkinliği o denli fazladır ki Genel Kurul veya Güvenlik Konseyi tarafından yapılan yetkilendirmenin etkisinin sadece bir formaliteye indirildiği ileri sürülmektedir²²⁵⁰. Ancak bu tür bir değerlendirme yapılırken ihtiyatlı davranılmalı ve Genel Sekretere ne kadar geniş bir takdir yetkisi bırakılmış olursa olsun, Genel Kurulun veya Güvenlik Konseyinin yetki devrinde bulunan organ olarak her zaman nihai otoritesini koruduğu ve gerekli müdahale ve yönlendirmelerde bulunabileceği dikkate alınmalıdır²²⁵¹.

Genel Sekreterin uluslararası yönetim misyonları bakımından etkinliği, hem misyonların tasarlanması aşamasında hem de misyona verilen görevlerin uygulanması aşamasında söz konusu olmuştur. Uygulamada Genel Sekreterler uluslararası barış ve güvenliği ilgilendiren sorunlarda/uyuşmazlıklarda barışçı çözümü kolaylaştırma işlevini üstlenmişler ve bu girişimci rol de genellikle kabul görmüştür²²⁵². Genel Sekreterler barışçı çözüm müzakerelerindeki diplomatik girişimleri yanında, henüz Güvenlik Konseyince resmen kurulmasına karar verilmemiş uluslararası yönetim misyonlarının tasarlanmasında da önemli rol

---

²²⁴⁷ Volger, s. 636.

²²⁴⁸ Bothe, Peace-keeping, s. 686; DaneshSarooshi, "The Role of the United Nations Secretary-General in United Nations Peace-Keeping Operations", **Australian Yearbook of International Law**, Cilt: 20, 1999, (The Role of the UN Secretary General), s. 287. Aksi yönde bkz. Orakhelashvili, s. 507 vd.

²²⁴⁹ Sarooshi, The United Nations, s. 124.

²²⁵⁰ Bkz. Stahn, International Territorial Administration, s. 442.

²²⁵¹ Ayrıca bkz. Sarooshi, The Role of the UN Secretary General, s. 283.

²²⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz. Ratner, ss. 69-70; MarrackGoulding, "The Un Secretary-General", David M.Malone, **The UN Security Council**, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2004, ss. 267-280.

oynamışlardır²²⁵³. BM Andlaşmasında açıkça öngörülmemiş olmasına rağmen, Genel Sekreter tarafından kendi inisiyatifiyle kullanılabilen bu tür bir yetkinin dayanağı zımnî yetkiler (özellikle BM Andlaşması m. 99'daki açık yetkiden kaynaklanan) kuramında bulunabilir²²⁵⁴. Zira Genel Sekretere uluslararası barışı tehlikeye atabilecek hususları izleme görevi veren BM Andlaşması m. 99'un, bu görevin etkili bir şekilde yerine getirilebilmesi için uyuşmazlıkların/çatışmaların nedenlerini belirleme ve bu durumların üstesinden gelinebilmesi için işe yarayacak önlemleri araştırma yetkisini içerdiği kabul edilebilir²²⁵⁵.

BM Güvenlik Konseyi veya Genel Kurulu tarafından kurulması kararlaştırılan uluslararası yönetim misyonlarının uygulanması görevi, BM Andlaşması m. 98 çerçevesinde BM Genel Sekreterine tevdi edilmektedir²²⁵⁶. Genel Kurul veya Güvenlik Konseyi, misyonu kuran kararda belirlenen yönetim sorumluluklarının yerine getirilmesi görevini öncelikle BM Genel Sekreterine vermektedir. Ardından Genel Sekreter tarafından misyona başkanlık etmek ve verilen görevleri yerine getirmek üzere bir Özel Temsilci atanır. Özel Temsilci BM Genel Sekreterinin temsilcisi olarak faaliyette bulunmakla birlikte, esasen misyon bir bütün olarak kendisini kuran organa karşı sorumludur. Dolayısıyla kurumsal açıdan uluslararası yönetim misyonu kendisini kuran organın bir yardımcı organı niteliğindedir²²⁵⁷.

Güvenlik Konseyinin veya Genel Kurulun misyonların kurulmasını kabul ettiği kararlar siyasi bir uzlaşmanın ürünü olduğundan, bu kararlarla yapılan yetkilendirmeler ve görev tanımları her zaman açık ve kesin ifadeler içermemektedir²²⁵⁸. Dolayısıyla BM Genel Sekreteri, kendisine verilen görevlerin etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak üzere, özellikle Sekretarya bünyesindeki Barışı Koruma Operasyonları (*Department of Peacekeeping Operations*) ve Saha Destek Bölümlerinin (*Department of Field Support*) desteğiyle bu misyonların hayata

---

²²⁵³ Bu faaliyetlerin Genel Kurulun veya Güvenlik Konseyinin barışın sağlanması çabaları için siyasi altyapıyı hazırlaması bakımından önemli olduğu yönünde bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, s. 443.

²²⁵⁴ Bkz. Ratner, *The New UN Peacekeeping*, s. 69; Volger, ss. 642- 643.

²²⁵⁵ Volger, s. 642.

²²⁵⁶ Knoll, *Legal Status of Territories*, s. 47.

²²⁵⁷ Bkz. Stahn, *International Territorial Administration*, d. 78, s. 434.

²²⁵⁸ Sarooshi, *The Role of the UN Secretary General*, s. 286.

geçirilmesi için gerekli somut belirlemeleri yapmaktadır²²⁵⁹. Daha sonra misyonların oluşumu, verilen görevlerin ne şekilde icra edileceği vs. gibi hususlar Genel Sekreter tarafından hazırlanan bir raporla kendisini yetkilendiren organa sunulmakta ve genellikle bu raporlar nihaî yetkiyi haiz ilgili organ tarafından açıkça veya zımnen onaylanmaktadır²²⁶⁰.

Gerçekten Genel Sekreter, Güvenlik Konseyi ya da Genel Kurul tarafından kendisine verilen görevlerin ne şekilde yerine getirileceğini belirlerken geniş bir takdir yetkisinden yararlanabilmektedir. Örneğin Güvenlik Konseyi Kosova konusunda kabul ettiği 1244 (1999) sayılı Kararda BM Genel Sekreterine, “...Kosova için bir geçici yönetim sağlamak amacıyla Kosova’da uluslararası sivil bir birim kurma” yetkisi vermiştir²²⁶¹. Söz konusu sivil birimin görev tanımında da “gerekli olduğu durumlarda ve sürece, temel sivil yönetim işlevlerinin yerine getirilmesi” ifadesine yer verilmiştir²²⁶². Görüldüğü üzere söz konusu kararda aslında yasama, yürütme ve yargının idaresi gibi kapsamlı yetkilerden açıkça bahsedilmemektedir. Bununla birlikte Genel Sekreter tarafından Güvenlik Konseyine sunulan Raporda, 1244 (1999) sayılı Kararla verilen geçici sivil yönetim yetkisinin, yargının idaresi de dâhil yasama ve yürütme yetkilerini kapsadığı ifade edilmiştir²²⁶³. Bu Rapor üzerine misyon üzerinde nihaî otoriteyi haiz Güvenlik Konseyinden herhangi bir itiraz gelmemesi, Genel Sekreterin 1244 (1999) sayılı Kararla kendisine verilen yetkiyi yorumlama şekline Konseyin zımnen rıza gösterdiği şeklinde yorumlanabilir²²⁶⁴. Yine 17 Şubat 2008 tarihinde Kosova’nın bağımsızlık ilanının ardından 15 Haziran 2008’de Kosova Cumhuriyeti Anayasasının yürürlüğe girmesi üzerine, BM Genel Sekreteri tarafından UNMIK’in görevleri ve yapısında fiilî durumdan kaynaklanan değişiklikler yapılmıştır²²⁶⁵. BM Genel Sekreterinin bu

---

²²⁵⁹ Bkz. Volger, s. 641. Ayrıca bkz. United Nations Peacekeeping, “About Us”, <<http://www.un.org/en/peacekeeping/about/>> (12.12.2013).

²²⁶⁰ Sarooshi, The Role of the UN Secretary General, s. 286.

²²⁶¹ Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 10.

²²⁶² Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, prg. 11/b.

²²⁶³ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UN Doc. S/1999/779, 12 July 1999, prg. 35.

²²⁶⁴ Stahn, International Territorial Administration, s. 444.

²²⁶⁵ Bkz. UN Doc. S/2008/354, 12 June 2008, prg. 14; UN Doc. S/2008/692, 24 November 2008, prg. 21- 22.

değişiklikleri açıklayan raporuna da BM Güvenlik Konseyinden herhangi bir itiraz gelmemiştir²²⁶⁶.

III. MİSYONUN FAALİYETTE BULUNACAĞI ÜLKE DEVLETİNİN RIZASI

A. Rızanın Gerekli Olup Olmadığı Hususundaki Görüşler

Devlet, egemenliğinin bir sonucu olarak, ülkesinin tamamı veya bir kısmı üzerinde ülkesel yetkilerinin kullanılmasını kendi rızasıyla bir başka uluslararası hukuk kişisine devredebilir²²⁶⁷. Bu çerçevede bir ülkede yönetim yetkilerini üstlenecek bir BM misyonu kurulmasının en önemli hukukî dayanaklarından biri, ilgili devletin ülke üzerindeki etkin denetiminin BM'nin amaç ve ilkeleri çerçevesinde Örgüte devri konusunda göstereceği rızadır²²⁶⁸. Nitekim UAD tarafından da kabul edildiği üzere, BM tarafından tavsiye niteliğinde bir kararla kurulan barışı koruma misyonlarının, ilgili devletin ülkesinde konuşlanması ve faaliyette bulunması, kabul eden devletin talebi veya rızası hâlinde uluslararası hukuka uygundur²²⁶⁹. Dolayısıyla BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan tavsiye niteliğindeki kararlarla veya BM Genel Kurulunca alınacak bir karara dayanarak kurulan uluslararası yönetim misyonlarının ancak ilgili devletin rızasıyla görev yapabileceği söylenebilir²²⁷⁰. Nitekim BM Genel Kurulu tarafından kurulan UNTEA (Batı Yeni Gine) için rıza, meselenin tarafları arasında akdedilen 15 Ağustos 1962 tarihli Batı Yeni Gine Hakkında Andlaşmayla²²⁷¹ açıklanmıştır. Yine BM Güvenlik Konseyi tarafından Kamboçya'da görev yapmak üzere kurulan UNTAC konusunda

---

²²⁶⁶ Hatta daha sonra Güvenlik Konseyi tarafından yapılan bir başkanlık açıklamasıyla bu değişiklikler zımnen kabul edilmiştir. Bkz. UN Doc. S/PRST/2008/44, 26 November 2008.

²²⁶⁷ Pazarcı, 2. Kitap, s. 37.

²²⁶⁸ Bkz. Knoll, Legal Status of Territories, ss. 42- 43.

²²⁶⁹ Bkz. Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion, 20 July 1962, I.C.J. Reports 1962, s. 164 vd. Ayrıca bkz. Nicholas Tsagourias, "Consent, Neutrality/Impartiality and the Use of Force in Peacekeeping: Their Constitutional Dimension", **Journal of Conflict and Security Law**, Cilt: 11, Sayı: 3, 2006, s. 469.

²²⁷⁰ Benzing, International Administration of Territories, prg. 21.

²²⁷¹ Endonezya ve Hollanda arasında 15 Ağustos 1962 tarihinde akdedilen bu andlaşmanın İngilizce tam metni için bkz. Agreement (with annex) Concerning West New Guinea (West Irian), 15.08.1962, United Nations Treaty Series, Cilt: 437, 1962, s. 273-290.

tarafların rızası, 23 Ekim 1991 tarihli Kamboçya'daki Çatışmanın Kapsamlı Siyasî Çözümüne İlişkin Andlaşmayla²²⁷² ortaya konulmuştur.

Aslında çalışmamızın ikinci ve üçüncü bölümlerinde incelenen örnekler göz önüne alındığında, bir ülkede yönetim yetkilerini üstleneceği kuruluş aşamasından itibaren belli olan tüm misyonların, BM Andlaşmasının hangi hükmüne dayanarak kurulursa kurulsun, ülke devletinin veya meselenin taraflarının rızasına dayandığı görülmektedir. Bununla birlikte BM Güvenlik Konseyi tarafından BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde alınan bağlayıcı bir kararlarla kurulan misyonlar bakımından ilgili devletin rızasının hukuken zorunlu olmadığı doktrinde geniş ölçüde kabul edilmektedir²²⁷³. Bu çerçevede ülke devletinin rızasının bulunmadığı veya şüpheli olduğu ya da ilgili ülkede bu tür bir misyon için rızasını açıklayacak hükümet bulunmadığı hallerde BM tarafından yönetim yetkilerinin üstlenilmesinin hukuka uygunluğu, ancak Güvenlik Konseyi tarafından BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde alınacak bağlayıcı bir kararla mümkün olabilecektir²²⁷⁴. Hatta ilgili ülke devletinin rızasının bulunması hâlinde dahi, Güvenlik Konseyinin misyonu BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde alacağı bağlayıcı bir kararla kurması durumunda, artık misyonun görevinin ve mevcudiyetinin ülke devletinin rızasından bağımsız hâle geleceği ifade edilmektedir²²⁷⁵.

Özellikle son dönemde görülen örneklerde, UNTAES, UNMIK ve UNTAET, misyonun görev yapacağı ülke devletinin rızasının yanında BM Güvenlik Konseyi tarafından Andlaşmanın VII. Bölümü çerçevesinde alınan kararlarla kurulmuşlar ve bu surette söz konusu misyonlara çifte hukukî dayanak sağlanmıştır²²⁷⁶. Örneğin Hırvatistan'da görev yapan UNTAES, 12 Kasım 1995 tarihinde Hırvatistan

²²⁷² Söz konusu andlaşmanın tam metni için bkz. UN Doc. A/46/608-S/23177, 30 October 1991.

²²⁷³ Diğerleri yanında bkz. Bowett, s. 414 vd.; Frowein ve Krisch, Article 41, ss. 743-744; De Wet, The Direct Administration of Territories, s. 314; De Brabandere, Post-Conflict Administrations, s. 62. Genel olarak barışı koruma operasyonlarını konu alan çalışmalarında *Orakhelashvili ve Tsagourias* ise, bir barışı koruma operasyonunun Güvenlik Konseyi tarafından BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde bağlayıcı bir kararla kurulması hâlinde dahi tarafların rızasının alınması gerektiğini, zira rızanın barışı koruma operasyonlarının niteliğinin bir gereği olduğunu ifade etmektedirler. Bkz. *Orakhelashvili*, s. 519; *Tsagourias*, ss. 470-472.

²²⁷⁴ Bkz. Knoll, Legal Status of Territories, s. 43.

²²⁷⁵ Frowein ve Krisch, Introduction to Chapter VII, s. 706; Dan Sarooshi, "Conferrals by States of Powers on International Organizations: The Case of Agency", **The British Yearbook of International Law**, Cilt: 74, 2003, (Conferrals by States), ss. 304-306.

²²⁷⁶ Wolfrum, International Administration in Post-Conflict Situations, s. 670.

Cumhuriyeti ile yerel Sırp liderler arasında akdedilen *Erdut Andlaşması*²²⁷⁷ sonucu gelen talep üzerine kurulmuştur. Güvenlik Konseyinin UNTAES'i kuran 15 Ocak 1996 tarihli 1037 (1996) sayılı Kararı BM Andlaşmasının VII. Bölümüne dayanmaktadır²²⁷⁸. Hırvatistan'ın açık rızasına rağmen, misyonun Güvenlik Konseyinin VII. Bölüm çerçevesinde aldığı bağlayıcı bir kararla kurulmasının nedeni, tarafların taahhütlerine uymaması ve/veya misyonla işbirliğinde bulunmaması gibi durumlarda da misyonun kendisine verilen görevleri yerine getirmesine olanak sağlamaktır²²⁷⁹. Nitekim başlangıçta 12 aylık bir süre için²²⁸⁰ kurulan UNTAES'in görev süresi, Hırvatistan'ın UNTAES'e artık son verilmesi ve yönetim yetkilerinin derhal Hırvatistan tarafından üstlenilmesi gerektiği yönündeki itirazlarına²²⁸¹ rağmen, 14 Temmuz 1997'de alınan 1120 (1997) sayılı Kararla 15 Ocak 1998 tarihine dek uzatılmıştır²²⁸².

UNMIK'in kurulması konusunda Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin verdiği rızaya şüpheyle yaklaşmak gerektiği, doktrinde sıkça vurgulanmaktadır²²⁸³. Aslında BM Güvenlik Konseyi, diğer geleneksel barışı koruma operasyonlarında olduğu gibi, 1244 (1999) sayılı Kararında Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin rızasına atıfta bulunmuştur²²⁸⁴. Gerçekten UNMIK'in ve KFOR'un kurulması için yetki veren 1244 (1999) sayılı Karardan önce Yugoslavya, KFOR'un konuşlandırılmasını öngören Askerî Teknik Anlaşmayı²²⁸⁵ ve G 8 dışişleri bakanları tarafından hazırlanan ve bölgede uluslararası sivil ve güvenlik birimlerinin görev

---

²²⁷⁷ Doğu Slavonya, Baranja ve Batı Sirmium Bölgesine İlişkin Temel Andlaşmanın (*Basic Agreement on the Region of Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium*) tam metni için bkz. UN Doc. A/50/757 - S/1995/951, 15 November 1995.

²²⁷⁸ Bkz. UN Doc. S/RES/1037 (1996), 15 January 1996.

²²⁷⁹ Bkz. Report of the Secretary-General, "No Exit without Strategy: Security Council Decision-making and the Closure or Transition of United Nations Peacekeeping Operations", prg. 17, UN Doc. S/2001/394, 20 April 2001.

²²⁸⁰ Bkz. UN Doc. S/RES/1037 (1996), 15 January 1996, prg. 1.

²²⁸¹ Sarooshi, *Conferrals by States*, s. 306; Knoll, *Legal Status of Territories*, s. 35.

²²⁸² Bkz. UN Doc. S/RES/1120 (1997), 14 July 1997, prg. 8.

²²⁸³ Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, ss. 667- 668; Knoll, *Legal Status of Territories*, ss. 44- 45.

²²⁸⁴ Bkz. UN Doc. S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, giriş bölümü, prg. 9.

²²⁸⁵ 9 Haziran 1999 tarihinde Makedonya'nın Kumanova şehrinde Uluslararası Güvenlik Gücü ("KFOR") ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ve Sırbistan Cumhuriyeti hükümetleri arasında bağitlanan Askerî ve Teknik Anlaşma ile Yugoslav tarafı "KFOR"un kurulmasına açıkça rıza göstermiştir (m. 1 ve 2). Askerî ve Teknik Anlaşmanın tam metni için bkz. *Military Technical Agreement between the International Security Force ("KFOR") and the Governments of the Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Serbia*, <<http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm>> (17.01.2011).

yapmasını öngören Barış Planını²²⁸⁶ kabul etmiştir. Ancak Yugoslavya bu sırada NATO'nun askerî baskısı altında olduğundan, Kosova'da uluslararası yönetim misyonunun kuruluşunun rızaya dayalı olduğu en hafif ifadeyle şüphelidir²²⁸⁷. Dolayısıyla Kosova'da UNMIK aracılığıyla BM tarafından girişilen uluslararası yönetim faaliyeti, aslında Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin rızasından ziyade, doğrudan BM Andlaşmasının 25. maddesi ile Güvenlik Konseyine tanınan VII. Bölüm çerçevesinde bağlayıcı karar alma yetkisinden kaynaklanmaktadır²²⁸⁸. Nitekim UAD de Kosova'nın Tek Taraflı Bağımsızlık İlanının Uluslararası Hukuka Uygunluğu Danışma Görüşünde,

“BM Andlaşmasının hukukî çerçevesi içinde, özellikle 24. ve 25. maddeler ile VII. Bölümü temelinde, Güvenlik Konseyi uluslararası hukuka göre yükümlülükler getiren kararlar alabilir. Divan, defalarca bu tür Güvenlik Konseyi kararlarını yorumlama ve uygulama fırsatı bulmuş ve bunları sürekli olarak uluslararası hukuktaki yükümlülükler çerçevesinin bir kısmı olarak değerlendirmiştir. 1244 (1999) sayılı Karar, Güvenlik Konseyi tarafından açıkça BM Andlaşmasının VII. bölümü temelinde kabul edilmiştir ve bu nedenle net bir şekilde uluslararası hukukî yükümlülükler getirmektedir.” ifadelerine yer vermiştir²²⁸⁹.

Doğu Timor'da görev yapan UNTAET bakımından da durum karmaşıktır. Doğu Timor, UNTAET'in kurulmasından önce BM Andlaşması m. 73 çerçevesinde muhtar olmayan ülkelerden biriydi²²⁹⁰. Çalışmamızın ikinci bölümünde ifade edildiği üzere, 1975 yılından itibaren Endonezya'nın işgali altındaki Doğu Timor'a ilişkin, bu devletin egemenlik iddiaları ne BM tarafından ne de uluslararası toplumun büyük

²²⁸⁶ G8 tarafından belirlenen Barış Planı, Avrupa Birliğini (AB) temsilen Finlandiya Başkanı *Martti Ahtisaari* ve Rusya Federasyonu devlet başkanının özel elçisi *Viktor Chernomyrdin* tarafından Yugoslavya Federal Cumhuriyetine sunulmuş ve Kosova krizinin çözümüne yönelik ilkeler üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Söz konusu metin Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ile Sırbistan Meclisi tarafından 3 Haziran 1999'da onaylanmıştır. Bkz. UN Doc. S/1999/649, 7 June 1999.

²²⁸⁷ Bkz. Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, dpn. 72, ss. 667- 668. Özellikle 1969 tarihli Andlaşmalar Hukukuna Dair Viyana Sözleşmesi m. 52'deki *“Birleşmiş Milletler Andlaşmasında somutlaşan uluslararası hukuk ilkelerini ihlal edecek şekilde kuvvet kullanma tehdidinde bulunmak veya kuvvet kullanmak suretiyle yapılması sağlanan bir andlaşma bâttir.”* hükmüne dayanılarak, Askerî ve Teknik Andlaşmanın ve 3 Haziran 1999'da kabul edilen Barış Planının geçersizliğinin ileri sürülebileceği ifade edilmektedir. Zira NATO'nun 24 Mart 1999'da başlayan operasyonda Kosova'da kuvvet kullanması ne bir meşru müdafaa hakkına ne de BM Güvenlik Konseyinin Andlaşmanın VII. Bölümü çerçevesinde aldığı bir kararla yetkilendirmesine dayanmadığından uluslararası hukuka uygunluğu tartışmalıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Milano, *Unlawful Territorial Situations*, ss. 237-257. Ancak yine de Yugoslavya makamlarının uluslararası yönetim misyonu görevi başladıktan sonra dahi herhangi bir itirazda bulunmadıkları ve UNMIK ile beraber çalışma ve işbirliği iradesi sergiledikleri de bir gerçektir. Özellikle bkz. UN Doc. S/2001/1051, 6 November 2001.

²²⁸⁸ Bkz. Knoll, *Legal Status of Territories*, ss. 45-47.

²²⁸⁹ *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, prg. 85, s. 439.

²²⁹⁰ Bkz. UN Doc. A/RES/1542 (XV), 15 December 1960, prg. 1; *East Timor (Portugal v. Australia)*, Judgment, I. C.J. Reports 1995, prg. 31, s. 103.

çoğunluğu tarafından tanınmıştı. Bu arada BM organları tarafından Doğu Timor'da resmî yönetim gücü (*administering power*) olarak nitelendirilen Portekiz ise bu sıfatını *de jure* korumaktaydı²²⁹¹. Ülkede etkin denetimi elinde bulunduran Endonezya ile *de jure* yönetim gücü Portekiz arasında akdedilen 5 Mayıs 1999 tarihli Doğu Timor Meselesine İlişkin Andlaşmada, bu Andlaşmayla öngörülen referandumun sonucunun bağımsızlık lehinde olması hâlinde bölge üzerindeki otoritenin BM'ye bırakılması kararlaştırılmıştır²²⁹². Referandum sonucunun ardından 20 Ekim 1999'da *de jure* yönetim yetkisini elinde bulunduran Portekiz, Doğu Timor'la yasal bağlarının sona erdiğini açıklamıştır²²⁹³. BM'nin, bölgede yalnızca *de facto* denetimi elinde bulunduran Endonezya'nın rızasını alması, hukukî bir gereklilikten ziyade bu misyonun başarıya ulaşabilmesi amacını taşımaktadır²²⁹⁴. BM Güvenlik Konseyi de misyonu açıkça BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde aldığı bir kararla kurarak, misyonun kendisine verilen görevlerin icrası sırasında karşılaşılabileceği güçlükleri aşabilmesine olanak tanımıştır²²⁹⁵.

Aslına bakılırsa *Bowett* tarafından daha 1964 yılında kaleme alınan ve BM barışı koruma operasyonlarıyla ilgili çalışmalarda sıklıkla atıfta bulunulan “*Birleşmiş Milletler Kuvvetleri*” (*United Nations Forces*) başlıklı eserde, Güvenlik Konseyi tarafından BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde alınan bağlayıcı bir kararla kurulan ve klasik anlamda zorlama tedbiri teşkil etmeyen operasyonlar bakımından, ilgili devletin rızasının gerekip gerekmediği tartışılmaktadır²²⁹⁶. Yazar bahsedilen çalışmasında, uygulama da göz önüne alındığında, rıza şartının yalnızca eylemin zorlama tedbiri olması hâlinde ortadan kalkabileceği ve ister tavsiye niteliğinde ister bağlayıcı bir kararla kurulsun tüm barışı koruma operasyonlarının ülke devletinin rızasını gerektireceği görüşünün de savunulabilir olduğunu ifade etmektedir. Ancak *Bowett'e göre*, BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde alınan bağlayıcı bir karara dayanılarak girişilen operasyonlar, spesifik olarak ülke devletinin rızasını

²²⁹¹ Chopra, *The UN's Kingdom of East Timor*, s. 29.

²²⁹² Bkz. Agreement between the Republic of Indonesia and the Portuguese Republic on the Question of East Timor, m. 6, Annex I of the Report of the Secretary-General, Question of East Timor, UN Doc. A/53/951, S/1999/513, 5 May 1999.

²²⁹³ Bkz. Chopra, *The UN's Kingdom of East Timor*, s. 29.

²²⁹⁴ Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, ss. 670- 671.

²²⁹⁵ Ayrıca bkz. Knoll, *Legal Status of Territories*, ss. 48- 49.

²²⁹⁶ Bkz. *Bowett*, s. 413 vd.

gerektirmemektedir; zira bu rıza tüm üye devletler tarafından zaten BM Andlaşması m. 25 ile önceden verilmiştir²²⁹⁷.

BM Andlaşmasında öngörülen kolektif güvenlik sisteminin Soğuk Savaşın etkisiyle asıl tasarlandığı haliyle uygulanamaması ve Örgütün uluslararası barış ve güvenliği koruma konusunda benimsediği pragmatik ve somut olaylara özgü yaklaşım, bugün dahi benzer tartışmaları beraberinde getirmektedir. Esasen Güvenlik Konseyine uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi için BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde verilen kapsamlı yetkiler ve BM Andlaşmasının 2/5. ve 25. maddeleri göz önüne alındığında, uluslararası yönetim misyonunun görev yapacağı ülke devletinin rızasının her durumda hukukî zorunluluk teşkil etmeyebileceği ileri sürülebilir. *Gray* tarafından da vurgulandığı üzere, başlangıçta barışı koruma operasyonları ile VII. Bölüm çerçevesindeki zorlama tedbirleri arasındaki ayrım daha net iken, Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana barışı koruma operasyonları terimi çok geniş bir yelpazeyi kapsayacak şekilde gelişmiştir ve VII. Bölüm çerçevesindeki zorlama tedbirleriyle arasındaki fark net olmaktan uzaktır²²⁹⁸. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, çalışmamızda incelenen misyonlar BM barışı koruma operasyonları çerçevesinde gelişmiş²²⁹⁹ olup, her biri kendine özgü birer barışı koruma operasyonudur²³⁰⁰. Barışı koruma operasyonlarının temelinde ise hâlen rıza, tarafsızlık ve kural olarak yalnızca meşru savunma durumunda kuvvet kullanma ilkeleri yatmaktadır²³⁰¹. Dolayısıyla görev tanımları ve üstlendikleri işlevlerin karmaşıklığı göz önüne alındığında, uluslararası yönetim misyonları bakımından ülke devletinin rızasının hem siyasî bakımdan hem de

---

²²⁹⁷ Bowett, ss. 415- 416. Benzer bir görüş için bkz. Bothe ve Marauhn, UN Administration of Kosovo and East Timor, s. 235. Ayrıca bkz. Karaosmanoğlu, s. 197.

²²⁹⁸ Christine Gray, “The Use of Force and The International Legal Order”, **International Law**, (Ed. Malcolm D. Evans), Oxford University Press, New York, 2010, (The Use of Force), s. 639. Ayrıca bkz. Michael Bothe ve Thomas Dorschel, “The UN Peacekeeping Experience”, **The Handbook of the Law of Visiting Forces**, (Ed. Dieter Fleck), Oxford University Press, New York, 2001, ss. 488-490; Murphy, UN Peacekeeping, ss. 9- 10.

²²⁹⁹ Porretto ve Vité, s. 12.

²³⁰⁰ BM Barışı Koruma Operasyonları Bölümü tarafından hazırlanan listede Batı Yeni Gine’de görev yapan UNTEA hariç, son dönemdeki tüm misyonlara yer verilmektedir. Bkz. List of Peacekeeping Operations: 1948-2013, <<https://www.un.org/en/peacekeeping/documents/operationslist.pdf>> (05.01.2014). Aksi yönde bkz. Yusuf Aksar, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk –I-**, Seçkin, Ankara, 2012, s. 231.

²³⁰¹ Bkz. “Report of the Panel on United Nations Peace Operations”, UN Doc.A/55/305–S/2000/809, 21 August 2000, prg. 48; Tsagourias, s. 465 vd.

uygulama açısından nihaî başarının sağlanmasında bir önkoşul olduğu değerlendirilmesi yapılabilir²³⁰².

Nitekim *Wolfrum da*, bundan sonra özellikle çatışma sonrası durumlarda yönetim yetkilerinin Birleşmiş Milletler tarafından üstlenilmesini öngörebilecek bu tür misyonların, ilgili tarafların rızası temelinde görevlendirileceğini ileri sürmektedir²³⁰³. Zira yazara göre, şimdiye kadarki tüm örneklerde yönetimin üstlenilmesi BM Örgütünün barışı koruma faaliyetinin farklı bir türünü teşkil etmekte olup, bu misyonların karakteristik özelliği operasyonların sivil unsurunun askerî yönlerine de hâkimiyetidir; ancak bu özellik dahi operasyonların yapısına her zaman tam olarak yansıtılmamaktadır. Bu noktada önemli olan husus Birleşmiş Milletlerin giriştiği uluslararası yönetim uygulamalarının hem biçimsel açıdan hem de özü itibarıyla, BMÖ tarafından yıllar içinde geliştirilen barışı koruma faaliyetinin bir türünü teşkil etmesidir. Dolayısıyla BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde görevlendirmeye ihtiyaç hissedilmesi, uluslararası yönetimin barışı koruma misyonu olan formatını değiştirmemektedir²³⁰⁴.

B. Kişi, Konu ve Zaman Bakımından Rıza

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere, en azından Güvenlik Konseyi tarafından BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde alınan bağlayıcı bir kararla kurulanlar dışındaki tüm uluslararası yönetim misyonları bakımından ülke devletinin rızasının alınması hukuken zorunludur. Güvenlik Konseyinin BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde alacağı bağlayıcı bir kararla kurulan misyonlar için ise rıza, bir bakıma başarıya ulaşabilmenin ön koşuludur. Zira ülke devletinin, halkının ve/veya çatışma taraflarının rızası ve işbirliği olmaksızın, barış inşası alanında faaliyet gösteren kapsamlı görevleri haiz bir uluslararası yönetim misyonunun kendisine verilen görevleri yerine getirerek başarıya ulaşması olasılığı fiilen imkânsıza yakındır. Bir diğer ifadeyle BM Andlaşmasının VII. Bölümüne dayanarak kurulan uluslararası yönetim misyonları bakımından da ülke devletinin rızasının

---

²³⁰²Orakhelashvili, s. 518.

²³⁰³Bkz. Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, ss. 671- 672.

²³⁰⁴Bkz. Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, ss. 671- 672.

alınması, VII. Bölüm çerçevesinde alınan kararın bağlayıcı gücünün olup olmadığıyla değil, barışı koruma operasyonlarının niteliğiyle ilgilidir²³⁰⁵.

İlgili devletlerin özgür iradesinin açıkça ortaya konulması şartıyla rızanın ne şekilde açıklanması gerektiği konusunda herhangi bir sınırlama olmayıp rıza, meselenin tarafları arasında akdedilecek bir anlaşmayla, doğrudan BM'ye yapılacak bir bildirimle veya Örgütle varılacak bir anlaşmayla açıklanabilir²³⁰⁶. BM misyonlarının kurulması konusunda rıza, ilgili devlet(ler)in yetkili makamları, yani mevcut hükümeti tarafından verilmelidir²³⁰⁷. Bununla birlikte özellikle iç çatışmaların yaşandığı ülkeler için görevlendirilecek misyonlar bakımından yalnızca hükümetin değil, genellikle hükümete ve/veya birbirlerine karşı mücadele eden diğer grupların da rızası alınmaktadır²³⁰⁸. Zirabu durumlarda bazen hükümetin meşruiyeti tartışmalı bir hâl alabilmekte ve halkın tamamını temsil kabiliyeti sorgulanabilir duruma gelebilmektedir²³⁰⁹.

Özellikle merkezî hükümetin ülkenin büyük bölümünde etkin denetimi kaybettiği ve yalnızca çatışan taraflardan biri haline geldiği durumlarda, sadece hükümetin değil onunla ve/veya birbirleriyle mücadele halindeki grupların da açık veya örtülü rızasının alınması gerekebilir. Bu tür durumlarda merkezi hükümetle ve/veya birbiriyle mücadele eden hangi grupların rızasının alınacağı, bu grupların uluslararası hukuk kişiliği ve temsil yetenekleri gibi bazı sorunlarla beraber değerlendirilir. Genellikle ayaklanan ya da savaştan statüsü tanınmış olanlar dışında, sınırlı da olsa bir hukukî kişiliği bulunmayan gruplarla Örgütün bir anlaşma akdetmesi mümkün olmadığından, açık ya da örtülü fiilî bir rızayla yetinilebilmektedir²³¹⁰. Zira bu tür grupların rızası kural olarak hukukî bir gereklilikten ziyade, misyonun kendisine verilen görevlerin yerine getirilmesinde

---

²³⁰⁵ Bkz. Orakhelashvili, s. 519.

²³⁰⁶ Orakhelashvili, ss. 519- 520; Wolfrum, *International Administration in Post-Conflict Situations*, s. 667; Tsagourias, s. 476.

²³⁰⁷ McCoubrey ve White, ss. 69- 70; Sur, *Uluslararası Hukukun*, s. 122. *Tsagourias* da rızanın mevcut hükümet tarafından verilmesi gerekliliğinin, ülke ve halkı üzerinde etkin denetime sahip hükümetin meşru temsilci olduğu kabulüne dayandığını vurgulamaktadır. Bkz. Tsagourias, s. 474. *Orakhelashvili ise*, misyonun görev yapacağı ülke devletinin rızasının alınmasının, yalnızca etkin denetimle bağlantılı olmadığını, hukuken o ülke üzerinde egemen olmasının bir sonucu olduğunu vurgulamaktadır. Bkz. Orakhelashvili, s. 520.

²³⁰⁸ Bkz. *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines*, ss. 31- 32.

²³⁰⁹ Bkz. David Wippman, "Military Intervention, Regional Organizations, and Host-State Consent", *Duke Journal of Comparative & International Law*, Cilt: 7, 1996, ss. 211- 212; Öncü, ss. 291- 292.

²³¹⁰ Bkz. Tsagourias, ss. 474- 475.

siyasî ve fizikî hareket serbestisinden yararlanabilmesi ve nihaî hedefe başarıyla ulaşabilmesi açısından önem arz etmektedir²³¹¹.

Genel olarak barışı koruma operasyonları bakımından misyonun kurulması dışında, görev tanımı ve oluşumu bakımından da rızanın gerekip gerekmediği, ayrıca tartışılan bir husustur. Genellikle kabul edildiği üzere, misyonun oluşumu ve görev tanımı konuları, misyonu kuran organ veya onun verdiği yetkiye dayanarak Genel Sekreter tarafından belirlenir ve dolayısıyla ilgili devletin rızası misyonun ülkede görev yapabilmesine ilişkindir²³¹². Bununla birlikte uygulamada ilgili taraflarının rızalarının korunması ve işbirliğinin sağlanması amacıyla, görev tanımı ve oluşum gibi hususlarda da tarafların taleplerinin mümkün mertebe dikkate alındığı bilinmektedir²³¹³. Kanımızca bu noktada, özellikle BM Andlaşmasının VII. Bölümü çerçevesinde alınan bağlayıcı bir kararla kurulmayan uluslararası yönetim misyonları bakımından, bu misyonların kendine has özellikleri göz önünde bulundurularak görev tanımı konusunda ilgili devletin rızasının alınmasının yalnızca fiilen değil hukuken de gerekli olduğu ileri sürülebilir. Zira uluslararası yönetim misyonları görev yaptıkları ülkede yasama ve yürütme yetkilerini kullanmakta olup, bu yetkileri kullanarak kabul ettikleri tasarruflar ilgili ülkenin hukuk düzeninde doğrudan uygulanabilir ve doğrudan etkili olmaktadır. Ancak söz konusu misyonların bahsedilen tasarruflarının doğrudan uygulanabilir ve etkili olması, yalnızca ülke devletinin bu misyonların söz konusu yetkilerine rıza göstermek suretiyle o ülkenin hukuk düzenini buna uygun hâle getirmesiyle mümkün olabilecektir²³¹⁴. Dolayısıyla görev tanımı bakımından en azından bu hususta rızanın özel olarak aranması gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

²³¹¹ McCoubrey ve White, ss. 70- 71. BM Güvenlik Konseyi 161 (1961) sayılı Kararında Kongo'da görev yapan ONU'ya bir iç savaşın meydana gelmesini önlemek için gerektiğinde son çare olarak kuvvet kullanma da dâhil uygun tüm tedbirleri alma yetkisi vermiştir (Bkz. UN Doc. S/RES/161 (1961), 21 February 1961, prg. 1). Ancak buna rağmen UAD BM'nin Bazı Harcamaları Danışma Görüşünde, ONU'ya "bir devlete karşı askerî eylemde bulunma yetkisi verilmediğini" belirterek, söz konusu operasyonun VII. Bölüm çerçevesinde bir zorlama tedbiri değil, bir barışı koruma operasyonu olduğunu ifade etmiştir (Bkz. Certain Expenses of the United Nations (Article 17, Paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion, 20 July 1962, I.C.J. Reports 1962, s. 177). Bu noktadan yola çıkan Orakhelashvili, barışı koruma operasyonlarının, çatışmalarda yer alan devlet dışı aktörlere karşı kuvvet kullanılabilmesinin mümkün olduğunu ve dolayısıyla söz konusu aktörlerin rızasının alınmasının bir hukukî gereklilik olmadığını vurgulamaktadır. Bkz. Orakhelashvili, ss. 521- 522.

²³¹² Suy, s. 1146.

²³¹³ Orakhelashvili, ss. 522- 523.

²³¹⁴ Ayrıca bkz. Bothe ve Marauhn, Problems of a Trusteeship Administration, s. 155; De Wet, The Direct Administration of Territories, ss. 330-332; Stahn, International Territorial Administration, s. 652.

Barışı koruma operasyonları geçici nitelikli operasyonlar olduğundan, kural olarak bu misyonların ilgili ülkedeki varlığı gibi görev süreleri de ilgili devletin rızasına bağlıdır²³¹⁵. Nitekim bu misyonların kurulduğu kararlarda kural olarak görev süreleri de belirlenir. Uygulamada barışı koruma misyonlarının görev süreleri genellikle üç ilâ altı ay arasında belirlenip, misyon amacına ulaşana dek bu süreler periyodik olarak uzatılır²³¹⁶. Bu yöntem aynı zamanda misyonu kuran organa, söz konusu operasyonlara ilgili tarafların rızasının ve işbirliğinin devam edip etmediğini görme olanağı sağlar.

---

²³¹⁵ De Wet, *The Direct Administration of Territories*, s. 330. Nitekim uygulamada Mısır'ın rızasını geri alması üzerine UNEF I'in geri çekildiği, Hırvatistan'ın UNPROFOR'un çekilmesini istemesi üzerine bu misyonun yerine daha küçük bir operasyon olarak UNCRO'nun kurulduğu ve Ruanda'nın rızasını geri alması üzerine ilkede görev yapan UNAMIR'in sonlandırıldığı yönünde bkz. Tsagourias, s. 467.

²³¹⁶ Orakhelashvili, s. 523.

SONUÇ

BM tarafından 1999 yılında kurulan UNMIK ve UNTAET misyonlarıyla, sırasıyla Kosova'da ve Doğu Timor'da yönetim yetkilerinin münhasıran ve geçici olarak üstlenilmesi ilgi çekici bir gelişme olarak görülmekle birlikte, aslında bir bölgenin uluslararası yönetime tâbi tutulması fikri yeni değildir ve ilk kez bu misyonlarca uygulanmamıştır. Çalışmamızda incelenen örneklerden anlaşılacağı üzere, uluslararası örgütler tarafından uluslararası yönetim faaliyetine girişilmesi Milletler Cemiyetinin kuruluşuna kadar uzanan köklü bir geçmişe sahiptir. Fakat uluslararası örgütlerce belirli bir ülkede/bölgede yönetim yetkilerinin üstlenilmesi istisnâ bir uygulama olduğundan, bu tür bir faaliyete girişildiği her durum o dönemde dikkat çekici bulunmaktadır.

Uluslararası yönetim, belirli bir bölgedeki yönetim işlevlerinin tamamen ya da kısmen ve geçici olarak, ülke devleti tarafından değil, uluslararası hukuk çerçevesinde kendisine bu görev verilmiş bir başka uluslararası hukuk kişisi, genellikle bir uluslararası örgüt tarafından yerine getirilmesini ifade etmektedir. Bir ülkenin yönetimine ülke dışı aktörlerin müdahalesinin söz konusu olduğu tek kurum uluslararası yönetim olmayıp, esasen bir kısmı tarihte kalan benzer başka bazı uygulamalar da görülmektedir. Bu bakımdan öncelikle, bir devletin akdettiği bir andlaşma çerçevesinde özellikle dış ilişkileri yönünden bir başka devletin korumasına girmesini ifade eden himaye altında devlet ve bir ülke üzerinde birden fazla devletin ortak egemenliğini ifade eden kondominyum uygulamaları ortaya çıkmıştır. Bu uygulamalar özellikle ilgili devletlerin çıkarlarını merkeze alan nitelikleri nedeniyle, uluslararası yönetim kavramından farklılık göstermektedir.

MC döneminde uygulanan manda rejimi ve BM döneminde uygulanan vesayet sistemi de uluslararası yönetim kavramıyla karşılaştırılabilir görünmektedir. Manda ve vesayet sistemleri çerçevesinde yönetim ile BM tarafından girişilen geçici yönetimler arasında önemli bazı benzerlikler bulunmakla birlikte, ciddi birtakım farklılıklar da mevcuttur. Gerek manda veya vesayet rejimine gerek uluslararası yönetime tâbi tutulan ülkelerde yönetim yetkilerinin ilgili ülkenin halkının yararına kullanılması gerekliliği, bu kavramlar arasındaki en temel benzerliklerden biridir. Ayrıca nihaî amacın ilgili ülkenin halkının kendi kendini yönetebilir hâle getirilmesi

olması ve bu bakımdan yönetim yetkilerinin geçici olarak kullanılması, bahsedilen kurumlar arasındaki bir başka ortak yönü oluşturmaktadır. Bununla birlikte manda ve vesayet rejimlerine tâbi tutulabilecek ülkelere ilişkin MC Misakı m. 22 ile BM Andlaşması m. 77 ve 78’de öngörülen sınırlamalar ve bu sistemlerin esasen sömürge durumundan kurtarılma amacına hasredilmesi, söz konusu kurumların uluslararası yönetimlerden farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Yine bu rejimlerde yönetim yetkilerinin MC’nin veya BM’nin gözetiminde fakat münhasıran devletler tarafından kullanılmış olması, söz konusu kurumları uluslararası yönetimlerden ayırmaktadır.

Bir ülkede yönetim yetkilerinin kullanılmasını içeren bir başka kurum ise, bir devletin rızası hilafına o devletin ülkesinin tamamında veya bir kısmında etkin denetimin başka devlet(ler)in askerî güçlerince ele geçirilmesini ifade eden askerî işgaldir. Hem uluslararası yönetim uygulamalarında hem de askerî işgal durumlarında, ülke dışı aktörlerin ilgili ülkede etkin denetimi elde bulundurması, yönetimin geçici niteliği ve sivil yaşamın yeniden tesisi amacı, benzer yönleri teşkil etmektedir. BM tarafından kurulan uluslararası yönetim misyonlarıyla işgal arasındaki en temel farklılık, bu güne kadar BM tarafından hayata geçirilen tüm uluslararası yönetim misyonlarının ülke devletinin rızasına dayanmasıdır. Bunun yanında askerî işgal durumunda işgalci devlet(ler)in genellikle şahsî çıkarları doğrultusunda hareket etmesi, bu kurumu, uluslararası toplumun genelinin ortak çıkarı için girişilen uluslararası yönetim faaliyetinden farklı kılmaktadır. Ayrıca 1907 tarihli Kara Harbinin Kanunları ve Âdetleri Hakkında Yönetmelik m. 42’de, bir ülkenin fiilen düşman ordusunun otoritesi altına konulması durumunda işgalden söz edilebileceği ifade edilmektedir. Bu husus göz önüne alındığında BM tarafından kurulan bir uluslararası yönetim misyonunun görevlendirildiği ülke bakımından “düşman” olarak nitelendirilmesi güç görünmektedir.

Tarihsel bağlamda uluslararası yönetimler birbirinden farklı koşullarda ve değişik ihtiyaçlara cevap vermek üzere ortaya çıktığından, tüm örnekleri tek bir çerçevede ele almak neredeyse imkânsızdır. Ancak yine de genel olarak uluslararası yönetimlerin, ülkesel uyuşmazlıkların çözümlenmesi, sömürge durumundan kurtulmanın sağlanması ve özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde BMÖ tarafından çatışmadan yeni çıkmış bölgelerde barışın inşası ve yönetim kurumlarının (yeniden) yapılandırılması amaçlarına ulaşılmasını hedefleyen bir yöntem olduğu

söylenbilir. Tarihsel süreçte, Dünya Savaşlarının hemen ardından ortaya çıkan örneklerde (MC döneminde Saar ve Danzig, BM döneminde Trieste ve Kudüs) ülkesel uyuşmazlıkların çözümü hedefinin baskın olduğu, daha sonra özellikle Soğuk Savaşın sona ermesine dek sömürge durumundan kurtarılma amacına yönelik olarak bu yönteme başvurulduğu (BM Namibya Konseyi ve Batı Yeni Gine’de UNTEA) görülmektedir. Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra ise BM tarafından geniş anlamda barışı koruma operasyonları şemsiyesi altında uluslararası yönetim faaliyetine girişilmiştir. Bu dönemde kurulan uluslararası yönetim misyonlarının, daha önceki iki amaca ek olarak, çatışmadan yeni çıkmış ülkelerde, neredeyse tamamen tahrip olmuş hukukî, ekonomik ve siyasî altyapının ve yönetim kurumlarının (yeniden) yapılandırılmasını ve bu surette görev yapılan ülkede sürekli barışın inşasını hedeflediği görülmektedir.

Bir uluslararası örgüt olarak BM, “sınırlı yetki ilkesi” çerçevesinde, kurucu andlaşmasında belirlenen amaçlara ulaşmak için yine andlaşmayla kendisine verilen görev ve yetkiler çerçevesinde faaliyette bulunmaktadır. Örgütün kuruluş amaçlarından en önde geleni hiç şüphesiz uluslararası barış ve güvenliğin korunmasıdır (m.1/1). Birleşmiş Milletler Andlaşmasının uluslararası barış ve güvenliğin korunması bakımından öngördüğü sistem ise, devletler için üç temel ödev üzerine inşa edilmiştir. Bunlardan birincisi uyuşmazlıkların barışçı yöntemlerle çözülmesi gerekliliği (m.2/3, VI. Bölüm), ikincisi de devletlerin uluslararası ilişkilerinde kuvvet tehdidine başvurmasının veya kullanmasının yasaklanmasıdır (m. 2/4, 2/6). Devletler bakımından öngörülen üçüncü temel ödev ise barışı tehdit eden, bozan ya da saldırı fiilinde bulunan devlete karşı Örgütün girişeceği önleyici veya zorlayıcı her türlü tedbir veya harekâta yardım etme yükümlülüğüdür (m. 2/5, 25, VII. Bölüm).

BM Andlaşması, bir yandan kuvvet kullanma yasağı ilkesini öngörürken diğer taraftan kuvvet kullanımının kontrolünün BM Güvenlik Konseyi çerçevesinde merkezîleştirilmesini (VII. Bölüm) ve bu surette bir kolektif güvenlik sistemi kurulmasını amaçlamıştır. Bu çerçevede barışın tehdit edildiği, bozulduğu ya da bir saldırı fiilinin vuku bulduğu durumlarda, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını ya da yeniden tesisini sağlamak üzere BM Güvenlik Konseyine kuvvet kullanımını da içerebilecek kapsamlı yetkiler tanınmıştır (VII. Bölüm). Aslında

kuvvet kullanılmasını içeren tedbirler bakımından BMÖ kurulurken plânlanan, barışın tehdidi, bozulması ve saldırı fiilinin varlığı hâllerine cevap vermek üzere, üye devletlerle akdedilecek özel andlaşmalara binaen oluşturulacak bir silahlı gücün BM Güvenlik Konseyinin emrinde bulunmasıydı (m. 43).

BM Andlaşmasıyla öngörülen kolektif güvenlik sistemi, Örgütün kurulmasının hemen ardından başlayan Soğuk Savaş ve bunun neticesinde büyük güçler arasındaki güvensizlik nedeniyle, Andlaşmada düzenlendiği şekliyle fiilen hiçbir zaman uygulamaya konulamamıştır. Bunun neticesinde Örgüt, uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacına hizmet edecek başka önlemler arayışına girmiş ve böylece BM barışı koruma operasyonları doğmuştur. Soğuk Savaş döneminde yaşanan çatışmalar, dönemin koşullarına uygun olarak devletler arasında olduğundan, bu dönemde kurulan misyonlar daha ziyade ateşkesi izleme, çatışan taraflar arasında tampon vazifesi görme ve gözlem yapma gibi sade görevler ifa etmişlerdir. Tarafların rızası, tarafsızlık ve meşru müdafaa dışında kuvvet kullanmama esaslarına dayalı barışı koruma operasyonları, hem Genel Kurul hem de Güvenlik Konseyi tarafından kurulabilen ve sahadaki ihtiyaçlara göre şekillendirilen *ad hoc* operasyonlar olarak Soğuk Savaş döneminde kutuplar arası bir sıcak çatışmanın önlenmesine yardımcı olarak önemli bir başarı göstermiştir.

Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından ise uluslararası arenada önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Her şeyden önce çatışmalar tür ve nitelik değiştirmiş ve genellikle bir devletin egemenlik alanında yaşanan, özellikle etnik ve/veya dinî esaslı iç çatışmalar yaygın hâle gelmiştir. Soğuk Savaş döneminde, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumlu organ olan ve dönemin karşıt kutuplarının önde gelen devletlerini veto yetkisine sahip sürekli üye olarak bünyesinde barındıran Güvenlik Konseyi temel sorumluluğunu yerine getirme konusunda esaslı bir etkinlik gösterememiştir. Oysa Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından etkinlik kazanan Konsey, yalnızca bir devletin egemenlik alanında meydana gelen iç çatışmaları, uluslararası yansımalarını da dikkate alarak uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit olarak değerlendirebilmiş ve BM yeni dönemde ortaya çıkan bu çatışmalara barışı koruma operasyonları ile yanıt vermeye çalışmıştır.

Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra uluslararası alandaki koşullarda ortaya çıkan değişim ve özellikle yeni tür çatışmalara cevap verme ihtiyacı, BM barışı

koruma misyonlarının amaç ve işlevlerinde değişikliği de beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş sonrasında kurulan ve genellikle ikinci kuşak ya da çok boyutlu/işlevli olarak nitelenen operasyonlar geleneksel misyonlardan farklı olarak, görev yaptıkları ülkede çatışmaların önlenmesi, çatışmalar başladıktan sonra barışın sağlanması, çatışmalar sona erdikten sonra barışın korunması ve barışın inşası amaçlarıyla çok farklı işlevler üstlenmişlerdir. Bu dönemde Kamboçya, Doğu Slavonya, Kosova ve Doğu Timor'da görev yapan uluslararası yönetim misyonları da bahsedilen çok boyutlu barışı koruma operasyonlarının en kapsamlı görev tanımına sahip misyonları olarak değerlendirilebilir. Zira bahsedilen ülkelerde görev yapan misyonlar, bu ülkelerde yasama ve yürütme yetkilerini kısmen ya da tamamen ve geçici olarak üstlenerek, ilgili ülkelerdeki çatışmaların altında yatan nedenleri ortadan kaldırmak üzere faaliyette bulunmuşlardır. Bahsedilen misyonlar bir yandan görevlendirildikleri ülkedeki yönetim yetkilerini kullanırken, diğer taraftan o ülkedeki hukukî, ekonomik ve siyasî kurumların (yeniden) yapılandırılması ve yeni kurulan yerel kurumlara tedricen yetki devrinde bulunmak suretiyle ilgili ülke halkının kendi kendini yönetebilmesine olanak sağlamışlardır.

Çalışmamızda incelenen örnekler göz önüne alındığında BMÖ'nün uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve yeniden tesisi amacıyla, barışı koruma operasyonları şemsiyesi altında uluslararası yönetim faaliyetine giriştiği görülmektedir. Bu çerçevede Birleşmiş Milletler Örgütü'nün faaliyeti bakımından uluslararası yönetim şöyle tanımlanabilir: Kural olarak uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi amacıyla, belirli bir ülkedeki yönetim yetkilerinin kısmen veya tamamen ve geçici olarak, o ülkede konuşlandırılan BM yardımcı organları tarafından kullanılmasını içeren ve genellikle BM barışı koruma operasyonları bağlamında başvuru istisnaî bir yöntemdir.

Aslında BM Andlaşmasında Örgütü'nün bir ülkede yönetim yetkilerini üstlenebileceğini açıkça öngören tek hüküm Vesayet Sisteminin düzenlendiği XII. Bölümde yer alan m. 81 hükmüdür. BM Andlaşmasının hazırlık çalışmaları, Örgütü'nün sonraki uygulaması ve bu uygulamanın üye devletlerin geneline açıkça veya zımnen kabulü, BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden tesisi amacıyla Andlaşmada öngörülen vesayet sistemi dışında da Örgütü'nün bir ülkede/bölgede yönetim yetkileri üstlenmesinin mümkün olduğunu göstermektedir.

Temelde uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden tesisi amacıyla genellikle Güvenlik Konseyi, istisnaen de Genel Kurul tarafından kurulan uluslararası yönetim misyonlarının hukukî dayanağı sorunu, BM Andlaşmasının bu organların yetkilerini düzenleyen ilgili maddeleri dikkate alınarak incelenmiştir. Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumlu organ olan BM Güvenlik Konseyinin bu alandaki genel yetkisi BM Andlaşması m. 24 ve 25'te, spesifik yetkileri ise Andlaşmanın VI. ve VII. Bölümlerinde düzenlenmektedir. Örgütün genel yetkili organı Genel Kurulun görev ve yetkileri ise Andlaşmanın 10-17. maddeleri arasında düzenlenmektedir.

Aslında ne Güvenlik Konseyinin ne de Genel Kurulun yetkilerini düzenleyen maddelerde, bir ülkede yönetim yetkilerinin üstlenilmesini öngören açık bir hükme rastlanmaktadır. Fakat söz konusu organların kurucu andlaşmada kendilerine verilen işlevleri yerine getirebilmesi veya andlaşmada belirlenen amaçlara ulaşması için gerekli olan, fakat andlaşmada açıkça düzenlenmemiş bulunan örtülü yetkileri de haiz olduğu kabul edilmektedir. Bu çerçevede Andlaşmada, Güvenlik Konseyinin veya Genel Kurulun uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla uluslararası yönetim misyonları kurabilmesine dayanak teşkil edebilecek çeşitli hükümler bulmak mümkündür.

Yine Örgütün, kurucu andlaşmanın sessiz kaldığı konulardaki bir uygulamasının, andlaşmanın temel ilke ve amaçlarıyla uyumlu olmak ve üye devletlerin mutabakatını yansıtmak kaydıyla birtakım yetkilerine teamülî olarak temel teşkil edebileceği kabul edilir. Genel Kurul veya Güvenlik Konseyi tarafından uzun yıllar içinde farklı dönemlerde başvuru uluslararası yönetim uygulamaları konusunda üye devletlerden ciddî bir itiraz gelmemesi ve bu misyonların üye devletlerin geniş kesimince açıkça veya zımnen kabulü, BM'nin bu konuda artık teamülî bir yetki kazandığının ileri sürülmesini de haklı gösterebilecektir.

Uluslararası yönetim misyonlarının hukukî dayanağını oluşturan bir başka gerekçe de söz konusu misyonların görevlendirildiği ülke devletinin rızasıdır. Zira ilgili ülke devleti, egemen olmasının bir sonucu olarak, ülkesel yetkilerinin kullanılmasını kendi rızasıyla bir başka uluslararası hukuk kişisine devredebilir. BM tarafından girilen uluslararası yönetim misyonları bakımından da bu hukuk kişisi, kendi amaç ve ilkeleri doğrultusunda faaliyette bulunan BM Örgütüdür.

Bu noktada belirtmek gerekir ki, BM Genel Kurulunun üye devletlere yönelik aldığı kararlar kural olarak tavsiye niteliğinde olduğundan, bu organ tarafından kurulacak misyonlarda zaten ilgili devlet(ler)in rızasının alınması gerekir. BM Güvenlik Konseyi tarafından kurulacak misyonlar bakımından ise durum biraz daha karmaşıktır. Güvenlik Konseyinin BM Andlaşmasının VI. Bölümü çerçevesinde aldığı kararlar kural olarak tavsiye niteliğinde olduğundan, yine bu Bölüm çerçevesinde alınan kararlarla kurulan uluslararası yönetim misyonları bakımından ilgili devlet(ler)in rızasının alınması zorunludur.

BM Andlaşması m. 25 de dikkate alındığında Güvenlik Konseyinin Andlaşmanın VII. Bölümündeki 41 ve 42. maddelerden kaynaklanan yetkiyle aldığı kararlar üye devletler için bağlayıcıdır. Fakat uluslararası yönetim misyonlarının kurulmasına ilişkin kararlar, ülke devletinin egemenliği konusunda ciddi sınırlamalar getirdiğinden ve bu misyonlar barışı koruma operasyonları bağlamında kurulduğundan, yine de ilgili devlet(ler)in rızasının alınması gerektiği kabul edilebilir. Nitekim uygulamada VII. Bölüm çerçevesinde alınan bağlayıcı kararlarla kurulan UNTAES, UNMIK ve UNTAET misyonları, ilgili devletlerin öyle ya da böyle rızasının alınmasından sonra kurulmuştur. Ayrıca, görevlendirildiği ülkede yasama ve yürütme gibi kapsamlı yetkiler kullanan misyonların, ülke devletinin rızası olmadan görevlerini etkin bir şekilde yerine getiremeyeceği de aşikârdır.

Uluslararası yönetim misyonları, kendisini kuran organın yardımcı organı statüsündedir. Dolayısıyla kendisine verilen görevleri yerine getirirken, kendisini kuran organın tâbi olduğu sınırlamalar çerçevesinde faaliyette bulunmalıdır. Söz konusu misyonların tasarruflarının BM Andlaşmasının amaç ve ilkeleri çerçevesinde kalması gerekir. Oysa özellikle Kosova örneğinde görüldüğü üzere, söz konusu misyonların çeşitli alanlardaki yeniden yapılandırma faaliyetleri aşırı müdahaleci bir hâl alabilmektedir. Bu nedenle ileride kurulabilecek bu tür misyonlar bakımından, Genel Kurul veya Güvenlik Konseyi tarafından görev tanımlarının ve yetkilerinin sınırlarının açık ve net bir şekilde belirlenmesi daha isabetli olabilecektir. Yine bu misyonların, kullandıkları yönetim yetkisinin geçici olduğunu özellikle dikkate alması ve yetkilerini kullanırken, oluşturulacak sürekli kurumlara bırakılabilecek konularda belirleyici kararlar almaktan kaçınması gerektiği ifade edilebilir.

Uluslararası yönetim misyonları bakımından aslında en önemli noksanlıklardan biri, etkili bir denetim mekanizması bulunmamasıdır. Bu misyonların başkanı olan BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisi genellikle yasama yetkisini kullanarak kural koyabilmekte, yürütme yetkisini kullanarak bu kuralların uygulanmasını sağlayabilmekte ve yargı organlarına yapılan atamalar dâhil kamu görevlilerini atayıp görevden alabilmektedir. Bu kadar geniş yetkiler kullanan bu misyonlara ilişkin yegâne denetim mekanizması Genel Sekreter aracılığıyla kendisini kuran organa karşı düzenli aralıklarla sunulan raporlardır. Zira gerek bu misyonlarda görev alan personel gerek misyonun kendisi, hem BM Andlaşması m. 105 hem de Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Bağışıklıklarına Dair Sözleşme uyarınca, görev yaptıkları ülkelerde kural olarak yargı bağımsızlığından yararlanır.

Nihayetinde geleceğe yönelik bir değerlendirme yapmak gerekirse, BMÖ tarafından tekrar bu tür bir misyona başvurulmayacağını söylemek elbette imkânsızdır. Fakat şunu belirtmek gerekir ki, bir ülkede yönetim yetkilerinin doğrudan BM tarafından üstlenilmesi, gerektirdiği muazzam malî ve personel kaynağı göz önüne alındığında Örgüt için çok tercih edilebilir değildir. Nitekim 1999 yılında Kosova ve Doğu Timor'da görevlendirilen misyonlardan bugüne Örgüt tekrar benzer bir operasyona girişmemiştir. Özellikle çalışmamızda yer verdiğimiz Afganistan operasyonu ile benimsenen sınırlı müdahale yaklaşımı, bir ülkedeki yerel unsurlara teknik destek verilerek ve danışmanlık sağlanarak da ilgili ülkede kurumsal (yeniden) yapılandırmanın mümkün olduğunu göstermektedir. Nitekim BM Örgütü o tarihten bu yana çok boyutlu barışı koruma operasyonlarında, bahsedilen sınırlı müdahale yaklaşımı çerçevesinde hareket etmektedir.

Ancak gelecekte yeni bir uluslararası yönetim misyonu kurulması gündeme gelirse, bu misyonun öncekilerden çıkarılan dersler çerçevesinde oluşturulması isabetli olacaktır. Özellikle bu hususu göz önünde bulunduran bazı çevrelerce dile getirilen, çatışma sonrası toplumlarda uygulanması için model yasalar hazırlanması ve ilgili ülkede yönetim yetkileri üstlenilir üstlenilmez bu yasaların yürürlüğe konulması fikri ise kanımızca pek yerinde olmayabilir. Zira hukuk kuralları her toplumun kendi koşulları, kültürleri ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmektedir ve dolayısıyla çatışmadan yeni çıkmış olmaları dışında başka bir ortak özelliği bulunmayan bu toplumlar için genel geçer kuralların belirlenmesi mümkün değildir.

Bizim önerimiz, BM içerisinde, Barışı Koruma Operasyonları Bölümünün ve ilgili uzmanların rehberliğinde, gelecekte kurulabilecek uluslararası yönetim misyonları için temel ilkelerin belirlenmesi ve bu tür misyonlarca söz konusu ilkelere uyulup uyulmadığı konusunda etkin bir denetim mekanizması oluşturulmasıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Abi-Saab, Georges. **International Crises and the Role of Law: The United Nations Operation in the Congo 1960-1964**, Oxford University Press, Oxford, 1978.

Akpınarlı, Neyire. **The Fragility of the 'Failed State' Paradigm: A Different International Law Perception of the Absence of Effective Government**, Martinus Nijhoff, Leiden, 2010.

Aksar, Yusuf. **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk –I-**, Seçkin, Ankara, 2012.

Alsan, Zeki Mesud. **Yeni Devletler Hukuku**, Birinci Cilt, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1955.

Amerasinghe, C. Felix. **Principles of the Institutional Law of International Organizations**, Cambridge University Press, New York, 2005.

Anghie, Antony. **Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law**, (Imperialism), Cambridge University Press, New York, 2004,.

Arai-Takahashi, Yutaka. **The Law of Occupation**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2009.

Armaoğlu, Fahir. **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (Cilt1-2: 1914-1995)**, Genişletilmiş 14. Baskı, Alkım Yayınevi, Ankara (Eserde basım yılı yazılmamıştır).

Atatürk, Kemal. **Nutuk: Cilt I (1919-1920)**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970.

Bekaj, Armend R..**The KLA and the Kosovo War: From Intra-State Conflict to Independent Country**, Berghof Transition Series 8, Berlin, 2010.

Benvenisti, Eyal. **The International Law of Occupation**, Princeton University Press, USA, 2004.

Bisschop, W. R..**The Saar Controversy**, Sweet & Maxwell Limited, London, 1924.

Bilsel, Cemil. **Devletler Hukuku**, Birinci Kitap, Kenan Basımevi, İstanbul, 1941.

Boczek, Boleslaw A..**International Law: A Dictionary**, Scarecrow Press, USA, 2005.

Bowett, Derek W..**United Nations Forces**, Stevens & Sons, London, 1964.

Brownlie, Ian. **Principles of Public International Law**, Oxford University Press, New York, 2008.

Caplan, Richard. **International Governance of War-Torn Territories**, (International Governance), Oxford University Press, New York, 2005.

Cassese, Antonio. **International Law**, (International Law), Oxford University Press, New York, 2005.

Cassese, Antonio. **Self-determination of Peoples: A Legal Appraisal**, (Self-determination of Peoples), Cambridge University Press, Great Britain, 1995.

Chesterman, Simon. **You, The People, The United Nations, Transitional Administration, and State Building**,(You, The People), Oxford University Press, New York, 2005.

Chopra, Jarat. **Peace Maintenance: The Evolution of International Political Authority**, (International Political Authority), Routledge, London, 1999.

Chowduri, R.N. **International Mandates and Trusteeship Systems**, Martinus Nijhoff, The Hague, 1955.

Clark, Howard. **Civil Resistance in Kosovo**, Pluto Press, London, 2000.

Coelho, Joseph B. **Building Stable and Effective States through International Governance: The Politics of Technocratic Interventions**, Dissertation, Northeastern University, Boston, 2008, UMI No: 3330759.

Conforti, Benedetto. **The Law and Practice of the United Nations**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2005.

Crawford, James. **The Creation of States in International Law**, Oxford University Press, New York, 2006.

Cretu, Valeri. **Soğuk Savaş Sonrasında Rusya Federasyonu'nun Yugoslavya Krizleri'ne Yönelik Politikası**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

Çağiran, Mehmet Emin. **Uluslararası Örgütler**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013.

Çelik, Edip F. **Milletlerarası Hukuk**, Cilt 1, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1980.

De Chazournes, Laurence Boisson. **Taking the International Rule of Law Seriously: Economic Instruments and Collective Security**, International Peace Academy, Policy Paper, October 2005.

De Brabandere, Eric. **Post-Conflict Administrations in International Law: International Territorial Administration, Transitional Authority and Foreign Occupation in Theory and Practice**, (Post-Conflict Administrations), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2009.

De Wet, Erika. **The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council**, (The Chapter VII Powers), Hart Publishing, Oxford, 2004.

Demekas, Dimitri G., Johannes Herderschee ve Davina Jacobs. **Kosovo: Institutions and Policies for Reconstruction and Growth**, International Monetary Fund, Washington, D.C., 2002.

Dinstein, Yoram. **The International Law of Belligerent Occupation**, Cambridge University Press, New York, 2009.

Dobbins, James. **The UN's Role in Nation-Building: From Congo to Iraq**, Rand Corporation, USA, 2005.

Doyle, Michael W..**UN Peacekeeping in Cambodia: UNTAC's Civil Mandate**, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 1995.

Durch, William J..**Twenty-First-Century Peace Operations**, (Peace Operations), United States Institute of Peace, Washington D.C., 2006.

Emiroğlu, Hüseyin. **Soğuk Savaş Sonrası Kosova Sorunu (1989-2000)**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2010.

Fabry, Mikulas. **Recognizing States**, Oxford University Press, New York, 2010.

Findlay, Trevor. **Cambodia: The Legacy and Lessons of UNTAC**, (Cambodia), Oxford University Press, New York, 1995.

Findlay, Trevor. **Challenges for the New Peacekeepers**, (Challenges), Oxford University Press, New York, 1996.

Findlay, Trevor. **The Use of Force in UN Peace Operations**, (The Use of Force), Oxford University Press, New York, 2002.

Fox, Gregory H..**Humanitarian Occupation**, Cambridge University Press, New York, 2008.

Franck, Thomas M..**Nation against Nation: What Happened to the U.N. Dream and What the USA Can Do about It**, Oxford University Press, New York, 1985.

Friesendorf, Cornelius. **The Military and Law Enforcement in Peace Operations: Lessons from Bosnia-Herzegovina and Kosovo**, LIT, Vienna, Geneva, 2010.

Goodrich, Leland M., Edvard Hambro ve Anne P. Simons. **Charter of the United Nations: Commentary and Documents**, Columbia University Press, New York, 1969.

Gönlübol, Mehmet. **Milletlerarası Siyasî Teşkilatlanma**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1975.

Gray, Christine. **International Law and the Use of Force**, (International Law), Oxford University Press, New York, 2008.

Gündüz, Aslan. **Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler Örnek Kararlar**, Beta, İstanbul, 2003.

Hall, Duncan H..**Mandates, Dependencies and Trusteeship**, Stevens & Sons Limited, London, 1948.

Hannum, Hurst. **Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination: The Accommodation of Conflicting Rights**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1996.

Hansard, Thomas C..**The Parliamentary Debates From the Year 1803 to the Present Time**, Cilt: XXXII, London, 1816.

Harder, Melissa Ann. **No Law but Order: Justice and Security Sector Reform in Kosovo**, Simon Fraser University, Vancouver, 2008.

Hill, Stephen M. ve Shahin P. Malik. **Peacekeeping and United Nations**, Dartmouth, Aldershot, 1996.

Holt, Victoria, Glyn Taylor ve Max Kelly. **Protecting Civilians in the Context of UN Peacekeeping Operations: Successes, Setbacks and Remaining Challenges**, Independent Study Jointly Commissioned by the Department of Peacekeeping Operations and the Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, New York, 2009.

Howard, Lise Morjé. **UN Peacekeeping in Civil Wars**, Cambridge University Press, New York, 2008.

Jelavich, Barbara. **History of the Balkans**(Cilt: I), Cambridge University Press, New York, 1983.

Jones, Seth G., Jeremy M. Wilson, Andrew Rathmell ve Jack K. Riley. **Establishing Law and Order After Conflict**, Rand Corporation, USA, 2005.

Judah, Tim. **Kosovo: What Everyone Needs to Know**, Oxford University Press, New York, 2008.

Kelly, Michael J..**Restoring and Maintaining Order in Complex Peace Operations**, Kluwer Law International, The Hague, 1999.

Kelsen, Hans. **The Law of the United Nations**, Stevens & Sons Limited, London, 1950.

Ker-Lindsay, James. **Kosovo: The Path to Contested Statehood in the Balkans**, I.B. Tauris, New York, 2009.

Klabbers, Jan. **An Introduction to International Institutional Law**, Cambridge University Press, New York, 2002.

Knoll, Bernhard. **The Legal Status of Territories Subject to Administration by International Organizations**, Cambridge University Press (Legal Status of Territories), New York, 2008.

Koeck, Franz Heribert, Daniela Horn ve Franz Leidenmuehler. **From Protectorate to Statehood**, Intersentia, Vienna, 2009.

Korhonen, Outi, Jutta Grass ve Katja Creutz. **International Post-Conflict Situations: New Challenges for Co-Operative Governance**, Erik Castrén Institute Research Reports (18/2006), Helsinki, 2006.

Latawski, Paul ve Martin Smith. **The Kosovo Crisis and the Evolution of Post-Cold War European Security**, Manchester University Press, Manchester, 2003.

Le Fur, Louis. **Devletlerarası Amme Hukuku**(Çev. Nihat Erim), Maarif Matbaası, Ankara, 1942.

Lowe, Vaughan, Adam Roberts, Jennifer Welsh ve Dominik Zaum (Ed.), **The United Nations Security Council and War: The Evolution of Thought and Practice since 1945**, Oxford University Press, New York, 2008.

Malanczuk, Peter. **Akehurst's Modern Introduction to International Law**, Routledge, New York, 1997.

Malcolm, Noel. **Kosovo: A Short History**, Macmillan, Great Britain, 1998.

Mason, John B..**The Danzig Dilemma: A Study in Peacemaking by Compromise**, Stanford University Press, California, 1946.

McCoubrey, Hilaire ve Nigel D. White. **The Blue Helmets: Legal Regulation of United Nations Military Operations**, Dartmouth, Aldershot, 1996.

Meier, Viktor. **Yugoslavia: A History of Its Demise**, Routledge, London, 1999.

Menemencioğlu, Etem. **Devletler Umumî Hukuku I** (I.Cilt), T.C. Kùltür Bakanlığı Siyasal Bilgiler Okulu Yayınları, İstanbul, 1938.

Meray, Seha L..**Devletler Hukukuna Giriş**, I. Cilt, (I. Cilt), Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1960.

Meray, Seha L..**Devletler Hukukuna Giriş**, II. Cilt, (II. Cilt), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1965.

Merrills, J. G..**International Dispute Settlement**, Cambridge University Press, New York, 2005.

Milano, Enrico. **Unlawful Territorial Situations in International Law** (Unlawful Territorial Situations), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2006.

Miller, David H..**The Drafting of the Covenant**, Cilt: II, G.P. Putnam's Sons, New York, 1928.

Morgenthau, Hans J..**Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace**, Mc Graw Hill, New York, 2006.

Murphy, Ray. **UN Peacekeeping in Lebanon, Somalia, and Kosovo**, (UN Peacekeeping), Cambridge University Press, New York, 2007.

Nasu, Hitoshi. **International Law on Peacekeeping: A Study of Article 40 of the UN Charter**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2009.

NATO Handbook, NATO Office of Information and Press, Brussels, 2001.

O'Neill, John Terence ve Nicholas Rees. **United Nations Peacekeeping in the Post-Cold War Era**, Routledge, London, 2005.

O'Neill, William G..**Kosovo: An Unfinished Peace**, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2002.

Omdan, Tefvik M..**Uluslararası Uyuşmazlıkların Yargı Dışı Barışçıl Yöntemlerle Çözümlemesi ve Barışı Destekleme Operasyonları**, Çağ Üniversitesi Yayınları, Adana, 2002.

Oppenheim, L..**International Law**, Cilt: I, Longmans Green and Co., Londra, 1912.

Oppenheim, L..**International Law A Treatise**, (Ed. Lauterpacht, H.), Cilt: II, Disputes, War and Neutrality, Longmans, London, 1940.

Öncü, Mehmet. **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Hukukî Temelleri ve İşlevleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2005.

Österdahl, Inger. **Threat to Peace: The Interpretation by the Security Council of Article 39 of the UN Charter**, Iustus Förlag, Uppsala, 1998.

Özbudun, Ergun. **Türk Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003.

Özkan, Işıl. **Avrupa Birliği Kamu Hukuku**, Seçkin, Ankara, 2011.

Özkan, Işıl. Göç, **İltica ve Sığınma Hukuku** (Göç, İltica ve Sığınma Hukuku), Seçkin, Ankara, 2013.

Parker, Tom. **The Ultimate Intervention: Revitalising the UN Trusteeship Council for the 21st Century**, Centre for European and Asian Studies at Norwegian School of Management, Norway, 2003.

Pazarcı, Hüseyin. **Uluslararası Hukuk**, (Uluslararası Hukuk), Turhan Kitabevi, Ankara, 2004.

Pazarcı, Hüseyin. **Uluslararası Hukuk Dersleri**, (2. Kitap), Turhan Kitabevi, Ankara, 2013.

Perriello, Tom ve Marieke Wierda. **Lessons from the Deployment of International Judges and Prosecutors in Kosovo**, International Center for Transitional Justice, New York, 2006.

Pictet, Jean S..**Commentary IV Geneva Convention**, International Committee of the Red Cross, Geneva, 1958.

Porretto, Gabriele ve Sylvain Vité. **The Application of International Humanitarian Law and Human Rights Law to International Organisations**, Research Paper Series No.1/2006, University Centre for International Humanitarian Law, Geneva, 2006.

Ratner, Steven R..**The New UN Peacekeeping: Building Peace in Lands of Conflict after the Cold War**,(The New UN Peacekeeping), ST. Martin's Press, New York, 1995.

Regional Surveys of the World: Central and South-Eastern Europe 2004, Europa Publications, United Kingdom, 2003.

Reka, Blerim. **UNMIK as an International Governance in Post-War Kosova: NATO's Intervention, UN Administration and Kosovar Aspirations**, LogosA, Üsküp, 2003.

Russell, Frank M. **The International Government of the Saar**, University of California Press, Berkeley, 1926.

Russell, Ruth B. ve Jeannette E. Muther. **A History of the United Nations Charter**, The Brookings Institution, Washington D.C., 1958.

Salamun, Michaela. **Democratic Governance in International Territorial Administration**, Nomos, Baden-Baden, 2005.

Sarooshi, Danesh. **The United Nations and the Development of Collective Security: The Delegation by the UN Security Council of its Chapter VII Powers**, (The United Nations), Clarendon Press, Oxford, 1999.

Schermers, Henry G. ve Niels M. Blokker. **International Institutional Law**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2011.

Schweigman, David. **The Authority of the Security Council under Chapter VII of the Charter: Legal Limits and the Role of the International Court of Justice**, Kluwer Law International, The Hague, 2001.

Seyersted, Finn. **Common Law of International Organizations**, (International Organizations), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2008.

Shaw, Malcolm N. **International Law**, Cambridge University Press, New York, 2008.

Smuts, Jan C..**The League of Nations: A Practical Suggestion**, Hodder and Stoughton, London, 1918.

Smyrek, Daniel S..**Internationally Administered Territories – International Protectorates?**, Duncker & Humblot, Berlin, 2006.

Stahn, Carsten. **The Law and Practice of Interational Territorial Administration**, (International Territorial Administration), Cambridge University Press, New York, 2008.

Strupp, Karl. **Avrupa ve Amerika Umumî Hukuku Düvel Mebdeleri**, Milliyet Matbaası, İstanbul, 1929.

Stuart, Graham H..**The International City of Tangier**, Standford University Press, California, 1955.

Suhrke, Astri, Michael Barutciski, Peta Sandison ve Rick Garlock. **The Kosovo Refugee Crisis: An Independent Evaluation of UNHCR’s Emergency Preparedness and Response**, UNHCR Evaluation and Policy Analysis Unit, Geneva, 2000.

Suhrke, Astri, Kristian B. Harpviken ve Arne Strand. **Conflictual Peacebuilding: Afghanistan Two Years after Bonn**, Chr. Michelsen Institute Report R 2004: 4, <<http://www.cmi.no/publications/file/1763-conflictual-peacebuilding.pdf>> (12.01.2013).

Sur, Melda. **Uluslararası Hukukun Esasları**, (Uluslararası Hukukun), Beta, İstanbul, 2013.

Tangör, Burak. **Avrupa Güvenlik Yönetişimi: Bosna, Kosova ve Makedonya Krizleri**, Seçkin, Ankara, 2008.

Tezcan, Durmuş, Mustafa Ruhan Erdem, Oğuz Sancakdar ve Rifat Murat Önok. **İnsan Hakları El Kitabı**, Seçkin, Ankara, 2010.

Tezcan, Durmuş, Mustafa Ruhan Erdem ve Murat R. Önok. **Uluslararası Ceza Hukuku**, Seçkin, Ankara, 2009.

Teziç, Erdoğan. **Anayasa Hukuku**, Beta, İstanbul, 2007.

Thakur, Ramesh. **The United Nations, Peace and Security: From Collective Security to Responsibility to Protect**, Cambridge University Press, New York, 2006.

The Independent International Commission on Kosovo, **The Kosovo Report**, Oxford University Press, New York, 2000.

The Responsibility to Protect, Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty (*ICISS*), International Development Research Centre, Canada, 2001.

The United Nations Conference on International Organization, San Francisco, California April 25 to June 26, 1945: Selected Documents, United States Government Printing Office, Washington, 1946.

Toussaint, Charmian E..**The Trusteeship System of the United Nations**, Stevens & Sons Limited, London, 1956.

UN Department of Peacekeeping Operations and Department of Field Support, **Civil Affairs Handbook**, New York, 2012.

United Nations Department of Peacekeeping Operations, **Handbook on UN Multidimensional Peacekeeping Operations**, New York, 2003.

United Nations Department of Peacekeeping Operations Department of Field Support, **United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines**, New York, 2008.

Ülger, İrfan Kaya. **Yugoslavya Neden Parçalandı? Balkan Dramının Perde Arkası**, Seçkin, Ankara, 2003.

Verzijl, J. H. W..**International Law in Historical Perspective, Part II International Persons**, A.W. Sijthoff, Leyden, 1969.

Vickers, Miranda. **Between Serb and Albanian: A History of Kosovo**, (A History of Kosovo), Columbia University Press, New York, 1998.

Vickers, Miranda. **The Albanians: A Modern History**, (The Albanians), I. B. Tauris Publishers, London - New York, 1999.

Volger, Helmut. **A Concise Encyclopedia of the United Nations**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2010.

Von Glahn, Gerhard ve James L. Taulbee. **Law Among Nations: An Introduction to Public International Law**, Longman, New York, 2007.

Walters, F. P..**A History of the League of Nations**, Oxford University Press, London, 1952.

Weller, Marc. **Contested Statehood: Kosovo's Struggle for Independence**, (Contested Statehood), Oxford University Press, New York, 2009.

Wentz, Larry. **Lessons from Kosovo: The KFOR Experience**, CCRP Publication Series, Washington D.C., 2002.

Wheeler, Nicholas J..**Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society**, (Saving Strangers), Oxford Univeristy Press, New York, 2000.

Wilde, Ralph. **International Territorial Administration: How Trusteeship and the Civilizing Mission Never Went Away**, (International Territorial Administration), Oxford University Press, New York, 2008.

Wright, Quincy. **Mandates Under the League of Nations**, The University of Chicago Press, Chicago, 1930.

Ydit, Méir. **Internationalised Territories**, A. W. Sythoff, Leyden, 1961.

Zaum, Dominik. **The Sovereignty Paradox: The Norms and Politics of International Statebuilding**, Oxford University Press, New York, 2007.

MAKALELER

Abadan, Nermin. “Vesayet Rejimi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 2, 1954, ss. 289-311.

Afsah, Ebrahim. “Afghanistan, Conflict”, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (25.11.2009).

Afsah, Ebrahim. “Cold War (1947-1991)”, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (25.11.2009).

Afsah, Ebrahim ve Alexandra H. Guhr. “Afghanistan: Building a State to Keep the Peace”, **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 9, 2005, ss. 373-456.

Akande, Dapo. “International Organizations”, **International Law**, Ed. Malcolm D. Evans, Oxford University Press, New York, 2010, ss. 252-283.

Akande, Dapo. "The International Court of Justice and the Security Council: Is there Room for Judicial Control of Decisions of the Political Organs of the United Nations?", **International and Comparative Law Quarterly**, Cilt: 46, 1997, ss. 309-343.

Akande, Dapo, Tim Murithi, Tarcisio Gazzini, Nikolaos Tsagourias ve Enrico Milano. "Old Questions and New Challenges for the U.N. Security System: The Role of the Security Council in the Light of the Charter's Reform", **Journal of International Law and Policy**, Cilt: 5, 2007, ss. 1-48, <https://www.law.upenn.edu/journals/jil/jilp/articles/5-1_Gazzini_Tarcisio.pdf> (11.02.2012).

Akipek, Serap. "Birleşmiş Milletler Örgütü Denetiminde Vesayet Altında Ülke Bulunmaması, Sömürgeciliğin De Sonu Anlamına Mı Geliyor?", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 50, Sayı: 1, 2001, ss. 1-10.

Anghie, Antony. "Finding the Peripheries: Sovereignty and Colonialism in Nineteenth Century International Law", **Harvard International Law Journal**, Cilt: 40, Sayı: 1, 1999, ("Finding the Peripheries"), ss. 1-80.

Arsava, Füsün. "Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: XV, Sayı: 1, 2011, ss. 101-124.

Azarkan, Ezeli. "Uluslararası İnsancıl Hukuk ve Birleşmiş Milletler Askerî Operasyonları", **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: X, Sayı: 1-2, 2006, ss.83-104.

Bain, William. "The Idea of Trusteeship in International Society", **The Round Table**, Cilt: 92, Sayı: 368, 2003, ss. 67-76.

Bantz, Vincent P.. "The International Legal Status of Condominia", **Florida Journal of International Law**, Cilt: 12, 1998, ss. 77-152.

Başkaracaoğlu, Elif. “Kongo Topraklarındaki Silâhlı Faaliyetler Davası”, **Milletlerarası Adalet Divanı Kararları (1990-2007)**, Beta, İstanbul, 2008, ss. 55-80.

Başlar, Kemal. “Antarktika Antlaşmalar Sistemi (1961-2001): 40 Yılın Ardından Antarktika’nın Hukuki Rejimi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 52, Sayı: 2, 2003, ss. 77-99.

Bayıllıoğlu, Uğur. “Uluslararasılaşmış Kosova Mahkeme Sistemi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 62, Sayı: 2, 2013, ss. 407-440.

Beauvais, Joel C.. “Benevolent Despotism: A Critique of U.N. State-Building in East Timor”, **New York University Journal of International Law & Policy**, Cilt: 33, 2000-2001, ss. 1101-1178.

Benvenisti, Eyal. “Occupation, Belligerent”, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>>(28.12.2009).

Benzing, Markus. “International Administration of Territories”, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (25.11.2010).

Benzing, Markus. “Midwifing a New State: The United Nations in East Timor”, **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 9, 2005, (“Midwifing a New State”), ss. 295-372.

Bernabéu, Irene. “Laying the Foundations of Democracy? Reconsidering Security Sector Reform under UN Auspices in Kosovo”, **Security Dialogue**, Cilt: 38, Sayı: 1, 2007, ss. 71-92.

Bhuta, Nehal. “The Antinomies of Transformative Occupation”, **The European Journal of International Law**, Cilt: 16, Sayı: 4, 2005, ss. 721-740.

Binder, Christina. "Uniting for Peace Resolution (1950)", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>>(09.12.2009).

Blokker, Niels M.. "International Organizations or Institutions, Implied Powers", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>>(09.12.2009).

Blokker, Niels. "Beyond 'Dili': On the Powers and Practice of International Organizations", **State, Sovereignty, and International Governance**, Ed. Gerard Kreijen, Oxford University Press, New York, 2002, (Beyond Dili), s. 299-322.

Boelaert-Suominen, Sonia. "The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia and the Kosovo Conflict", **International Review of the Red Cross**, Cilt: 837, 2000, <<http://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jqd2.htm>> (18.09.2013).

Boon, Kristen. "Legislative Reform in Post-conflict Zones: Jus Post Bellum and the Contemporary Occupant's Law-Making Powers", **McGill Law Journal**, Cilt: 50, 2005, ss. 285-326.

Boothby, Derek. "The Political Challenges of Administering Eastern Slavonia", **Global Governance**, Cilt: 10, Sayı: 1, 2004, ss. 37-51.

Bothe, Michael. "Occupation, Belligerent", **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: III, Ed. Rudolf Bernhardt, Elsevier, Amsterdam, 1997, ss. 763-766.

Bothe, Michael. "Occupation, Pacific", **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: III, Ed. Rudolf Bernhardt, Elsevier, Amsterdam, 1997, ss. 766-768.

Bothe, Michael. "Peace-keeping", **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Ed. Bruno Simma, Oxford University Press, New York, 2002, ss. 648-700.

Bothe, Michael ve Thomas Dorschel. "The UN Peacekeeping Experience", **The Handbook of the Law of Visiting Forces**, Ed. Dieter Fleck, Oxford University Press, New York, 2001, ss. 487-506.

Bothe, Michael ve Thilo Marauhn. "UN Administration of Kosovo and East Timor: Concept, Legality and Limitations of Security-Council Mandated Trusteeship Administration", **Kosovo and International Community: A Legal Assessment**, Ed. Christian Tomuschat, Kluwer Law International, The Hague, 2002, (UN Administration of Kosovo and East Timor), ss. 217-242.

Bothe, Michael ve Thilo Marauhn. "The United Nations in Kosovo and East Timor – Problems of a Trusteeship Administration", **International Peacekeeping**, Cilt: 6, Sayı: 4-6, 2000, (Problems of a Trusteeship Administration), ss. 152-156.

Boutros-Ghali, Boutros. "Beyond Peacekeeping", **NYU Journal of International Law and Politics**, Cilt: 25, 1992, ss. 113-121.

Brand, Marcus G.. "Instititton-Building and Human Rights Protection in Kosovo in the Light of UNMIK Legislation", **Nordic Journal of International Law**, Cilt: 70, 2001, ss. 461-488.

Brierly, J.L.. "Trusts and Mandates", **British Year Book of International Law**, Cilt: 10, 1929, ss. 217-219.

Calic, Marie-Janine. "Kosovo in the Twentieth Century: A Historical Account", **Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention: Selective Indignation, Collective Action, and International Citizenship**, Ed. Albrecht Schnabel, Ramesh Thakur, United Nations Univesity Press, USA, 2000, ss. 19-31.

Call, Charles T. ve Elizabeth M. Cousens, “Ending Wars and Building Peace: International Responses to War-Torn Societies”, **International Studies Perspectives**, Cilt: 9, 2008, ss. 1-21.

Caplan, Richard. “International Authority and State Building: The Case of Bosnia and Herzegovina”, **Global Governance**, Cilt: 10, 2004, ss. 53-65.

Carlowitz, Leopold Von. “UNMIK Lawmaking between Effective Peace Support and Internal Self-determination”, **Archiv des Völkerrechts**, Cilt: 41, 2003, ss. 336-393.

Cassese, Antonio. “Ex iniuria ius oritur: Are We Moving towards International Legitimation of Forcible Humanitarian Countermeasures in the World Community?”, **European Journal of International Law**, Cilt: 10, 1999, ss. 23-30.

Cerone, John ve Clive Baldwin. “Explaining and Evaluating the UNMIK Court System”, 28 January 2003, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1647211> (18.09.2013).

Chesterman, Simon. “East Timor in Transition: Self-determination, State-building and the United Nations”, **International Peacekeeping**, Cilt: 9, Sayı: 1, 2002, ss. 45-76.

Chesterman, Simon. “State-Building and the United Nations: A Critical Overview”, **Facets and Practices of State-Building**, Ed. Julia Raue ve Patrick Sutter, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2009, ss. 107-125.

Chesterman, Simon. “Tiptoeing Through Afghanistan: The Future of UN State-Building”, **An International Peace Academy Report (2002)**, <<http://www.ipinst.org/~ipinst/media/pdf/publications/afghanistan0902.pdf>> (11.02.2013).

Chesterman, Simon. "Virtual Trusteeship", **The UN Security Council: From the Cold War to the 21st Century**, Ed. David M. Malone, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2004, ss. 219-233.

Chopra, Jarat. "Building State Failure in East Timor", **Development and Change**, Cilt: 33, Sayı: 5, 2002, ss. 979-1000.

Chopra, Jarat. "Introducing Peace-Maintenance", **Global Governance**, Cilt: 4, 1998, ss. 1-18.

Chopra, Jarat. "Introductory Note to UNTAET Regulation 13", **International Legal Materials**, Cilt: 39, 2000, ss. 936-938.

Chopra, Jarat. "The UN's Kingdom of East Timor", **Survival**, Cilt: 42, Sayı: 3, 2000, ss. 27-39.

Chopra, Jarat ve Tanja Hohe. "Participatory Intervention", **Global Governance**, Cilt: 10, 2004, ss. 289-305.

Clark, Roger S.. "The 'Decolonization' of East Timor and the United Nations Norms on Self-Determination and Aggression", **The Yale Journal of World Public Order**, Cilt: 7, 1980, (The Decolonization of East Timor), ss. 2-44.

Clemons, Elgin. "No Peace to Keep: Six and Three-Quarters Peacekeepers", **New York University Journal of International Law and Politics**, Cilt: 26, 1993, ss. 107-141.

Cockayne, James ve David M. Malone. "The Ralph Bunche Centennial: Peace Operations Then and Now", **Global Governance**, Cilt: 11, 2005, ss. 331-350.

Corell, Hans. “A Challenge to the United Nations and the World: Developing the Rule of Law”, **Temple International & Comparative Law Journal**, Cilt: 18, Sayı: 2, 2004, ss. 101-111.

Criswell, Dianne M.. “Durable Consent and a Strong Transitional Peacekeeping Plan: The Success of UNTAET in Light of the Lessons Learned in Cambodia”, **Pacific Rim Law & Policy Journal**, Cilt: 11, Sayı: 3, 2002, ss. 577-612.

Daglish, Kristen ve Hitoshi Nasu. “Towards a True Incarnation of the Rule of Law in War-Torn Territories: Centring Peacebuilding in the Will of the People”, **Netherlands International Law Review**, Cilt: 54, Sayı: 1, 2007, ss. 81-114.

D’amato, Anthony. “Domestic Jurisdiction”, **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: I, (Ed. Rudolf Bernhardt), North-Holland, Amsterdam, 1992, ss. 1090-1096.

Day, Graham, Christopher Freeman. “Operationalizing the Responsibility to Protect – the Policekeeping Approach”, **Global Governance**, Cilt: 11, 2005, ss. 139-146.

De Brabandere, Eric. “Human Rights Accountability of International Administrations: Theory and Practice in East Timor”, **Accountability for Human Rights Violations by International Organisations**, Ed. Jan Wouters, Eva Brems, Stefan Smis ve Pierre Schmitt, Intersentia, Antwerp, 2010, (Human Rights), ss. 331-354.

De Hoogh, André J. J.. “Attribution or Delegation of (Legislative) Power by the Security Council? The Case of the United Nations Transitional Administration in East Timor (UNTAET)”, **International Peacekeeping: The Yearbook of International Peace Operations**, Cilt: 7, 2001, ss. 1-41.

De Wet, Erika. "The Direct Administration of Territories by the United Nations and its Member States in the Post Cold War Era: Legal Bases and Implications for National Law", **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 8, 2004, (The Direct Administration of Territories), ss. 291-340.

De Wet, Erika. "The Governance of Kosovo: Security Council Resolution 1244 and the Establishment and Functioning of EULEX", **American Journal of International Law**, Cilt: 103,2009, (The Governance of Kosovo), ss. 83-96.

De Wet, Erika ve Michael Wood. "Collective Security", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>>(15.09.2011).

De Wet, Erika ve Michael Wood. "Peace, Threat to", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>>(09.12.2009).

Deiwert, Brian. "A New Trusteeship for World Peace and Security: Can an Old League of Nations Idea be Applied to a Twenty-first Century Iraq", **Indiana International & Comparative Law Review**, Cilt: 14, Sayı: 3, 2004, ss. 771-806.

Denk, Erdem. "NATO'nun Kosova Müdahalesi ve Uluslararası Hukuk", **Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Vecdi Aral'a Armağan**, Kocaeli, 2001, ss. 97-116.

Dickinson, Laura A.. "Transitional Justice in Afghanistan: The Promise of Mixed Tribunals", **Denver Journal of International Law**, Cilt: 31, Sayı: 1, 2002, ss.23-42.

Diehl, Paul F.. "Peacekeeping Operations and Quest for Peace", **Political Science Quarterly**, Cilt: 103, Sayı: 3, 1988, ss. 485-507.

Dinstein, Yoram. "Legislation under Article 43 of the Hague Regulations: Belligerent Occupation and Peacebuilding", (Legislation under Article 43), **Program on Humanitarian Policy and Conflict Research**, Harvard University, Occasional Paper Series, Fall 2004, No. 1.

Durch, William J.. "UN Temporary Executive Authority", **The Evolution of UN Peacekeeping**, (Ed. William J. Durch), St. Martin's Press, New York, 1993, ss. 285-298.

Ermacora, Felix. "Article 2 (7)", **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Ed. Bruno Simma, Oxford University Press, New York, 1995, ss. 139-154 .

Engers, J. F.. "The United Nations Travel and Identity Document for Namibians", **The American Journal of International Law**, Cilt: 65,1971, ss. 571-578.

Englebert, Pierre ve Denis M. Tull. "Postconflict Reconstruction in Africa: Flawed Ideas about Failed States", **International Security**, Cilt: 32, Sayı: 4, 2008, ss. 106-139.

Erkiner, Hakkı Hakan. "Yirmi Birinci Yüzyılda, Birleşmiş Milletler'in "Hukuk Devleti" Ve "Hukukun Üstünlüğü" Yaklaşımı Ve Bunun Uluslararası Hukuk Bakımından Yeri Ve Değeri", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 71, Sayı: 1, 2013, ss. 353-380.

Etcheson, Craig. "Civil War and the Coalition Government of Democratic Kampuchea", **Third World Quarterly**, Cilt: 9, Sayı: 1, 1987, ss. 187-202.

Fassbender, Bardo. "Reforming the United Nations", **Die Friedens Warte**, Cilt: 73, Sayı: 1, 1998, ss. 427-442.

Fearon, James D. ve David D. Laitin. "Neotrusteeship and the Problem of Weak States", **International Security**, Cilt: 28, Sayı: 4, 2004, ss. 5-43.

Feichtner, Isabel. "Common Interest", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>>(11.12.2009).

Fenwick, Charles G.. "The International Status of Tangier", **American Journal of International Law**, Cilt: 23, Sayı: 1, 1929, ss. 140-143.

Fitschen, Thomas. "Vienna Congress (1815)", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (10.12.2009).

Franck, Thomas M. ve Paul Hoffman. "The Right of Self-Determination in Very Small Places", **New York University Journal of International Law and Politics**, Cilt: 8, 1975-1976, ss. 331-386.

Franckx Erik, Ann Pauwels ve Stefaan Smis. "An International Trusteeship for Kosovo: Attempt to Find a Solution to the Conflict", **Studia Diplomatica**, Cilt: LII, 1999, ss. 155-166.

Franke, Volker C. ve Andrea Warnecke. "Building Peace: An Inventory of UN Peace Missions since the End of the Cold War", **International Peacekeeping**, Cilt: 16, Sayı: 3, 2009, ss. 407-436.

Friedrich, Jürgen. "UNMIK in Kosovo: Struggling with Uncertainty", **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 9, 2005, ss. 225-293.

Frowein, Jochen A. ve Nico Krisch. "Article 39", **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Ed. Bruno Simma, Oxford University Press, New York, 2002, ss. 717-729.

Frowein, Jochen A. ve Nico Krisch. "Article 40", **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Ed. Bruno Simma, Oxford University Press, New York, 2002, ss. 729-735.

Frowein, Jochen A. ve Nico Krisch. "Article 41", **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Ed. Bruno Simma, Oxford University Press, New York, 2002, ss. 735-749.

Frowein, Jochen A. ve Nico Krisch. "Introduction to Chapter VII", **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Ed. Bruno Simma, Oxford University Press, New York, 2002, ss. 701-716.

Gill, Terry D.. "Legal and Some Political Limitations on the Power of the UN Security Council to Exercise Its Enforcement Powers Under Chapter VII of the Charter", **Netherlands Yearbook of International Law**, Cilt: 26, 1995, ss. 33-138.

Goodwin, Morag. "From Province to Protectorate to State? Speculation on the Impact of Kosovo's Genesis upon the Doctrines of International Law", **German Law Journal**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2007, ss. 1-20.

Gordon, Ruth. "Mandates", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>>(11.10.2009).

Gordon, Ruth. "Saving Failed States: Sometimes a Neocolonialist Notion", **American University Journal of International Law & Policy**, Cilt: 12, Sayı: 6, 1997, (Saving Failed States), ss. 903-974.

Goulding, Marrack. "The Evolution of United Nations Peacekeeping", **International Affairs**, Cilt: 69, Sayı: 3, 1993, (The Evolution), ss. 451-464.

Goulding, Marrack. "The UN Secretary-General", **The UN Security Council: From the Cold War to the 21st Century**, Ed. David M. Malone, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2004, ss. 267-280.

Göçer, Mahmut. "Uluslararası Adalet Divanı İle Güvenlik Konseyi Arasında Yetki Çatışması", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: XI, Sayı: 1-2, 2007, ss. 693-709.

Grant, Thomas D.. “Extending Decolonization: How the United Nations might have Addressed Kosovo”, **Georgia Journal of International and Comparative Law**, Cilt: 28, 1999, ss. 9-54.

Gray, Christine. “The Use of Force and the International Legal Order”, **International Law**, Ed. Malcolm D. Evans, Oxford University Press, New York, 2010, (The Use of Force), ss. 615-647.

Greener, B.K.. “UNPOL: UN Police as Peacekeepers”, **Policing and Society: An International Journal of Research and Policy**, Cilt: 19, Sayı: 2, 2009, ss. 106-118.

Greenwood, Christopher. “International Law and Pre-emptive Use of Force: Afghanistan, Al-Qaida, and Iraq”, **San Diego International Law Journal**, Cilt: 4, 2003, ss. 7-37.

Greenwood, Christopher. “The Administration of Occupied Territory in International Law” **International Law and the Administration of Occupied Territories**, (Ed. Emma Playfair), Clarendon Press, Oxford, 1992, (Administration of Occupied Territory), ss. 241-266.

Grewe, Wilhelm G.. “The History of the United Nations”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Ed. Bruno Simma, Oxford University Press, New York, 1995, ss. 1-23.

Groom, J. R.. “The Trusteeship Council: A Successful Demise”, **The United Nations at the Millenium: The Principal Organs**, Ed. Paul Taylor ve A. J. R. Groom, Continuum, London, 2000, ss. 142-176.

Gruss, Daniel. “UNTEA and West New Guinea”, **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 9, 2005, ss. 97-126.

Gülener, Serdar. “Çatışmacı Bir Geçmişten Uzlaşmacı Bir Geleceğe Geçişte Adalet Arayışı: Geçiş Dönemi Adaleti ve Mekanizmalarına Genel Bir Bakış”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: 8, Sayı: 32, 2012, ss. 43-76.

Güngör, Uğur. “Günümüzde Barış Operasyonları”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 8, 2008, ss. 7-19.

Hacıoğlu, Berat Lale. “NATO’s Intervention in Kosovo: Historical, Political and Legal Aspects”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: XI, Sayı: 1-2, 2007, ss. 777-813.

Halatçı, Ülkü. “11 Eylül Terörist Saldırıları Ve Afganistan Operasyonu’nun Bir Değerlendirmesi”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: 2, Sayı: 7, 2006, ss. 80-98.

Halderman, John W.. “United Nations Territorial Administration and the Development of the Chareter”, **Duke Law Journal**, Cilt: 1964, Sayı: 1, 1964, ss. 95-108.

Han, Sonia K.. “Building a Peace that Lasts: The United Nations and Post-Civil War Peace-Building”, **New York University Journal of International Law and Politics**, Cilt: 26, 1994, ss. 837-892.

Harland, David. “Legitimacy and Effectiveness in International Administration”, **Global Governance**, Cilt: 10, 2004, ss. 15-19.

Harper, Erica. “Delivering Justice in the Wake of Mass Violence: New Approaches to Transitional Justice”, **Journal of Conflict and Security Law**, Cilt: 10, 2005, ss. 149-185.

Haris, Walter B.. “Tangier and Internationalisation”, **Journal of the British Institute of International Affairs**, Cilt: 2, Sayı: 6, 1923, ss. 233-250.

Hartmann, Michael E.. "International Judges and Prosecutors in Kosovo: A New Model for Post-Conflict Peacekeeping", **United States Institute of Peace**, Special Report 112, October 2003.

Helman, Gerald B. ve Steven R. Ratner. "Saving Failed States", **Foreign Policy**, Cilt: 89, Winter 1993, <http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/06/21/saving_failed_states>(06.08.2009).

Hochschild, Fabrizio. "'It's Better to Leave, We Can't Protect You': Flight in the First Months of United Nations Transitional Administrations in Kosovo and East Timor", **Journal of Refugee Studies**, Cilt: 17, Sayı: 3, 2004, ss. 286-300.

Holt, Victoria K. ve Alix J. Boucher. "Framing the Issue: UN Responses to Corruption and Criminal Networks in Post-Conflict Settings", **International Peacekeeping**, Cilt: 16, Sayı: 1, 2009, ss. 20-32.

Irscher, Tobias H.. "The Legal Framework for the Activities of the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo: The Charter, Human Rights, and the Law of Occupation", **German Yearbook of International Law**, Cilt: 44,2001, ss. 353-395.

Istrefi, Remzije. "Should the United Nations Create an Independent Human Rights Body in a Transitional Administration?: The Case of the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK)", **Accountability for Human Rights Violations by International Organisations**, Ed. Jan Wouters, Eva Brems, Stefan Smis ve Pierre Schmitt, Intersentia, Antwerp, 2010, ss. 355-372.

Jackson, Robert. "International Engagement in War-Torn Countries", **Global Governance**, Cilt: 10, 2004, ss. 21-36.

Jacobson, Harold K.. "ONUC's Civilian Operations: State-Preserving and State-Building", **World Politics**, Cilt: 17, Sayı: 1, 1964, ss. 75-107.

Jago, Marianne. “InterFET: An Account of Intervention with Consent in East Timor”, **International Peacekeeping**, Cilt: 17, Sayı: 3, 2010, ss. 377-394.

Karakoç, Jülide. “ABD’nin Soğuk Savaş Sonrası Hegemonya Çabaları Etkisinde NATO’nun Kosova Müdahalesi”, **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2006, ss. 227-242.

Karaosmanoğlu, Ali L.. “Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 2 nci Madde 7 nci Fıkrasının İç Savaşlar Bakımından Yorumu”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXVII, No. 3, 1972, Doç. Dr. Cem Sar’a Armağan, ss. 185-200.

Keller, Lucy. “UNTAC in Cambodia – from Occupation, Civil War and Genocide to Peace”, **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 9, 2005, ss. 127-178.

Kelsen, Hans. “The Free Territory of Trieste under the United Nations”, **The Year Book of World Affairs 1950**, Stevens & Sons Limited, London, 1950, ss. 174-190.

Keskin, Funda. “Silahlı Çatışmalar Hukukunun B.M. Kuvvetlerine Uygulanması”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 52, Sayı: 1, 1997, ss. 447-466.

Klein, Eckart. “International Régimes”, **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: II, (Ed. Rudolf Bernhardt), Elsevier, Amsterdam, 1995, ss. 1354-1359.

Knoll, Bernhard. “Fuzzy Statehood: An International Legal Perspective on Kosovo’s Declaration of Independence”, **Review of Central and Eastern European Law**, Cilt: 34, 2009, ss. 361-402.

Kondoeh, Boris. “The United Nations Administration of East Timor”, **Journal of Conflict and Security Law**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2001, ss. 245-265.

Koskenniemi, Martti. "The Police in the Temple, Order, Justice and the UN: A Dialectical View", **European Journal of International Law**, Cilt: 6, 1995, ss. 325-348.

Köse, Dilşad Türkmenoğlu. "Doğu Timor: Yeni Devlet Eski Kaos", **Dünya Çatışmaları- Çatışma Bölgeleri ve Konuları**, 2. Cilt, Ed. Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman, Ankara, 2010, ss. 517-530.

Krieger, Heike. "A Conflict of Norms: The Relationship between Humanitarian Law and Human Rights Law in the ICRC Customary Law Study", **Journal of Conflict & Security Law**, Cilt: 11, Sayı: 2, 2006, ss. 265-291.

Kunig, Philip. "Intervention, Prohibition of", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>>(09.09.2009).

Kutbay, Elif Yeneroğlu. "Maintenance of International Peace and Security: A Historical Assessment of the Evolution of United", **Ege Akademik Bakış**, Cilt: 4, Sayı: 1, 2004, ss. 125-132.

Lambourne, Wendy. "Transitional Justice and Peacebuilding after Mass Violence", **The International Journal of Transitional Justice**, Cilt: 3, 2009, ss. 28-48.

Lauterpacht, Elihu. "The Contemporary Practice of the United Kingdom in the Field of International Law: Survey and Comment", **The International and Comparative Law Quarterly**, Cilt: 5, Sayı: 3, 1956, (Contemporary Practice), ss. 405-446.

Lauterpacht, Elihu. "The Development of the Law of International Organization by the Decisions of International Tribunals", **Recueil des Cours**, Cilt: 152, 1976, (The Development of the Law), ss. 387-478.

Lim, Darren. "United Nations Governance of Failed States: Proposing the Foundations of a Comprehensive Framework", **Monash University Law Review**, Cilt: 32, 2006, ss. 296-334.

Linton, Suzannah. "Rising from the Ashes: the Creation of a Viable Criminal Justice System in East Timor", **Melbourne University Law Review**, Cilt: 25, 2001, ss. 122-180.

Lorenz, Roger F. M.. "The Rule of Law in Kosovo: Problems and Prospects", **Criminal Law Forum**, Cilt: 11, Sayı: 2, 2000, ss. 127-142.

Macdonald, R. ST. J.. "The International Sea-Bed Authority", **Studi di Diritto Internazionale in Onore di Gaetano Arangio-Ruiz III**, Editoriale Scientifica, Napoli, 2004, ss. 2213-2230 .

Malanczuk, Peter. "Jerusalem", **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: III, Ed. Rudolf Bernhardt, Elsevier, Amsterdam, 1997, ss. 7-19.

Marshall, David ve Shelley Inglis. "The Disempowerment of Human Rights-Based Justice in the United Nations Mission in Kosovo", **Harvard Human Rights Journal**, Cilt: 16, 2003, ss. 95-146.

Martin, Ian ve Alexander Mayer-Rieckh. "The United Nations and East Timor: From Self-Determination to State-Building", **International Peacekeeping**, Cilt: 12, Sayı: 1, 2005, ss. 125-145.

Matheson, Michael J.. "United Nations Governance of Postconflict Societies", **American Journal of International Law**, Cilt: 95, 2001, ss. 76-85.

Matz – Lück, Nele. "Namibia", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (25.11.2009).

Matz, Nele. "Civilization and the Mandate System under the League of Nations as Origin of Trusteeship", **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 9, 2005, ss. 47-95.

Maynes, Charles W.. "Containing Ethnic Conflict", **Foreign Policy**, Cilt: 90, Spring, 1993, ss. 3-21.

Mégret, Frédéric ve Florian Hoffmann. "The UN as a Human Rights Violator? Some Reflections on the United Nations Changing Human Rights Responsibilities", **Human Rights Quarterly**, Cilt: 25, 2003, ss. 314-342.

Milanović Marko and Tatjana Papić. "As Bad As It Gets: The European Court of Human Rights's Behrami and Saramati Decision and General International Law", **International and Comparative Law Quarterly**, Cilt: 58, 2009, ss. 267-296.

Miller, Anthony. "The Privileges and Immunities of the United Nations", **International Organizations Law Review**, Cilt: 6, 2009, ss. 7-115.

Momirov, Aleksander. "Local Impact of 'UN Accountability' Under International Law: The Rise and Fall of UNMIK's Human Rights Advisory Panel", **International Peacekeeping**, Cilt: 19, Sayı: 1, 2012, ss. 3-18.

Morphet, Sally. "Organizing Civil Administration in Peace-Maintenance", **Global Governance**, Cilt: 4, 1998, ss. 41-60.

Morrison, Fred L.. "Condominium and Coimperium", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>>(01.12.2009).

Morrow, Ian F. D.. "The International Status of the Free City of Danzig", **British Yearbook of International Law**, Cilt: 18, 1937, ss. 114-126.

Morrow, Jonathan ve Rachel White. “The United Nations in Transitional East Timor: International Standards and Reality of Governance”, **Australian Year Book of International Law**, Cilt: 22, 2002, ss. 1-45.

Murati, Gjylbehare Bela. “The Ombudsperson Institution vs the United Nations Mission in Kosovo (UNMIK)”, **Accountability for Human Rights Violations by International Organisations**, Ed. Jan Wouters, Eva Brems, Stefan Smis ve Pierre Schmitt, Intersentia, Antwerp, 2010, ss. 373-400.

Murphy, Sean D.. “Nation Building: A Look at Somalia”, **Tulane Journal of International and Comparative Law**, Cilt: 3, 1995, (Somalia), ss. 19-43.

Omdan, Tevfik. “Eski Yugoslavya ile İlgili Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu ve Yasal Dayanağı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 40, 1996, ss. 131-151.

Orrico, Débora Garcia. “Kosovo”, **Security Council Resolutions under Chapter VII: Design, Implementation and Accountabilities**, Ed. Blanca Antonini, Fride, Madrid, 2009, ss. 117-154.

Orakhelashvili, Alexander. “The Legal Basis of the United Nations Peace-Keeping Operations”, **Virginia Journal of International Law**, Cilt: 43, Sayı: 2, 2003, ss. 485-524.

OSCE Kosovo Verification Mission, “Historical and Political Background to the Conflict”, **New Approaches in International Criminal Justice: Kosovo, East Timor, Sierra Leone & Cambodia**, Ed. Kai Ambos ve Mohamed Othman, Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law, Freiburg im Breisgau, 2003, ss. 9-19.

OSCE Mission in Kosovo, Department of Human Rights and Communities, “Kosovo’s War Crimes Trials: An Assessment Ten Years on 1999 – 2009”, May 2010, <<http://www.osce.org/kosovo/68569>> (20.10.2013).

Osieke, Ebere. “Admission to Membership in International Organizations: The Case of Namibia”, **The British Year Book of International Law**, Cilt: 51, 1980, ss. 189-229.

Pacquée, Dider ve Steven Dewulf. “International Territorial Administrations and the Rule of Law: The Case of Kosovo”, **Essex Human Rights Review**, Cilt: 4, Sayı: 1, 2007, ss. 1-14.

Pamuk, İsmail. “The Limits of the Regulatory Authority of U.N. Administrations”, **Annales de la Faculté de Droit d’Istanbul**, Cilt: 42, Sayı: 59, 2010, ss. 285-342.

Panbianco, Massimo. “Trieste”, **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: IV, Ed. Rudolf Bernhardt, Elsevier, Amsterdam, 2000, ss. 1003-1006.

Paris, Roland. “Peacebuilding and the Limits of Liberal Internationalism”, **International Security**, Cilt: 22, Sayı: 2, 1997, ss. 54-89.

Paust, Jordan J.. “Use of Armed Force against Terrorists in Afghanistan, Iraq and Beyond”, **Cornell International Law Journal**, Cilt: 35, 2002, ss. 533-557.

Peou, Sorpong. “The UN’s Modest Impact on Cambodia’s Democracy”, **The UN Role in Promoting Democracy: Between Ideals and Reality**, Ed. Edward Newman, Roland Rich, United Nations University Press, USA, 2004, ss. 258-281.

Perritt, Henry H.. “Economic Sustainability and Final Status for Kosovo”, **University of Pennsylvania Journal of International Economic Law**, Cilt: 25, 2004, (Economic Sustainability), ss. 259-319.

Perritt, Henry H.. “Structures and Standards for Political Trusteeship”, **UCLA Journal of International Law and Foreign Affairs**, Cilt: 8, 2003, (Political Trusteeship), ss. 385-472.

Philipp, Christiane E.. “Congo, Democratic Republic of the”, (Congo), **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>>(10.11.2009).

Philipp, Christiane E.. “Somalia – A Very Special Case”, **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 9, 2005, ss. 517-554.

Pollux. “The Interpretation of the Charter”, **British Yearbook of International Law**, Cilt: 23, 1946, ss. 54-82.

Qerimi, Qerim. “An Informal World: The Role and Status of ‘Contact Group’ under International Law”, **The Chicago-Kent Journal of International and Comparative Law**, Cilt: 7, 2007, ss. 117-143.

Ratner, Steven. “The Cambodia Settlement Agreements”, **American Journal of International Law**, Cilt: 87, 1993, (The Cambodia Settlement Agreements), ss. 1-41.

Ratner, Steven R.. “Foreign Occupation and International Territorial Administration: The Challenges of Convergence”, **The European Journal of International Law**, Cilt: 16, Sayı: 4, 2005, (Foreign Occupation), ss. 695-719.

Rauschnig, Dietrich. “Article 75”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Ed. Bruno Simma, Oxford University Press, New York, 1995, ss. 933-938.

Rauschning, Dietrich. "Article 76", **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Ed. Bruno Simma, Oxford University Press, New York, 1995, ss. 939-951.

Rauschning, Dietrich. "Article 84", **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Ed. Bruno Simma, Oxford University Press, New York, 1995, s. 961.

Rauschning, Dietrich. "Mandates", **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: III, Ed. Rudolf Bernhardt, Elsevier, Amsterdam, 1997, ss. 280-287.

Rauschning, Dietrich. "United Nations Trusteeship System", **Encyclopedia of Public International Law**, Ed. Rudolf Bernhardt, Cilt: IV, Elsevier, Amsterdam, 2000, ss. 1193-1200.

Roberts, Adam. "NATO's Humanitarian War over Kosovo", **Survival**, Cilt: 41, Sayı: 3, 1999, (NATO's Humanitarian War), ss.102-123.

Roberts, Adam. "Transformative Military Occupation: Applying the Laws of War and Human Rights", **American Journal of International Law**, Cilt: 100, 2006, (Transformative Military Occupation), ss. 580-622.

Roberts, Adam. "What is a Military Occupation?", **British Yearbook of International Law**, Cilt: 55, 1985, ss. 249-305.

Rogerson, Christian M.. "A Future 'University of Namibia'?: The Role of the United Nations Institute for Namibia", **The Journal of Modern African Studies**, Cilt: 18, Sayı: 4, 1980, ss. 675-683.

Rothert, Mark. "U.N. Intervention in East Timor", **Columbia Journal of Transnational Law**, Cilt: 39, 2000, ss. 257-282.

Ruffert, Matthias. "The Administration of Kosovo and East Timor by the International Community", **International & Comparative Law Quarterly**, Cilt: 50, 2001, ss. 613-631.

Samuels, Joel H.. "Condominium Arrangements in International Practice: Reviving an Abandoned Concept of Boundary Dispute Resolution", **Michigan Journal of International Law**, Cilt: 29, Summer 2008, ss. 727-776.

Sari Aurel. "Jurisdiction and International Responsibility in Peace Support Operations: The Behrami and Saramati Cases", **Human Rights Law Review**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2008, ss. 158-170.

Sarooshi, Dan. "Conferrals by States of Powers on International Organizations: The Case of Agency", **The British Yearbook of International Law**, Cilt: 74, 2003, (Conferrals by States), ss. 291-332.

Sarooshi, Danesh. "The Role of the United Nations Secretary-General in United Nations Peace-Keeping Operations", **Australian Yearbook of International Law**, Cilt: 20, 1999, (The Role of the UN Secretary General), ss. 279-297.

Sassoli, Marco. "Legislation and Maintenance of Public Order and Civil Life by Occupying Powers", **European Journal of International Law**, Cilt: 16, Sayı: 4, 2005, ss. 661-694.

Sayre, Francis B.. "Legal Problems Arising from the United Nations Trusteeship System", **American Journal of International Law**, Cilt: 42, 1948, ss. 263-298.

Schermers, Henry G.. "The Namibia Decree in National Courts", **International and Comparative Law Quarterly**, Cilt: 26, 1977, ss. 81-96.

Schnabel, Albrecht ve Hans-Georg Ehrhart. "Post-Conflict Societies and the Military: Challenges and Problems of Security Sector Reform", **Security Sector Reform and Post-Conflict Peacebuilding**, Ed. Albrecht Schnabel ve Hans-Georg Ehrhart, United Nations University Press, Tokyo, 2005, ss. 1-16.

Schreuer, Christoph. "East Timor and the United Nations", **International Law Forum du droit international**, Cilt: 2, 2000, ss. 18-25.

Schwegmann, Christoph. "The Contact Group and its Impact on the European Institutional Structure", **The Institute for Security Studies Western European Union**, Occasional Papers 16, Paris, 2000, <<http://www.iss.europa.eu/uploads/media/occ016.pdf>> (11.02.2013).

Schweisfurth, Theodor. "Danzig", **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt:I, Ed. Rudolf Bernhardt, North-Holland, Amsterdam, 1992, ss. 938-943.

Seyersted, Finn. "United Nations Forces: Some Legal Problems", **British Yearbook of International Law**, Cilt: 37, 1961, ("United Nations Forces"), ss. 351-475.

Shimura, Hisako. "Perspective from the Department of Peace-Keeping Operations (DPKO)", **The United Nations Transitional Authority in Cambodia (UNTAC): Debriefing and Lessons**, Ed. Nassrine Azimi, Kluwer Law International, London, 1995, ss. 211-215.

Simma, Bruno. "NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects", **European Journal of International Law**, Cilt: 10, 1999, ss. 1-22.

Smoljan, Jelena. "Socio-economic Aspects of Peacebuilding: UNTAES and the Organisation of Employment in Eastern Slavonia", **International Peacekeeping**, Cilt: 10, Sayı: 2, 2003, ss. 27-50.

Søbberg, Lene Mosegaard. "The Kosovo Experiment: Peacebuilding through an International Trusteeship", **Kosovo between War and Peace**, Ed. Brems Tonny Knudsen ve Bagge Carsten Lausten, Routledge, London and New York, 2006, ss. 57-75.

Stahn, Carsten. "Accommodating Individual Criminal Responsibility and National Reconciliation: The UN Truth Commission for East Timor", **American Journal of International Law**, Cilt: 95, 2001, (The UN Truth Commission for East Timor), ss. 952-966.

Stahn, Carsten. "Constitution Without a State? Kosovo Under the United Nations Constitutional Framework for Self-Government", **Leiden Journal of International Law**, Cilt: 14, 2001, (Constitution Without a State), ss. 531-561.

Stahn, Carsten. "International Territorial Administration in the former Yugoslavia: Origins, Developments and Challenges ahead", **Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht**, Cilt: 61, 2001, (International Territorial Administration in the former Yugoslavia), ss. 107-176.

Stahn, Carsten. "Justice under Transitional Administration: Contours and Critique of a Paradigm", **Houston Journal of International Law**, Cilt: 27, Sayı: 2, 2005, (Justice under Transitional Administration), ss. 311-344.

Stahn, Carsten. "The United Nations Transitional Administrations in Kosovo and East Timor: A First Analysis" (A First Analysis), **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 5, 2001, ss. 105-183.

Stavrines, Zenon. "Human Rights Obligations under the United Nations Charter", **The International Journal of Human Rights**, Cilt: 3, Sayı: 2, 1999, ss. 38-48.

Stefanova, Radoslava. "Fighting Organized Crime in a UN Protectorate: Difficult, Possible, Necessary", **Southeast European and Black Sea Studies**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2004, ss. 257-279.

Steiner, Otto. "Tangier", **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: IV, Ed. Rudolf Bernhardt, Elsevier, Amsterdam, 2000, ss. 760-762.

Strohmeier, Hansjörg. "Collapse and Reconstruction of a Judicial System: The United Nations Mission in Kosovo and East Timor", **American Journal of International Law**, Cilt: 95, 2001, ss. 46-63.

Sucharipa-Behrmann, Lilly. "Peace-Keeping Operations of the United Nations", **The United Nations Law and Practice**, (Ed. Franz Cede, Lilly Sucharipa-Behrmann), Kluwer Law International, The Hague, 2001, ss. 89-104.

Sum, Manit. "State Building in a Post-Conflict Environment: Cambodia's Experience", **Post-Conflict Reconstruction: Nation-and/or State-Building**, Ed. Horst Fischer, Noëlle Quéniwet, Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin, 2005, ss. 55-63.

Sur, Melda. "Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği", **Prof Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan**, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi, Cilt 8/Özel Sayı, 2013, (Birleşmiş Milletler), ss. 2535-2550.

Suy, Erik. "United Nations Peacekeeping System", **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: IV, Ed. Rudolf Bernhardt, Elsevier, Amsterdam, 2000, ss. 1143-1149.

Talmon, Stefan. "The Statements by the President of the Security Council", **Chinese Journal of International Law**, Cilt: 2, Sayı: 2, 2003, ss. 419-465.

Tams, Christian J.. “League of Nations”, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>>(11.10.2009).

Taşdemir, Fatma. “Başarısız Devletler, İç Savaş ve Terörizm”, **Ankara Strateji Enstitüsü**, <<http://www.ankarastrateji.org/yazar/doc-dr-fatma-tasdemir/basarisiz-devletler-ic-savas-ve-terorizm/>> (09.10.2013).

Theuermann, Bert. “Peace-Building Activities of the United Nations”, **The United Nations Law and Practice**, Ed. Franz Cede ve Lilly Sucharipa-Behrmann, Kluwer Law International, The Hague, 2001, ss. 105-125.

Tomuschat, Christian. “Uniting for Peace: General Assembly Resolution 377 (V)”, **United Nations Audiovisual Library of International Law**, United Nations 2008, <http://legal.un.org/avl/pdf/ha/ufp/ufp_ph_e.pdf> (09.11.2013).

Traub, James. “Inventing East Timor”, **Foreign Affairs**, Cilt: 79, 2000, ss. 74-89.

Tsagourias, Nicholas. “Consent, Neutrality/Impartiality and the Use of Force in Peacekeeping: Their Constitutional Dimension”, **Journal of Conflict and Security Law**, Cilt: 11, Sayı: 3, 2006, ss. 465-482.

Van Der Vaart, Peter. “The Role of UNHCR in Helping Refugees Return to Post-Conflict States”, **Post-Conflict Reconstruction: Nation-and/or State-Building**, Ed. Horst Fischer ve Noëlle Quénivet, Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin, 2005, ss. 127-140.

Van Der Veur, Paul W.. “The United Nations in West Irian: A Critique”, **International Organization**, Cilt: 18, Sayı: 1, 1964, ss. 53-73.

Vidmar, Jure. “International Legal Responses to Kosovo’s Declaration of Independence”, **Vanderbilt Journal of Transnational Law**, Cilt: 42, 2009, ss. 779-851.

Walter, Christian. "Subjects of International Law", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>>(15.10.2009).

Weller, Marc. "The International Response to the Dissolution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia", **American Journal of International Law**, Cilt: 86, 1992, (The International Response), ss. 569-607.

Weller, Marc. "The Rambouillet Conference on Kosovo", **International Affairs**, Cilt: 75, Sayı: 2, 1999, (The Rambouillet Conference), ss. 211-251.

West, Robert L.. "The United Nations and the Congo Financial Crisis: Lesson of the First Years", **International Organizations**, Cilt: 15, Sayı: 4, 1961, ss. 603-617.

Wheeler, Nicholas J.. "Reflections on the Legality and Legitimacy of NATO's Intervention in Kosovo", **The International Journal of Human Rights**, Cilt: 4, 2000, ss. 145-163.

Whitman, Jim. "The Kosovo Refugee Crisis: NATO's Humanitarianism versus Human Rights", **The International Journal of Human Rights**, Cilt: 4, 2000, ss. 164-183.

Wilde, Ralph. "From Trusteeship to Self-Determination and Back again: The Role of the Hague Regulations in the Evolution of International Trusteeship, and the Framework of Rights and Duties of Occupying Powers", **Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review**, Cilt: 31, Sayı: 1, 2009, (From Trusteeship to Self-Determination),ss. 85-142.

Wilde, Ralph. "Taxonomies of International Peacekeeping: An Alternative Narrative", **ILSA Journal of International and Comparative Law**, Cilt: 9, 2003, (Taxonomies), ss. 391-398.

Wilde, Ralph. "From Danzig to East Timor and Beyond: The Role Of International Territorial Administration", **American Journal of International Law**, Cilt: 95, Sayı: 3, 2001, (From Danzig to East Timor), ss. 583-605.

Williams, Paul R.. "The Norm of Justice and the Negotiation of the Rambouillet/Paris Accords", **Leiden Journal of Internatinal Law**, Cilt: 13, 2000, ss. 207-217.

Wills, Siobhan. "Occupation Law and Multi-National Operations: Problems and Perspectives", **British Yearbook of International Law**, Cilt: 77, 2007, ss. 256-332.

Winkelmann, Ingo. "Responsibility to Protect", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>>(20.01.2012).

Wippman, David. "Military Intervention, Regional Organizations, and Host-State Consent", **Duke Journal of Comparative & International Law**, Cilt: 7, 1996, ss. 209-239.

Wolfrum, Rüdiger. "Internationalization", **Encyclopedia of Public International Law**, Cilt: II, Ed. Rudolf Bernhardt, Elsevier, Amsterdam, 1995, ss. 1395-1398.

Wolfrum, Rüdiger. "The Attack of September 11, 2001, the Wars Against the Taliban and Iraq: Is There a Need to Reconsider International Law on the Recourse to Force and the Rules in Armed Conflict?" **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 7, 2003, ss. 1-78.

Wolfrum, Rüdiger. "Interational Administration in Post-Conflict Situations by the United Nations and Other International Actors", **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Cilt: 9, 2005, (International Administration in Post-Conflict Situations), ss. 649-696.

Wood, Michael. "International Seabed Authority (ISA)", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (10.12.2009).

Wood, Michael. "Peace, Breach of", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>> (09.12.2009).

Yannis, Alexandros. "The Concept of Suspended Sovereignty in International Law and Its Implications in International Politics", **European Journal of International Law**, Cilt: 13, Sayı: 5, 2002, (The Concept), ss. 1037-1052.

Yannis, Alexandros. "The Creation and Politics of International Protectorates in the Balkans: Bridges over Troubled Waters", **Journal of International Relations and Development**, Cilt: 5, Sayı: 3, 2002, (The Creation), ss. 258-274.

Yannis, Alexandros. "The UN as Government in Kosovo", **Global Governance**, Cilt: 10, 2004, ss. 67-81.

Yürür, Pınar. "Balkanlar'da Uluslararası Himaye Yönetimleri: Bosna Hersek Örneği", **Avrasya Dosyası**, Cilt: 14, Sayı: 1, 2008, ss. 159-192.

Zacklin, Ralph. "The Problem of Namibia in International Law", **Recueil Des Cours**, Cilt: 1981/II, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, 1982, ss. 229-339.

Ziegler, Katja S.. "Domaine Réservé", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, <<http://www.mpepil.com>>(09.09.2009).

Zimmermann, Andreas ve Carsten Sthan. "Yugoslav Territory, United Nations Trusteeship or Sovereign State? Reflections on the Current and Future Legal Status of Kosovo", **Nordic Journal of International Law**, Cilt: 70, 2001, ss. 423-460.

BELGELER

“A Review of Peace Operations: A Case for Change East Timor Study”, **Conflict, Security and Development Group King’s College London**, 10 March 2003, <http://www.jsmp.minihub.org/Reports/otherresources/Peace4Timor_10_3_03.pdf> (08.07.2012).

“Australian Practice in International Law 1978-1980, Recognition”, **The Australian Yearbook of International Law 1978 - 1980**, Cilt: 8, 1983, ss. 273-282.

Brunborg, Helge. “**Report on the size and ethnic composition of the population of Kosovo**”, Oslo, 2002, ICTY, Prosecutor v. Slobodan Milosevic, Case No: IT-02-54-T, <http://hague.bard.edu/reports/Helge_Brunbourg.pdf> (20.01.2013).

“Loya Jirga nedir?”, **BBC**, <http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/01/040114_afgan_loyajirga.shtml> (01.10.2011).

“NATO’nun Aymazlığı”, **Radikal Online**, 13 Nisan 1999, <<http://www.radikal.com.tr/1999/04/13/dis/nat.html>> (25.01.2013).

“No Exit Without Strategy: Security Council Decision-Making and the Closure or Transition of UN Peacekeeping Operations”, UN Doc. S/2001/394, 20 April 2001.

“Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change, A More Secure World: Our Shared Responsibility”, UN Doc. A/59/565, 2 December 2004.

“Report of the Panel on United Nations Peace Operations”, UN Doc. A/55/305–S/2000/809, 21 August 2000.

“Report on the Human Rights Situation Involving Kosovo”, Submitted by Mary Robinson, High Commissioner for Human Rights, 30 April 1999,

<<http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/TestFrame/7962d58d1002318680256783004728d8?Opendocument>> (20.01.2013).

“Security Council Action Under Chapter VII: Myths and Realities”, **Security Council Report**, Special Research Report, 2008 No. 1, 23 June 2008, s. 4, <<http://www.securitycouncilreport.org/special-research-report/lookup-c-glKWLeMTIsG-b-4202671.php>> (11.09.2013).

“UN Peacekeeping Operations Fact Sheet”, <<https://www.un.org/en/peacekeeping/documents/bnote010101.pdf>> (20.10.2012).

European Commission for Democracy through Law, **Opinion on Human Rights in Kosovo: Possible Establishment of Review Mechanisms**, Opinion no. 280/2004, Strasbourg, 11 October 2004, CDL-AD (2004)033, <<http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282004%29033-e>> (20.10.2012).

International Crisis Group, “Breaking the Kosovo Stalemate: Europe’s Responsibility”, Europe Report No: 18 (21 August 2007), <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/185_breaking_the_kosovo_stalemate__europe_s_responsibility.ashx> (21.10.2012).

Issues Paper for the Session on Socio-economic and Institutional Challenges of Post-conflict Peacebuilding and Development: A Long-term Perspective, **United Nations Department of Economic and Social Affairs**, New York 2004, <http://www.un.org/esa/peacebuilding/Action/DesaTaskForce/papers_egm20041115/egm_sessionIIa_issues_paper.pdf> (20.06.2013).

Memorandum on UNMIK’s Authority to Conclude Agreements, 17 February 2004, Rapporteur Group for Democratic Stability, GR-EDS(2004)14, 19 April 2004, <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=141817&Site=COE>> (20.10.2013).

Note verbale to a Permanent Mission to the United Nations regarding the legal personality and treaty-making power of the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK), 12 March 2004, United Nations Juridical Yearbook, New York, 2004, ss. 351-352.

Observations of the United Nations as a third party in the cases in front of the European Court of Human Rights: Application Nos. 71412/01: Behrami and Behrami v. France and 78166/01: Saramati v. France, Norway and Germany, 13 October 2006, United Nations Juridical Yearbook, New York, 2006, ss. 510-516.

Ombudsperson Institution in Kosovo, Fourth Annual Report 2003-2004, 12 July 2004, <<http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/E6040712a.pdf>> (17.09.2013).

Ombudsperson Institution in Kosovo, Special Report No. 1, “On the Compatibility with Recognized International Standards of UNMIK Regulation No. 2000/47 on the Status, Privileges and Immunities of KFOR and UNMIK and Their Personnel in Kosovo (18 August 2000) and on the Implementation of the above Regulation”, <<http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/E4010426a.pdf>> (19.10.2013).

Ombudsperson Institution in Kosovo, Special Report No. 2, “On Certain Aspects of UNMIK Regulation No. 2000/59 Amending UNMIK Regulation No. 1999/24 on the Law Applicable in Kosovo”, 27 October 2000, <<http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/E4010530a.pdf>> (18.09.2013).

Ombudsperson Institution in Kosovo, Special Report No. 3, The Conformity of Deprivations of Liberty under ‘Executive Orders’ with Recognised International Standards, <<http://ombudspersonkosovo.org/repository/docs/E4010629a.pdf>> (15.09.2013).

Ombudsperson Institution in Kosovo, Special Report No. 4, Certain Aspects of UNMIK Regulation No. 2001/18 on the Establishment of a Detention Review Commission for Extra-judicial Detentions Based on Executive Orders (25 August 2001), <[http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs /E4010912a.pdf](http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/E4010912a.pdf)> (16.09.2013).

OSCE Mission in Kosovo, Department of Human Rights and Communities, “Kosovo’s War Crimes Trials: An Assessment Ten Years on 1999 – 2009”, May 2010, <<http://www.osce.org/kosovo/68569>> (20.10.2013).

OSCE Mission in Kosovo, Department of Human Rights and Rule of Law, “Parallel Structures in Kosovo”, October 2003, <<http://www.osce.org/kosovo/42584>> (20.07.2012).

OSCE Mission in Kosovo, Department of Human Rights and Rule of Law, Kosovo Review of the Criminal Justice System: September 2001 - February 2002, s. 46, <<http://www.osce.org/kosovo/13043>> (21.09.2013).

OSCE Mission in Kosovo, Department of Human Rights and Rule of Law, Observations and Recommendations of the OSCE Legal System Monitoring Section, Report No. 6, Extension of Custody Time Limits and the Rights of Detainees: The Unlawfulness of Regulation 1999/26, <<http://www.osce.org/kosovo/13034>> (10.09.2013).

OSCE Mission in Kosovo, Department of Human Rights and Rule of Law, Observations and Recommendations of the OSCE Legal System Monitoring Section: REPORT 2: The Development of the Kosovo Judicial System (10 June through 15 December 1999), Pristina 1999, <<http://www.osce.org/kosovo/13041>> (16.09.2013).

OSCE Mission in Kosovo, Department of Human Rights, Decentralization and Communities, “Parallel Structures in Kosovo 2006-2007”, <<http://www.osce.org/kosovo/24618>> (20.07.2012).

“The Criminal Justice System in Kosovo”, <<http://www.osce.org/kosovo/13053>> (16.09.2013).

Repertoire of the Practice of the Security Council, Supplement 1989-1992, United Nations Publications, New York 2007, <http://www.un.org/en/sc/repertoire/89-92/CHAPTER%208/ASIA/item%2015_Cambodia_.pdf> (19.06.2011).

The European Commission and the World Bank, Towards Stability and Prosperity: A Program for Reconstruction and Recovery in Kosovo, Pristina, 3 November 1999, <http://ec.europa.eu/enlargement/archives/seerecon/kosovo/documents/kosovo_toward_stability_and_prosperity_1999.pdf> (10.06.2013).

The United Nations Conference on International Organization, San Francisco, California April 25 to June 26, 1945: Selected Documents, United States Government Printing Office, Washington 1946.

United Nations, The United Nations Transitional Administration in Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium (UNTAES) January 1996 – January 1998: Lessons Learned, New York 1998, <<http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/PBPS/Library/UNTAES.pdf>> (13.06.2012).

YARARLANILAN İNTERNET SİTELERİ

<<http://www.unmikonline.org/>>

<<http://avalon.law.yale.edu>>

<<http://unyearbook.un.org>>

<<http://www.icrc.org/>>

<<http://www.icty.org>>

<<http://www.mfa.gov.tr>>

<<http://www.msb.gov.tr/>>

<<http://www.nato.int/>>

<<http://www.ohr.int/>>

<<http://www.securitycouncilreport.org>>

<<http://www.state.gov/>>

<<http://www.ucdp.uu.se/>>

<<http://www.un.org/>>

<<http://www.unmit.org/>>

<<http://www.worldbank.org/>>